

Littere librorum
P C G M A S MR SU L

P. Liber physicorum. C. Liber de celo & mūdo. G. Liber de generatione & corruptione. M. Liber metheororum. A. Liber de anima. S. Liber de sensu & sensato. MR. Liber de memoria & reminiscentia. SU. Liber de somno et vigilia. L. Liber de longitudine et breuitate vite.

Tabula primi .p

bic w ver z poner 9 sti pauli hispalen

fr Vincētij ...

Tabula secundi. P

Tabula tertii. P.

Tabula quarti. P.

Tabula quinti. P

¶ Cum motus neq; genere neq; specie conueniant solu; aut ??ites aut habitos esse posse. 26.
¶ Uerius vnū motu; appellari cum ?summatus / perfe-ctusq; fuerit. 27.
¶ Itide; et regularis eo qui irregularis habetur. 28
¶ Uelocitatem aut tarditatem non eē motus: aut species aut differentias motus. 29.
¶ Neq; grauitatē maiorē aut minorē mobiliū ī eūde; lo-cu; neq; leuitatē: spēi discrimen ⁊ dfa; arguere. 30
¶ Motus specie diuersos cōtinuos esse nō posse: et si ba biti/atq; attigui concedantur. 31.
¶ Utrum motus qui est ex aliquo cōtrarietur motui qui est in idem. 32.
¶ Motum qui est ex contrario ei qui est in contrariu; nō esse contrarium. 33.
¶ Motus qui sunt ex contrariis terminis cōtrarios esse non oportere. 34.
¶ Maxime motus qui ex contrariis terminis in contrari-os terminos euadant esse contrarios. 35.
¶ Contrariorum medium habentium motus qui fiunt ex contrario in medium aut ex medio in contrarium: quodā modo esse contrarios. 36
¶ Quietem motui termini vnde motus: et non motui ter-mini quo tendit ac proficiscitur opponi. 37.
¶ Non modo quietem motui: sed ⁊ interdum quietē quie-ti oppositam esse. 38.
¶ Mutationi que non est de quodam in quoddam muta-tionē q̄ est ex termino ei qui est in ipsum eē oppositā. 39
¶ Tali mutationi in terminū immutationem in termino mutationis ex ipo quodāmodo oppositā esse. 40.
¶ Talē imutationē oppositā: quietē non esse. 41.
¶ Utrum sit quedam generatio/corruptio/auctio/ dimi-nutio naturalis/et quedam violenta? 42.
¶ Cum graue continue sursum latum stet: cur non velo-cius semper feratur. 43
¶ Cum quies in termino a quo motus venit opposita sit motui inde ?ficiscēti: q̄modo nō simł erūt opposita. 44
¶ An motus ignis sursum motui ignis deorsum contra-rietur? 45.

Tabula sexti. P.

Tabula septimi.

Tabula octaui.

Prologus in physicos libros Aristotelis.

CUm antiquorum phylosophorū plurimi poste ritati sue aliquā suorū laborū frugē relinquere pio benignoq3 affectu cogitarit:nō vana glorie cupiditate illecti ₇ sine iuidia q̄dez:pquirēdis di sciplinis vires animūq3 appulerūt. vt laborib⁹ ₇ vigiliis suis partas/inuētasq3 disciplinas nr̄e īstituēde vite apprī me necessarias reliquerēt. ¶ Quorū hi q̄dez tāte rei pōd' ferre nōvalētes succubuere. Hi porro q̄ cōducerēt pauca repererūt. Aut ad opinionū tenebras demersi/deuolutiq3 sunt. Aut obscuris ābagibus legētiū mētes natura cogno scēdi cupidas eluserūt. In diesq3 ob nostri quidē imbecil litatē illudūt:q̄ illorū obstrusa sensa ₇ secretā sentētiā nr̄a cognoscēdi nō penetret obtusitas/Hi vero ex sublimib⁹ et eternis istorū caducorū lōgo interuallo ₇ pene iaccessi bili ab illis distātiū sciētiā nobis parare curauerit. Sz i-firm⁹ nr̄ ad modū intuit⁹ e nostris pfūdis tenebris ad il los diuinos fulgores oino deficiēs ebetescit. ¶ Que oia sūmus Aristoteles psentiēs ₇ diuio būficio iut⁹:nr̄aq3 sor-tem miserat⁹ nr̄e litterarie vite ducē sese pbuit. Et nos de ceco ignorātie carcere pie atq3 benigne exemit. Constrin xitq3 sub certo precepto certaq3 regl'a q̄ ad eruditā ₇ bea tā vitā necessaria putauit oia:nō lacessite/nō iuolute/ non in opinionū caligine:sed itegre/lucide/certe. ¶ Et eo or-dine eaq3 facilitate nobis sciēt̄ ₇ v̄tutū viā patefecit vt plane videat ab illo diuio munere nullū excludi voluisse cui ōstulūcūq3 mētis adesset. Diuini⁹ id bonū putās quod plribus cognosceret pfuturū. ¶ Etsi oia ei⁹ opa mira bre uitate ₇ vtilitate sint referta/videri tñ potest ei⁹ naturalis e-ditio plimū admirāda: in quaq̄dē vl'oēs ₇ ātiquos ₇ recē tiores exuperasse facile cōsentiūt oēs. ¶ Cui⁹ ₇ nos diui no beneficio cōfisi nō vana similiter gl'ie cupiditate allec ti ₇ sine iuidia: sed solū vtilitatē aliquam afferre cupiētes Paraphrasim ordinare suscepim⁹. Ea eñ beniuolentia Peripateticos psequor oēs:₇ p̄sertim sūmū Aristotelez oīz vere Philosophātiū ducē:vt si quid ex illorū discipli nis deprompserim quod vtile/pulcrū/sanctūq3 putem:id oibus coicatū esse velim:quo oēs vna mecū ipsorū rapian tur amore ipsosq3 digna veneratōe psequantur ₇ ament.

Optoq3 omnes ita in ipsorum ꝓficere disciplinis vt(que nosipi ob paruas īgenii vires/minus sufficiēter explem⁹) ad communem omnium vtilitatem expleant ad finemq3 perducāt. ¶ Si quos tamen hec nostra scripta iuuabuit: admonuisse velim in hac sacra Philosophia semper Aristotelem aliquid arduum moliri. Et cum de caducis/ ad horamq3 transitoriis agat: pariter diuina tractare. Jmo vero hanc totam sensibilis nature philosophicam lectionem ad diuina tendere: et ex sensibilib⁹ intelligibilis mūdi parare introitū. Qui īuestigationis modus nobis cōnaturalis/cōgeneusq3(vt ipi placz)habet. ¶ Jd preterea animaduertere licet Peripateticos opiniones tāq̃ grādē et pnoxiā mētis pestē fugere. Ad quā prorsus deuitandā passim suorū dictorū sanā intelligentiā expetūt. Et singula secūdū subiectā materiā volūt esse intelligēda/ Et oīa Physica Physice itelligūt: τ Methaphysica diuie: τ Logica logice. Volūtq3 singl'a ī ꝓpriis locis: τ ex ꝓpriis eē disquirēda. Est eñ ex ꝓpriis vnaq̃q3 disciplinarū ratiocinatio. ¶ Et nulla discutiūt nisi duorū cognitōe p̄cedente atq3 preuia. Primū est quid sit vnūquodq3 eorū q̄ discutienda assumūtur. Secundū q̄ pricipia p̄noscēda sint ad id quod efficere studēt. Que publica intellect⁹ τ disciplinarū sunt lumia: et ex aliorū ꝓꝑorū p̄ncipiorū lumib⁹ nequaq̃ dinoscēda. Que si dignitates/ ꝓloquia/ cōesue sciētie existant: talia sunt vt nos ipis mēte dissentire nō putēt: τ que statim ꝓbamus audita. Si suppositōes: plerūq3 suboscuriores habētur: vt qualicūq3 declaratōe egeāt sed nō pricipiorū. Ad que ponūt inductionē viā habere. Est eñ inductio taliū imediatarū ꝓpositionū. Preterea idignū putant et a Philosophie dignitate q̄plurimū alienū in Sophisticā expositionē incidere τ amica Sophistarū syncathegoremata sequi: vimq3 in ipis vllā facere. Jdq3 dānādū ea cōstantia esse: qua Socrates Euthydemū/Dionysodorūq3 perditos sophistas dānat. quorū studiū(vt ait) vilissimū est. Et qui in eo versant ridiculi. Et viciū hoc longe detestabilius in sapiētia caderet q̄to studiū hoc diuinius esse debet. Et cōtra hec alta τ sublimia dogmata capsiosas orationes texere machinamētaq3 sophistica ridiculius esse videtur q̄ terrā olim ridiculaz simiolā in con=

no q̃ ꝑpate te neutrum fugere opiniones tamq̃ peste.

temptũ deorum peperisse. Sed missa hec faciam⁹. nõ sunt eñ eiusce rei ãmonendi quos verus allexit philosophie⁹ amor. Id insuper te latere non debet per totã Aristotelis philosophiã abditam/latentẽq3 esse quandã secretã Analogiam perinde atq3 per totũ corpus sparsus/fususq3 tactus est. Sine qua (vt sine tactu corp⁹) nostra philosophia inaĩa est/ viteq3 expers. Quam (si deus hanc michi largiatur gratiam) in cõmentariis aliqntulũ detegã: nõ quidẽ omnino. Tanta eñ eius virtus est ⁊ amplitudo vt id impossibile putem: sed qntum michi concessum fuerit. ¶ Demum ne ego te plus equo in prologo demorer paucis ãnotatũ firma mẽte teneto Notas capitũ quibus preponũtur prenotioni quid est subseruire. Interiectasq3 interim sed raro dignitates atq3 positiones. Hec siquidẽ vt plurimũ proprium in littera locum obtinent. Et quãdo ad phisicũ intellectum procedimus si patentissimũ de se non fuerit pricipium: exemplo/impfectaq3 inductione vt plurimuz vtimur aut aliqua Topica persuasione. Cum vero Physica scientia traditur ppositionis ⁊ assumptionis (quas maiorem et minorẽ dicimus) si per seipsas manifeste esse nõ debuerint: suas approbationes subnectimus. Et vbi vltimo decumbitur pricipiũ est: aut pricipii loco positũ: ex principioue cognitum. Cetera vero tua cura/diligentiaq3 adhibita facile teipso deprehendere valebis.

Figura introductionis.

Celi lune concauum
Ignis.
Concauum ignis
Aer.
Concauum aeris
Aqua.
Cōcauū aque
Terra

Causa.
Materia ꝓpinqua.
Forma remota.
Efficiens per se
Finis per accidēs.
Actus.
Potentia
.2.

Motus
Generatio Per se
Corruptio p accidēs
Augmētatio acq̄sitiuꝰ
Diminutio deꝑditiuus
Alteratio naturalis
Mutatio.s.l .violentus
Subiectū Indifferēs
Forma.
Totum.
3

Natura
Materia.
Forma.
Res natalis
.1.

Locus.
Cōmunis.
Proprius
Naturalis
Violentꝰ
5

Vacuum.
1
6 2
3

Infinitum
1
4 2
3
4
5

Tempus
Presens
Preteritum
Futurum
7

Introductio in Physicam Paraphrasim.

Atura est substantiale principiũ quod vnicuiqꝫ trãsmutationi subiectũ esse natuꝫ est: aut trãsmutationis effectiuũ. ¶ Materia est natura q̃ vnicuiqꝫ trãsmutationi subiecta eẽ nata est. ¶ Materia/subiectũ/hyle/potẽtia/potẽtia subiectiua. ¶ Forma est natura trãsmutationũ effectiua. ¶ Forma/species terminꝰ/actꝰ primus/substãtialis. ¶ Principia sunt que cũ non sint ex aliis neqꝫ ex alterutris: ex ipsis oĩa alia fiunt. Omnia alia: res naturales omnes. ¶ Res autẽ naturalis est que cõstat ex naturis. ¶ Rerũ naturaliũ genera sunt: Elemẽta/animalia/vegetabilia/mineralia/mixta imperfecta/Earum vero accidentia (cũ eis cõueniãt) dicũtur secũdum naturam. Cũ vero discõueniant contra ꝛ preter naturam. ¶ Res naturalis/totũ/compositũ/Corpꝰ sensibile/hoc aliquid.

c Ausa est ad quam aliquid sequitur. ¶ Ad eã vero aliquid sequi est ex ea/per eam/ab ea/aut eius gratia aliquid fieri. ¶ Quod vero ad eã sequitur effectus nomiatur. ¶ Causa materialis primo est ex qua cũ aliquo fit aliquid. ¶ Rerum vero naturaliũ materia ẽ ex qua cũ forma fit compositnm. Secũdo est in qua aliq̃d fit vt in subiecto. ¶ Causa materialis scdo/in qua/subiectiua. ¶ Causa formalis ẽ ꝑ quã res habet eẽ. Nã dat esse rei et eã ꝯseruat i esse. Ipa nãqꝫ presente res ẽ: et ipa fugiente perit. ¶ Rerũ vo naturaliũ forma ea est ꝑ quã res naturales existũt. ¶ Substãtia/accidẽs. ¶ Causa efficiẽs est a q̃ aliq̃d fit. ¶ Cõseruãs/ꝓducẽs/corrũpens. ¶ Causa finalis ẽ gratia cuiꝰ aliq̃d est. ¶ Primaria/secundaria. ¶ Causa ꝓpiqua est q̃ ꝑticlari noie designatur: aut inter quã et effectũ haud multe interiacẽt cause. ¶ Remota vero q̃ noie cõmuni designat̃ aut inter quã ꝛ effectuꝫ multe interiacẽt cause. ¶ Causa ꝑ se est cũ ad aliq̃d suapte nat̃a fit: causalitat̃ noie pariter ẽ expssa. ¶ Per accidẽs autem ea dicat̃ cũ ad effectũ nõ ordinet̃. aut causalitat̃ noie minime sit expssa. ¶ Casus/fortuna/neutra. ¶ Casus causa ẽ per accidẽs eoꝵ q̃ raro cõtingũt ꝛ alicuiꝰ gratia. ¶ Fortuna vero causa ꝑ accidẽs agentiũ scdꝫ ꝓpositũ eoꝵ q̃ raro

eueniunt et alicuiꝰ gratia. ¶ Fors fortuna. mala fortuna. ¶ Propositū/Ratio/volūtas. ¶ Causa ī actu ē q̄ simul cū effectu existit. ¶ Causa vero in potentia ea dicit̄ q̄ nō simul cum effectu existat.

m Otus est alicuius in aliquo aut acq̄sitio aut deperditio. ¶ Dicit̄ acq̄sitio aut deperditio q̄diu aliq̄d reiacq̄ritur aut deperditur. ¶ Acquisitio aut deperditio actus entis in potētia sc̄dꝫ in potētia. Motꝰ/mutatio/transmutatio. ¶ Generatio est substātialꝭ forme in aliquo acq̄sitio. ¶ Corruptio vero eius deperditio. ¶ Augmētatio est maioris q̄titatis acq̄sitio. ¶ Diminutio est a maiore q̄titate ī q̄titatē minorē mutatio. ¶ Alteratio ē a q̄litate aut ad qualitatē mutatio. ¶ Contrariū/mediū/habitus/priuatio. ¶ Mutatio scd̄m locū est ad locū aut circa locū mutatio. ¶ Mutatio scd̄ꝫ locū/motus localis/latio. ¶ Rectꝰ/circularis/mixtꝰ siue neuter. ¶ Id subiectiue mutat̄/qd̄ est mutatōis subiectū. ¶ Id t̄minatiue qd̄ (que acq̄ritur) forma est. ¶ Cōpletiue vero totū mutatōe acquisitū. ¶ Qua.ꝑpter forme ad materiā mutatio subiectiua: Ad seipam termīatiua: Ad totū mutatio cōpletiua dicit̄. ¶ Id mutat̄ per se qd̄ a motu (qui ī eo est) mouetur. ¶ Id per accidēs quod non a motu qui in eo est: sed alterius mouet̄. ¶ Motus acq̄sitiuꝰ ē quo aliq̄d acquiritur. ¶ Deperditiuus quo aliq̄d deperditur. ¶ Naturalis ē cū ei natus est cōuenire cui inest. ¶ Violētus vero qui disconuenit: atqꝫ contra naturā eius est. ¶ Indifferens qui ꝑprie neqꝫ conuenire neqꝫ discōuenire natus est. ¶ Omniū horum motuū: ex opposito intelligimus quietem.

i Nfinitum primo/non fimtū/nō q̄tuz. ¶ Secūdo q̄tum trāsitū habēs incōsūmabilē. ¶ Magnitudo/mꝪtitudo. ¶ Infinitum magnitudiē ē qd̄ sue magnitudis caret extremis. ¶ Infinitū mꝪtitudie qd̄ sue quidē discrete mꝪtitudis caret extremis. ¶ Infinitū scd̄o īfinitū actu. ¶ Tercio est spaciū (cuiꝰ cū ꝑs trāsita sit) nō dum totum est pertrāsitū. ¶ Quarto est quod cū sit trāsibile difficilem habet transitū. ¶ Quito infinitum est cui semper additio/substractioue fieri potest. ¶ Additio/substractio. ¶ Substractio diuisio idem. ¶ Infinitum quinto/infinitum potentia.

Ocus est extrinsecus terminus corporis alteruꝫ
l continētis. ¶ Locus cōmunis est qui multa con
tinet quibꝰ imediatus non est. Locus ꝓprius est
terminꝰ corporis cōtinentis contēto imediatus. Terminꝰ
sugficies concaua. Ea vero concaua est que est cōtinētis
interior vltima ¶ Et ea cōuexa est q̄ est corporis circun
dans extrema. ¶ Locꝰ naturalis est ī quo res naturales
natura quiescunt. ¶ In eo em̄ natura q̄escunt in quo con
seruari nate sunt. ¶ Violētus in quo res naturalis mini-
me natura quiescit.

Acuum primo est locus nō repletus corpore: na
v tus repleriꝰ. ¶ Cū em̄ inter sugficiei latera non
interiacet corpus: qn̄ interiacere natū esset ea su
perficies vacua diceretur. ¶ Vacuū primo/vacuū priua
tione. ¶ Vacuū scđo est dimēsio oīa intra se corpora non
cedendo recipiēs. ¶ Vacuū scđo/spaciuꝫ sepatuꝫ. ¶ Ter
tio est quod corporibus immersum plenū non est. ¶ Pri
uatio/spacium.

Empus est numerus primi motꝰ secundū prius
t et posterius. ¶ Primus motus is est qui est pri
mi mobilis. ¶ Mobilia hoc ordine sunt sita. Ter
ra/aqua/aer/ignis/celū lune/mercurii/veneris/solis/mar
tis/iouis/saturni/firmamentū/primū mobile. ¶ Presens
primo est imptibile preteritum futuro cōnectens. ¶ Pre
sens/nunc/instans adiacēs. ¶ Scđo est tp̄us vtriqꝫ a di-
cto imptibili non multū distans. ¶ Presens/nūc. ¶ Pre
teritū est temporis pars prior: futurū vero pars posterior
¶ Esse ī tempore est mensurari tempore. ¶ Ea vero mē
surantur tempore: quorū tempus duratio est: Aut que in-
cipiunt et desinunt in tempore.

Ad lectorem.

c Andide lector q̄cūqꝫ ad hāc lectōeꝫ accessurꝰes ⁊ cui
nr̄aꝫ operā ꝓfuturā cupimꝰ: ne mireris si aliq̄t ī locis
Aristotelice lr̄e nō simꝰ ordiēꝫ secuti: sꝫ paꝝ postposita īter
dū ꝑposuimꝰ. hoc em̄ ꝯsulto fecimꝰ: q̄ oīa ⁊ clariora ⁊ me
moratu ꝓ̄ptiora redderent. ⁊ nos hac de cā vbi Aristo-
teles ī lr̄is demōstrat: lr̄aꝝ ordinē mutauimꝰ aliis litteris
vsi. nā grecaꝝ lr̄aꝝ ⁊ latinaꝝ alia ⁊ alia series ē. Grecā se
cutus ē Aristoteles: Nos latinā potiꝰ: q̄ cōfusio vitaret/

essetq3 intellectui peruior demõstratio: Rati non esse Pa raphrastis officiũ in oibus autoris series sequi & nichil imutare. verũ id poti⁹: seruata littere sentẽtia & autoris mẽ te eã modis q̃bus potest clarã & facilẽ efficere: & oẽs q̃ad potest ãputare cõfusionis occasionẽ. ¶ Insup sũmo cona tu studere debes itelligere: quo pacto aliqua subiecto sit vnũ: et rõe multa. Nã ex hui⁹ sana intelligẽtia m'ta i hac peripatetica philosophia pendẽt: pãditq3 id ad sapientiã introitũ. habetq3 id precipuũ vt intellectũ nos defẽdat ne labamur ad ea ponẽda q̃ nõ sunt: nec ad ea negãda q̃ sunt que due extreme sunt in nr̃a philosophia syrtes: ad quas qui applicãt periclitationẽ i philosophia faciũt. surgũtq3 horrẽda iurgia Phorcidos Scille latratib⁹ similia. longe vano garritui q̃ trãquille & pacifice phie aptiora q̃ soluz pulchrã et pulchroz cõtemplationẽ intẽdit: nulli⁹ maledi ca/clamorosa iurgia vitãs/eaSophistis relinq̃ns: quib⁹ cedere magis ipi opere preciũ est et eos tacẽdo superare: q̃ cũ ipis cõcertãdo garrula videri. Neq3 q̃ sunt alterius artis aut peritie sibi vendica. sed Logica logicis/& Mathematica mathematicis/& diuina methaphysicis reliquit discutiẽda: ad oẽs iusticiã seruãs. Quo fit vt q̃tiens icide rit sermo an q̃cq̃ ea potentia q̃ supra naturã est: eẽ possit: quod nat̃e potẽtia esse nõ potest vt infinitũ & vacuũ: ius illic nr̃a nat̃alis phia nullũ habet. sed alteri disciplinę reli quit cognoscendũ. Supponit eñ illã pulchrã & ammiran dam vniuersi ordinationẽ: q̃ illã summã & stabilissimã opti mi nat̃e Opificis q̃tum potest imitat̃. In qua decora vni uersi ordinatõe: ipi ab ordinatissimo rer opifice concessa: hec philosophia suũ locauit fundamentũ. Hinc euenit vt qui contra hãc ordinationẽ quicq̃ sibi admitti petunt: nõ amplius philosophice agãt. Sũt eñ extra philosophie ba ses & fundamẽta. neq3 a nat̃ali Philosopho poti⁹ id reci piendũ esse censeo q̃ a Mathematico lineã esse infinitã: quo admisso sua pricipia & sue contemplationes pereunt. ¶ Conducet tibi quicũq3 es peripatetice philosophie amator: si introductorios dialogos paraphrasice expositio ni prelegeris: presertim primum qui precedenti introdu ctioni seruit. Uale.

Jacobi Fabri stapulensis in Aristotelis octo Physicos libros Paraphrasis.

Primi tractatus primi physicorum note.

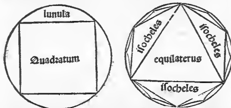
Principia/elementa/cause: Principiorũ sunt noĩa. ¶ Incertius/Ignotius. Notiora nobis/notiora ad nos. ¶ Cõfusiora/compositiora.

Liber physicorũ Aristotelis octo partiales libro continet ¶ Prim⁹ quatuor tractatus. ¶ Prim⁹ tractat⁹ libri phemiũ est: quo pacto ĩ libris physicorũ procedendũ sit ostendẽs. Tres cõtinens cõclusiones.
1 ¶ Prima. Prius natural' phĩe def minãda sunt pncipiá. Patet. quia ea prius determinanda sunt ex quorũ cognitõe rerũ naturaliũ acqritur noticia. At ex pricipiis natalis phie: rerũ natáliuz acqritur noticia. Q̃mquidem itelligere ꝛ scire cõtingit circa oẽs sciãs q̃rum sunt pricipia/elemẽta aut cause/ex horũ cognitiõe. Arbitrant̃ eñ oẽs tunc vnumquodqꝫ cognoscere/cũ pncipia/elemẽta et causas cognoscãt. Sũt
2 igit̃ prius natalis phie determinanda pncipia. ¶ Secunda ad ipa pricipia ab incertiorib⁹ naẗa pcedẽdũ ẽ. ¶ Patet quia a notioribus nobis ad minus nota pcedendũ est. Incertiora autẽ naẗa: nobis sunt notiora certiorib⁹ naẗa. Nõ eñ oportet eadẽ nobis ꝛ naẗa similiter nota eẽ. Sũt eñ cõpositiora nobis prius manifesta simpliciora vero posterius. Ad ipa igit̃ pricipia ab incertioribus naẗa pcedenduꝫ est. Etenĩ ingenita est nobis via ex nobis notioribus ꝛ cer
3 tioribus: in notiora et certiora natura pcedere. ¶ Tercia In hac disciplina ab vniuersaliorib⁹ ad min⁹ vniuersalia procedere expediet. ¶ Ratio q2 a notiorib⁹ ad minus nota pcedendũ est. In disciplinis autẽ vniuersaliora notiora sunt minus vniuersalib⁹. ¶ Primo q2 vl'e totũ est intellect⁹ (cõprehẽdit eñ sub se ptes mltas) sicut cõposituz: totũ est sensus. Compositũ autẽ notius est sensui suis ptibus/ita et vl'e notius erit ĩtellectui suis ptibus. ¶ Tertio quia vniuersaliora cõfusiora sunt: sue eñ diffinitõẽs q̃ indistincte importãt: distingũt et in pticulas diuidũt. Cõpositi=

ora autez nobis sunt notiora. ¶ Tertio quia pueri primo oēs hoīes cōmuni appellatōe vocāt patres: et oēs mulieres vocāt matres. et cū pficitur in ipis cognitio pticularibus noibus eos nūcupāt ⁊ distingūt. Signum est igit vniuersalia nobis esse notiora. Est igitur in hac disciplina ab vniuersalioribus ad minus vniuersalia pcedendum.

Primi cap. scdi tractatus note.

¶ Diuisio/disiūcta suppositio. ¶ Atomi sunt sensu imptibilia corpa q̄lia ī radio solis sȝ grossiuscula videnť ¶ Homiomerie sunt/q̄ silis naťe sunt: totūqȝ similiū ptiū cōstituūt. ¶ Hippocrates q̄drās circulū per lunulas ex ppriis pcedebat: Geometrie pncipia retinēs. ¶ Lunula eī est figura arcu circūferētie circuli/ et costa q̄drati contenta. ¶ Antiphon vero circulū q̄drare volēs/ Geometrie principiū negabat: cōstituēdo ī circulo triangulū eq̄laterū. Et deide supra q̄dlibet lat⁹ triāguli/isochelem constituēs. quusqȝ vellēt vltimi isocheles lat⁹ eq̄le eē pti circūferētie. Hippocratis figura. Figura antiphontis.

¶ Cōmunis phia/methaphisica. ¶ Tantū pl̕alitatis exclūsiuū. ¶ Vnū ɔtinuitate/vnū ɔtinuū. ¶ Vnū imptibile qd diuidi nō potest. ¶ Vnū actu ⁊ potētia/ vna res naťal. ¶ Vnū actu ē cū nō est alteri⁹ pars. ¶ Ptāte vo vnū est q̄diu ē alteri⁹ pars. ¶ Ptāte/potētia. ¶ Cōsimiliter mlťa actu ⁊ potestate diffiniantur.

Secundus tractat⁹ cōtinet tria cap. Primū duas diuisiones. 5. ɔclusiones. 2. rōes ad primā. 3. ad. 4. ⁊ remotionē dubii. ¶ Prima diuisio rerū naťaliū/aut vnū ē pncipiū mobl̕e (qd naťales dixerūt alii ignē/alii aerē/alii aquā) 4

ertis q. 5.
certis q. 6.

Aut imobile(qd dixerit Parmeides τ Meliss⁹)finitū/ aut
infinitū. Aut mlta mobilia/aut imobilia/finita aut ifinita/
qd dixerit Anaxagoras τ Democrit⁹. Anaxagoras q̄dē ifi
nitas atomos homiomerias ossis:eē p̄ncipia ossis. τ car=
nis.eē p̄nci͞ carnis τ ifitas nerui eē p̄ncipia nerui. Demo
crit⁹ ṽo ifitas atomos ei⁹d gn̄is figura τ ordie drntes: eē
5 pricipia rer̄. ¶ Scd̄a si p̄ncipia rer̄ mlta sit fita: aut sunt
duo/aut tria/aut q̄dā alio certo nuēro. Et ita de reb⁹ na=
6 turalib⁹ dicēdū eēt. ¶ Pria ꝯ°. cōtra asserētes tm̄ eē vnū
ens imobile mime physico disputādū ē. ¶ Prio qꝛ nulli⁹
artificꝭ ē disputare ꝯ ei⁹ p̄nci͞ destruentē. vt geometre di
sputādū nō ē ꝯ destruentē geometrie p̄nci͞/ q̄ aūt asserūt
tm̄ eē vnū ens imobile:destruūt phice p̄nci͞. Negāt ei mo
tū eē τ entiū mltitudiez. Si ei tm̄ vnū ē: τ nō mlta ip̄z nul
li⁹ erit p̄ncipiū. nō aūt erit suiip̄i⁹ pricipiū. Est ei pricipiū
alic⁹ cuiusd:aut q̄rūd pricipiū. ꝯ igit ita asserētes mime in
terest physici disputare/sꝫ alic⁹ cois artificꝭ dialectici aut
methaphisici. ¶ Scd̄o nō magis ē physici disputare ꝯ asse
rētes tm̄ eē vnū ēs:q̄ ꝯ aliā q̄tūcūqꝫ extneā orōez. vt ꝯ He
racliti orōez nullū hoiez ꝯtinuo eē id qd ē. sꝫ maifestuz est
physici nō iteresse ꝯ hmōi extneas orōes disputare. Neqꝫ
igit sua itererit ꝯ vnū tm̄ eē ens imobile asserētes disputa
7 re. ¶ Scd̄a ꝯ°. Silr physici nō ē Rōes Parmeidꝭ τ Me
lissi soluere. ¶ Ratio quia non est physici rōes litigiosas
soluere (habꝫ ei ꝑp̄as soluere τeor̄ q̄ sua p̄nci͞ nō negāt
vt geometre rōez Hippocratꝭ soluūt/nō autē Antiphontꝭ
rōez) At rōes Parmeidis τ Melissi litigiose sūt. neqꝫ em̄
syllogisāt τ falsū assumūt. Ratio quid Melissi defectuosa
magꝭ ē τ min⁹ appēs. Uno tm̄ icōueniēti dato mlta ꝯtigūt.
Parmeidis ṽo rō min⁹. rōez ei iat forabat Meliss⁹. si q̄d
est factū habꝫ p̄ncipiū/igit si nō ē q̄d factū/nō hꝫ p̄ncipiū.
vniuersuz autē nō ē factū igr̄ nō hꝫ p̄ncipiū. q̄re neqꝫ finē
est igr̄ ifinitū. Et cū nō habeat vbi moueat ē imobile. Par
meides ṽo suā sic. Quidq̄d ē p̄ter ens nō ē ens. qd aūt nō
est ens nichil ē. igr̄ q̄dq̄d ē p̄ter ēs nichil ē. At ēs τ vnū cō
8 uertunt. igr̄ tm̄ vnū ēs ē. ¶ Tercia ꝯ°. nō icōueniēs vide
bit aliq̄ꝫtisp̄ contra tm̄ vnuz eē ens asserentes disputare.
¶ Nam cois phylosophia ad hec viam habet τ dialectica
9 ¶ Quarta ꝯ°. non recte dicunt Parmenides τ Melissus

tantū vnū esse ens imobile:ille finitū/hic xo infinitū eē di-
cētes ¶ Primo q: aut capiūt ens vt mltipliciter dicat de
substātia/q̄titate/ꝛ q̄litate:q̄modo si capiāt siue substātia/
q̄titas/ꝛ q̄litas ꝯiūcta sint siue abinuicē sepata:mlta erūt
et non tm̄ vnū. Aut faciūt ens vniuocū/Et tūnc aut solū
significat substātiā: aut solū q̄titatem/ aut q̄litatē vt ge-
nus aut vt species:qꝺ si sic mlta erūt ꝛ nō tm̄ vnū. Et ge-
nus em̄ ꝛ species de plibus p̄dicantur. Aut significat vt i-
diuiduū et tūc illud ens non erit substātia: Nā aut oīa es-
sent vn⁹ homo/aut vnus equs/aut vna aīa nuēro:q̄ ipossi
bilia sunt. Neq; illꝺ ens erit vnū accn̄s nam ip̄m eēt sine
subiecto:quod eē nequit. Nullū em̄ accidentiū a substātia
separabile est:sʒ oīa i subiecta substātia eē necesse ē. Neq;
erit ens illud vnū ex accidēte ꝛ substātia cōstitutū. vt vnū
q̄tum/vnū q̄le. Nā multa iam eēnt ꝛ nō tantū vnū. ¶ Se-
cundo Parmenides dixit ip̄m eē finitū:et Melissus dixit
ip̄m eē infinitum. Non erit igit̄ illꝺ ens solū substātia. Nā
sola substātia neq; finita neq; ifinita est. Quātitati em̄ ra-
tio finiti ꝛ infiniti cōgruit. Nā magnitudo q̄ trāsiri potest
finita est. Que vero trāsiri nequit infinita. Neq; per idē
erit vna qualitas:aut vna actio aut passio. Nā q̄litates/ac
tiones et passiones finite aut infinite p accidēs dicuntur.
Neq; erit illud ens finitū(vt vult Parmenides)aut infi-
nitū(vt Melissus)solū q̄titas. Nā esset accn̄s sine subiec
ta substātia. Neq; erit vna substātia quāta:nā si est substā
tia q̄ta:substātia est ꝛ q̄titas ē. Que si sunt duo vere sūt q̄
sunt. Erūt igit̄ mlta:et nō tm̄ vnū est. ¶ Tercio vnū mul-
tipliciter dicit̄. p̄mo vnū cōtinuitate. scꝺo iptibilitate. Ter
tio rōe q̄ vnā candēq; rōeʒ habēt. vt merū ꝛ vinū. Quarto
actu ꝛ potētia. Sʒ illꝺ ens vnū cōtinuitate nō erit. Nā ml
ta essent. Est em̄ cōtinuū in infinitū diuisibile. Neq; vnū
imptibilitate. Nā neq; eēt finitū qꝺ dicit Parmenides/
neq; infinitū qꝺ dicit Melissus. Imptibile em̄ neq; fini-
tū neq; infinitū. Neq; tm̄ erit vnū diffinitiōe vt tunica et
vestis. Nā icōueniētia seq̄rent̄ ad q̄ pducebat Heraclitus
quia boni et mali/boni ꝛ nō boni/hois ꝛ eq̄/q̄titatis ꝛ q̄li
tatis/ꝯrioꝝ ꝛ ꝯdictorioꝝ/dispatoꝝ/diuersoꝝ generū eadē
erit ratio:et de eodem affirmatio ꝛ negatio. vt idem erit
bonū et non erit bonum. Nam erit non bonum. boni enim

et non boni eadem esset ratio que impossibilia sunt. Neqꝫ erit vnū actu ꝛ potētia nā stati mlta cēnt: et nō tantū vnū.
10 ¶ Dubitatio: An toti⁹ ptes sint ipsuꝫ totū: An multe sint et diuerse. ¶ Respōdet quālibꝫ partē esse a toto diuersā. Nā si q̄libet pars esset toti eadē q̄libꝫ pars cuilibet pti esset eadē: quecūqꝫ em̄ vni et eidē sunt eadē illa inter se sūt eadem. Omnes tñ partes simul nichil aliud q̄ꝫ ipsuꝫ totū
11 sunt. ¶ Quinta cōclusio. posteriores icōuenienter orōnum copulas auferebāt aut eas in adiectiua verba mutabant cū p̄dicarent accidēs: ne vnū esse multa concederēt. vt Licophron suiqꝫ sequaces dicebāt dūtaxat homo albus/ homo ambulās: et nō homo est alb⁹ homo est ambulās. Et alii dicebant homo albatur/homo ambulat dicere non audentes homo est albus: homo est ambulans. Videbant em̄ eis quia verbum est substraherēt nō multa eē significare sed vnū simpliciter dicere. ¶ Quod autēꝫ id non recte faciant patet quia vnū subiecto rōe multa est. vt Socrates albus et Musicus subiecto idem est: ratione vero multa. Est em̄ alia ratio Socratis albi ꝛ eiusdē musici. Et vnū cōtinuū est multa neqꝫ vnū et multa repugnant vt credebāt Nam vnum subiecto ꝛ ratione multa eidem conueniūt: et vnū actu et multa potētia eidē. licet vnū ꝛ multa eodēmō. vt vnū actu et multa actu: bene repugnēt. Non igit oportuit eos copulas auferre: ꝛ alias orationes accidentaliuꝫ predicatoꝝ expressorum negare ne vnū multa esse concederent. cum id incōueniēs minime sit.

Secundi cap. note.

Prima Parmenidis ratio. Quidq̄d est preter ens non est ens. quod autē non est ens nichil est. igit quidq̄d ē preter ens nichil est. At ens et vnum conuertūtur. igit quidquid est preter vnū nichil est. est igit tantū vnū. Si autem est tantū vnū non habꝫ locū. igit ipsuꝫ est imobile. ¶ Secunda eius ratio. Si illud vnū diuidi potest: illud nō proprie vnū est. Nam eius sectio in infinitū abiret. est igit illud vnū impartibile. ¶ Melissi ratio. Si aliq̄d est factuꝫ: ipsum habet principiū. igit si non est aliq̄d factū ipsum nō habet principiū. Ens autē non est factum. igit non habet principium. Quod autē non habet principiū: nō habꝫ finē. ipsum igit est infinitū. et quod est infinitū locū non habet

ipsum igitur immobile est. ¶ Ratio Melissi ꝙ ens nō sit
factū. Quia aut fieret ex ente vel ex nō ente: nō fiet autē
ens ex ente. quia ipsuz ens eēt priusq̄ fieret: neq̃ fiet ex
non ente. Nā ex nichilo nichil fit. Nō est igit̃ ens factum.
¶ Quod vere est/substātia. Id habet pricipium tēporis
cuiꝰ aliq̄d tempus sue duratōis est ꝑncipiū. ¶ Et illō pri
cipium magnitudinis: cuius aliqua magnitudo est sue ex
tensionis principium. ¶ Principium magnitudinis: prin-
cipium rei.

s Ecundū cap. cōtinet sex cōclusiones. ⁊ tres rōes
ad terciam. ¶ Prima conclusio. non est difficile 12
rationes Parmenidis et Melissi soluere. ¶ Pa
tet. quia statim sophistice apparent: et viciose concluden-
tes et falsum assumentes. igitur. ¶ Ratio tamen Melis-
si deterior est et minus apparens. Attamen vno inconue-
niēte dato multa cōtingūt. ¶ Secūda Parmenidis ratio 13
et viciose cōcludit: et falsum assumit. Arguit em̄ sic. quid-
quid est preter ens nō ē ens: qđ autē non est ens nichil est.
igit̃ quidq̄d est preter ens nichil est. ¶ Cū em̄ ens dicatur
multipliciter: si capit ens ꝓ substātia falsū est. Esto em̄ ꝙ
illud ens substātia non sit: eē potest q̄titas aut q̄litas. Et
si ens capit̃ ꝓ accidēte iterū falsuz est. Nā qđ nō fuerit ac
cidēs substātia esse potest. Et cū vltra dicit. ens ⁊ vnū cō-
uertūtur: esto. igit̃ quidq̄d est ꝑter vnū nichil est. esto. Cū
vero cōcludit: igit̃ tantū est hoc non oportet. Nā si solū es
sent alba: simili modo cōcludi non potest quidq̄d ē preter
Albū nichil est. posita em̄ sunt sola esse alba igit̃ tm̄ vnum
albū est. hoc nō oportꝫ. Nā cū assumptū sit verū cōsequēs
est falsuz. Et cū vltra argumētat̃ est tantū vnū igit̃ est im-
mobile (Nā nullus erit locꝰ in quo moueat̃) hoc nō opor-
tet quia ipsū alterabile esse potest ⁊ ptes vt aq̄: in toto mo
ueri. ¶ Tercia cōclusio Parmenides ens pro substantia 14
solū capere non potest. ¶ Primo q: de illo ente dicit̃ acci
dens vt albū aut nigrū aut aliq̄d aliud. Et tn̄ nichil est al
bum aut nigrū. Nā sola substātia est: hec autē accidēs im-
portant. illud ens nichil erit. ¶ Q; si dicit album quod
vere est significare: iā multa erūt. Nā albuz qđ vere est: et
quod ei accidit significabit. ¶ Secundo quia si illud ens
sit substātia non erit magnitudo neq̃ aliorum accidentiū

vllum. Nam solum erit substantia: et quod vere est vt ho-
mo/animal/bipes (Quod autem vere est: nulli est accidēs)
hoc autem impossibile est. ¶ Tercio. si substantia esset ip-
sum esset diffinibile/diffinitio igit̄ ei⁹ diuersas partes ex-
plicabit que vere sunt non eñ accidētia explicabit. Nam
accidentia assunt ⁊ absunt preter subiecti corruptionem:
diffinitio autem neq3 diffinitionis pars abesse potest. Ut
si diffiniatur homo esse aīal gressibile bipes: neq3 possibi-
le est hominē non esse animal: neq3 nō esse gressibile: neq3
non esse bipedem. Erunt igit̄ multa que vere sunt et nō tā
15 tum vnū ens: etiā ipsum pro substātia capiēdo. ¶ Quarta
conclusio. Parmenides non solū ens pro accidente cape
re potest. ¶ Nam cū esset accidens eēt eius subiecta sub-
stantia. Impossibile est eñ accidēs sine subiecta substātia
esse. Et cum solū esset accidens non esset subiecta substā-
tia. esset igit̄ eadē subiecta substātia et non esset. qđ est im-
possibile: Non igit̄ ens capiet Parmenides solū pro acci
16 dente. ¶ Quīta cōclusio. Non recte soluerūt aliqui Par
menidis rationē illud vnū esse impartibile continuū volē
tis probare. Argumētabatur eñ sic Parmenides. Si illđ
vnum diuidi potest illud ꝓprie vnū non erit. Nam ei⁹ se-
ctio in infinitum abibit. non est igit̄ illud vnum partibile.
¶ Soluebat Xenocrates dicens illud eē ex impartibilibus
lineis. Et ne concederet vnū quodāmodo esse multa (cre-
debat enim illa esse repugnantia) dicebat quālibet impar-
tibilium linearū esse illud vnum. Et idem esse magnitudi
nem ⁊ non magnitudinez/diuisibile et non diuisibile: in pa
rem errorem Parmenidis relabens. Nam incōueniēs nō
est (vt diximꝰ) vnuz esse quodāmodo multa. vt vnum actu
multa potentia. Incōueniens tamen est idē esse magnitu-
do et nō magnitudo: partibile et non esse partibile. ¶ Sex
17 ta. ratio Melissi et viciose concludit: et falsum assumit.
¶ Arguit enim sic. Si aliquid est factum ipsum habet pri
cipium. igitur si non est aliquid factum: ipsum non habet
principium: hic autem viciose concludit. Nam ex destru-
cto antecedente intendit perimere consequens. Et cum
dicit: si aliquid est factum ipsum habz principium: cū pri-
cipiū equiuocū sit: Si itelligit ipsuz habere pricipiū tpis
hoc nō oportet vt momētanea. Si aūt itelligit ipm habere

principiuz magnitudinis:neqz hoc oportet.Sunt enim alte
rationes & impartibilia que pricipiũ magnitudinis nõ ha
bent. Et rursuz cũ dicit.Si nõ ẽ aliqd factũ/non habz pri
cipiũ.Si intelligit ipm non hr̃e pncipium temporis: esto.
Si vero intelligat ipm non habere principiũ magnitudis
hoc non oportet.Nam et celum et sol & astra pricipiũ sue
magnitudinis hñt. Et cũ vltra arguit. Quod nõ habz pn
cipium nõ habet finem.Si intelligit qd non habz pn cipiũ
temporis nõ habet finẽ temporis:esto . Si vero intelligit
id non habere finẽ magnitudinis hoc nõ oportet qd tñ in
tendit et ex quo seqretur ipm esse infinitũ. Cũ vlteri9 ar=
guit.Quod est infinitũ non habz locũ.igit est imoble.hoc
non oportet.Nã nichil phibet ptes in ipo moueri/& ipsuz
alterari. Non enim vt alterabile sit reqritur locus.Dicebãt
Melissium sequẽtes :illud vnũ esse vnũ specie.Sz qmodo
homo & equs et q adiuicẽ sunt cõtraria ead spe sunt :hec
sane p seipsa falsa esse deprehenduntur.

Tertii cap.note.

Segregatio/extractio. Congregatio/cõfusa cõmixtio.
Et est cõfusa:cũ res amplius non appareãt . Ab iis q sũt
actu magnitudinis et paruitatis determiatio sumitur.

verseris. 4.9.

T Ertium cap cõtinet sex opiniones antiquorum.
duas Anaxagore rões.5.pclusiones Anaxagorã
reprobãdo.2.roẽs ad scdãz & 4.ad terciã. Sex
naturaliter loquentiũ opiniões. Prima est ponentiũ i= 18
gnem oim materiale pncipiũ:et 3ria raritatẽ et densitatẽ
formalia. Secunda est ponentiuz aerem oim materiale 19
principiũ:& 3ria supabundantiã et defectũ eẽ pncipia for=
malia. Tertia est Anaximãdri ponentis vnuz corpus i= 20
gne densius aere vero rarius:omniũ rex esse materiaz: et
3ria illi infinito corpori inserta eẽ rerũ formas. Quar= 21
ta est Platonis magnũ et paruũ cõtraria duo pricipia re
rum naturaliũ ponentj:& vnã formã et efficientẽ ideã. Et
in hoc Plato ab aliis differt:quia alii vnã ponũt materi=
am: Plato autẽ plures.Alii 3ria ponunt formas: Plato
materias. Quita est Empedoclis quatuor elemẽta rex 22
omniũ materias esse ponẽtis:& 3ria imixta:formas.& duo
effectiua litem & amicitiaz : et res in seiuicem esse cõmix=
tas:et mundũ sepius generari et sepius corrũpi. Sexta 25

est Anaxagore infinitas similiares atomos rerum materi-
as ponentis: et cõtraria imixtas formas. et vnũ efficiẽs di
uinũ intellectum. Et omnes res in omnibus esse adinuicez
cõmixtas et confusas: et eas generari per segregationem.
Dicit em̃ intellectũ diuinum eas segregare ⁊ eas facere ap
parere: q̃ latebant. et eas corrũpi per congregationẽ. et mũ
dum dicit semper generari et nũq̃ corrumpi. ¶ Et differt
Anaxagoras ab Empedocle. ¶ Primo q̃a Empedocles
ponit tantũ quatuor elementa rerum materias. Anaxago-
ras vero infinitas ponit rerum materias. ¶ Scd̃o Empe-
docles ponit duo effectiua: Anaxagoras autẽ vnũ. ¶ Ter-
tio Empedocles ponit mundũ sepius generari ⁊ sepi⁹ cor
rumpi: Anaxagoras autẽ mundũ ponit semper generari et
nũq̃ corrumpi. In ceteris conueniũt. ¶ Due ratões Ana-
xagore. ¶ Prima/quia videmus ex contrariis cõtraria fie
ri. At impossibile est contrariũ in suũ contrariũ abire. sunt
igiť contraria ĩ cõtrariis ⁊ omnia in oĩbus. ¶ Scd̃a omne
quod fit aut fit ex ente/aut ex non ente: non autez fit ex nõ
ente. Nam ex nichilo nichil fit. Fiet igiť ex ente. Et cũ vide
amus ex quolibet quodlibet fieri: erunt oĩa in oĩbus ⁊ q̃li
bet in quolibet. He sunt due Anaxagore rationes ꝓpť q̃s
credebat quãlibet rem esse in qualibet: et rerũ generationẽ
nichil aliud esse q̃ rerũ a confusa ꝯmixtione segregationẽ/
et apparẽtiã. Et cũ ĩterrogabať/cum omnia sint in om̃ib⁹
quomodo igiť illa non videnť: Respondebat ea non vide-
ri ꝓpter nimiã coꝝ paruitatem. Et cum iterũ/Cur potius
dicendũ sit id os/id caro/id sanguis cum om̃ia sint ĩ om̃i-
bus: Dicebat quãdo plus esset de osse dicebať os: ⁊ quãdo
superabundabat caro dicebať caro: et quãdo sanguis id di
cebať sanguis. nichil tamen ẽ purũ aut os/aut caro/aut sã-
24 guis/aut alioꝝ quicq̃. ¶ Prima ꝯclusio. Inconuenienter
Anaxagoras infinita rerum naťaliuz assignauit principia.
¶ Patz quia tollebat reꝝ naťaliuz sciam: infinitum enim ⁊
magnitudine ⁊ multitudine q̃tum sit notũ esse nõ potest. si
igitur rerum naturaliuz infinita essent ꝑncipia ip̄e essent i-
gnote. Nã composita cognoscim⁹ qñ ex quibus et quot cõ
posita sint: cognoscim⁹. non igiť conueniẽter Anaxagoras
25 rerum naťalium infinita assignauit pricipia. ¶ Scd̃a ꝯclu-
sio. non oĩa cõmixta sunt in oĩbus. ¶ Primo quia impossi-

bile est animal aut plantã sub q̃tulacunq3 esse magnitudie
aut sub q̃tulacũq3 eẽ paruitate. Sed determiate sunt quã-
titatis et toci⁹ magnitudo ex partiũ magnitudine resultat.
(voco eñ partes que a seinuicẽ et a toto separari possunt)
Impossibile est igit̃ oĩa in oĩbus esse cõmixta: quomodo eĩ
et homo in milio et equs/ et planta ? ⁊ que et q̃ta eius ca-
ro esse possit infinitis aliis rebus distracta? ⁊ quod os ⁊ qui
nerui et qui arboris fructus ? ¶ Secundo si ex finita aqua
determinate q̃titatis carnem segreges et iterũ tantu3 hoc
totiẽs facere poteris vt tãdẽ nichil carnis residuũ sit. Nã
omne finitũ ꝑ determinate q̃titatis ablationẽ tandẽ consu-
mitur. quo facto reliquit̃ non oĩa mixta eẽ ĩ oĩbus. ¶ Ter- 26
cia nõ quodlibet segregabile est a quolibet. ¶ Primo quia
caro magnitudine et ꝑuitate determiata est. q̃uis eñ car-
nis in eo ꝙ corpus est infinitã sectionem intelligas in eo tñ
ꝙ caro esse nõ potest: s3 tandem ex sectione desineret eẽ ca-
ro. ex mĩma igit̃ carne non est segregabile aliqd corpus. nã
cũ omne corp⁹ ex corporis substractiõe fiat mĩm⁹: eẽt caro
mĩma carne minor quod est impossibile. nõ igit̃ qd̃libet a q̃
libet est segregabile. ¶ Scdo quia si quodlibet semꝑ esset
a quolibet segregabile in aliquo finito eẽt infinita caro ⁊ i-
finitum os: nã per substractione3 determinate carnis nõq̃
cõsumeret̃ neq3 os: imo et quodlibet q̃tulũcũq3 paruũ es-
set cõtineret infinita. At impossibile est infinitũ finito con-
tineri. igit̃ non quodlibet segregabile est a q̃libet. ¶ Tertio
quia accidẽtia habit⁹ et colores a substãtia subiecta nõ sũt
segregabilia. nõ igit̃ quodlibet a q̃libet est segregabile. po-
nit eñ Anaxagoras ⁊ substãtias et accidentia siml' mixta.
¶ Quarto quia incõueniẽs est Anaxagorã dicere sapientis
simã mentẽ conari oĩa segregare. et (quia infinita sint) non
posse: ⁊ id eã latere: non autẽ latere Anaxagorã. non igitur
quodlibet eẽ in quolibet et quodlibet semper esse segrega-
bile a quolibet contra sapientissimã dei ꝓuidentiam attesta
ri debet Anaxagoras ¶ Quarta non omne quod fit ex spe- 27
cie similiaribus fit partbus vt vult Anaxagoras. ¶ Nam
lutum non fit ex lutulis sed terra et aqua. et lateres nõ ex
lateribus sed luto/ et domus non ex domibus sed laterib⁹
et lignis. et aer ex aqua: ⁊ aqua ex aere: vt sepius videmus.
¶ Quĩta minus errauit Empedocles finita ponẽs rex na- 28

turalium principia ipo Anaxagora. Nam rerum naturaliū posse esse sciam nō auferebat: neqꝫ pleraqꝫ eū incōmoda sequuntur: que sequuntur Anaxagoram.

Primi cap. tertii tractatus note.

¶ Prima. quibꝰ non sunt intriseca priora priucipia. ¶ Aliqua fieri ex alterutis est vnū ex altero sua quidem substantia fieri. ¶ Substantia/essentia.

Tertius tractatus continet tria cap. ¶ Primum cap.
t cōtinet vnā ꝯclusionē et duas ratōes ad eā. ¶ Cō- Vex'ores q. 10
29 clusio. rerum naturaliū principia sunt cōtraria.

¶ Primo quia ꝯcorditer dixerūt hoc oēs physici qui tantum vnū posuerunt. vt Parmenides et melissus calidū et frigidū (que ignem ꝫterram vocabant) principia posuerunt. qui plura et finita vt Plato et Empedocles magnum/et paruum/par et impar: congregationē/et segregationem/litem/et amicitiā/raritatem et densitatem. Qui infinita dixerunt rerū naturaliuꝫ esse principia similiter. vt Democritꝰ plenū/ꝫ vacuū/sitū/ordinē ꝫ figurā: q̄ ponebat habere ꝯria vt sitū sursum/sitū deorsuꝫ/sitū anteriorē: ꝫ posteriorē: sitū dextrū/et sinistrum: figurā rectilineā/figuram circularem. Et hoc omnes antiqui dixerunt: nō tam ratione q̄ veritate coacti. ¶ Differūt tamen qꝛ hi posuerūt posteriora ꝫ pticulariora vt calidū et frigidū ꝯria pncipia sēsuꝫ sequētes: Alii vero priora et vniuersalia vt magnū/paruum/par/ipar/cōgregationē/segregationē/litem/amicitiam/ raritatē et dēsitateꝫ sequētes rationē. Nā singulare scdꝫ sensuꝫ notū est/vniuersale autē scdꝫ rationē. Est eñ sensus pticulariuꝫ/ratio auteꝫ vniuersaliū. ¶ Scdo. Quia ea rex naturaliū assignāda sunt pncipia q̄ non fiūt ex aliis: neqꝫ fiūt ex alterutris: sed oia alia fiūt ex ipis. pma autē ꝯria nō fiūt ex aliis neqꝫ ex alterutris: sed oia alia fiūt ex ipis. Nā cū sint pma non fiūt ex aliis: et cū sint contraria nō fiunt ex alterutris. Nam cōtrariū in sui ꝯrii substātiam nōq̄ trāsire potest. Q autē oia fiant ex ꝯriis patet/quia res naŧales oēs p generationē fiūt: q̄ est de ꝯrio in cōtrariū. Nā nō quodlibet agere in qdlibet: neqꝫ qdlibet pati a quolibet natū est: sꝫ determinatū a determiato ꝫ ꝯtrariū a ꝯrio. vt albū nō fit ex q̄libꝫ: nō eñ fit ex musico nisi scdꝫ accidens: sed fit ex nigro aut colorato medio. et musicū nō ex quolibet nō musico: sed ex

immusico. et domus oꝛdinatio non fit ex q̃libet ioꝛdinatõe sed ex inoꝛdinatione domus. Similiter album non coꝛrumpitur in quodlibet:sed in nigrũ aut medium. Neqꝫ musicũ coꝛrumpit̃ in quodlibet:sed in ĩmusicũ.ꝛ domus oꝛdinatio non coꝛrumpit̃ in quodlibꝫ:sed in domus inoꝛdinationem. ¶Attamen ex q̇bus ꝯ̃riis res fiant et in q̇ contraria coꝛrũpantur:nos plerũqꝫ latet.quia hꝰmõi ꝯtrarioꝝ non sint nomina imposita.generalia tamen oĩbus compositis ꝯuenienter possumus dicere:cõueniẽtia/ĩconuenientia/oꝛdinatio/inoꝛdinatio.specialia tamen non sunt vsitata:sed ex coĩbꝰ circũloqui poterimꝰ. Nã omne conueniẽs ex incõueniẽte fit: et in inconueniẽs coꝛrũpitur.vt conueniẽtia hominis ex inconuenientia fit non q̃libet:sed ex homis inconueniẽtia: et coꝛrũpitur non in quãlibet inconuenientiã : sed in hoĩs inconuenientiã.Et ita in ceteris est dicendũ:vbi noĩa desũt.

¶Secundi cap.note.

¶Genus/genus trãsmutationis. ¶Contrarietas/duo ad inuicẽ contraria. ¶Generis substãtie contraria/trãsmutationis substãtialis contraria.¶Trãsmutationes substãtiales/generatio/coꝛruptio. ¶Contraria pꝛioꝛa/substãtialia. ¶Posterioꝛa/accidentalia . ¶Per se/non in alio. ¶In: vtroqꝫ quĩti modo.¶Pꝛime instantie solutio. Contrariorum pꝛincipioꝝ subiectũ est p̃ncipiuꝫ subiectiuũ: non essentiale et constitutiuum.

f Ecundum cap.continet quatuoꝛ conclusiones.4.
rationes ad secundã.duas ĩstãtias ad terciã. du-
as rationes ad quartã.¶Pꝛima ꝯclusio.Non tã- 30
tum est vnum rerũ naturaliũ pꝛincipium.¶Patet quia re
rum naturaliũ pꝛĩcipia sunt contraria. igit̃ non tãtum vnũ
est.Nam nichil sibiipi contrariũ est.¶Scd̃a ꝯclusio.Non 31
sunt reruꝫ naturaliũ infinita contraria pꝛĩcipia. ¶Pꝛimo quia rerũ natalium tolleret̃ scientia . ¶Scd̃o quia in vnoquoqꝫ genere est vna p̃ma ꝯ̃rietas. contrarietas autẽ duobus extremis clauditur. Igit̃ in vnoquoqꝫ genere contraria sunt finita.Rerum autẽ naturalium ꝯ̃ria pꝛĩcipia vnius sunt generis.Est eñ substãtia genus quoddã. igit̃ ip̃a sunt finita.¶Tertio melius ex finitis p̃ncipiis reꝝ naturalium generationes/coꝛruptiones/ ꝛ ceteras trãsmutationes saluamus:q̃ꝫ ex infinitis.vt Empedoclesmeliꝰ ipsa saluabat:

ipso Anaxagora.igitur potius ponenda sunt finita q̄ͣ infi-
nita.¶Quarto cōtrarioꝝ q̄dam sunt priora et quedā poste
riora.igiť non sunt infinita.Nā in īfinitis neq̧ priora neq̧
32 posteriora inueniūtur.¶Tercia ꝯclusio. Preter duo con
traria ꝑncipia:ponēdum est terciū principiū eoꝝ subiectū.
¶Nā sicut contrariū suū ꝯriū non efficit. vt caliditas nō
efficit frigiditatē/neq̧ lis amicitiā/neq̧ raritas densitatē:
ita idem cōstituere nequeunt.et nulla cōtraria per se subsi
stunt.vt caliditas/frigiditas/raritas/densitas.et ita de sin-
gulis.est igiť ponendū terciū ꝑncipium: quod modo cum
vno vnā rem cōstituat naťalem:ꝛ modo cū altero alteram:
et q̄d eorū ꝯriorumvicissim sit subiectū.¶Prima instātia.
Si ꝑncipia cōtraria essent in subiecto: principioꝝ esset prin
cipiū.Nam subiectū prius et principiū esse videť eoꝝ que ī
ipso sunt.hoc autem incōueniens videť.¶Scd̄a. Substan
tie nichil est contrarium.igiť rerū naturaliū(que substātie
sunt)principia nō sunt contraria. ¶Respōdet Aristoteles
Si ratio ꝓbans rerū naturaliū principia eē ꝯria vera est:
illa ꝯria esse substātias : alioq̄n res naťales nō ꝯstituerent.
Nā ex non substātiis nō fit substātia. neq̧ quod pri⁹ est nō
substātia:postea vnq̄ est substātia.Et illoꝝ ꝯriorū est aliud
ꝑncipiū subiectiuū:q̄d vicissim eis subiectū ē:et cū ipis res
constituit naťales.Et antiqui fere oēs vnā cōem substātiā
posuerūt cū ꝯriis:ex q̄bus oīa fierēt.quidā eam posuerunt
ignē:alii aerem/alii aquā/alii substantiā mediā. Cōtraria
vero quidā calidum et frigidū/alii magnū ꝛ paruū/alii cō
gregationem/segregationē/litem/amicitiā/raritatē/ ꝛ densi
tatē:et duo posuerūt agētia ꝛ vnū patiēs. Plato autē po-
suit duo patientia magnū et paruū: ꝛ ideam vnū principiū
agens.¶Et vetustissima fuit opinio:rerū naturaliū tria es
33 se principia:subiectū/supabundantia ꝛ defectus.¶4.ꝯclu
sio. Trāsmutatoīs rei naťal':tria ꝑncipia sufficiūt.¶Prio
q̧ vnū subiectū sufficit ad patiendū: et duo ꝯria ad agēdū.
Si eñ duo fuerīt subiecta:due erūt ꝯrietates.(cuiuslibꝫ eī
subiecti trāsmutatōis est vna ꝯrietas) Et sic diuerse gene-
rabunť res naťales.Si autē sint due ꝯrietates et subiectū
vnū:cū vnum ꝯriū sufficiat suū corrūpere cōtrariū:ꝛ rei na
turalis facere trāsmutationem:(Nam quidq̄d hꝫ cōtrariū
ab eo corrūpi natū est)altera contrarietas erit ociosa.Non

autem ponenda est pluralitas ociosa. Sufficiūt igitur trāſ
mutatōis rei nat̄alis tria ꝓncipia. ¶Scđo vniuscuiꝰqȝ ge
neris est vna cōtrarietas: q̄ cū ſubiecto trāſmutationis est
sufficiens. Substātia autē quoddā genus est. igit̄ substātie
est vna cōtrarietas que cū ſubiecto trāſmutatōis substātia
lis est sufficiēs. trāſmutationis igit̄ rei naturalis (est eñ ea
ſubstātialis trāſmutatio) tria sufficiunt ꝓncipia: duo ſcilicȝ
cōtraria et ſubiectum vnū. ¶Et differūt illa ſcđȝ prius et
posterius et non genere. Nā ſubiectū ꝯriis prius est: ⁊ vnū
cōtrarioꝝ prius inest et alterū posterius: et oēs alie ꝯtrarie
tates in hanc primā et ſubstātialē reduci vidētur ꝯrietatē.

Tertii cap. note

¶Modus exprimēdi est simplex quādo extrema sunt incō
plexa. ¶Cōpositus quādo alterum complexū est. ¶Pri=
uatio primo est forme in ſubiecto nato carentia. ¶Est eñ
carētia forme in ſubiecto nato ſubiectū forma (quā natū est
habere) carens. ¶Scđo est forma: qua (adueniente altera)
materia priuatur. ¶Unū numero/vnū essentia. ¶Sub al=
teratione generatio/corruptio/et alii motus ꝯprehendūtur
¶Dignitas. Que eadē ratione dicūtur si vnū cōuenit et al
terū conuenire necesse est. ¶Principia ꝑ se sunt q̄ remanē
tia rei nat̄alis cōstituūt essentiā. ¶Principia per accidēs
sunt principia q̄ vt fiat res naturalis requiruntur: facte ta=
men nō cōstituūt essentiā ¶Res naturalis/hoc aliquid /to
tum/cōpositum /completum/ ens in actu.

Ertiū cap. continet duas diuisiones. quatuor con
clusiones. duas rationes ad primā partēȝ prime.
vnū correlariū/et instantiā ad terciā. et vnū corre
lariū ad quartam. ¶Prima diuisio. Duobus modis aliqd 34
fieri exprimimus. ¶Primo simplici. vt homo fit musicus:
ex immusico fit musicus. ¶Scđo composito vt immusicꝰ
homo fit musicus ex homine immusico fit musicus. ¶Se= 35
cunda diuisio. Duobus modis aliquid fieri modo simplici
exprimimꝰ. ¶Primo in recto. vt homo fit musicus. ¶Se
cundo in obliquo vt ex immusico fit musicus. Nam cū ali=
quid fieri exprimimus nomine ꝑmanētis materie et forme:
vt plurimū recto vtimur. vt homo fit musicus. Non tñ id
semper oportet. Nā dicimꝰ ex ere fit statua: et ex lignis fit
domus. et non es fit statua: et ligna fiunt domus. Cū vero

nomine non permanentis materie habitu/ et priuatione/ aut nomibus cõtrariis transmutationẽ exprimimus: obliq vtimur. vt ex semine fit equs et ex imusico fit musicus et ex nigro fit albus. Et de modo exprimẽdi composito ita dicendum est. et hoc vniuersaliter de trãsmutatiõe intelligimus. Nam natura cõmunia prius determinanda sunt: deinde circa propria speculãdũ est. ¶ Prima pclusio. In omni trãsmutatione aliquid subicitur: quod vnũ numero est ratione vero duo. ¶ Prima pars patet. primo quia omne quod fit: aut fit simpliciter aut non simpliciter. (fit em̃ aliquid simpliciter: cum acqritur substãtia: Non simpliciter vero cum acquiritur accidens) sed cũ aliquid fit simpl'r aliquid subicitur. Nam forme que acquiritur subiecta est materia. Subicitur enim vicissim formis contrariis. Et etiam cum fit non simpliciter: aliquid subicitur. Nam non erit accidens quod acquirit sine subiecto. igitur omni transmutationi aliquid subicitur. ¶ Scdo existimant omnia fieri trãsfiguratione/ appositõe/ subtractione/ aut alteratõe. Trãsfiguratiõe quidẽ vt cũ ex fuso ere fit statua. Appositõe vt cu3 quid augetur. Substractõe vt cũ qd diminuit. aut cũ ex lapide sculpatur Mercuri⁹ aut Apollo. Alteratione vt cũ aliqd fit album. s3 in oib⁹ his subicit materia ex q̃ fiũt. vt es trãsfiguratiõi statue/ corp⁹ augmẽtationi aut diminutõi/ lapis insculptioni Mercurii/ et subiectũ suu3 alteratõi. igit i oĩ trãsmutatione aliquid subicitur. ¶ Scda pars q trãsmutatõis subiectũ vnũ sit nuẽro: rõe vero duo pat3. Q si no sit vnum nuẽro superi⁹ dictũ est alias nõ fieret vnũ. Sed q rõe duo patet/ quia in omni trãsmutatione subiectũ: forma (quã natũ est hr̃e) caret: et quã quidem facta trãsmutatõe habet. est igit idẽ et subiectũ et puatio. At alia ẽ ratio subiecti et puationis sicut alia ẽ ratio hois et imusici. Nã fact trãsmutationibus qd subicit dicit subiectũ: nõ autẽ forme (cui⁹ prius) dicit amplius puatio: et homo semp dicit hõ nõ autẽ imusicus. igit qd subicit vnũ nuẽro est et rõe duo subiectũ et puatio. ¶ Scda pclusio. Subiectũ et forma rez nařaliũ p se sũt pricipia. ¶ Patet qr illa p se rez nařaliũ sũt pncipia: q̃ intrinsece eas pstituũt: et eaz substantiã cõplent et pficiũt. quãlibet autẽ rẽ nařalez subiectum et forma intrisece pstituũt: et ei⁹ substantiã cõplẽt et pficiũt. sũt igit subiectũ et forma rez.

naturaliũ per se principia. ¶Tercia ɔclusio. Priuatio et 38
cõtrarioꝝ alteꝝ p̃ncipia sunt ꝑ accidens. ¶Patet/quia rei
natalis non cõplent ꝛ ꝑficiũt essentiã. nã facta re natali:e=
ius priuatio ɔ̃rioꝝ alterũ non manẽt. igit̃ p̃ncipia sunt per
accidens. ¶Correlariũ. vnde fit vt rerũ natal iũ principia 39
sint vt duo:sint vt tria:sint vt ɔ̃ria. Nam duo sũt per se sub
iectum et forma:tria vero subiecta natura et duo cõtraria.
esse vero cõtraria prius ostensuz est. ¶Instãtia/Si rerum
naturaliũ sint p̃ncipia cõtraria : ea adinuicẽ non agere aut
pati impossibile est. non poterit igit̃ consistere res natalis.
¶Respondet in re natali illa contraria nõ manere:sz vnũ
cũ subiecto. Sufficit em̃ contrarioꝝ alteruz sua p̃cipia et
alterius absentia cũ subiecta materia:remɔstituere natalẽ.
¶Quarta. Materia scd̃m ꝓportionem ꝛ Analogiã cogno 40
scibilis est. ¶Nam sicut es se habet ad statuã et lignuz ad
lectum ꝛ vnũquodqz taliuz formam habentium:ita mate=
ria ad rem natalẽ et hoc aliq̃d. ¶Correlariũ. Unde mate= 41
ria vnũ est:non vt forma neqz vt hoc aliquid. Nam forma
vnum est vt actus:hoc aliquid vnũ est vt totum : Materia
vero vnum est vt subiectũ. dicere autez quomodo materia
et forma et hoc aliquid substãtie sint:non amplius Physi=
ci est manifestare sz Philosophi primi.

Primi cap. quarti tractatũs note.

¶Ratio quã subiungebant ad ꝓbandũ non esse multa en=
tia. Nam si multa essent entia: ip̃a inter se essent diuersa. et
si essent inter se diuersa:essent diuersa ab entibus. que autẽ
sunt diuersa ab entibus:esse non possunt. igit̃ non sunt mul
ta. ¶Fit aliquid ex aliquo per se:quãdo ipsum:factũ con=
stituẽs in eo remanet. ¶Per accidens vero cũ non manet
in facto. ¶Priuatio scd̃o. ¶Per se non ens/quod hoc a=
liquid non est/aut ip̃m constituẽdo remanens. ¶Ens ĩ po=
tentia/Potẽtia/materia. ¶Non ens simpliciter:quod nul
lomodo est ens.

Quartus tractatus continet duo cap. Primũ cap.
continet vnaz ɔclusionẽ. ꝛ duas diuisiones. ¶Cõ 42
q continet ... clusio. Soluenda est ratio dicentiũ nichil posse fie
ri neqz corrumpi. ¶Qui ita argumentabant̃. Si fiat aliq̃d
Aut fiet ex ente:et hoc non. quia iam est. Esset em̃ priusq̃

fieret. Aut ex non ente: hoc autem non. Quia ex nichilo ni-
chil fit. non potest igit aliquid fieri. Et hi statim credebant
non esse multa entia. z ex disputandi imperitia longe a veri
tate in quandã aliam viã digressi sunt. hec itaqz indissolu-
43 ta ratio posset nos a veritatis pceptione distrahere. ¶ Diui
sio. Ex ente aut non ente potest intelligi dupliciter aliquid
fieri. Primo per se. Scdo per accidẽs. sicut dicim⁹ medicũ
medicationis causaz esse per se z edificationis per accidẽs.
medicus em̃ in eo q medicus medicat: per accidẽs autẽ e-
dificat: nam accidit medicũ habere edificandi habitũ. Nos
ita dicim⁹ ex ente hoc aliqd per se nõ fieri aliqd: (alias re-
dit opinio Anaxagore) sed per accidẽs. vt ex quodã aĩali p
se non fit canis aut aliud: sed per accidẽs. Ita ex non ente
vt priuatio q̃ non est ens per se non fit p se aliquid: sed per
44 accidẽs. ¶ Scda diuisio. ens dicit multipliciter. Primo ẽs
in actu. Scdo ens in potentia. Ex ente in actu per se nõ fit
aliquid: sed ex ente in potẽtia p se bene fit aliqd. Similiter
non ens dicitur multipliciter. Primo nõ ens in actu. Secũ
do non ens in potentia. Ex nõ ente in actu p se bene fit ali
quid: nã ex materia p se fit aliquid. Ex non ente autẽ in po
tentia per accidẽs: nã ex composito. Ex nõ ente tamen sim
pliciter nichil fit: neqz per se neqz per accidẽs. Ex his di-
stinctionibus (ob quã coacti sunt generationẽ z corruptõez
negare) omnem soluimus ambiguitatem.

Secundi cap. note.

¶ Potẽtia/materia. ¶ Diuersa multa. ¶ Substãtia res na
turalis. ¶ Appetere ad absens inclinari/instingi/ordinari.
¶ Desideriũ/appetitus/inclinatio/instinctus. ¶ Generari/
vt terminus. ¶ Corrumpi/vt terminus.

45 Ecundũ cap. cõtinet. 5. pclusiones. ¶ Prima p°.
S Non recte defẽdũt aliqui aliqd fieri simplr: Par
menidẽ approbãtes. ¶ Nã cũ ipi approbant illud
Parmenidis: quidqd est pter ens nichil est. z ens pletum
intelligãt (Nã aliud ens nõ cognoscũt) z credant qd non sit
hoc mõ ens: nichil oĩo eẽ: ex quoqdẽ ente nichil credũt sim
plicr fieri Restat igit vt dicãt ex oĩo nõ ente aliqd fieri: z
materiã ponãt oĩo non eẽ ens. Id autẽ recte defendi nõ po
46 test. ¶ Scda. Non itez recte existimãt si potẽtia vna est nu-
mero: oĩo non esse diuersa. ¶ Nam dixim⁹ iidem eẽ nume-

ro potentiam et priuationē:illa tamen late inter se differre.
Nã potētia rei naťalis ꝑncipiũ est ꝑ se: priuatio vero ꝑ ac
cidēs. Est eñ materia vt per se ens et ꝓpe substantiã:priua
tio vero non. Nã rei naťali sua potētia semꝑ adest:eius ve=
ro priuatio nõq̃ adest. ¶ Tertia.non est nostre trinitati ea= 47
dez Platonis ꝑncipioꝝ trinitas. ¶ Nã Plato magnũ/ꝑuũ/ꝛ
ideam tria posuit rerum naťaliuꝫ pricipia.ꝛ magnũ et par=
uum noīa materie ponebat:et non ꝑuationis. Qꝫ si eandeꝫ
materiã intelligebat:erat solum noīm trinitas. sin vero di=
uersas:trinitatē sine priuatione ponebat. Priuationē ei de
spexit q̃ despicienda non est. Nã tametsi res naťalis ex sua
materia sicut ex oīm matre:suaqꝫ forma subsistat: priuatio
tamen vt ad maleficiũ plerũqꝫ contēplantibꝰ occurrit. Nã
ab ea ꝓficiscuntᷣ rerum interitus. ¶ Quarta.materia reruꝫ 48
formas appetit. ¶ Patet/nã est bonũ quoddã diuinũ/opti
mũ/sũme appetibile/sũma abstracta forma : a q̃ oēs rerum
forme ꝓficiscuntur.huic autē diuino bono optimo vnaq̃qꝫ
res q̃tum potest:q̃simillia fieri natura appetit.et ei ad hoc
summa illa prouidentia naťale indidit desideriũ. At mate=
ria formas a bono optio oīm absoluta forma manãtes reci
piēdo ei q̃tũ conceditur :bono optio fit q̃simillia.appetit
igiť materia rerũ formas. Appetit eñ materia reꝝ formas
vt femina esse virũ:ꝛ vt turpe honestũ. nõ quidē q2 ꝑ se tur
pis sit sed ꝑ accidens:et ꝑfectionis carentiã. Et forma seip=
sam nõ appetit: quia nichil seipo eget . Neqꝫ formã ꝯriam
appetit:quia nichil suipius appetit corruptioneꝫ.ea vero a
suo ꝯrio corrũpitur.neqꝫ materiã:quia ꝑusq̃ sit in materia
non est. ¶ Quīta.materia ꝑ se neqꝫ gñatur neqꝫ corrũpitur 49
generatur autē et corrũpitur per accidēs. ¶ Primũ patet.
quia quodcũqꝫ ꝑ se gñatur aut corrumpiť : ei subici aliq̃d
oportet.qđ aũt ei subiciť materia ē. Vocamꝰ ei materiã sub
iectũ vnicuiqꝫ primũ:ex q̃ fit aliq̃d cũ isit nõ scđꝫ accñs:qđ

si corrũpatur ī hoc abibit vltimũ. Igiť si ꝑ se gñaretur esseꝫ
anteq̃ generareť: et si corrũpereť corrupta erit anteq̃ cor=
rumpať.est igiť ꝑ se īgenita atqꝫ īcorruptibilis. ¶ Scđꝫ q2
per accidēs patꝫ.quia diciť generari aut corrũpi ad corrup
tionē eius qđ in ea ē.hoc autē est ꝑ alterũ et ꝑ accidēs.igiť.
¶ Quot vero forme multiplices sint : an vna sit a q̃ forme
ꝓdeũt omnes ꝛ primi phi est.et in illđ tp̃us id querēdum.

versoris 4.16.

versoris 4.17.

differatur. De formis autez physicis ⁊ corruptibilib⁹ i his
libris intendim⁹: et primũ quot nature: et que ⁊ quot nuẽro
rerum cause determinanduz est. Et in hoc clauditur prim⁹
physicorum liber.

Primi tractatus secundi Physicorum note.

¶ Ens habẽs naturam/ens naturale. ¶ Secundũ se q̃ con
uenire nata sunt. ¶ Accidunt/accidentia sunt. ¶ Propter/
per. ¶ Priuatio/priuatio secundo.

Secundus

liber physicoruz cõtinet
sex tractatus. Primus
vnum cap. cõtinens vnã diuisionẽ. vnã dĩam.
tres diffinitiões. 3. ꝯclusioẽs. 4. rões ad terci-
1 am. ¶ Diuisio. Eoꝝ q̃ sunt/quedã sunt a natu s.ª p. vetoris.
ra: q̃dam vero ꝑ alias causas. A natura sũt e-
lemẽta ignis/aer/aq̃/terra/ aĩalia aĩaliũ ptes plante ⁊ silia.
Per alias causas dom⁹/lect⁹/indumẽtũ ꝑ artẽ: thesauri in
2 uẽtio ꝑ fortunã. ¶ Dĩa. Differũt ea q̃ sũt a naꝰa ab aliis qr
ea q̃ sunt a naꝰa hñt a sua forꝰa ꝑ̃ncipiũ sui mot⁹ ⁊ q̇etis/aug
mentatõis/dĩnutõis/alꝰatõis/⁊ scd̃z locuz mutatõis: Eaꝝo
que sunt ꝑ alias cãs vt per artẽ dom⁹/lect⁹/ĩdumẽtuz a for
ma artis nõ hñt ꝑ̃ncipiũ sui mot⁹ ⁊ q̇etis: sz scd̃z q̇ ipa lapi
3 dea/lignea/aut terrea sũt. ¶ Pria diffinitio. Ex his nature
diffinitio nota eẽ potest q̃ ẽ. Natura ẽ ꝑ̃ncipiũ ⁊ causa mo-
uẽdi ⁊ q̇escendi ei⁹ in q̃ est: ꝑ̃mũ/ꝑ se: ⁊ nõ scd̃z accñs. Non vetoris. q. p.
scd̃z accñs dico. Nã medic⁹ eger in se habz sue sanatõis ꝑ̃n
cipiuz medicinã: nõ tñ ẽ naꝰa. Nã nõ ẽ in eo ꝑ̃muz/⁊ ꝑ se sed
scd̃z accñs ẽ: ⁊ accidit ipz eẽ medicũ ⁊ sanari. Silr dom⁹/le
ctus/⁊ alia arte fctã: artificiales formas i se hñt: q̃ non sunt
cause q̃ ꝑ̃muz ⁊ ꝑ se isint sz scd̃z accñs. q̃propter hec dici ne
4 queunt naꝰe. ¶ Scd̃a. Ens habẽs naꝰaz est substãtia ex na
turis cõstans. Est eñ naꝰarũ vna semꝑ subiectuz: alteraꝝo
5 semꝑ i subiecto est. ¶ Tercia. Scd̃z naꝰaz sunt hec ⁊ q̃ scd̃z
se his accidunt. vt ignis motus sursum: neq̃z natura ẽ neq̃z
naturam habẽs/sed scd̃z naꝰazlẽ. Scd̃z naturã ⁊ a natura i-
6 dem. ¶ Pria ꝯclusio. Ridiculũ ẽ conari demõstrare naꝰaz
esse. ¶ Patet. q̇a ridiculuz ẽ conari manifesta ꝑ imanifesta
nota facere: ⁊ nõ potẽtis iudicare q̇d ꝑpꝰ se notũ: ⁊ q̇d ꝑpꝰ
alteꝝ notũ eẽ dẽat. q̃ aũt conabꝰ demõstrare naꝰaz eẽ hec ei

accident. Nam qui ea que per se manifesta sunt non intel-
ligẽ syllogismũ querẽs: accident ei q̃ ceco nato de colorib⁹
syllogisanti accidũt: voces ipsas audire et nichil de reb⁹ ip
sis intelligere. Non igĩ demõstrandũ est naturã esse sed vt
per se notũ capiẽdũ est. ¶ Scđa ꝯclusio. Prima vnicuiqȝ 7
subiecta materia habentiũ in seipis motus principiũ natu-
ra est. ¶ Patet nam antiqui solum id credebãt esse naturã
quod facta transmutatione et facta corruptione semꝑ ma-
net. vt Antiphon quia putrescente lecto (si vim germinan-
di accepisset) remanebat lignũ ⁊ non remanebat lect⁹: ideo
lignum dicebat naturã lecti et non eius formã. Et qui cre-
diderunt oĩm materiam eẽ ignem qui factis inesset: et q̃ idẽ
corruptis remaneret solum ignem vocabãt naturã. Et qui
aerem: aerem. Et qui aquã: aquã. Et qui terram: terrã. Et
qui plures posuerunt materias: plures posuerũt naturas.
Et eam solam credebãt ꝑpetuam: et ortus et interitus im-
munem. Cetera autẽ vocabãt q̃litates/habitus/dispositio-
nes/ passiones/quas credebãt ĩfinities fieri et ĩfinities cor-
rumpi. Sed quod vere: facta trãsmutatõe et facta corrup-
tione semꝑ manet: est prima vnicuiqȝ subiecta materia ha-
bentium in seipis mot⁹ principiũ. igĩ ipa ẽ natura. ¶ Ter- 8
cia cõclusio. Forma rerꝫ naĩaltuȝ etiã naura est. ¶ Primo
quia sicut se habet forma artis ad artificiale: ita et ipa for-
ma ad ens a natura. Sicut eñ lignũ priusq̃ȝ artis formam
recipiat non lectus actu est sed sola potentia: habita vero
forma: actu simul lect⁹ est ⁊ res artificialis: ita priusq̃ȝ ma
teria formã ossis aut carnis accipiat non actu est os aut ca-
ro/sed solũ potentia: sed simĩatqȝ forma ossis aut carnis ẽ:
ipsum os aut caro est. At a forma artis: res denomiatur ar
tificialis. igĩ et a sua forma denominabĩ ens a natura. est
igitur ipa forma natura. ¶ Scđo quod ex materia ⁊ forma
existit. vt elementũ/aĩal/planta: nõ natura sed a naĩa eẽ di-
cĩ: sed magꝭ a forma q̃ȝ maĩia eẽ videĩ. Nã siĩ cũ forã ⁊ est
et suũ nomẽ recipit neqȝ ꝑus. Tũc ei sunt singl'a ⁊ dicunĩ
cũ actu ipo sunt. Est igĩ forma illi⁹ (cui⁹ est) naĩa. ¶ Ter-
tio. Antiphon dicebat lignũ eẽ naturã q̃ȝ putrescẽs reger-
minaret lignũ ⁊ nõ formã artis eẽ naĩaȝ q̃ȝ nõ regermiaret
lectũ. Sȝ lignũ poti⁹ a forã regermiat lignũ q̃ȝ a materia.
vt homo a forma generat hoĩem et bos bouem. igĩ forma

est natura imo et magis ipa materia. ¶Quarto formā arti
non ponimus naturā: quia non sit ꝑncipium motus ⁊ quie-
tis. At eorum q̄ sunt a natura forma est principiū motus et
quietis/generationis/corruptionis/⁊ reliquaꝝ mutationū.
Et vna queq; res que fit nomen sumit pocius ab eo q̄ per-
git: et non ab eo vnde venit. vt a fabro dicit fieri scānuz nō
lignum. et cū aqua vertit in aerez: dicit fieri aer non aqua.
et denoīatur ens a natura non sicut medicatio a medico sz
sicut sanatio: q̄ est ad sanitatem. Est igit forma eius (cuius
est) natura: et potius naẗa ipa materia. Et q̄a forma dicitur
quodāmodo et de forma ꝑncipio ꝑ se: ⁊ de eius priuatione
(Nam eius priuatio ⁊ contrariū quodāmodo species est) i-
deo natura etiā quodāmodo dicit de priuatione. Sed quo-
modo circa ḡnationez erit forma ⁊ eius contraria priuatio
postea determinandum est.

¶Secundi tractatus note.

¶Mathematic⁹ qui q̄driuiū consecut⁹ est. ¶Quadriuiū/
Musica/Arithmetica/Geometria/Astronomia. ¶Longi-
tudines plana/solida/linee/supficies/corpora. ¶Magnitu
dines figuras et similia: cogitatione et intellectu a re naẗa
li/materia et motu abstrahere: est ea rem naturalez materi-
am et motū non ꝯsyderando cōsyderare: curāq; an rei sint
naẗalis: an sint in subiecta materia: An cuz motu sint necne
relinq̄re. ¶Poeta/Homerus. ¶Abstrahere/abiūgere/se
parare. Architectonica/ars principalis. ¶Gubernator/
auriga.

Ecūd⁹ tractat⁹ cōtinet vnū cap. cōtinēs duas con
uenietias. tres dr̄as. vnā q̄stionē. vnā cōclusionē. et
9 quiq; rōes ad illā. ¶Due cōuenietie. ¶Primo cō versoris q. 3.
ueniūt Physicus et Mathematic⁹ quia vterq; pūcta/ lon
gitudies/plana ⁊ solida cōsyderāt. ¶Scdo cōueniūt Phy
sicus ⁊ Mathematicus vt Astrologus: qui ꝓpius ad Phy
sicā accedere videt. quia Astrologus de iis q̄ mouent con-
syderat: de magnitudine et figura. vt ꝙ terra/celum/sol/mū
dus spherica sint: q̄ consyderat ⁊ Physicus. ¶Tres diffe-
10 rentie. differūt primo quia Physicus ⁊ Mathematc⁹ hec
eodēmodo non consyderāt Nam Physicus magnitudines
⁊ figuras cōsyderat vt termini sunt rei naturalis. et cōiūcta
materie: et intentio eius est omnia ad motū referre: Mathe

maticus autem ea a re naturali/materia et motu cogitati-
one ⁊ intellectu abstrahit. Neqꝫ idcirco arbitrandum ē ab
strahentiū esse mendaciū. Nam q̄uis magnitudines ⁊ figu
re et cetera accn̄a a materia ⁊ subiecta subā re ip̄a separi nō
possit: cogitatione tn̄ et intellectu possunt. et hec latuerunt
Platonē ideas introducentē: quas non modo cogitatione
et ītellectu sed re ip̄a a materia seiūgebat/faciebat ei Phy
sicam magis Mathematica abstractā cuꝫ ea minus abstra
cta sit. ¶ Scđo. quia Physicus ⁊ Mathematicꝰ nō eodem
modo diffiniūt. Nā Physicus diffinit sumēdo noīa mate-
riā formā et motū importātia. vt os quod materiā ⁊ forāꝫ
ossis habeat: ⁊ caro ⁊ homo. et vt diffinit simitas cum dici
tur est nasi cauitas. Nā nasi eius materiaꝫ: cauitas vero e-
ius formā explicat. Sed Mathematicꝰ cū diffinit par/im-
par/lineā/figuram/curuū/rectū/et reliq̄ hmōi (q̄ cōsyderat)
non sumit noīa materiā et motū īportantia: Aabstrahit em̄
ab iis cogitatione ⁊ ītellectu. ¶ Tercia quia Physicus et
Mathematicus vt Musicus/Perspectiuꝰ/ ⁊ Astrologꝰ (q̄
propius ad Physicā accedere vident) nō eodēmodo demō
strāt. quia Musicꝰ/Perspectiuꝰ/ ⁊ Astronomus demōstra-
tiones ab Arithmetica ⁊ Geometria accipiūt. Physicꝰ ve
ro non: sed a materia motu ⁊ iis q̄ rem naālez ꝯsequūtur
non tn̄ oīo eodēmodo. Musica Perspectiua ⁊ Astronomia:
vt Arithmetica ⁊ Geometria demōstrant. Nam Geometria
de linea vt Mathematica est demōstrat. Perspectiua vero
de linea Mathematica nō vt Mathematica (nā cogitatiōe
atqꝫ intellectu a motu eā non separat: sꝫ vt Physica (mu-
tuat enim a Physica motum) ex Geometria demonstrat.
¶ Questio qm̄ ꝯsyderatio Physica est vt de simo: ⁊ naā
de duobus dicaꝭ vt de materia et de forma An vtriusqꝫ sit
Physica cōsyderatio? ¶ Cōclusio. vtriusqꝫ naāe ꝯmaterie 12
et forme est Physica cōsyderatio. ¶ Prima ratio. Si ad
antiquos respicias vt Democritū et Empedoclē inuenies
eos de materia amplissimaꝫ fecisse determinationeꝫ: hic de
quatuor elementis/ille vero de Atomis et de forma ī parte
determinasse. vt Democritus de figuris ⁊ Empedocles de
lite ⁊ amicitia. ¶ Scđa. ars naāe imitatrix est ⁊ emula. Ars
autē materiam ⁊ formā ad aliquem finē cōsyderat. vt Me-
dicus coleram/et flegma ⁊ ceteros humores in quoꝝ con-

tẽperamento ⁊ suarũ qualitatũ ꝓportiõe consistit sanitas. Et edificator ligna/ ⁊ lateres(q̃ sunt materia domus)et domus formã consyderat. Igit̃ est physici vtrãqz naturã cõsyderare. ¶ Tercia.eiusdem scientie est finem ⁊ media in finem ordinata consyderare. Forma autẽ materie finis est. Nam cũ cõtinue mota sit:forma(vt id gratia cuius mouebatur)assequta:quiescit.⁊ forma(vt dictum est)est maxime natura.igitur cuius est consyderare formam eiusdẽ est et consyderare materiam. Est eñ forma vltimũ quoddam et id gratia cuius est materia.et derisorie Poeta mortẽ(q2 vltimũ sit)finẽ et gratiã cuius orti sumus appellat: volẽs non omne vltimũ esse finẽ:sed vltimũ ⁊ prestanti⁹. ¶ Quarta.artium factiuarũ quedã suam materiã simpliciter facit. vt ars latũ : Alia disponit vt que dolando aut ꝑtes distrahendo formam inducit: Alia rebus factis vtitur(nos enim quodãmodo sumus oĩm finis)(sed finis vt in morali philosophia dictũ est duplex est)que ideo visualis ⁊ architectonica nominat̃. Et hec est cognoscitiua ⁊ aliis preceptiua. cognoscit enim gubernator qualis forme temo esse debeat/ ⁊ precipit alii qui formam temonis habet inducere. vt qui(q̃ ligno ⁊ quali temo formandus sit)cognoscit. igitur Physicus materiam et formam habet consyderare.vt eñ factiue ad operandum se habent ita speculatiue ad cognoscendum se habere videntur. ¶ Quinta.materia ad aliquid refertur ad formam:est enim forme materia . igitur eiusdem est materiam et formam consyderare. Qui enim eorum que adinuicem referuntur vnum consyderat et alterum consyderabit . ¶ Et si queratur vsquequo Physicus rerum formas consyderat? Usquequo materie coniuncte generant / corrumpunt/ augmentant/minuunt . Ex materia eñ homo ⁊ sol hominem generant. que separate et a materia seiuncte forme sunt: non Physici sed Philosophie prime consyderatio est.

Tertii tractatus note.

¶ Modi causaꝝ/genera causaꝝ . ¶ Ultima causa ẽ q̃ hita nulla vlterior reliquit̃ q̃rẽda. ¶ Uniuersales cause sũ tq̃s

vniuersalibus nominibus exprimimus . ¶ Particulares/
quas particularibus. ¶ Ita et vniuersales effect⁹ quos v=
niuersalibus nominibus exprimim⁹. et pticulares quos par=
ticularibus. ¶ Ratio/diffinitio:

Ertius tractatus cõtinet vnũ cap. continẽs quiqȝ
cõclusiones. 4. modos causaꝝ post primã: tres di=
uisiones post quintã. 1. dfam et duo documenta.

¶ Prima cõclusio. determinãdũ ẽ de causis. ¶ Nã hec di= 13
sciplina sciendi gratia instituta est. Scire autẽ maxime arbi
tramur vnũquodqȝ: cũ causam pmam ꝓpter quã res est co
gnoscimus. determinãde sunt igit̃ cause rerũ naturaliũ/ge=
nerationis/corruptionis/et ceteraꝝ physicarũ mutationuȝ.
vt eas cognoscam⁹ ¶ Quatuor modi causaꝝ. Primomodo 14
causa est ex qua fit aliq̇d cũ insit: et materia dicit̃. vt es ma
teria est statue/et argentũ materia fiale. et metalluȝ et eorũ
genera . ¶ Scdo. causa est forma aut ratio(vt diapason est
qui ex dupla ꝓportione vt duoꝝ ad vnũ: nascitur cõcent⁹)
rationis partes et genera. ¶ Tercio est a qua aliq̇d fit: ⁊ di
citur efficiens. vt principiũ a quo mot⁹ et q̇etis. ⁊ q̇ dat cõ=
siliũ/et pater filii/ faciens facti/⁊ cõmutãs cõmutati: cause
sunt efficientes. ¶ Quarto est gratia cuius aliquid fit: ⁊ di
citur finis: vt ambulationis finis est sanitas . Cũ eñ que=
rimus gratia cuius quis ambulat. Respondemus vt sanet̃:
arbitrãtes ambulationis finẽ reddere. Est eñ sanitas finis
non modo ambulationis sed ⁊ maciei/purgationis/et poti=
onis his indigentibus(que media ordinata in finem dicũt̃)
et oim instrumentoꝝ que instaurande sanitatis gratia sunt.
¶ Secũda conclusio. Unius eiusdqȝ plures causas per se 15
esse contigit. ¶ Nam eree statue es causa est ꝑ se: pariter ⁊
statue factor non tamen eodẽ modo. Nam es ꝑ se causa est
vt materia: statue ṽo factor ꝑ se causa est vt efficiẽs. ¶ Ter 16
cia. possunt et cause sibiĩuicẽ esse cause. ¶ Nam ambulatio
causa est sanitatis ⁊ sanitas causa ambulatioĩs non tamen
eodẽ modo. Nã ambulatio sanitatis causa est vt efficiẽs: sa
nitas vero ambulationis vt finis. Efficit eñ ambulatio sa=
nitatẽ: et sanitatis gr̃a ipa plerũqȝ ambulatio est. ¶ Quar= 17
ta Interdũ eadẽ causa contrarioꝝ est effectuũ. ¶ Nã idem
aliqñ presens causa est vni⁹: absens vero alterius. Guber=
nator eñ sua presentia causa est salutis nauis: qui idem ab=

18 ſens cauſa eſt periclitationis. ¶ Quinta. omnes cauſe i di-
ctos. 4. coincidũt modos. ¶ Hec in ſinglis ſciẽtiis videre
promptũ eſt. Littere em̃ dictionũ/dictiones orationuz/ſup
poſitiones argumentationũ/materia vaſoꝝ/partes totius.
elementa ignis/aer/aqua/terra mixtoꝝ: ſub materia cõpre-
hendũtur. Compoſitio/diffinitio/forma: ſub forma. Medi-
cale ſemen Medicus/conſiliũ dans/faciẽs/ꝛ cõmutãs/ ſub
efficiẽte. Bonũ aut quod videtur bonum (nichil em̃ hic dif
fert eſſe bonũ et videri bonum) ſub fine. Manifeſtũ eſt igit
19 omnes cauſas in dictos. 4. coicidere modos. ¶ ¶ Prima
diuiſio. Cauſarũ quedaz eſt ꝓpinquior: et q̃dam remotior.
vt ſanitatis cauſa ꝓpinquior eſt Medicꝰ: remotior artifex.
Et diapaſon cauſa ꝓpinquior: dupluz remotior ꝛ numerꝰ.
20 ¶ Scd̃a. cauſarũ quedã eſt ꝑ ſe et quedã per accidẽs. Sta-
tue em̃ cauſa per ſe eſt ſtatue factor: per accidens vero Po
lycletus homo/aĩal/album/Muſicũ. Accidit em̃ Polycle
tum et hominem ꝛ aĩal et album et Muſicũ habitum habe
re quo efficiat ſtatuam. Et earũ cauſarum quedã eſt ꝓpin
21 quior et quedam remotior. ¶ Tercia. cauſarũ quedaz ſunt
actu: alie vero potentia. vt edificans edificationis cauſa eſt
actu: edificator vero cauſa potẽtia. ¶ Et has cauſas q̃nq̃z
complexe et quandoq̃z incomplexe exprimimꝰ. cõplexe vt
Polycletꝰ ſtatue factor/ſtatue cauſa eſt. Incõplexe vt Po
lycletus eſt cauſa ſtatue. ¶ Et dicta cauſaꝝ membra de ſe-
inuicem formãtur: vt an cauſa ꝑticularis aut vniuerſalis ꝑ
ſe ſit/an per accidens/actu an potentia/ cõplexe an incõple
22 xe expreſſa. ¶ Differentia. Differunt cauſe actu et potẽtia.
Nã cauſe actu ſimul ſunt cũ ſuis effectibꝰ: et ſimul cuz illis
eſſe deſinũt. vt hic medicãs eſt: ſi eius medicatio eſt. et hic
edificans eſt: ſi eius edificatio eſt. Cũ autez nõ amplius fu
erit eius medicatio: neq̃z hic medicãs eſt. et cum non fuerit
edificatio neq̃z hic edificãs. Cauſe vero potentia nõ ſimul
cum effectibus ſunt neq̃z cũ ipſis eſſe deſinunt. vt edificato
rem non ſimul cũ domo eſſe oportet neq̃z (deſinente domo)
23 deſinere. ¶ Primũ documentũ. Querenda eſt in ſingulis
cauſaꝝ generibus vltima cauſa. vt cur hic edificat? quia e-
dificator eſt. cur edificator? quia edificandi habituz habet.
Hec autez vltima cauſa eſt: vltra quã nulla vlterior ſupeſt
24 querẽda. ¶ Scd̃m. Aſſignande ſunt vniuerſaliũ effectuum

vniuersales cause:et particulariu3 pticulares/ et actualiu3 actuales/ ꝛ potẽtialiũ potentiales:vt statue assignanda est causa/statue factor.et huius statue hic statue factor: et statuefactionis statuam faciens. et statue potestate: statue factor.

Primi cap. quarti

Tractatu s note.

¶Causa indeterminata est causa que in aliquem effectum non ordinatur.

Quartus tractatus cõtinet quatuor cap. Primũ cõtinet vnã ꝯclusione3. tres opiniones cũ solutionib' duarũ rationũ prime et improbatõe scde. ¶Cõclusio.casus et fortune physica determinatio est. ¶Nam casus et fortuna cause sunt a quib' multa fieri dicũtur. Causaꝝ autẽ taliũ physica determinatio est.igit et casus ꝛ fortune. ¶Pria opinio est dicẽtiũ nichil fieri a casu et fortuna. ¶Primo q2 oi3 effectuũ videm' causam determinatã esse.vt si quis it in forum et inuenit debitorẽ quem iuenire nõ intendebat: ipius rei causa determiata est debitoris veniẽdi ad forũ volũtas: pariter et repertoris in forũ veniẽdi voluntas. non igit fit aliquid a casu aut fortuna.Nã casus ꝛ fortuna cause essent idetermiate. ¶Scdo. Antiqui rerũ natraliũ causas ꝑquirẽtes casus et fortune oio non meminerũt:nichil igit sunt casus et fortuna. Unde nichil a casu ꝛ fortuna fieri cõtinget. 25

¶Solutio. Multa fiũt a casu et fortuna. et licet illas causas in effectus determinatos referre possimus.vt volũtas eundi in forũ/causa determinata est emẽdi aut negotiandi: non tamen causa ẽ determinata inuẽtionis reperti. Q2 autẽ antiqui casus et fortune non meminerit: hoc nõ arguit autoritatem:verũ eoꝝ potius insufficientem determinationẽ. quod et falsum est. Nã et si Empedocles casu3 ꝛ fortunam non ponat eẽ lite3/amicitiã/ignem/aerẽ/aquam/terrã: dicit tamen in mũdi origine ignẽ/aerẽ/aquam/terrã in loca(i qui bus sunt)casu incidisse ꝛ aliter sepius cadere: ꝛ multas aialium partes a casu ꝛ fortuna fieri ¶Scda opinio est dicẽtium oĩa a casu et fortuna fieri et fortunã voluere celu3: et eo motu oim reru3 trahere ordinem. ¶Sed hec incõueniẽ 26 27

ter dicũt. ¶ Primo quia videmꝰ aĩalia et plãtas a determi
nata causa ꝓcedere. vt hominẽ ex homine/et ex semine oli-
ue oliuam/et vnãquãqȝ reliquarum plantaruȝ ex suo deter
minato semine ⁊ non esse a fortuna. minus igit̃ erit et celuȝ
et eius motus et diuiniora illa superiora corpora (que sem
per codeȝ tenore cõstantissime perseuerãt) a fortuna. ¶ Se
cundo quia in inferioribus pleraqȝ a fortuna fieri cõplora
mus: in celo vero nũq̃ȝ quicq̃ȝ aut casu aut fortuna fieri cõ
spicimꝰ: sed certo tenore ĩmutabili ordine constãtissime om
nia illic ꝑseuerare vident̃. male igit̃ fortune sedem celũ po
suerunt: cum plura deberent percipi in celo fieri a fortuna
q̃ȝ fiant in his inferioribus. at potius fortunaȝ in inferiori-
28 bus locare debuissent. ¶ Tercia opinio est dicentiũ fortu-
nam esse quid diuinum et felicissimuȝ supra humanam mẽ-
tem: et cuius humanus intellectus non sit capax quã pluri
mi mortalium vt numẽ coluerunt. ¶ Hanc opinionem hoc
in loco non reprobat Aristoteles.

Secundi cap. note.

¶ Ea que fiũt a casu/ aut a fortuna: effectus casuales aut
fortuiti. ¶ Offendit/inuenit. ¶ Infinita/numero indeter-
minata. ¶ Sicut boni cõsecutio: ita et mali fuga bona dici-
tur. et sicut incõmodi assecutio mala: ita boni habiti perdi-
tio aut quasi ad manum presentis frustratio mala.

Ecundum cap. continet quinqȝ diuisiones. duas dif
ſ finitiones/⁊ tres ꝯclusiones post quartã. vnũ corre-
larium ad.2. diffinitionẽ. vnũ ad primã conclusionẽ.
29 et vnum ad secundam. ¶ Prima diuisio. Eorum que fiunt
quedam semper consimiliter fiunt/alia frequenter/Alia ve
ro raro: que neqȝ semper neqȝ frequenter fiunt. In iis que
semper consimiliter fiunt nullus fortunam locat: Neqȝ in
iis que frequenter. Aiunt enim que a fortuna eueniunt: ra-
ro contigere esse omnia. Et hinc (que raro eueniãt) omnia:
dicere solent a fortuna. et ipsi vt et nos fortunam esse ali-
30 quid (a quo pleraqȝ fieri cognoscimus) supponunt. ¶ Se-
cunda diuisio eorum que fiunt quedam fiunt propter hoc/
alia vero non. Hec enim sunt propter hoc quecunqȝ a na
tura/intellectu/ aut voluntate facta vt prosequantur/fugiã
13 turue digna sunt. ¶ Tertia eorũ q̃ fiũt: q̃dã fiũt ab agente
scd̃ȝ ꝓpositũ/quedã ṽo nõ. ¶ Quarta causaꝝ q̃dã ẽ ꝑ se vt

domus causa per se ars edificatiua: Alia vero per accidẽs:
vt album et Musicũ. Et causaꝫ per accidẽs oportet eẽ for-
tunam. Nã causa per se finita et determiata ẽ: per accidẽs
vero incerta et indeterminata. Fortuna autẽ causa est incer
ta et indetermiata. et vni infinita accidere possunt. ¶ Pri- 33

ma diffinitio / hec fiunt a casu aut fortuna q̃ raro ꝛ per acci
dens fiũt et que ꝑpter hoc sunt. Et quãdo a casu / et qñ a
fortuna: horũ differẽtia postea determiabitur. vt venit quis
in villam non quidem vt debitorem inueniat: debitorẽ offẽ
dit: debitã pecuniaꝫ reportat: reportatio hmõi pecunie a ca
su aut fortuna fit. Nam taliter raro euenit ꝛ per accidens.
non eñ reportandi gratia in villã ierat: et est eoꝝ q̃ ꝑpter
hoc sunt. Si eñ frequẽter fieret hmõi reportatio: aut repor
tandi intentione locũ adiisset: hec neqꝫ a casu neqꝫ a fortu
na facta fuisset. ¶ Scđa diffinitio. Fortuna est causa ꝑ ac- 34
cidens scđm ꝑpositum eꝫ semper et frequenter ꝛ eoꝝ que
propter hoc sunt. ¶ Correlariũ / quapropter circa idem et 35
intellectus et fortũa sunt. Nã propositũ sine intellectu non
est. ¶ Prima ꝯclusio. Infinite cause eẽ possunt a q̃bus (qđ 36
fit a fortuna) fiat. ¶ Nam infinita sunt q̃ ad idem accidere
possunt. Pecunie eñ reportatio accidere potest: aut qꝛ q̃s
amici videndi gratia aliquem locũ adeat / aut quia ꝑsequa
tur fugientẽ / aut fugiat ꝑsequentẽ / aut quia spectacula vi-
dere desiderat: et sic de inumeris aliis. ¶ Correlariũ. vnde 37
merito fortuna infiniti esse videt̃: et homĩ imanifesta. Nam
infinitis ex causis accidere potest: que ad rei (que a fortu-
na fit) non ordinant̃ exitũ. ¶ Scđa ꝯclusio. quodãmodo re- 38
cte videtur nichil a fortuna fieri: et quodãmodo a fortuna
aliquid fieri etiã recte videtur. ¶ Nã per se nichil fit a for
tuna. Si eñ solum essent cause per se vt domificator per se
causa est domus: nichil fieret a fortuna. At vero ꝑ accidẽs
recte videt̃ aliquid a fortuna fieri. causas autẽ per accidẽs
dictũ est numero esse infinitas. ¶ Correlariũ quaproṗt q̃- 39
dãmodo recte dici videtur fortunam carere ratione. Nam
ratio solum eoꝝ est que semper aut frequẽter fiũt. fortuna
autem nõ eorũ est: sed que raro. ¶ Tercia ꝯclusio. fortuna- 40
rum altera causa est per accidens propinquior: altera vero
remotior. ¶ Nam sicut aliaꝝ causaꝝ efficientium alia ẽ ꝑ-
pinquior vt Polycletus statue: et alia remotior vt homo.

ſta et fortunarũ eſſe videtur. ſunt eñ efficiẽtes cauſe vt cũ
egroto ſanitatis cauſe ſint tonſio/vẽtus/⁊ eſtus ⁊ nichil ho
rũ ſanitatis gratia ſuſcipit ꝓpinquioꝛ cauſa eſtus/ ⁊ deinde
vẽtus ⁊ remotioꝛ eſt tonſio . Quia tamen infinite hmõi per
accidẽs cauſe eſſe poſſunt ſi aſſignãde ſunt que ꝓpinquio=
res ⁊ que remotioꝛes ſtatuẽde aliquot ⁊ figende ſunt: alio=
41 qui que prioꝛes ⁊ q̃ remotioꝛes aſſignare nõ poſſis. ¶Qui
ta diuiſio. Foꝛtunarũ q̃dã eſt bona qua bonũ aliquid con
tingit. Alia vero mala qua aliquod contingit incõmodum.
Quequidẽ foꝛtuna ſi circa bona excellẽti ẽ magnitudinẽ ha
bentia cõtigerit: eufoꝛtuniũ et foꝛs foꝛtuna dicit̃. Si ꝟo cir
ca excellẽtia mala dyſfoꝛtuniũ. vt ſi quis debuiſſet magnũ
bonũ accipere: vt ⁊ quod ad manus erat quod non accipit
ſed quo fruſtrat̃ male ei cõtingit: acſi bonũ iam habitũ ꝑdi
diſſet. Nam id quod ꝓpꝛie eſt nichil diſtare videt̃. Vñ eu=
foꝛtuniũ et diſſoꝛtuniũ inconſtãs ⁊ incertum eſt. Nam oĩs
foꝛtũa incõſtans et incerta vt que nũq̃ ſemꝑ ⁊ frequẽter ſ
que raro et inopinate contingat.

Tertii cap. note.

¶Actio/homĩs ſcd̃m electionẽ operatio. ¶Actio praxis.
¶Eupraxia bona homĩs ſcd̃m electionẽ operatio. ¶Tri=
pes triũ pedũ ſedes. Prioꝛa/pꝛĩcipalioꝛa/ad ſuos effectus
ꝑfectioꝛa. ¶Fruſtra/incaſſum/ĩvanũ/temere ¶Caſus per
ſe vanum.

Ertium cap. continet. 5. cõcluſiones. duas rõnes versoris q 12
et vnũ coꝛrelariũ ad ſcd̃am. duas rõnes ad tertiã
et vnũ coꝛrelariũ ad quintã. ¶Pꝛĩa ꝯcluſio. Ca=
42 ſus et foꝛtuna differũt. Nam caſus in plus eſt: foꝛtuna vero
in minꝰ. Quidq̃d eñ foꝛtuna fit caſu fit: nõ autẽ omẽ quod
43 caſu fit: fit ⁊ foꝛtuna. ¶Scd̃a foꝛtuna ſolum eſt eoꝝ circa q̃
eſt actio. ¶Pꝛimo quia foꝛtuna eſt eoꝝ que volũtate ⁊ cõ
ſilio regunt̃. Nã agentiũ ſcd̃m ꝓpoſitũ. hec aũt ſũt circa q̃
verſat̃ actio. ¶Scd̃o quia foꝛtunatos dicere ſolemus feli=
ces: ⁊ foꝛtuna prope felicitatem eẽ videtur. felicitas aũt ſo=
lum eſt eoꝝ circa que eſt actio. Eſt eñ bona ſcd̃m electionẽ
operatio. ſignũ eſt igit̃ et foꝛtunã ſolum circa ea verſari cir
ca que eſt actio. ¶Coꝛrelariũ. Vnde fit vt inaĩata/belue/
ac infantes nichil a foꝛtuna faciant: neq̃ foꝛtunata: aut in=
foꝛtunata niſi ſcd̃m ſimilitudinẽ dicant̃. Nam hec oĩa: nulla

cõsilio et ꝛ electione agunt. Similitudine aũt dicunꝶ ꝛ for=
tunata et infortunata quẽadmodũ Protarc⁹ lapides eos for
tunatos dicebat: qui aris extruẽdis aptanꝶ/ qui colunꝶ et
veneranꝶ. Infortunatos aũt qui illis iũctissimi humistrati
pedib⁹ conculcanꝶ pñt ꝛ hec a fortuna multa pati. ❡Ter= 45
tia casũs et inaĩatis ꝛ aĩalib⁹ rõne ex ptib⁹ cõuenire potest
❡Primo qꝛ si tripes aptus ad sedendũ cadat: id casu fit.
Non em̃ vt apta sedes fieret cecidit: sed vt in loco qesceret
Et si equus furto sublatus bibẽdi desiderio fontẽ petat: et ĩ
manus dñi incidat: a casu saluatus est. casus igiꝶ ꝛ inaĩatis
et aĩalibus rõne exptibus cõuenire põt. ❡Scdo fieri fru=
stra est tam inaĩatoꝝ q̃ȝ aĩatoꝝ/ et rõnis exptium. Fit enim
aliquid frustra cũ ad finẽ ordinatur: quẽ non consequiꝶ. vt
si quis cibi in fundũ stomachi descendẽdi gratia ambulat
et cibus nõ descendat: hec ambulatio frustra fit ꝛ vana est.
Si em̃ quis diceret se frustra balneasse: quia sol nõ defecit
ridend⁹ essꝫ. nõ em̃ idõ se (vt sol deficeret) balneabat. igiꝶ si
gnũ est ꝛ casum esse inaĩatoꝝ et aĩatoꝝ et rõnis exptium.
videnꝶ em̃ frustra et casus solũ in hoc differre: quia qđ fru
stra fit (ad quẽ ordinatur) nõ consequiꝶ effectuꝫ. casus aũt
consequaꝶ: sed nõ ad quẽ ordinaꝶ. vt si ceciderit lapis et ca
dendo ledit ꝑtereuntem: id casu fit. non em̃ eius gratia ce=
ciderat. ❡Quarta ꝯclusio fortuna et casus in genus effici 46
entis cause reducunꝶ. ❡Nam nature ꝛ volũtati accõmodã
tur: que cause sunt efficiẽtes. vt natura cecidit lapis qui ca
su vulnerat pretereuntẽ. ꝛ voluntate fodiens Socrates: re=
perit thesaurũ. reducunꝶ igꝶ casus et fortuna ĩ causas effi
ciẽtes. hmõi tamen causarũ multitudo indeterminata est.
❡ Quinta casus et fortuna cause posteriores sunt natura 47
et volũtate. ❡Nam natura et voluntas cause sunt per se
casus vero/ et fortuna per accidens. At vero semꝑ priora
sunt ea que per se sunt: his que per accidens dicunꝶ. Sunt
igꝶ natura et volũtas cause priores: casus vero et fortuna
posteriores. ❡Correlariũ. quare nõ conueniẽter fortunam 48
causam celi assignauerũt. Nam cũ causa esset: esset per acci
dens. esset igꝶ causa celi natura ꝛ volũtate et similib⁹ poste
rior qđ statim ꝑ se absurdũ esse deprehenditur.

quinti tractatus note.

¶Mouens/agens. Prima mouentia Physica: mota sunt
termĩatiue et per accidens: primũ autem mouens Metha
phisicum omnino non.

Quintus tractatus cõtinet vnũ cap. continens duas ꝯclusiones
et tres rationes ad primã partem secunde.

49 ¶Prima ꝯclusio. Sufficienter videnť esse as
signata quatuoꝛ causaꝝ genera. ¶Naз tot as
signanda erant quot (vt causas queramus) inuenimꝰ q̃siti-
ua. Quatuoꝛ eñi ĩueniũtur q̃sitiua ex quo/per quid/a quo/
et cuius gratia. vt si queras ex quo res sit naturalis: ex ma
teria. cur coꝛrũpitur: quia est ex materia: materiã respõdes
¶Et si in mathematicis q̃ras p q̇d est rectũ: per mediũ nõ
discrepare ab extremis. Cur sit rectũ: q̇a mediũ nõ discre-
pat ab extremis. Respondes foꝛmã. Si vero queras a qui
bus Thebanoꝝ spoliatũ est templũ: a Phocensibus. Cur
Thebani Phocẽsibus bellum intulerũt: quia eoꝛum tem-
plum spoliauerũt: causam efficientem respondes. Si vltra
queras cuius gratia Persarũ rex Grecis bellum indixit:
vt dominareť. Cur Grecos debellauit: vt dominaretur. re
spondes finem. Et similiter de reliquis causis omnibꝰ que
ras. Sufficienter igitur assignata fuerũt quatuoꝛ causarũ
50 genera. ¶Scđa. Physicus omne genus cause habet cõsy
derare: pariter et per quodlibet habet demõstrare. ¶Qđ ve
ro omne genus cause habeat cõsyderare patet pꝛimo quia
tres cause foꝛma efficiens ⁊ finis in idẽ coincidũt. homo ei
ratõe foꝛme hoĩem generat q̃quidẽ operationũ efficiẽs est.
et que sunt eiꝰ gratia. At Physicꝰ foꝛmã (que natura ẽ) hз
cõsyderare. igiť ⁊ efficientẽ et finem illi coincidentẽ. ⁊ habз
(vt pꝛius dictũ est) materiã consyderare. habet igiť Physi
cus omne genus cause materiã/foꝛmã/efficientẽ ⁊ finẽ con
syderare. ¶Scđo queđ sunt mouẽtia non mota que physi-
ce nõ sũt ꝯsyderatõis. Alia ỽo mouẽtia mota ⁊ hec physice
sũt ꝯsyderatõis. Vñ phie ꝯsyderaꝰ tripꝑtita ẽ. Est ei ptiũ v-
na q̃ ĩmobl'ia ꝯsyderat vt Methaphysica ⁊ ptim Mathema
tica/Alia mobl'ia sз ĩcoꝛruptibl'ia vt Astronoĩa. Tercia mo
bilia ⁊ coꝛruptibl'ia q̃ Physica noĩať. hз igť Physicꝰ effi-
ciẽtes cãs ꝯsyderare/⁊ materiã/⁊ foꝛãз: q̃ fini coĩcidit. vt di
ctũ ẽ q̃re ⁊. 4. genera cãrum. ¶Tertio Physici est consy-

syderare.et quid sint:et hoc est consyderare formã: et a quo sint:et est considerare mouẽs: nõ dico mouẽs oĩo imobile et oim primũ(nã hoc non est physice cõsyderatiõis)sed qđ mouetur et mouet.et quia nata ꝑpter aliquid est. Habet etiã finem cõsyderare.habet igit̃ physic⁹.4.causaꝝ genera cõsyderare. ¶ Q: vero per omne gen⁹ cause demõstret pa tet.quia cum omne genus cause cõsyderet:eas ad q̃sita ha bet respõdere:et per eas facere manifesta.quia si q̃ratur ex quo.materiam respõdere habet.quid:formã.a quo efficiẽ tem.et gratia cui⁹:finem.Q: si respõdet causas que sint vt frequẽter:cõcludit qđ est vt frequẽter. digni⁹ em̃ est sic vt vnũquodq3 vt materia ipa patitur fiat.igit̃ physici est per omne genus cause demonstrare.

Primi cap. sexti tractatus note.

¶ Par/rationabile/consentaneu3/idoneum. ¶ Area/cãpi planicies. ¶ Contũdere/conterere. ¶ Absoluere/perficere ¶ Id natura intẽdere dicitur quod non ĩpedita ꝑduceret. Itidem dicitur et illi⁹ gratia agere quod nõ ĩpedita cõseque retur et quo habito quiesceret. ¶ Portẽta/mõstra. ¶ Mõ strum est nature peccatum . ¶ Id nature peccatum est qđ natura nõ impedita aliter produxisset. ¶ Uitigene oliuipe re/frutices quoꝝ m priora sunt oliue et posteriora vitis. ¶ Priora patres priores. ¶ Deliberare/ratõe ĩquirere.

Sextus tractatus continet duo cap.

f Primu3 cõtinet duas cõclusiones. tria Em 51 pedoclis dicta ad primã.sex rationes ad secũ dam . tres instantias cũ earum solutionibus.

¶ Prima cõclusio. Par est natura3 alicuius gratia agere ostendere:et vnde in rebus naturalibus pẽdeat necessitas. ¶ Nam naturã alicuius gratia agere prius a nobis posi tum est:quod plerisq3 antiquorum non videtur. Nam qui calidum et frigidũ principia posuerunt:dixerunt res nõ ali cuius gratia fieri.sed quia materiale principiu3 tale sit:vt ex eo rem fieri necesse sit.et materiam et necessitate3 idẽ di cebant. ¶ Empedocles vero qui preter materiam litem et amicitiam efficiẽtes causas posuit et Anaxagoras qui pre ter materiales Atomos efficientem intellectũ primo dixe-

runt res non alicuius gratia fieri : sed sicut pluit Jupiter
non vt increscat triticũ in orto neqȝ perdatur in area:sed si
augmentat hoc accidit: si putrescat et perdatur hoc etiam
accidit. ¶Scđo dixerũt pluuiã de necessitate cadere ⁊ sur
sum ductã de necessitate congelari: et de necessitate redire
in aquam non alicuius gratia.ita et aĩalibus anteriores dẽ
tes acutos/maxillares latos:non quidẽ ciborũ diuidendoꝝ
et contũdendoꝝ gratia sȝ ex materie necessitate.Similiter
qꝛ relique aĩaliũ partes ita site sint:vt ad ipsoꝛũ opera ap
te iaceant:et vt ipa aĩalia saluari possint hoc a casu eueni-
re¶Tertio dixit Empedocles si hmõi partes sitũ non ha
beãt(vt opa faciãt)ↄuenientẽ:aĩalia illa interire vt bouige
52 ne(dicebat) q̃ꝛ priora erãt viri. ¶Scđa ↄ° nõ ea q̃ a naẽa
eueniũt a casu eueniũt vt vult Empedocles sȝ alicuiꝰ grã.
¶Primo qꝛ q̃cũqȝ a naẽa eueniũt semper eodẽmodo aut
frequenter fiũt. quecũqȝ vero a casu fiunt nõ semp eodem
modo aut frequenter fiũt . vt in hieme frequẽter pluit ⁊ iõ
id natura esse dicitur. raro fit Cauma ideo id a casu eueni
re.sub Cane vt frequẽter fit Cauma ideo id natura est: ra
ro vero pluit ideo id a casu fieri putant . Non igitur ea q̃
a natura eueniunt a casu eueniũt. que cũ casu non eueniãt
propter aliquid igitur erũt. id eñ ipi concedunt aut a casu
aut ꝓpꝰ aliquid esse. ¶Scđo q̃rũcũqȝ est finis quo semp
aliquo habito quiescunt:et que id antecedũt eiꝰ gratia fa-
cta esse videntur.At res naturales semp mouẽtur quousqȝ
vt nate sunt fieri facte sint:quo facto quiescunt. Unum
quodqȝ eñ sicut agiẽ sic natum est esse: ⁊ sicut natũ est esse
sic agiẽ(nisi supuenerit impedimentũ) igitur que id antece
dunt:eius gratia fiunt.¶Tertio si natura extrueret domũ
non aliter q̃ȝ nũc ab arte extructa est:eã faceret. et si ars ef
ficeret aĩal nõ aliter ipm faceret q̃ȝ nũc ipsuȝ natura factũ
est.Ars eñ antecedentia ꝓpter sequentia ⁊ finem faceret.
igitur et natura . Eadẽ eñ in arte et natura antecederẽt et
sequerentur. ¶Quarto ars aliquãdo pficit que natura ne
quit absoluere.vt medicina.et quedã imitatur naturam.vt
ars que imagines fingit:et que antecedũt sequentiuȝ gra-
tia facit.igitur et natura(quã ars adiuuat aut imitaẽ) q̃ ãte
10 cedũt propẽ sequẽtia et finem agit.¶Quinto quedã aĩalia
(que neqȝ arte neqȝↄsilio regũtur)alicuiꝰ grã agere cogno

ſcimus manifeſtiſſie. vt araneas texere telas / et formicas grana cōgregare/et irundines nidos ponere/ ⁊ plātas fructuū gratia.folia ꝓducere/⁊ radices deorſuȝ alimēti attrahendi gratia porrigere: agit igitur natura propter finem. ¶Sexto duplex ē natura materia atqȝ forma. materie autem finis eſt forma.eſt igiꝛ natur aalicuius gratia.¶Prima inſtātia.Si natura ꝑpter finem ageret : nunꝗ̄ deberet peccatuȝ cōmittere.vt ꝓducere monſtrū . At videmus eaȝ plerūqȝ edere monſtra.non igitur ꝑga alicuius agit.¶Reſpondet ꝙuis natura aliꝗ̄ peccata vt mōſtra cōmittat non tamen idcirco ſequiꝛ eam nō propter finem agere. Nam et ars que alicuiꝰ gratia agiꝛ iterdū peccata cōmittit.vt Grāmaticus non recte ſcribit/et Medicus nō recte potionē miniſtrat.et ſicut in artibus finis intendiꝛ et quod nō attingiꝛ peccatū eſt in finem:ita in naꝛalibus finis intendiꝛ : et cum monſtrū edatur peccatū in finē cōmittiꝛ . Nā natura neqȝ monſtrū ꝓducere intēdit:neqȝ illius gratia agit. impedita tamē a ſuo fine monſtrū edit. ¶Scd̄a/ſi natura alicuiꝰ gratia ageret non videreꝛ vnꝗ̄ bouigenas (vt vult Empedocles)producere:quorū priora ſunt viri et poſteriora bouis: non eñ ad aliquem finē videꝛ eos natura ꝓducere .non agit igitur natura alicuiꝰ gratia. ¶Reſpōdet primo ſi talia monſtra ederenꝛ:natura eſſet impedita.⁊ aliqd̄ principium eius(vt ſemen)coruptū. Naȝ aīalia nō ſtatim fiūt:ſed oportet molle ſemen primū diſponi.quod ſi corruptum/deficiēs aut exuberans fuerit plerūqȝ contigere ſolet monſtrum. ¶Scd̄o Empedocles bouigenas cōfinxit: debuiſſet enim potius in plantis hmōi portenta configere/vt vitigenas oliuiperias. Nam plante minus ꝑpter finem ꝗ̄ aīalia agere videnꝛ.que tñ auſus cōfingere non eſt.que ſi fierent : fierēt (vt dictū eſt)quēadmodū cetera monſtra aut ſemine deficiente/aut exuberante/aut corrupto.¶Tertio Empedocles reliquit nomen nature dicendo aliquid a natura fieri.Fiūt eñ a natura quecūqȝ ab intriſeco pĩcipio cōtinue mota in aliquem finem tendūt:quē ſemꝑ eundem non impedita attingunt.et non mouentur indifferenter a quolibet neqȝ indifferenter in quodlibet tendunt. et tñ cum caſu aut fortuna ait ea fieri:tollit ea a natura fieri. Fieri eñ nequit vt caſus et fortuna que neqȝ determinata ſunt ſed infinitorum:

neqȝ ad determiata sed infinita: simul cū natura cōueniant que ⁊ determiati est et ad determinatū semp(nisi impedita fuerint) ꝓcedit. Hec vero cum sint et indetermiatorum et ad indetermiata/nō semp/neqȝ frequēter/sȝ p̄raro ꝓcedāt. ¶ Tertia istātia. Natura nō deliberat. nō igr̄ agit ꝓpt̄ finē ¶ Rñdet nō oportere si nō deliberet: ipsam nō agere ꝓpt̄ finē. Nam ⁊ artifex semp alicuius gr̄a agit: nō autem semp deliberat. ad agendū igr̄ alicuius gr̄a nō requirit̄ deliberatio. et sicut ars semp ꝓpter finem agit: ita et natura ei⁹ exēplar et quā ars imitat̄ semp ꝓpter finem agit. Inter artem tamen et naturā hoc interesse videtur: q̄ ars extra opus est naturo vero intra. Intellige igr̄ nauifactiuam in ligno: et nauez efficere. eodēmodo ars hec: sicut natura operaretur et huic q̄ȝ simillima ē natura. Simil'r cū medicus seipm sanat/hec ars nature est q̄ȝsimillima: et vt hec: eodēmodo natura operatur.

Secundi cap. note.

¶ Necessitatē simpl'r ab aliquo esse intelligim⁹ quo exñte alia vt sint necesse est. ¶ Necessitas aūt ex suppōne ab aliquo est qđ esse altero exñte necesse est. ¶ Fastigiū sūmitas ¶ Intritu m cementum. ¶ Premissis exñtibus/ꝓmissis veria. ¶ Conc lusio sit/conclusio sit vera.

Ecum dū cap. ꝯtȝ tres cōclusiones et duo correla
53 ria. ¶ Prima cōclusio videndū est vnde in rebus naturalibu s pendeat necessitas: et an ea simplicit̄ /an ex suppōne sit. ¶ Nam aliqui existimauerūt totam ī rebus naturalib⁹ necessitatē ex materia et motibus materie ꝓuenire: q̄ȝadmodū si existimares parietū lapides necessario deorsum esse: quia grauiores ⁊ lateres supra necessario quia leuiores ⁊ ligna necessario tenere fastigiū: quia leuissima. videndum igitur est an ne sit ita: aut aliūde pendeat.
54 ¶ Secunda in rebus naturalibus necessitas simpliciter non ex materia prouenit sed ex suppositione. ¶ Nam non propterea q̄ materia est/rem naturalem statim esse necesse est: sed cum queuis res sit naturalis materia vt sit necesse est. Si eñ q̄ras ꝓpter qđ oporteat aliquā rem naturalē vt

ignem esse non sane rñderes quia materia est. At vero si q̄=
ras ꝑpter quid vt sit materia necesse est bene respõdes q̄a
ignis est. et hec necessitas cõsimilit̃ in artificialib⁹ sese ha=
bet. vt si sint intritũ ligna/et lapides: nõ ꝑpter ea statim est
domus. At si domus est saluat et ꝑtegit: vt sit intritũ/ligna
et lapides necesse est. Et si sit ferrum/aut quod vsum ferri
obtineat: non ꝑpter ea necesse est esse serrã. At ferrũ/aut qđ
ferri vsum obtineat(ꝑpterea ꝙ serra sit) statim vt sit neces=
se est. Si eñi queras ꝑpter quid esse serrã necesse est: nõ bñ
ꝑpterea ꝙ ferrũ aut quod ferri vsum obtineat sit: rñdes.
ecõtra tamen optime rñdeas ferrũ aut quod eius vsum ob
tineat(propterea quod serra sit) necesse sit esse. ¶ Tertia 55
necessitas simpliciter in rebus naturalib⁹ a forma ⁊ fine est
¶ Nã forma ⁊ fine exñte(est eñi forma in rebus naturalib⁹
finis) materia et motus materie vt sint aut fuerit necesse ē.
materia aũt exñte ⁊ eius motib⁹: nõ ꝓtinus vt sit res natu=
ralis necesse est. Et hec neccessitas similitudinẽ quandã ha
bet ad necessariũ in disciplinis: quia sicut si forma sit ⁊ ei⁹
dispositiões esse necesse est at ecõtra exñtib⁹: nõ oportet vt
ea forma sit. Ita in disciplinis p̃missis exñtibus(vt que de=
mõstrant triangulũ tres. duobus rectis equales hr̃e) vt sit
cõclusio necesse est. et p̃missis necessariis vt cõclusio neces=
saria sit oportet. sed cõclusione exñte: non ꝑpterea p̃missas
esse necesse est: nec cõclusione necessaria p̃missas esse neces
sarias oportet. ¶ Hoc tamen in rebus ⁊ disciplinis primo
interest ꝙ he necessitates e diuerso sumũtur. Naz in rebus
posteriorib⁹ existentibus p̃cedentia vt sint necesse est: nõ au
tem ecõtra. In disciplinis vero priorib⁹ exñtibus posterio
ra esse necesse ē. Nam p̃missis exñtibus est cõclusio: nõ aũt
ecõtra oportet. ¶ Scdõ q̄a in reb⁹ he necessitates priora et
posteriora sunt actionis. In disciplinis vero rõcinationis
Et sicut necessitas in rebus naturalib⁹ a forma est: ita ⁊ in
artificialib⁹ est a fine vt si sit domus: ꝓtinus vt si sint intri
tum/ligna/⁊ lapides necesse est. at non econtra opꝫ. ⁊ si sit a
pluuiis niuibus ⁊ ventis defensio ⁊ domus ligna ⁊ lapides
sunt. que si sint. nõ idcirco talẽ defensionẽ esse opꝫ. Et si sit
serra aut ligni sectio: et ferrũ aut qđ ei⁹ vsum obtineat ꝓti=
n⁹ ē. At ecõtra nõ opꝫ. quare manifestũ est ⁊ in naturalib⁹ ⁊
artificialibus necessitatẽ simpliciter a fine esse querendam

56 ¶ Primū corelarium. quare cum vtraqꝫ natura a Phy-
sico sit consyderanda: magis tamen forma et finis. Nā ab
ea in rebus naturalibus pendet oīs necessitas. et similiter
in artificialibus forma ꝛ finis maxime spectāda sunt. sic tñ
vt materia (que vt talis forma ꝛ finis cōsequātur necessaria
57 est) nō negligat. ¶ Scdʒ corelariū. Quapropt ꝛ Physic⁹ ꝛ
artifex a forma ꝛ fine potissimū suas diffinitōes ducūt. Du
cunt enī ab iis que sue ꝯsyderationis pricipia sunt. Et si ar
tifex finem diffinit et materiā non exprimat eam facile intel
ligimus. vt quid opus domus? defensio a pluuiis/niuib⁹ et
ventis. statim intelligas ligna et lapides in edificiū erecta:
que (si sit hmōi defensio) vt sint necesse est. Quid medicine
opus? Sanitatis introductio. ptinus intelligas medicamē
ta que (si sit introducta sanitas) vt sint aut pcesserint neces-
se est. Quid opus serre? ligni sectio. statim intelligas ferri
et dentes que (si sit ligni sectio) vt sint necesse est. Idcirco
si opus serre ita diffinias est ligni sectio q̄ ferro dētato/aut
quod eius obtineat officiū complet: completā operis serre
exprimis diffinitionem/et finem et materiam aperte ponis.
Et in hoc finit secundus Physicorum.

Primi cap. primi tractatus tercii Physicorum note.

¶ Hec sunt actu que psentialiter existunt. ¶ Hec vero po
tentia que nondū presentialiter sunt. ¶ Hec sunt ad aliqd
que in comparatione ad aliud cōsyderamus. vt actus/ po-
tētia/motus/mobile. sunt enī ad hoc sua indita noīa. ¶ Ex-
cessus/acquisitio. ¶ Defectus/deperditio. ¶ Cōmune/cō-
mune vniuocū. ¶ Priuatio/priuatio scdo.

Tertius liber Physicorum con- tinet duos tractat⁹.

Primus cōtinet tria cap. Primū cōtinet du-
as cōclusiones duas rōes ad scdam. et quiqꝫ
diuisiones. vnū corelariū advltimā. ¶ Pri-
1 ma ꝯclusio. Oportet Physicū motū non igno
rare. ¶ Nam Physica de natura scientia est. at naturaʒ vt
diffinita est (ignorato motu) ignorare necesse est. diffinita est
enī esse principiuʒ motus ꝛ quietis eius in quo est per se ꝛ
non scdʒ accidēs. oportet igit Physicum motū non igno-
2 rare. ¶ Scda ꝯclusio. eodē modo de ꝯsequētibus motū vt

infinito/loco/vacuo/et tempore ad Physicuz incumbit de
terminatio. ¶ Primo. Nam motus primo occurrit esse cõ
tinuus. continuũ autem infinito diffinimus. Dicim⁹ enĩ id
esse cõtinuuz quod in infinituz diuisibile est. et nullum cõ-
tingit sine loco et (vt existimauerũt) vacuo et tempore esse
motum. Ad Physicum igitur infiniti/loci/vacui/ et tempo
ris imcũbit determinatio. ¶ Scdo dictuz est q̃ oĩbus erunt
cõmunia prius determinãda esse deinde propria. Est enim
de ꝓpriis speculatio ea (que de coĩbus est) determinãda po
sterior. At motus infinitum/locus et (vt putant) vacuum/ꝛ
tempus omnib⁹ rebus naturalibus coĩa sunt. ea igitur ĩ li-
bris physicis determinanda sunt. ¶ Prima diuisio quedã 3
sunt actu/quedam vero sunt potẽtia. ¶ Scda eorũ que sũt 4
actu quoddam est substãtia/quoddã q̃ũtum/quoddã ad ali-
quid/quoddã quale: et ita de ceteris predicamẽtis. ¶ Ter 5
tia eoruz que sunt ad aliquid quedã dicuntur scdz excessũ/
quedam vero secundũ defectũ / quedã scdz motiuũ et mo-
bile. Est enĩ motiuũ mobilis motiuum: et mobile a motiuo
mobile. ¶ Quarta/eorũ que mutantur/quedã mutãtur scdz 6
substantiã/quedã scdz quãtitatem/quedã secundũ qualita-
tem et quedã secundũ locũ. ¶ Unde fit vt totidem sint mo
tus quot sunt res scdz quas fit motus: quibus non est res
ꝯmune nomen sicut neqz 10. ꝑdicamẽtis. Non enĩ erit mot⁹
preter res ad quas fit motus et ea que dicta sunt: extra que
nichil est. ¶ Quita. in vno quoqz hoꝝ quidã est motus per 7
fectior/alius vero imꝑfectior. In substãtia forma et priua-
tio. In quãtitate quãtitas perfecta/et imꝑfecta. In quali-
tate albedo/nigredo. In loci mutatione sursum/deorsum.
¶ Correlariũ. Quare motus tot sunt species quot ꝛ entis. 8
diuisio enĩ scdz vnũqdqz genus. Scdi cap. note.
¶ Ut gñabile/ vt corruptibile/ vt ĩ potẽtia ꝯtinue gñatõis/
corruptõis. ¶ Scdz q̃ hmõi scdz q̃ ĩ põa. ¶ Ut/iq̃tũ/scdz
q̃d. ¶ Idẽ subiecto/idẽ essentia. ¶ Uisibile/potẽs videri
¶ Coordinationes Pythagore sunt he

Coordinatio positiuorũ.		Coordinatio priuatiuoꝝ.	
Impar	Rectum	Par	Curuum.
Finitum	Quadratum	Infinitũ	Altera pte lõgi⁹
Dextrum	Intellectus	Sinistrũ	Opinio
Masculũ	Unum	Femininũ	Multa
Quietum	Lumen	Motum	Tenebre.

Mouens/mouēs cōpletuꝫ. ¶ Quiescere est non moueri qn̄ et vbi qđ moueri natum est. ¶ Quies/priuatio motꝰ in subiecto qn̄ ⁊ vbi moueri natū ē. In subiecto quādo et vbi moueri natum est in subiecto nato.

Secundū cap. cōtinet vnā diffinitionē. vnā instanti-
ſ am. 4. ꝯclusioēs. vnū correlariū ad primā. vnū ad terciā. duas rōes ⁊ vnuꝫ correlarium ad quartam.

9 ¶ Diffinitio. Motus est actus entis in potentia scđꝫ ꝙ huiusmodi. vt gn̄atio actꝰ ē gn̄abilis inq̄ꝝtū generabile. ⁊ corruptio actꝰ corruptibl'is iq̄ꝝtū corruptibl'e ⁊ augmētaᵒ actꝰ augmētabl'is inq̄ꝝtū augmētabile. ⁊ diminutio diminuibl'is inq̄ꝝtū diminuibile. Et augmētatōi ⁊ dīnutōi nō ē nomē cōe īpositū. ⁊ alt'aᵒ actꝰ ē alt'abilis iq̄ꝝtū alt'abile. et loci mutaᵒ actꝰ loco mutabilis vt ē loco mutabl'e. Et dixi hmōi actum entis in potētia vt in potētia est eē motū. Nam cū edificabile mouet' actu edificatur et aliquid edificationis potentia relinquitur: et hic motus edificatio dicitur. ⁊ ita cū aliquid mouet' ī singl'is ē ꝑcipere actū īcōpletū: aliq̄d semꝑ ꝓtātis habentē. Sicut cū est doctrinatio/medicatio/volutatio/saltatio/adolescentia/senectꝰ aliq̄d eoꝝ actu est: ⁊ aliq̄d potentia remanet. ¶ Instātia. Si motꝰ eēt actꝰ entis ī potētia (vt dictū est) idē siml' eēt actu ⁊ ī potētia: qđ videt' incōueniēs. ¶ Respōdet ideꝫ nō eē siml' ī actu ⁊ potētia scđꝫ idē: licꝫ bene scđꝫ diuersa nec hoc incōueniēs. vt idē nō siml' ē actu calidū ⁊ pōa calidū: sꝫ simul bn̄ ē actu calidū ⁊ potētia frigidū. Sicut multe res nat'ales abiuicē agūt ⁊ patiūtur: sꝫ nō siml' aut nō scđꝫ idē. Nec incōueniēs ē om̄e mouēs physicū siml' mouere et moueri: agere et pati scđm diuersa. Et crediderunt aliqui om̄e mouēs moueri: quod verū non est. Est em̄ quoddā mouētiū īmobile. licet hoc ꝯcedi possit de iis mouentibꝰ q̄ potentiā ⁊ formā in se habēt. Sed de iis alias qđ
10 verū sit: fiet manifestū. ¶ Pria ꝯclusio scđꝫ ꝙ hmōi referri debet nō ad id qđ habet': sed ad id qđ nōdū habet' sed adhuc habēdū est. ¶ Nā statuefactio nō dicit' actꝰ eris scđꝫ ꝙ es. Iā ei es actu h't: sꝫ dicit' actꝰ eris scđꝫ ꝙ ī pōa ad statuā
11 queq̄dē nōdū h't: sꝫ adhuc remanet habēda. ¶ Correlariū q̄ꝓpt'/q̄uis es ⁊ es ī pōa statua: vnū nuēro sint: rōe tn̄ sūt diuersa. Nā si eađ rōe eēnt: actꝰ eris inq̄ꝝtū es esset motus eris q̄admođ actus eris vt in potētia statua est motꝰ eris.

quod dictum est esse falsum. Neqȝ idcirco quia es et es in potentia statua idem sint:credendũ est ea non esse diuersa. nã potens sanari ⁊ potens egrotare subiecto idẽ sunt:que tamen late ratione differũt. Nam si diuersas nõ haberẽt rationes:idẽ et sanum et egruȝ simul eẽ posset.que contraria sunt/quorum eni potentie nulla rõe differũt neqȝ eoꝝ act⁹ different. Similiter idem est et color ⁊ visibile:color tñ ⁊ visibile ratione differunt atqȝ diuersas habẽt rões:ita et similiter es et potentia statua. ¶ Scđa ꝯclusio.cũ res solum in potentia est aut solum in actu:non mouet. ¶ Nam res tũc mouetur cuȝ in ea est act⁹ entis in potẽtia vt dictũ est:neqȝ prius neqȝ posterius. At cũ res solum sit in potentia in ea nondũ est hmõi actus:nec similiter cuȝ solũ sit in actu. Solet eni vnũquodqȝ mobile interdũ moueri et interduȝ non moueri vt domificabile(cũ nonduȝ ligna lapides ⁊ cetera talia ab artifice mota sint non mouet. Cũ vero actu operatur et eius operationis aliqd in potẽtia relinquit domificabile mouet:et talis motus domificatio nũcupatur. Cũ vero est cõpletus actus et ẽ domus: ipm vt hmõi non ampli⁹ mouetur.et ita in singulis . cũ igitur solum sit in potentia/aut solum in actu non mouet. ¶ Tercia non recte diffinierunt motum Pythagorici dicentes motũ esse alteritatem/inequalitatẽ/et non ens. ¶ Nã si sit alteritas aut ineq̃litas non plus idcirco oportet esse motũ ꝙ ex suis oppositis. Similiter si quid non est ens nõ ꝓtinus seq̃tur esse motum. non possunt igitur per hec recte motũ diffinire. Et certe aliter ꝙ dictũ est difficile est motũ diffinire. Et ponebant motum esse non ens:quia videbat eis motũ esse aliquid indeterminatũ. et ponebant ipsum in coordinatiõe ꝑuatiuorũ quorũ nulluȝ est (vt docebant) vt hoc aliquid vt q̃tum aut aliquod alioꝝ ꝑdicamentorum. Nos vero dicimus motuȝ esse quid indeterminatũ:non quia sit pura priuatio. naȝ nõ omne dicim⁹ actu determinatũ et completum : aut puram potentiam et priuationẽ: sed est aliquid quod est partim actu et partim potentia : quomodo dicimus motũ esse q̃d indeterminatũ. videt eni omis motus esse actus impfectus. ¶ Correlariũ quapropter nimirũ si quid sit motus difficile fuerit inuenire. Nam neqȝ simpliciter ẽ actus neqȝ simpliciter potentia: sed vt dictum est eoꝝ est que partim sunt

(Margin section numbers: 12 beside "¶ Scđa ꝯclusio"; 13 beside "runt motum Pythagorici"; 14 beside "¶ Correlariũ".)

actus et partim potentia. qui q̃uis sit vt diffinitus est: diffi
cile est tamen ip̃m videre. ¶ Quarta. omne ens na̅tale mo-
15 uens: mobile est. et eius imobilitas quies est. ¶ Primo q̃a
quicq̃d ptãtem hab et vt moueatur mobile est: et eius imo-
bilitas quies est. quibuscũq; eñ inest mot⁹ quotiẽs nõ mo-
uentur: quiescere dicũtur. oñe ens autẽ na̅tale mouẽs: po-
testatem habet vt moueat̃. Est eñ ex actu et potẽtia. Ex a-
ctu eñ aget: potẽtia autẽ patietur. igit̃ oñe ens na̅tale mo-
uens: mobile est et eius imobilitas quies est. ¶ Scdo / res
naturales actu agũt: agendo igit̃ simul et patiũtur. Erit i-
gitur omnis res na̅talis mouens mobilis: et eius immobili
16 tas quies. ¶ Correlariũ vnde fit vt iterũ recte diffiniat̃ mo
tus vt sit actus mobilis inq̃tum mob̃le est. vt cũ res na̅ta-
les actu agant est intelligenda vna species vt substãtia / q̃-
titas aut qualitas actus continue effectiua in eo qd̃ mouet̃
(sicut actu homo ex potentia facit hominem) quiquidẽ act⁹
q̃diu continue acquiritur: actus est mobilis inq̃tum mobi
le et motus.

Tercit cap. note.

A. Athene. T. Thebe. Linea / spaciũ
interceptum inter Thebas & Athenas.

Ertium cap. continet tres questiones. tres ꝯclusi-
t ones. tres rationes ad primã. tres instãtias ad ter
17 tiam et earũ solutiones. ¶ Prima q̃stio in quo est
mot⁹ subiectiue. ¶ Prima ꝯclusio mot⁹ subiectiue est i mo
18 bili. ¶ Primo quia est actus mobilis vt dictũ est. ¶ Scdo
in eo est actus qui motus est: cuius prius erat potẽtia. est eñ
motus actus entis in potentia. At vero ipsius mobilis pri
19 us erat potẽtia. est igit̃ motus subiectiue i mobili. ¶ Scda
20 questio an motiui et mobilis idem sit actus? ¶ Scda ꝯclu-
sio motiui et mobilis idẽ est actus. ¶ Nam illoꝝ ẽ idez act⁹
quorũ vnũ: actũ ꝓducit et alterũ eundẽ recipit. Motiuũ au
tem actũ producit et mobile eundẽ recipit. Est eñ motiuũ
mob̃lis motiuũ & mob̃le a motiuo mob̃le. igr̃ motiui & mobi
lis idẽ est act⁹. Et licet actus ille re ipa sit vnus: est tamen
ratione et cõsyderatione duo. sicut idez est spaciuz ascẽsus
et descensus: ratione tamen duo. Nã actus ille vt est a mo-

A
Ab hoc.
In hoc.
T

tiuo đr actio:vt vero ī mobili dicif passio. ¶ Tertia q̄stio 21
An actio ⁊ passio diuersi sint actus: quoꝝ vnus in agēte sit
⁊ alter in patiente. ¶ Tertia cōclusio. Actio ⁊ passio nō sūt 22
diuersi aetus. ¶ Nam aut vterqȝ ī agente/aut vterqȝ in pa
tiente/aut actio in agēte et passio in patiēte/aut ecōtra actō
in patiēte ⁊ passio in agente locaref. nō vterqȝ in agente lo=
cabif. Nam om̄e mouens mouerefaut habens motū nō mo
ueretur: et ip̄m patiens ⁊ mobile nūq̄ꝫ mouerefsine motu
em̄ nō mouerefque sunt impossibilia. Nec vterqȝ ī mobili
quia om̄e mobile moueretvt si quis disciplinaref/quia h̄ret
vtrūqȝ actum actionē doctionē et passionē disciplinationē:
simul docerefdoceret:quod statim ridiculū apparet. Et
idē duobus motibus ad eundē terminū mouerefquod esse
nequit. Neqȝ erit actio in agente/et passio in patiente. quia
sicut om̄e patiens mouerefet om̄e agēs mouerefh̄ret em̄
vtrūqȝ actum in potentia scđm ꝙ in potentia. Et minus lo
cabif actio in patiente ⁊ passio in agente: alioquī omne pa=
tiens ageret ⁊ om̄e agens pateretur cū econtra sit: aut noī
bus abuteremur. Actio igitur et passio nō sunt diuersi act⁹
sed vnus vt dictū est:ratione tamen diuersi. ¶ Prima istā
tia actionis et passionis diuersa sunt opera et effectus: est
em̄ actionis effectus actum: et effectus passionis passum.
sunt igr̄ diuersi actus et nō vnus. ¶ Solutio vt actio ⁊ pas
sio vnus sunt actus numero et rōne duo: ita actum ⁊ passū
vnū sunt numero:rōne duo. ¶ Secūda instantia incōueni=
ens est duoꝝ specie differentiū agentis et patientis esse vnū
et eundē actum. igitur actio et passio minime sunt vnus idem
qȝ actus. ¶ Solutio nō est incōueniens duoꝝ specie diffe=
rentiū vnius vt ab hoc/et alterius vt in hoc:esse vnū ⁊ eun
dem actum. Est em̄ actus ille agentis vt ab hoc:et est patiē
tis vt in hoc. Non tamen eius ratio vtrinqȝ est vna sicut tu
nice ⁊ vestis:sed sicut via de Thebis ad Athenas et de A=
thenis ad Thebas vt prius dictum est. ¶ Tertia instantia
Si actio et passio essent idē actus: doctio et disciplina eēnt
idem. hoc aūt esse nequit ¶ Primo quia om̄e discens doce
ret et om̄e patiens ageret. Nam discens om̄e:in se haberet
doctionē:et om̄e patiens actionē. ¶ Scđo q̄a si doctio esset
disciplina et actio esset passio. docere esset discere/ et agere
esset pati:que statim absurda videntur. Non erunt igitur iđ

actus:actio et passio. ¶Solutio.doctio est disciplina et actio est passio. Neqȝ idcirco omne discens docet: neqȝ omne patiens agit. Nam non dicitur quis docere:quia doctionem habeat sed quia ab hoc est doctio. Ita neqȝ quid agere dicitur quia in hoc sit actio:sȝ quia ab hoc est actio. Nõ tamen ꝓprie actionem eandem passioni dicimus: sed poti⁹ ꝙ actio et passio vnus sint actus:quiquidem quia est huius in hoc et huius ab hoc:ratione alterum est. Neqȝ oportet si doctio disciplina sit et actio sit passio.idem esse docere ⁊ discere:agere et pati.Sicut si idem spaciuȝ eademqȝ distãtia. sit de Thebis ad Athenas et de Athenis ad Thebas:idem esse distare de Athenis ad Thebas ⁊ distare de Thebis ad Athenas. Ille em̃ qui distat a Thebis ad Athenas:non distat de Athenis ad Thebas. Et ita sufficienter dictũ videt̃ quid sit motus:ex cuius generali diffinitione facile est suarum specieruȝ diffinitiones trahere. vt ꝙ generatio sit act⁹ generabilis vt generabile est.et ita de corruptione/ augmẽtatione/diminutione/alteratione/scd̃m locuȝ mutatione/domificatione/medicatione/et singulis aliis.

Primi cap. secundi tractatus note.

¶Numerus quadratus est qui descript⁹.4.latera habȝ eq̃lia. Et idem est qui ex ductu alicui⁹ nũeri in seipsum resultat. ¶Arithmeticus gnomo est numerus qui numero quadrato circũpositus quadratum relinquit.

Quadrati totales 25

16

9

4

1 3 4 5 9 7 16 9

. nota paruorũ quadratorũ ● nota circũpositoꝝ Gnomonũ 1.4.9.16.parui q̃drati.3.5.7.9. circũpositi Gnomones qui paruis quadratis additi magnos cõstituunt quadratos.

¶Sensibile/res naturalis. ¶Magnitudo sensibilis/rei naturalis magnitudo.

Secundus tractatus ꝯtinet quinqꝫ cap. Primū cap. cōtinet vnā cō
clusionē. duas rōnes ad eam. 5. infinitū ponē
tium antiquoꝝ opiniōes. 6. quas ipsi assigna=
bāt infiniti ꝓprietates. 6. rōnes infinitum esse
ꝓbantes ⁊. 5. modos infiniti. ¶Conclusio de infinito Phy 23
sica determiatio ē ¶Primo qꝛ de magnitudie/motu ⁊ tpe
Phisica determiatio ē: que aut finita aut infinita necesse ē
esse. nō tamen oīe qđ est: finitū aut infinitū ē. vt punctū et
qualitates que neqꝫ finita neqꝫ infinita sunt. igr̄ de infinito
Physica determiatio ē ¶Scđo q̄a qui de naturalibꝰ sciam
tradere curauerūt Pythagoras/ Plato/ Anaximāder/ De
mocritus/ Anaxagoras ⁊ plurimi alioꝝ: oēs de infinito mē=
tionē fecerunt. signū est igr̄ de infinito Physicā determia=
tionē eē. ¶5. Antiquoꝝ opiniones ¶Prima ē Pythagore 24
infinitū principiū per se ponētꝭ vt subiectū solum parē nu=
merū. Primo ꝙ in equalia semꝑ sectionē recipit nō aūt im
par: sed ꝙ̄primū fit impar claudit̄ et terminat̄ vt hmōi se=
ctionē recipe non possit. Scđo quia par numerus nūero vt
quadrato additꝰ aliqñ mutat nūeri spēm: quadratꝭ ꝟo suis
cōsequenter adiūcti impares nunꝙ̄ mutant spēm: sed semꝑ
quadratos relinqunt. Hac de causa impares eoꝝ gnomo=
nas vocāt. qđ solū in rebus sensibilibꝰ infra celū ⁊ terram
ponebant. ¶Scđa est Platonis infinitū principium per se 25
vt subiectū ponentꝭ et numerū parem ⁊ imparem magnū ⁊
paruū ⁊ sensibiliū et intelligibiliū: ⁊ nichil extra celū pone=
bat neqꝫ corpus/neqꝫ ideam. Ideas eñ nusꝙ̄ ponebat. Et
differt a Pythagora. Primo ꝙ ponit infinitū esse imparē
numerū. Scđo ꝙ in rebus intelligibilibus. Tertio ꝙ nichil
sit extra celū quoꝝ opposita dicebat Pythagoras. ¶Ter 26
tia est Anaximandri ⁊ aliquoꝝ alioꝝ infinitū vt accidēs po
nentiū Aliqui esse in igne/vt in subiecto. Aliq̄ in aere. Ana
ximāder vero in corpore densiori igne: subtiliori vero aere
posuit. ¶Quarta est Democriti infinitas Atomos ponen= 7
tis ex quibus adinuicē iunctis infinitū magnitudie confla=
tur: ex quo oīa fierent. neqꝫ posuit quodlꝫ fieri ex quolibet
Nam primas atomos et prima rerū principia ex seinuicem

28 fieri non posse:dixit. ¶ Quinta est Anaxagore infinitas si-
miliares Atomos ponentis et oīa esse in omnibus et oīa fi
eri ex oībus:diuino intellectu omnia ab oībus segregante.
¶ Qui vero principia rerū naturaliū et nūero ꝛ magnitudi
ne finita posuerunt:nullū locum infinito in rebus sensibili-
bus reliquerūt. Nō eñ in principiis reliquerūt Nā ea ꝛ nu
mero et magnitudine finita faciunt. Neqꝫ in iis q̄ ex pnci-
piis sunt. Nam quidq̇d ex iis(q̄ numero et magnitudine fi-
29 nita sunt)cōsistit:finitum esse necesse est . ¶ Sex infiniti q̄s
antiqui ipi attribuebant ꝓprietates. Q̄ꝫ esset p̄ncipiū. inge-
nitum. incorruptibile. oīa continēs. omnia gubernās. et q̇d-
dam diuinuꝫ(vt dicebat Anaximander)et numen imortale.
Que rationabiliter statuto infinito dicere videntur. Nā q̇d
quid est aut principium aut ex principio est. infiniti autē nō
est principium:cum ipsum ponendū esset infinitū. et cum nō
haberet a quo generari posset neqꝫ corrumpi(nam haberet
principium)ipsuꝫ esset incorruptibile atqꝫ ingenitum. extra
quod cum nichil esse posset:cōtineret oīa. quod cū esset p̄n-
cipium ingenitū/incorruptibile/omnia continēs iure videt̄
gubernare debere genita:corruptibilia et ex eo principiata.
esset igitur diuinū quoddam et vt numen(vt dicebat Anaxi
30 mander)habendum. ¶ Sex rationes q̄ infinituꝫ sit. ¶ Pri
ma tempus est. igitur et infinitum. Nam tempus imensū est
et quod percurri nequit. ¶ Scd̄a magnitudo est igitur ꝛ ifi
nitum:Nam magnitudo infinitā ptitōeꝫ (vt ponit Arithme
ticus)recipit. ¶ Tertia perpetue sunt generatōes. et hoc es
se nequit nisi infinita sit quedā materia: ex qua quelibet ge
neratio partem suam accipiat : alioquin aliqñ casure cessa-
rent rerum generatioues. est igitur infinituꝫ. ¶ Quarta om
ne corpus finitum semp ad aliud corpus termiātuꝫ est. ne-
cesse est igit̄ esse infinitū. Nam corpora claudendo non erit
pertingere ad finem et terminuꝫ. ¶ Quita intellectus nuē-
rum intelligit infinitum ꝛ magnitudinē infinitaꝫ. Intelligit
eñ extra celum esse spacium infinitū quod infinitū corpus
et infinitos mūdos recipere potest. quod si potest iam rece
pit. Nam cū sit supra tempus esset eternū: modo in eternis
simul sunt esse et posse esse. Et cur etiā potius illic q̄ꝫ hic es
set vacuum? est igitur infinitū. Nam intellectus intelligēdo
non deficit. ¶ Sexta eos qui non ponunt infinituꝫ multa i-

cōmoda ſequntur. Nam diſcipline Mathematice tollunt/ifinita numeroꝝ ꝓgreſſio/et infinita magnitudinū ⁊ tempoꝝ diminutio. ponendū eſt igitur infinitū. His argumētis ſtatuere voluni infinitū. et q̄uis cōcedentes infinitū grauiſſime ſequant̄ q̄ſtiones an videlꝫ vſpiā ſit ifinitū? an ſubſtātia ſit/an accidens? Phyſici tamen queſtio eſt an ſit magnitudo ſenſibilis infinita. ad quod rite cognoſcendum ponendi
ſunt modi infiniti. ¶ Quiqꝫ modi infiniti. ¶ Infinitū p̄io 31
eſt qđ nō poteſt pertrāſiri q̄admodū vox dicitur iuiſibilis quia non ſit nata videri. ¶ Scđo infinitū eſt quātum tranſitum habens: ſed inconſūmabilē. ¶ Tertio tranſitū habens nondū totū pertrāſitū. ¶ Quarto tranſitū habens ſed tranſitu difficilē. ¶ Quinto eſt cui ſemꝑ additio/ſubſtractiove/aut vtrūqꝫ fieri poteſt.

Secundi cap. note.

Actu infinitū/infinitū ſcđo. ¶ Corpora ſenſibilia ſimplicia Elementa: ignis/aer/aqua/terra. Compoſita: aīalia/vegetabilia/mineralia/mixta imꝑfecta. ¶ Motus/motus localis. ¶ Fulciat/ſuſtineat. ¶ Nitat̄/ſuſtineatur/apodietur. ¶ Idem/ſimilis.

Ecundū cap. cōtinet duas cōcluſiones. tres rōnes 32
ad primā et. 6. ad ſcđam. ¶ Prima cōcluſio. nō eſt ponendū actu infinitum a ſenſibilibus ſeꝑatum. ¶ Primo quia aut eſſet ſubſtantia. ⁊ tūc imꝑtibile erit. Om̄e em̄ partibile aut magnitudo aut multitudo eſt. Si autem eſt impartibile non erit infinitum: niſi quēadmodū punctū et vox iuiſibilis. de quo infiniti modo non agitur hic: neqꝫ de eo ipſi intendūt. Agimus em̄ (et idem ipſi intendūt) de infinito trāſitum: ſed inconſūmabilēꝫ habente. aut accidens eſſet: ⁊ tūc non eſſet principium: ſed potius id cui ineſſet. ¶ Secundo infinitum paſſio eſt magnitudinis et numeri magnitudinis ſeparata vero a ſenſibilibus neqꝫ magnitudinem neqꝫ numerum (qui ex magnitudinis ſectione conſurgat) habent. neqꝫ igitur eis conuenit infinitum. quibus em̄ ſubiectū nō conuenit: neqꝫ eius paſſio cōueniet vnq̄. ¶ Tertio quia ſi tale infinitum ſubſtātia eſſet: cum eſſet principiū: ipſum eſſꝫ ſimplex. aut ergo partibile eſſet: et tunc quelibet pars eius eſſet infinita: ſicut quelibet aeris eſt aer. hoc autem impoſſibile. Nam idē plura infinita eſſe impoſſibile eſt. Aut erit im

partibile:et tunc relinquitur solum infinitum vt pũctus.po
nendũ igitur esset accidens:quod(vt dictum est) esse nequit
Nam non esset(vt ipsi volunt)principiũ.patet igit̃ Pytha=
goricos male ipsum ponere substantiã partibilẽ. Hec tamẽ
questio an sit hmõi infinitum separatũ aut in Mathematicis
aut intelligibilibꝰ oĩno magnitudinũ et dimensionũ exper=
tibus:Physica non est.sed ea qua queritur:an sit corpꝰ sen
33 sibile actu infinitum.¶ Scd̃a ↄclusio non est corpus sensi=
bile neqꝫ numerus actu infinitus.¶ Prima ratio quia om
ne corpus superficie clausum est. nullũ autẽ infinitũ clau
di potest.igitur nullũ corpꝰ sensibile infinitũ est : imo neqꝫ
intelligibile est vt mathematicũ.Sed ꝙ neqꝫ numerus infi
nitus sit patet quia omnis numerꝰ numerabilis est. qd̃ au=
tem numerabile est percurri et transiri potest . Nullus igit̃
numerus infinitus est.nam infinitũ neqꝫ percurri neqꝫ trã
siri potest et he rationes cões sunt:que sequntur autẽ phy=
sice.¶ Scd̃a ratio.Si esset aliquod corpus sensibile actu i
finitũ aut simplex esset aut compositũ. Non compositũ.qr
cum sit ex multitudine finitis:si illa sint et magnitudine fi=
nita:totum erit finitum.quod enĩ ex multitudine et magni=
tudine finitis constat:vt finitum sit necesse est. Aut ergo eo
rum alterum ex quibus est infinitum esset et alia finita:hoc
autem esse nequit . q̃a ea proportionata esse oportet: modo
cũ eorum quodlibet vim habeat: infiniti vis esset infinita:
et finitorum finita:quod ideo statim destruet finita . vt si i=
gnis sit finitus:aer vero infinitus q̃tũcunqꝫ etiam equalis
ignis equalem aerem potentia superaret et vim suaꝫ dupla
ret:nichilosecius aer infinitus ignem finitum extingueret.
non igitur erit sensibile compositum infinitum:ex altero in
finito et ceteris finitis constans. Neqꝫ erit ex omnibus in=
finitis. Nam vnum infinitũ esset et omnia occuparet. Nul
lus igitur aliis relinquitur occupandi locus: aut omnia si=
mul occupabunt.hec autem impossibilia. Neqꝫ corpus sen
sibile infinitum: simplex erit. Nam sensibilia simplicia cor
pora:adinuicem contraria sunt . Est enim ignis calidus et
siccus/aer humidus et calidus/aqua frigida et humida/ter
ra sicca et frigida.Si igitur vnum esset infinitum: alia sta=
tim consumeret et corrumperet. Neqꝫ est (vt Anaximãder
credidit)corpus simplex medium infinitũ:ex quo oĩa fiãt.

Primo quia eedē(que de aliis sensibilibus)ꝓhibēt rōnes.
si vim agendi habet:alia cōsumit oīa.⁊ nullus ceterꝭ(quē
occupare possint)relinquit locus.¶ Scdo quia vnūquodꝫ
qꝫ resolui videmus in ea ex quibꝰ componit.vt ignea ī ignē
aerea in aerem/aquea in aquā/⁊ terrea in terrā. Nichil aūt
in illud corpus resolui compertū est:sed oīa in ignē/aerem/
aquā/aut terram resolui vident. Non igitur tale ponend ē:
ex quo oīa fierent ¶ Tertio quia si dicant tale corpus sim-
plex vim nullā habere qua cetera absumat: igr̄ neqꝫ ex eo fi
ent omia: neqꝫ in ip̄m corrumpent. Fiūt eñ sensibilia ex cō
trariis:et in sua corrumpunt cōtraria. Quapropt cū finita
sint elementa⁊ cōcordi ꝓportione ligata:nō sane Heraclitꝰ
audientes territurus cōminabatur aliqñ futurū : vt omnia
ignis fierent: vt omia ad suam recurrant originē Faciebat
eñ Heraclitus ignem oīm principiū. vt Anaximāder igni/
aeriqꝫ corpus medium . ¶ Tertia ratio quia omne cor-
pus sensibile alicubi esse natum est:et cuilibet assignādus ē
ꝓprius locus.⁊ totius rei sensibilis ⁊ eius partis idem est
naturalis locus.vt totius ignis ⁊ sintille ignis/ ⁊ totius tre
⁊ glebe terre. Si vero illud infinitū ponatur similiū partiū
quomō erit in loco naturali? cum oēm occupet locum:⁊ eiꝰ
vna partium in vno loco fit:⁊ altera in altero? mouebit igr̄
semper. Nam res naturalis omis:extra locum non ꝓhibita
ad suū locum mouet.At cum infinitum sit ⁊ extra se locum
nō habeat:non mouebit.stabit igitur ⁊ semp. hec aūt impos
sibilia.Si aūt sit dissimiliū partium:iam nō est vnū sensibile
corpus:sed plura vt se tangentia.Aut ergo erit ex finitꝭ ꝑti
bus et numero ⁊ magnitudine.hoc autem non.Nam ex tali
bus non nisi finitum oriri potest.aut vna infinita est/ ⁊ cete
re finite.Neqꝫ hoc quidem:esset eñ infinitum similiū par-
tium:quod pauloante esse non posse monstratum est. quod
cum esset simplex aliis sensibilibus simplicibus contraria-
retur corporibus: et ea statim corrumperet . Et tanto mi-
nus plures/aut omnes infinite esse possunt/ Aut erunt om-
nes magnitudine finite:multitudine vero infinite.Sic autē
infiniti erunt loci. quodlibet eñ corpus simplex diuersum
locum habet. essent autem illa infinita infinitū constituētia
simplicia : cum oporteat infinitum(si sit) ipsum esse princi-
pium.Hoc autē impossibile est. Qꝫ si finiti sunt loci ⁊ loca-

ta finita erunt. Oportet eñi corpus et locum simul esse/ vt neqȝ corpus maius sit loco:alioquin esset corpus sine loco. Neqȝ locum corpore maiorem:sin minus vacuũ aliquid re linquetur. Neqȝ recte sentit Anaxagoras illud infinitũ imo bile esse:ꝙ seipsum fulciat et seipso nitatur: quia nõ habeat a quo contineri possit. ¶ Primo nam quod imobile esset ta le sensibile corpus:hoc non natura sua esset: sed vi quadaȝ et quia infinitum esset.vt terra mobilis est et si esset infini ta non idcirco natura imobilis esset:nam natura mobilis ẽ. liceret tamen dicere seipsam fulcire et seipsa niti. Reddenda igitur esset ab Anaxagora alia causa cur huiusmodi sen sibile corpus esset imobile. ¶ Secundo quia querendũ est ab Anaxagora an infiniti partes finite fulciãt se ꝛ imobiles sint? Non eñi poterunt ea ratione qua dicebat se fulcire ꝛ ĩ mobiles esse:quia non hñt a quo cõtineri possint: sunt eñi finite. Q si mobiles sint ꝛ totũ mobile erit. Sensibili ũ eñi simplicium corpoꝝ:vt partes mobiles sunt et totum.ꝛ ptes ꝛ totius idẽ est locus. vt si ignis sintilla mobilis est ꝛ totus ignis.ꝛ vnius sintille ignis et totius ignis idem est locus. Et si gleba terre mobilis est:ꝛ tota terra mobilis est. et idẽ vnius glebe terre ꝛ totius terre locus est. ¶ Quarta ratio. omne corpus sensibile leue est aut graue. et omne leue ferẽ sursum:et omne graue deorsum. At si esset infinitum neqȝ esset leue neqȝ graue:non eĩ erit totũ leue ꝛ graue. Nam op posita sunt. Neqȝ totum leue: nam totum sursum ferretur. neqȝ totum graue nam totum ferretur deorsum. Neqȝ mediũ leue ꝛ mediũ graue:quo pacto eñi infinitũ mediabitur quod principio medio et fine careat? non igitur si esset infinitum:corpus esset sensibile. ¶ Quinta ratio omne corpus sensibile in loco est. Atqui infinitum corpus est sensibile.in finitum igitur in loco est. At omis locus sursum/ deorsum/ ante/post/dextrorsum/aut sinistrorsum est. Sũt enim he sur sum/deorsum/ante/post/dextrum/et sinistrum differẽtie po sitionũ:non solum a nobis sed natura determinate. erũt igi tur eedem differẽtie positionũ in infinito.hoc autem esse ne quit:quia solis finitis natura sursum/ deorsum/ ante/post/ dextrum et sinistrum licet intueri. non erit igitur tale infinitum:corpus sensibile. ¶ Sexta omne corpus sensibile est in loco.quidquid autem est in loco terminatum est. Est eñi

locus terminus.igitur quidquid est in loco finitum est.Nã
infinitum termino contineri nequit . non est igitur infinitũ
sensibile corpus.nõ enim erit in aliquo loco aut sursuz/ aut
deorsum/aut aliquo alio. Si autem non est in aliquo loco ĩ
nullo loco est . sicut si infinitum non est aliqua quãtitas:vt
bicubitum/tricubitum/aut aliqua aliarum : ipsum nulla est
quantitas:

Tercii cap.note.

¶Infinitum/potẽtia infinitum quito. ¶Agon/ludus/cer
tamen . ¶Olympia/certamina olim in honorem Iouis in
Olympo monte celebrata. ¶Partes proportionales sunt
que ad suum totum semper similẽ retinent ꝓportionem/vt
duplam/triplam/quadruplam:et ita de ceteris . ¶Partes
proportionales/partes eiusdẽ rationis/ partes eiusdez pro-
portionis.

Ertium cap.continet tres diuisiones. ꝛ duas con-
t uenientias post sc̃dam. ¶Prima diuisio.Infini- 34
tum esse dupliciter intelligi potest. vnomodo eẽ in
finitum actu:quomodo dictum est infinitum non esse. Alio
modo eẽ infinitum potentia : quo modo bene est infinitum
Nam omnino non esse infinitum : multa incõmoda sequũ-
tur.¶Primo tempus principium et finez habere:et esse ex
impartibilibus constitutum. ¶Secundo magnitudines nõ
esse diuisibiles in magnitudines . ¶Tertio numerum non
esse in infinitum augmentabilem:quequidem incõmoda po
sito infinito in potentia cessant. Nam cum ponitur magni-
tudo non esse infinita actu:sed infinita potentia.vt diuisio-
ne facile est cognoscere magnitudines diuisibiles esse ĩ ma
gnitudines:et interimere impartibiles lineas . Et cum po-
nitur multitudo infinita nõ actu:sed potentia. vt appositio
ne:statim saluatur numerum in infinitũ augeri posse.¶Se 35
cunda diuisio dupliciter aliquid potest esse in potẽtia.Pri-
momodo sic in potentia vt completum illius consequi pos
sit actum.quomodo es nondum formatũ:est in potentia sta
tua.Secundomodo sic in potentia vt nunq̃ completum cõ
sequi possit actum:sed semper sit in fieri:ita vt cum aliquid
eius fit actu:eiusdem aliquid relinquatur in potentia.vt di

es/et agon/et Olympia. Hec enim in fieri semper cõsistũt.
que cũ aliquid habeant actu alterius sunt in potentia: quo
modo dicimus infinitum potentia diuisionis et infinitum
potentia appositiõis:quia semper fieri possit diuisio/ et sem
per potentia relinquatur facienda. et semper fieri possit ad-
ditio et semper relinquantur addenda. Non autem infi-
nitum potentia diuisionis primo: ita vt infinita actu di-
uisio facta esse possit. Nam cum magnitudo diuisibilis non
36 sit in non magnitudines: infinita actu diuisa: infinitã actu
constituissent magnitudinẽ. quod esse nequit. ¶ Prima cõ
uenientia. conueniunt infinitum in potentia in successiuis.
vt tempore et hominibus. et infinitum potentia in permanenti
bus. quia vtrunq; est in continue accipiendo vnum post
alterum: sic vt nunq̃ accipiendo alterum deficere possim⁹.
37 et sunt semper in fieri. vt dies et agon/ generatio et corru-
ptio. ¶ Differunt tamen quia in successiuis vt tempore: pri-
us acceptum non manet cum posteriore. In permanentib⁹
38 autem vt magnitudine prius acceptum bene manet cum po
steriore. ¶ Secunda conueniunt infinitum diuisione et infi-
nitum appositione. Nam ex magnitudinis diuisione accre-
scit multitudo: et infinitum appositione. quantũ enim ma-
gnitudini distrahimus: tantum numerose multitudini adii-
39 cimus. E diuerso tamen sibi mutuo respondent. Nam illud
distrahendo: hoc autem semper apponendo fit. ¶ Tertia
diuisio. vnomodo intelligitur infinitum diuisione sumen-
do semper partes alicuius determinate quãtitatis: quomo
do non est infinitum diuisione. Nam omnis magnitudo fi-
nita est. omne autem finitum per determinate quantitatis
ablationem tandem absumitur. Alio modo sumendo par-
tes non quidem alicuius prefixe et determinate quantita-
tis: sed bene eiusdem rationis (quas partes proportionales
vocant) et hoc modo est infinitum diuisione. et tales par-
tes sumendo nunq̃ a diuisione deficimus. Et ita de infini-
to appositione. nam vt sumendo partes non alicuius de-
terminate magnitudinis sed proportionales nunq̃ diuisio-
ni materia deest: ita quoq; neq; appositioni. Hoc ta-
men interest quia diuidendo quantalibet magnitudine mi
norem facere possumus: apponendo autem quantalibet

maiorem facere non possumus. Nam vt Physici aiunt:nõ est corpus celo maius Neqȝ esse potest. Et si q̃talibet magnitudine esset apposita maior:infinituȝ actu eẽ oporteret. quod esse nequit. sed est infinitum appositione vt dictuȝ ẽ: ediuerso infinito diuisione respondens. quãta enĩ quãtitati diuidendo detrahis:hec et tanta crescenti ex diuisione multitudini apponis. Propter hec Plato duo ĩfinita fecit:magnum et paruum. Magnum quideȝ quia apponendo videt in infinitum excrescere. Paruũ vero q̃ magnitudo diuidẽdo videtur in ĩfinitum minui. Que licet dicat rerũ prĩcipia non tamen illis vtitur Nam vtitur p̃ncipiis nuẽris in quib⁹ nullum locat infinitũ. Non enĩ in numeris posuit infinituȝ diuisione:quia omnes in vnitateȝ resoluũtur:qua nichil minus est. Neqȝ in ĩpis posuit infinitũ scd̃m augmentum:cuȝ ad denariũ vsqȝ:numeros solum augeri putet.

Quarti cap. note.

¶ Quãtitatem/ determinatã quantitatem. ¶ Semper esset extra accipere si extra quascunqȝ q̃titates acceptas semp alie ab ĩpis relinquãtur accipiende.

Quartum cap. continet tres conclusiones. duo cor-
q relaria ad primam. et vnum ad scd̃am. ¶ Prima 40
conclusio non recte diffinierunt infinitum ĩpm esse dicentes:extra quod accipere nichil est. At potius dicendũ esset cuius est semper aliq̃d extra accipere. ¶ Prima pars patet. quia hec diffinitio cõuenit toti et perfecto:que finita sunt. Nam id totum ꝛ ꝑfectũ dicimus cui nichil deest:neqȝ est eius aliquid extra accipere. vt totuȝ ꝛ ꝑfectum homĩeȝ/ totam ꝛ ꝑfectam arcam. totum enĩ ꝛ ꝑfectum aut oĩo eadeȝ sunt:aut parum inter se differũt. Non enĩ extra vniuersum est accipere aliquid etsi finitum sit. Non igitur recte diffinitum est infinitũ q̃ sit extra quod nichil est accipere. Secũdum patet. nam ãnulos consueuerunt dicere infinitos:q̃ voluendo extra partem captam semper sit aliam accipere. Signum est igitur infinituȝ potius dici debere:extra quod semper ast aliquid extra accipere. Hoc tamen infiniti:ꝛ huiusmodi annulorum interest. q̃ infiniti semper est aliud accipere nunq̃ prius acceptum repetendo : non autem annulorum. Nam preaccepte partes iteratis repetuntur vicibus. ¶ Primum correlarium. Quapropter recte poterit 41

diffiniri infinitũ: vt dicatur eẽ cuiꝰ qͣtitatẽ accipiẽtibus sem
per sit extra aliquid accipe. ¶ Scđm vnde fit vt Parmeni
42 des totũ vniuersũ vnũ eẽ ⁊ finitũ rectius opiatꝰ sit. Melisso
ipm vnũ et infinitũ esse dicẽte. Nam quomõ cũ sit cuiꝰ sem
per est aliquid extra accipe vnũ erit? Et quomõ infinitum
toti continuabit cũ non omne linũ quidẽ omi lino continuet
43 ¶ Scđa cõclusio nõ recte dicũt infinitũ omĩa cõtinere ⁊ in
se omia habere: ꝑpter similitudinẽ quã ad totum habet ⁊ ꝑ
fectum. ¶ Nam potius rõnem habet ꝑtis vt materie: ⁊ im=
perfecti. Nam vt materia potentia est: et nõ actus. Ita infi
nitũ solum potentia est: et diuisione. ⁊ appositiõe: et non infi
nitum actu. ⁊ si totũ est infinitũ: hoc nõ est scđm se sed scđ m
alterũ vt diuisiõe aut appõne quequidẽ non cõtinet: sed po
tius a toto continet. et vt materia quot spẽs extra hitas ac
cipiat ignota est: ita infinitũ vt infinitũ ignotũ ẽ. Habet igit
infinitum potius rõnem partis ⁊ imꝑfecti. quapropt nõ re=
cte dixisse vident ꝑpter totius similitudinẽ ⁊ perfecti: ipso
44 omia cõtineri. ¶ Correlariũ vnde fit etiã vt Plato q̃ ma=
gnũ et paruũ infinita ponebat ⁊ vt materias: inconuenient
dixisset ea omĩa cõtinere. Nam incõueniens esset ipa intelli
gibilia q̃ ꝑfectissima ⁊ determĩatissima sunt: cõtinere. Igno
tum eñ et indeterminatũ continere ⁊ determinare nequit.
453 ¶ Tercia cõclusio non sine rõne euenit magnitudinẽ scđm
paruitatẽ in infinitũ abire: scđm autẽ excessum: appositiõe
in infinitũ abire non posse. Et ecõtra in numeris ad mĩmũ
deuenire: ad maximũ vero deueĩri nõ posse ¶ Nã maĩa sub
magnitudine clausa se cum ea semꝑ prestat diuisibilem. At
vero scđm excessum non abit in infinitũ. Nam quantacũqȝ
magnitudo sensibilis esse potest: tanta est actu. Non eñ ma
ior celo esse potest. Itaqȝ magnitudinẽ secando non occur
rit minimũ: adiiciendo tamen ꝑuenitur ad maximũ. Q̃ ve=
ro ĩ numeris ecõtra eueniat: hoc ideo est quia numerus est
vnitates multe. Nam binarius a duobus denominatur vni
tatibus. ⁊ ternarius a tribus. et ita de reliquis. At vero vni
tas quecunqȝ sit imꝑtibilis est scđm numerum. vt vnus ho
mo: vnus est homo et non multi homines. et numerus ĩ vni
tates secatur. ad minimũ igitur in numeris secando deue=
nitur. apponendo tamen semper relinquitur potentia ma=
ior. Nam ex partium magnitudinis decisiõe semper crescit

non quidem quia sit hmōi infinitas actu sed potētiaꝫ semꝑ fieri:sicut tempus et numerus temporis. Et q̄uis infinitū potentia et motui et magnitudini ꝛ tēpori cōueniat: non tamen intelligi debet vt quedā natura illis inexistens. sꝫ magnitudo suapte natura hoc modo infinita esse videtur. et ꝑ eam motus/generatio/corruptio/alteratio:quia illi coniuncti sunt.et tempus per motum. Hec tamen posterius euadent manifestiora.

Quinti cap.note.

¶Intrinsecus terminus corporis:superficies cōuexa.

Qintum cap.continer sex rationū primi cap.solutiones. ¶Prime rationis solutio tempus ꝛ motus infinita sunt potentia.et semper in fieri posteriore cum priori non manente.et q̄uis illas partes cogitatiōe capiamus simul tamen non permanēt.¶Scđe solutio magnitudo nec actu diuisione infinita: neqꝫ intelligētia in infinitū aucta ē: sed vt dictum est potentia infinita.¶Tertie solutio non vt generationes et corruptiones aliquādo casure non deficiāt:ponenda est materia actu infinita. Nam quam porciūculam materie vnū in corruptione deponit:alterū eādem in generatione assumit. ¶Quarte falsum est omē corpus finitum ad aliud corpꝰ esse terminatū.Est em̄ aliquod suo intrinseco termino et finitum et terminatuꝫ. Unde aliud est aliquid finiri et ab alio tangi. qui em̄ dicūt omne corpus finitum ad aliquid finiri volunt intelligere ad aliquid quod ipsum tangat.quod non oportet Nam vt finiatur satis est(vt dictum est)ipsum sua superficie terminari. ¶Quinte huiusmodi intelligentie credere incōueniens est. Nō em̄ idcirco si cogitatione atqꝫ intellectu rei excessum aut defectum apprehēdo:protinus est rei excessus aut defectus. vt si te extra vrbem cogitatione et intellectu effingo: et te ad celum vsqꝫ magnitudine excrescere:non protinus extra vrbem existis et capitis vertice celum concutis:sed solum tātus eris q̄tus prius extiteras. Nam esse res a nostra cogitatione ꝛ intellectu non pendent. Ita neqꝫ huiusmodi spacium quod extra celum cogitatu effingunt. Cum eniꝫ quis aliquid cogitat:si ita sit vt cogitat accidit. ¶Sexte non ponere infinitum actu nulla incomoda sequuntur. Nec Mathe

feos aufert ɔ̄syderationē. Nā mathematici nec īfinito actu in suis demōstrationibus egent: nec vtunt̄. s; q̄tacunq; vo lunt q̄titate finita. Neq; curant an talis alicubi et alicui in sit: sed eam q̄tantūq; volunt suis demonstrationib⁹ aptam: cogitatione effingunt. ¶ Ex his ɔ̄spicue esse possunt ratio= nū superius positarū et similiū solutiones. et quomodo in= finitū in materiā et causam materialem potius reducendū sit: q̄ in aliarum causarum vllam. Quapropter satis incon uenienter semper ab ipsis dictum apparet: Infinitū contine re ꝛ terminare. cum forme potius sit continere ꝛ terminare

¶ Tertii physicoꝝ finis

Primi cap. primi tra ctatus quarti phi sicoꝝ note

¶ Quō: an per se/an in alio subsistens: ¶ Naturā loci/ que res sit locus. ¶ Hermolaus scandule imbricamētaq; e diū ¶ Alia natura/alterius nature ꝛ rōnis res. ¶ Elementum/ id simplex quod rei constituit essentiam.

Quartus liber Physicoꝝ cōtinet tres tractatus. Prim⁹ quinq; capitula. Primū cap. duas conclu= siones. duas rōnes ad primā. duas ad se= cundam. quatuor rationes locum esse pro bantes et sex ipsum non esse contendētes. ¶ Prima conclusio de loco si est quomo do et quid est Physica consyderatio ē ¶ Primo quia om= nes Physici res naturales existimauerunt esse in loco. naz quia viderunt ea que non sunt vt Hircocervus et Sphynx nusq̄ esse: crediderunt omnia que sunt oportere in loco esse ¶ Secundo quia de motu Physica determinatio est. At motus rebus naturalibus cōmunissimus et primus: motus est qui secundum locum dicitur: qui sine loci cognitione de prehendi non potest. Est igitur de loco Physica

consyderatio.¶Scđa.Cõsyderatio de loco ardua atqꝫ dif 2
ficilis est. Primo quia ex ꝓprietatibus loco cõuenietibus
non facile est naturã eius(vt paulopost ostendet) apprehen
dere. ¶Scđo quia ab antiquis nichil nobis certum(quod
in quesite rei cognitionẽ ducat)relictũ est. determinauerũt
quidem et de loco : sed oĩa dubitata atqꝫ ꝑplexa reliquen=
tes:nichil exquisite perquisierunt.¶Quatuor rationes lo= 3
cũ esse probantes¶Prima.corpora sibiinuicem succedunt:
vtvbi prius erat aer modo sit aqua.At in quo ita sibi succe
dunt locus est:vtriusqꝫ successiue receptaculũ.Sicut doliũ
successiue diuersos liquores recipiens. Est igit locus.ꝛ nõ
modo est sed et est a quolibet eorum : que alternatim susci=
pit alterũ.¶Scđa vnũquodqꝫ Physicoꝝ corporuꝫ nõ ꝓ=
hibitum in suũ locum fertur.vt ignis sursuꝫ/terra ꝛ grauia
deorsum:in quo lata cõseruantur.Est igitur locus ꝛ nõ mo
do est verum vim quandã locatoꝝ cõseruatricẽ retinet.Cu
ius differentie sunt sursum/deorsuꝫ/ante/post/dextrum ꝛ si
nistrum.Que aliquãdo ad nos relatione facta sumũtur . vt
quod michi sursuꝫ est:si scandulas cõscendero:fit deorsuꝫ.
et quod deorsum:si cliuũ descẽdero:fit sursum . et qđ ante:
me ad oppositũ verso:fit post.et qđ michi est dextruꝫ:si me
vertero fiet sinistrum.Sed hec in natura non sic sunt sꝫ de=
terminata ẽ differentia:vt sursum natura ad quod leuia(vt
ignis)ferri nata sunt. et deorsum ad quod grauia(vt terra)
natura ferũtur.Qꝫ hec in natura ꝛ nobis non similiter sint
ostendũt Mathematica.que cum omniũ cõfessione in loco
nõ sint: ea tamẽ ad nos ꝛ dextra et sinistra cogitatiõe effin=
gimus.¶Tercia antiqui vacuũ posuerunt in quod corpo=
ra reciperentur ꝛ quod locum nuncupabant: quẽ locuꝫ tũc
dicebant vacuum cũ corpore priuaretur.Signum est igitur
locũ esse.¶Quarta etiã auctoritate vetustissimi Poete lo=
cũ esse .Caos confirmatũ ẽ. Inquit eñi Hesiodus ꝑuetu=
stus Poeta primũ fuisse Chaos rerum omniũ receptacu=
lum et locum:qui videt opinionem secutus:quã et aliorum
multi:omnia alicubi et in loco esse.Qui si esset locꝰ(vt He=
siodo visum est)mirabilis loci potentia que oĩm prima est:
et q̃ nõ existente vt nulla alia sint necesse est.ipo vero existẽ
te:non idcirco sint alia.Posuit eñi Chaos(priusq̃ res ce=
tere essent)primum . ¶Sex rationes locum esse tollentes. 4

¶ Prima. q locus non sit videtur primo . Quia aut locus
esset corpus aut alia a corpore natura . Non corpus qz cũ
locus et locatum simul sint et locatuz in loco recipiat: duo
corpora simul essent: quod est impossibile. Neqz alia a cor-
pore natura. nam tres dimensiones habere soli corpori p-
prium est. At vero locus tres dimensiones habet: lõgitudi
nis/latitudinis/ꝛ pfũditatis particeps. Non est igit alia a
corpore natura. ¶ Scdo si ponas locũ corporis receptacu
lum: eadem ratione ꝛ superficiei et linee / et pũcti ponas lo
cum. Par eñ eademqz ratio est. Sicut eñ vbi pri⁹ erat a-
qua postea pones esse aerem: etiam vbi prius aque superfi
cies/linee/et puncta: et postea illic aeris superficies linee ꝛ
puncta. sed puncti non est assignandus locus: nullam eñ di
mensionem habet. igit neqz corporis neqz alicuius aliorũ.
¶ Tertio quidquid est aut est elementũ aut ex elemẽtis: qđ
et verum est et de corporeis et incorporeis . Nã corporeoꝝ
corporea sũt elemẽta et icorporeoꝝ icorporea. At loc⁹ neqz
elementũ neqz ex elemẽtis est . Nõ eni icorporeoꝝ quia ex
incorporeis et intellectualibus elementis nulla prodit ma-
gnitudo. Nec corpus. nam essz corpora in se recipiẽs quod
esse nequit. ¶ Quarto qui locum ponũt: causaz locato faci
unt. Sz neqz materia/neqz spẽs/neqz efficiens/neqz eius fi
nis esse videtur. dicant quam velit: Non est igit ponend⁹ lo
cus. ¶ Quito efficax ꝛ vigorez suũ retinet Zenonis ratio.
Si eñ posueris locũ esse aliquid: sic dictum refellet Zeno
Quidquid aliquid est: in loco est. locum autem ais esse ali-
quid . igitur locus in loco est . qui alter locus eadem rati-
one in loco est. et hoc in infinitũ abiret. quod est impossibi
le. nichil igitur est locus. ¶ Sexto qui ponũt locum: omne
corpus ponũt in loco esse pariter ꝛ in omi loco corpus. De
rebus igitur que augẽtur et crescunt/ qtũtuz addit corporis
tantũdem addere et loci oporteret: et pariter cũ corpore lo
cum crescere. Nã neqz maior neqz minor corpore locus de
bet esse. quod facile nõ est videre qn potius videtur impos
sibile. Sane igitur non videtur locum esse.

Secundi cap. note.

¶ Timeus/liber a Platone a Timeo locro Pythagoreo
sic inscriptus. Res/res naturalis.

f [S]Ecundũ cap. cõtinet vnã diuisionẽ. duas de loco

opiniones.vnā ꝯclusionē.et sex ad eā rōes.¶ Diuisio.Qui 5
dam est locus cōmunis:qui plura cōtinet corpora. vt aliqd
est in celo quia in igne.illic vero quia in aere: in aere quia ī
terra.Alius est ꝓprius in quo locatū pmo inest. vt locus ni
chil pter te imediate continens. ¶ Due de loco opiniones. 6
Prima est dicentiū locū esse formā.Quia forma est que ter
minat imo est primus rei terminꝰ.Et locus est primus loca
ti terminꝰ:erit igr̄ locus forma. ¶ Secūda est dicentium lo
cum esse materiā quia locus videt̄ esse distantia magnitudi
nis:quequidē materia est que a magnitudine altera est con=
tēta īminis ⁊ speciebus ⁊ que de se finita nō est:a cuiꝰ sphe
ra si remoueant̄ species ⁊ termini:nichil pter materiā infor
mē interminā ⁊ magnitudinis spaciū relinquit̄ ¶ Et huius
opinionis fuit Plato solus quid esset locus dicere aggres
sus.Dicit em̄ in Timeo materiā/receptaculū et locū esse id
et in dogmatibꝰ que Agrapha nūcupantur receptiuū/⁊ lo=
cum idē. Et hec ⁊ similia de loco dicta difficilē faciūt eius
determinationē. ¶ Conclusio neqꝫ locus species est: neqꝫ 7
materia.¶ Primo quia materia et forma a re nō separant̄.
locus aūt separatur.vt vbi prius fuit aer nūc est aqua ⁊ se=
pe econtra.q̄admodū prius dictum est. igr̄ locus neqꝫ spe
cies neqꝫ materia est. Quapropt̄ etiaꝫ neqꝫ locus sui locati
pars/neqꝫ hitus/neqꝫ passio erit: est em̄ sepabilis ab ipo to
to.¶ Secūdo locus ꝓsimilis est vasi vt cado continēti.vas
aūt eoꝝ que cōtinet nichil est/itidē neqꝫ locus locati . Non
est igitur locus/aut eius species aut materia¶ Et(si a ꝓpo
sito licet disgredi)mirabile est quomō Plato nūeros(quos
dicebat rerū species)nō diceret esse in loco: cū diceret eos
materia vt magno et paruo ꝑticipatiuos:⁊ materiā in Ti=
meo dicat esse locum ¶ Tertio quia res in suos locos ferū
tur.In suā aūt speciem aut materiā nulla res fertur: habēt
em̄ eam intra se. igit̄ locus neqꝫ species neqꝫ materia est.
¶ Quarto sursum ⁊ deorsum differētie sūt locoꝝ. Non aūt
spēi aut materie. igit̄ locus neqꝫ species neqꝫ materia est.
¶ Quito si dicas locū spēꝫ aut materiā esse:mouebūt̄ loci ⁊
locus in loco erit.Transmutant̄ em̄ simul cū re ⁊ spēs ⁊ ma
teria.⁊ vbi res ipe sunt:ibi pariter assunt:hec autē absurda.
¶ Sexto si locus essꝫ spēs : cū ex aere fit aqua ꝑditus esset
locus piter ⁊ corruptus:nā corrupta est spēs.hoc autem nō

oportet:quia potest aqua in eodem loco in quo prius aer fu erat(vt ipsi concedūt)esse. Non est igitur locus species.

Tercii cap.note.

¶ In scdo:ex. ¶ Primo:scdm se idem. ¶ Idem esset in se ipso primo per accidens cū aliquid primū in ipo ess3: i quo etiam primū inesset. ¶ Maxima.datis duobus quorum pri mo: secundū primo inest:quicquid scdo pmum inerit aut p se aut per accidens:inerit et primo.

Tertium cap.continet octo modos quibus aliquid
t est in altero.vnā questionem.solutione3.vnā 9clu=
sionem.tres rationes.ad eam.⁊ obiectionis Zeno
8 nis solutionem. ¶ Octo modi esse in altero . ¶ Primo ali=
quid dicitur esse in altero vt pars in toto q̃admodū digit⁹
in manu. ¶ Scdo vt totum in partibus/ Non em̄ preter p=
tes totum esse potest. ¶ Tertio vt species in genere vt ho=
mo in animali ¶ Quarto sicut genus in specie: et superius
in inferiori.vt aial in homine . ¶ Quinto sicut accidens in
subiecto ⁊ forma in materia . vt sanitas in calidis/ frigidis
humidis et siccis. ¶ Sexto sicut in efficiente vt grecoꝝ gu
bernatio in grecoru3 rege. ¶ Septimo vt in fine. quēadmo
dum dicimus oia in optimo vt in felicitate esse collocāda.
¶ Octauo sicut in loco scd3 cuius similitudine3 aliq̃d ē in
9 vase.Et hic mod⁹ hoc i loco maxie ē pprius. ¶ Questio v=
trum aliquid sit in seipo. ¶ Solutio. Aliqd eē i seipo bifari
am itelligi potest. Priomō vt sit in alio primo: cū ip3 ⁊ qd
libet sui in eo est:q̊ modo nichil i seipo ē. ¶ Scdo vt sit i se
ipo p alterū:vt q̃a ptes in ipo sunt:quo mō aliq̃d bene ē i se
ipo scd3 locutionem(quā Synecdochen vocāt) quia eius
pars sit i ipo:quēadmod aliq̃d dicit albū q2 ps ei⁹ vt corp⁹
est albū . Id em̄ albū ē cui⁹ supficiei 9iūcta ē albedo.⁊ ali=
quis dicitur sciēs q aia eius sit sciēs:a pte sumpta denoia
10 tione ¶ Cōclusio.nichil ē i seipo pmo. Prio q2 nichil ē i se
ipo(vt vinū i seipo ⁊ āphora i seipa)vt ps ī toto neq3 vt to
tū i ptib⁹.neq3 scd3 alioꝝ modoꝝ vllū . Q3 aūt āphora vini
dicat i āphora eē:hoc ē denoiatōe facta a pte.quēadmodu3
dicim⁹ albedinē eē i corpe q2 i supficie sit : ⁊ sciā3 i hoie q̃a
sit in aia:et non quia ide3 sit i seipso pmo. ¶ Scdo quicq̃d
recipitur in re altera recipitur . Sunt enim ratiōes diuerse
eius quod in aliquo est . et eius in quo aliquid est . At

vero vinū est vinū/et amphora est amphora. Non igit̄ vinū recipit̄ in vino vt hmōi neq3 amphora in amphora. hec em̄ adeo discrepant vt vinū esse amphorā/ꝛ amphorā esse vinū: quoꝝ rōnes inter se discrepant et sunt diuerse. Et he rōnes ꝓbant aliquid non esse in seipso primo ꝛ per se. ¶ Tertio ꝙ idē non sit in seipso per accidens primo: vt amphora in seipsa primo per accidēs vt per vinū: patet quia duo corpora simul essent vt vinū et amphora quod esse nequit. nō igr̄ erit idē in seipso primo ꝛ scđm accidens. ¶ Obiectiōis zenonis solutio. ¶ Ex dictis zenonis obiectionē soluere difficile non est. Cū em̄ ita insurgit: quicquid aliquid est in loco est. Falsum est. Qꝛ si contēdit locū in aliquo esse: cōcedim⁹. sed ex hoc nō conficitur locum esse in loco neq3 hoc oportere abire in infinitū: quia cōcesserim locum esse in aliquo vt accidens et passio: et sicut sanitas in calidis ꝛ frigidis. Dictum est etiam satis locum esse neq3 materiam neq3 formā. 11

Quarti cap. note.

¶ Locus/locus ꝓprius. ¶ Pūmū/imediatū ¶ Primū/ neq3 maius neq3 minus. ¶ Latio/scđm locū mutatio ¶ Spacium/dimēsio corporibus recipiendo nō cedens. ¶ Quecūq3/res naturales omnes.

Quartum cap. cōtinet. 7. loci positiōes. duas cōclusiones. tres diuisiones post pūmā. duas rōnes ad scđam. diffinitionē loci ꝛet⁹ declarationē. ¶ Septē positiones. ¶ Prima locū eā rem(cuius ē locus)cōtinere. 12 Scđa rei quā cōtinet nichil esse. Tertia primū esse locato ꝛ neq3 maiorē neq3 minorē. Quarta a corpore locato eē separabilē. Quinta nō esse locatum sine loco: neq3 locum cui de sit locatu3. Sexta quecūq3 sunt i loco: aut sursum aut deorsum esse. Septima vnūquodq3 Physicaliū corpoꝝ in propriū locū natura ferri: et in eo quiescere natum esse. ¶ His itaq3 suppōnibus positis(que oībus qui intelligētia vigeāt recipiende sunt)talem loci diffinitionē q̄remus qua oppositā diluanť argumēta: ꝛ qua que loco insint/ queue nō insint cognoscamus. ¶ Prima cōclusio motus localis in inquisitionē loci homies ꝓmouit. ¶ Sane si nullus motus localis fuisset: nullus locū ꝓquisisset. Arbitrati sunt em̄ omēs celu3 in loco esse oportere ꝙ velocissimo motu ferať. Signum est igitur motū nos in loci ꝓquisitionē mouisse. Et tria augmē 13

tatio/diminutio/ et latio ad hmői inquisitionem mouerunt.
Nam res aucta maiorē locum(q̄ prius)occupat: et diminu
ta minorem:Et quod fertur:continue alterū. ¶ Prima di=
14 uisio. Eorū que loco mouentur:q̄daꝫ per se mouētur:⁊hec
ad loci cognitionē perduxerunt. Alia vero per accidēs:que
minime ad ꝑquisitionem loci necessaria sunt. ¶ Scđa diui=
15 sio.eorum que mouentur:quedā vnū actu sunt: quedaꝫ po=
tentia. ¶ Tertia.eorum que per accidēs mouent̄: quedā se
16 parata nata sunt per se moueri:vt totius partes et clauus i
naui. Alia vero non vt scientia/albedo ⁊ alia accidētia . Et
hec que actu sunt et per se mouent̄ in cognitioneꝫ loci vti=
lia fuerūt:non autem alia. ¶ Scđa cōclusio extremū cōtinē
17 tis:ipsum locatū ambiēs locus est:non autē totū continēs.
¶ Primo quia eius solius extremi gratia:aliquid esse ī lo=
co dicitur.vt cur es in celo? quia in aere.cur in aere? q̄a in
eius extremo te circūquaqꝫ ambiente. Continet eñ te tale
extremū/neqꝫ tui aliquid ē/et tibi primū est/neqꝫ mai⁹ neqꝫ
minus et quod abs te separari potest. Si eñ tibi continuuꝫ
esset:non esses in eo vt in loco. Na cum aliq̄d est in cōtinuo:
est potius vt in toto.vt oculus in capite ⁊ manus ī brachio:
ad cuius quiđ motionem pars ipa mouet̄ . vt vinū ī cypho
et vinū in cado. At vero celum et aer ⁊ tota continētia non
sunt prima neqꝫ maiora neqꝫ minora locatꝫ .non igitur sunt
loca. ¶ Scđo locum esse oportere materiā/formaꝫ/spaciū/
aut corporis cōtinentis extremū: horuꝫ quatuor alterū om
nes concedūt. At ipsum esse non posse materiam aut formā
iam ostensuꝫ est. Et q̄ spacium nō sit videt̄:primo q̄a cuius
libet rei vt aeris aut aque īfiniti essent loci per se. Nam cū
aqua fuerit in vase:qua ratione cōcedas totū esse in loco et
vas/et aquā vasis/ ⁊ quālibet aque ꝑtē in loco per se eē cō=
cedas oportet:et in cuiuslibet rei locis ꝑ se abire in īfinitū
quod omnes cum Zenone negare certū est. Non igitur lo=
cus erit huiusmodi spaciū. ¶ Scđo si cōcedas hmői spaci=
um cū contēto(vt cum vase)simul transmutari cū recipiat̄ i
spacio et nouo loco:erit locus in loco.qđ si non cōcedas si
mul trāsmutari: accidit idem:oēꝫ locuꝫ eē in loco ⁊ semper
minorem locū esse maioris loci parteꝫ.q̄ absurdissima repu
tant omnes. Fieri igitur nequit vt locus huiusmodi spaci=
um existat. Manifestū igitur est cū loc⁹ neqꝫ materia/ neqꝫ

forma neqꝫ ſpaciū eſſe poſſit: vt terminus ⁊ extremū corpo
ris continētis relictus ſit. Qꝫ vero contendūt locū eſſe ma-
teriā/quia materie ſit diuerſas formas in ſe recipere vt al-
bedinem/nigredinē ⁊ ſimilia que in ea quieſcūt: ſic et locuꝫ
videmus diuerſa in ſe recipe ⁊ que in eo quieſcūt. hoc locū
non arguit eſſe materiā. Nam vtraqꝫ ⁊ locus ⁊ qđ recipit ſe
iuncta manent. Non autem vtraqꝫ ⁊ materia ⁊ quod recipit
ſeiūcta atqꝫ ſeparata (vt diximus) manent ⁊ conſeruantur.
¶ Qꝫ arguūt eē formā qꝛ locꝰ t̄minꝰ ē ⁊ ꝯtinēs.: ita ⁊ forā t̄-
minꝰ ē ⁊ ꝯtinēs. Hoc ſtatiꝫ diluit̄. qꝛ locꝰ contēti t̄minus ē ex
triſecus ⁊ ꝯtinēs extrinſecū: forma vero eius terminꝰ ē intri
ſecus ⁊ continēs intrinſecū. ¶ Qꝫ etiā nitunt̄ ꝓbare eſſe ſpa
ciū. Quia cū ex vaſe fundit̄ liquor ⁊ aliud ſubintrat corpus
ſemꝑ inter vaſis latera manet idem ſpaciū ꝑter ſubeūtia
corpora: quodquidē nullo ſubeūte corpore maneret. Jd nos
ſpaciū ⁊ vacuū natura eſſe poſſe negaꝰ. imo vero ne ſit: ſem-
per nos videre ſimulatqꝫ vnū corpus aliquē locum exit: eū
dem aliud ſubire. Sumūt eñ ii qui ita arguūt id quod ꝓba
re habeant. huiuſmodi tamen de loco apparētie eius cogni
tionē reddiderunt difficilem. ¶ Diffinitio locus eſt corporꝫ 18
continētis terminus ⁊ extremū imobile primū ¶ Eſt eñ lo-
cus ꝑſimilis vaſi. Hoc tamē intereſſe videt̄ ꝙ vas per ſe de
fertur ⁊ mouetur: nō autem locus. At de ſe ⁊ natura ſua im
mobilis ꝑmanet. Cum eñ aliquid in altero eſt quod defer-
tur vt nauis in flumine ipſam deferente: veriſimiliꝰ eā itus
vt in vaſe eſſe dicas: q̄ȝ in loco. ¶ Quapropt̄ locus vt vas
imobile eſt: et vas vt locus mobilis. Exiſtimauerūt eñ vlti
mū celi conuexū locum ſurſum: quo verſus leuia oīa ferū
tur. ⁊ terrā locum deorſum quā verſus oīa ferūtur grauia:
quia immobilia ſūt. Ex quoquidē locum eſſe planum quod
dam et ſuperficiē apparet: ⁊ vt vas continentē. Sed non re
cte putant. Nam cōuexa ſuꝑficies locus nō eſt: ſꝫ que circū
dās ſimꝰ cū contēti extremo ſit: ⁊ que eiđ ꝯtigua ipm̄ tāgat

Quinti cap. note.

¶ Corpꝰ celeſte/totū qđ mūdo ſēſibili ſupeēt. Ether/ignis 19
Uintū cap. ꝯtinet. 3. ꝯcluſiōes. 6. rōnū locū nō eē ꝯtēdē
tiū ſolutiōes. ¶ Pria ꝯcluſio t̄ra/aq̄/aer/ignis in loco
ſūt: corpꝰ aūt celeſte nō āplius i loco eſt. ¶ Naꝫ oē corpus:
extra quod alterum corpus eſt ipſum continens: in loco eſt.

extra quod vero nichil est:in loco non est. At extra terram/
aquam/aerem/et ignē alteruꝫ corpus est eorum quodlibet
continens:extra vero corpus celeste nichil est. Est igit̄ ter-
ra/aqua/aer/ignis/in loco:corpus vero celeste nō amplius
in loco est. ¶ Unde globi sphereqꝫ celestes citra globū vl-
timū circulo torquētur:ꝛ semꝑ secundū se totas in eodē lo-
co ꝑmanent scd̄m vero suas partes locū egrediūtur et mu-
tant:q̄admodū si parteꝫ aq̄ in totam aquā rotari itelligas.
Ea vero que non circulo agunt̄ sꝫ deferūtur: scd̄ꝫ se ꝛ suas
partes totum mutāt locum. vt leuia et rara si deorsuꝫ sunt:
sursum ferūtur nō ꝓhibita. et grauia et dēsa deorsuꝫ. ¶ Se
20 cunda ꝯclusio vniuersum scd̄m se totū in loco non est:sꝫ se-
cundū varias ei⁹ partes in loco varie existit. ¶ Nā extra v-
niuersum nichil est. extra eīn omne et totum quid esse pos-
sit? vniuersum autem omne ꝛ totū est. vniuersum igitur se-
cundum se totum in loco non est. ¶ Qꝫ vero varie secundū
eius varias partes in loco existat:hoc ideo est quia quedaꝫ
eius partes actu in loco sunt: vt que seiuncta et separata a
circūdantibus tanguntur:quedam potentia vt que toti con
tinua a continente circūquaqꝫ tangi nequeunt:separata ꝟo
possunt:quedam per se vt que actu in loco existūt auctum/
et diminutum. quedam vero per accidēs vt accidētia/ aīa:
celeste corpus:quod ab eius parte et inferioribus globis(q̄
circulo torquentur)in loco esse denomiatur. Uarie igit̄ vni
uersum secundū varias eius partes actu/potentia/per se/ꝑ
21 accidēs:i loco existit. ¶ Tercia ꝯclu° . Celeste corp⁹(q̄uis
extra alia corpa sit ea cōtinēs)nō tn̄ scd̄ꝫ se totū eoꝝ locus
eē potest. ¶ Nā loc⁹ corpis ꝯtinētis extremū ē imobile:erit
igitur nō totū celeste corpus sed extremū ei⁹: corpus cōten
tum circūquaqꝫ tangens/locus ¶ Est eīn terra in extremo
circūdantis aq̄ vt i loco sita/Aqua i extremo aeris/ Aer in
extremo etheris/Ether vero in extremo tangēte ꝛ cōtiguo
celestis corpis:corpus autē celeste nō amplius in loco est.
22 ¶ Sex rationū locū nou esse cōtendentiū solutōes. ¶ Pri
me solutio Loc⁹ non ē corpus neqꝫ ei tres cōpetūt dimēsio
nes Est ei(vt dictū ē)termin⁹/planū/ꝛ supficies qued. Uñ
fit vt nō cōficiat̄ idcirco qꝛ loc⁹ est: duo corpora simul esse:
neqꝫ vt spacium ꝛ dimēsionē lōgitudis/latitudinis/ ꝛ ꝓfun
ditatꝭ capacē ꝯcedere cogamur. ¶ Scd̄e. Pūcto/linee/sup

ficiei per se non est locus vt dictum est. sicut neqȝ alioꝝ accidentium. Neqȝ eadem (vt corporum a loco circũquaqȝ cõtentoꝝ) militat ratio. ¶ Tertie locus est elementoꝝ ꝛ corporeoꝝ. Non quidem quia ex ipsis essentia constet. neqȝ corpus sit: sed quia elementoꝝ corporeoꝝ extremũ quoddam et terminus sit. Unde rationabiliter corpora naturalia in se inuicem natura sita sunt. vt terra in aqua/ aqua i aere/ ꝛ aer i ethere: que adinuicem cognata sunt corpora vt i se inuicem conseruẽtur. ꝛ se tangunt mediante loco ꝛ suis extremis vt adinuicem agant ꝛ patiant. Est em̃ aqua vt potentia: aer vt forma ꝛ actus. et aqua potentia aer est. sed hoc alias diligetius exequemur. ¶ Quarte locus locati efficiens est vt cõseruans et vt finis. Illius em̃ gratia mouetur cũ extra fuerit: atqȝ locus locatum conseruat. ¶ Quinte locus non est in aliquo vt in loco: sed vt numerus in finito ꝛ terminus in eo cuius est terminus. Non em̃ om̃e quod est in loco est: sȝ corpus sensibile. ¶ Sexte non om̃e corpus dicimus in loco esse. Nam celeste corpus aut eius vltimũ globum in loco eẽ negamus: Quis omne sensibile corpus in loco esse concedamus. Neqȝ aucto corpore locuȝ augeri oportet. Est em̃ terminus cui per se augeri non conuenit. Continens tamẽ corpus aucto aut diminuto corpore aliquãdo densatur/ aut rarescit. ¶ Hec itaqȝ de loco an sit ꝛ quid sit abundanter dicta sufficiant.

Primi cap. secundi tractatus note.

¶ Utres/vesice.

Secundus

tractatus continet quatuor cap. Primum continet duas conclusiones: et quatuor rationes vacuum esse contendentes ¶ Prima cõclusio 23
Consequens de vacuo (vt de loco) Physica determinatio est. ¶ Nam locus et vacuum apud antiquos eandem habuerunt fidem atqȝ incredulitatẽ. Putauerunt em̃ id subiecto: spaciũ/locum/ et vacuum esse: ratione vero differre et plura esse. Nam spacium cum est corpore plenũ vocant locum: cum vero corpore vacat appellant vacuum. Idcirco Physica consideratio (vt de loco) erit videre an sit quomodo et quid sit vacuũ. ¶ Secunda conclusio. Pec 24

cat Anaxagoras volens vacuum nõ esse ostendere. Argu-
mentabatur em̄ sic:vtres inflati fortiter resistunt: quos vul
gus putat inanes et vacuos. Est igitur aer aliquid (que va
cua vident)replens:non est igitur vacuũ. ¶ Item clepsy-
dre obturato supiore ore per inferiora foramina aq̄uã non
admittunt.et hoc est quia aer aliquid est intus resistens:qui
nisi egressum habeat aqua subire nequit.igitur vacuum ni-
chil est. ¶ His em̄ rationibus bene contendit aerem esse ali
quid:sed ad datum pbleuma non arguit. Nam ostẽdere ha-
bet non esse spacium actu a corporibus separatum. aut non
esse omibus(vt vult Democritus ⁊ Leucippus)insertũ.aut
supra celum:ipsum ⁊ terram ambiens vt vult Cictiẽsis Ze
25 no. ¶ Quatuor rationes vacuũ esse contendẽtes. ¶ Prima
Motus localis est. est igitur vacuũ. Nam si res per vacuũ
non moueatur per plenũ moueatur necesse est. corpus igit̃
locatum per corpus mouebitur: et duo corpora simul erũt
quod est impossibile. Nam si duo:et plura duobus simul
erunt et in paruo corpore simul erit ⁊ maximũ. Nam plura
parua vnũ magnum constituũt.et in eodem simul plura eq̃
lia et inequalia. ¶ Hac ratione victus melissus q̄ nichil ni
si in vacuo moueri queat: nolens concedere vacuum nichil
posse moueri dixit. Et consimilẽ formant de augmẽtatione
rationẽ.quia oportet alimentũ recipi aut in pleno aut in va
cuo. ¶ Scd̄a.dolia tantum vini recipiũt vino in vtrib⁹rece
pto:q̄ztum sine vtribus reciperent. Est igitur in vino vacuũ
vbi se hm̄oi vtres recipiant. ¶ Tertia vas cineribus plenũ
tantũdem aque recipit:q̄ztum idẽ vacuum. Est igitur vacuũ
in quo aqua excipiatur. ¶ Quarta sine vacuo corpora a se-
inuicem dissecta et discontinuata esse nõ possunt: Aiunt em̄
Pythagorici discretionis oim̄ rerum causam:esse vacuum
et a celo in oia inspirari:et primũ nũeros ⁊ nũeroꝝ vnitates
disiungere ⁊ discriminari. Est igr̃ vacuũ. ¶ He sunt rõnes
vacuũ esse contendẽtes. Postea quid nomie vacui intelli-
geudum est:perquirendum.

Secundi cap.note.

¶ Priuatũ corpore/non repletum corpore natum repleri.
¶ Circuli/orbes/sphere/globi.

Ecundũ cap.continet tres ꝯclusiones. duas ratio
nes ad scd̄az.et quatuor rationũ vacuũ esse cõten

dentium solutiones. ¶ Prima conclusio. Non recte dif- 26
finierunt vacuū dicentes ipm eē id ī quo nichil est. ¶ Nā
punctū est in quo nichil est· nō autem est vacuū. Credebant
eñ hi om̄e quod est: esse corpus et om̄e corpus alicubi esse.
Et hinc fieri vbi non esset corpus nichil esse: et vacuū esse.
¶ Scđa. Neqȝ recte diffinitur: φ sit in quo nullū graue est 27
aut leue. ¶ Hanc diffinitionem sillogismo ꝯquirūt hoc pa-
cto. Omne corpus est tangibile: ⁊ om̄e tāgibile ē graue aut
leue: est igit̄ om̄e corpus aut leue aut graue. Sed hoc incō-
nenienter. ¶ Primo q̄a punctū esse vacuū consequit̄. Nul-
lum eñ in eo graue est aut leue. ¶ Scđo. Quia si quid cor-
pore colorato aut sonoro grauitatis et leuitatis experte sit
repletū: id vacuū non dicāt haud secus q̄ȝ si quid corpore ce
lesti (quod neqȝ graue esse neqȝ leue postea ostendem⁹) re-
pletuȝ sit: cui tamen assignata diffinitio ꝯpeteret. Nō recte
igitur ea diffinitōe vacuū diffinitū est. ¶ Tercia. Itē neqȝ 28
hoc pacto (vacuum ē in quo non est hoc aliquid neqȝ substā
tia corporea vlla) ipȝ recte diffiniūt. ¶ Nā ipis ꝯcedētibus
hec diffinitio materie cōpetit: et vacuū dicūt eē materiā. At
qui mat̄ia a corpibus separi nō pōt: vacuū autē petūt a cor
porib⁹ eē sepabile. Fieri igit̄ neq̄t vt ex hac diffinitōe nō in
currāt ꝯdictionē. Recti⁹ ḡ diffiniuissent vacuū dicētes. Va
cuuȝ esse locū p̄uatū corpe. Locū eñ ⁊ vacuū sola rōe seiū-
xerūt: putātes idē cū corp⁹ exciperet locū dici debere: cū ve
ro corpore deficeret idē eē vacuū. ſȝ φ nō sit hmōi dimēsuȝ
spaciū rex loc⁹ iā ostēsuȝ ē: Et de hoc ⁊ φ neqȝ aliis modis
ponendū sit vacuū lati⁹ fut̄a ē disputatio. ¶ Nūc vō rōes
vacuū eēꝯtendētes diluam⁹. ¶ Prime solutio. Vt sit mot⁹ 29
vacuo nō ē op⁹. Vt corpa alt̄ari videm⁹ q̄ vt alterent̄ loco
nō egēt. Et ideo iusta obiurgatōe arguit̄ Meliss⁹: qui (φ nō
esset vacuū) nichil posse moueri dicebat. Neqȝ q̄nidē vt sit
mot⁹ local̄ vacuo op⁹ ē. Possūt eī corpa sibi mutuo succe-
dere: possunt ⁊ circl̄i locū nō mutādo in seipis moueri: et p
tes aque ī aq̄ rotari. ⁊ alia huida ī suis locis ipa nō egredi
untia vertigine torq̄ri. Nō igr̄ φ sit vacuū q͛ sit mot⁹ local̄
efficere possūt. Qȝ vō de augmētatōe insultāt. si augmēta-
tionē accipiāt ꝓ q̄libȝ magnitudis icremēto ⁊ diminutōem
pro q̄libet diminumēto rarefactōeȝ ⁊ densatōeȝ sub se cōti
nent. Quoꝝ rarefactio nullo subeūte corpe fieri potest sed

alteratiōevt cū ex aqua fiat aer. et densatio per subtiliū corpoꝝ egressum vt cū quippiā comprimit̄ a quo aer aut aqua exprimit̄. Unde fit vt vacuo nō sit opus tali augmētationi aut dimutōni: ne corpora se penetrēt atqꝫ plura siml' sedeāt. Si vero augmentationē viuentiū (que fit alimēto suscepto) intelligāt: neqꝫ id quidē oportet. Si eñ corpora se penetrarent ⁊ alimenti dimēsiones ⁊ residui corporis simul essent: nequaq̄ maius redderet̄ corpus neqꝫ si in vacuo reciperēt̄ur. sed de hoc alius determinādi locus. ¶ Secūde ⁊ tertie Q; arguūt de doliis et cineribus/he rōnes se impediūt: ⁊ se ſ'las ꝑdentes in auctores retorquētur. Si eñ dolia contentis vtribus et vas plenū cineribus minus vacui habeant q̄ si vtres et cineres nō cōtineant (hoc eñ per se manifestū est) et tantūdem aut vini aut aque recipiāt ac si vtres nō haberent aut cineres: recta rōne effectū est vt vinū ⁊ vtres/aqua et cineres: se penetrent et plura corpora simul existāt. quod tantope moliunt̄ defendere esse non posse. ¶ Quarte negamus corpora interstite vacuo esse dirempta. Neqꝫ Pythagoricoꝝ testimoniū recipimus.

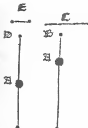
Tertii cap. note

¶ Pondus/grauitas. ¶ Eque velocia et eq̄ tarda sūt que eod tpe idē aut equalia ꝑcurrunt spacia. ¶ Id vero velociꝰ qd eod tpe (modo cetera paria sint) maiꝰ ꝑcurrit spaciū. ¶ Id tardius qd equali tpe pertransit minus.

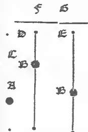
Ertiū cap. continet vnā cōclusionē: et. 8. rōnes ad
30 eam. ¶ Cōclusio. Nō ē vacuū ꝓuatuꝫ quoddā corpore. ¶ Primo. Qr qui tale vacuū ītroduxerūt id (vt causa motuū essꝫ) fecerūt: ⁊ potissimum motus localis. Hoc aūt nō opꝫ. Nā oīs res naturales determiātas suoꝝ motuū cās spectatas hñtvt corpora simplicia suoꝝ motuum sursum ⁊ deorsum causas habēt suas formas. Non igr̄ ītroducendū ē huiuscemōi vacuū ꝓuatū: vt motuū assignemus cās. ¶ Secūdo si ī huiuscemodi vacuo corpꝰ statuas cā esse nō pōt vt sursū ferat̄ neqꝫ vt deorsū. d'ram eñ nullā hēt aut nature diuersitatē. q̄re q̄rtū est ex vacuo aut vbiqꝫ feret̄/aut nusq̄ vbiqꝫ aūt īpossibl'e ē. Nō igr̄ assignād ē tale vacuū vt motuū cā existat. At potiꝰ oppsitū eiꝰ (qd efficere volūt) asserem ꝰ. si vacuū ē (vt volūt) motꝰ local' ñ ē. potiꝰ ei vt motū localē ītimerēt adducē debuerīt q̄ (vt rōe mōstratū ē) īpꝫ efficerēt

¶ Tercio si esset tale vacuum:in locis actu in infinitū abi retur. Nam sicut in vacuo erit totum: ꝛ totius partes quē admodum et de spacio prius dictum est. ¶ Quarto. Omīs motus aut naturalis est aut violētus. At in vacuo nichil se cundum naturam moueri natum est. Primo. Quia non est differentia qua potius huc ꝙ illuc feratur. Secūdo. Quia mo tus secundū naturam aut sursum est aut deorsū. vacuum autem est vt infinitum:in quo neq̄ sursum neq̄ deorsū as signari queāt. Tertio. Quia vt nullius differētias assigna re non possis: ita neq̄ vacui. est enī vacuū vt priuatio que dam. Sunt autem loci mutationes natura distincte. quare ꝛ ea ad que feruntur natura distincta. Igitur neq̄ preter na turam et violēte. Est enim motus scdm̄ naturam prior: vio lentus vero posterior. Cuicunq̄ enim motus prior natꝰ cō uenire non est:neq̄ eidem posterior ꝯuenire natus est. Qui igitur tale statuunt vacuum : omnem interimūt motū non modo naturalem sed et violentum. ¶ Quīto videmus p̄ie cta moueri proiiciente non tangēte. Et hoc (vt aliqui volūt) quia diuisum velocissime reciprocat et pellendo succedit: Aut quia corpus pariter pulsum vt aer (qui ad motū apti or est) ipsum cōtinue pellit. At vacuo existente neutra po test esse harum causarū vt proiecta moueantur. quare si vo lumꝰ saluare motus:necesse est interimere vacuū. ¶ Sexto In vacuo nullus assignare possit causā cur quod mouetur hic potius quiescat ꝙ alibi vbicūq̄. Quare vnūquodq̄ qḋ mouetur aut vbiq̄ natum est q̄escere et vbiq̄ ferri aut tol lendū est vacuum. Res autem vbiq̄ natas quiescere et v biq̄ natas ferri manifestum est impossibile. Confectū est i gitur vacuum (quo de agimus) non esse et de natura tolli de bere. Septimo duas causas cognoscimus quibus mobilia velocius et tardius mouentur. Prima est medior(per que mobilia mouentur) raritudine et densitate inequalitas. De dio enim rariore mobile velocius (modo cetera paria sint) ꝙ densiore mouetur. Vt aere ꝙ aqua / et aqua ꝙ ceno aut terra. Et causa in promptu est. quia rarius medium et sub tilius minus resistit et impedit quod fertur : densius vero et grossius magis. Secunda causa est ponderum aut leuita tum inequalitas. corpus enim leuiꝰ aut grauius corpore mi nus aut leui aut graui (modo ceta paria sint) velociꝰ fertur.

Que vt liquidius appeant sit A mobile. B densius mediũ (vt aqua) quo fertur A. C Tempus i quo fertur. D equale mediũ subtilius vt aer. E Tempus quo mobile. A. medio subtiliore. D fertur. A mobile: tardius fertur per B q̃ D scd̃m exigentiã densitatis ꝛ resistentie. vt si B duplo densiꝰ et duplo resistens: D vero duplo rarius ꝛ minus resistens: A per B duplo tardius mouebiꝛ: et tẽpus C duplũ ad E. Et semp q̃to densius ꝛ magis resistens mediũ: tanto tardiꝰ mouebiꝛ. cõtra vero q̃to subtilius et minꝰ resistens: tãto velocius. His ita positis sic deducimus rõnem. Quanto corpus mediũ magis resistet: tanto tardius. et q̃to minus resistens fuerit: tanto mobile mouebiꝛ velocius. Et que ꝓportio excedẽtis medii ad excessum: talis tẽporis ad tempus. ꝛ qualis tẽporis ad tẽpus: et spacii ad spaciuꝫ. Ut eñ spaciũ ad spacium/tempus ad tẽpus/et motus ad motũ. Q si nulla ꝓportio excedentis ꝛ excessi inueniri queat: neqꝫ ꝑfecto tẽporis ad tp̃s inueniet vlla. At vo pleni ad vacuũ nulla est ꝓportio: vt neqꝫ nichili ad numeꝝ et linee ad punctũ. Diuiditur eñ excellens oñe: i excessum et id quo excedit. Si q̃d igr̃ moueret nũc in pleno nũc in vacuo: neqꝫ tẽporis ad tẽpus esset vlla ꝓportio. At vero ois tẽporis ad oñe tempus est ꝓportio. Mouebitur igr̃ in vacuo in nõ tempore. hoc autem impossibile. ¶ Octauo sit A mobile. B alterũ et oino equale. C vacuũ. D tantũ plenũ. Et moueanꝛ mobilia A B si possibile est A in vacuo et B in pleno. Si dicas A mobile moueri in C in tempore: hoc statim ostendo impossibile. Primo quia ois tẽporis ad tempus ꝓportio est. ꝛ que temporis ad tempus ꝓportio: eadẽ spacii ad spacium. vt si dupla dupla: si tripla tripla ꝛ queuis sit alia. Erit igr̃ ꝓportio vacui ad plenũ quod esse nequit. Scd̃o si ꝓportio vlla sit vt exempli causa tripla (quãcunqꝫ aliã posueris idẽ valuerit) effingo E spaciũ plenũ equale spacio D triplo subtilius atqꝫ triplo minus resistẽs per q̃d moueaꝛ B. triplo mouebiꝛ velocius per E q̃ D. quare ꝛ tẽpus D triplũ tempori E: et equaliter equalia mobilia per equalia spacia alterũ vacuũ et alterum plenũ mouebunꝛ. Et nõmodo hoc incõmodi seqũtur: sed ꝛ vacui ꝛ pleni C et E ad D plenũ eadem erit proportio. que manifesta ipossibilia sunt. Igr̃ mouebiꝛ in non tẽpore: q̃d cum iterũ sit impossibile relinquiꝛ ip̃m in C mo=

A mobile
B spa. duplo dẽsiꝰ
C tẽpus motus A i B
D spaci. duplo. ra.
E tp̃s mo. A i D.

A mobile i C
B mobile i D ꝛ E
C vacuũ
D spa. triplo dẽ.
E spa. 3. rarius.
F tp̃s motꝰ B in D
G tp̃s mo. A i C ꝛ B i E.

ueri non posse. ¶ Confectum est igit propter quod ponebant vacuum(ponebant enim propter motum localem) propter id neque poni debere neque esse posse.

Quarti cap. note.

¶ Dimensiones se penetrarent si eundem situm in seuicem habentes: quicquid occupat vna occuparet et reliqua. ¶ Cubus est corpus equam longitudini latitudinem et profunditatem retinens: qualis sunt que tesserarum figuram habent.

q Uartum cap. cõtinet duas cõclusiones. tres ratões ad primam. tres ad secundam. et Xuthi rationis solutionem. ¶ Prima cõclusio vacuum vt separatum spacium et dimensio mime est. ¶ Prius enim non esse huiusmodi separatum spacium diximus. et idcirco recte dictum vacuum quod rei (pro qua capi possit) nomen vacuum sit et inane. Id tamen ad huc his nitimur ostendere rationibus. ¶ Prima dimensiones se penetrare nequeunt: vt corpus: corpus alterum. vt si ponas cubum in aqua: tantundem aque cedere cubo liquido perspicimus. et ita si ipsum in aere locas: quamuis hoc vsque adeo sensui manifestum non sit. Et hoc est ne dimensiones et corpora se penetrent. Igitur et eidem cubo in separato vacuo sito tantundem dimensionis vacui cedere oportet. alioquin dimensiones et corpora se penetrãt. Quod si due dimensiones et duo corpora se penetrant: cur se non penetrent tria quatuor imo et omnia? par eademque militat ratio. que sunt impossibilia. ¶ Si forte dicas corpus penetrare posse vacuum quia nichil sit tale vacuum: hoc nosipsi volumus: et nomen vacuum et natura et re subiecta vacuum et inane bene reputamus. Quod si dixeris corpora posse penetrare vacuum quia neque graue neque leue vacuum est: subterfugium est. Nam quamuis intelligas ligneum cubum caliditate/frigiditate/grauitate/leuitate/et ceteris accidentibus(remanente dimensione) spoliatum: tantundem aque occupabit. atque cum ceteris accidentibus: et tantundem aque ei cessurum est. Occupat enim locum non quidem quia calidum/frigidum/graue/aut leue: sed quia tanti(qui relictus ponitur) dimensus. Sed quo differet tum cubus et cubi dimensio a tanto spacii quod confingunt? ¶ Secunda si esset huiusmodi spacium et in se recepta cõseruaret: non opus esset altero exterius circumdante quod tamen omnibus nature eti-

bus ꝫploratū est eē. Qui si nō saluet q̄d eo nature opus est?
Non enim vt locus sit. Nam alium natura rebus prouidit
locum. neq̄ȝ vt saluet neq̄ȝ ob aliud quicq̄ȝ esse videtur. Nō
est igitur tale vacuū vt separatum spacium in rebus locan-
dum. ¶ Tertia tactu corpora in mundo decernūtur vt aer
vt aqua. sed vacuum nusq̄ȝ apparet/ neq̄ȝ in aere/ neq̄ȝ in a-
qua etiam si pisces ferrei essent ne sentirent quidē. Exulat
52 igitur huiusmodi vacuum a natura explosum et quod nus-
q̄ȝ cōparere audeat. ¶ Tertia conclusio. item neq̄ȝ vacuum
corporibus immersum ponendū est. ¶ Existimauerunt eñ
aliqui propter rarum et densum (que ex corporis compres-
sione ⁊ cōpressi iterata ampliatione percipiuntur) oportere
esse quedam minutula vacua que et vacuum corporibus im
mersum dicebant. quod nisi esset (vt Xuthus dicebat) opor-
teret totum mundum turbari et fluctuare aliquo rarefacto
aūt semper ex equali vt aeris Cyatho equale vt tantūdem
aque generari: aut nunq̄ȝ quicq̄ȝ aut rarefieri aut condensa-
ri. Sed q̄ non oporteat huiusmodi vacuum esse his paucis
ostendimus Nam ipsum primo spacium esse separatum ra-
tiones eedem (que superius facte sunt) vetant Neq̄ȝ erit va
cuum non separatum. ¶ Primo quia huiusmodi vacuum
ponunt vt causa motus sit: causa autē motus esse non pos-
set nisi sursum. Est enim (vt aiunt) raritatis ⁊ leuitatis cau-
sa que solum sursum ferunt: vt ignem ocyssime ferri sursū
(q̄ rarissimus et leuissimus sit) credunt. At vero vt saluent
huiusmodi motum non oportet ponere ipsum. Nam dicant
cur graue mouetur deorsum? si dicant natura et id de leui-
bus dici poterit/ non ponendo vacuum. ¶ Secundo quia
tale vacuum moueret corpora quibus esset immersum. vt
vtres corpore clausi corpus ipsum fundo aque perlutum:
sursum euehunt. moueretur igitur vacuum ⁊ vacuo altero
reciperetur. Sed quo ferri potest: et quomodo in loco reci
pi potest. ¶ Tertio si ponūt ipsum per se moueri: oporte-
ret eius motum esse velocissimū imo nulli motui velocitate
cōparabilē. quod esse nequit. Sed esto dicas ipsū non per
se moueri: de corporibus que ab ipso moueri dicunt idem
accidere contingit. Nam aut ipsorum plenum (cum moueā-
tur) ī pleno recipit̄. hoc aūt esse neq̄t vt et ipsi cōcedūt. Nā
corpa se penetrarēt Recipit̄ igr̄ sp ī vacuo q̄d nullū ei p̄bet

mouendi resistentiam. Et nichil refert an corꝯ vacuū ī pleno vacuoue recipiatur. quia nichil ei resistere potest. Peride igitur erit aci corpora ponas in vacuo moueri. At vero ostensum est corpus ī vacuo non posse moueri: aut moueri in non tempore. Nō est igiť hmōi vacuum vllū corporibꝰ īmersum in natura ponendū. ¶ Exubi ratōis solutio Solueda est igiť eoꝝ ratio qua vincūtur astruere vacuū corpibꝰ īmersum et quaquidem volunt ni nō sit vacuū neqꝫ esse raritatem aut densitatem: aut oportere celum turbari ꝛ fluctuare vno corpore rarefacto aut ꝯdēsato: aut semp ex eq̄li eq̄le generari vt ex equali aqua equalem aerē: et ex equali aere semp aquam equalē. quoꝝ opposita manifesta cōspiciuntur. vt ex aqua plus aeris fieri. ¶ Dicimus non esse tale vacuum et tñ raritatem ꝛ densitatē esse neqꝫ idcirco celuꝫ turbari ꝛ fluctuare oportere neqꝫ semp ex tanto et equali tātū et equale generari. Nam cōtrarioꝝ calidi ꝛ frigidi ꝛ alioꝝ eadem est materia: quequidē quod prius est potētia postea fit actu. Neqꝫ alia est frigidi ꝛ calidi materia re ipa: sꝫ vna numero ratione vero duo. Similiter eadeꝫ est materia rari et densi magni et pui. vt cū ex aere fit aqua. nec aliud q̄cq̄ essentia ipa accipit materia: sed fit actu quod erat potētia ex magna dimēsione paruā accipiēs. Aliquando eā ex parua in amplitudinem surgens. vt cum ex aqua fiat aer: aut cū maioris molis aer in minorem recidit: aut ex minori ī ampliorem iterum exurgit. Est eñ materia ad vtrūqꝫ in potētia sicut ex calido fit frigida et ex frigido fit calida ꝛ aliq̄n ex magis calido minus calida et ex minus calido iterū magis calida: quia ad omnia ista fit ī potentia que successiue fit actu quod prius erat potentia. Similiter si itelligas circuli circūferentiam que continue in orbem arctior fiat centrum ꝟsus decībēs: eedem sunt ptes deuexe et que intra illum ambitū continētur. Ita eadem cōtinue materia sub āplo et paruo. Item sicut scintille non est accipere magnitudinem sine caliditate et candore: Sic neqꝫ est accipere materie partem que non extendať rarefacto corpore et que nō densetur ꝛ coartetur corpore densato. quia sicut aliis affectionibus eadem materia est: sic et rarefactioni et condensationi et vtrisqꝫ (queādmodum ceteris) est potentia. ¶ Ex his ad id quod obiciunt prompta patet responsio: neqꝫ sta-

tuendum esse vacuum vt sit leue. Nam leue et molle rarum cõsequũtur: qd̄ statuimus sine vacuo. et graue et durũ cõsequũtur densum. nõ tñ semp oportet vt quicq̄d grauiꝰ fuerit durius sit. Hoc enĩ in ferro et plũbo cognoscimus discrepare. ꝛ leuitas sursuȝ est motiua ꝛ grauitas deorsuȝ. mollicies vero ꝛ duricies passiones sunt potiꝰ alteratõis effectiue et non secundũ locũ motionis. Nos ergo motũ sursuȝ ꝛ deorsum et eoꝝ causas saluamus ita dicẽtes. Introducẽtes ꝰo vacuũ solũ motus sursuȝ et eoꝝ causaȝ (sȝ apparẽter q̄deȝ) saluabãt. Et hec de vacuo abundãtius dicta sufficiant.

Primi cap. tercii tractatus note.

¶ Id alterum mensurat/quod aliquotiẽs sumptũ aut excedit aut equat. ¶ Nunc primo. ¶ Totius celi cõuersio intelligitur cum motus ipius ab eodem puncto in eundeȝ punctum fuerit regrediens.

Tertius tractatus cõtinet quinqȝ cap.

¶ Primũ cõtinet tres rationes
t tempus non esse cõtendẽtes. 4. de tempore ã-
34 tiqꝝ opiones. 2. 3. et. 4. reprobatiões. ¶ Tres
rões q̄ tempus non sit. ¶ Prima quod cõstat ex iis q̄ non sunt: non est. Tẽpus autẽ cõstat ex preterito et futuro q̄ non sunt. Nam preterituȝ. iam factũ abiit: futurũ vero nondũ est. Igitur tempus nõ est. ¶ Scd̄a omi composito existente vt oẽs aut alique eius partes existant necesse est. nulla auteȝ partiũ tempis (vt dictuȝ est) existit. igit̄ neqȝ tempus existit. esset enĩ tempꝰ cõpositũ. Et esto nũc sit: nũc tamen temporis non est pars. Nã pars est q̄ totũ mẽsurat. nũc autem tempus mẽsurare nequit vt neqȝ punctus lineã. non ergo temporis erit pars. Nõ enĩ tempus ex nũc cõpositum esse videtur. ¶ Tercia si tempꝰ est: cũ nunc temporis non sit pars: est tẽporis terminus. videt̄ enĩ preteritũ et futurum determiare. hoc autẽ videt̄ esse nõ posse quia aut cõtinue esset alterũ et alterũ nunc: aut semper vnũ idemqȝ manens. Non cõtinue alterũ et alterũ: quia aut prius maneret cũ posteriori hoc autem non. Nam plura instãtia simul esse non possunt. imo neqȝ plures temporis ptes: nisi forte alteram vt plus alterã vt minus cõtinentẽ intelligas. Corrumperetur ergo nũc prius quod nõ minus impossibile est. Ca

nõ corrumperetꝛ ĩ seipo.essꝫ eñ simul ⁊ nõ essꝫ. Neqꝫ in tpe
sequẽte.nam ꝑtes haberet.Neqꝫ in altero nũc: qꝛ vnũ nunc
nõ simul est cũ altero vt neqꝫ pũctus cum pũcto: sed intꝛ qli
bet duo est tẽpus intiacens:in quoquidẽ sũt alia nũc inume
ra cũ quibꝰ oporteret simul ipꝫ nũc priꝰ manere. Neqꝫ sem=
per est nũc vnũ ideqꝫ manẽs. Primo qꝛ nulliꝰ diuisibilis, fi
niti(cuiusmodi aliqđ eẽt assignabile tẽpus)tm̃ vnꝰ terminus
est. Nũc aũt est terminꝰ. Scđo qꝛ nullũ continuũ vno tmĩo
contentũ eẽ põt:tẽpus aũt essꝫ cõtinuũ. Tertio qꝛ ea que fa
cta sunt ante annũ millesimũ simul essent cũ his q̃ sũt hodie
Nam in vno eodqꝫ nũc:que statim ĩpossibilia videntꝛ.nõ igr
est tẽpus. ¶ Quatuor de tpe opiniões. ¶ Prima ẽ dicentiũ 35
tẽpus esse celi motũ. ¶ Scđa est dicentiũ tpũs esse circulũ/
spherãqꝫ celestẽ hac rõne moti:ꝙ tẽpus cõtineat oĩa: circu=
lus aũt spheraqꝫ celestis oĩa cõtinet.nõ intelligẽtes res alitꝛ
tẽpore ⁊ aliter circulo ⁊ sphera cõtineri. Poterãt eñ in op=
positũ illius facilius duci vidẽtes quãlibet partẽ tpis vt ꝑ=
teritũ ⁊ futurũ esse tẽpus.nõ aũt circulũ ⁊ spherã. neqꝫ quã
libet partẽ circuli sphereqꝫ circulũ esse ⁊ spherã. Et si plu=
res circuli sint ⁊ sphere: plura simul esse tẽpora. Sed hoc
certe stultius est q̃ꝫ vt(que dicit ĩpossibilia)consyderationem
vt refellantꝛ)reqrat. ¶ Tertia est dicentiũ tẽpus eẽ totius ce
li conuersionẽ. Sꝫ quomõ? cũ die exñte ⁊ nocte exñte tpũs
nõ essꝫ:nõ eñ aut die aut nocte exñte est totius celi conuer=
sio. ¶ Quarta est dicentiũ tẽpus esse motui iđ. Qui ꝙ nõ re=
cte dicãt facile est ꝓpendere. ¶ Primo quia motus sunt di
uersi:tẽpus vero oĩm vnũ ⁊ motus solũ in iis sũt quoꝝ sunt
motus:tempus vero vbiqꝫ ⁊ rebus oĩbus adest. ¶ Secũdo
quia simul motũ motu velociorẽ: ⁊ motũ motu tardiorẽ assi
gnas.nõ aũt tẽpus tẽpore velocius aut tardiꝰ assignare po=
tes. ¶ Tertio motus velox ⁊ tardus tpe diffiniuntꝛ. Est eñ
motus velox quo mobile in pauco tpe multũ ꝑtransit. Tar
dus vero quo quidẽ mobile in multo tẽpore ꝑtransit paruꝫ
tempus aũt(adiũge si lubet aut velox aut tardũ)tpe nõ dif=
finias. Non est igr tempus aut motui aut mutatio in idem.
Nichil eñ hic inter motũ et mutationẽ interesse ponimus.

Secundi cap.note.

¶ Motus/motus localis/latio. ¶ Nũc primo/mobile vt id
qđ est ad tẽpus relatũ. ¶ Scđo tẽporis:imꝑtibilis terminꝰ

¶ Numerus ꝑmo/numerꝰ quo numeramꝰ/numerus nume
rans vt ratio.2/3/4/5/6.¶ Scďo numerus numeratꝰ/Res
numerate.

Ecundū cap.cōtinet duas ↄclusiones.duas ratio=
ſ nes.ad primā.diffinitionē temporis.declaratonē.
Et triū rationū tempꝰ non eē cōtendentiū solutio=
36 nes.¶ Prima ↄclusio.tempus aut aliq̇d motus est aut si=
ne motu non est.¶ Primo.nā cū intelligentia motū nō ca=
pimus neqȝ tempꝰ capimus:quēadmoď accidit nobis dor=
mientibus.Cū eñ expgiscimur nūc primū: posteriori nunc
iungimus:acsi nullū intercessisset mediū qꝛ motū interiacē=
tem nō ꝑcipimus. quod(vt fabule tradūt) accidit Heroibꝰ
qui aliquot secula in Sardo dormierūt. Signū ē igitur aut
tempus aliq̇d motꝰ eē aut sine motu non eē.ea nempe simł
aut ꝑcipimus aut nos simul latent:et temporis sensus cum
motus sensu semꝑ ↄiunctus est.¶ Scďo si scďm corpꝰ om=
nino q̇escamus ⁊ adortis tenebris oī officio sensus vacemꝰ
solum aīo motū aliquem cōtemplātes ꝓtinus occurrit ⁊ tē=
pus: imo cum nobis cogitātibus occurrat tempus ꝓtinus
sese aīo offert ⁊ motꝰ.Quare nō mō tēpus sine motu non ē:
sȝ motꝰ aut aliq̇d motꝰ eē vř.vt qď a motu seiūgi separiqȝ
37 non possit.¶ Scďa ↄclusio.motꝰ ē cōtinuus:simł ⁊ tꝑus cō
tinuum.¶ Nā qď loco mouet̄ ex q̇dā mouet̄ i aliq̇d:spacio
quodā ⁊ interuallo medio:⁊ simł cū magnitudīe ↄtinua at=
tendit̄.Est igit̄ motꝰ(vt spaciū ⁊ mediū iteruallū)ↄtinuus.
qui cū sit cōtinuus:⁊ tꝑus aliqd ipiꝰ motꝰ cōtinuū erit.vide
tur eñ tꝑus:priꝰ ⁊ posteriꝰ eē i motu.Vñ sicut i magnitudi
ne ⁊ spacio aliq̇d est prius ⁊ aliq̇d posteriꝰ:ita ⁊ ī motu ali=
quid priꝰ ē ⁊ aliq̇d posteriꝰ. Id eñ motꝰ priꝰ est qď magni
tudis respōdet ꝑori :⁊ posteriꝰ qď posteriori. At hoc infest
qꝛ magnitudis ꝑus ⁊ posteriꝰ fixa ꝑmanent:motꝰ vero ꝑus
abolet̄ posteriore succedēte.Et priꝰ ⁊ posteriꝰ i motu ⁊ mo
38 tus idē sunt:rōes autē diuerse.¶ Ex his diffinitionem tem
poris elicimus ꝙ tꝑus sit nūerus motꝰ scďȝ priꝰ ⁊ posteriꝰ.
¶ Tūc eñ tꝑus intelligimꝰ cuȝ in motu duo extrema ani=
mo cōstituamꝰ hoc prius/ illud posteriꝰ. interq̄ mediū ap=
prehendimꝰ cuius pars prior atqȝ pars posterior mēte cōci
pitur.et illud est tempus. Est eñ nūc temporis terminus ⁊
hoc quidē suppositio est. Potest et nūc vnū i apphēsionē

git

temporis ducere: cum ipsum vt finis ⁊ exitus vnius sit capimus: ⁊ initiū alterius. Ex hoc enī: ꝓ̄oris ⁊ posterioris sensus elicit̄. Nam prius id erit cuius nūc exitus fuerit. id posterius cuiꝰ nūc ponetur initiū. At vero ꝙ tēpus recte dicatur nūerus signū. q̄ʒ rōne tp̄is plus ⁊ minus motui attribuimꝰ Hec aūt soli nūero competūt. Est igr̄ recte dictū tēpus eē nūerus. ¶ Bifariam tñ dr̄ nūerus. ¶ Primo qua quicq̄ numerat̄ ratio. ¶ Scd̄o quod numerat̄ ⁊ res ipse nūerate. Tēpus aūt nūerus est q̄ numerat̄ ⁊ res ip̄e nūerate ¶ Triū rationū tēpus nō esse contendentiū solutiões. ¶ Prime et scd̄e tēpus et tp̄is partes sūt quomō motus ⁊ motus p̄tes. et sicut motus cōtinue alius et aliꝰ: ⁊ tēpus. ¶ Tertie ipsuʒ nūc qd̄ defertur ip̄m mobile est/quod ideo nunc appello ꝙ ipsuʒ motui cōparatū sese hēat/vt pūctus ad lineam: nichil sua entitate suaqʒ essentia successionis retinēs. et hoc quid: prius et posterius mēsurat tēpus. Et est cōtinue vt idē quāvnūquodqʒ est idipsum qd̄ est ⁊ est vt nō: q̄admodū punctū quod defert̄ vt lapis aut alud quicq̄: semꝑ idip̄m qd̄ est id est: rōne vero alterū sicut nitūtur Sophiste ostēdere Coriscum alterū esse in domo: et alterū in theatro. Et in ip̄o quidem nūc vt fert̄ cognoscimus prius ⁊ posterius et ex eiꝰ numero conflat̄ tempus. Quod enī mutabile est scd̄m prius ⁊ posterius ip̄m nūc est. Et motus ꝓpter id quod mouet̄ ⁊ loci mutatio ꝓpter id quod fertur. Et si nō sit tēpus neqʒ nūc est: et si nō est nūc neqʒ tēpus. Sūt enī hec simul vt si nō sit loci mutatio neqʒ qd̄ fertur. Et ip̄m nūc quod fertur vt numeri vnitas est que cōtinue cogitatiōe ⁊ intellectu/alia: nūerum constituit: tēp̄is nūero correspondens. Nūc vero capimus et alio modo vt qd̄ sit tp̄is extremū ⁊ terminus. Unde dictū est vt magnitudo continua est: et scd̄m locū mutatio: a qua ⁊ tēpus habet vt sit continuū. Et sicut magnitudinis punctū terminat et continuat vt vnius finis et alterius p̄ncipum. ita et nunc quodāmodo termiat tēpus: et nunc vno vt duobus vtimur. numerus hic tamen tempus nō est. Naʒ mobile staret ⁊ quiesceret. sed numerus prioris et posterioris motus inter duo nūc constitutus: ille est tempus. ¶ Uñ fit vt nulla temporis pars euadat ipsum nūc: vt neqʒ linee pars euadit punctum. Neqʒ tempus in nūc et momenta/ vt neqʒ linea in puncta: sed tempus in tempora vt linea in li-

neas(que eius sunt partes)dirimitur. Et ipsum tempus nu
mero quo numeram⁹ maximā gerit similitudinem:quis sit
numerus qui numerat. Nā sicut idem numerus pluriū vt
hominū/equorum/⁊ canum quo ea numeramus esse potest:
ita et tempus idem plurium motuum numerus. Sed q tem
pus sit numerus prioris et posterioris motus:qq; continu
um plus equo dictum videtur.

Tercii cap. note.

¶ Id dicimus esse in motu quod partes:partibus mot⁹ ha
bet respondentes:vt actum actui atq; potētie potētiam.

Ertium cap. cōtinet septē cōclusiones. tres rōes
t ad quartā. vnū correlariū ad. 6. quatuor ad septi-
41 mā. ¶ Pria cōclusio tēpis quodāmodo ē mini-
mū:quodāmodo vero non est. ¶ Nā numerorū minimus ē du
alitas e: numeri minimū:ipa vnitas. Tempus autem descri-
ptū est eē numer⁹. Igit tempori vt numer⁹ est:minimū aut
duo aut vnum est. Est igit temporis quodāmodo minimum.
At vero cū(vt dictum est)tempus sit continuū et cōtinuorū
vt linee non sit minimū(Semper em̄ diuisibilis linea est)tē
poris vt cōtinuū est:non ē tempus minimū. ¶ Unde ratōe
non caret cur tempus multum et paucum longū et breue ⁊
non velox ppre dicatur atq; tardum. Nam vtriusq; qtita
tis et discrete ⁊ cōtinue conditionem retinet. Ut igitur nuē
rum esse cōsyderam⁹:ipm ⁊ mltū ⁊ paucū dicim⁹. vt ꝺo cō-
tinuū ē:lōgū et breue. Et cū null⁹ nuēr⁹ ppe velox dicatur
atq; tardus:ipm tpus neq; velox ppe dicim⁹ neq; tardum.
42 ¶ Scda cclusio oīm siml' existentiū ⁊ vbiq; ē idē tpus : pri⁹
tn̄ tpis et posteri⁹ nō idē. ¶ Nā oīa siml' exntia et vbiq; mē
surat. vt nuērus idē cētū hoīes ⁊ cētū eqs:qrū alter ē nume
rus centū hoīm ⁊ alter cētū eqr. Et tpus ē nuērus nō nume
rās sz q numerat scdm pri⁹ ⁊ posteri⁹:cui⁹ vna pars ꝑus iā
fctā est:alta ꝺo futa ē. Un̄ oz semp ꝑus alterū eē a posteri-
43 ori. ¶ Tercia cōclusio Sicut eūd ⁊ cōsimilē motū redire
cōtigit ita ⁊ idē tpus. ¶ Redeūt ei cōsimilia scdm vices su
as ver/estas/autūn⁹/et hyēs queadmodū consimiles mot⁹
44 Est em̄ tpus nuēr⁹ ex ꝑori et posteriori mot⁹:sumpt⁹. ¶ 4.
non solū motum tempore metimur: sz et contra motu me-
timur ⁊ tpus. ¶ Prio. Nā tpus mensurat motū. est em̄ nu
merus motus:⁊ dicim⁹ tpus mltum aut paucū in q mltus

motus aut paucus fact⁹ est:tempushoc pacto mensurātes. Scd̄o q̄ꝛ id in numerabilib⁹ accidit. Nā denario nūero.decē eq̄s apꝓhendo ꝛ ex denario equoꝝ denariū numeꝝ mē te ꝯcipio:denario.10.equos mensurās:ꝛ decē equis ediuer so denariū.nimiꝝ igr̄ ꝛ id videri accidere tempori ꝛ motui. ¶ Tertio mot⁹ comitaṙ magnitudīez:ꝛ motū tp̄us. Merito igr̄ sic sese habꝫ tp̄s ad motū: vt ad magnitudinē mot⁹. At magnitudo mēsurat motū ꝛ mot⁹ magnitudinē. Nā ꝑfectio nē dicimus multā q̄ꝛ via ē multa:ꝛ ediuerso viā multā:q̄ꝛ ꝑ fectio multa est. Debita igiṙ rōne ꝓuenit/ vt ꝛ tp̄s motū mē suret:ꝛ ediuerso a motu remetiaṙ. ¶ Quita res eē in tp̄e est 45
eas mēsurari tp̄e. ¶ Nam tp̄s est mēsura mot⁹ ꝛ ei⁹ qd̄ mo uetur:quēadmod̄ cubitus alicui⁹ magnitudīs: magnitudinē mēsurat. Ceteras igr̄ res q̄ sunt ī tp̄e mēsurat tēpus: et eas esse in tp̄e:est eas mēsurari tp̄e. ¶ Bifariā em̄ pōt aliq̄d esse in tp̄e. ¶ Primo q̄ꝛ tūc sit cum tp̄s ip̄m est. Sꝫ putare hoc 46
modo quodcūqꝫ esse ī tp̄e/nichil aliud ē q̄ꝫ si putes celū esse in milio q̄ꝛ tūc sit celū cū milium est:ꝛ oēs res in oibus. et aliq̄d esse in motu ꝛ loco:q̄ꝛ tūc sit cū mot⁹ ꝛ locus ē. ¶ Secūdo q̄ꝛ sit ī tp̄e vt ī numero. Et hoc diduciṙ.q̄ꝛ hoc est aut vt pars/aut passio.vt vnitas/par/impar in nūero. Aut vt in continēte ꝛ mensurāte:quēadmodū res dicimus esse/cōtineri et mēsurari a loco. Cetere igr̄ res cum nō dicanṫ esse ī tēpore:q̄ꝛ tūc sint cū sit tempus (Nam nichil ꝓpꝛie hoc modo in tp̄e esse dicas) Neqꝫ sint in eo vt ꝑtes ꝛ passiones. Relinquiṫ igr̄ eas esse in tp̄e vt in numero continēte ꝛ mensurāte Res igitur esse in tp̄e est eas mēsurari tēpore. Consequitur tamen cum aliquid sit in tempe:tūc ip̄m esse cum tp̄us est.ꝛ cum aliquid est in loco tunc ip̄m esse cum locus est. sed ꝓpṫ ea ipsum esse aut in tempore aut in loco accidit. ¶ Sexta cō
clusio. Res que sunt in tempore patiunṫ in tempore:ꝛ tp̄us 47
videtur per se esse causa corruptionis. ¶ Nam consueuerīt (vt videmus) res in tempore tabescere/putrescere/ consenescere omnes:obliuione multa deleri:quoꝝ nichil p̄ter tempus causam afferre possumus. Est em̄ numerus motus. mot⁹ aūt disturbat:ꝛ alteꝝ eē facit id qd̄ p̄us erat. At nichil nouū oriri videm⁹:cui⁹ nullam causam p̄ter temp⁹ afferre possim⁹. Res igr̄ q̄ sūt ī tp̄e patiunṫ ī tp̄e:et tp̄s corruptiōis cā
esse videṫ. ¶ Correlariū. Vn̄ fit vt imortalia atqꝫ perpetua 48

Ea q̄ s̄t in tp̄e cō tinēt sub tp̄e sic ea q̄ s̄t ī numero sub numero ꝗ nu merus semꝑ exce dit cōtēta sub se s̄ tp̄s semꝑ ē ī plus q̄ res tales. ꝙ hec est prima ꝑ superiori ī textu ... na cōsueuerūt ...

in tempore non eē dicātur. Neqȝ eñ continent/neqȝ mensu-
rātur a tēpore neqȝ quicq̄ȝ patiūtur in tēpore. vt q̄ neqȝ ta-
bescunt neqȝ senescunt:quod iterū signū ē ea nō esse in tem
pore. ¶ Septia ↄclusio tempus mēsura est quietis. ¶ Nam
49 temp⁹ mensurat motū:quies autē priuatio motus est. Mē-
surat igit tempus ꝛ quietē. Eadē eñ hītus ꝛ p̄uationis mē
sura est. ¶ Unde sicut motū dicere solem⁹ eē in tēpore/ꝛ q̄ȝ
tus sit assignare ita ꝛ q̄etem eē in tpe ꝛ q̄ȝta sit assignare. mo
tū tamen ꝑ se ꝛ quietē ꝑ accidēs. Tantā eñ quietē dixeris
q̄ȝtus esset motus si tum mobile cōtinue motū fuisset. Atqȝ
q̄ȝtus (qui alibi excercetur) motus. Neqȝ idcirco tñ ꝓp̄e di
xeris q̄etem (q̄ sit in tempore) eā eē in motu. Nā non idē ē.
50 ¶ Primū correlariū vnde fit vt tp̄us:qđ mouet ꝛ q̄escēs vt
talia sunt:mēsuret. Est eī (vt dictū est) mēsura mot⁹ ꝛ q̄etis.
q̄ q̄ȝta ipa sint cognoscimus. Non tamen oio imoblē q̄es-
cit:sed priuatū motu/aptū natū moueri. ¶ Scđȝ correlariū
vnde etiā quod mouet:essentia ipa non mēsurat tēpus. Nā
51 q̄ȝtitatē nō habȝ sed eius motus q̄ȝti sint mēsurat. ¶ Terti-
um correlariū. Quapropt iterū ea q̄ neqȝ mouent neqȝ qui
52 escūt:in tpe nō sunt. Nā temp⁹ solūȝ mot⁹ quietisqȝ mensu
ra habetur. ¶ Quartū fit etiā vt ea q̄ nūq̄ȝ aliter se hr̄e pn̄t
nō sunt i tēpore. ¶ Unde quedā sūt q̄ nūq̄ȝ alit se hr̄e pn̄t.
53 vt diametrū eē incōmensurablēȝ coste. Quedā vero nūq̄ȝ eē
possūt. vt diametrū eē cōmensurabilē. Et hec in tpe nō sūt.
vt q̄ a tēpore vt eterna claudi non possint. Alia vero aliqñ
sunt et eadē aliqñ nō sunt. vt Homerus in preterito fuit q̄
modo nō est:ꝛ aliq̄d futurum est qđ nūc non est. ꝛtlīa ꝛ que
cūqȝ aliqñ cū nō sint oriūtur et orta intereūt:eē dicim⁹ i tē-
pore. vt qđ eoꝝ eē excedat ꝛ supet ꝛ quoꝝ sint gn̄ationes et
corruptiones/ Quarti cap. note.

¶ Termin⁹/īꝑtiblē. ¶ Dirimēs/diuidēs. ¶ Dirutū/destru
ctū. ¶ Iliū Troianū ꝓpugnaculū Regia p̄amt. ¶ Atomū
imꝑtiblē. ¶ Modo/nuꝑ. ¶ Oli/pridē. ¶ Caries/putredo.
q Uartū cap. ↄtinet duos mōs ¶ Sit⁹/vetustas.
nūc/q̄d tūc/q̄d iā/mō/oli/repēte. duo de tpe dctā ꝛ
vnā ↄclusionē. ¶ Nūc duob⁹ mōis dicim⁹. ¶ Prio nūc fi⁹
54 ē (vt p̄⁹ dictū ē) p̄ṫitū futurūↄtinuās:ꝛ oio tpis fi⁹ vt h⁹ fis:
isti⁹ ꝟo vt p̄ncipiū. vt pūcta i liēs. ¶ Sȝ hoc itest. Nā pūct⁹
manȝ. nūc aūt nō. ꝛ vt pūct⁹ lineā Mathematicā dirimēs. vt
dirimēs vn⁹ subo est:ratōe ꝛ cogitatōe duo. ꝛ vt cōiungens

vnus vtroqȝ mō:ita ⁊ nūc in tp̄e. ¶ Scd̄o nūc est tēpus non
lōge a p̄dicto nūc vtriqȝ iacēs vt qn̄ veīt:(q᷑ hodie venit)nūc
dicere solemꝰ. Et qn̄ veniet:(q᷑ hodie veniet)nūc veniet di
cimus. At vero si querit̄ qn̄ dirutū est Iliū: qn̄ factū ē dilu
uiū: nō nūc rn̄debimꝰ:q᷑ ea ab Atomo nobis adiacēte plu
rimū remota sunt. ¶ Tūc tēpus iportat ad certū imptibile 55
ĩ p̄terito aut futuro relatū. vt tūc Troia diruta ē cū Troes
admiserūt equū ligneū. Tūc factū est diluuiū cū fuit cōiun-
ctio ponderosoꝝ. ¶ Et si q̄ras cū oīe tempus sit finitū:an
aliqn̄ deficiet: vt ne vllum quid postea sit futuꝝ. ¶ Rn̄sio ĩ
ꝓmptu est. si semꝑ ē futurꝰ motus:⁊ tēpus. ⁊ si alius ⁊ alius
motus:⁊ aliud atqȝ aliud tēpus. ⁊ si idē motus: ⁊ idē tempꝰ.
Si vero aliqn̄ cadet motus:⁊ tēpus casurū ē. At vero ipsum
nūc videt̄ ōndere tp̄s nunq̄ȝ casurū:qd̄ sese hr̄e videt̄ vt pū
ctus in circulo vt semꝑ sit principiū ⁊ finis. Non aūt princi
piū pōt esse ⁊ finis nisi p̄ori tēpori succedat alteꝝ. Nā eius-
dē esse principiū pariter ⁊ finis:pugnātia sunt. videt̄ igr̄ po
tius tēpus nunq̄ȝ casurū qui semꝑ reliqū/futurūve sit vllū.
¶ Iam tempꝰ ꝓpinqū ante aut post:pn̄ti Atomo(qd̄ nobis 56
adiacet)significat. Ut qn̄ ꝓfectus es:(q᷑ in p̄terito:nr̄o pre
senti ꝓpinquo ꝓfectus es)rn̄des iam. Qn̄ ꝓficisceris:(q᷑ in
ꝓpinquo futuro pn̄ti ibis)rn̄des iam. Non aūt sic dicimus
Iliū iam dirutū. quia eius destructio lōge a nr̄o pn̄ti absit.
¶ Modo tēporis p̄teriti ꝑs est:cū a pn̄ti paruȝ distet. vt qn̄ 57
venisti: modo dicimꝰ cuȝ id preteritū paꝝ a nunc adiacente
Atomo semotuȝ sit. ¶ Olim tempus importat qd̄ distet atqȝ 58
a nostra meōria sit remotuȝ. ¶ Repente(qd̄ subito ⁊ ob pui 59
tatē pene insensibile ē)tēpus iportat. ¶ Duo dicta antiquo- 60
rum de tp̄e. ¶ Primuȝ ē Simonidis. dicebat eñ Simoni-
des tēpus esse sapiētissimuȝ. q᷑ tp̄is bn̄ficio oīa discunt̄ ⁊ ĩ
ueniunt̄ scibilia ¶ Scd̄ȝ ē Paronis Pythagorici. Dicebat
eñ Pythagoricus Paro tempꝰ indocile esse ⁊ stultissimuȝ:
ꝙ oīa obliuione deleant̄ in tp̄e. ¶ Cōclusio rectius Pytha 61
goricus Paro Simonide dixisse videt̄. ¶ Nam tempꝰ po-
tius causa per se corruptiōis q̄ȝ reꝝ ortus esse videtur. mu-
tatio eñ omis a natura remotiua est. tempus autem nume
rus motus est. Uidemus eñ cariem/situm/obliuionesqȝ fie
ri: quaꝝ causam nescimus nisi tempus afferre. Econtra au-
tem nichil oritur: cuius nō sit alterā cām afferre actum/ar-

tem/naturam/autorem/aut quiduis aliud. Est igitur potiꝰ
(vt Paro sentiebat)tempus causam esse obliuionis ⁊ scien-
tie interitus:q̄ econtra sentiendū.Sꝫ quid sit tempus /nunc/
tunc/iam/ modo/olim/repente /abunde dcutm est.

Quinti cap.note.

¶Regularis motus est qui continue equali tp̄e equalia ac
quirit spacia. ¶Spacium/forma/q̄titas/qualitas/ localis
mutatio/atqꝫ motionis spacium. ¶Subiectum:terminꝰmo
tus.¶Sub aīa intelligentiā cōprehendimus. ¶Gradariꝰ/
triangulus trium inequaliuꝫ laterꝫ.¶Gradariꝰ/Scalenus.

Uintum cap.cōtinet.5. cōclusiōes. duas rōnes ad
primā.et quatuor q̄stiones.vnā instantiā ad vltimā
62 ⁊ eius solutionē. ¶Prima conclusio.oēm motum
oēmqꝫ mutationē fieri in tp̄e necesse est. Prīo quia in om̄i
motu ⁊ mutatiōe īuenimus velocius ⁊ tardius.est igr̄ omis
motus et mutatio in tp̄e.Uelocius em̄ id dicimus qđ conti
nue mutatum scđm eandeꝫ specieꝫ motus et motu quiđ re-
gulari minori tp̄e transit in subiectum.vt datis duobꝰ deor
sum latis r̄l'ariter eodem spacio motis : id velocius ē quod
in miori tp̄e spacium cōficit/pertrāsit ⁊ absoluit. Et ita da-
tis duobus circulariter motis. ¶Scđo ī om̄i motu est p̄us
⁊ posterius.prius auteꝫ ⁊ posterius dicunt̄ collōne facta ad
nunc imptibile nobis adiacens:scđm eius aut distantiā aut
appropinquationē.Est em̄ nunc p̄teriti ⁊ futuri t̄minus: est
igr̄ omis motus omīsqꝫ mutatio in tp̄e. Interest tn̄ int̄ priꝰ
et posterius p̄teriti:et futuri p̄us et posterius. Nam p̄teriti
id dicit̄ prius qđ a p̄senti nunc est remotius.et id p̄teriti po
sterius quod p̄senti imptibili est ꝓpinquius. Econtra vero
fit in futuro.nam id p̄us est futuri:quod est p̄n̄ti imptibili ꝓ
pinquius . id vero posterius quod ab eodem est remotius.
63 ¶Quatuor q̄stiōes.¶Prima .Cur tempꝰ esse in celo/ ī ter
64 ra/in mari ⁊ quibuslibꝫ aliis rebus ponimꝰ? ¶Scđa. Quo
65 modo se tempꝰ habeat ad aiaꝫ? ¶Tertia. Utruꝫ tp̄us sine
66 aīo esse possit? ¶Quarta:Qualis motꝰ tp̄s numerꝰ sit an cu
iuslꝫ? ¶Scđa cōclusio.Tempꝰ in celo/terra/mari ⁊ ceteris
sensibilibꝰ ponendū est. ¶Nam omīa hec mobilia sunt: sunt
em̄ in loco.At tempꝰ:motus passio aut affectio quedā (que
numerus est)existit.Sunt em̄ motus ⁊ tempus simul: ita vt
actus actui et potentia potentie rn̄deat. bene igr̄ hec oīa in

tempore esse dicimus. ¶ Tercia Si non sit anima vlla con 68
sequēs est vt nō sit tempus. ¶ Nā si nō sit nuērās neqȝ nuē
ratuȝ vllū erit. At vo si nō sit aīa: nullū reliquitꝰ numerans:
Quid ei pter aīaȝ aut aīe portionē itellectū: numerat? igitꝰ si
non sit aīa: nō erit nuēratuȝ. Atqui si non sit nuēratum non
erit tpus. Est ei tpus numerꝰ qui (vt dictū ē) nuērat. At for
te cui temporis ratio accidit nichil phibet sine aīa existere.
Est em̄ motꝰ prius ⁊ posteriꝰ (vt nuērablia sūt) tempꝰ. ¶ 4. 69
Tempus non oīs motꝰ sed pmi motus numerus ē. ¶ Naȝ
tēpus oīm motuum mēsura eē videtꝰ. Primus autē motus
merito alioꝝ metrū et mensura ponendꝰ est. Est igitꝰ tēpus
primi motus numerꝰ. ¶ Quita / primꝰ motus delatio ē quē 70
circulo sphereqȝ accōmodamꝰ. ¶ Nam is motus maxie re
gularis pcipitur cuius numerus nūq̄ꝫ in icerto est sȝ cōstā-
tissime omni euo pseuerans. generatio autē / corruptio / aug-
mentatio / dinutio / nō plane r'ares: neqȝ scd̄m rectū latio: q̄
non semp pseuerat. Iure igitꝰ delatio (que toti circulo sphe
reqȝ accōmodata est) pmus motus dicitꝰ: et eius tpus eē qđ
oīa metiatur. Et certe non longe a veritate sentiebāt dicen
tes tempus eē celi motū: q̄ꝛ alios motus mensurat oēs Ob
hoc em̄ vsu tritū est dici solere res humanas trahi in circu
lo: et omia q̄ mouentur / generantꝰ ⁊ corrūpuntur: q̄ꝛ oīa i tē-
pore pncipium atqȝ finem accipiāt qui circulus quidā eē vi
detur. Est etem̄ circularis / orbicularisqȝ motꝰ numerꝰ. In
iis em̄ que mensurantꝰ mensura conspicitur: vt extra quam
nichil cadat. ¶ Instātia Cuiuslibet motus numerū dicimꝰ
esse tempus. Quod em̄ generatꝰ generatur i tempore. quod
corrūpitur: in tēpore corrūpitur. et quod augetur / diminui
tur / alteratur / et fertur. Ast alius videtꝰ esse numerꝰ eius qđ
generatur et alius eius quod corrūpitur. et ita de ceteris.
Non igitꝰ erit tempus vnū et vniuscuiuspiā motus. ¶ Re-
spondet idem esse tempus omniū dictoꝝ. vt. 7. hominū ⁊. 7
equorū numerus idē. 7. eos numerans. q̄uis. 7. homines ⁊
septem equi diuersi sint. Sicut triagulus equilaterus ⁊ gra
darius diuersi sunt: et eundē tpoꝝ eē numerū. sicut eq̄lateri
et gradarii eadem figure ratio est. Non em̄ cuiuslibet motꝰ
tempus est intrinsecus numerꝰ: sed primi (vt dictū est) alio-
quin simul duo / tria / et quotlibet simul haberi possent equa
lia tempora. Hāc ob causaȝ motꝰ ceteri ⁊ tpus seorsuȝ sūt:

bi multi:tēpus vnū q2 nūerus id vbiq3 exñs ₇ oīm simul exñ tium.imo et tempus cefa mensurat ₇ circularē ipm motum ₇ tēpus finitū tpe finito metimur vt horā minuto. Cōplecti tur ei hora suā mēsurā: sexagita minuta. ₇ diē horis ₇ minu tis:et mēsem diebus. Sed hactenus de tpe dictum pro pol= licitatione nostra suffi:ciat. Quarti Phyficoꝝ finis.

Primi cap. primi tractatus qnti Physicoꝝ note.

¶ Thorax:pectus. ¶ Pars:pars scdꝫ dimensionē/ pars q̄titatiua. ¶ Cēdit motus in spēm sicut qd partim actu/par= timq3 potētia est in totū actū. ¶ Europa:regionis nomen. ¶ Subiectū affirmatiōe monstratū. ¶ Et ē affirmatiōe mō stratū cū affirmatiōis nomie parit cōpositū explicamus et terminū. ¶ Nō subiectū simpl'r/negatiōe mōstratū cōpoito nō manēte. ¶ Nō subiectū scdm q̄d negatiōe mōstratū ꝯpo sito q̄de3 aut cōpleta suba manēte ¶ Gnatio scdm q̄d:gña= tio scdꝫ accidens/scdm accidens mutatio ¶ Motus:de sub iecto i subiectum mutatio/accidentalis mutatio.

Quintus liber Physicoꝝ cōti= net tres tractat⁹

¶ Prim⁹ duo cap. Primū cap. contiet q̄tuor diuisiōes ₇.3.ꝯclusiones.i. ad tertiā diuisionē. .2.ad quartā.₇ duas rōnes ad scdas ꝯclusionē.

1 ¶ Pria diuisio. Eoꝝ q̄ trāsmutant quedā trāsmutāt ꝑ acci dens:queadmoꝝ per accidēs dicimus Musicū ābulare: q̄a id(cui accidit esse Musicū)ābulet. Alia trāsmutāt scdꝫ par tē.vt cū hō dicat sanari:q2 ei⁹ oculus sanet aut ei⁹ thorax. Alia vero per se vt que neq3 per accidens neq3 scdm partē transmutātur. Et hec diuersa sunt scdm diuersas trāsmuta tiōes vt a lteriū ē augmētabile/diminuibile/alterabile/sana bile/calefactibile. Et ita mouentiū dicimus quoddā per ac cidens vt Medicus edificat:quoddā scdm partes vt homo percutit quia eius manus percutiat: et quoddam per se vt

2 medicus sanat. ¶ Secūda diuisio. Ea que(cum quid per se transmutatur)reperiuntur:quinq3 sunt.quod mouet per se/ quod per se mouetur/tempus in quo mouetur/termin⁹ vnd fit motus/₇ id in quod cōtinue tendit motus. vt cum lignū calefiat : inuenimus mouens calefaciens:qd moueẗ lignū/

tempus motus:horã/minutũ.terminũ vnde fit motus frigi
dum.id quo tendit motus calidũ.et non ẽ mot⁹ in specie ca
liditate:in quã tendit.sicut neq3 motus local' in loco. Neq3
eñ ea mouet neq3 mouet̃.sed(vt iã pridem dictũ est) ẽ i mo
bili vt in ligno. Et mutatões potius ab eo quo pgunt deno
minãtur q̃3 ab eo vnde veniãt.vt generatio q̃ est a nõ esse: ꝛ
tendit in esse/nomen capit ab esse: et corruptio q̃ est ab eẽ ꝛ
tendit in non esse nomen capit a non eẽ . ¶ Et si queras an
passiones albedo/ nigredo ꝛ similes sint mot⁹: forte q̃ nõ:
sed albatio/denigratio motus vt sint necesse est. Et termio
rum mot⁹ q̃daz cõsimil'r est scd'3 accñs:vt cũ dicit̃ albescẽs
intelligitur.quid scd'3 partẽ vt cũ quid mutet̃ scd'm albedi-
nem:terminũ assignem⁹ colorẽ. Albedo eñ coloris pars ẽ.
Et cũ quẽ dicimus pficisci in Europã quia pficiscat̃ A-
thenas. Athene eñ sunt Europe pars. Et hoꝝ motuũ ter-
mini p se sunt albedo/Athene nõ itellectio/color/Europa.
Et de iis q̃ per accidẽs mutant̃ determinatio relinq̃tur. q̃a
per accidẽs mutatões ĩfinite et indeteriate sunt:scd'3 q̃s q̃d
libet in quodlib3 mutari possit:ꝛ q̃ nullo certo p̃cepto clau-
di possit. De iis vero q̃ per se sunt/futura determinatio est.
vt que sint finite et determiate. Sũt eñ de ꝯrio in cõtrariũ
aut mediũ:aut inter termios ꝯdictorios:vt facile inductõe
cognoscere possis. Neq3 hisce q̃libet trãsmutat̃ ĩ q̃libet:
sed determinatũ in determinatũ.vt ꝯrium et cõueniẽs in su
um incõueniẽs. Nec mireris si dixerim de ꝯrio in cõtrariũ
cũ aliquãdo mutet̃ in mediũ:aut a medio in extremũ. Nam
medium vtriq3 extremo compatum vim/ naturãq3 cõtrarii
obtinet.quẽadmodũ in fidibus medie chorde vltimis com
parate graues apparẽt.eede3 vero p̃mis cõparate:acute ap
parent et tinule.ita fuscum albo cõparatũ nigrũ: nigro ve-
ro ptinus apparet album . proinde nos medio vt cõtrario
vtimur. ¶ Tercia diuisio. oĩ3 mutatõe3 esse oportet aut de 3
subiecto in subiectũ/de subiecto in nõ subiectũ/ de nõ subie
cto i subiectũ/aut de nõ subiecto ĩ nõ subiectũ. Subiectiuo
co affirmatõe mõstratũ vt albũ/nigrũ. ¶ Pria cõclusio so- 4
lu3 scd'3 tria date diuisionis mẽbra: trãsmutatões sumũtur.
¶ Nã trãsmutatões sũt inter t̃mios ꝯrios aut ꝯdictorios.
Hoc autẽ solũ erit qñ trãsmutabũt̃ de sb'o i sb'm.vt de albo
ĩ nigrũ. Aut de sb'o ĩ nõ sb'3 vt de aq̃ ĩ nõ aquã . Aut de non

subiecto in subiectū vt de nō aqua in aquā. De nō subiecto in nō subiectū nichil pprie et per se mutari dr: quia neqꝫ cō traria neqꝫ cōtradictoria sunt. Solum igr scdm tria date di uisiois mēbra trāsmutationes sumunt. Et mutatio illa que est de nō subiecto simplicit in subiectuꝫ gñatio est. et q̄ est de subiecto in nō subiectuꝫ simplr: corruptio. Est et generatio scdm quid et corruptio scdm quid. vt cuꝫ ex nō subiecto se cunduꝫ qd i subiectuꝫ aut ex subiecto in nō subiectuꝫ scdm qd trāsmutatio fit vt ex nō albo i albuꝫ/ex albo in nō albuꝫ

5 ¶ Quarta diuisio. Qd nō est tripl dr. ¶ Primo fm. et id circa cōpositionē et diuisionē est. ¶ Scdo qd nō est hoc ali quidetsi potētia existat. ¶ Tertio nō ens scdm quid. vt nō albuꝫ nō musicuꝫ. vn nō ēs pmo et scdo: hoc i loco nō moue

9 ri dicunt ¶ Scda cōclusio. gñatio piter et corruptio nō sunt mot⁹. ¶ Primo qr qd nō est nō mouet. qd autē gñatur nō ē Ecsi eni qd scdm quid generat sit: nō tamen id (quod sim plicit generat) est. igit generatio nō est motus. Et cum soli motus contrariet motui/aut motui quies: et corruptio con trariet gñationi: corruptio nō est motus. Non sunt igr gña tio piter et corruptio motus. ¶ Scdo oīe quod mouet i lo co est. quod autē generat in loco nō est. Nam quod nō ē i lo co nō est. quod igit generat nō mouet. nō est igr generatio motus. quare neqꝫ ei cōtraria corruptio motus est. ¶ Ter tia cōclusio. omis motus est de subiecto in subiectuꝫ ¶ Pꝫ

7 nā omis motus mutatio est et ois mutatio est de subiecto in subiectuꝫ/ de subiecto in nō subiectuꝫ/ aut de nō subiecto in subiectuꝫ. Igitur omis motus est de subiecto in subiectuꝫ/ de subiecto in nō subiectuꝫ/aut de nō subiecto in subiectuꝫ/ sed nullus motus est de subiecto in nō subiectuꝫ. est eni hec mutatio corruptio. Neqꝫ de nō subiecto in subiectuꝫ. nā hec mutatio gñatio est. Igr ois motus est de subiecto in subie ctuꝫ. Subiecta eni diximus affirmatiōe mōstrata: cōtraria/ media: sub quibus et priuatiua cōprehendimus/vt albuꝫ/ni grum/flauuꝫ/fuscum/silens et nudum.

Secundi cap. note.

¶ Substātia/cōpleta substātia. ¶ Scdm aliqd pdicamentū intelligim⁹ esse motum quādo quicqꝫ a pdicamenti ratione sine rei ipsius in eo facta deperditione decidere nō potest. Et cum pdicamenti rōnem sine sui mutatione reiqꝫ pdicamēti

acceptiõe nõvalet assumere. Sic itaqꝫ cũ scđm aliqđ pdica
mẽtũ ẽ mot⁹ et res ꝛ predicamẽti rõ cõueniũt. ¶ Augmẽtuꝫ
augmẽtatio. ¶ Decremẽtũ/diminutio. ¶ Sub cõtrarietate:
medioꝝ discrepantiã ꝛ priuationẽ cõprehẽdim⁹. ¶ Simplr
ꝯtrium (vt simplr albũ) qđ nichil sui contrariũ habet ãmixtũ

f Ecundũ cap. cõtinet quatuoꝛ ꝯclusiones. duas ra-
tiones ad terciã. vnã instãtiã ad quartã: ꝛ tres mo
dos imobilis. ¶ Prima ꝯclusio. Scđm substãtiaꝫ
nullus est motus. ¶ Nã motus est de subiecto in subiectuꝫ 8
mutatio vt de cõtrario in cõtrariũ. Nullũ auteꝫ entiũ sub-
stantie ꝯtrium est. scđm igit̃ subãm non est motus. ¶ Scđa
scđm relationẽ non est motus. ¶ Naꝫ ea q̃ dicunt̃ ad aliqđ 9
de suo statu decidũt nulla in ipis mutatõe facta. vt duobus
existentib⁹ albis q̃ iđ similia sunt: pmo mutato i contrariuꝫ
aut mediũ: scđm a similitudine decidit (quodq̃deꝫ pu⁹ erat
simile) nulla in ipo facta mutatõe. Atvero iđ in iis scđꝫ que
est mot⁹ esse nequit: vt a suo statu sine mutatõe decidãt. Se
cundũ igit̃ relationẽ nõ est mot⁹. sed si q̃ in ea repiatur mu-
tatio hec scđm accidẽs est. ¶ Tercia. Actionis ꝛ passionis
non est motus. ¶ Primo qꝛ motus non est mot⁹ imo neqꝫ 10
mutationis vllius mutatio. vt generatiõis non ẽ generatio
et ita de ceteris. igit̃ neqꝫ actionis et passionis ẽ mot⁹. Est
eñ mouere sub agere: atqꝫ moueri sub pati continet̃. ¶ Se
cundo dupliciter itelligi põt motũ eẽ motus. Prio vt sub-
iecti. Scđo vt termini. sꝫ impossibile est motũ eẽ mot⁹ vt sub
iecti. Prio quia subiectũ res alia a motu est. vt cum homo
ex albo fit niger et ex calido frigidus res alia/diuersaqꝫ est
subiectum homo ꝛ mot⁹ nigrefactio ꝛ frigefactio. vt acciñ
q̃ illi subiecto hereãt. Scđo qꝛ si mot⁹ sbiectũ eẽt mot⁹: sub
iectũ igr̃ eẽt ꝛ q̃etis. Nã mot⁹ ꝛ q̃es puatia sũt: q̃ semp ẽca
idẽ fieri nata sũt. eẽt igr̃ mot⁹ q̃es ꝛ scđꝫ idẽ moueret̃ ꝛ q̃es
ceret. hoc aũt ipossibile. vt si põs mutatõeꝫ sbꝫ mutatõis vt
gñationẽ corruptõis ꝑtin⁹ cũ q̃d fit mox corrũpit̃. Tercio
qꝛ cũ oi motui subiici aliq̃d oporteat si sbm mot⁹ ponis eẽ
motũ: iterũ illi motui sbꝫ motũ eẽ oportet/ꝛ illi alteꝝ: quod
stati euadet i ifinitũ: vñ nichil cõtiget moueri. hoc aũt ipos
sibile. Sꝫ vnã materiã motuũ sbiectã cõstituere oꝫ ꝛ q̃ se p-
stet mouẽti ci⁹ opationis receptiuã: vt corpus alterabile/ vt
aia. Quarto iđ est subiectum motus quod mouet̃. sed mot⁹

nō moueꝶ neq3 mutatio mutaꝶ. vt generatio nō generaꝶ: sed
res a motib⁹ ⁊ mutationib⁹ alia. Quito doctriātio subiectū
nō ē doctrinatiōis neq3 gn̄atio gn̄atiōis. imo et cū sint tres
mutationū spēs q̄ntitatis mutatio/alꝶatio ⁊ latio que ē scd̄3
locū mutatio: nō videmus aliquā earū esse altius subiectū:
neq3 scd̄m alterā mutari nisi scd̄m accidēs. vt cū (qui disci-
plinaꝶ) sanaꝶ. nō est igꝶ motus vt subiecti motū esse: ponend̄
Sed q̄ neq3 ponendū sit motū eē motus vt termini. patet
primo quia si mot⁹ eēt mot⁹ vt termi cū aliq̄d moueretꝶ nū-
q̄3 quiesceret. vt si q̄s egrotaret illi⁹ egrotatiōis eēt motus
termin⁹ vt sanatio. et iterū illi⁹ alter motus termin⁹. At res
motas cōtingit interdū q̄escere. igꝶ motus nō est ponēdus
esse mot⁹ vt termin⁹. Scd̄o q̄ motus est ex quodā i quoddā
vt determiato in determinatū. ⁊ sic oporteret semꝑ id scd̄m
opposita cōtinue mutari vt ex saītate i egritudinē: ⁊ ex egri
tudine iterū in sanitatē. ⁊ ex recordatiōe in obliuionē ⁊ iteꝝ
ex obliuione in recordationē. hoc autē manifestū3 ē nō opor
tere. sed aliq̄n mutaꝶ ex obliuione in sciam. Tertio si mot⁹
est motus vt termin⁹ et mutatiōis mutatio hoc in infinitū3
euadit. quare nō dabiꝶ alicui⁹ rei prima mutatio neq3 vltima
imo neq3 aliq̄d erit mutabile. nō est igꝶ ponēdus motus eē
motus vt termi ⁊ mutatiois mutatio ¶ Quarta scd̄m q̄nti-
tatē/qualitatē et vbi est motus. ¶ Nam scd̄m sbam/ ad ali-
q̄d actionē/passionē (de quādo/situ/ et hītu vt de rōne ⁊ ad
aliq̄d diceretꝶ) nō est motus. relinquiꝶ igꝶ solum scd̄3 ꝑdicta
tria genera q̄ntitatē/qualitatē ⁊ vbi esse motu3. Et rō cur se
cund̄ ipa sit motus ē: q̄a scd̄m ipa: ꝯtraria ad motu3 sufficiē
tia repiunꝶ: ⁊ motui scd̄3 q̄ntitatē nō ē cōe nomē positū. s3 eū
qui ē ad q̄ntitatē ꝑfectā ac ampliorē augmentū nuncupam⁹.
eū ꝟo qui est ad imꝑfectā et qui i minorē tendit q̄ntitatē de
crementū. Et motui scd̄3 q̄litatē alludit cōe nomen alꝶatio.
Et vocam⁹ hoc i loco q̄litatē. nō quomō d̄fas sbāles q̄lita-
tes dicim⁹: s3 vt sunt passioēs ⁊ passibiles q̄litates. Scd̄3 lo
cu3 mutatio noīe ꝓꝓo (quo ipa3 vocem⁹) caret: s3 vocem⁹ eā
lationē q̄uis i ꝓꝑe. Nā ea ꝓꝑe ferri dicūꝶ q̄ mota seipa siste
re citra t̄minu3 non possint: q̄lia sunt in aīa/ ¶ Instātia q̄dā
alteratio est de min⁹ in magis: vt de minus albo in magis al
bū. hec autē nō videꝶ eē de ꝯ̄rio i ꝯtrariū. Nō igꝶ recte dictū
ē motū esse oportere de ꝯtrario ī ꝯ̄riu3. ¶ Rn̄det hmōi mo-

tum non esse de simpliciter cõtrario in contrariuz sed de cõ
trario tamen non simplici in cõtrariũ. nam minus(vt minꝰ
album)est cõtrario ꝑmixtius: magis vero(vt magis albuz)
quod minus nigredinis particeps fuerit. ¶ Tres modi i= 12
mobil. Primo imobile ē qđ nullomodo potest moueri .quē
admodũ sonum inuisibilē dicimꝰ:quia nullo modo possit vi
deri. Scđo imobile difficile mobile aut quod tarde incipi=
at moueri. quod ꝛ dicimus grauiter/seroqꝫ mobile. Tercio
quod non mouetur:quãdo/vbi/et quomodo moueri natum
est: Et id quiescere dicimꝰ. quies enĩ est motus (quando v=
bi et quo mõ moueri natum est) ĩ corpore priuatio.

Primi cap. secundi tractatus note.

¶ Primo/ proprio/imediato. ¶ Ultima/termini/ꝛ magni=
tudinũ limites. ¶ Termini: punctus/linea/supficies/nunc/
momentum. ¶ Habitum/adhibitum/proximum/contigu=
um/attiguum.

Secũdus tractatus continet duo cap. Primũ cap. cõtinet octo di=

finitiones. duas cõclusiones. et vnũ correlari
um. ¶ Prima diffinitio. Simul scđm locũ eē 13
dicuntur que sunt in eodem loco primo. Sepa
rata vero scđꝫ locũ quecũqꝫ sunt in altero ꝛ altero. ¶ Se= 14
cunda tangentia sunt quoruꝫ vltima sunt simul. ¶ Tercia 15
medium est in quod natura cõtinue mutãs ꝙ in extremum
prius attingere natum est. Et tale medium ꝯrioꝝ ꝛ nõ con=
tradictorioꝝ est: quia ꝯdictorioꝝ non est mediuꝫ. Et tribus
ad minimũ constat: media scꝫ ipa consistentie natura ꝛ duo
bus extremis quibus ipsum hinc inde respõdet. ¶ Quarta 16
Continue mutãs est cũ nichil tẽporis ĩ quo fit motus: neqꝫ
rei (qua fit transitus motus) intermittitur vt cũ ima ꝛ pre=
cipua chorda (quam Hypaten dicunt) sonat: possibile est vt
statim nichil temporis pretermittẽdo vltima respondeat. ꝙ
motus ꝙuis interpolis non videat quia tamen rei qua fit
transitus aliq̃d intermissuꝫ est: non oĩo iugis ē ꝛ cõtinuus.
Solet tamen dici talis plerumqꝫ (cum nichil temporis licꝫ
rei (qua fit transitus) paucissimuꝫ pretermittatur) esse conti
nuus. ¶ Quita cõtraria secunduꝫ locum sunt cõtraria: q̃ se 17
cundum rectitudinem plurimuꝫ distant. ¶ Sexta. Cõseque 18

ter sunt que cum vnum sit post alterum inter ea non inter-
cedit eiusdem rõis medium. vt linea linee cõsequẽs est iter
quas nulla alia interiacet linea. et vnitas vnitati/et domus
domui. et nichil ꝓhibet esse alterius nature mediũ vt vni-
tas vnitati ꝯsequenter est: ꝗuis intersint atqꝫ interiaceant
19 duo. ¶ Septima. habita sunt que (cũ se cõsequẽter hẽant) se
tangũt. ¶ Octaua cõtinua sũt q̃ cũ se tangãt: eoꝝ vltia sunt
20 vnũ. Fieri eĩ nequit: vt ꝯtinua sint: q̃ꝝ sũt duo disticta atqꝫ
diuersa extrema. ideo quod arte fit cõtinuũ vt glutinio. cõ-
tactu vt clauo. aut adnascentia vt plãta plante inserta: ꝓꝑe
21 cõtinuũ non est. ¶ Pria cõclusio. cõsequẽter se habere cõ-
munius est ꝙ se tãgere. Nã quecũqꝫ se tangũt ꝯñter se hñt:
nõ aũt q̃cũqꝫ consequẽter se hñt se tãgunt. nã ꝯñter se hrẽ i
22 nũeris repitur: in q̃bus nõ est tact⁹. ¶ Scđa rursus eadem
ratione se tangẽs generali⁹ cõtinuo est. ¶ Nã si q̃d cõtinu-
um est ꝓtinus vt se tãgat cõsequẽs est. non tñ ecõtra fit qđ
tangens est ꝓtinus sit ꝛ cõtinuuꝫ. Si eñ vltima sint vnũ vt
sint simul oportet: nõ autēꝫ si simul sint ea ꝓtinus sunt vnũ.
23 ¶ Correlariũ. vnde fit vt punctũ ab vnitate discrepet. nam
puncto se tãgere possunt. vnitate autẽꝫ non tãgũt. ꝛ iter pũ
cta semp linea intcipit. Inter vnitates aũt aliq̃d intercipi
nõ necesse est. imo et neqꝫ quidẽ inter vnitatem ꝛ duitatem
nequaꝙ quicꝙ intercipit. Sed hacten⁹ q̃ sint simul/que tã
gentia/quid mediũ/quid cõtinue mutãs/que cõtraria / que
cõsequẽter. que habita/et q̃ continua satis dictum est.

Secundi cap. note.

¶ Species idiuidua/specialissima. ¶ Spẽs diuidua/subal
terna. ¶ Habit⁹ forã. ¶ Cõtinuũ intẽsionem/dimensionez
et successionem complectitur.

f Ecundũ cap. continet. 3. motus vni⁹ acceptões. 4.
conclusiones. ꝛ tria correlaria. ¶ Tres motus v-
24 nius acceptiões. ¶ Unum motũ multiplr dicim⁹
sicut et vnũ. Primo vnus motus genere dicunt q̃ scđꝫ idẽ
ꝑdicamentũ sumunt. vt oĩa augmenta et decrementa vn⁹
mot⁹ genere dicunt: qꝛ scđꝫ q̃titatis ꝑdicamentũ sumũt. et
oẽs adiuicem alteratões vnus motus genere: qꝛ sint scđꝫ
q̃litatẽꝫ sũpte. ꝛ oẽs adiuicẽꝫ loci mutatões: qꝛ sumãt scđꝫ
vbi. Sꝫ augmẽtũ ꝛ altatio diuersi gñe sũt mot⁹. similr alta
tio ꝛ loci mutatio. ¶ Scđo vn⁹ mot⁹ specie ꝛ sũt mot⁹ qui

eiuſdeꝫ ſpeciei īdiuidue ſunt .vt albefactio ⁊ albefactio: ni=
grefactio ⁊ nigrefactio. Oīs em̄ albefactio om̄i albefactiōi
ſpecie ead̄ eſt:⁊ oīs nigrefactio om̄i nigrefactioni. Sꝫ albe=
factio ⁊ nigrefactio motꝰ ſūt ſpē diuerſi. Atvero q̄a ſpecieꝝ
quedā ē īdiuidua q̄ ī alias ſpecies diuiſionē nō recipit:⁊ al=
tera diuidua q̄ ī alias ſpecies diuiſionē admittit. Jdo motꝰ
ſcd̄m illas ſumpti eand̄ naturā ſeruāt ⁊ retinent vt qui ſcd̄ꝫ
ſpēm diuiduā ſumanť iidem ſpecie nō ſimpl'r:ſꝫ diuidua di=
canť. Sꝫ q̄ret aliq̄s an ſemꝑ motus eiuſd̄ mobilis et q̄ ſunt
ab eod̄ termio in eund̄ terminū:iidem ſint ſpecie? Nō opoꝛ
tet. Nā contigeret motum circularē ⁊ rectū/volutationē et
ambulationē motus eē ſpecie eoſdē. Nam cōtingit id̄ de eo
dem termino in eundē terminū nūc giro/ nūc recto tramite
trāſferri.⁊ eund̄ ab aliquo ⁊ eodē termio alteꝝ eund̄ t̄minū
nūc volutatione/nūc ābulatione cōſequi. Tertio dr̄ vnꝰ mo
tus nūero qui et dr̄ ſimpl'r vnus ad cuius quid̄ vnitatē:nūe
ro tria requiruntř.mobile nūero vnū.vt vnꝰhomo/vna plā=
ta/hoc aurū. vna nūero foꝛma ſcd̄m quā eſt motus vt linea
vna/coloꝛ vnus/loci mutatio vna.et vnū nūero tēpus:qd̄ q̄
dem eſt cū motus tempus:iuge/continuūqꝫ eſt: ſic vt nulla
ipſius motus intercipiať quies. Q; ſi hoꝝ triū aliqd̄ defece
rit motꝰ nō ſimpl'r ſuā ſeruat vnitatē. Vt ſi Coꝛiſcus ⁊ Cal
lias ſimul ophthalmia(que oculoꝝ īfirmitas eſt)ſanenť. Sa
natio Coꝛiſci ⁊ Callie nō eſt vna ſimpl'r: qꝛ ſubiectū vnum
nūero nō ē. Et ſi Coꝛiſcus ſimul ābulet ⁊ albefiat : tametſi
mobile nūero ſit vnū ⁊ tēpus nūero vnū nō tamen ābulatio
et albefactio vnus nūero ſunt motꝰ niſi ſcd̄m accidēs. Naꝫ
albefactionis ⁊ ābulationis non eſt foꝛma nūero vna. Et ſi
Socrates ī hoc tp̄e ſaneť poſt qd̄ deſinat aliquo tp̄e ſanari:
et iteꝝ alio tp̄e ſanetur Socratis ſanationes nō vnꝰſūt mo=
tus. Nam tp̄ūs vnū nūero(vt qd̄ intermedia q̄ete interlaxa
tū ſit)nō eſt. Vñ dicere pmā et ſcd̄aꝫ eand̄ nūero eē Socra
tis ſanationē:nichil alid̄ ē q̄ꝫ dicere coꝛruptū idē nūero poſ
ſe reuerti.qd̄ ſi impoſſibile eſt ⁊ eādem quoqꝫ Socratis pꝛi
mā et ſcd̄am vnā numero eſſe ſanationē impoſſibile eſt. Du
bitant quomō ſubiectū motus opoꝛteat eſſe nūero vnū? cuꝫ
naturalia coꝛpa flura ſint ⁊ labētia oīa. Et quō vna nūero
ſanitas dilucl'o ⁊ veſpi? cū neqꝫ eiꝰ ſubiectū quid̄ vnū māeat.
Sed ſatis hic dictū ſit ſi actus ⁊ motus vnus ⁊ habitus erit

vnus.non autem econtra esse oportet habitu existēte vno:
et motū eē vnū. Potest em̄ habit⁹ eē acquisitus mobili in=
terim interpausante et descente. Et nichil ratōi dissentane
um est habitus eosdēz mane et vesperi esse: actus autē ⁊ o=
peratōes non esse easdē: nisi que iūcte cōtinue defluāt. Am
pli⁹ dicere quomō corporꝫ substātie eedem sint ⁊ nichilomi
nus cōtinue occidue et defluē: a nostro ꝓposito ē alienū.
25 ¶ Prima cōclusio. oīs mot⁹ vnus cōtinuus ē ⁊ oīs q̄ cou=
tinuus est idez vn⁹ ē. Nā omīs mot⁹ ꝯtinuus est vt q̄ seca=
bilis ⁊ diuisibilis sit. At fieri neqt: vt q̄libꝫ mot⁹ cuilꝫ motui
sitcōtinu⁹. Sic neqꝫ vt q̄libet corp⁹ cuilibꝫ corpi vniatur:
sed ea quorꝫ extrema sūt vnū. Et hec eadē sūt natura. Rex
em̄ quedā extremis carent vt vnitates q̄ ideo vnite et con
tinuate eē non possunt. Alie vero extrema possidēt sed que
diuersa sint et equoca appellatione extrema dicūtur. vt li=
nea extrema habet ⁊ ambulatio habꝫ extrema : sed appella
tione equoca. ideo linea ⁊ ambulatio vniri/ ꝯtinuariqꝫ non
possunt vt quorꝫ extrema vnū eē nō possint. Relinquit igit
oēꝫ motū vnū eē cōtinuū: ⁊ oēm cōtinuū eē vnū. Nā si sub
iecta diuersa eēnt: neqꝫ mot⁹ eēt ꝯtinuus. Diuersorū eī ⁊ di
scretorꝫ mobiliū mot⁹ cōtinuari impossibile ē. ⁊ si formavnū
nō eēt neqꝫ extrema vnū eēnt : vt q̄ diuersa natura equoca
appellatiōe dicerent extrema. Qꝫ si etiā nō adesset tēporis
vnitas: neqꝫ iterū cōtinuus eēt. Fieri eī neqt vt mot⁹ (inter
cepta quiete) adinuicē cōtinuētur imo diuersi sunt mot⁹ et
26 non vnus. ¶ Scda cū motus neqꝫ specie neqꝫ genere cōue
niunt: solū aut cōsequētes aut habiti eē possūt. Naꝫ cū iidē
specie non sint: eiusdem nature nō erūt. quare cōtinui non
erunt. Eorū em̄ extrema vnū facere non poterunt. Sed ni
chil ꝓhibet eos esse cōsequētes ⁊ attiguos. vt si quis am=
bulādo febrire incipiat febritio ambulationi cōsequēs ⁊ at
27 tigua est. ¶ Tercia verius motus vnus appelletur siue ge
nere/specie aut simplr: cū cōsummatus/perfectusqꝫ fuerit.
¶ Nā ꝑfectus mot⁹ est q̄ ad finē et absolutōeꝫ suā puenit.
Impfectus vero q̄ nō puenit. At vero vnū de totis ⁊ ꝑfe=
ctis iustius affert. Igitur et mot⁹ (cū cōsummat⁹/comple=
tusqꝫ fuerit) veri⁹ vn⁹ dicet. Erit tn̄ motus vn⁹ (etsi impfe
28 ctus sit) modo sit cōtinuus. ¶ Quarta rectius ⁊ mot⁹ vnus
dicet qui regularis habetur : eo qui habeatur irregularis.

¶ Nam illa irregularitas vt deformitas quedã ipm quodã modo diuidere videt: z differre videtur vt magis z minus. Et certe in omi motu/augmẽtatione/diminutiõe/alteratiõe et latione tam circulo q̃ scdm rectũ cõtingit regularitas et irregularitas: qucquidẽ regularitas est in equis tpibus con tinue eadẽ mouẽdi velocitas. Irregularitas vero cũ eadeꝫ nõ sit velocitas. Et hec irregularitas aliqñ ex magnitudĩs irregularitate nascit. Fieri eñ nequit vt ĩ magnitudie obliqua et difformi seruet mot⁹ equalitas. Aliqñ vero nõ ex ma gnitudie neqꝫ ex tempe: sed ex sola ipsius motus inequali velocitate. ¶ Primũ correlariũ. Unð intelligere. pmptum est velocitatem et tarditatẽ nõ esse motus species: aut dfas Nam omibus motibus etiã iis qui eiusdem sunt speciei cõ ueniũt. ¶ Scdm q̃ ppt neqꝫ grauitate maiore z minore eo rum que in eũdem locum ferũtur. neqꝫ leuitate: spẽi discri men et differentiã cõcludimus. Nam terre ad terrã maior z minor grauitas et ignis ad ignẽ maior z minor leuitas: que spe non discordant. ¶ Tertium. Unde itez lucidius euadit motus specie diuersos cõtinuos esse non posse etsi hĩti atqꝫ attigui esse concessi sint. Nam omis motus cõtinuus regularis esse potest: motus aũt specie discrepãtes rrares a din uicem esse nõ possunt. quomõ eñ vnius velocitas alterius velocitati respõdeat: vt alteratiois et ãbulationis: Nõ sũt igitur vnus motus continuus. 29 30 31

primi cap. tertii tractatus note. Quodã/:q̃dã subiecto.

Ertius tractatus cõtinet duo capitula Primũ. Unã quitumẽbrẽ q̃stio nem. quatuor pclusiones. tres rões ad scdaꝫ. et duas ad tertiã. ¶ Questio. Utrum mot⁹ qui 32 est ex aliquo contrarie motui qui est in idem. vt qui est ex sanitate ei qui est in sanitatẽ vt eiusð generatio et corruptio/aut qui sunt ex cõtrariis termis: vt motus qui est ex sanitate motui qui est ex egritudine/aut qui sunt in cõ trarios termios: vt motus qui est in sanitatẽ ei qui est ĩ egri tudinẽ/aut qui est ex cõtrario ei qui est in contrariũ: vt mo tus qui est ex sanitate ei qui est in egritudinẽ/ aut mot⁹ qui est ex ptrario in contrariũ ei qui est ex ptrario in contrariuꝫ

vt motus qui est ex sanitate in egritudinem ei contrarietur
qui est ex egritudine in sanitatez. Non em̄ sunt alii modi se
cundū quos sumere possis motuū cōtraria. ¶ Pria cōclu-
33 sio motus qui est ex ꝯrio ei qui ē in cōtrariuz non ē cōtrari
us. ¶ Nam vnus idemqꝫ motus est q̄ est ex cōtrario et qui
est in cōtrariū: vt idez motus ē qui ē ex sanitate et qui est in
egritudinē. Nichil autē sibiipsi cōtrariuz. motus igitur qui
est ex ꝯrio: ei qui ē in contrariū nō est ꝯtrari⁹. ¶ Scd̄a neqꝫ
34 oportet motus qui sunt ex contrariis eē ꝯtrarios. ¶ Prio
quia contigit motus q̄ sunt ex cōtrariis eosdē eē ⁊ similes.
Contigit em̄ ex contrariis mutari in extrema pariter ⁊ me
dia. Nō igit̄ illos oportet eē cōtrarios. ¶ Scd̄o quia i con-
traria mutari potior videt̄ cōtrarietatis causa q̄ȝ ex contra
riis mutari. Nā hic dimittunt̄ cōtraria: illic vero accipiun-
tur. Nō igit̄ oportebit motus qui sūt ex cōtrariis eē cōtrari
os. ¶ Tertio vnusq̄sqꝫ motuū potius dicit̄ ab eo quo ꝓgit
q̄ȝ ab eo vnde venit. igitur nō denoiandi erūt mot⁹ cōtrarii
quia sunt ex cōtrariis. imo potius qꝛ sunt in contraria. Un
de fit vt potius cōtrarii motus dicātur qui sunt in cōtra-
35 rios terminos. ¶ Tertia ꝯclusio maxie mot⁹ contrarii sūt
qui ex cōtrariis termis in ꝯrios termios euadunt. ¶ Prio
quia qui scd̄m plures sumūtur ꝯrietates magis cōtrarii vi
dentur. Quācūqꝫ em̄ ꝯrietatis causaȝ habebūt ii qui secūd
pautiores sumunt̄: habebūt illi eandē ⁊ adhuc alterā. mot⁹
autē qui ex cōtrariis termis in ꝯrios termios euadūt scd̄m
plures sumūtur ꝯrietates. Nā ii motus ex quibusd̄ termis
sunt in termios subiecto eod̄ (per hoc em̄ mutatio vt gene-
ratio et corruptio a motu differt) et vtriqꝫ vtrisqꝫ sunt con
trarii. Sūt igit̄ motus a ꝯriis termis in cōtrarios termios
maxie adiuicez cōtrarii. Et licet mot⁹ ad ꝯrios termios ⁊
mot⁹ a cōtrariis termis in ꝯrios termios ꝯtingat eē eosd̄:
contigit etiā interdū non esse eosdē. Possunt em̄ eē ad con
trarios termios non ex cōtrariis termis. ¶ Scd̄o inducti-
ue hoc idem licet [illegible]eri. Nā sanationē et egrotationē mo
tus maxie putam⁹ contrarios et mot⁹ qui a deorsuȝ fit sur
sum et qui a sursuȝ fiat deorsum: ⁊ ita in ceteris qui ex con
trariis terminis in ꝯrios recidūt terminos. vt ante post dex
trum et sinistrū. Est igit̄ manifestū eos motus maxime esse
cōtrarios. Quod in ꝯriū ē ⁊ non ex quodā subiecto vt cū nō

ex quodã aliqd mutaẛ ĩ albũ nõ ꝓprie motus ẽ. Est eñ mo
tus ex quodã in quoddã mutatio sed poti⁹ mutatio. Et in q̃
bus nõ est contrariũ: mutatio q̃ est ex ipo ei q̃ est ĩ ipm quo
dãmõ cõtraria ẽ. Nã rõne cõtraria ẽ: vt gñatio corruptioni
ꝛ acceptio remotioni. ¶ Quarta cõtrarioꝝ mediũ hñtiũ. mo 36
tus qui fiũt ex cõtrario ĩ mediũ ꝛ ex medio ĩ contrariũ quo
dãmõ sunt cõtrarii. ¶ Nã medio ad extrema vt cõtrario vti
mur. Cũ eñ q̃d ex nigro mutaẛ in fuscũ: mutaẛ vt ex nigro
in albũ. et cũ ex fusco in nigrũ: vt ex albo in nigrũ: ꝛ cũ qd
ex albo mutaẛ in fuscũ: mutaẛ vt ex albo ĩ nigrũ. Cum vero
ecõtra ex fusco ĩ albũ: vt ex nigro in albũ fit mutatio. Me-
diũ eñ ad vtrũq3 quodãmõ dr extremoꝝ oppositũ. Sũt igẛ
hmõi motus quodãmõ cõtrarii.

Secundi cap. note.

¶ Quies/in subiecto mot⁹ ꝑuatio. ¶ Stat/manet/quiescit.
¶ Status/mãsio/quies. ¶ Naturale dr qd solitã nature se-
riẽ servat. ¶ Innaturale qd nõ. ¶ Innaturale violentũ/ꝑ-
ter naturã. ¶ Dies Cretici dies ad morbi ostensionẽ aut de
pulsionem natura ordinati.

Ecundũ cap. cõtinet q̃nq3 cõclusiones. duas rões
ad q̃ntã. et quatuor q̃stiones cum eaꝝ solutionib⁹.

¶ Prima cõclusio quies motui ẛmini vñ motus ꝛ 37
nõ motui ẛmini quo tẽdit et ꝓficisciẛ opponiẛ. ¶ Manife-
stũ est eñ motui motũ ꝛ quietẽ opponi. sed motũ motui sim
pl'r et vt contrariũ cõtrario: quietẽ vero vt ꝑuationẽ hĩtui.
Sz q᷑ quies motui ẛmini vñ motus: ꝛ nõ motui termĩ quo
ꝑgit opponaẛ p3. q2 mobile moueẛ vt quiescat ĩ termio quo
ꝑgit. Nichil aũt in suũ contrariũ aut oppositũ ꝑgit. nõ igiẛ
opponiẛ quies motui ẛmini quo ꝓficisciẛ ꝛ ꝑgit. At motuũ
solũ sunt duo termĩ: termin⁹ vñ motus ꝛ termin⁹ quo tendit
ꝛ ꝓficisciẛ. et quies alicui motui opponiẛ. Relinquiẛ igẛ eã
esse oppositã motui termĩ vnde venit motus. Non eñ alio
rũ termioꝝ motib⁹ opponi posset. vt motui qui est in sanita
tẽ nõ opponiẛ quies in sanitate: sed quies ĩ sanitate opponi
tur motui ĩ egritudinẽ et nõ motui alterius termĩ vt motui
in albedinẽ. ¶ Scda cõclusio. nõ modo quies motui oppoi 38
tur: sz interdũ q̃es q̃eti opposita est. ¶ Quietẽ motui oppoi
est manifestũ. quietẽ ꝟo quieti itidẽ eẽ oppositã hic liq̃t. Di-
ctũ ẽ motus a cõtrariis termĩs ĩ ꝯtrarios termios eẽ ꝯrios

vt qui ex sanitate in egritudinē est:ei qui est ex egritudine i
sanitatē.igr̄ ⁊ iu illis termīs q̇etes sunt opposite. Si em̄ in
aliq̇s termios mot⁹ sunt cōtrarii in eisdez q̇etes cōirarias
39 nō esse incōueniēs eē videt̄. ¶ Tercia. Earū mutationuz q̄
non sunt de quodā in quoddā mutatio q̄ est ex termio ei op
posita ē q̄ in ip̄m euadit terminū. ¶ Quomō id sit iaz dictū
estvt generatio corruptōi ⁊ positioni ablatio. ¶ Quarta. ta
40 li in terminū mutatōi itidē quodāmodo opposita ē imuta=
tio in termio mutatōis ex ip̄o. ¶ Nā sicut est ī motib⁹ ⁊ q̇e
tibus oppositꝫ:ita ⁊ i mutatōibus(q̄ mot⁹ nō sunt)⁊ imuta=
tionibus eis oppositis eē videt̄. motib⁹ aūt q̇etes termi vn̄
mot⁹ opponūt̄ ⁊ nō termi quo ꝓficiscuntur. Ita erit igr̄ in
hmōi mutationib⁹ et oppositꝫ imutationib⁹ vt mutationi ī
terminū opposita sit imutatio in termio mutatōis ex illo vt
mutationi q̄ est in eē:imutatio q̄ est in non esse opposita est.
41 ¶ Quita talis opposita imutatio quies non est. ¶ Prio qr
sicut sua mutatio se habet vt sit motus:ita ea vt sit quies.
Manifestū est autē suā mutationē oppositā non esse motū:
neqꝫ igit̄ ea imutatio quies est. ¶ Scdo omnis quies mo=
tui opponit̄. hmōi autē imutatio quies est. motui igit̄ oppo
nitur hoc autem falsum est. Aut generatio ⁊ corruptio sunt
motus:quod nō secus falsuz est. non igr̄ hmōi imutatio q̇=
es est. ¶ Prima q̄stio. Cur sicut motuū scdꝫ locū q̇dā ē na
42 tural̄ ⁊ alt̄ violent⁹ itidē ⁊ q̇etū:nō silr̄ ē i gn̄atōe ⁊ corrup=
tōe/augmētatōe ⁊ dīnutōe ⁊ alt̄atōe:videt̄ ei ⁊ gn̄atō ⁊ cor=
ruptio vtraqꝫ scdꝫ nat̄az eē:sic iuuenescere ⁊ senescere scdꝫ
nat̄az sūt. Et augmētatō ⁊ dīnutō vtraqꝫ:⁊ alt̄atōes oppo=
site scdꝫ nat̄az sūt. vt sanatio ⁊ eḡtatio albatio ⁊ demḡtio.
Hoꝝ ei alt̄uz alt̄o nō magꝫ scdꝫ nat̄az ē. ¶ Soluit dicēs mo
t⁹ penes nat̄ale ⁊ violētū sūptos eē ꝯrios:silr̄ ⁊ q̇etes. Et si
cut hi ī motib⁹ scdꝫ locū iueniūt̄ vt videre ꝓ̄ptū ē:ita ē q̄
dā gn̄a° nat̄al̄ q̄ fato ⁊ nat̄e seruata serie eueit. Et q̄d ꝑter
nat̄az ⁊ violēta. ⁊ corrup° nat̄al̄ ⁊ q̄dā corrup° violēta ip̄i op
posita ⁊ q̄ ꝑter fatū ⁊ nat̄e seriē eueiat. Et q̄dā augmētatio
nat̄al̄ q̄ nat̄e seruat ordieꝫ. ⁊ q̄dā violenta vt messis triticee
illd ꝑcox imaturūqꝫ ⁊ añ tp̄us icremētū:cū suscepto alimē
to subito lōgā porrigr̄ ⁊ pubescit ī segetē. Et q̄dā alt̄a° vt
sanatio nat̄al̄ ē vt q̄ fiat Creticꝫ dieb⁹ Nu e dāvo inat̄al̄. vt q̄
Creticos dies ꝑueniat:eos dēue sequat̄. ¶ Vn̄ fit vt gn̄atio

generationi ꝯtraria sit:⁊ corruptio corruptiōi. vt corruptio
que scd̄m naturā est ⁊ q̄ dulcis nomiat̄:ei que violēta et tri-
stis dr̄ quodāmō ꝯria ē.et augmētatio augmentatiōi et ita i
ceterꝭ. Neqꝫ hic modus inuestigādi ꝯtrarietatē alius est ab
eo quē supra ꝓbauimus. vt ignis motus sursum naturalis:
ꝯtrarius est eiusd̄ motui deorsum violēto et cōtra naturaꝫ:
qui sunt mot⁹ ꝯtrarioꝝ termioꝝ in ꝯtrarios termios. Cōtra
riant̄ eñ loc⁹ sursum ⁊ locus deorsum. Itidē ⁊ de terra ⁊ ce
t̄is dicas.⁊ ignis motui sursuꝫ opposita ē violēta q̄es i imo
et deorsum:q̄ est quies in t̄mino vñ motus ⁊ i termio a quo.
et ignis q̄eti naturali sursuꝫ:opposita ē q̄es inaturalis deor
sum:que motuū oppositoꝝ et in termīs oppositis q̄etes sūt
Unde perspicuū euasit naturalē motū: eiusd̄ motui violēto
esse contrariū.et quietē violentā:eiusdē motui naturali. di-
co eñ eiusd̄ nā nichil ꝓhibet motū vni naturalē:eund̄ aut si-
milem alteri esse violentum. vt motus sursum igni natura-
lis:est terre violētus qui cōtrarii nō sunt.et ita de quiete in
telligas. ¶ Scd̄a q̄stio vtrum cū graue cōtinue sursuꝫ ferat̄ 43
stet? ⁊ si quiescat ⁊ stet cū hoc violente sit:cur non velocius
semꝑ ferat̄? cū oīe quod fertur cū violente stet:veloci⁹ fer
ri debere videat̄.cuius tñ oppositū videt̄.quare quiescēs vi
detur nō q̄escens. ¶ Rñdet nō oīno stare ⁊ q̄escere. stat ta-
men ꝑtim cū fertur:et hoc violēte sicut motus violent⁹ est.
neqꝫ idcirco cōfiteri oporteat velocius mutari debere. Nā
dūtaxat verū est oīe qd̄ fertur:violente stans postremo ve
locius moueri cū natura ferat̄. ¶ Tertia questio cuꝫ quies 44
in termio a quo mot⁹ venit:opposita sit motui inde ꝓficiscē
ti:et qñ mobile mouetur partē motus ꝑteqꝫ q̄etis illius ha-
beat:quō igr̄ nō simul erūt opposita aut nō est quies in ter-
mino vnde motus ei (vt dictū est) opposita? ¶ Respōdet nō
scd̄m idē moueri et scd̄m idē adhuc manere ⁊ stare. Nam si
motum actu et ꝑorem respicis (vt cuꝫ lapis deorsum ferat̄)
quietē illius ꝑorem nō habet. Si vero ad motū attendis qui
futurus nondū actu est sed potētia : mobile stare adhuc ap-
prehendis sed status ille ⁊ quies et pars ea motus nō simul
sunt:etsi motus pars alia simul cū quiete illa existat. Unde
fit vt motus motui vt motus sursuꝫ motui deorsum magis
euadat oppositus q̄ꝫ quies motui. Nā motus illi neqꝫ scd̄m
totū neqꝫ scd̄m partes aliquas se in eod̄ admittūt:id aūt ad

mittūt motus ⁊ quies. ¶Quarta q̄stio. An motus ignis sursum qui est scd̄m naturā ꝯtrarief motui ignis deorsuz qui ē pter naturā: aut motui terre deorsuz qui etiā est scd̄m naturā sed nō eodēmodo? ¶R̄ndet. ignis motū sursum qui ē secundū naturā eiusd̄ motui deorsum qui est pter naturā ꝓpe ꝯtrariari. et ita in quietibꝰ oppositis. Sed hactenus qui motus vnus ⁊ que quies vna/ qui motus ꝯtrarii/ que q̄es motui/ et quies quieti opposita sit: satis dictum videtur.

Quinti Physicoꝝ finis.

Primi cap. primi tractatus sexti Physicoꝝ note.

¶Coalitum/ concretū/ cōstitutuz/ compositū. ¶Secundū/ super. ¶Momētum/ mutatū esse/ in motu imptibile/ vt punctus in linea et instans in tempore.

Sextus Physicoꝝ cōtinet tres tractatus. Primus duo cap. Primū cap. continet vnam conclusionē. et tres rōnes ad eam. et vnū correlarium ad primā rōnem.
1 ¶Conclusio. Nullum continuū ex imptibilibꝰ est compositū. ¶Primo quia si aliqd̄ continuū vt linea esset ex imptibilibꝰ vt punctꝭ compositū: aut illa insecabilia puncta essent adinuicē continua/ attigua/ aut consequētia. Alius eñi modus vt continuū et lineā constituant effingi non potest. Adinuicē autem continua nō erunt. Nam cōtinua sunt quorum vltima sunt vnū. Imptibiliū autem nō est vltimuz: cuz om̄e vltimū diuisum distinctūq3 sit ab eo cuius est vltimū. Neq3 per idē erunt se tangentia. nam se tangentia sunt quorum vltima sunt simul. ipsoꝝ aūt non sunt vltima. Sed esto dicas se tangant. tangit igr̄ aut pars partez/ aut pars totū/ aut totū totum. Non pars partē aut pars totū. nam insectile partem haberet ⁊ partibile esset. Cōfitearis igr̄ oportet vt totū tangat totū atq3 totum simul cum toto esse. qd̄ esse nequit. Nam omne continuū partes extra se habet vt hanc hoc situ illā vero illo. qd̄ manifeste cernit̄ in linea. pūcta autem se tangentia extra se nō essent sitū vllum habētia: ⁊ magnitudinē nullā attollerēt. Neq3 ꝯn̄ter erūt. naz ꝯn̄ter eē ea diffinita sunt int̄ q̄ cū vnū sit post alterū nullū eiusd̄ gn̄is intercedit mediū. At v̄o int̄ q̄l3 duo pūcta int̄iacet lōgitudo ⁊

linea.et inter quelibet duo nunc tempus.ꝛ in qualibꝫ linea
assignāda sunt puncta. Inter quecūqꝫ igit̄ assignaueris pū
cta interiacent ī cōtinuo puncta. vnde fit vt illa adiuicē nō
sint cōsequētia. Et sic ex diffinitōibꝰ cōtinui attigui ꝛ ꝯñtis
(si recte ꝛ bene intellecte et posite sint)effectū est nullū cōti
nuū eē ex imptibilibus cōpositū. Quod eñi de linea dictum
est de reliquis cōtinuis intelligas. vt supficiē nō eē ex line
is:corpus ex supficiebꝰ: neqꝫ tp̄us ex imptibilibus instanti
bus et momētis. ¶Correlariū vnde perpalam fit vt omne
cōtinuū ī semp diuisibilia diuisibile euadat. Nā si ī imptibi 2
lia resoluatur cū vnūquodqꝫ in iis ex quibus est: resoluat̄.
erat ex imptibilibus cōpositū:qđ modo ostensuꝫ est eē non
posse. Ex hoc itaqꝫ sic nectimꝰ argumentū. Oīne cōtinuum
ptibile est aut imptibile. Non imptibile q2 ex diffinitōe ꝯti-
nuum esse nō posset.erit igitur partibile.et tūc aut tale pti-
bile in ptibilia secat̄ aut in imptibilia. Non autem(vt dictū
est)in imptibilia. Nā ex imptibilibus coalitū ꝛ cōpositū eēt.
secatur igitur semp in partibilia.omne igitur cōtinuū diui-
sibile euadit in semper diuisibilia. ¶Scđo si continuum vt
magnitudo eēt ex imptibilibus cōpositū:ꝛ motꝰ (qui supra
eā fieret)eēt ex impartibilibꝰ cōpositus. Nam(vt alias ē di
ctum)vt magnitudo diuidit̄:pariter et motus ꝛ tempus.et
vt magnitudo cōtinua ita ea cōtinua eē videntur. Si igitur
g ● d. .a magnitudo in imptia diuidat̄ ita cōsentaneū et motū ꝛ tem
pus in imptia diuidi. Quod adhuc vt liquido magis cōstet
e. .b Sit a b c magnitudo ex tribus imptibilibus a b c ꝯposita.
Et motus d e f super eam factus.g vero ipsum mobile.di-
f. .c co motuꝫ d e f ex tribus imptibilibus d e f esse compositū.
Nā si d partem motꝰ factā in a cōtēdis eē diuisibilē:et a o-
portebit esse diuisibl'e ꝛ ptes habere quibus partibus ptes
motus d respondeāt. Et ita de e in b et f in c quod stati po
sito aduersatur. Positum est eñi a impartibl'e ꝛ b ꝛ c. Si i-
gitur magnitudo esset ex imptibilibꝰ cōposita et motus su
per eam factus eēt ex imptibilibus cōpositꝰ . hoc autē īpos
sibl'e q2 rē moueri motu nō p̄ñte īpossibl'e ē. Itideꝫ ꝛ motu
p̄ñte scđꝫ aliquā ptē mouerī ncc̄e ē.ꝛ q̄s ē motꝰ sic taliterqꝫ
ip̄m mobile mouet̄. Si igr̄ d motꝰ supimptibile a fuerit im
partibil':et ip̄m g mobl'e:sup a īdiuisibl'iter ꝛ īptibl'iter mo
uet̄ qđ eē nō pōt.q2 rē q̄ aliquo mouet̄ simul moueri ꝛ motā

eē quo moueꝶ:ipossibile ē.vt ipossibile ē Thebas simul ꝓfi=
cisci ꝛ ꝓfectū eē Thebas. hoc aūt accideret mobili ꝗ sup a
motu ꝺ p̄nte:ꝛ simul moueri i a ꝛ motū esse. Alioq̄n si dicis
ꝓus ꝗ moueri i a q̄ꝫ ꝑmotū eē:a facis diuiduū ꝛ ꝑtibile. At
vero si cū Epicuro cōtendis ꝗ moueri sup magnitudinē a b
c:nō tn̄ sup a neqꝫ b neqꝫ c/sꝫ sc̄dm a motū ē ꝛ b ꝛ c:erit igiꝶ
ꝺ e f ex momētis et nō ex motibꝰ compositꝰ ꝛ aliquid:alteꝝ
ꝑtransiuit qꝺ nūq̄ꝫ erat ꝑtrāsiēs.ꝛ aliquid ē ꝑtransitū:quod
nūq̄ꝫ ꝑtransibatur.et multa p̄terita vera quoꝝ nulla fuerūt
p̄ntia.Naꝫ sc̄dm a aliq̄n nō est verū q̄ ꝑtransiꝶ/neqꝫ sc̄dꝫ b/
neqꝫ sc̄dm c:est em̄ pertransitū. Et si dicāt oīe aut moueri
aut quiescere oportere:cū ꝗ mobile in a/b ꝛ c nō moueaꝶ:in
a/b ꝛ c quiescet.quare aliq̄d cōtinue moueꝶ ꝛ q̄escit ꝛ ꝺ/e/f
quietes.Q̄ꝫ si dicāt impꝑtibilia ꝺ/e/f eē motꝰ:continget p̄nte
motu nichil moueri sed q̄escere. Porro si effugiū querētes
dixerit ꝺ/e/f neqꝫ quietes neqꝫ motus iteꝝ sequeꝶ motū eē
ex nō motibus. Et cū motus ꝛ tp̄s consimiľr diuidanꝶ: tp̄s
eē ex nūc impꝑtibilibꝰ Hec ꝓfecto incōmoda sequnꝶ eos qui
continuū ex impꝑtibilibꝰ cuꝫ Epicuro defendere volunt esse
compositū. Tertio quia si continuū ex impꝑtibilibꝰ eēt cō
flatum:ꝛ tp̄s ex impꝑtibilibꝰ cōflari oporteret. Nam si ꝗ sup
a ferri putas in ꝑtibili tpe:i miori tpe ex diffinitiōe equeve=
locis ꝓcurret minus . Est em̄ eque velox qꝺ in equali tem=
pore equale ꝑtransit spaciū.Et velocius qꝺ in minori tem=
pore ꝑtransit equale.Et tardius qꝺ i equali ꝑtransit minꝰ.
aut cōtiget iꝺ seipso eē velociꝰ.Q̄ꝫ si in minori tpe ꝑtransit
minꝰ:erit a ꝑtibile. In impꝑtibili em̄ nō maius aut minꝰ assi=
gnari pōt. Non igꝶ mouebiꝶ i a i ꝑtibili tpe:sꝫ i nūc ꝛ impꝑti
biľi quodā.quo dato ablata ē motuū velocitas atqꝫ tarditas
que per se manifestissime constāt. Nam in Atomo et impꝑti=
bili nichil velociꝰ aut tardiꝰ moueri vel effingi pōt. Nō ē igꝶ
ꝯtinuū ex impꝑtibilibꝰ compositū. Sc̄di cap.note.

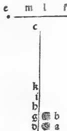
Signū/pūctū/istās i tpe/momētū i motu Infinitū sc̄dꝫ
magnitudinē/ifinitū sc̄do Infinitū sc̄dꝫ diuisiōeꝫ/infinitū
q̄nto. Hemioliū ē cū maiꝰ continet minꝰ ꝛ insup minoꝛ̄ di
midium. Hemiolium/sesquialterum.

Tc̄dm cap.ꝯtinet.6.ꝯclusiones. Instātiā Zenonis
5 post quartam.Et vnū correlariū post sextā. Pri
ma ꝯ° mobľe velociꝰ i equali tpe maiꝰ ꝑtrāsit spaciū

e k i f
c
g b
b a
d a

¶ Jam liquet magnitudinem semper in magnitudines es-
se secabilē. Pariter et est ostensum nullū cōtinuū ex imptī-
bilibus esse compactū. Omnis autem magnitudo continua
est. vnde fit iterum vt ex imptibilibus et Atomis cōpacta/
cōiūctaqꝫ non euadat. Sit igit a mobile velocius. b tardi-
us. c d spacium ⁊ magnitudo. e f tempus percursus a ꝑ spa
cium c d. Arguitur sic. a mobile velocius pertransit spaciū
c d totum in tempore e f. et b mobile tardius non pertran-
sit idem in eodem tempore e f. Alioquin esset eque velox.
neqꝫ maius. Nam esset velocius. Deficit igitur in codez tē
pore in magnitudine c d citra d vt in signo g. pertransit i-
gitur velocius in equali tempore maius. ¶ Secūda ꝯclu-
sio. Mobile velocius in minori tempore pertransit maius. 4
¶ Diuido magnitudinez c d inter g d in signo h. Et arguo.
a velocius mobile pertransit magnitudinē c d in tempore e
f. pertransit igitur c h minorē magnitudinem in minori tē-
pore: tempore e f. In equali em̄ non pertrāsit. nam esset se
ipso tardius. Neqꝫ in maiore quia seipso esset velociꝰ. Sit
igitur tempus illud minꝰ e i. Tūc sic a mobile velociꝰ i mi
nori tempe e i ꝑtransit magnitudinē c h. Et b tardius mo-
bile in toto tempore e f solum pertransit magnitudinē c g.
pertrāsit igitur mobile velocius in minori tēpore vt e i spa
ciū maius. Est em̄ c h spaciū maius spacio c g. Nā c h totū
c g aūt eiꝰ pars. ¶ Tercia. Mobile velociꝰ i miore tpe spa 5
ciū ꝑcurrit eq̄le. ¶ Tāetsi hāc velocioris diffinitōez posue-
rimꝰ: ex dictꝭ tn̄ manifesta itez abire pōt. Nā a mobl'e velo
cius i mīori tpe e i ꝑcurrit c h spaciū maiꝰ. Adhuc i mīori
igr̄ vt tpe e k ꝑcurrit c g spaciū minꝰ. Quādoquidē c g spaciuz
minus percurrit b mobile tardius in toto tempore e f. per
currit igitur mobile velocius i mīori tpe equale. Itē neces
se est mobile velocius aut in equali tempore aut mīori aut
pluri eq̄ꝫ magnitudiēz cū tardiore decurrere. nō i eq̄li. Nā
eque velocia eēnt ex eque velociū diffinitione. quod hypo-
thesi aduersar̄ posite. Neqꝫ in pluri nam id quidem tardiꝰ
est. reliquitur igitur i mīori. ¶ Quarta vt magnitudo cōti- 6
nua ē: ita tp̄us cōtinuū. ⁊ vt magnitudo semꝑ diuisibl'is: ita
q̄qꝫ tp̄us semꝑ diuisibile. ⁊ vt mobl'e tardiꝰ: semꝑ magnitu
dinē secat: ita velociꝰ: tempus. ¶ Nā magnitudiēz comitar̄
motus: motum autem tēpus. Et sicut in omni magnitudie

contingit moueri:et in omni tēpore. Et quicqd cōtingit moueri:contigit ꝛ velocius ꝛ tardius moueri intelligere. Et in omni tpe itelligere velocius ꝛ tardius. Sit igitur vt prius a mobile velocius. b tardius. c d magnitudo. e f tempus. Et percurrat a mobile velocius : magnitudinē c d in toto tempore e f. Quia velocius equali tēpore pcurrit maius: b mobile tardius in eodē tempore pcurrit minus et magnitudis partem vt c g. et mobile tardius eo in eod tempore/minus. vt c h. ꝛ adhuc tardius minus. vt magnitudinē c i . quā diuido signo i . Et si intelligis tardius: iterū min⁹ abibit. vt magnitudinē c k: quā signo k diuisam intelligim⁹. Et ita si semper tardius intelligere pergis: semper magnitudinē c d diuides: et diuisibilem ex mobili tardiore intelliges: Itē quia a mobile velocius in tempore e f pcurrit c d : velocius eo ī minori tempore vt e l (quod signo l diuido) eandē percurret magnitudinē. et adhuc velocius in minori tempore vt e m eandem. Et ita semp vt velocius fuerit in minori tempore candē magnitudinē abibit: atqꝫ minus tēpus secabis: vt magnitudinē per tardius mobile secabas. ℞erspicuū est igit̄ vt magnitudo continua est: ita tēpus eē continuū. Et vt magnitudo semp diuisibil̄: et tempus: Et vt mobile tardi⁹ semper magnitudinē secat/ita tempus mobile velocius. Et has sectiones quasi ediuerso sibi respondere: et intelligi oportere. Eniuero vt mobile tardius in equali tempore minorem pcurrit magnitudinē: ita et velocius in miori tpe magnitudinē pcurrit equalem. Est ꝛ alius modus/quo consimil̄r diuidant̄ magnitudo ꝛ tempus vno eodēqꝫ mobili vt cū mobile a magnitudinē c d in toto tempore e f: totā absoluat. Idē mobile a in minori tempore vt e i. minorēꝫ magnitudinē vt c g absoluet. et in minori tpe vt e k. adhuc magnitudinē vt c h minorem. ꝛ hoc pacto semp consimil̄r vtrūqꝫ diuidēdo/ ptiendoqꝫ (vt voles) pcedes. est igit̄ iam satis manifestū vt magnitudo semp diuidua est: ꝛ tempus. et si temp⁹ diuiduū itidē et magnitudinē diuiduā esse oportere. ¶ Instantia Zenonis. Sed insurgit Zeno volens magnitudiēꝫ nō ī semper ptibilia esse ptibilem ostendere. Si magnitudo (inquit) in semp diuisibilia ptibilis abeat: ꝛ si quicq̄ super eā moueri ponatur: ipsum infinita transire oportebit et infinita seorsum tangere. essent em̄ in ea nō modo infinite sed infinities

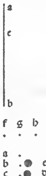

partes infinite. et hoc in tempore finito.hoc autem impossibile est.non est igitur in semper diuisibilia secabilis magnitudo ¶Responsio.Magnitudinem esse infinitã similiter et tempus bifariã dicitur.Primo scđʒ magnitudinẽ vt si nullum finem extremaqʒ habeant: quomodo neqʒ magnitudo neqʒ tempus infinitũ est vllum.Scđo modo secundũ diuisionẽ quo modo et magnitudinẽ et tẽpus infinitũ esse dicimus. Et talia infinita trãsiri possunt: et infinita seorsum tãgi. Infinita autem secundũ magnitudinẽ neqʒ trãsiri/ neqʒ tangi omĩa. Infinita eñ secundũ diuisionẽ actu finita sũt: extrema et finem habentia. Et cum cõtendit illa ĩfinita trãsiri et tangi oĩa:in tempore finito.dicimus vtrũqʒ magnitudine finitũ:et vtrũqʒ diuisione infinitũ. et quopacto vnũ finitum:et alterum finitũ. et quomõ vnũ infinitum et alterũ. Et iõ ĩ magnitudis extremis finite: infinita diuisione et potentia transeunt et tãgunt ĩ tẽpore extremus finito:qð idẽtidem est ĩ tẽporibus diuisione et potestate ĩfinitis illa hoc pacto infinita ptrãsiri.Si igit contendisset Zeno de infinito magnitudine:sua ratio robur et põdus(modo falsum nõ assumeret)habere videretur.quod paucis ostendemus.

¶Quinta conclusio magnitudo hoc pacto infinita tempore finito percurri non potest. ¶Sit a magnitudo infinita q̃ tempore finito c d (si fieri potest)percurratur.sumo magnitudinis infinite partem finitam quãcũqʒ.vt a b :que in tẽpore et minore c d percurritur. Sit igitur tempus c e .manifestum est c e temporis finiti partem:totiens et finito quidem numero replicari posse aut equalem: vt totum temp9 c d mensuret.totidem igitur infiniti equales partes a b ĩ tẽpore c d finito abientur.que cum sint et numero et magnitudine finite:totum pertransitum est finitum. Et si transit totum a :et totum a erit finitum : cuius positum est oppositum. Nec refert si eam magnitudinem non regulariter percurri posueris . Nam velocitatis tantule partis cuiuscũqʒ ad acceptam partem erit aliqua proportio et temporis ad tempus:quare et spacii ad spacium. Et semper cuʒ partes accepte adinuicem habebunt proportionem : singule finite erunt.et numero etiam finite. quare et totum pertransitum abibit finitum. ¶Sexta conclusio. Itidem neqʒ tempore infinito percurritur magnitudo finita. ¶Cõsimili vt pre- 8

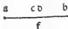
cedens pateat argumento. Sit magnitudo finita a b tempus infinitum c. a tempore infinito seco partem finitam c d. in qua percurritur pars aliqua magnitudinis finite a b: que sit a e. Manifestum est a e partem magnitudinis finite: totiens et numero quidem finito replicari posse: vt magnitudinē a b finitam mensuret: aut equando aut superando nichil refert. quare in tot temporis c equis partibus parti finite c d: tota abibitur pertransita magnitudo. que cū sint numero ⁊ magnitudine finite: et totum tempus transitus erit finitum. quare si transitur in toto c: et totum c erit finitum: cuius concederet oppositum. Et de motu aut difformi aut
9 irregulari idem valuerit argumentum. ¶ Correlariū. Vnde iterum altera ratione ostendere nobis promptū est: magnitudinē ex Atomis et imptibilibus constitui non posse. hoc etsi superioribus satis dilucis rationibus. Attamen hac adhuc ostendere possumus ratione. In omni tempore velocius et tardius res moueri contingit. et velocius in equali tempore plus conficere spacii ostensum est. vt duplum aut Hemiolium. Sit igitur magnitudo a b c(si possibile est) ex tribus Atomis conflata: supra quā moueatur duo mobilia d velocius secūdū Hemiolium ⁊ e tardius. vt cum mobile d. velocius transit tria impertia a/b/c in tribus temporis impertibus f/g/h (magnitudini enim diuisione respondet ⁊ tēpus) e duo impertia transeat. consequēs est vt e mobile tardius: c residuam eius(quam transiuit)magnitudinis dimidietatē in temporis(quo transiuit a b magnitudinē) parte media cō ficiat. quod enim in aliquo tempore transit totum: in temporis dimidio transit dimidium. hoc autem esse non potest nisi temporis partiatur Atomus. Nam esse nō potest in vno Atomo neque in duobus Atomis. Atomum autem partiri impossibile est. Non est igitur magnitudo aut continuū vllum ex Atomis et imptibilibus constitutum.

Primi cap secundi tractatus note.

¶ Nunc/nunc primo.

Ecūdus tractatus continet sex cap.
Primum cap. quīqȝ cōclu
siones.et tres rationes ad.4.¶ Prima cōclu 10
f sio.In omī tempore nunc non scdȝ alteruȝ:sȝ
per se ⁊ pmū imptibile esse necesse est.¶ Mo=
dos nunc prius claros reddidim⁹. Sed hic adhuc oportu=
nū idetur eē:hmōi nunc imptibile esse in tempore ostēde=
re.Nam finis preteriti est id ante quod nichil futuri habeā
tur.Quo pacto futuri aliq̄d habeatur priusq̄ꝫ atqȝ preteri=
tum finitū sit? Et initiuȝ futuri id in quo preteriti nichil re
linq̄tur Naȝ quomodo post futuri initiū:preteriti aliq̄d ma
neat?hoc autem nunc dicimus vtriusqȝ terminū.Est.igitur
nunc in tēpore quiddā imptibile.¶ Scōa cōclusio. Idē est 11
nunc vtrisqȝ temporib⁹ vltimū: p̄terito vt finis futuro vt i
itium . Nam si duo diuersa et abiūcta ponerenť:se tangere
non possent qȝ sunt impertia ⁊ quoȝ non sunt vltima . satis
autem mōstratū est supra:impertia se tāgere nō posse: neqȝ
vnū alteri consequēter eē:quia imptia cōtinuū nō attollūt.
et cū tempus sit continuū inter illa eiusdem nature continu
um incipi oportet:qđ nō nisi temp⁹ esse pōt.At cū post pre
sens inductū nichil p̄teriti hēatur ante vero nichil futuri il=
lud igitur tempus interstes in Atomo erit. Et cū omne tē=
pus(vt ostensuȝ est)ptibile sit:ip̄m erit ptibile. quare ⁊ Ato
mus ptibilis. Imo vero tale tempus cum neqȝ preteritum
sit aliquid neqȝ futurū nichil nisi simplex et imptibile nunc
esse potest qđ si diuidať preterituȝ erit in futuro et futuruȝ
in preterito.imo et ip̄ius nūc hoc erit preteritū illđ vero fu
turū et in eodem nūc plurima simul esse cōspicietur . que si
impossibilia sunt(sunt nāqȝ)non erūt diuersa nūc:temporis
extrema hoc preteriti finis illud initiū futuri:sed vnū idēqȝ
numero.¶ Tercia in ip̄o nūc imptibili nichil moueri conti 12
git.¶ Nā contigeret in ip̄o velotius ⁊ tardi⁹ moueri . Sit
igiť magnitudo a b. tardius vero mobile d. velocius e. ⁊ f.
nūc et imptibile. et d mobile tardius ptrāseat magnitudis
partem a c in Atomo tempis f.si fuerit possibile . E mo=
bile velocius eandem a c magnitudinis ptem in minore (q̄ꝫ
sit nunc)mora absoluet.partietur igiť f nūc imptibile.quod
est impossibile.¶ Quarta. Item neqȝ in nūc contingit q̄cq̄ꝫ 13
quiescere.¶ Primo. Nā aliquid quiescere dicimus cū non

mouetur quādo/vbi et quō moueri natum est.in nūc autem
ostensuz est nichil moueri cōtigere. Neqz igit in nūc quicꝙ
contiget ⁊ qescere. ¶ Scđo potest mobile toto tpe ꝑterito
moueri et toto futuro qescere.nullus id negabit.At qui si ī
Atomo quiesceret in illo eodē simul ⁊ moueretur . Nam si
in toto preterito mouebitur:et in quolibꝫ preteriti ī quo mo
ueri natum est mouebit. Si igit natum essꝫ qescere in Ato=
mo:et in eodē natum moueri esset.moueret igit in nūc Ato
mo preteritū finiente. Et cum in toto futuro quiesceret:in
quolibet futuri(in quo qescere natum esset)quiesceret. igit
et in nunc futurū ipsum initiāte quiesceret. Quiesceret igit
in eodem nūc simul et moueret. Est em̄ nūc idem vtroꝝqꝫ
temporū vltimū:huius vt finis illꝰ vero (quēadmođ dictū
est)vt initiuꝫ. ¶ Tertio aliquid quiescere putamꝰ cū prius
et posterius cōsimilr̄ scđm se ⁊ suas partes sese habeat. In
nūc vero neqꝫ prius neqꝫ posteriꝰ ē. In nūc igit nichil qes=
14 cere ponendū est. ¶ Quīta om̄e quod mouet vt diuisibile sit
necesse est. Nā ōis motus ex quodā ī quoddā est ⁊ cū mobi
le in eo(in quod mutatū est)ōio existit non amplius mouet
Et cū ōio in eo est(ex quo mutatū ē scđm se et partes oēs)
nondum mouetur.qđ em̄ ꝯsimiliter se habꝫ scđꝫ se ⁊ partes
omnes non mutat.omne igit qđ mouet diuisibile est. quod
quidem(cū mouet)ꝑtim in vno termino:partim ī altero est.
Nā non ōio in vtroqꝫ neqꝫ omnino ī neutro ē.vt cū ex albo
fit fuscum:⁊ non nigrū. Non em̄ necesse est quod moueatur
in alterutro esse extremorum.

Secundi cap. note.

¶ Id totum mouetur/quod ⁊ ipsum et eius quelibet parti-
um mouet. ¶ Pars/pars secundū dimēsionem sumpta.

Ecundū cap.cōtinet duas ꝯclusiones/⁊ tres ad se
15 ſ cundā ꝑtem ꝓme rōes. ¶ Pria ꝯclusio.motus bi
fariā diuisionē recipit penes tēpꝰ scꝫ et penes eius
(quod mouet)partes. ¶ Penes autē tp̄us hoc ideo ē:quia
longior motus lōgiore tempore:breuior vero tempore bre=
uiori semꝑ perfinitur.et vt tp̄us pariter sectionem recipit.
At vero ꝙ ꝑtibilitate mobilis itidem partiat patet primo.
Sit a b mobile quod totum moueatur. ipsum diuido in c ⁊
totus motꝰ eius sit d e .quia totū mobile a b mouet/et eius
pars a c mouet.habet igit(quo moueatur)motū. qui sit d f

⁊ eius ꝑs altera e b etiã mouebit̃ ⁊ motũ hẽbit: qui ſit f e. et quãcũqȝ aliã aſſignauer̃ eã moueri oportebit: alioqn nõ totum mouebitur. neqȝ alteram alterius motu moueri poſſibile erit. ¶ Eſt igr̃ totus motus d e in toto mobili a b. Et ꝑs motus d f in parte mobilis a c. et pars altera motꝰ f e ĩ ꝑte altera mobilis c b: vt liquido ꝑcipias motuȝ ꝑtium mobilis ꝑtibilitate ꝑtiri. ¶ Scđo. omĩs motus alicuiꝰ ẽ totus qui et idẽ plurium totus eſſe nõ põt. d e igr̃ alicuiꝰ eſt totus. ⁊ poſitus eſt totus eſſe mobilis a b. Non eſt igr̃ totus a c aut totus c b. ꝑtes em̃ ſunt vtraqȝ: et idẽ motus plurium eſſȝ totꝰ. neqȝ per idẽ alterius ꝑtium vllius: totus. erit igr̃ totus motus d e totius mobilis a b: et partes eiꝰ ꝑtibus mobilis a b: toti motus rñdẽtes. Et certe ꝑrectum eſſe videtur vt totuȝ totius exiſtit et ꝑtes partiũ eſſe partes. ¶ Tertio quia cum totus motus d e ſit totius mobilis a b: cũ diuidet̃ mobile in ꝑtes a c ⁊ c b et quaſcũqȝ alias libuerit. Si ꝑtes motus mobilis ꝑtibus equant̃: confectũ eſt qđ volumꝰ: motũ ſcilȝ mobilis partitiõe partiri. Si vero motꝰ deficit ita vt liceat mobilis partẽ extra accipe motũ nullum habentẽ vt a g: cuȝ totũ mobile a b poſitũ ſit moueri: et pars eius a g mouebitur: que motum nõ habet. mouebit̃ igitur aliquid ſine motu. qđ eſt impoſſibile. Si vͦo dixer̃ motũ mobilis ꝑtes ſuꝑare ita vt aliqua pars eius vt h e extra mobilis partes cadat. Erit igitur motus h e ſine mobili. nõ em̃ erit in altero mobili cũ totus motus d e poſitus ſit eſſe vnus. At vero ſi totus motus ſit vnus: ⁊ mobile eſſe vnũ (vt iaȝ cognitũ eſt) neceſſe ẽ. que ſi impoſſibilia ſunt ꝑſpicuum eua ſit: motum non modo temporis ſed ⁊ partitione mobilis partiri. Et ꝗuis ⁊ quod mouetur et motus ⁊ tempus et pleraqȝ alia diuiſiones correſpondẽtes habeant: vt vnius diuiſionẽ reliqua oĩa ſequãtur. non tamen omĩa hec conſimil'r diuidunt̃. ſed ꝗtitas vt magnitudo ⁊ tempus per ſe diuidunt̃. qđ mouet̃ ſue magnitudinis diuiſione. ⁊ affectiões ⁊ qualitates per accidens qꝛ ſimul iis accidunt quibus ea (que ꝑ ſe ſũt diuiſibilia) inſunt.
¶ Scđa concluſio. nõ modo vt tempus: motus diuiſibilis: 16
imo econtra retroagitur vt motus diuiſibilis ⁊ tp̃s diuiſibile eẽ oportet ⁊ vt motꝰ diuiſibilis ⁊ qđ mouet̃. ¶ Sit a motus. b tempus. diuido motum per medium. Motus mediuȝ eſt in minori tempore ꝗ̃ totus motus a. Et iteꝝ medii ſumo

medium aliud: quod erit in minori tempore vt manifestum est. et semper hoc modo. vnde fit notum vt motus: ita & tempus diuidi oportere. Sit iterum a totus mot⁹ c. c vero qd mouetur. medietas motus: minoris est q̃ c. & iterum medii medietas minoris erit. et ita semper procedendo vt quamcũq; motus partem accipias: eius qd mouetur parti correspondeat. vt pars mota a d: parti eius quod mouet c d. Et pars a e: parti c e. Et a f: c f. et ita quãcũq; aliaz acceperis. Ita (vt predemonstratũ est) vt nunq̃ partes motus: eius qd mouetur deficiãt partibus. aut quod mouetur aliqua parte motũ excedat: sed vt totum totius et partes partiũ existũt. vt igitur motus diuidit et quod mouet diuisibile esse oportet. Et cõsimiliter monstrari posset spaciũ esse diuisibile. et id scdm quod est motus. et ex vnius (vt quod mouetur) diuisione omniũ aliorũ diuisiones perspicere. vno eni diuiso cetera vt diuidant necesse est. Et vt vnum finitũ vt actu: et cetera finita esse oportet. Et vt vnum infinitũ vt potestate et diuisione in semper diuisibilia: et cetera consimili modo esse & infinita. Si eni aliomodo et alia alio modo.

Tercii cap. note.

¶ Quod mutat/mobile. ¶ In aliqd/terminũ aliquẽ. ¶ Mutatio scdm cõtradictionem/generatio/corruptio. ¶ Mutatũ/mutatũ scdz finem/mutatũ esse completuz. ¶ Mutatuz esse scdz pncipiũ/mutatũ esse incõpletũ & imperfectũ. ¶ Magnitudo/spacium.

Ertium cap. cõtinet tres cõclusiones. et tria corre- t laria. Primũ prime. secundũ secunde. et tertiũ ter-

17 tie. ¶ Prima pclusio. Omne quod mutatur cũ primum mutatum est in eo (quo proficiscebatur) termino est. ¶ Nam omne quod mutatur ex quodam in aliquid mutatur. Et quod mutatur a termino vnde mutatur deficit. & cũ mutatum est defecit. Ut enim mutari ad deficere se habere videtur: ita et mutatum esse ad defecisse. Tunc sicut in mutatione scdm contradictionem comperimus: equm est in ceteris mutationibus ita sese habere intelligere. Nam simile est et in ceteris. At vero cum quid generatur cum primum ex non ente in ens mutatum est: ipsum est et est ens. igitur ita se habere in ceteris est intelligendum. erit igitur omne quod mutatur cum primum mutatum est in eo

(ad quē ꝓficiſcebatur)termīo. ¶Item qđ mutaꝛ cum ꝑmū
b c d a mutatū eſt aut eſt in termīo vnđ ꝓficiſcebatur/ aut ī eo quo
ꝓficiſcebaꝛ/aut ī vtroꝝūqꝫ medio:hoꝝ triū vnū eſſe opꝫ.At
vero non erit in termīo vnde ꝓficiſcebatur. Nā mutatū eſſe
eſt ab eo termīo defeciſſe. Neqꝫ alicubi ī medio vt in c cum
mutatū ſit in b. Nam cū mutatio ꝯtinua ſit:qđ mutatū ē tūꝫ
cū mutatū eſt ad id moueret in quo mutatū eſt.hoc aūt im=
poſſibile.relinquiꝛ igr̄ qđ mutaꝛ cum primum mutatū eſt:in
eo eē termīo ad quē ꝓfectū eſt.¶Correlariū. Vn̄ fitvt oīe 18
genitū cum primū genitū eſt ſit. et omne corruptū cum pri=
mum corruptū eſt non ſit.et oīe auctum cū primū auctū ē:
ſit auctū.vt bicubitū/tricubitū et ita de reliquis mutationi=
bus oībus. Hoc tamē in mutatione ſcđm cōtradictionē cla=
rius quodāmodo elucet. ¶Scđa cōcluſio. in quo res ꝑmo 19
mutata eſt Atomū et impꝛtibile eſſe neceſſe eſt. ¶Nō termi=
nū motus:ſed more Atomū intelligimꝰ. Si id igr̄ ī quo res
primo mutata eſt ꝑtibile ſit:eſto ipſum a b: qđ ꝑtiatur in ſi=
gno c vt pars prior ſit a c poſterior vero c b . aut res primo
mutata eſt in a c:aut in c b: aut in toto a b. Non in a c:quia
cum poſita ſit eſſe primū mutata in a b: et a c prius exiſtat
erit prius primo.qđ eſſe nequit. In eo em̄ primo dicimꝰ ali=
quid mutatū:in quo cum non ſcđm alteꝝ nichil eo ſit prius
in quo ſit res itidē mutata. Nec in c b.:quia mutatū eſſꝫ in a
b ſcđm alteꝝ. Neqꝫ in toto a b. quia iteꝝ mutatū eſſet in a c
parte eius priore:atqꝫ eſſꝫ prius primo. Nō erit igr̄ id ī quo
res primū mutata eſt ꝑtibile. relinquiꝛ igr̄ ipm̄ Atomū eē ⁊ 20
impꝛtibile. ¶Correlariū.vnde manifeſtū eſt qđ primū geni=
tū eſt in Atomo eſſe genitū.⁊ quod primo corruptū ē ī Ato=
mo eſſe corruptum.et ita ī ceteris mutationibꝰ ītellige factū.
Attamen duplex concipe mutatū. Id ſcđm finē in quo res
conſecuta eſt completū finem ⁊ actum. Id vero ſcđm prin=
cipiū priuſq̄ res ſuū finem nacta ſit completū. Et nos mu=
tatum eſſe ſcđm finem primū eſſe et ſcđm Atomū impꝛtibile
ſumi modo oſtendimus:de eo qđ eſt ſcđm principiū nūc agen=
dum eſt. ¶Tertia ꝯcluſio. ſcđꝫ rei ꝑncipium:nullū mutatū 21
primū dandum eſt. ¶Nā ſi dabitur vllum:ſit ꝑmo mutatuꝫ
ſcđm principium in a d.manifeſtum eſt a d Atomū(vt mon=
ſtratum eſt)et impꝛtibile eē. Aut ergo a d Atomus eſt vn̄ mo
tus.hoc autē eſſe non poteſt. Nā mutatum eſſe eſt ab eo ter=

a f e c d

mino defecisse. Erit igitur impti͂bile alterum. quod cuȝ po
nas in quo p͛io mutatū est: erit Atomo vnde motus proxi
mū et attiguum. et nūc in tempore sibiiuicē ꝓxima quod eē
nequit. Si vero dixeris a d imptibile et nō ꝓximum Ato-
movnde motus: et tamen eē in quo ꝑmo mutatū est. tūc sic.
Inter primū imptibile et a d est tempus mediuȝ in quo sūt
inumera nūc alia et in q̊ dicis mobile nūq̄ ꝑus fuisse muta
tum. quieuit igitur cōtinue in toto intercepto tempore. ⁊ a
d (in quo dicis ip̄m esse primū mutatuȝ) finis est quietis qđ
esse nequit. Aut in quolibet nūc intermedio mouebat̃. quod
non minus impossibile est. Nō igitur erit a d imptibile. Sȝ
esto dicas ip̄m partibile. diuido ipsuȝ per mediū in signo c.
Aut mutatū ē in a c priori pte. Aut in c d: Aut in toto a d.
Si in a c mutatū est: cum sit prius a d: primū mutatum non
est in a d. Alioq̄n dabitur prius primo. Si solū in c d: non ē
primū mutatū in a d nisi secundū alteꝝ. Et iterū de c d vt
a d procedo. Si das in neutro: neqȝ in toto a d mutatum ē.
et si in toto a d: et in a c prius mutatum est quod eē non po-
test. Neqȝ dici poterit aliq̄n deueniendū eē ad id in quo pri
mo mutatū ē et dare primū mutatū. Nam diuisiones i infi
nitum proruūt. Nam detur pars a c. eam diuido in signo e.
et argumentabor ip̄m prius esse mutatū in a e parte priori.
quare non est primo mutatū in a c. Et si dederis a e in quo
primū sit mutatuȝ: diuido a e in signo f. et statim ostēdo pri
us mutatum esse in ꝑori parte a f. ⁊ abibo hoc pacto a v[illegible]
in infinitū diuidēdo: ⁊ ostendēdo ꝑus mutatū eē. Satis igit̃
arbitror demōstratū ꝓpositū scđȝ rei ꝑncipiū nullū mutatū
22 primū iueniri posse. ¶ Correlariū. Quo fit vt ei⁹ qđ mutat̃/
tp̄is i quo mutat̃ ⁊ ei⁹ scđȝ qđ mutat̃ nō sit dabile ꝑmū. In
mutatōe ei q̄libȝ: tria reperiunt̃ qđ mutat̃/ tp̄us et id scđm
qđ mutat̃ vt homo/ hora/ albedo: q̊ꝝ duo qđ mutatur ⁊ tp̄us
scđȝ se sūt diuisibl'ia. terciū autē nō semꝑ sȝ interdū scđȝ ac
cidēs: vt q͛ iis q̄ scđȝ se diuisibl'ia sūt accidat. Et q͛ de tp̄e
et magnitudie simile ē: sit magnitudo a b ⁊ moueat̃ mobl'e
ex a in c. Si a c sit imptibile: erit imptibile imptibili cōiun-
ctum. Si partibile ergo pars erat in a c in qua mobile ꝑus
mouebat̃. ⁊ iterū in illa parte (si eā seces) aliq̄d erat prius in
quo mouebat̃. Et quia diuidendo nūq̄ sectio defectura ē:
hinc fit vt neqȝ eius qđ mutat̃/ neqȝ tempis/ imo neqȝ spa-

a
c
b

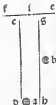
cũ/et diſpoſitionis ſcd̃m quã fiat motus:primũ dari poſſit.
Sed hec adhuc clariora ex ſequẽtibus euaſura ſunt.

Quarti cap. note.

¶ Mutař/moueř. ¶ Infinite/ĩfinities. ¶ Ex quodaʒ/quodam termino.

Quartũ cap. ꝯtinet quatuor ꝯcluſiones. duas rõnes ad primã. duas ad ſcdam et vnũ correlariũ. Duas ad tertiã ⁊ vnũ correlariũ. ⁊ vnũ correlariũ ad quartam. ¶ Prima cõcluſio. in quo tpe primo: mobile mutař: et 25
in eiꝰ qualʒ pte ipm mutari neceſſe eſt. ¶ Primo. qꝛ aliquid mutari ĩ tpe dupl'r dr. vno mõ vt primo. ⁊ eſt cũ ĩ eo ⁊ ĩ eius parte qualʒ mutař. Scdo mõ ſcdʒ alterũ ⁊ nõ ꝑmo cũ nõ in qualʒ partiũ: ſed ſolũ ſcdʒ eiꝰ ptiũ determinatã aliquã mutatur. vt cũ quid ĩ anno mutari dicimꝰ: qꝛ ĩ die muteř. Ex diffinitiõe igr̃ manifeſtũ ẽ ĩ quo tpe primo: mobile mutař: et in eiꝰ qualʒ pte mutari. ¶ Scdo capio tẽpus a b ĩ quo ꝑmo moueař mobile d. Et tẽpus a b diuido ĩ ſigno c. Eſt eñ tẽpus õe vel ĩ infinitũ diuiſſibile. Aut igr̃ mobile d in a c moueř ⁊ ſimil'r in c b. (Si in neutra ptium moueař: et in toto tpe a b quieſcit. Nam ĩ toto moueri ⁊ ĩ eiꝰ partiũ nulla ĩpoſſibile ẽ) aut ĩ altera partiũ ſolũ. ſi ſolũ in altera: non mouebiř in a b ꝑmo ſed ſcd̃m alterũ: cuius oppoſitũ eſt cõfeſſum. Mouebitur igr̃ in vtraqʒ ⁊ ita de quibuſlʒ aliis ptibus argumentabor. in quo igiř tpe primo mobile mutař: et in eius qualibet parte mutař. Et hec nõ modo in qualibet pte mobile moueri oſtendit: at (ſi aptius expliceř ꝯcluſionis vis) in qualʒ pte ꝑmo moueri. Nam ſi que dabiř in qua nõ primo moueatur: mutabiř ſcd̃m alteꝝ. ⁊ ptem ſignabo date partis ĩ qua mobile mouebiř vt f b ⁊ alteram date partis partẽ in qua mobile nõ mouebiř vt c f quia c f pars eſt tpis a b (Quicq̃d eſt eñ partis pars ⁊ vt totius pars exiſtat neceſſe ẽ) ⁊ mobile d nõ mutatur in c f: non mutatur igitur in toto a b primo. qd̃ eſt conceſſi oppoſituʒ. ¶ Secunda cõcluſio. oñe quod mutař:
prius vt mutatum ſit neceſſe eſt. ¶ Primo ſint a b mobilia 24
eque velocia. quoꝝ a moueař in magnitudie c d in toto tempore e f. b vero in ſpacio g h in medio temporis vt e i. b in medietate e i eſt mutatum. Igitur et a eque velox mobile. Et quia hunc in modum aſſignari poteſt mobile ſemp tempus per medium ptiens: erit et a in medietatiſ medietate mu

tatū et ī media medietatꝫ .quare omne qd̄ mutatur:pri⁹ mu
tatū eē nccē ē. ¶ Scd̄o q2 cū a in toto tēpore e f moueat: et
omne tempus in duo equa ptibile sit:quorum mediū extre=
mum est nunc(hoc eni positum ē temporis extremum)ī nūc
illo medio mutatum est. Nam in ipo ferri impossibile est.q̄=
re et iterum in nunc medietatꝫ medio mutatū est. Et q2 hūc
in moduz procedēdo nunq̄ȝ deficit diuisio:aut diuisionis vl
timū daretur et temp⁹ mimuz quod eē nequit: in quolibꝫ i=
25 gitur nunc medio prius ē mutatum. ¶ Correlariū vnde fit
vt illud quod mutat̃ infinite mutatū sit. Nam omne qd̄ mo
uetur cum non pausat ꝛ quiescit:aut moueri/aut mutatū eē
necesse est. In quolibet autē nunc tempis motus non pau=
sat aut interquiescit. Igitur in quolibet taliū nunc:aut mo
uetur aut mutatum est . non autem mouet̃.quia in nunc ni=
chil moueri cōtingit. In quolibet igit̃ mutatum est. Igitur
si ea nunc sint infinita(sunt equidem) clarū euadit mobile ī
26 infinitum mutatū esse oportere. ¶ Tercia ɔclusio.nō modo
omne quod mouet̃ prius mutatū eē oportet:sed ꝛ ante oīe
mutatū vt res prius moueat̃ ē necesse. ¶ Primo quia cum
omne quod mouet̃ ex quodā in quoddā moueatur : sit igit̃
a mobile. quodquidem moueat̃ ex b in c cum igitur est in b
et mutatum est in c:aut est in eodem nunc aut alio et alio:
Non in eodem. Nam simul idem ad aliquem terminuz mo
ueretur et in eodem esset termino. Est igitur in b in nunc v/
no:et mutatuz in c in altero. Et cum inter quelibet duo nūc
sit tempus intersites:mouetur igitur a mobile priusq̄ȝ sit in
c mutatum. Et quodcunqꝫ mutatum alterum dederis(cum
semper tempus inter ipsum et primum sit interceptum)eo=
dem te semper vrgebo argumento. Non enim afferre pote
ris nunc in quo mutatum sit:nunc primo coniunctū . Nam
essent nunc sibiinuicem proxima. Neqꝫ mutatum est in pri=
mo. Nam mutatuz esse est ab eo defecisse ꝛ finis motus exi
stit. ¶ Scd̄o. Id idem in magnitudine(quia manifestior ei⁹
cōtinuitas est)perq̄ȝexploratum habetur. vt si a mobile mu
tatum est in c aut b c impartibile est: hoc autem non. Nam
impartibile impartibili coniunctum esset. Est igitur parti=
bile et magnitudinem interceptā esse oportet . quare prius
mouebat̃ mobile . Que cum in infinitum b ɔ̄sus partibilis
27 sit:seq̄t moble ī ifinitū añ moueri. ¶ Correlariūvñ fitvt añ

o ōne mutatū res in īfinitū ante moueat̄. Hoc argumēto ꝓce
d ente quodcūqꝫ detur mutatū: manifestum est. Et intellige
h oc in omi motu ⁊ mutatiōe (que etiā inter termios statuit̄
ꝯ dictorios) eandē seruare veritatem. ❡ Quarta. quicq̄d mu 28
tatur vt ꝑus in infinitū mutet̄ necesse est. et quicq̄d mutatū
ē vt ꝑus in infinitū mutatū sit itidē oportet. ❡ Eadē cū ꝓce
dentib⁹ demōstratio est ex hoc ꝙ imptibile imptibili, primū
coniunctūqꝫ eē nō pōt. et q꞉ magnitudo sectionē recipiēdo
abit in infinitū. queā dmoᷣ nūeri qui in infinitū augent̄ et li
nee que diminuūtur in infinitū. ❡ Correlariū. Manifestum 29
itaqꝫ est ōne qᷣ fit ꝑus factū esse. et quicq̄d factū est / prius
fieri. et quicq̄d fit prius fieri. ⁊ q̄cquid factū est prius factū
eē oportere. Et ita de corruptione ⁊ ceteris motibus intelli
gas. vt q̄cquid corrumpit̄: aliquatenus prius corruptū est.
et quicq̄d corruptū: prius corrumpit̄. At cū dico quicq̄d fit
prius factū esse: nō intelligo idipm̄ qᷣ fit prius factū esse et
prius esse: sed ei⁹ aliquid. vt cū fiat domus: eius fundamen-
tū ant fundamenti aliquid prius factū esse. Et hoꝝ oim ra-
tio sepius adducta est. quia ois magnitudo ⁊ ōne tēpus in
semꝑ diuisibilia secent̄. neqꝫ scᷣoꝫ prius dari possit ī quo pri
mo aliquid fiat aut factū sit: corrumpatur aut corruptū sit.

Quīti cap. note. ❡ Infinitū / scᷣo. ❡ Ois / tot⁹.

Quintū cap. ꝯtinet duas ꝯclusiones. vnū correlariū
q ad primā. et duas ad scᷣam. ❡ Prima ꝯclusio. Im 30
possibile est vt tꝑe infinito magnitudo transeatur
finita: semꝑ aliud magnitudis sumendo et in om̄i tꝑe totaꝫ
magnitudinē absoluēdo ❡ Sit d mobile ꝯtinue eque velox:
qᷣ continue feratur in magnitudie finita a b: in tꝑe infinito
c. Sumo ꝑtem finitam tꝑis c vt c f. In tꝑe c f mobile d per-
transit aliquid magnitudis a b. Sit illud a e. Et quia d mo
bile ponitur eque velox: in equalib⁹ temporib⁹ c f continue
equalia a e ꝑtransibit spacia. At vero quia pars a e aliquo-
tiens ⁊ finite quidē sumpta mēsurat totā magnitudinē a b:
ī tot igitur temporib⁹ tempori c f equalibus: tota ꝑcurritur
magnitudo a b. At illa sunt finita et multitudie ⁊ magnitu-
die quare si toto tꝑe c tot ī ꝑcurri ponas magnitudinē · c fi-
nitū erit qᷣ ē positi oppositū. Neqꝫ refert etiā an motu irre
gulari feratur nūc velocius nūc tardius. quia in tꝑe c f per
transibit aliquid spacii a b: qᷣ aliquotiēs sumptū mensurat

spaciũ a b. Et si tardius duplo (quālibet aliā posueris ꝓportionē idē subit iudiciũ) moueat̃: i duplo tpe trāsibit equale. et ita cõtinue scd̃z ꝓportionē tarditatis spaciũ sem̄p ꝑus acceptũ spacio absoluet equale: et in tpe scd̃m ꝓportionē tpis c̃ maiore. que cũ (vt spacii partes) erũt ꝛ multitudine ꝛ magnitudine finita: et totũ erit finitũ. Et nichil refert hec multitudine finita magnitudie esse inequalia vt finitũ totũ efficiant. ℭ Correlariũ. Vnd̃ fit vt tpe infinito nichil deficere:
31 ita neqȝ generari aut corrũpi cõtingat. Hoc ex ꝯclusione ē manifestũ. nā si tpe infinito natũ moueri nõ est finitũ spaciũ transeundo: neqȝ quiescere. Est eñ quies motus ꝑuatio qñ et vbi mobile moueri natũ ē. gñatio aũt ꝛ corruptio magnitudinis sunt finite. Et hoc certe qd̃ modo mõstratũ est ꝛ ecõtra magnitudinē infinitam tpe finito ꝑcurri non posse: alias
32 prius a nobis demonstratũ est. ℭ Scd̃a. tempore finito mobile infinitũ magnitudinē nequaqȝ ꝑtransibit: quare neqȝ in ea quiescet. ℭ Nichil refert an magnitudinē infinitā / aut finitā / aut altero ẗmino tñ finitā intelligas. Capio mobilis infiniti partē finitā: que ĩ aliqua pte tẽporis aliquid magnitudinis absoluet. ꝛ pars illa tpis (cũ tempus sit finitũ) aliquotiens sumpta et nũero quidē finito totũ tẽpus mẽsurat quare in tot partib⁹ tot equales prius sumpte parti mobilis ꝑtes: transibũt. et totũ qd̃ transiu ꝛ finitũ est. vt qd̃ ex finitis et multitudine ꝛ magnitudie conflatũ sit. Et idem valuerit si posueris ipsum mobile infinitũ inequalit̃ difformiť qȝ moueri. Non igr̃ tpe finito mobile infinitũ magnitudinē vllam
33 pertrāsibit aut in ea quiescet. ℭ Correlariũ primũ. Vñ tempore finito mobile infinitũ: spaciũ non absoluet finitũ variť
34 neqȝ infinitũ. Eadē ei (que est posita) demõstratio est. ℭ Secundũ. Manifestũ item est vt tẽpore finito nullus mot⁹ esse possit infinit⁹. Nā si esset infinit⁹: ꝛ magnitudinē abiret infinitā. Si aũt id ipossibile est: ꝛ motũ esse infinitũ. Est eñ par eadēqȝ rõ ꝛ magnitudinis ꝛ motus. Et quomõ iterũ cũ ois loci mutatio in loco sit: esse possit infinita?

Sexti cap. note.

ℭ Stare est ad quietem tendere. ℭ Stare / sisti.

Sextũ cap. cõtinet. 8. ꝯclusiones. duas rõnes ad secundā. ꝛ. 1. instantiā Zenonis post vltimā. ℭ Pria
53 ꝯclusio. oĩe qd̃ stat: cuȝ stat vt moueat̃ necesse est.

¶Nam omne natū moueri quādo/vbi ⁊ quomodo:aut mo
uetur aut quiescit.quod autē stat nō quiescit. Nā nichil q̄-
escens in quietem ⁊ tranquillitatē tendit .mouet igit omne
tale.¶Scda ꝯclusio.quidquid stat:in tempore stat. ¶Pri 36
mo. quia quicq̄d stat(vt dictū est)mouet. et quicq̄d mouet
in tempore mouet.igitur quidquid stat:in tpe stat.¶Scdo
quia quidq̄d stat:velocius aut tardius stare posse dicimus.
velocius autē et tardius solum in tempore eē possunt . igit
quicq̄d stat:in tempore stat . ¶Tercia.In quo primo stat: 37
in qualibet eius parte stare necesse est . ¶Hoc(vt de eo q̄d
in aliquo primo mouet)demōstraret tempus diuidēdo.Nā
quicq̄d stat mouet.quicq̄d autē in aliquo p̄mo mouet:in q̄-
libet eius parte mouet. igit quidq̄d i aliquo primo stat:et i
eius q̄libet parte stabit:par ei eadēq3 ratio. ¶Quarta.In 38
quo stetur:primū dabile non est. ¶Nam in quo moueatur
demōstratū ē primū dari nō posse: quia quicq̄d dabit semꝑ
restat prius accipiendū:cū tempus sit in infinitū diuisibile: igit
neq3 in quo stetur dabitur p̄mu3. ¶Quinta.In quo res pri
mo quiescat:nullum tempus dabile est . ¶Nam in Atomo 39
et impartibili nichil moueri cōtingit. igit neq3 quiescere.Est
eni quiescere:non moueri quando/vbi et quomodo q̄d mo-
ueri natū est.Et quod quiescit nūc(vt prius)sese habz..Hoc
autē esse nequit nisi in interuallo inter duo mīma cōstituto.
et id ē tp̄us.i quo igit primo res quiescit tp̄us eē necesse ē.
¶Sexta.In quo primo res quiescit:et in eius.q̄libet pte q̄
escit. ¶Eadē vt prior de tempore manifestatio est.¶Sep 40
tima vnde fit etiam vt in quo res quiescat:primū assignabi 41
le nō sit.¶Ratio p̄cedētibus eadē ē.q̄a sicut q̄d mouet i tē
pore mouet:ita quidq̄d q̄escit i tpe q̄escit. Et sicut magni-
tudis nō ē p̄mū:neq3 tp̄is.neq3 vlli9 cōtinui.s3 oīe tale(vt
iā satis dictū putam9)i īfinitū diuisibile ē.¶Octaua q̄d aliq̄d 42
spaciū aliq̄ tpe prio ptrāsit:penes aliq̄d illi9 spacii p̄mū eē
in aliq̄ mot9tpe nō pōt.¶Nā si eēt penes aliq̄d spacii p̄mū
i aliq̄ tpe mot9:ip̄m ⁊ ei9 q̄lib3 pars penes illō eēnt spacii i
eodē tēpore.nō igit moueret s3 q̄esceret.Id ei q̄escere arbi
tramur q̄d i alio ⁊ alio nūc:idē scd3 se ⁊ suas ptes cōtinue
occupat.Nā oē q̄d mouet: ⁊ i tpe ⁊ ex quodā i q̄dā mouet
vt simł ad aliq̄d moueri ⁊ pmotū eē neq̄at .Nō erit igit q̄d
mouet i aliq̄ tpe mot9 penes aliq̄d spacii. Etem̄ si aliq̄ tem
pore motus penes aliq̄d spacii esset : cū oīe temp9 diuisibile

sit: ⁊ in pori parte illius temporis penes illud spacii esset ⁊ in posteriori pte. qđ cū cōsimil'r sese ⁊ prius ⁊ posterius haberet: consequit̃ iter ip̄m quiescere. sed solo nunc est penes aliquid spacii manens: in quo tn̄ neqꝫ mouet̃ neqꝫ quiescit. In nūc em̄ tpis extremo quicq̄ꝫ neqꝫ moueri neqꝫ q̇escere potest. Neqꝫ quia (ꝙ in nūc sit) sequat̃ ip̄m nō moueri: idcirco sequit̃ ip̄m quiescere. nam qđ nō mouet̃ ip̄m idcirco quiescere accidit ¶ Instātia. Sed ꝙ nichil moueri cōtingat talē paralogismū inducit Zeno. qđ spacium sibi equale cōtinue obtinet: quiescit. At qđ videtur moueri: semper sibi cōtinue equale spaciū obtiet. Igr̃ qđ videt̃ moueri (vt sagitta) cōtinue quiescit. ¶ Hui⁹ palogismi Zenonis ex p̄cedenti ꝯclusione solutio pvia ē. Nō opꝫ em̄ vt q̇cquid sibi spaciū equale obtinet: q̇escat. Nā qđ fertur (vt dictū est) id in Atomo (in quo nichil moueri neqꝫ q̇escere natū est) obtinet. Neqꝫ idve rū est qđ mouet̃: cōtinue sibi equale spaciū obtinere. Imo i solis nūc ⁊ imptibilib⁹ id dixim⁹ accidere: et in nullo motus tpe spaciū sibi occupare equale. Si igr̃ cōtinue occuparet equale: nūc adinuicē essent coniūcta. ⁊ tp̄us ex imptibilib⁹ compositū euaderet. Hoc autē impossibile est: queadmodū et de alia magnitudine quacunqꝫ.

Primi cap. tertii tractatus note. ¶ Falsa descriptio/ Argumentatio falsigrapha.

Tertius tractatus cōtinet duo cap. Primū sex Zenonis rōes
45 ꝙ nō sit motus aut mutatio. ⁊ eaꝝ solutiones. ¶ Sex rōnes ꝙ non sit motus aut mutatio. Quatuor prime sūt Zenonis. q̄ olim antiquis difficultatē solutionis ingerebāt. ¶ Prima inquit Zeno. Si quicq̄ꝫ moueatur ip̄m prius: spacii dimidiū conficere necesse est. Atqui in spacio quolꝫ: infinita sunt dimidia. Infinita autē transire impossibile est igr̃ ⁊ quicq̄ꝫ moueri. ¶ Hui⁹ rōnis ex precedētibus haberi potest manifesta dilutio. Nam sicut infinita dimidia potentia concedimus: ita quoqꝫ et infinita potentia trāsiri posse nō negam⁹. ¶ Scđa si quicq̄ꝫ moueret̃: velocissime motū assequi aliq̄n valeret tardissime motum. at vero velocissime motum tardissime motum assequeretur nunq̄ꝫ

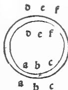
c a
e b
f
g
d

non igit͛ mouet͛ quicq̃. Et q̃ velocissimū nūq̃ assequat͛ tar
dissimū ita palam fit. Sit a velocissimū. b tardissimum. c d
spacium. in cuius spacii termino c locetur a ⁊ ĩ medio b: vt
b dimidio spacio ātecedat. et incipiant a ⁊ b simul d versus
moueri. Cū a peruenerit ĩ signū medium: iam b ab eodē re
cessit (si ip̄m moueri possibile est) et est p̄cedens in alio quo
piam signo. ad quod cum p̄ueniat a: iterum b recessit et ĩ a-
lio signo antecedit. et ita semper fiet vt pari ratione tardis-
simum tanq̃ fugiens (ne assequi vnq̃ possit) velocissimū il-
ludat. Et hanc rationē Zeno inflata bucca et ore Tragico
Achillem personat. ¶ Sed diluitur. Velocissimū tardissi-
mo aliquādo ꝯiungitur. neq̃ est (vt Zeno suspicat͛) semper
tardissimū: signum reliquisse in aliquo alio p̄cedēs: cū ve
locissimū ad signū p̄uenerit. Nā tāetsi a ĩ eq̄li tempe plura
spacia potētia nō p̄trāseat q̃ b: p̄trāsit tn̄ maiora. vt si duplo
veloci⁹ duplū, si triplo triplū. Vnde fit vt in aliquo spacii
signo: ip̄a aliquādo ꝯiunctū iri oporteat. Et hec a p̄ma rōe
differt q̃ in ea Zeno spaciū partit͛ in dimidia: et infinit̄ po
tentia: vt ĩfinitis actu vtit͛. et hinc sua cognoscit͛ pendere so
lutio. In hac vo falsā oppoīt motuū ꝓportionē ⁊ ex motuū
vera ĩ spaciis ꝓportione hec diluitur ratio: et Zenonis (vt
vocat) Achilles. ¶ Tercia. quicquid spaciū sibi equale ob
tinet: quiescit. Atqui sagitta que ocyssime ferri videt͛: con-
tinue spacium sibi eq̄le obtinet. sagitta igitur illa et q̄cūq̃
ferri vident͛ eadē rōe quiescūt. ¶ Pauloante hui⁹ patefa-
cta ē responsio. ¶ Quarta si possibile ē (ĩquit Zeno) q̄dcūq̃
moueri: sint. 3. magnitudies a a/b b/c c/⁊ magnitudie ⁊ velo
citate pares: directe alia supra aliā iacētes. ⁊ a a continue
moueat͛ ad dextram: ⁊ simul b b ꝯ̄ nitatur versus leuā ⁊ c c
quiescat ⁊ ĩmobilis p̄seueret. accidet eodē tempore eadē ⁊
equalia spacia a mouēte ⁊ quiescente eē pertransita. Nam
quo tempore vt d e: spacium c c ab a a mouente pertransitū
est: eod̄ tp̄e ⁊ b b eq̄le spaciū p̄transitū ē a c c spacio q̄escen
te. Et nō modo hoc ĩcōmodi seq̄tur: s; idē tp̄us sibiipi eē du
plū. Nā esto ĩnq̄t aaa directe supra ccc: et bbb foris in dex-
tera vt b primū sub vltimo sit a. Et cōtra nitant͛ modo pre-
dicto aaa et bbb: quiescente ⁊ immobili perseuerante ccc.
tcū a primū stat cū medio c: a primū stat cū b p̄rio. et ĩ eod̄
p̄e vt d f: aaa p̄trāsit didiū ccc ⁊ totū bbb duplū didi ccc.

e f d
a a
b b
c c

a a a
b b b
c c c

At vero idē mobile in medio tēporis transit dimidiū: τ i du plo tpe transit duplum. effectum est igr̄ vt qz a a a in tpe d f transit dimidiū: ipm sit dimidiū. τ qz transit in eodē duplū: ipm sit duplum. et ipm ad seipm esse duplum. ¶ Hec argu= tia statim dissolubilis ē. Nā equale spaciū i equali tpe a mo uēte τ quiescente pertrāsitum eē nō posse: τ idē i dimidio tē poris abire spacii dimidiuz: τ i duplo tpe duplum intelligū tur spaciis (q̄ pertranseunt) oīno cōsimili mō se hn̄tibus. Ap plicat autē Zeno ea ad spacia alteꝝ quiescēs τ alteꝝ motū. vnō i ffam (hanc ob cām) icidit descriptionē. Neqz reputan da sunt (vt ea adducit atqz applicat) incōmoda. ¶ Quita de mutatiōe scdm ꝯtradictionē adducit. Si aliqd mutari pos= sit de ꝯdictorio in ꝯdictorium vt de nō albo i album: in neu tro extremoꝝ existit. quare neqz erit album neqz nō album: et inter ꝯdictoria dabit medium qd ē ipossibile. Nō erit igr̄ talis mutatio vlla ¶ Cū ꝙppiā mutat de nō albo i albū esto in neutro extremoꝝ simplr̄ existat: neqz simplr̄ τ scdm totū sit nō album neqz simplr̄ album: ex hoc nō idcirco sequitur non esse album neqz non album: imo semp alteꝝ ꝯdictorioꝝ verificabit. nam cum plus partium hēbit non album dicet nō album: etsi non oīno sit nō albuz neqz oīno albū. ¶ Sex ta de orbiculari motu. Si quid orbiculari motu (inquit) mo= ueri posueris: accidit idipsum simul τ eodē tpe τ moueri et quiescere. Nam ipm ex posito moueri cōcedes: et tamen cū sit continue scdm se totum in eodē spacio: non mouebit. de= scet igr̄ et simul. quare nichil circulo τ sphera moueri conti get. ¶ Falsum est circulū spherāqz (cum in circulo aut sphe ra mouetur) simlr̄ τ quiescere. Nam tametsi cōtinue esset i ea dem supficie τ spacio: sue tamen partes cōtinue spacium de mutant: et in altero existunt. vt a b interioris circuli pars q̄ est cum a b exterioris: interiori circulo c versus moto non amplius cum a b iacebit: sed cum b c. vt a sit simul cū b aut alia quacūqz parte. vt a b aliis correspondeāt signis. Neqz ib plane verum est semp totum circulum in eodē spacio eē. imo si notas et signa aspexerimus cōtinue i altero toto spa cio τ circulo esse videbimus. vt pmoto a vsqz b: circulus in terior a d est in spacio τ circulo b e: qui prius erat in circulo a d. At vero a d circulus τ b e diuersi sunt et non iidem: nisi forte vt homo et homo musicus. Non igr̄ efficere possit vt

simul quiescat et moueatur:neqз quidem vt moueatur scdз
partes:quiescat vero secundum totum.

Secundi cap. note.

¶ Perfecta/conueniens/apta. ¶ Infinitum/infinitum se-
cundo. ¶ Mutari terminatiue.

Ecundum cap. cōtinet duas cōclusiōes. q̃tuor ra-
f tiones ad primā. ¶ Pria ꝯclusio. Imptibile non 44
nisi scdm accidēs mutari cōtingit. ¶ Indiuisibile
voco quod scdm quātitatē ē imptibile vt punctū. quod q̃dē
dico nō per se mutari posse sз per accidēs. quēadmodū se-
dentē in naui ad motū nauis moueri dicimꝰ:et moto corpo
re:eius ptem vt animā p accidens moueri. Ita ꝛ punctū p
accidens mouet ad motū eius cui accidit. Est et alius ptiū
motꝰ qui scdз mobilis quātitatis ptes attēditur. quo de nō
intelligimus. Nā ii ptiū motꝰ inter se alii sunt ꝛ plerūqз lō
ge differētes ꝛ a totiꝰ motu:quod liquidissime cernit i sphe
ra. Nam sphere partium circa eius cardines et polos ē len
ta motus tarditas: circa vero diuisorem circulum ediuer-
so celer volucritas. Sed vt quod diximus manifestius eua
dat:tales adducimꝰ rationes. ¶ Prima q̃a si imptibile mu
taretur:generaretur/corrūperet/alteraretur/aut scdm spa-
cium ferretur. (Non enī scdm augmentū aut decrementum
d mutaretur:cui nulla vel fingi potest magnitudo) mutet igr
a imptibile si possibile est ex a c in c b in tempore d. Aut ipsuз
in tempore d erit in c b:et tunc ipsum mutatum erit. ꝛ con-
tinget ipsum moueri vbi iam mutatum est. Aut est in a c:et
tunc accidet ipsum quiescere. et non moueri. posituз est enī
ante motum ipsum esse in a c. Aut partim in a c et c b loca-
bis:quod iterum non valebis. quia quod impartibile posui
c sti iam faceres partibile. non igitur impartibile mutabitur
¶ Scda modus quo ipm moueri effingas ꝓximus est acsi
tempus ex nunc indiuiduis cōstaret. At cuз in quolibз mu-
b tatum esset:motus ex momentis conflatus euaderet et non
ante omne mutatum anteiret motus et magnitudo ex inse-
cabilibus esset et multa talia sequerent incōmoda. Hec au
tem impossibilia. Non igit mutabitur impartibile. ¶ Ter-
tia. q secundū locum non moueatur. Nam quicquid in spa
cio fertur:vt prius se minus ꝛ equale q̃з maius abeat neces
se est. Non autem minus se prius abibit impartibile. Nam

imptibili minus esse īpossibile est. Relinquit igitur vt sibi
equale.quare si cōficit sup lineā motū: punctū puncto con=
iunctū/ꝓximūqʒ est:et linea ex imptibilibꝰ cōposita abibit.
Esset eñ imptibile cōtinue sibi equali coniunctū.hoc autēʒ
impossibile quare ⁊ imptibile per se moueri. ¶ Quarta.cuʒ
imptibile in tpe pertrāsiret sibi equale:·cū oīe tēpus diuisi
bile sit ⁊ minꝰ minori tpe abeat:in medietate illius tpis abi
bit minus.dabitur igr̄ imptibili ei equali minꝰ ⁊ qd̄ imptibi
le est ptietur vt ⁊ tempus:aut iteꝝ relabimur in hoc vt non
in tpe:sed in nūc Atomo ⁊ imptibili moueri/ agitariqʒ pos=
sit.Ratū igr̄ ē ip̄m per se haudq̄q̄ʒ moueri posse. ¶ Scd̄a.
45 nulla mutationū īfinita ē. ¶ Nam qd̄ definitis continet ter
mis:infinitū nō est.Oīs aūt mutatio certis limitibꝰ ⁊ termi
nis contēta ē.gn̄atioīs eñ ⁊ corruptioīs ṫmini sūt esse ⁊ nō
esse/Augmenti:vniꝰ cuiusqʒ scd̄ʒ ꝓpriam eius naturā perfe
cta magnitudo/diminutioīs:huic opposito mō facta distra=
ctio/alteratioīs:ꝯria aut que ꝯtrarioꝝ functionē retineant
et que quodāmō sunt ꝯtraria/ et motus scd̄m locū plerūqʒ
termini cōtrarii vt sursum ⁊ deorsum. Sed hoc nō in oibus
vim eandē retinet:vt in iis que circulo agunt.Hanc tamen
mutationē ⁊ finitā esse hac vsi rōne ondimus. quod impossi
bile est esse motū ⁊ moueri īpossibile est. vt qd̄ sectū esse nō
pōt:īpossibile ē secari.⁊ qd̄ īpossibile ē factū eē:īpossibile est
fieri.Atq̄ motus īfinitus:factꝰ eē nō pōt.nullꝰ igr̄ īfinitꝰ.Et
si celestiū corpoꝝ magnitudinē motuū spectas : statim fini=
tos esse apprehendis.Si vero ad tēpus:cū decursa magni=
tudine semper similes regenerent:intelligis in infinitū ī tē=
pore abire.Fieri etiā potest vt post generationē sit augmen
tatio:post quā alteratio:post quā iteꝝ generatio aut(quāvo
les)alia mutatio.et ita semꝑ vt semꝑ sit motus.Non tamen
ꝓpter id erit vnus ⁊ infinitꝰ motus.Nam ex tam variis ni=
chil vnū conflatur.Sed(qui tēpus infinitū sibi aptet ⁊ quē
tota temporis series trahat) nullus nisi circularis esse pōt.
Et de hoc hactenus dictum sufficiat.

Sexti Physicoꝝ finis.

Primi cap. primi tractatus septi mi Physicoruʒ note.

¶ Pausans/quiescens.

Eptimus Physicorum conti=
net duos tractatus.
Primus tria cap. Primū ɔtinet duas cō
clusiones. duas rōes ad primā. ⁊ duas ad
sc̄daʒ. ¶ Pria ɔclusio. Om̄e qd̄ mouet vt 1
ab alio moueat necesse ē. ¶ Prio qꝛ cū a=
liq̄d ab extrinseco moueat ⁊ mouēdi p̄nci
pium extra ip̄m cognoscit: manifestū ē ab alio moueri. Cū
vero ab extriseco nō moueat: vim intra se latentē et moti=
uam retinet: a q̄ ⁊ ip̄m mouetur. Putare em̄ aliq̄d a seipso
moueri q̄a nullū exteri⁹ mouēs appareat: ꝓinde est atq; si
putes (si a c mouet c b ⁊ id te lateat) a b a seip̄o moueri: imo
et c b a seipso. Omne igitur quod mouet vt ab altero moue
atur necesse est. ¶ Sc̄do mōstratum est om̄e qd̄ mouet ꝑti=
bile esse oportere. Si igit quicq; taliū a seip̄o moueret: ⁊ to
tum a seip̄o ⁊ partes a seipsis mouerent. Q; si a seip̄is mo=
uerent: vna quiescente alteram quiescere non esset necesse.
At vero ꝑmanifestuʒ est vna parte mobl'is vt a c quiescen=
te: et c b quiescere: imo et a b. Alioquin cū moueatur posi=
tū sit a seip̄o hoc est a se primum moueri: a c simul staret et
moueretur quod est impossibl'e. Omne igit quod mouet ab
alio moueri necesse est. quod em̄ a seip̄o mouetur: nullo pa
cto altero pausante ip̄ʒ quiescere necesse ē. Q; si pausat al=
tero pausante (vt de toto euenit pausante parte) ab altero
moueri est necesse. Et hec ratio de motu sc̄dm locū potissi=
mū sumpta est. ¶ Sc̄da cōclusio. Cū ab exteriore mouente 2
mobile qd̄cūq; moueat: quod mouēs ab altero mouēte iti
dem moueat: hoc in infinitū abire impossibl'e est. ¶ Primo
quia quicquid ita mouebit: in loco esse necesse est. In locis
autem non abitur in infinitum. Stabitur igitur tandem in
aliquo: quodquideʒ ab exteriore mouente non amplius mo
uebitur. ¶ Sc̄do si hunc in modum abitur in infinitū: sit i=
gitur a motum ab exteriore mouente b. et b q̄dem a c. et c
ab ip̄o d. et hoc pacto in infinitū euadat. quia simul sūt mo
uens et quod mouet: cum mouebitur a mouebit b. ⁊ cū mo
uebitur b: pariter et c. erit igitur simul motus a et b et c et
vniuscuiusq; reliquoꝝ. Sit igitur e motus a. et f motus b.
et g motus c. et h motus ipsius d. et sit k tempus motus a.
quia e motus a determinat⁹ ⁊ finit⁹ ē vt mobile a: ⁊ tp̄us k

finitum erit.et in eodem tempore mouetur a et b et c ꝛ vnũ quodq; reliquoꝝ:in k igit tempe finito simľ cum a:et b et c ꝛ vnũquodq; reliquoꝝ mouebũtur.Accidit igiť a b c d mobilia ifinita:motu e f g h i in finito tempe k moueri.quo ei tempore a mouetur:et reliqua oĩa cõsequẽter se habentia(que infinita sunt)moueri concessa sunt.Hoc autẽ impossibile. Et nichil refert An motus a cq̃lis sit An maior aut minor motu b.et ita deinceps . nam semp abibit infinitus. Neq; valeat si dixeris prius ꝓbatum esse infinitũ magnitudine finito tempore moueri non posse : non autẽ numero et multitudine infinita:hic autem de multitudine infinitis agitur que finito tempe moueri nullum putabitur incõmodũ. Nos certe idem putamus incõmodũ.Nã cũ ea que hoc pacto mouerẽtur molẽ corpusq; habeãt:cõtigua sunt et se tãgunt omnia:et magnitudinem infinitã attollunt attiguam. Quare idem fuerit acsi intellexeris vna; ex a b c d cõtinuã magnitudinem cõflatam:et eam motu infinito ꝛ tẽpore quidem finito moueri.quod est adductũ impossibľe. Non igiť hoc erat possibile. Nã possibili cõcesso nullũ accidit impossibile. Item et nichil refert tales motus vnũ motum genere/aut specie/aut numero efficere.Genere quidẽ vnũ efficerent si alicuius vnius generis essent.vt substãtie vt quãtitatis.et vnũ specie si in ea que eiusde; sunt speciei euaderẽt. vnum vero numero si mobile numero idem et id secundũ quod fit motus et tempus numero idem.

Secundi cap. note.

¶ Primus/ ꝑximũ. ¶ Motus/motus accidentalis.

Secundum cap.continet vnã cõclusionẽ ꝛ eius probationem. ¶ Conclusio. Primũ mouẽs nõ vt gratia cuius sed vnde motus:simul est cũ moto ¶ Simul ea dico inter que nullum intercipiť mediũ. Et certe id oĩ proximo mouenti et moto cõmune est.Quod patet. q2 motus tres sunt species scd̃m quãtitatem:que augmentum et decrementũ diciť/scd̃m qualitatem vt alteratio:ꝛ scd̃; locum que est latio ꝛ scd̃m locũ mutatio.At inter augẽs ꝑximum et auctum nichil interiacet . fit eñ aliquo adueniente Neq; inter minuens et diminutũ. nam fit alicuius substractione. Neq; inter ꝑxime alterans ꝛ alteratũ quod in singulis speciebus facile est intueri. Ea quippe que alteratõt

apta veniũt:sensibilia sunt:sonus/silentiũ/albedo nigredo/ dulcedo/amaritudo/caliditas/frigiditas/humiditas/siccitas/ leuitas/grauitas/mollities/durities/raritas/densitas/ horꝫ media/ꝛ cetera similia quoꝝ sensus existit. et scd̃m hec corpus a corpore differre dicere solemus At oĩm taliũ agentia prima tangũt passa.vt prime sonans sonoꝝ/ colorans coloratũ/dulcorans aut amaricans dulcoratũ aut amaricatũ:et sic in ceteris.Et quot modis inaĩa patiunt̃:tot modis ꝛ aĩata pati reperiunt̃.At hoc nõ conuertit̃. Patiuntur nãqꝫ ꝛ alterãtur aĩata scd̃m sensum.nõ aũt inaĩa ꝛ sensus exptia.Item scd̃m sensibiles passiones fiũt alteratiões.At cũ quid scd̃m ipsas patiat̃:videm⁹ oĩa adinuicẽ ꝯtigua vt aerẽ ad visibile corpus:qd̃ terminat̃ ad lumẽ.et lumẽ ad visum.Et ita de audibili/gustabili/ꝛ tãgibili.est igr̃ prime alterãs oĩe: simul cũ ipso alterato.de latione ꝛ scd̃ꝫ locũ mutatione vt prime mouẽs simul cũ moto existat idẽ euenit.Nam si a pncipio intrinseco moueat̃.hoc statim notũ est. cũ inter ip̃m ꝛ motum nullũ queat assignari mediũ. Si aũt ab extrinseco pncipio: aut pellitur/trahit̃/vehitur/aut in giro torquet̃.Ad hoꝝ eñ quatuor vllũ pulsionẽ/tractionẽ/vectionẽ/vertiginẽ:ꝛ ceteros ab extrinseco motus factos reducimus oẽs.At vero prime pellens/trahens/vehens/aut vertigine torquẽs simul est cũ pulso/tracto/vecto/aut vertigine acto:vt int̃ ipsa prime pellentia ꝛ pulsa/trahẽtia ꝛ tracta nullũ fiet interceptũ mediũ Est enim pulsio ipsius mobilis ab se abiectio. cuius spẽs sunt impulsio:cũ mouens moto non deficit.ꝛ expulsio: cum eidem deficiat.et piectio:cum velocior motus est q̃ȝ nature lati competat. Tractio opposito fit modo. Est enim ad se aut propinquum alterum: factus motus cum trahens a tracto non sit separatũ. cuius species sunt inspiratio/ respiratio/congregatio/et similes. quẽadmodum expiratio/aspiratio/sputio/segregatio que sub pulsione continentur.Vectio aliquando motus est per accidens vt cum ad motum vehẽtis in ipso aut supra ipsum feratur: aliquando fit pellendo: aliquando trahendo: et aliquando vertigine torquendo vt in tribus aliis motibus vectionem reperire queas. Vertigo ꝟo ex pulsu cõponit̃ et tractu. Est eñ cũ mouẽs hãc ptẽ pellit illã ꝟo trahit. manifestũ ẽ igr̃ prime mouẽs simꝉ esse cum moto.

Tertii cap.note.

¶ Figure/scđ3 dimensionē: forme vo scđ3 figurarꝫ transla
tionē ꝛ habitudinē sumunt. ¶ Materia/matia ex qua ꝛ de-
noiatōis sub3. ¶ Ene⁹/ereus . ¶ Pyramis figura corpea
cui⁹ iferior ē supficies: a q̃ omes latales ꝛ ambiētes supfi-
cies vna aut ples ad eunđ pūctū sursū sūt erecte. quidem
pūctus Pyramidis vtex ꝛ con⁹ dicit. Supficies vo ifima
(a qua omes alie erigunt) Pyramidis basis nūcupatur.
¶ Corporea pulcritudo ē debita mēbrorum cōmensuratio.
¶ Turpitudo vo cōtra: eorꝫ inelegās ꝛ incōcina cōmensu-
ratio. ¶ Incōcina/nate icōueniēs ac idebita. ¶ Perfūctio
t Ertiū cap. cōtinet q̃tuor cōclusio- officiū.
nes. 3 rōes ad pmā. 2 ad scđa3 . ꝛ 2 ad. 3 . ¶ Pria
4 cōclusio. In formis/figuris/earꝫ acceptōib⁹ atq3 p-
uatōib⁹ nō ꝯsistit altatio. ¶ Prio q̃a videm⁹ altata vt rare
facta ꝛ calefacta eandē seruare figurā: et eā deperdere nul
la re acq̃sita: vt sola ptiū detractione aut sola alicui⁹ depdi
tione. ¶ Scđo. quod alteratū est materie nomen ꝑpe reti-
nere videm⁹ . vt si sit es calefactū/frigefactu3 aut humefa-
ctū: semp es noiamus. quod vero figuratū est posteaq̃ figu
ram acceperit: vt es statue/Pyramidis aut lecti: nō ampli⁹
materie nomen retinere sol3 sed aut statua/ aut Pyramis/
aut lectus dicat. aut statua enea/Pyramis enea/aut lectus
eneus. Non ē igit scđm figuras altatio. ¶ Tertio. Incōue
niens est dicere res ꝑusq̃ existāt: alterari: vt cū pficiūt quē
admodū cū homo generat. At res ipe simul cū pficiunt (vt
cum dom⁹ tectū sumit aut lateres) formā et figuram accipi
unt. Non igitur scđm formas et figuras est alteratio: qua-
5 re neq3 scđm earum acceptiones aut priuatiōes . ¶ Scđa.
neq3 in corporis habitibus neq3 animi: ꝓprie alterationem
locaueris. ¶ Nam corporei habitus in quadam ꝓportione
cōsistūt aut disproportōe. vt sanitas i calidorꝫ/frigidorꝫ/hūi
dorum/et siccorū ꝓportione quadam et temperamēto . E-
gritudo vero in eorum disproportione . Sic est et de pulcri
tudine et turpitudine. At que sic in proportione cōsistunt ꝛ
disproportione secundum adaliquid sumuntur. secūdū aūt
adaliquid dictū est nō esse motū. quare neq3 erit alteratio.
Itidē ꝛ aīmi habit⁹ vt virtutes ꝛ vicia scđ3 ꝓportionē aut
discrepantiam sumuntur. Est enim virtus in mediocritate
et equalitate quadam locata . Vicia vero in dissonantia et

inequalitate(vt in supabundantia aut defectu)sita sunt. Itē
qđ pficitur aut impficitur non idcirco ppꝛie alterari dicas:
vt neqȝ domuȝ cui fundamentū iacit aut q̄ integit alterari
dicis. neqȝ circulum dicis alterari qꝛ fiat q̄ maxime natura
pōt maxime ꝛ pfectissime circulus. At virtutes potius sunt
pfectiones vt gn̄ationes quedam. ꝛ vicia eaꝝ labes ꝛ corru
ptele. nō igr̄ i corpoꝛis hītibus aut aīmi: ppꝛie alteratio lo
canda est. Qꝫ vero virtꝰ animi sit ipassibilitas quedā: mali-
cia vero passibilitas ei ꝯtraria qꝛqȝ oīs virtus moralis cir-
ca delectationes ac tristicias ꝛ alias animi pturbatiōes mo
derandas verset̄ aut actu/aut meōꝛia/aut spe: indaginis est
alterius discipline. ¶ Tertia intellectiue ptis hītus altera- 6
tiones nō sunt. ¶ Pꝛimo qꝛ itellectiue ptis hītus vt sciētia
scđm adaliquid sumi vidētur. ¶ Scđo. vniuersalis ex qui-
bus scie nascunt̄: ex pticularibus expientia notis colligunt̄.
ꝛ actus ii qui ad intellectū ptinent nullo motu nullaqȝ alt̄a
tione egent: vt qui tpali pfunctione nō parent̄. Quietudine
eñ ꝛ residētia aīa sciens fit ꝛ prudens. Huius signū est. doꝛ
miēs/ebꝛius/egrotans/infans ꝛ senex qui ob motuū pturba
tionē ab vsu scientie prepediunt̄: quibꝰ cessantibꝰ vt in quie-
te quodāmodo ꝛ residētia ad scie contēplationē euehuntur
apti. Et q̄uis extante /fluēteqȝ tpe intelligamꝰ ꝛ contēple-
mur: ppterea arbitrandū nō est nos intelligere aut contem
plari in tpe. Simile eñ esset acsi dicamꝰ aspectionē ꝛ tactū
fieri in tpe: cū etiā singulo quoqȝ momēto(nullo tpis intue-
niēte beneficio)res ipse se tangāt. manifestū est igr̄ hītuū in
tellectiue partis animi nō esse alteratiōes. ¶ Quarta solum 7
scđȝ sensibiles qualitates ppꝛie sumēda alteratio ē. ¶ Nā ne
qȝ scđm hītus nec per idē scđm dispositiones ꝛ potētias: ne
qȝ scđm foꝛmas et figuras ppꝛie sumunt̄ alterationes. relin
qunt̄ igitur solū sumende scđm qualitates sensibiles.

Pꝛimi cap. scđi tractatus note.

¶ Circulus/ oꝛbis/
sphera. ¶ Uniuoca/que eiusdem sunt nature. ¶ Equiuoca/
que sunt diuerse. ¶ Equiuoca/Homonyma. ¶ Pꝛoxima/q̄
in eodeȝ gñe sūt pximo ꝛ quasi similia ¶ Susceptiuū qđ/est
quod nō alterius rōne recipit. ¶ Quo vero quod alteriꝰ ra-
tione mediāteqȝ altero suscipit.

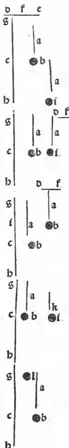
Ecũdus tractatus continet duo cap.
Primũ cap.cõtinet vnã q̃sti
onẽ.duas ↄclusiones.duas rões ⁊ 4 cõparabi
liũ ↄditiones post primã.vnı⁹ q̃stionis solutio
8 nem post scdam. ¶Questio.An om̃is mot⁹ oı
9 motui penes velox ⁊ tardũ cõparãd⁹ existat? ¶Prima cõ
clusio.nõ om̃is mot⁹ om̃i motui cõparabilis existit. ¶Pri
mo quia si om̃is omni cõparabilis est: vt eque velox dicatˀ
quod in eq̃li tempore mouetˀ:erit mot⁹ circularis alicui mo
tui recto equalis:et aliq̃s maior/et aliq̃s minor.hoc autẽ eẽ
non potest.Quomodo em̃ erit circulus recte eq̃lis? ¶Se
cũdo quia si eque velox dicatˀ quod in eq̃li tempe mouetur
cũ in eq̃li tempore aliq̃d feratˀ et aliq̃d alteretˀ:erit quedam
alteratio loci mutationi eq̃lis.quod si ita esset: ⁊ passio eq̃
lis eẽt spacio ⁊ lõgitudini:et hec maior/hec vero minor.hoc
autẽ eẽ non põt vt neq̧ recte circulus eq̃lis. quare neq̧ al
teratio loci mutationi cõpabilis . Neq̧ valet si dixeris q̃d
circulo mouetˀ veloci⁹ aut tardius moueri oportere: eo q̃d
scd̃z rectum fertur:quia si velocius aut tardi⁹: ergo et eq̃liter
vt si b circulo torq̃atur in tempore a.⁊ c recto feratˀ i parte
a:et idcirco dixeris motũ b velocitate minorẽ: c vero maio
rem.Nos vero dicim⁹ motũ circularẽ neq̧ velociorẽ/neq̧
tardiorem/maiorem/aut minorẽ recto.Nã oporteret circu
lum et rectũ esse compabilia scd̃m maius/min⁹/⁊ eq̃le. Est
em̃ id velocius quod in eq̃li tp̃e spaciũ pcurrit maius.⁊ id
tardius quod in equali pertransit min⁹.Et circularis mo
tus spaciũ circulus est:et recti rectũ.At qui crederet mot⁹
esse eque veloces q̃ eq̃li tempore absoluantˀ/velociores qui
minori/tardiores qui maiori:nichil aliud est q̃z si credas lẽ
te ambulãtem eque velociter aut velocius currente moue
ri imo et currentem tardius:si pluri tempore currat. ¶Cõ
10 parabiliũ quatuor cõditiones . ¶Prima.om̃ia nõ equoca
sunt cõparabilia.vt augmẽtatio augmẽtatõi/ diminutio di
minutioni/albefactio albefactioni et ita in ceteris.Nõ autẽ e
quiuoca vt vinũ non ẽ stilo acutius:aut i fidibus postrema
Chorda.quia acuties ĩ vino et acuties in stilo ⁊ Chorda e
quiuoca ẽ.⁊ magis altˀatio ⁊ loci mutatio.Unde fit vt si vini
acuties nõ dicatur penetratu velocior aut tardior acumine
stili:multo min⁹ dicetˀ altˀatio velocior aut tardior loci mu

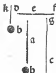
tatiõe. Et si dicas: eadẽ rõ est acuti ĩ vino et stilo vt qđ sensũ
penetrat: ꝛ multi in tpe/circulo/ꝛ recto. Dicim⁹ hoc flm eẽ:
sed eẽ equiuocã q̃uis nomia sint eadẽ. ¶ Scda. cõpabilia de
bent esse eiusđ nature aut sub ꝓximo gñe ꝯtenta. vt equs et
canis genere ꝓxima sunt: ꝛ vox ꝛ aqua non sunt gñe ꝓxima.
ideo nõ cõparabilia. Tertia. q̄ nõ differãt susceptiuo vt quo
et qđ. vt dulcedo ĩ melle nullo medio suscipit: dulcedo vero
harmonie mediãte voce ĩ susceptiuo recipit: ideo cõparabilia
nõ sunt. Sũt itẽ ꝛ homonyma. ¶ Quarta. cõparatiões faciẽ
de sunt scdm spẽm indiuiduã et nõ scdm eã que diuidua est.
vt coloratũ diuidit in albũ et nigrũ. idcirco nõ bene cõpara
bimus albũ nigro scdm coloratũ. neq̨ rite assignabim⁹ an al
bũ sit nigro magis coloratũ. ¶ Scda cõclusio. vt motus eq̃ 11
veloces dicant: nõ sufficit eos eodẽ tpe fieri. ¶ Nã alteratio
et scdm locũ mutatio eque veloces dicerent: pariter ꝛ mo-
tus circularis ꝛ rectus qđ est incõueniens. Nõ igr̃ vt eodẽ
tpe fiant sufficit vt dicant equales. ¶ Et si q̃ras cur nõ cõ-
parẽtur: an quia alteratio gen⁹ est aut loci mutatio aut tem
pus: Dicimus tẽpus semꝑ idẽ specie esse: ꝛ eundẽ specie ei⁹
ptes copulantẽ Atomũ. sed alterationẽ ꝛ loci mutationẽ lon
ge genere diuersa esse. imo et ipsa diuersa esse genera: q̃ cõ-
parationib⁹ nõ apta esse dixim⁹. Et species habet alteratio:
albefactionẽ/nigrefactionẽ/ꝛ hmõi ceteras scdm qualitatũ
sensibiliũ spẽs. Et loci mutatio spẽs habet scdm termios di
uersas: vt sunt motus sursum ꝛ deorsum/scdm spacia vt cir
culare ꝛ rectũ/ꝛ scdm instrumẽta mot⁹ exsequẽdi: vt ambula
tionẽ scdm pedes/volatum scdm alas/ꝛ similes. Et licet ge
nus vnũ sit: in eo tamen multa latent etiã equiuoca: quorũ
hec valde distantia sunt: hec vero similitudine ꝓxima: ita vt
(cũ equoca sint) non percipiant. Et (vt sũmarie multa cõple
ctamur) hec eque velocia sunt que in equali tempore mouẽ
tur scdm equalẽ magnitudinẽ/ scdm idem specie indifferẽs/
et motum specie indifferentẽ. Hinc ꝓspicere licet que gene-
rationes eque veloces dicantur vt ee que in equali tempo-
re/equali magnitudine/ et secundũ idem specie indiuisibile
(vt homo ꝛ equs) fiunt. Ita et corruptiones / et augmen-
tationes/et diminutiones. Et alterationes eque veloces
que in equali tempore secundum eandem specie indiuidua
passionem (que neq̨ magis sit neq̨ minus sed equaliter)

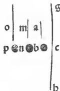
existunt. vt eoꝝ que in equali tempe equaliter albescūt aut
sanātur. ¶Et si dixeris scdʒ q̄litateʒ sumit similitudo: et se
cundū q̄titateʒ equalitas. Non igit alterationes q̄ sūt scdʒ
qualitatem dicētur eq̄liter veloces aut equaliter esse. ¶Di
cimus cū eas eq̄ veloces dicamꝰ: nos ad tp̄us inter cetera
respicere. et cū eas neqʒ magis neqʒ minus sed eq̄liter eē:
numerū respicimꝰ. Et ita q̄ loci mutatōes eq̄ veloces sint
intelligas: per que ⁊ ꝯtinam que velociores et que tardio-
res secundū vnūquodqʒ mutationum genus sint mutatio-
nes facile cognoscas.

Secundi cap. note.

¶Mouet/mouet scdm locū. ¶Medictas mobil' ē mobile.
subduplum. ¶Nō mouentiū et mobiliū moles quāte sint
respiciēde sunt sʒ mouētiū ⁊ mobiliū potētie. ¶Mediū di-
Ecundū cap. cōtinet septē cōparati- midiū.
f onuʒ mouētium ⁊ mobiliū regulas. ¶Pria regl'a
si aliquod mouēs moueat aliqd̄ mobile aliq̄to tē-
pore et aliq̄to spacio: idē mouens aut eq̄le mouebit mobil'
medietatē ꝑ duplū spaciū i eq̄li tpe. ¶Sit a mouens. b mo
bile. c spaciū. d tp̄us. manifestum ē q̄ quidq̄d mouet aliq̄d:
aliq̄ vi superāte mouet aliq̄to tpe ⁊ spacio. vn̄ ex Analogia:
regl'a euadere potest vel q̄ʒ manifestissima. ¶Scd'a. Si pōa
mouēs moueat mobile aliq̄to tpe et aliq̄to spacio: potētia
eadem aut ei data eq̄lis mouebit mobl'is medietatē per idē
spaciuʒ in temporis medietate. ¶Tercia. si potētia mouēs
moueat mobl'e aliq̄to tpe ⁊ aliq̄to spatio: eadē potētia aut
ei data equalis mouebit idem mobl'e per spacii medietateʒ
in medio tempore. ¶Quarta. si virtus mouēs quodcunqʒ
moueat mobl'e aliq̄to tempore ⁊ aliq̄to spacio: media vtꝰ:
mobl'is medietateʒ eod̄ spacio mouebit ⁊ i eodē tpe. ¶Ha
rum oīʒ causa ē par eademqʒ Analogia. ¶Quīta. si vtꝰ mo
ueat mobl'e aliq̄to tpe ⁊ aliq̄to spatio: nō nc̄c̄e est eand̄ v-
tutem aut datā eq̄lē mouere duplū mobl'e ꝑ dimidiū spacii
in eodem tempore: aut per equale in duplo tempore. Sit a
virtus motiua. b mobile. quod moueat spacio c: in tempore
d. et l duplum mobile b. non oportet virtutem a etiam om-
nino l mobile duplum mouere possē. Nam accidit l mobi
le vi motricē a superare. ¶Sexta. si virtꝰ mouens moueat
aliqd̄ mobl'e aliq̄to tpe et aliq̄to spacio nō oportebit vtut

medietatē idē mouere mobile per dimidiū spacii in eod tpe aut per idē spaciū i duplo tpe. Alioqn si quiquaginta simul homies mouerēt nauē: ꝯtingeret ꝛ vnūquēqꝫ solū mouere nauē. Et ex hoc dephenditur calūnie Zenonis solutio. Argumentabatᷣ eñi sic. Si inqt modius milii cadēs in terrā sonaret: ꝛ illius medietatis medietas ꝛ iter illius medietas ꝛ ita i infinitū vt minutissima milii pars sonū ederet. qd est ipossibile. ¶ Non opꝫ (qd Zeno cōficere intendit) si modius milii aut miliū cadēs sonū faciat: ꝛ medietatē sonū efficere. Nam forte ita exilis atqꝫ attenuata eius virtꝰ fuerit: vt mediū resistentiā nō superet: et acrē nō diuidat. neqꝫ cadat. Et ꝙuis pars illa in toto vna cū reliquis totius ꝑtibus moueret nō tñ ꝛ actu ꝛ per se mouebat. vt nūerus mouentiū nauē et vnus i illo numero. ¶ Septima. si due virtutes motiue moueāt aliqua mobilia aliꝙto tpe ꝛ aliꝙto spacio: virtꝰ ex illis collecta mouebit mobile ex mobilibꝰ collectū per id spaciū et in eodē tēpore. ¶ Ex analogia (vt cetere) cognita est. Et has cōparationis mouentiū ad mobilia regulas applicamꝰ consimilr̄ ad augmentationē/diminutionē/alterationē/ ꝛ reliquos motus hunc in modum. Si augmentās/diminuens/ aut alterās: augmētat/minuit/ aut quodcūqꝫ alterat aliꝙto tēpore/aliquāta ꝙtitate/aut qualitate: idem augmentat/minuit aut alterat. duplex dimidiū in eodē tēpore. Et idem augmentabit/minuet/aut alterabit medium in tpis medietate. Et dimidia mutatione in temporis medietate. Et media virtus augens/minuens/aut alterans: mediū auctū/minutum/ aut alteratū in eodē tempore reddit. Et nō est necesse ipsam posse in ipsius duplum i duplo tpe. Neqꝫ virtutis augentis/ minuentis aut alterantis medietatē posse in toto. Et si duo mouent duo vt augmentando: ꝛ virtus augmentans' collecta: duoꝝ aggregatum eodē tpe mouebit ꝛ virtus diminuens et alterans consimilr̄. ¶ Et de his hactenus dictum sit sufficienter.

Septimi Physicoꝝ aristotelis finis.

Primi cap. primi tractatus octaui Physicoruꝫ note.

¶ Asseuerant/affirmant. ¶ Perēne/ꝑeuū/ꝑpetuū/qd principio fineqꝫ careat. ¶ Principiū ꝛ finis duratiōis. ¶ Uel/ etiam.

Ctauus Liber ℘hyſicoꝝ ꝯtinet
q̃tuoꝛ tractatus. ¶ ℘ri
mus tractatus duo cap. ℘rimū cap. vnā
queſtionē. quatuoꝛ antiquoꝝ de mot⁹ ꝑpe-
tuitate opiniones. duas ꝯcluſiones ⁊ qua-
1 tuoꝛ rõnes ad primā. ¶ Queſtio. An fact⁹
ſit mo tus vt ante ipm nullus oīno p̄ceſſe-
rit: an deficiet vt ne vllus quidē poſtea ſit futurus: an ne-
q; hoc pacto factus ſit vnq̃. nūq̃ue caſurus: ſed ſemꝑ fue-
rit ſempq; ſit futurus vt quiddā īmoꝛtale ⁊ ſine quiete ⁊ vt
2 vita quedā oībus rebus natura conſtātibus. ¶ Quatuoꝛ an
tiquoꝝ de hac re opiniões. ¶ ℘rima eſt ponentiū infinitos
mūdos quoꝝ quidā cōtinue occidant / alii vero cōtinue ori
antur qui (quia credūt hmōi reꝝ oꝛtus ⁊ obitus ſine gn̄atio-
ne ⁊ coꝛruptione fieri nō poſſe: quare neq; ſine motu) motū
aſſeuerant eſſe perpetuū. ¶ Scōa eſt ponentiū vnū eſſe mū
4 dum: ſed eum perpetuū eſſe aſſerentiū. ¶ Tertia eſt / Anaxa
goꝛe mundū eſſe genitū ponētis et motum incepiſſe: at neq;
motū neq; mundū poſtea interitura eſſe. Aiebat eñ om̄ia ī-
finito euo in Chao ⁊ cōfuſione delituiſſe ⁊ quieuiſſe: que di
uina mēs aliqñ incepit ſegregare ⁊ tūc quoq; mundū ⁊ mo
5 tum incepiſſe. ¶ Quarta eſt Empedoclis qui mūdū infpol-
latis vicib⁹ ponit gn̄ari et coꝛrūpi. generari quidē cū lis ſe-
greget ⁊ diuidat: coꝛrumpi cū amicicia cōgreget atq; vniat.
℘onit eñ litē ſegregando vnū multa facere: ⁊ amiciciā cō-
gregando multa facere vnū. Et interuallis mediis (cū neq;
lis ſeparet neq; amicicia congreget) om̄ia quieſcere. Et he
ſunt opiniones naturalr̄ loquentiū et qui motū eſſe confeſſi
ſunt. Qui motū nō admiſerūt de hac queſtione (qd̄ nobis vti
le ſit) nichil meminerīt. Et certe hui⁹ q̄ſtiōis īquiſitio nō mō
vtilis ē ad nature explorationē: ſ; ⁊ ad eā ℘hiloſophie ptē
q̄ pmū reꝝ exoꝛdiū ꝯtemplat̄ atq; pmū toti⁹ nature p̄ncipē.
9 ¶ ℘ria ꝯcluſio. Mot⁹ nō īcepit ita vt āte ip̄; nullus p̄ceſſe
rit mot⁹. ¶ ℘rīo. mot⁹ ē act⁹ mobilis vt mobile ē queādmo-
dū pus oſtenſū ē. ſi qñ igr̄ fact⁹ ē mot⁹: ⁊ res mobiles (quecū
q; fuerit ille) p̄ceſſiſſe neceſſe ē: qd̄ vel ſine motus diffinitiōe
ꝯcedas. vt ſi q̄ futura ſit alteratio: ⁊ alterabile p̄iacere neceſ
ſe ē. Et ſi loci mutatio: loco mutabile. Et ſi cōbuſtio: ⁊ cōbu
ſtiuū ⁊ cōbuſtibile. Aut ergo res ip̄e mobiles ꝑpetue fuerīt

ante iacentes aut aliquãdo genite. si genite: ergo mot⁹ eas
pcessit per quem in lucẽ sunt edite. Motus igit̃ quẽ assigna
bas non erat primus. Q; si dixeris res eas eternas atq; p=
petuas anteisse: et hoc certe incõmodũ videt̃: et (vt a scĩeti=
bus dicatur) indignũ. Non igit̃ motus videt̃ factus: vt nul
lus ante ip̃z antecesserit motus. ¶ Scdo. q2 si motiuũ ꝛ mo
bile eterna fuerit: cũ hoc moueri posset: illud vero semp mo
uere: seculis eternis id mobl'e quieuit ꝛ motiuũ ip̃m nõ mo
uit: factũ aliqñ primũ mouẽs. Erat igit̃ causa quietis aliq̃.
est em̃ quies motus p̃uatio. At vero eẽ nequit causa quiet;
vlla: sine motu preuio. Non igit̃ dabis p̃mũ motum quĩimo
omnem motũ precedet motus prior. Q; si dixeris virtutem
illam motiuã ad opposita posse. vt sciẽtia 𝔷riox est ꝛ nõ vt
ignis qui tantũ calefacit et non frigefacit. id dictum parum
pondus habere videtur. Nã videmus q̃cunq; possibilia sũt
mouere ꝛ moueri: se cõsimiliter habẽtia ꝛ ꝓxima semp mo=
uere ꝛ moueri. Essent em̃ talia: q̃re potius alterũ semp mo
ueret et alterũ moueret̃. Et si ante non moueret vnũ neq;
alterum moueret̃: non semp in eadem dispositione fuerunt
et nunc cũ mouet alterꝫ et alterum mouet̃. demutatũ igit̃ vi
detur vnũ aut alterũ et prior incepisset mot⁹ eo quẽ tu po
nis primũ. vt si hoc nunc est duplum cum ante non esset du
plum: aut ip̃m aut ad quod dicitur duplum: mutatũ esse vi=
detur. ¶ Tercio consensus ph̃oꝝ (vno Platone scilicz ex=
cepto qui in Timeo tempus cũ celo genitum asserit) est tẽ=
pus esse perpetuũ. Democritus em̃ volẽs ostendere omĩa
facta eẽ impossibile esse: ita argumentat̃. Temp⁹ ꝑpetuũ ẽ.
igitur vt om̃ia facta sint impossibile ẽ. At si tempus est ꝑpe
tuũ: et motũ eẽ ꝑpetuum oportet. Est em̃ temp⁹ (vt ex p̃ce=
dentibus cognitũ est) nuẽrus mot⁹ scd̃m prius ꝛ posterius
Et motus passio quedã ꝛ affectio eẽvidet̃. Non est igit̃ mo
do qui dictus est factus. ¶ Quarto. si dixeris cũ Platone
t̃p̃us factũ ꝛ ĩcepisse: cũ t̃p̃us sine nũc ĩcepisse intelligi non
possit. nũc autẽ oẽ mediũ sit vt vni⁹ finis ꝛ alteri⁹ p̃ncipiũ:
vt t̃p̃us nũc illd (quodcũq; dederis) p̃cessisse ꝯfitearis opor
tet. Et ita semp ꝓcedas vt t̃ps sese offerat ꝑẽne atq; ꝑeuũ.
Q; si t̃p̃us ꝑẽne est: et mot⁹ ꝑẽnis erit atq; ꝑpetuus. Est ei
tempus (vt superi⁹ dictũ est) nuẽrus ꝛ passio quedaz mot⁹.
¶ Scd̃a. mot⁹ vt neq; fact⁹ ĩcepit: ita q̃q; neq; ĩtitur⁹ ẽ vnq̃ 7

vt ne vllus sequat. ¶ Nã queãdmodũ qui motus ortũ confitetur cogũtur cõcedere motũ:motu p̃mo priorẽ:ita ꝛ qui de siturũ putant ꝯcedere oportebit motum citimo atq; postremo motu posteriorẽ.quia aut eo corrupto resipe simul corrũpunt:aut manẽt supstites. si corrũpunt:cũ nichil in nichilũ corrumpat:abibũt in alterũ.Hoc aũt esse nequit nisi comitãte motu.Erit igr̃ is motus citimo ꝛ postremo motu(qui positus est)posterior.Si manẽt supstites:iisdẽ q̃ de motus inceptione posita sunt:vrgendũ est argumentis.

Secundi cap.note.

¶ Minor mũdus/homo ꝛ in ei⁹similitudie vnũquodq; aial
¶ Minor mũdus/Microcosmus ¶ Maior mũd⁹vniuersũ.
¶ Maior mũdus Macrocosmus.

Ecundũ cap.ꝯtinet vnã ꝯclusionẽ. duas rõnes ad eã.tres rõnes nõ esse motũ perpetuũ ꝓbantes. ꝛ earũ solutiõẽs. ¶ Cõclusio. Et Anaxagoras ꝛ Em-
8 pedocles haud cõueniẽter mundũ eẽ factũ asserere videnť. ¶ Primo.q2 in nature explanatione id sũmope obseruandũ est ne quid sine rõne ꝓbetur:ꝛ ne id causa sumat: qđ cã esse nõ possit.Hoc aũt in sua ipa assertione Anaxagoras ꝛ Empedocles nõ obseruãt:qn poti⁹sua dicta figmento similiora videnť. Inq̃t em̃ Anaxagoras mentẽ illã ĩfinitis seculis abstinuisse ꝛ postea opatã fuisse:sempq; ĩ futuꝝ opaturã.neq; cãm vllã adhibuit.Sic em̃ mentẽ illã ĩfinit̃ seculis ociosã/torpentẽq; faciebat.Et Empedocles asserit aduenieẽte lite mundũ gñari ꝛ aduenieẽte amicicia ĩtire:ꝛ id cõplurib⁹ alternatisq; vicib⁹fieri ꝛ interpollatĩ q̃scere. Neq; cãm ammolit adducere cur hũc in modũ alternẽtur vices nũc ortus/nunc obitus/nunc quietis.Debuit saltem Empedocles inducere.Amicicia est que homines congregat.Inimicicia autem seiungit ꝛ segregat.Fugiunt nãq; abinuicem inimici.quare ꝛ in vniuerso sic erit.Et q̃uis id insufficiens sit:vt sus tamen rationem sequi fuisset. Quodquidem et Democritus faciebat et eorum que facta erant causas inquirebat. Eternoꝝ vero et eorum que semper sunt non amplius volebat nos rõem inq̃rere.qđ in pte recte:in pte ṽo insufficienť volebat. Nã triangulũ ãgulos tres duob⁹ rectis hñe equales eternũ est:et hui⁹ cãꝫ inq̃rim⁹ ꝛ cãm habet p̃ncipia

perpetua.et hoꝝ quidem ꝑncipioꝛuꝫ non amplius causa vlla est.❡Scđo.qꝛ nichil i vniuersa nat̃a ē qđ aut rõe aut oꝛdīe careat.et nat̃a oībꝰ q̄ nat̃a cōstāt oꝛdīatōīs causa eē videt̃: et sempvnifoꝛmis similiqꝫ ꝑseuerās oꝛdīe nat̃e tenoꝛ:vt nō aliqñ q̄dem sic:aliqñ ꝟo non ꝓcedat.vt semꝑ ignis ad supna conscensus:grauiū ꝟo motꝰ sēꝑ ad ima.At vero Anaxagoꝛas assertione sua ꝙ infinito tempoꝛe res quieuerit ⁊ postea moueri ceperint:omnē tollit oꝛdinationē. Infinite aūt quietis ad motū(quē postea ponit infinitū futurū)nulla oꝛdinatio ē.Neqꝫ reddi ratio potest vlla cur tūc factū/cur nō pꝛius.❡Unde fit etiā vt Empedoclis dictum minꝰ irrationale videatur.Nam ponit mundū generari/deinde interire/et interpollatim mediis interuallis quiescere/ et iterum nasci/ac oꝛiri:vbi videtur seruatus nat̃e oꝛdo ⁊ tenoꝛ. Non tamen sufficienter (vt diximus) nulla vsus rõe id astruxit.

❡Tres rationes motū non esse perpetuū pꝛobātes: pariter et earum solutiones. 9

❡Pꝛima.Omīs motus est de quodā in quoddā vt de cōtrario in cōtrariū.sꝫ de ꝯrio i ꝯriū motū infinitū eē impossibile est:igit̃ nullꝰ motꝰ infinitꝰ ⁊ ꝑpetuus est.❡Scđa videmꝰ ea q̄ nūq̄ꝫ agitata fuerūt oīo neqꝫ scđꝫ se neqꝫ suas ꝑtes vt ignis/aer/aq̄/terra inaīa pariter ⁊ aīata post hmōi q̄etem posse īcipere motū. q̄d igitur ꝓhibebit et mūdi motū itidē incipi potuisse? ❡Tercia.Animalia mouentur post summā quietudinem nullo impulsoꝛe.Nō eī vt moueātur:extrinsecū quicq̄ꝫ afferre opoꝛtet.quid igit̃ mūđ post summā illā(quā Anaxagoꝛas astruit)quietē motū incipere ꝓhibet? Si id i mioꝛe mūdo īspicimꝰ cur nō liceat et i maioꝛi inspicere? Et hec ratio foꝛtiꝰ ꝑsuadere videt̃. nō tñ has rōes diluere difficile erit.

❡Pꝛīe solutio.dicimꝰ nullū motū qui ex ꝯrio in suū ē cōtrariū ꝑpetem atqꝫ ꝑenū eē: sꝫ oēꝫ talē ꝯtrariis clausuꝫ et termiatū.et nō semꝑ nuēro esse posse vnū ⁊ ꝯtinuū.vt neqꝫ idē nuēro sonꝰ quē Choꝛda pꝛimo icta reddit ⁊ quē scđo icta.Omnē eñ motū de quodam esse i qđdā vt de cōtrario i ꝯriū sensibiliū motibꝰ applicari debet. Est eī ꝑter hos alīꝰ q̄dā motꝰ quē nichil vetabit semper eē vnū ⁊ eundē/cōtinuū iugem ⁊ ꝑpetuū.vt amplius ex sequētibꝰ fiet manifestū. ❡Scđe.nō ē incōueniēs ea q̄ nūq̄ꝫ agitata fuerunt inchoare motum. De inanimis vero nichil mirari dignū est siue excitet̃ a quiete extrinsecum motoꝛem

habeant appositū: quo absente quiescūt ⁊ hoc natura facta quiete. si violēta fuerit quies: extrinseco motū vetāte absente ptinus mouerētur. Et hec ratio videt̄ querere cām cur aut nō semp̄ quiescant/aut semper moueant̄: sed hoc aliūde fiet exploratū. De aīatis aūt maiorē affert difficultatē de q̄bus nūc dicendū est. ¶ Tertie. dicim⁹ aīal nūq̄ sine natura li motu esse. habet eñ semp̄ in se naturalē motū ⁊ nō vnū solum sed forte multos: quoꝝ ipm totū aīal causa nō est sꝫ est intra se delitescēs oīm hoꝝ causa. Et idcirco aīal nō ex oīs motus quiete nullo extrinseco admīstrante mouet̄: sꝫ ex q̄e te motus qui scđm locū est. cui⁹ causa q̄nq̄ȝ contingit ab extrinseco: q̄nq̄ȝ ab intrinseco ⁊ a motib⁹ (qui plures sūt) interius nūc intellectū nūc appetitū mouentib⁹. Et certe ostendit sōnus multos in aīali infiores esse motus: cuȝ eius ptes exteriores moueri nō videant̄. que aliquo inexsite iterū experrecta surgunt. Ex mīori igr̄ mūdi similitudie non confi cias maioris mūdi motū post quietē icepisse. Sed de iis adhuc ex sequētibus aliquid apparebit manifestum.

primi cap. scđi tractatus note. ¶ Immobile primo. ¶ Locus ꝓprius/locus naturalis. ¶ Aliqua/res naturales alique. ¶ Caprific⁹/siluestris ficus omīa quib⁹ innascit̄ loca disscindens ac rumpens.

Secūdus tractat⁹ ꝯtinet quatuor cap. Primū cap. vnam diuisionem. tres ꝯclusiones. duas rōnes ad primā. tres ad
11 scđam. vnū correlariū ad tertiā. ¶ Diuisio. Necesse est oīa entia aut semp̄ moueri/aut quiescere/aut imobilia esse. aut aliqua semp̄ moueri/quiescere/aut imobilia esse. Aut oīa aliq̄n moueri/ aliq̄n quiescere/ aut imobilia esse. Aut aliqua aliq̄n moueri/aliq̄n q̄escere/aut aliquādo imobilia esse. Et hec discutere vtilitatē ad ea (q̄ pau
21 loante dicta sūt) affert: pariter ⁊ ad p̄sentis opis rursus dubitatorum solutionē ⁊ toti⁹ absolutionē et cōpletionē ¶ Prima ꝯclusio. nō oīa semp̄ mouētur. ¶ Aiūt eñ qui hec astruunt omīa semp̄ moueri: sed motū illum latere sensum/ neq̄ȝ quo motu semp̄ moueātur determiant. sed id fl̄m esse monstratur. ¶ Primo quia natura est principiū quietis vt ⁊ motus. Ita igr̄ dicētes p̄ncipiū negāt Physicū. fl̄m igr̄ dicūt

oĩa semp moueri. ℂ Scdo. nõ oĩa semp gñant/aut corrum-
puntur/augmentantur/aut diminuũtur/neq3 continuantur
auctio et diminutio: sed semp inter auctionez ⁊ diminutio-
nem mediũ interiacere oportet. vt si tot gutte aut innascẽs
caprificus lapidem cauent: non oportet quãlibet guttã lapi
dem cauare et in toto tempore precedente guttã aut capri-
ficum aliquid lapidis abscidere: sed tot cauãt simul et non
quelibet. vt tot homines simul trahũt atq3 mouẽt nauem et
non quilibet. Ita et in auctione et diminutõe. Neq3 omnia
semp alterant. Primo quia ꝗuis id quod alterat in infini-
tum partiat: non idcirco vniuersa temporis serie alteratio-
nem trahi oportet. Nã plerasq3 alteratões veloces ⁊ in to
to subiecto assecutas vt cõgelationes ꝑspectas habemus.
Scdo eger in tempore sanat: quẽ posteaꝙ cõualuit ⁊ eo cõ
pleto tẽpore manifeste a sanatiõe quiescere ꝑspicimus. Est
eñ sanatio vt alteratio. Tertio alteratio est inter terminos
cõtrarios. clauditur igit et non in infinitũ ꝓcedit. Quarto
videmus lapides tãto tẽpore manẽtes neq3 duriores neq3
molliores fieri. Signum igitur est non oĩa semp alterari.
Et certe qui putat oĩa semp alterari in nimis manifestis
errat. Neq3 dicere possint oĩa semp ferri. Primo quia ꝑ-
ridiculum est credere montes ⁊ saxa semp deorsum ferri: et
ea videri semp i terra manere: et id nos latere. Scdo. ignis
aer/aqua/terra et pleraq3 alioꝝ i suis ꝓpriis locis existũt.
At vero vnũquodq3 in suo ꝓprio loco natura quiescit aut
ex eo violente detrudit. quiescũt igitur talia in suis ꝓpriis
locis. Non igit omnia semp moueri est astruendũ. ℂ Scda 15
cõclusio. Non oĩa semp q̃escunt. ℂ Prio q2 q̃dã moueri
sensu vel ꝑspectissima sũt: ⁊ hoc illustrius manifestiusq3 est
ꝙ vt rationẽ req̃rat. Querere ꝓfecto rõez vbi sensus fidez
faciat: q̃dam intellectus infirmitas est. ℂ Scdo q2 qui dubi
tat motum eẽ nõ modo i Physica: sed alia q̃lib3 scia trahit
errorẽ. q̃a oĩes quodãmodo motu vtunt. ℂ Tercio quia si
cut iportunitates ad Mathematica ꝑncipia nichil ad Ma-
thematicũ ꝑtinẽt ita q̃q3 neq3 ee q̃ sunt ad motũ eẽ ad Phi
sicũ spectãt. est eñ Physica suppositio. et nata ꝑicipiũ eẽ
motus ꝑus posita ẽ. Ex iis ei ĩtelligis nõ oĩa semp q̃escere
et ne hoc q̃dez mõ: s3 neq3 oĩa semp ĩmobĺia ꝑseuerare pos
se. ℂ Tertia. nõ aliq̃ semp mouẽt ⁊ aliq̃ semp q̃escũt. ℂ Q2 14

res nō semꝑ generātur aut corrūpunt: sꝫ simul atqꝫ genite
sūt nō āplius generant. ⁊ sui interitꝰ finis ē ⁊ terminꝰ. ⁊ cer
te mutatiōes sunt generatiōes quedā ⁊ corruptiones. Que
augētur certū est nō semꝑ augeri posse/ ⁊ que minuūtur nō
semꝑ minui/et que alterant nō semꝑ alterari/ ⁊ que ferūtur
nō semꝑ ferunt. nam ī suis locis natura quiescūt. ⁊ extra vt
moueant violentꝰ exigit motus: qui nō semꝑ ꝑseuerat. ⁊ cō
simil'r ostēdas ea nō semꝑ quiescere vt que aliqñ oriant/ ali
15 quādo occidāt/incrementū sumāt/atqꝫ decrementū. ¶ Cor
relariū. vnde fit exploratū aliqua aliqñ moueri ⁊ aliqua ali
quādo q̄escere. Scōi cap. note.
¶ Sistere/quietare. ¶ Motus violentus ē qui fit a princi-
pio extrinseco nō ꝯferente vim passo. ¶ Non ꝯferente vim
passo/ꝑncipio nō agēte intrīseco. ¶ Violētus/ꝑter naturā.
¶ Discretū/diuisū/aliud. ¶ Potētia ꝑmo/ potētia remota.
¶ Pōa scōo/pōa ꝓpinq̄ ⁊ ꝑcipua. ¶ Sphera pila lusoria.
Ecundū cap. ꝯtinet tres diuisiōes ⁊ duas ꝯclusio-
16 nes. ¶ Prima diuisio. Eoꝝ q̄ mouent q̄ꝺ scōm se
mouētur/q̄ꝺ scōm partē/⁊ q̄ꝺ per accidēs. Ita ⁊ eo
17 rū que mouēt. ⁊ q̄d vnūqꝺqꝫ eoꝝ sit: ꝑꝰ dictū ē. ¶ Scōa eoꝝ
q̄ per se mouent q̄ꝺ a seipsis mouent: que post quietē motū
iniciare ⁊ inchoatū citra terminū sistere nullo extrīseco ad-
uenīēte queunt vt aīata. Alia vero ab alio: q̄ id nō possūt vt
18 inaīa. ¶ Tertia eoꝝ iteꝝ que ꝑ se mouent q̄ꝺ natura mouēt
que a ꝑncipio qꝺ in ipis est mouent. vt aīata a seipis ⁊ a ꝑn
cipio qꝺ in ipsis ē mouent. et graue deorsum. Alia vero vi ⁊
ꝑter naturā. vt aliqñ aīata et aīatoꝝ ꝑtes ⁊ tra sursū ¶ Pri
ma ꝯclusio. In oīi motu discretū diuisūqꝫ est qꝺ mouet et
19 qꝺ mouet. ¶ Nam in iis q̄ vi ⁊ ꝑter naturā mouent statim
id manifestū est. mouent eīn ab extrinseco agitatore. In iis
vero que scōm naturā(vt in aīalibꝰ q̄ a seipsis mouent)etiā
id deprehendit. Nam motorē habent animā intus latentem
vt nauta est intra nauem ipsam gubernans ⁊ dirigens. De
inanimis autem cum natura ferantur difficultas affertur.
Nam non videntur ab extrinseco moueri. Mouerentur eīn
vi quadā ⁊ ꝑter naturā potius. Neqꝫ a se vt aīata. Primo.
q̄a a se moueri aīatoꝝ ē ꝓpriū. Scōo q̄ q̄ a seipsis mouent
se q̄etare queūt citra terminū. vt qui ābulat: vt vult et vbi
vult pōt nō āmbulare. inaīata vero non. Tertio quia que a se-

ipsis mouentur:ad oppositas partes seipsis feruntur. vt a-
nimata nunc ante/nūc post/nūc sursum/nūc deorsum/ nūc ī
dextrum/nunc in sinistrū naťa ferunť. Non autē inaīa:vt i-
gnis.solum eñī natura sursuz ⁊ non deorsum fertur. Sz iis
nimirū non obstātibus:inaīmoꝝ discreta ⁊ diuisa sunt ⁊ mo
uens ⁊ quod moueť. vt eorum pars vna ē mouēs et altera
mota et patiens. Et licet extrinseco egeāt cum ipā etiā na-
tura ferantur:eorum tamen ipis intrinsecū ꝑncipiū vim mo
uendi prebet ac prestat. Non tamen(vt rite ꝓbatū est) idcir
co a seipsis moueri dicenť. Sed hec adhuc clariora diluci-
dioraq; euasura sunt. ¶ Scđa.inaīata ab alio moueňť:⁊ al 20
terum atq; alterū mouens et motum est. ¶ Nam mouens
aut est preter naturā vt ferreus vectis et natura grauis q̄p
piam sursum leuans.aut mouens naťa vt actu calidum na-
tura mouens atq; calefaciēs quod est potentia calidū.et i-
ta secundū quantū et vbi. Nam quidquid actu causa est:na
turalez vim habet mouēdi ea q̄ ptāte talia sunt:quale quod
mouet actu est. Cū vero inaīatoꝝ mouens preter naturam
fuerit:manifestum est ea ab alio moueri et alteꝝ ⁊ alterum
esse mouēs ⁊ motum. Q; si secundū naturā:itidem.nam mo
uens erit actus:faciens mobile actu esse aut q̄tum aut q̄le
aut vbi:quale ipsum potentia erat. Verūtamen duob⁹ mo-
dis dicitur aliquid esse in potentia. Primo aliquid est sic ī
potentia non quidem vt opereť non impeditum: sed adhuc
actu egens.quomodo dicimus terrā esse in potentia sursuz.
aut quia preter naturā sustolli/sursumq; ferri possit aut in
ea generari leuitas.quēadmodū et ipsa aer potentia est:⁊ si
cut nondum sciens potentia ē cōsyderans. Aliomodo ita in
potentia vt substracto impedimento protinus opereť. quē-
admodū sciens(modo impedimentū non sit vllum)cōsyde-
rat:et actu calidum calefacit.et hoc pacto inaīata sunt ī po
tentia vt in sua loca feranť:quotiens iaceant extra.et ī quā
to et quali similiter se habet . Et est resistens et impediens
quodāmodo vt moueus/et quodāmodo vt non. Nam mo-
uet per accidens et non per se vt lapis cum demolitur part
es/et sphera lusoria repercussa pariete:ab eo vt resistente ꝑ
accidens moueť. Sed ex his satis esse clarum arbitramur
inaīma semper ab alio moueri et alterum atq; alterum esse
mouens et motum.

¶ Mutatio vniuoca est cum mobile ad cōsimilem act⁹ mo
uentis actum mouetur. ¶ Seipsum mouens/completū mo
uens ab intrinseco motum.

Tertium cap. cōtinet vnā diuisionem. quiqȝ ꝯclusio
21 t nes. ⁊ 2 rōes ad primā. ¶ Diuisio. Mouentiū quo
dam est mouens tantuȝ ⁊ nō motum ab altero. Et
id pͥmū ⁊ per se mouens dicit. Alteꝝ est mouēs quidem et
ab altero motū. et eoꝝ qddā est ꝓpiquius vt quod est pͥmo
imediati⁹: ⁊ quoddā remotius. verbi causa. vt si hō mouȝ ma
nū ⁊ hō nō ampli⁹ ab alio moueat/ ⁊ man⁹ mouet baculū/ et
bacul⁹ lapidē. Homo mouēs pͥmū ⁊ ꝓpt se diceret ⁊ man⁹
⁊ baculus mouētia scdȝ alterū: hoc vltimū ⁊ remotius/ illd vo
22 ꝓpiqui⁹. ¶ Pria ꝯclusio. pͥmū mouēs posteriorib⁹ magis
mouet. ¶ Prio. qꝛ pͥmū mouēs posteriora mouet: nō autē
posteriora pͥmū. ¶ Scdo. qꝛ posteriora sine pͥmo (vt a quo vim
suā mouēdi recipiāt) mouere nō possūt. pͥmū autē sine poste
riorib⁹ mouere potest. Est igr maifestuȝ pͥmū mouēs poste
23 riorib⁹ magis mouere. ¶ Scda. datis mouentib⁹ quibuscunqȝ
ncc̄e est ad aliqd pͥmuȝ decumbere i q fiat stat⁹. ¶ Naȝ aut
decumbit ad pͥmuȝ: aut ꝓcedit i infinituȝ. Nā infinitoꝝ nō
est pͥmuȝ. At vo i infinituȝ ꝓcedere ipossibile est. decumbit
igit ad pͥmuȝ qdqdem cum nō āplius ab alio moueat (qꝛ pͥ
24 mum) i eo stat. ¶ Tercia. pͥmum mouens aut imobile ꝑseue
rat aut a seipo mouet. ¶ Oīe ei qd mouet: aut moueri aut
nō moueri ncc̄e ē. Si nō mouet: imobile. Si aūt mouet: aut
a se aut ab alio moueat oportet. nō ab alio nā (vt dictū est)
25 primū nō esset. Reliquit igit vt a se moueat. ¶ Quarta pri
mū mouēs imobile est. ¶ Quia qd mouet aut ꝑ se mouetur
aut ꝑ accidēs. Si dicas ꝑ accidens neqȝ idcirco moueri o
portet. Et si scdȝ accidēs moueret nō eēt ncc̄e moueri. q̄re
neqȝ aliqd alioꝝ. hoc autē falsum. Nā motū semꝑ eē opor
tere prius cōstructū est. Si das primum per se moueri: neqȝ
hoc quidē. Prio nā qd ꝑ se mouet ab alio moueri pri⁹ mō
stratum est. erit igitur mouens et non motū neqȝ ab se neqȝ
ab alio. Nec imerito aliquid tale existit quod mouet et non
mouetur. Quia cum in aliquo coniūcta reperiantur et vnū
ab altero seiunctum reperiatur: et alterum ab altero. Mo
uere autem et moueri simul coniūcta reperiūtur in baculo:

et moueri seiunctū a mouere vt in lapide. Merito igitur inuenitur ⁊ mouere seiunctū a moueri . quare hec tria erunt: mouens tantū/mouens et motum simul/ et motum tantum. Hanc ob causam intellectū Anaxagoras posuit immobilē ⁊ separatū :qui fons/origo/principiūq; motuū effectiuū esset etqui rebus omibus preesset. Secundo. quia aut codē motu se moueret ⁊ moueret vt augens augeretur/ minuēs minueretur/calefaciens calefieret/ docens doceretur / sanans sanaret/ferens ferretur/quo nichil ineptius. Aut alio motu mouet ⁊ alio mouetur. Sed quomodo augmentans alteratur/ aut alterans fertur? non eñ se sed alterū moueret ⁊ augmētaret:⁊ ipsumquoq; ab altero moueretur vt ab alterante et ferente et hoc abiret in infinitum . Nec valet dicas moueri vsq; ad aliqua ⁊ deinde reflecti ⁊ reciprocari. Nam oporteret ipsum a superiore alterante ⁊ ferente alterari ⁊ ferri. Priora enim a posterioribus nō mouent. Et cum illud superius atq; prius mouens hoc pacto iterum moueret: abiretur in infinitum. Est igitur primū mouens imobile . Tertio .quia omne motiuū esset mobile. vt omne sanans sanabile/⁊ edificans edificabile/hoc autem irrationabile. Quarto concessum est mobile ptibile esse oportere . si igitur primum mouens moueatur a se(nam ab alio non mouebitur. qa primum non esset) aut totum mouebit totum/ aut totum partē aut pars totum/aut pars partem. Nō totum mouebit totū/ Nam aut hoc esset(vt preostensum est) scdm eundē motum: ⁊ tunc idem sanaret ⁊ sanaretur/doceret ⁊ doceretur/ferret ⁊ ferretur/et ita in singulis.aut scdm vnum moueret ⁊ scdm alterū moueretur:quod etiam esse non posse monstratum est/hoc eñ abiret in infinitū. Itē quod mouet est actus quod mouetur est in potentia. Si igitur totum a seipso toto moueretur : eodem respectu ⁊ actu et potentia esse diceretur. Est eñ qd mouet actu tale quale mobile potentia est. vt qd generat:actu spēm habet.⁊ qd calefacit actu calidū ē: ⁊ hoc vbi mutatio vniuoca ē. Et ita idem ⁊ scdm idem erit calidū et non calidum ⁊ ita in ceteris. Neq; totum: partem mouebit.nam si totum partem moueret:partem haberet imotam/ et alterā motā.quare pars imota potius dicenda/asserenda q; ē primū mouens ⁊ nō totū.⁊ pars mota a seipa moueret. nam a toto: qd nuper tantopere esse nō posse monstratū est

Neq; pars partem eadem ratione. Q; si dicis partes illas
vim mouēdi reciprocā habere et cōtra pati: vt queādmodū
vna alterā moueat ita et ecōtra fiat. hoc nichil prosit. Prio
ibi nichil primū mouens: vt quorū quodlib; ab altero mo-
ueat: et quoꝝ nullu; prius rationem mouēdi potius habeat
q̄ sequēs et posteri⁹. Scdo quia p̄mū mouens nō contingit
moueri nisi a seipo ꝯtingat. ab altero igitur quocunq; mo-
uebitur scdm accidēs. q̄re et bene imobile permanet. Ter-
cio. non necesse est mouens cū mouet ꝯtra moueri: alioquin
et calefaciēs semp calefacit ꝛ sanās sanat et ita de similib⁹
q̄plurimis: que aliq̄n prius pro absonis adducta sūt. S; p̄-
mū mouens (vt sepius dictū est) aut imobile ꝑseuerat: aut a
seipo mouet. Neq; pars totum mouebit. Nā pars ea poti⁹
primū mouens dicenda esset. atq; in cū relabemur errorem
26 vt eam ab se moueri cōcedere cogamur. ¶ Quita ꝯclusio.
Necesse est seipm mouēs cōstitutū eē ex p̄te mouēte immo-
bili: et parte mota non mouente. Nā quidq̄d mouet: ab alio
moueri necesse est. erit igit aliquid ipius seipm mouentis et
non ipm totum mouens: quod mouebit. et cū se non moue-
at (moueret eñ non ab alio) mouebit alterum: quodquidem
non se mouebit. neq; prius acceptū mouēs ꝯ mouebit. ppt
ea (que superius adducta sunt) incōmoda. Erit igit aliquid
ipsius seipsu; mouētis et pars aliqua mouens imobilis: et
aliqua mota quidē ꝛ nō mouēs. Et non modo hec requirūt
sed et sufficere vident. Esto eñ a mouēs imobile. b motum
non mouens. c mouens et motu;. mouens quidē b: et motū
ab a. ex quibus intelligo a b c compositu; seipsum et cōple
tum mouens. Si substrahas a: residuum c b non est se mo-
uens. Nam c mouens posterius non mouebit sine priori.
Et si substrahis c: relictum compositum a b seipsu; mouet.
Nam a mouebit b mobile. Non modo igitur requiruntur
hmōi mouens et motu;: sed et eavt aliquid se mouere dica
tur sufficiunt et sūt vt contactū habētia: alterū in altero di-
uersu; / distinctūq; sitū nō habentia. ꝛ ex ipis cōstitutū seip;
mouēs dicit: non q̄dē quia ip; totū se moueat et ipsu; a seip
so toto moueatur: sed quia intra se aliquid mouens ꝛ aliq̄d
ab eo motū habeat: que cōtactu et situ idistincta / idiuisaq;
sunt. Sed dubitabis an diuisis a b: pars residua a moueat
residuā parte; b. Nichil probibet sic esse si pars residua ad

b | a
c c

residuā partem eandem vim/mouendiqȝ ꝓportionē seruet: quā ꝛ totum ad totum. Si nō: nichil incōmodi residuum nō mouere residuum.

Quarti cap. note.

¶ Simpliciṫ imobilia/que neqȝ per se neqȝ per accidēs mo ueri nata sunt.

Uartū cap. ꝯtinet tres ꝯclusiones. tres rōnes ad primā. ꝛ tres ad scōam. ¶ Prima ꝯclusio. Quod- 17
dā esse mouens imobile ab omī mutatione alienū ꝛ per se et per accidēs: alioꝝ motiuū/ꝑpetuū ꝛ eternū neces se est. ¶ Primo. quia semp motū esse opoꝛtet ꝛ nūqȝ (vt di- ctum est) deficere. Est igiṫ pmum mouens imobile/ꝑpetuuȝ atqȝ eternum: quod hmōi motus causa sit. Et q̄rere an quic quid fuerit eṫnum moueat tm̄ et nō moueatur: nō est ꝑsenti attiuens rationi. et an tm̄ vnum an plura sint mouentia sim pliciter imobilia ꝑpetua atqȝ eterna. sed de his in sequenti- bus. ¶ Scōo. mouentiū imobilium quedam sunt que q̄nqȝ sunt et q̄nqȝ non: ꝛ que per accidēs mouenṫ. vt aīaliū ꝛ alia rum sensibilium rerū motrices forme. At sic nō omē mouēs esse potest. et causam aliquā eoꝝ (que hunc in modū aliquā- do sunt et aliq̄n nō sunt) esse opoꝛtet: que non aliquādo sit et aliquādo non sit: sed que eterna aliaꝝ p̄nceps ꝛ verum prin cipium existat. Hec autē quecunqȝ fuerit: primū mouens i- mobile ab omī mutatione alienū ꝛ per se ꝛ per accidēs ꝑen- ne atqȝ eternū erit. Nec valet si quis dixerit ip̄m primū mo uens (quod mutationū et mouentiuȝ deficientiū statuiṫ cau sa) imptibile esse. quod tametsi non genereṫ/ coꝛrumpaṫ/aut mutetur: quia tamen imptibile: sine mutatione accidet ip̄m aliq̄n esse ꝛ aliquādo non esse. Concedimꝰ ipsum neqȝ gene- rari/neqȝ coꝛrumpi/neqȝ alia qualibet mutatione affici. Nā omē seipsum mouens molē habere necesse est ꝛ esse ptibile. et ip̄m pmū mouens molis ꝛ diuisibilitatis expers est. sed idcirco nō concedā ipsum sine mutatiōe aliquādo esse ꝛ ali- quādo nō esse: neqȝ necessitas vlla est. quin potius oppositū constat. Nam quō oīm que aliquādo sunt et aliq̄n non sunt: causa esset? ¶ Tertio videmus alia generari ꝛ alia coꝛrum- pi ꝛ hoc continue. At ꝑpetua hec rerum series ꝛ cōtinuatio huiusmodi: principiū habet stabile ꝛ eternū. Nam principia (que cum ipsis vna oriunṫ. atqȝ vna cū ipsis occidūt) hmōi

eterne seriei causa esse non possunt. sed (vt diximꝰ) causa ex
tra hec oīa est: ꝑpetua/semper stabilis et eterna/omniū re
28 rum causa. ¶ Scđa ꝯclusio. id primū mouēs semꝑ īmobile
perseuerās et eternū: vnū est. ¶ Prio ꝙa vnus ē ꝑmus mo
tus/cōtinuus et eternus. is igitur qui et eū intemperat mo
tor ꝑmus est: vnus ⁊ eternꝰ. Et satius ꝗdem est hoc pacto
existimare vnū primū naťe principē. In naťa eī meliꝰ respi
cimus eē finitū: et pluribꝰ finitis melius vnū: si ipꝫ satis/suf
ficiēsqꝫ fuerit. Est igiť id ꝑmū mouēs semꝑ īmobile ⁊ eter-
nū: vnū. ¶ Scđo. motꝰ diuersi nō sūt cōtinui etsi ꝯñtes. At
si nūc mouēs vnū: ꝑmū motū cieret et aliqñ mouēs alterū:
motꝰ eēnt diuersi soluꝫ ꝯñtes ⁊ nō cōtinui. Erit eñ vnꝰ cō
tinuus qñ ab vno mouēte ⁊ vniꝰ naťe motꝰ fuerit. igiť cum
primꝰ motꝰ vnus sit cōtinuus ⁊ eťnus: ⁊ ꝑmū eiꝰ mouēs v-
nuꝫ erit et eternū. ¶ Tercio. quia cū nō oīa semꝑ moueā
tur neqꝫ oīa semꝑ ꝗescāt: verū aliꝗ aliqñ moueanť ⁊ qñqꝫ
quiescāt: vt habētia ad vtrūqꝫ potentiā/ et aliꝗ semꝑ moue
antur. ⁊ quidꝗd moueť ab alio moueri sit ncc̄e: tandē deue-
niemꝰ ad vnū primū mouēs īmobľe: qđ quidē neqꝫ a se neqꝫ
ab alio mouebiť: ⁊ qđ ꝑmo motui aptabř ⁊ futurū aliis mo
tibus causa. Nec aīalia eos (qui motū ꝑēnem et perpetuuꝫ
esse negāt) mouere vllatenꝰ debēt: ꝗ se ex sūma ꝗete videnť
seipsis in motū excitare. Nam id prius diximꝰ verū non esse
sed solū eē vnū motū (vt qui scđm locū est) quo aīalia spōte
sua et a seipsis mouenť. Ceteros autē augmentū decremen
tum/alterationem/spirationē et hmōi non a se ⁊ sua sponte
exercent: sed modo naťali vt pñte cibo non nutriri ⁊ augeri
non possunt etiā si velint. et talibus motibus mouētur quā
do quiescunt ab eo: quo ea a seipsis moueri dicunť. et is pla
ne cōtinuus non est. Nā interdū dormiūt aīalia dum coqui
tur/digeriturqꝫ alimentū. et tunc a motu illo quiescūt. quo
quidem alimēto digesto et disperso expgiscunť et surgunt:
et sepe ab iis que extra sunt excitātur ad mouendū. Et oīm
taliuꝫ que a seipsis mouenť: primū mouens moueť ⁊ sibiipsi
causa mouēdi est ꝑ accidēs tamē. Nā mutāte corpore locū:
⁊ qđ ī eo ē ꝑncipiū mouēdi locū saltē scđꝫ accñs mutare ne
cesse est. Quare fit vt si īmortaľ eternusqꝫ (vt dictū est) habe
29 ri debeat motꝰ: vnū sit ꝑmū mouēs oīo īmobľe. ¶ Tercia.
si primū mouēs īmortale/sempiternūqꝫ hētur: et qđ prio ab

eo mouet imortale/sempiternūq; h̄ri necesse ē. ¶ Nā si sem
piternū nō esset sed aliud ⁊ aliud mobile agitaret: fieri non
poss; vt ei⁹ motus vn⁹ ⁊ ꝯtinuus esset cū mobile nō ess; vnū.
sic eñ p̄mū illud ac summū semꝑ sui simile manēs: eod mo=
tu mouebit. et ab eo īmediate motū: alia mouebit: que ad lo
ca ꝯ̄ria et ad diuersas sp̄ēs ⁊ formas mouens varie ad ea se
hēbit/ nūc ad q̄escens nūc ad motū/ geitum/ corruptū. vnde
iterū ꝓspecta hētur causa cur nō oīa semꝑ moueant/ nec oīa
semꝑ quiescāt/ sed aliqua semꝑ moueant vt que moueant a
p̄mo simplr. Est eñ semꝑ idē ⁊ sui simile cōtinue manens ⁊
primū qd ab eo īmediate mouet. ⁊ quedā mouētur a p̄ncipio
nō simplr imobili sed moto: ⁊ ꝓpt id aliq̄n mouent ⁊ aliquā
do quiescunt.

primi cap. tertii tractatus note.

¶ Concretio/ congregatio. ¶ Secretio/ disgregatio.

Tertius tractatus ꝯtinet tria cap.
Primū tres conclusiones
⁊ q̄tuor rōnes ad scd̄a;. ¶ Prima ꝯclusio. 30
null⁹ motus p̄ter motū scd̄m locū vn⁹/ ꝯti=
nu⁹/ ⁊ eternus eē pōt. ¶ Manifestū est eñ eē
vnū motū p̄mū qui (q2 p̄mū mouēs sꝑ ꝯti=
nue mouet) cōtinuus erit ⁊ etern⁹. sed eum
eē motu; scd̄m locū hinc sumit argumentū. Quia augmēta=
tio ꝯ̄riis continet: nā alimentū p̄usq̄ augmētatio ꝑficiatur/
cōplementūq; sit assecuta: dissimile ⁊ ꝯ̄rium ē. Ita ⁊ diminu
tio ⁊ alteratio. ⁊ vt sit alteratio alterāte egemus: qd nūc ꝓ=
pinquius nūc vero remotius existit. Cū itaq; scd̄m tria sint
motus: q̄titatē augmentatio/ diminutio: q̄litatē alteratio: et
vbi motus scd̄m locū: qui ⁊ loci mutatio dr: et ostēsu; sit nec
augmentationē/ diminutionē/ nec alterationē motū p̄mū esse
posse: relinquit igr̄ motū scd̄; locū eē p̄mū. ¶ Scd̄a. motus 31
scd̄m locū prim⁹ est motuū ⁊ tpe ⁊ natura ⁊ ꝑfectiōe. ¶ Tē
pore quid q2 eterna nō eternis tpe sunt priora. hic aūt etern⁹
ē: ceti autē nō eterni. Natura: q2 sine aliis ꝯstitui pōt: alii au
tē sine ipo mime. Gn̄atio ei (vt plac; Democrito) nichil alid
ē q̄ secretio: ⁊ corruptio cōcretio: q̄ aut mot⁹ scd̄m locū sūt/
aut sine eo nō sūt Et augmētatio nō fit sine delatiōe cibi et
pot⁹ aut ꝑtiū scd̄; locū demutatiōe. Et dimutio augmētatio

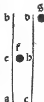
nem hꝫ prioꝛē. Et alteratio(vt dictū ē)eget alterāte q̄ ꝗd alta bili(motu scd̄ꝫ locū facto)aptat applicatqꝫ. Statuūtqꝫ pri cipia alterationū oīꝫ vt caliditatis/frigiditatis/molliciei/durici ei/leuitatis ꝛ grauitatis/raritatē ꝛ densitatē:q̄ sine motu locali nō eueniūt. Perfectōe v̄o. Ceteris pfectioꝛē statuim⁹. Prio quia pfectissimis coꝛpibus aptat. Scd̄o qꝛ naturā ab īpfectis ad pfecta ꝓcedere ꝯploꝛatū hēmus. mot⁹ aūt scd̄ꝫ locū nō stati aīalib⁹ posteaq̄ꝫ i lucē edita sūt cōuenit:sꝫ ipis iā adul tis ꝛ pfectis. Generāt ei p̄us/augent/ꝛ alterant/ꝛ vltio icedūt et ꝓgrediunt. Et idē nec plātis nec oib⁹ aīalib⁹: sꝫ pfectis cōuenit. Et si dicas p̄us dicebas motū scd̄ꝫ locū p̄mū: nūc vero affers postremū. Dicim⁹ ipꝫ i reb⁹ natalib⁹ singl'is po steriorē:ꝛ ortū ꝛ gn̄atōeꝫ ipꝫ ꝛ ceteros mot⁹ alios augmētati onē/dinutōeꝫ/altatōeꝫ/ꝛ coꝛruptioēꝫ p̄cedere. sꝫ est ali⁹ vni uersi scd̄ꝫ locū mot⁹ q̄ gn̄atōis ꝛ alioꝝ motuū causa ē queꝫ diximꝰ eē p̄mū. Ex q̄ tibi iteꝝ lucide liquet(cū gn̄atio p̄m⁹ motuū eē nō possit/tū qꝛ opoꝛteret oīa eē gn̄abl'ia/tuꝫ qꝛ ali um hꝫ prioꝛē vt cāꝫ)nullꝫ ꝯntem eā p̄muꝫ motuꝫ eē posse. vt augmentationē/dinutionē/alteratōeꝫ/ꝛ coꝛruptiōeꝫ. Sūt ei ii generationē ꝯntes:ꝛ ea posterioꝛes. Tercio qꝛ q̄ motu locali mouent:minimū a sua substātia/naturaqꝫ decidūt. nō aūt sic ē de augmētatōe cuꝫ q̄ pariter auctū substantiā accipit/ dinutione cū q̄ subaꝫ pdit/ alteratōe q̄ plerūqꝫ res a suo eē demutant. Quarto isce mot⁹:nomen mot⁹ sibivēdicat sol⁹: vt cuꝫ q̄d ferat ipꝫ simplr̄ moueri dicim⁹. Cum v̄o auget/ minuit/alterat:speciali noīe aut noīe mot⁹ cum addito vti mur. Et quod seip̄m mouet soluꝫ se illo motu mouet. signū est igitur ip̄m ceteris prestare et dignitatem et perfectionē et prestabilitatem quandaꝫ habere. ¶ Tercia. nullus mot⁹ nullaqꝫ mutatio preter eam q̄ scd̄m locum est:cōtinua est ꝛ perpetua. ¶ Hec euidens iam pene facta est:sed hec paulo q̄ꝫ prima cōmunioꝛ ē. ꝛ ead̄ est ratio: qꝛ oīs alia mutatio ter minis arcetur ꝛ claudit oppositis. vt gn̄atio a nō ente i ens ꝓcumbit. ecōtra coꝛruptio. Augmētatio ꝛ diminutio magni tudine/et paruitate / q̄ntitate pfecta/ et impfecta claudunt. Alteratōes cōtrariis affectōib⁹/passioibusqꝫ. nulla igr̄ mu tationū alia cōtinua ꝛ ppetua ē. Un̄ cū motus qui sunt i cō traria cōtrarii sit:adiuicē cōtinuari vtriqꝫ nō possūt sꝫ mu tās in vno ꝯtrioꝛum q̄escit. ita ꝛ mutatio ꝛ immutatio oppo

nũtur ꝛ generatio ꝛ corruptio ꝛ ꝑticularis gñatio ꝛ ꝑticula
ris corruptio. Si eñ cõtinuarent/ vnirentq́ʒ: simul idẽ motꝰ
bus cõtrariis moueri diceret ꝛ oppositis mutationibꝰ mu-
tari. vt albescens nigrescere/ innascens corrũpi ꝛ ita ĩ cetis.
Et nõ modo ii motus nõ continuant atqʒ vniunt: sed inter
eos tẽpus intercipit mediũ. vt manifeste in ortu/ obituqʒ de
prehendit. Incõueniens eñ est vt ortũ cõtinuo (nullo intie-
cto tẽpore) intereat ꝛ in aliis mutationibꝰ consimile repias.
Physicũ eñ est in oibus sese consimilr habere. Et si oppo
sueris. motus ꝯriatur quieti: igit motus nõ contrariat mo-
tui. Nam idẽ esset pluribꝰ ꝯrius. Prompta rñsio est vnomõ
motũ ꝯtrariari quieti vt hĩtum ꝑuationi et alio modo mo-
tui vt ꝯtrariũ ꝯtrario et hĩtum habitui. Id aũt incõmodum
non est. Scdi cap. note.

Altrorsus/ ad alterã partem/ ad latus alterꝝ. Cũ mobile
ab vno termio ad alterũ terminũ vno motu moueat a quoq́
dem vltimo termio iterꝝ recurrat ad primũ: primꝰ horꝝ mo-
tuũ directus nũcupat ꝛ scdus resiliens ꝛ reflexus. Pri-
mũ terminũ/ primũ aut consimilem.

Ecundũ cap. ꝯtinet vnã conclusionẽ. ꝛ q̃nqʒ rõnes
ꝙ motꝰ ediuerso facti vt directꝰ ꝛ reflexus non sint
vnꝰ. Cõclusio. nõ ois scdm locũ motus: sed solũ 33
is (qui circularis dr) ꝑpetuus esse põt. Nam oẽs motꝰ se-
cundũ locũ aut sumunt scdm rectum/ aut scdm circulũ/ aut
mixtũ vt scdm spaciũ qd sinũ/ rectitudinẽqʒ ꝑticipet. sʒ mo-
tus scdm rectũ sumpti cõtinuari ꝛ ꝑpetuari nõ possunt. Nã
cũ nulla recta linea scdm quã fiant sit infinita: reflectunt re
siliũtqʒ (si cõtinuari debeãt) ad sua initia. Atqui qui ita refle
ctunt ꝛ resiliũt/ vt a sũmis deorsum/ ꝛ a dextris sinistrorsũ/
ab ante retrorsum (Sunt eñ he ꝯtrarietates motuũ) motus
sunt ꝯtrarii. Non igr continuabunt. quid eñ motꝰ vnꝰ ꝛ con
tinuus sit prius diffinitũ est: ad quẽ nũero tria mobile/ for-
ma/ ꝛ tẽpus nũero vnũ requirũt. Cõtraria aũt specie discor
dant que vnũ numero neutiq̃ efficere possunt. Qꝫ vero mo
tus qui hoc pacto ediuerso sumunt vt qui ab a in b et qui a 34
b in a sint cõtrarii: hinc indiciũ/ notaqʒ sumitur: quia si mo-
bilia que illis ferũtur sibi obuient in spacio: stant/ pausant/ ꝛ
se impediunt donec eorꝝ vnum alterum secum rapiat: vt qui
se corrumpãt qd contrariorꝝ est ꝓprium. Non autẽ sic est de

motu qui est altrorsus et in latus: ⁊ eo qui sursum est: hi nā-
q3 non pugnāt. Signū igitur est eos qui ediuerso (vt dictu3
est) sumūtur esse contrarios. qui motus secundū rectū cum
continuari ⁊ perpetuari non possint: neq3 motus scd͞3 mixtū
qui plane vnus non sunt. Potius em̄ id motui simplici (qui
⁊ vnus et cōtinuus sua natura est) conuenire posse videtur.
Relinquit igitur solum eū qui circularis est continuū ⁊ per-
petē esse posse. ¶ Et iterū motus ediuerso sumptos nō esse
cōtinuos (q̄ mobile priusq̄ reflectatur et resiliat quiescere
oporteat) ostenditur. quia in quolibet motu vno tria sūt prin
cipiū/mediū/finis. mediū quide3 subiecto vnū: ratione duo
quod et potentia existit. principiū vero et finis motus finiti
(vt linee finite extrema puncta) actu existunt. Quicq̄d moue
tur/ferturq3 in quo loco adest et a quo abest: duo motus ha
bens actu extrema: in eo: interstite tempore quiescit. Alioq̄n
nūc et instātia essent sibiiuicem p̄xima. At vero om̄e q̄d fer-
tur aliquo vnde remeat ⁊ resilit vt ab a in b et iterū a b in a:
duo habet in a b: actu motuum extrema ⁊ initia: aut idē mo-
mentu3 est motus a b vt finis: et motus b a vt principium ⁊
solum potentia q̄d impossibile est nā sunt diuerse nature. q̄e-
scit igitur mobile in loco vnde resilit ⁊ reflectitur priusq̄ re
siliat ⁊ reflectatur. Et id non solum verum habetur in mo-
tu scd͞m rectum facto: sed ⁊ in motu scd͞m circulum facto: si
ei⁹ vlla fieret reflectio atq3 resiitio. ¶ S3 id dubitationem
alicui forsitā affert. Sint a b/⁊ c d magnitudies eq̄les. f et g
mobilia eq̄lia. Et f: a pūcto e medio equalit̄ moueatur ver-
sus b recurrens in e: sicut g a signo c in d. Cum f et g sint
equalia mobilia et eq̄liter mota: si staret et quiesceret f ali-
quo tempore in b: g prius perueniet ad d q̄ f in e. Nam e b
repetitū eq̄le ē c d. Non igit̄ duo sūt nūc ⁊ instātia in quo⁊
vno sit vnius mot⁹ finis: et in alio resilientis ⁊ reflexi ortus.
Et quomodo etiā cū f in b ⁊ g in b simil̄ p̄ueniant ⁊ assint: g
potius ab b nullo tempore interpolli recedit q̄ f a b? ¶ Nō
cōcedim⁹ f g mobilia eē eq̄lia et in eq̄li temp̄e moueri: f ab
e in b recurrēs in e: ⁊ g a signo c in d. quia (vt dictū est) f q̄es
cet in b priusq̄ resiliat ⁊ recurrat ad e: non autem g in b aut
alio quoq̄ puncto medio: in quo solo momento potentia g
perseuerat ⁊ p̄sistit: q̄d hui⁹ vt p̄incipiū: illius ꝟo vt finis sit.
f autē in b i duob⁹ actu momentis p̄durās existit: vno vt mot⁹

e b fine et termino/et altero vt motus b e principio. Et ita
per id quod est esse actu et potentia hanc diluimꝰ dubitatio
nē queādmodū prius eā Zenonis de īfinitis mediis spaciis
que(vt inq̄ebat) nō cōtingebat ptrāsire. ¶ Unde fit vt mo
menta actu:priori et posteriori motꝰ ⁊ passiōis adhibēda sit
et tempis signa diuidēda. Nā omī instāti,ppꝰ3 est vt sit duo
ratione:huiꝰ finis/illius vero vt p̄ncipiu3. qui itaq3 ea non
diuidet in calefactiōis et frigefactionis initio s3 faciet vnū
potētia huius finis illius vt principiū: diuisionē facit conti
nuo aptā. qui vero ea diuidit ⁊ diuersa facit vt duobꝰ actu
respōdeāt:intercipit tp̄us ⁊ mob'le inꝯquiescit:quomō fieri
dictū est priusq̄3 mobile reflectaꝛ et resiliat. ¶ Tercio. ide3
ostendiꝛ motū directū et reflexū non esse vnū motū. Quod
scd̄m rectū vno motu ad aliquē terminū fertur: prius atq3
ad eum perueniat ad eundē ferebaꝛ: imo stati3 a principio
motus ferebaꝛ. Si igiꝛ vnꝰ eēt motus qui ē sursu3 ⁊ resiliēs
deorsu3:simulatq3 aliq̄d ferreꝛ sursu3 ferreꝛ ⁊ deorsu3:si re
flecti et resilire deberet. qd̄ de se absurdū ridiculūq3 appa-
ret. ¶ Quarto illoꝝ motuū diuerse sunt quietes. Est ei alia
quies motus a in b et quies motus b in a. Sūt igiꝛ et diuer
si motꝰ ⁊ nō vnus:inter q̊s ⁊ tp̄us ⁊ quies intercipiunꝛ me-
dia. ¶ Quito cū aliquid ex albo fit nigrū ⁊ iteꝝ ex nigro fit
albū:illa albefactio ⁊ nigrefactio nō sūt vnꝰ motꝰ neq3 coꝝ
idem tēpus. Tp̄us eni cōtinuū ꝯtinuoꝝ est. motus aūt ii sūt
ꝯtītes. q̄re neq3 tp̄is idē vltimū. Quopacto eni ⁊ cōtrarioꝝ
vt albedinis ⁊ nigredinis ide3 vltimū eē possit:apparet igr̄
motū directū ⁊ reflexū non eē vnū: sed potius inter eos tē-
pus cadere medium.

Tercii cap. note.

¶ Physiologi:physici.

Ercium cap. cōtinet duas cōclusiones. quiq3 rōes
t ad scīa3. ¶ Pria cōclusio. Ad motum circularem 35
esse vnu3/cōtinuum/⁊ ppetuū allata nō accidunt in
cōmoda. ¶ Tum q2 qd̄ eo agitaꝛ motu:non fertur motibꝰ
oppositis. neq3 vniuersaliter verum est motꝰ ab a ī b et a b
in a esse cōtrarios:sed solum id de rectis veru3 habeꝛ. Sūt
eni scd̄m locum cōtraria:que scd̄m rectitudinem plurimum
distant. vnde hoc non vetabit motus hos secundum circu-
lum eē cōtinuos. Tū q2 resilitiōe reflexioneq3 nō distrabiꝛ.

Nã q̃ resiliũt ⁊ reflectunt exitũ actu hñt:⁊ actu alteri⁹ p̈nci piũ.vt eod assit:⁊ ab eod mox fine actu:p̈ncipioq3 hito absit Jd autẽ i motu scd3 circulũ nõ repias.Nã semp ẽ ab eod in idẽ. neq3 exitũ neq3 ortũ vllũ actu hñs. vt neq3 circul⁹ pũ=ctu3 habet actu vllũ:s3 oẽm potẽtia: ⁊ q̃ id vni⁹ sit pro exitu alteri⁹ ĩo p ortu. Jn recto autẽ id nõ ita est: cu3 semp sit ex aliquo i aliud.s3 sicut i recta suoq3 spacio extrema actu cõ=perta habent:ita ⁊ in eo motu.❡Vñ hec explorata pmani=festaq3 cognoscunt : motus scdm semicirculu3/aut maiorẽ/ aut minorẽ circuli portionẽ factos:eẽ nõ posse ↄtinuos ⁊ p=petuos.atq3 solũ scd3 circulu3 eẽ pfectu3.Solus eĩ is ẽ qui p̈ncipio finẽ copulet.⁊ nullos a circulari ↄtingere esse ppe=tuos. neq3 id physiologos sane asseruisse oĩa semp moueri: cum nõ circulo moueri posse viderẽt oĩa: plane siquidẽ cõfi tent quedã oriri/quedã iterire/quedã augeri/minui/ altera=
36 scere/et nõ agi circulo.❡Scda lationu3 p̈ma est circularis
❡Primo quia oĩs latio aut ẽ recta aut circular3 aut mixta. at latio circular3 p̈or est recta q2 simplicior ⁊ pfectior vt que sit intermĩa/sine resilitione aliq̃/incorruptibilis/⁊ infinitam seriẽ trahens. nõ autẽ recta q2 termĩos actu habet/ q̃ resilit plerũq3/motus cõtinens ↄ̃rios/corruptibilis/et finite seriei si in linea fiat recta q̃ finita sit. in recta autẽ infinita: nõ fiet vlla.Quãdoquidẽ nichil fit: quod factu3 esse impossibile ẽ. infinitu3 autẽ ptransire ĩpossibile est.Q3 si circularis p̈or est recta:⁊ mixta ex recta atq3 circulari . na3 latio recta ea(que mixta est)prior existit:vt simplicia ex iis cõpo sito priora sũt
❡Scdo.eterna priora sũt nõ ppetuis.Atqui circular3 latio eterna ẽ:cetere autẽ nõ/ sed statum finẽq3 habent . est igitur circularis latio aliis lationib⁹prior.❡Tertio. ĩ motu recto determinatu3 ẽ principiu3/mediu3/⁊ finis. et dari põt deter mĩate vbi ĩcipiat/qua trãseat/⁊ quo desinat.Hec autẽ ĩ mo=tu circulari determĩata nõ sunt: s3 vnũqdq3 p̈nci piu3 ẽ/me=diu3/⁊ fĩs vt sp is mot⁹ ĩ pricipio eẽ videat.Nõ eĩ aliq̃d eoꝝ vnũ vt principiũ poti⁹ q̃3 alteꝝ qdl3 posueris: ⁊ q̃escere ei⁹ mobile quodã mõ putat vt qd in eod loco maneat. ❡Quar to.mẽsura p̈or ẽ mẽsurato.Nã prio mẽsuram⁹:⁊ primũ ĩ vno quoq3 gñe metrũ ⁊ mẽsura alioꝝ ẽ.mot⁹autẽ circularis alio rum mensura est.Est igr̃ prior aliis.❡Quĩto.motus regl̃a=ris prior est irregulari.Circularis autẽ motus talis euadit:

alii vero non. Nam alii motus si naturales sint: in principio tardius excitātur et q̄to fini viciniores: velociores existūt. Violenti econuerso. Circulares vero neq̄ i p̄ncipio neq̄ in fine euariāt. Est igit̄ circularis prior. Et certe om̄es anti qui Empedocles/Democritus/Anaxagoras/Plato: motū scd̄m locū dixerunt esse priorē. Ut empedocles dixit litē segregare et amiciciā congregare. Et Democritus ex Atomis per segregationē om̄ia gigni. Et Anaxagoras intellectū a Chao segregantē. Plato aiaz mouentē cui primū motum attribuit: motū scd̄z locum. Ex his liquet primū motū esse scd̄m locum sed quis is est: declaratū est pauloante.

Quarti tractatus note.

¶ Primus motor/primū simpliciter mouens. ¶ Infinitū scd̄o. ¶ Prestare/superare/prestātius eē. ¶ Centrū/pūct⁹ a quo om̄es recte ducte ad circūferentiam sunt eq̄les.

Quartus tractatus cōtinet vnū cap. cōtinens duas cōclusiones. vnā q questionē ⁊ duo correlaria post primā. ¶ Prima ɔclusio. primū motorē impt̄ibilē/incorporeumq̄ eē oportet. ¶ Nā si corporeū magnitudinēq̄ h̄ret: aut ea finita/aut ifinita eēt. Nō ifinita. finita igit̄ Deinceps: aut vis eius mouendi finita/aut infinita. Si finitam dederis non mouebit tempore infinito. Finitum eīn tēpore infinito mouere impossibile est. quod adhuc ostendo. Sit a mouens finitum. b mobile. c tempus infinitum. quia a vis est finite: afferri potest maior quod sit d. Aut ergo d diutius mouebit b: q̄ ipsum a virtute inferius atq̄ inualidi⁹: hoc autem non. quia tempore infinito nichil est diutius. aut a solū mouet tempore finito. Aut d quanto a eque mouet. hoc iterū non quia maior vis minori eq̄ri non potest. Non igitur eius vis finita est. Si dixeris eā infinitā: neq̄ hoc q̄dem. Nam in magnitudine plus clausū potētie: in eq̄li tempore plus facit. vt plus caloris habēs plus calefacit/ plus dulcoris itidem plus dulcoris iducit. Et ita in singulis mouentib⁹. necesse igitur esset a corpore finito vim infinitā habente ip̄m mobile pati et plus quidem q̄ a finito. Nā plus potētie retinet: quod si sic esset nullū esset temp⁹ in quo pateret quod est ipossibile. Q si mouebit t̄pe finito. Sit pōa

infinita e. tempus in quo f. Et potentia finita a. tempus in quo mouet g. Procedam maiorem potentiam accipiens finitam alteram: quousqꝫ excellam aut equem determinatū atqꝫ ad id incōmodi perducam vt potentia infinita et finita equaliter ⁊ equali tempore moueant: aut finitam mouendo: potentia prestare infinita. qđ est impossibile. Et etiam distrahendo eam si voluero deficere faciam. mouebit igitur in nō tempore. Nam accepta potentia finita e b aliquāto tempore mouet quod sit f i Capio e c magnitudinē duplā et duplā continentē virtutem. (Id eñ supponimus vt minor magnitudo alicuius est virtutis et maiorem virtutem esse maioris) que in medio tempore mouebit vt f g. E iterum sumpta dupla potentia vt e d in temporis f g dimidio vt f h mouebit. Et ita semper accepta maiore potentia in minori tempore mouebit. Nam semper eadem est ꝓportio. Accepta igit̄ potentia infinita: que oēm potentiam finitam excellit mouebit in non tēpore. Est eñ infinita potentia vt magnitudo ⁊ multitudo oīe finitum excellens: et que ad finitum nullā gerit ꝓportionem. Manifestū igitur est eam potentiam in magnitudine finita non esse infinitā. Item magnitudīs finite accepta aliqua parte (quātulacūqꝫ sit) potentie finite magnitudinē mensurabit: ⁊ potentia finita potentiā infinitā. qđ ꝑmanifestum est impossibile. Primū igit̄ motorē qui indeficienti euo/ꝑpetuaqꝫ serie mouet: imptibilē/ incorporeūqꝫ esse ne-

38 cesse est. ¶ Questio quomodo quedā que ꝺ se nō mouentur vt ꝓiecta continue moueant̄ suo actore non tāgente: sed abiuncto ⁊ cessante. Dixerūt simulatqꝫ pellitur ꝓiectum: ⁊ pelli proximū corpus. vt aerem: qui cōtinue ipsum ꝓiectuꝫ moueat. sed eandem in aere quo modo ⁊ a quo moueat̄: transferunt difficultatem. Q si dixerint a ꝓximo: hoc abibit in infinitū ⁊ impossibile. Neqꝫ quidē ꝓmū mouens ad ꝓiectū sese habet vt lapis magneticus ad ferrum: quod ab eo vim mouendi mutuat. Nam simul magnes de medio tollitur aut occulitur: ferri vis illa mouendi cessat ⁊ vanescit. Non autem ꝓmo pellente deficiente: ꝓiecti vis mouendi deficit. ¶ Ido dici poterit primū mouens non modo proximū corpꝰ vt aerem aut aquam mouere sed ei ipsi vim quandā mouendi imꝑmere. Quequidē ꝓmo mouente deficiente non simul vanescit: sed aliq̄ꝫdiu perdurat ⁊ mouet. Alioquin simulatqꝫ pri-

inum mouens quiesceret & proiectum procumberet. vt fer-
rum statim absente magnete. Neqꝫ quideꝫ sufficeret vt qui
dam volunt velox/citaqꝫ (ne vacuum fiat) corporis succe-
dentis reciprocatio/subsecutioqꝫ. Alioquin vno corpore ia
cto oporteret et omnia moueri. ¶ Primū correlariū. vnde 39
fit vt hmōi proiectorum motus non plane continui sint. vt
qui a variis sint successiue mouētibus: que attactu ipsa mo
uent: et qui regulares non sit. Est eñ in principio preceps:
et in fine retusus & lentus: vi impressa pedetentim languef-
cente & mouēte. Naturales vero ediuerso: initio pigri/i exi
tu vero veloces. ¶ Scđm. vnde iterum recte euenit: primū 40
motorem incorporeuꝫ esse et imobilem. Nam si moueretur
ab alio: consequeretur ipsuꝫ mobile. et aliquando deficere
posset. Et si corporeum (vt aer aut aqua proiecta) sequēs tā
geret. At cum ponitur incorporeus et imobilis: non oporte
bit simul ipsuꝫ mutari: sed semper vnus/idemqꝫ imutabi-
lis/infatigabilis manens: motum intēperabit et influet mo
bili: et quidem semper ꝙ̄simillimū et regularem. ¶ Scđa 41
conclusio. Primus motor sedē habet in circulo: motu (qui
dictus est) velocissimo et eterno: intemperato. ¶ Nam sedē
habet aut in centro aut circulo. Sunt eñ ea principia. non
in centro. nam ocyssime mouentur ea: que finitima et proxi
ma sunt mouēti. rapidissimus autē motus is: quo mundus
conuertitur. Illic igitur et primus motor eternus. Qꝫ igit
sit primus motus: ꝙ primus motor semper idem consimili-
ter se habens: omi magnitudinis mole carens/ imutabilis/
infatigabilis/ infinito tempore sempiternum motum intem
perans dictum est abundantius.

Paraphrasis Octo Physicorum
Aristotelis finis.

Tabula primi libri de celo et mundo.

Rem otiones trium caussllorum 36

Rerũ sensibiliũ loca finita et detminata eẽ oportere. 37

Nõ mõ nõ eẽ plures mũdos sʒ ꝛ plurs fieri ipossibile eẽ. 38

Tres modi celi. 39

Celũ ab vltime sphere circũferẽtia cõtẽtũ: ex omni naturali et sensibili corpe/suaqʒ tota materia cõstare. 40

Extra celũ nullũ corpus factũ esse cõtingere. 41

Extra celũ neqʒ locũ neqʒ vacuũ neqʒ tempus esse 42

Que illic apta nata sũt eẽ ẽtia felicẽ optimãʒ vitã ducere 43

An mũd⁹ genit⁹/igenit⁹ue sit: par/rõabileqʒ eẽ disqrere 44

Opinio dicentiũ mundum genitum esse sed icorruptibilem/immortalem/semperqʒ mansurum 45

Opinio dicentium ipsum factum esse iteriturũqʒ sed nunq̃ reparari posse ad ortum. 46

Opinio Empedoclis Agrigentini ꝛ Heracliti Ephesii 47

Irrõnabilẽ eẽ assertionẽ mũdũ genitũ eẽ sʒ nũq̃ casurꝫ. 48

Irrõnabile iterum esse mundum genitum esse dicere: interitusqʒ obnoxium. 49

Neqʒ sentiendũ esse cũ Agrigentino Empedocle mundũ alternatis vicibus gigni atqʒ reparari 50

Proposito nostro cõgruere mõs geniti/igeniti/corruptibilis et incorruptibilis cognoscere. 51

Tres modi ingeniti/geniti/icorruptibilis/corruptibilis. 52

Potentiã quãta ipsa sit: ꝑ maximũ detminãdã eẽ. 53

Si q̃d possibile est eẽ ꝛ idẽ possibile est nõ eẽ vt eius tps ad eẽ ꝛ non esse determinatũ sit oportere. 54

Impossibile ꝛ fl'm/possibile ꝛ verꝫ nõ oino idẽ sigificare. 55

Non idem esse supponere falsum ꝛ impossibile neqʒ possibile et verum. 56

Idem simul ad opposita habere potentiam. 57

Omne semper ens incorruptibile esse. 58

Nullũ semꝑ ens corruptibile aut genitum esse. 59

Omne ingenitum pariter ꝛ incorruptibile semper esse ens ꝛ immortale. 60

Ingenitum ꝛ incorruptibile sese mutuo cõsequi. 61

Omne genitum corruptibile esse. 62

Genitũ ꝛ corruptibile seinuicem consequi. 63

Q̄ existimare aliqđ genitũ incorruptibile esse ꝛ aliqđ corruptibile esse ingenitum inconueniens sit. 64

Jacobi F stapulensis in q̃ttuor L. de celo
τ mundo aristotelis paraphrasis.

Primi cap.

primi tractat⁹ primi
de celo τ mũdo note
¶Celũ/circulare corpus naturalibus corpibus supeminẽs
¶Mũdus est naturaliũ corporũ et eorũ(q̃ his supeminent)
omnium vniuersitas. ¶Uniuersitas/collectio/aggregatio.
¶Mũdus/vniuersũ. ¶Oiquaqȝ/vndiqȝ/ oifariã/ scd̃m lõ
gũ/latũ/τ pfũdũ. ¶Tria q̃bus Pythagorici(vt nõnulli vo
lunt)deo sacrifica bãt: Jgnis/Tus/Oratio.

Jber de celo τ mundo quatuor cõti-
net ptiales. Primus quattuor
tractatus. Prim⁹ tractat⁹ q̃tuor cap. Pri
I mũ tres cõclões. q̃tuor diffinitiones post
primã. τ tres rõnes ad scd̃aȝ ¶Pria ɔclõ
1 Scia de natura circa corpa/magnitudines
horũ passiones/mot⁹ τ pncipia maxi ɔ̃sat
¶Nã scia de natura eorũ est q̃ scd̃ȝ naturã dñr: τ q̃ a natura
ɔstãt. Que aũt a natura ɔstãt hec sũt corpa τ magnitudines:
eorũ passiões τ mot⁹/hec ɔ̃o corpa τ magnitudines hñtia: τ
q̃b⁹ corpa τ magnitudines isũt/Et hec postremo q̃(quibus
corpa τ magnitudines isũt)pncipia sũt. Non ab re igit̃ scia
de natura circa corpa/magnitudies/horũ passiões/motus τ
principia maxie ɔ̃sabit̃. Sũt ei ferme hec(q̃ a natura ɔstãt)
2 oia. ¶Quatuor diffinitiones. ¶Prima. continuũ est qd̃ di-
3 uisibile est in semp diuisibilia. ¶Secũda. linea est que scd̃ȝ
4 vnũ solũ/vt longitudinẽ diuisibilis est. ¶Tercia. supficies
5 q̃ scd̃m duo longitudinẽ τ latitudinẽ. ¶Quarta. Corpus qd̃
oiquaqȝ diuisibile est. Est ei diuisibile secundũ tria longitu
dinẽ/latitudinẽ/ τ pfundum. Et preter hec tria: nulla relin-
quit̃ magnitudo τ magnitudinẽ secandi iteruallũ. Fit itaqȝ
recte. vt q̃r corpus scd̃m tria diuisibile sit: dictũ sit corp⁹ se-
6 cũdũ oia τ oiquaqȝ esse diuisibile. ¶Scd̃a ɔclõ. corp⁹ mag
nitudinũ pfecta existit ¶Primo q̃dẽ q̃r Pythagorici õne/
totũ/remqȝ pfectã oẽȝ tribus determiatã: principio medio/
τ fine eẽ volebãt: Et q̃ sic determinata essȝ eandẽ esse τ pfe-
ctã/trinitatẽqȝ oib⁹ in reb⁹ a nat̃a esse ɔspectã. Hinc quoqȝ
fieri vt tanq̃ȝ naturam sequentes et legem ab ea edocti: deo
sacrificando eo numero atqȝ ternario vtamur. Et hinc

item fieri vt naturam insequi volẽtes in rerum appellationibus duo appellemus ambo. de tribus aũt primũ afferamus omne. At corpus magnitudo tribus determinata hũc in modum esse videtur. erit igitur pfecta. ¶ Secũdo totũ et perfectũ idẽ sũt neqȝ speciei discrimẽ patiuntur: sed rationis modiqȝ dicendi. At corpus tota est magnitudo ⁊ omnis. Est ei solum corpus magnitudo tribus determinata: q̃ oẽs sunt et omniquaqȝ/omnifariãqȝ (vt dictũ est) ptibile. Planum vero soluȝ duobus determinatur ⁊ linea vno. neqȝ omniquaqȝ sectionẽ recipiũt ⁊ sũt cõtinue: sed vt numerum magnitudinum interuallorũ: sortiũt. Est igit corpus magnitudinũ perfecta. ¶ Tertio. hec magnitudo pfecta est cui nichil deficit: ⁊ que in aliam nullam transit. Sola aũt magnitudinum corpus est huiusmodi. nam tres dimẽsiones habet. dimẽsiones autẽ plures tribus nõ sũt. Neqȝ altera relinquit vlla: in quã trãseat. Linea autẽ transit in suꝑficiem: ⁊ superficies in corpus. transitus autẽ ob defectũ est. igit corpus magnitudinũ perfecta est. Et non modo id: imo vero magnitudinũ preter ipsũ perfecta est nulla. Nam qd perfectum est vt deficiat impossibile est: sed oĩno/omnifariãqȝ est ¶ Tertia. vniuersũ 7
perfectũ esse necesse est ¶ Nam vnũqdqȝ particulariũ corporum perfectum est: omnes eni dimẽsiones habet. que tactu vnumqdqȝ ad ꝓximum: vniuersũ constituũt vnum: cuius ea ipsa sunt partes Est igit vniuersum perfectũ: vtpote qd omnium aliorum cõplectat perfectiones: dictũ nõ abre vniuersum ꝙ oĩa in ipso versent. qd quidẽ an finitum sit an infinitũ: postea futura est discussio.

Secundi cap. note.

¶ Physica corpora/res sensibiles. ¶ Medium/terra/medium mundi. ¶ Ad/versus. ¶ Corpora simplicia/celũ/ignis/aer/aqua/terra. ¶ Mixta/aialia/vegetabilia/mineralia/mixta imperfecta. ¶ Motus/motus secundum locũ. ¶ Elementa/ignis/aer/aqua/terra.

Ecundũ cap. continet quatuor suppositiones. vnã 8
s cõclusionem. ⁊ qnqȝ rõnes. ¶ Quatuor suppositiones. ¶ Prima Omnia physica corpora secundũ se ipsa ad loca mobilia esse. Nam habent in seipsis naturã q̃ est motus principium. ¶ Secunda. oẽm motum secundũ locum (quã lationẽ nuncupamus) aut rectum/aut circularem/

aut mixtū esse. quorū duo rect⁹ et circularis simplices sūt.
Nec imerito quidē. Nam scdm simplices sumūt magnitudi
nes. Et rectū esse q̄ est a medio aut ad mediū. Qui vero est
a medio motū rectū sursū esse. ⁊ q̄ est ad mediū: motū rectū
deorsum. Et motum circularē eū eē dicim⁹ qui est circa me
diū. ¶ Tertia oēm simplicē lationē esse et rectā sursū ⁊ re=
ctā deorsū ⁊ circularē circa mediū . Sicut ei corp⁹ pfectū
in trib⁹ ɔsistit (quēadmodū paulo añ dictum est) ita quoqȝ et
ei⁹ mot⁹ in trib⁹ euadēt ɔsummari. ¶ Quarta corporum sim
plicium vt ignis/aeris/aq̄/terre/motus esse simplices ⁊ cōpo
sitorū mixtos. ea tñ accidit scdm predominās moueri. Sunt
ei simplicia corpa quorum scdȝ locum natura mouēdi solū
9 vnum pncipium est. Cōposita quorum sunt plura. ¶ Cōcl'o
Preter q̄ttuor corpa simplicia q̄ recto motu natura ferunt
est aliud corp⁹ siplex qd suapte natura circl'ari motu agitat
¶ Primo q2 ois mot⁹ simplex corpori debet simplici. mot⁹
aūt circularis est mot⁹ simplex. corpori igit debet simplici ⁊
nō alicui quatuor simpliciū corporum. q̄ motu recto natura
ferunt. Nam simpliciū corporum. vt scdm locum natura fe=
rant solū vnum presto est pncipium. debet igit alteri corpori
simplici. Est igit pret q̄tuor simplicia corpora q̄ recto motu
natura ferunt aliud corp⁹ qd suapte natura circulo agatur.
¶ Secundo cuiuslibet corporis simplicis vn⁹ est scdm natu=
ram motus ⁊ tātū vn⁹. ⁊ mot⁹ q̄ est pret naturā ɔtrari⁹ est ei
qui est scdm naturā. ⁊ tātum vnus vni ɔriat. Et manifestum
est motum circularē esse. Tunc sic. motus aliq̄s est circularis.
est igit alicui⁹ corporis simplicis. Mot⁹ ei simplex simplici
debet corpi. At nō est alicui⁹ quatuor elementorum. ignis/
aeris/ aq̄/ aut terre. Nam aut ipsi scdm naturā ɔueiret. hoc
autē nō. Nam eorum qdlȝ alterum habet secundum naturā
Ignis ⁊ aer motum sursum scdm rectum. Aqua ⁊ terra mo
tum deorsum. Et vni⁹ corporis simplicis vnus est scdm na=
turam motus ⁊ tantum vnus. Neqȝ pret naturā: Nam ɔtra
rius esset ei qui eis scdm naturā ɔuenit. At vero cuiuslibet
eorum motui secundum naturam cōtrariatur rectus et ali⁹
a circulari. vt motui ignis et aeris sursum/eorundem mot⁹
deorsum. et motui aq̄ et terre deorsum qui secundum natu=
ram est: motus aque aut terre sursum. Non igitur mot⁹ cir
cularis contrariatur motui scdm naturam alicui⁹ quattuor

elementorum. Nam tm̄ vnus vni motui positus est cōtrari-
us. Cōuenit igit̄ corpi simplici alteri a q̄tuor elemētis. ⁊ cū
non cōueniat eidem preter naturā. Nam cōtrarius eēt mo-
tui eiusdem qui esset scōm naturā: qui non nisi circularis eēt
Cōfectū est igit̄ vt eidem cōpetat scōm naturā: et p̄ter cor-
pora simplicia motu recto lata esse alterum simplex: quod
suapte natura motu torqueatur circulari. ¶ Tertio cōsen-
taneum esse videtur motū natura priorem corpis esse natu-
ra p̄oris. motus autem circularis recto natura p̄or est. Fit
enim scōm circulū: rectus autem scōm rectā. ⁊ circulus (vt
qui sit vbiq3 vnus. et cui addi non possit quicq̄3) p̄or ⁊ perfe-
ctior recta dinoscit̄: que non vbiq3 vna: et cui (vt lubet) addi-
tio fiat. Perfectiora autem natura p̄ora. Est igit̄ circularis
motus corpis p̄oris ⁊ pfectioris: q̄3 quibus natura cōpetat
rectus. Hoc autem esse op3 alter̄ a q̄tuor elementis: que se-
cundū rectam natura ferunt̄. Ignis et aer sursum: aqua ⁊ t̄
ra deorsum. Neq3 q̄dem mixtorum erit. Nā diximus ea mo
ueri scōm p̄dominans elementu3. Preter igit̄ q̄tuor corpa
simplicia: que recto motu natura ferunt̄: est aliud corpus si
plex quod suapte natura circulari motu agitetur. Unde fit
vt sit quedam p̄or et diuinior corporea substantia iis (q̄ nos
circunstant) substātiis nunc sursū/nūc deorsū latis. ¶ Quar
to. omis motus simplex aut est scōm naturā aut preter na-
turam. et quod vni p̄ter naturam cōuenit vt igni ferri deor
sum alteri scōm naturam cōueniet. Ut terre q̄ scōm naturā
fertur in imum. At certū est motum circularē scōm natura3
nulli q̄tuor elementor̄ cōuenire. Si igit̄ ipsis cōpeteret hoc
esset preter naturam. q̄re et alteri scōm naturam cōueniret
Ponendum igitur est preter ea corpus alteru3 simplex: cui
circularis motus scōm naturā competat ¶ Quinto. motus
circularis vnus/cōtinuus ⁊ ppetuus (vt in Physicis osten
sum est) habetur. Conuenit igitur alicui secundu3 naturam
Irrationabile, pfecto statim apparet motum iugē/ semp cō
tinuum et sempiternū esse p̄ter naturam. Nam que p̄ter na-
turam et violenta sunt: citissime corrupta conspiciunt̄. At vo
quod semper circunfertur: ignis esse non potest: qd̄ q̄3pluri-
mis visum est. Nam igni circulatio preter naturam compe
teret. cum ei secundum naturam is cōpetat: qui est a medio
secundum rectam. quare sempiternus esse non poss3. preter

igit̃ q̄tuoꝛ corpa simplicia q̄ recto motu natura ferũt̃:est ali
ud corp⁹ simplex qꝺ suapte natura circulari motu agat̃:tã=
to nobilioꝛẽ naturam gerens quãto a sensibilibus semotuꝫ/
sepatũqꝫ ẽ illis supeminẽs Tertii cap.note.
¶Corpus simplex qꝺ circũfertur/celũ.
Erciũ cap.cõtinet duas ꝯclõnes. vnũ corrclarium
10 t ad p̄mã. ꝛ quatuoꝛ rões ad scꝺam ¶ Prima cõclõ.
Corp⁹simplex qꝺ circũagi/circũqꝫ ferri dictũ est:
11 neqꝫ graue neqꝫ leue ẽ. ¶ Nã id graue dicim⁹:qꝺ ad mediũ
12.13 ferri natũ est.Id leue qꝺ natũ est ferri a medio.Grauissimũ
14 qꝺ oĩbus substat deoꝛsũ latis.Leuissimũ vero qꝺ oĩbus sup
fert̃ sursũ latis.Et si q̇ꝺ sursũ aut deoꝛsũ fert̃: vt leuitatem
aut grauitatẽ aut vtrãqꝫ habeat necesse est.Tũc ita nectim⁹
argumẽtũ.Oẽ graue aut leue fert̃ ad mediũ aut a medio At
corp⁹qꝺ circũagit̃ et circũfert̃ neqꝫ fert̃ ad medium neqꝫ a
medio.Nã aut id scꝺm naturã esset aut pꝛet̃ naturã. Nõ se=
cũdũ naturã.nam ei scꝺm naturã circũferri ꝯuenit et vnius
27 corpoꝛis simplicis tm̃ vn⁹ est scꝺm naturã mot⁹. Neqꝫ id q̇
dẽ pꝛet̃ naturã.qꝛ si deoꝛsũ pꝛet̃ naturã ferret̃: cũ mot⁹ pꝛet̃
naturã motui scꝺm naturã ꝯtrariet̃: ꝛ motui deoꝛsũ ꝯri⁹ sit
mot⁹:q̇ euolat in sublime:ei ꝯueniret scꝺm naturã in subli=
me ferri:qꝺ modo mõstratũ est esse nõ posse.Et ita si sursuꝫ
pꝛet̃ naturã ferret̃ ei ꝯueniret scꝺm naturã deoꝛsũ ferri.non
15 est igit̃ tale corpus aut leue aut graue. ¶ Correlarium vnde
fit vt ne vna quidẽ ei⁹ ptiũ grauis sit aut leuis. Nã corpoꝛuꝫ
simpliciũ idem est motus totius et partis.vt totius terre et
glebule terre.Eadem enim in toto et partibus ratio est. At
totum ipsum non graue est aut leue vt dictuꝫ est.igitur neqꝫ
eius partium vlla.et si qua partium detracta esset(si id pos=
sibile concesseris)neqꝫ sursum neqꝫ deoꝛsum ferretur. nam
(vt de toto dictum est) neqꝫ natura neqꝫ preter naturam id
16 fieri posset. ¶ Secunda itidẽ rationi consentaneuꝫ videtur:
ipsum ingenitum atqꝫ incorruptibile esse non augmentum/
non detrimentum sustinens.neqꝫ alterationem vt sensibilia
ipsa sustinent. ¶ Primo quia generatio et corruptio inter
contraria existunt.Et quicquid fit:fit ex cõtrario. Et q̇cq̇d
corrũpit̃:in cõtrariũ corrũpit̃.Atq̇ illi circũacto corpi nichil
est ꝯriũ. Circulationi enim nullus(vt postea perpalã euasã.

rum est)ꝯtrarius est motus. Est igit ingenitū ⁊ icorruptibile.idq; recte factū esse videt:ipsū a ꝯtrariis secretū semotūq; esse/vt futuꝝ sit ꝑpes/igenitū ⁊ icorruptibile.s; ꝙ neq; augmētabile neq; diminuibile sit hoc ideo est . q̇a augmētatio fit aliq̇ aduenieute:intrinseco ipsi mat̃ie aliquo resoluto Et diminutio aliq̇ intrinseco recedente. At tale corpꝰ neq; materiā habet talē:ex qua fiat:neq; ab eo fit resolutio vlla. fit enim per ꝯriū. igit neq; augmentabile neq; diminuibile est Q; si neq; gen erabile/neq; corruptibile/ augmentabile aut diminuibile est:neq;(vt sensibilia:elemēta/aīalia/plante ⁊ similia)alterabile est. Nā alteratōes in illos motus ordinant vt in ipsis sensibilibus ꝓmptū est intueri Est igit id circulatū corpus ingenitū/incorruptibile/īaugmentabile/idiminuibile/parit ialterabile ⁊ īpassibile:vt corpus sempit̃nū ⁊ oīm ꝑmū. ¶ Scḋo. q̇a oīs homīes ⁊ greci ⁊ barbari ⁊ quicūq; de deo extimatōem habuerūt aliquā:ipsi sedem ⁊ locū attribuerunt celū:qḋ ꝓbauimus circūagi ⁊ circunferri.signū est igitur ipsū esse penne/īgenitū/⁊ īcorruptibile: vt īmortali ⁊ incorruptibili:īmortale ⁊ incorruptibile esset aptatū ¶ Tertio.q̇a ex iis que ex ꝑterito tp̄e successione quadā posteris memoria ꝑdita sunt:nichil dissonū/nichil mutatū de ipo cōperimus:neq; scḋm eius ꝑtem vllam.hoc iteꝝ signū est ⁊ fidē facit:ipsū īgenitum ⁊ īcorruptibile esse ¶ Quarto.antiq̇ ip̄m ethera vt sēpit̃no tp̄e currens ⁊ sūma loca occupās nuncupauerunt:quēadmodū ⁊ alioꝝ cōplures hoc nr̄o euo ponimus.neq; enim semel neq; bis putare op; s; īfinities:ad nos easdē aduenisse opiniones. Anaxagoras autē hoc noīe malevsus ethera ꝓ igne ponebat.

Quarti cap.note.

¶ Circulus/celum ¶ a oriens.b occidēs.c meridies. d primū mobile.e firmamētū.f saturni:g iouis:h martis :i solis: k veneris:l mercurii:m lūe hemispheria:n septentrio ¶ Hemispheria/dimidie sphere.

Quartū cap.cōtinet sex cōclusiones ¶ Prima. Mo 17
q tui circulari motus rectus minime abit cōtrarius .
Nam motui recto vt motui sursum ꝯrius est alius motus rectus.⁊ eorum loca adinuicē sunt cōtraria. Sūt eni sursum et deorsum :.motuum differentie et contrarietates. igitur motus circularis motui recto minime est cōtrarius .

Positus est enim tm̃ vnus motus vni motui abire ꝯrius.

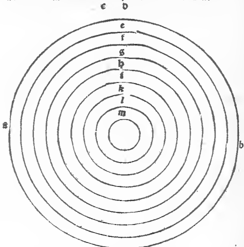
c d
e
f
g
h
i
k
l
m
a b

¶ Scd̃a motus diuersorũ semicirculoꝝ ab eisdem signis ṽ
18 sus eadem: vt ab a versus b non sunt adinuicẽ ꝯrii. ¶ Nam
hi infiniti esse possunt. Et q̃ ratione vnum vni cõtrariũ po=
sueris: et reliquorum quẽlibet. At tantum vnus vni ponitur
19 contrarius. non igitur sunt cõtrarii. ¶ Tertia motus itidem
diuersorum semicirculorum opposito modo facti: vt de a
in b et de b in a adinuicem non sunt contrarii ¶ Eadem cũ
superiori ratione. Nam hi infiniti esse possunt. neq3 idẽ sub
it iudiciu3 cum motu recto qui est de a in b: motui recto de
b in a contrario. Nam hi recti: deťminati/finitiq3 sunt. Cir=
culares autem (vt dictũ est) indeťminati: ĩfinitiq3 esse possũt

c
a

20 ¶ Quarta. Motus eiusdẽ semicirculi ediuerso facti vt vn⁹
ab a in b: alter vero ex b in a adinuicem non sunt contrarii.
¶ Nã diffinita sunt scd̃m locum cõtraria: que secundum re

ctitudinē plurimū distāt. mot⁹ aūt semicirculi a c b et b c a nō plurimū scdm rectitudinē distāt. nō sūt igit̄ ꝯtrarii q̄re ꝛ min⁹ erūt ii q̇ ex eadē pte in idē sumuntur semicirculi (vt motus a c b et motus alter a c b) adinuicem contrarii.

¶ Quita mot⁹ eiusdē circli scdꝫ ei⁹ diuersos semicirculos sūpti: ꝯtrarii nō sūt. ¶ Nam si sumāt̄ hoc pacto mot⁹ ab a i b: q̇ est a c b: et mot⁹ q̇ est a b in a q̇ est b n a ꝯtrarii esse nequeūt. vn⁹ eni ꝛ continu⁹ eē pñt. Mot⁹ aūt cōtrarii in ꝯtrarios abeūt t̄mios. Neqꝫ ꝯtrarii erūt sūpti ab a i b a c b ꝛ ab a in b a n b. Sūt ei ab eodē i idē ꝛ non scdꝫ rectitudis distātiā sūpti. Mot⁹ aūt ꝯrii ex ꝯriis t̄mis i t̄mios scdꝫ rectitudinis distātiā abeūt ꝯrios. ¶ Sexta toti⁹ circuli mot⁹: totius eiusdē aut alti⁹ motui nō euadit ꝯri⁹. ¶ Alkius q̇dē nō erit. nā si ifiniti essēt: ꝛ ifinitꝫ eūdē eē oporteret ꝯriū. Neqꝫ eiusdē vt mot⁹ a c b a motui a c b a. Nā sūt ab eodē i idē ꝛ cōsilēs. 21 22

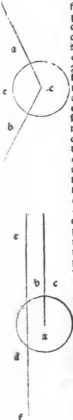
aut vt a c b a motui a n b a: q videntur e diuerso facti. nam iterum sunt ab eodem in idem. Contrarii autem motus ex contrariis terminis in terminos contrarios. quos si pertinaciter defendis contrarios aut similiter erunt in circulo a c b. Hoc autem non. nam contrarii simul stare non possunt. aut aduenient eque fortes: et tunc se impedient et neutro mouebitur mobile. Aut dominabitur superabitque alter eorum. et sic semper vno mouebitur mobile: et nunquam altero. frustra igitur ponitur is quo nunquam mouebitur: esse huic (quo iugiter sempiterneque mouetur) contrarius. vt profecto frustra esset calciamentum cuius nunquam futura sit calciatio. Deus autem et natura nichil faciunt frustra. euasit igitur (vt arbitror) perspicuum motui circulari nullum motum esse contrarium.

Primi cap. secundi tractatus note

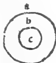
Infinitum secundo Angulus est a duarum linearum contactu incepta extensio Cadit linea supra lineam perpendiculariter/quando anguli ex vtraque parte contactus sumpti: adinuicem sunt equales.

Secundus.

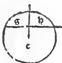
Tractatus continet tria cap. Primum tres conclusiones
23 tres rationes ad primam. et sex ad tertiam Prima conclusio. Conueniens est differere an corpus infinitum sit aliquod (quemadmodum quamplurimis visum est) An id quidem impossibile sit Primo quia aliquod corpus infinitum statuere aut non statuere multum a contemplatione veritatis distorquet: et non parum immo in toto sic esse aut non esse: ad veritatem percipiendam videtur differre. Expedit igitur an sit an non sit corpus infinitum aliquod disquirere Secundo. quia infinitum esse et infinitum non esse: est et fuit principium contradicendi et dissentiendi pene omnibus et omnium qui de vniuersa determinauerunt natura. et adhuc erit: nisi prestito/perspectaque veritate. est igitur id discutere conueniens Tertio id certe in natura discutiendum est: quod indiscussum multos circa nature principia aggenerat errores. qui enim parum a veritate disgreditur: tandem plus decies milies a veritate discedens fiet alienus. vt qui minimam asserit magnitudinem: maximam Mathematicarum contemplationum aufert partem. Et quod in principio est modicum: in fine euadit vel quammaximum. At vero id an sit infinitum/an non sit indiscussum: multos in philosophia relinquit errores. Hoc enim infinitum principii rationem. conueniens est itaque discutere. an corpus infinitum sit aliquod (vt dixerunt) an hoc quidem impossibile sit.
24 Secunda nullum corpus neque simplex neque compositum statuendum est infinitum Compositum quidem. quia quod magnitudine et multitudine finitis constat compositum finitum est. Tantum enim est: ex quantis et ipsum est compositum. At compositum omne: ex magnitudine et multitudine

finitis:euadit cõpositũ(vt paulolatiꝰ ondemꝰ)Est igitur cõ
positũ oẽ finitũ.Q; vero nõ sit sensibile simplex ĩfinitũ:ex q̃
cõpositũ ꝯstitui possit paulopost fiet manifestum:ꝓus id de
corpore ꝓmo:circulo agitato eẽ nõ posse ostendẽtes.¶Ter
tia.nullũ corpus circularĩ motũ:infinitũ esse põt. ¶Prio
q: ĩfinite erũt linee a centro egrediũtes et in cẽtro angulum
ꝯstituentes ⁊ earũ infinita distãtia.Finitarũ eni ſꝑ distantia
finita est.infinitarũvero infinita.dico ĩfinitã q: nullavnquã
inscipi magnitudo possit: ſꝑ q̃titatem accipiendo q̃ lineas
assequaĩ ⁊ tangat.ꝙ si distãtia earũ adiuicẽ est infinita:ipsũ
corpus circũferri/circũuoluiq; nõ põt.Nam infinitũ ꝑtran
siri nullo pacto põt.At ꝓus ondsum est aliqd corpus circula
rĩ moueri:idq; de celo sẽsu exploratũ habemꝰ. Nõ est igiĩ
qd circunferaĩ corpꝰĩfinitũ.Et certe quẽadmodũ numerũ
dicteremꝰ infinitũ:ꝙ quocũq; accepto:maior supat accipiẽ-
dus:vt nõ sit maximꝰ.Ita ⁊ illa intercapedo ⁊ duarum line
arũ distãtia(ꝙ ſꝑ inter eas(quacũq; accepta) supat magni-
tudo maior accipiẽda:vt nõ sit maxia)recte posita est infini
ta.¶Scdo si a tꝑe finito tẽpus auferas finitũ:reliqũ finitũ
est.Et si tempꝰ motꝰ habet ꝓncipiũ:⁊ motꝰ ⁊ q̃ ferĩ magnitu
do Consimiliter enim hecvt finita aut infinita sint sese habe
ere : ostensum est . Atqui oẽ tẽpus quo circulo voluiĩ cor
pus qd ⁊ celũ dicimꝰ:finitum est.igiĩ et motꝰ ⁊ q̃ ferĩ mag-
nitudovt finita sint necesse est:⁊ tẽpꝰquo ferĩ ⁊ motꝰ ⁊ mag
nitudo pariĩ habeãt ꝓncipiũ.Sed vt manifestiꝰ huiusce rei
ꝑcipiamꝰ icõmodũ:sit c b d corpꝰcirculo(quẽadmodũ celũ
videmꝰ)agitatũ ĩfinitũ:si possibile est.a cuiꝰcẽtro a:egredia
tur linea:c ꝟsus infinita.sitq; extra centrum e b d f equidi-
stans/quiescens et pariter infinita.quia corpus c b d circu-
lo agitatum suum perficit motum: abscindit lineam e b d f
aliquo tempore motus. At quia totum tempus quo cõplet
motum:finitum est. vt sensu vel ꝓcognitissimum est: tẽpus
quo abscindet pertransibitq; lineam e b d f infinitam a tem
pore finito abscissum:finitum est abitur igitur infinitum tẽ-
pore finito quod est impossibile. Si igitur ipsum infinitum
esset et mundus iufinitus nullo pacto circunferri/circumq;
volui posset:cuius oppositum per se cognitum est. ¶Ter-
tio.si magnitudo iuxta magnitudinem lata fuerit:he eodẽ
tempore se absoluunt.que si in contrariũ late fuerit:velociꝰ

altera vero ꝗ̃escente: ⁊ altera equali velocitate vt cũ cõtranseant tardius. Si igit̃ corpus circulo actũ: esset ĩfinitũ: tẽpore finito abiret finitũ circulũ circa centrũ descriptũ. q: toto tp̃e mot⁹ abiret. absolueret igit̃ ab eodẽ in eodẽ tp̃e infinitũ scʒ a finito ⁊ tp̃e finito: qđ in physicis ĩpossibile esse demonstratum est. Et nichil refert an ĩfinitũ moueri ⁊ finitum quiescere intelligas. aut finitũ moueri: infinitũ vt quiescens aut cõtralatum. ¶ Quarto lineã cuius est finis ⁊ terminus: infinitã esse ĩpossibile est. ⁊ superficiẽ/ ⁊ corpus. At omne figuratũ vt sphera/ circulus tetragonus finem habet ⁊ terminum. qđ enim determinat̃: nusq̃ʒ neqʒ sphera/ circulus/ tetragon⁹ aut aliquid taliũ (vt neqʒ pedale) infinitum esse potest. Qʒ si nõ põt circulus vllus esse infinitus: neqʒ qđ circulariter agitat̃. Nam circularis motus is est ꝗ̃ secũdũ circulũ (vt dictũ est) sumit̃. Corpus igit̃ circulo agitatũ ĩfinitũ esse nõ potest

¶ Quĩto a centro circuli c ĩtelligat̃ ex vtraqʒ parte infinita linea a b ꝗ̃escens. intelligaturqʒ itidẽ altera ꝗ̃escẽs supra a b ĩfinitã ⁊ supra centrum c vt in signo g cadẽs: ꝗ̃ sit d e. Intelligat̃ rursus tertia linea c f sursum erecta secans cõtinue d e ad circularis corporis motum: e versus mota. Tunc sic. corp⁹ circulare suum motũ absoluere ⁊ cõplere nequit: nisi linea c f alio ⁊ alio lineã rectam d e secando: vt prius in h/ deinde in i/ hinc in signo k totã rectã absoluat. At hoc ĩpossibile est tp̃e finito. Nõ igit̃ corpus circulariter motũ: suum cõplet motũ tp̃e finito qđ falsũ est. Aut spaciũ secundum rectũ infinitum abibit̃. qđ iterũ ĩpossibile est. Nõ igit̃ corpus circulariter motũ: ĩfinitũ esse põt. ¶ Sexto tempus quo (qđ circulariter fert̃) circũuoluit̃: finitũ est. igit̃ ⁊ magnitudo ptrãsita. Sũt ei eq̃lia: ita vt medietati temporis medietas respondeat transiti ⁊ totũ toti. qđ igit̃ circũfert̃ ĩfinitũ esse nõ posse: ex his q̃ʒ manifestissimũ euasit.

Secũdi cap. note.

¶ Grauitas cõmensurata ĩtelligit̃: qñ scđm eq̃les magnitudinis ptes cõtinue eq̃lis grauitas sumit̃ ¶ Incõmẽsurata: qñ ineq̃les eq̃liũ magnitudinis ptiũ sumũt grauitates. Ita ⁊ de leuitate intelligas.

26 s Ecũdũ cap. continet duas cõcl'ones. ⁊ duas rõnes ad primã. ¶ Prima cõcl'o. Nullũ corpus sensibile simplex: ĩfinitũ est. ¶ Hoc nup demõstrãdũ relictũ

a erat:qđ ostēdim⁹.¶ Primo qꝛ nullū corp⁹ aut a medio aut
ad mediū latū:īfinitū est. Omne aūt sensibile simplex aut a
e medio aut ad mediū latū est.nullū tꝰle igit̃ īfinitum Q̄ꝫ vero
nullū corp⁹ a medio aut ad mediū latū īfinitū sit: hinc liq̄t.
f qꝛ lationes a medio ꝛ ad mediū adīuicē ꝯrie sūt:ꝯrie vero in
ꝯria abeūt loca.Et si cōtrarioꝝ vnū determinatū est:deter-
g minatū erit ꝛ reliquū.At cōtrarioꝝ vnū vt mediū determi-
b natū est:quo vnūqđqꝫ grauiū ferat̃.Nō ei cōtigit medio lō-
h gi⁹ ptrāsire.Igit̃ et reliquū determinatū est. Nullū igit̃ tale
īfinitū.determinatis ei extremis: q̄cq̄ꝫ īfinitū esse īpossibile
i est.Qꝫ si extrema sint determinata: media determinata esse
necesse est. Alioq̄n determiatꝫ extremis īterclusū īterceptū
c k qꝫ eēt īfinitū.ꝛ īfinit⁹ in medio mot⁹ cōtigeret.qđ īpossibile
est ¶ Scđo qꝛ cū oē sēsibile simplex leue sit aut graue:si alꝫ
l qđ tꝰle īfinitū ponas:īfinitā aut leuitatē aut grauitatē habe-
re cōcedas oportet.Qđ sic ostēdo.Sit a graue aliqđ corpus
m simplex īfinitū si possibile est:b graue finitū.Ex a capio gra
uitatē finitā quālibet vt scđꝫ magnitudinē a e:q̄ qꝛ sit finita
d n ꝛ grauitas b finita:totiēs poterit sumi vt totā grauitatē cor-
poris b finiti mēsuret.Ut exēpli cā sit b decupla sumo decē
o ptes īfiniti a:pti a e eq̄les q̄ equā cum b retinebūt grauita-
tē/ꝛ cū sp sumēdo ptes tantas nō contigat deficere : a in-
finitam cōtinebit grauitatem: quod erat ostendendū Neqꝫ
refert illas grauitates cōmensuratas eē aut īcōmēsuratas:
itidē accidet qđ volum⁹. Qꝫ si iterū posueris grauitatis fini
te:alia subibis īcōmoda:finiti ꝛ infiniti equā esse grauitatē.
imo ꝛ finiti maiorē. Nam videmus in finitꝫ in maiori magni
tudine maiorē geri grauitatē.vt ī dupla duplā/ꝛ ita deinceps
si itaqꝫ sit finita:sit dupla magnitudini b.sumo b et c duplā
finitā equā seruantē grauitatē q̄ si sumis b d corpus finitū:
maiorem corpore infinito retinebit grauitatem.esset igitur
infinita grauitas. Et consimiliter in infinito leui infinita le
uitas. At vero infinitam aut leuitatem aut grauitatem esse
impossibile est:quia cum grauitas aliquanto tempore et ali-
quanto mouet spacio:dupla idem eodem spacio in tempore
subduplo et ita semper vt quemadmodum grauitas crescat
decrescat tempus et minus fiat. Et cum omni proportione
grauitas infinita finite grauitatis vim superet motricem:
oporteatqꝫ mobile mouentium virtutum excellentias ꝛ pro-

portiones sequi:pfecto in non tpe aut mimo(nullũ autẽ minimũ)mouebit:vt que oẽm mouendi pportõez excedẽs: nulla pportione moueat:qđ impossibile est. Nulla siquidez infiniti ad finitum pportio est. Q si cõtẽdas in tpe moueri: accidet grauitatẽ finitam ⁊ infinitã equali tempore mouere quod est impossibile. Esto eniz grauitas infinita a:b finita. quia vtraqz in tempore mouet adinuicẽ mouendi pportionem habent. vt sit a dupla(quãcunqz aliam dederis idẽ valeat)sumo b et c duple grauitatis ad b:que duplã mouendi ad b seruat pportionem. equalit igitur cum a mouebit. quecunqz enim ad idem eandẽ seruant pportiõem: illa vt equalem inter se habeant necesse est. ⁊ non modo hoc: verũ si b d finitam grauitatem sumeres:b d finita mouendi virtus:infinitam a mouendi virtutem excederet ⁊ in minori tpe moueret/que si impossibilia sunt:manifestum est infinituz sensibile corpus esse non posse. Sed id mentem in dubium trahere posset:an plures sint mundi:an mundus vnus infinitus.
27 Nam ipsum aut finitũ esse aut ĩfinitum necesse est. ¶ Scda cõclusio. Mundus non est infinitus ¶ Juxta ea que pus allata sunt : prompta est huius rei demonstratio. ¶ Nam aut esset similiariũ ptium/aut dissimiliũ. Nõ similiarium . Nã omne tale simplex est:cui debetur vnus motus aut circularis aut rectus. Nõ vero oñsum est. nullũ neqz circulo neqz recto actũ:esse posse infinitũ. non est igit similiariũ partiuz Neqz quidem dissimilium. Nam aut esset ex specie infinitis aut finitis. non infinitis. Nam simplices motus specie finiti sunt. igit ⁊ simplicia corpora spẽi discrimẽ hñtia:finita sũt Cuiuslibz eni corpis simplicis vnus est mot⁹ simplex . neqz ex finitis erit. nã aut cor oĩa/ant cor vnũ:ĩfinitũ eẽ oporterz. vt ignẽ/aerẽ/aquã/aut trã. hoc aũt eẽ nõ põt. Primo. qꝛ aut leuitas aut grauitas daret ĩfita:q̃ ĩfinita dari nõ posse monstratũ est. Scđo qꝛ loca oporterz eẽ ĩfinita. Tertio. qꝛ mot⁹ eẽnt ĩfiniti. et neqz ferrent sursũ neqz deorsũ. Qđ eni factuz esse non cõtingit:ĩpossibile est fieri. et in quali ⁊ quãto ⁊ vbi Ut qđ factum esse nõ põt album: vt albefiat impossibile est Et qđ cubitale factum esse nõ cõtingit: ĩpossibile est cubitale fieri. et quod ĩpossibile est puenire in Egyptũ: pficisci in Egyptum haudquaq̃ valebat vnq̃. Itaqz quod sursum aut deorsum esse non potest: sursũ aut deorsũ feretur nunq̃

Quarto quia aut tale infinitum moueret secundū naturam aut preter naturam. Si preter naturam: ergo alius esset locus:in quem secundum naturam ferretur. Hoc autem impossibile. mundus igitur infinitus esse nō potest.

Tertii cap. note.

¶ Pati/moueri.

Tertium cap. cōtinet quatuor cōclusiones. et vnum
t correlarium post quartam. ¶ Prima cōclusio. Infinitum a finito pati impossibile est. ¶ Sit a mobile infinitum: quod patiatur (si fieri potest) et moueatur a mouente finito b: in tēpore c. Sitq; d pars virtutis mouētis b Que (quia minor est q̄ b) mouebit mobile minus q̄ a in tempore c. sit illud e. capio partem finitam infiniti a equalē e: que sit a f. quia igitur potentie d finite ad b potentiam finitam est pportio: b finita potentia maior mouebit a f equale e in minori tempore q̄ c. mouet enim equale idem in eodē tempore et maius idem in minori. et minus in maiori. vt si duplum in duplo. et ita secundum analogiam. Quicq̄d igitur b in tempore c mouebit: pportionem ad partem finitā a f et mobile equale e seruabit. Infiniti autem ad finitū nulla cadit pportio. Mouebit igitur solum finitū in tempore c. Si enim d sit ad b in aliqua pportione vt subtripla: intelligo b potentiam duplam ad d: que mouebit mobile duplex ad e: et similiter a f: vt a g in tempore c. Intelligo deinde triplam q̄ sit i: que quia tripla ad d: mouebit mobile triplum e et similiter parti finite a f: vt a k in tempore c. Manifestum est enim triplum finitum esse. alioquin infiniti ad finitum pportionem dabis: et infinitum finiti triplum facies: quod impossibile ē. At cum i tripla sit ad d: et similiter b prima virtus ad d tripla: b virtus equalis est potentie i quare in eodem tempore mouebit a k. Quod si mouet a infinitum in tempore c: in eodem tempore mouet finitum et infinitū: quod est impossibile. ¶ Secunda neq; finitum patietur ab infinito tempore finito. ¶ Hec est conuersa precedentis. Sit a infinita virtus. que moueat b finitum mobile in finito tempore c si fieri potest. Capio quācunq; partem finitam libuerit infinite virtutis a. vt a f que moueat minus quodcūq; q̄ b in tempore c. manifestum est oportere eam minus mouere vt e. Et cum vtrunq; sit finitum: habebit e ad b aliquam pportionē: vt exē

28

29

pli causa sit b triplum. Capio virtutis infinite partem finitã
a g duplam parti a f: que quia dupla mouebit duplum mo-
bile: vt h in eodẽ tempore. Et pars tripla vt a k: mobile tri
plum vt i in eodem tempore. et ita semper secundũ analogi
am et proportionem. quare et a k mouebit b eq̃le mobili i in eo
dem tempore c. Et cũ tota virtus a ad a k nullã habeat pro-
portionem: non mouebit b in tempore e imo neq̃ in tempo-
re quod est positi oppositum: aut infinita virtus et virtus fi-
nita idem mobile et eodem tempore mouebunt: quod est im
30 possibile. Tertia Infinitum ab infinito aliquo tpe nõ pa
tietur Sit a vnum infinitum et b alterum: quod patiatur ab
a in tempore c. Patiaturq̃ b pars quecunq̃ ab a vt b d in mi
nori tempore vt e. Supposuimus enim maius in minori tẽ-
pore mouere minus. quia temporis e finiti ad totum tempus
est proportio: a mouebit maius b d vt b f in tempore maiore.
et iterum mouebit maius in maiore. quare tandem deuenie
tur: vt partem aliquã acceptam finitã in tempore c moueat:
in quo mouet et b. et finitũ et infinitũ in eodem tẽpore ab eo
31 dem patietur: quod est ĩpossibile. Quarta infinitũ aliquo
tempore non mouebit infinitum Non finito. Nam infini-
tum pateretur ab infinito tempore finito: quod esse non põt
Neq̃ tempore infinito. quia infinitũ tempus finem nõ ha
bet: et in tempore finito rursum aliquid moueret: quod si di
xeris esse finitum: oppositum est secunde. si vero infinitum:
oppositum tertie. Si nichil mouere: aliquo vllo tempore fi
32 nito dixeris: et tempore infinito continue quiescet Corre
larium. Ex his iterum manifestum est nullum sensibile cor-
pus esse infinitum. Primo quia omne corpus sensibile vir-
tutem habet actiuam et passiuam. Neq̃ quidem extra celũ
est infinitum. nominant enim intra et extra locum. Extra ce
lum autem non est locus neq̃ tempus. Neq̃ corpus circu
lariter motum. Nam mouetur circa medium. Infiniti autem
non est medium. Neq̃ secundum rectum motum. quia lo-
cum ad quem ferretur: infinitum esse oporteret. Quod si fer
retur preter naturam: esset ei assignandus locus ĩfinitus sui
motus secundum naturam et virtutem eius motiuam opor
teret esse infinitam. Infiniti enim vis (vt finita finiti) infini
ta est. Et id a quo preter naturã moueretur: esse oporteret in
finitum et plura esse infinita aut infinitum pati a finito: que

impossibilia esse permanifesta sunt. Qđ si dixeris ipsum a seipso moueri (ne plura esse infinita concedas) erit igit̃ ĩfinitum animal. Est eĩ id aĩalib⁹ propriũ. Sꝫ quõ erit infinitum animal? Neqꝫ Democriti ꝛ Leucippi detẽminatio approbanda est: infinitas similiares atomos põne et situ discriminatas: interstitie vacuo infinitũ cõflare. Primo. qꝛ eas atomos dicũt esse eiusdẽ nature. vt si aurũ in frustula dirimat̃: auri q̃libet ps diuisa cuilibet alteri eadẽ est: q̃re oẽs ille ad totius locum ferrentur. vt quo fertur ignis ꝛ ignis scintilla et quo terra et terre glebula. Hoc aũt ĩpossibile. Scđo qꝛ si vna atomorũ fuerit leuis: et vnaq̃qꝫ reliq̃ruꝫ. quare nihil erit graue simplr̃. Ponũt eĩ ex illis atomis oĩa cõflari. ꝛ originẽ ducere. hoc autẽ falsũ. Tertio qꝛ oĩa ferrent̃ sursũ aut oĩa deorsum: ꝙ si sursũ: mouerent̃ a medio: si deorsum: ad mediũ. In finiti aũt nõ est mediũ. qꝛ vbi mediũ fuerit: ꝛ extremũ cõpiri necesse est. Quarto qꝛ null⁹ erit locus quo moueat̃. Nã aut moueret̃ natura aut pret̃ naturã: quib⁹ motib⁹ determinata sunt loca. esset igit̃ immobile. Qđ si dicas moueri preter naturam: erit alterum cui is motus secundum naturam ꝯueniet. hoc ei in oĩbus inductione cõprobatum est. Nõ si ita fuerit: oĩa leuia dicere non poteris: neqꝫ oĩa grauia. Neqꝫ illud infinitum ex similiarib⁹ eiusdẽqꝫ nature atomis esse cõflatuꝫ. Sꝫ ꝙ nullum sit corpus infinitum: satis arbitror ostensum.

Primi cap. tertii tractatus note.

¶ Equiuoca / diuersarum naturarum entia.

Cõcentricorum mundorum figura.

a terra. b aqua. c aer. d ignis. e nouẽ celestiũ orbiũ circulus. f a scđi mundi terra. g b aqua. h c aer. i d ignis. k e eius nouem celestium orbium circulus.

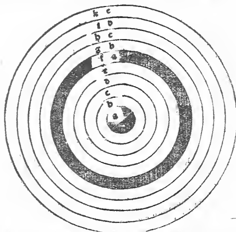
Tertius

Tertius tractat⁹ ꝯtinet duo cap. Primũ tres suppões. tres ꝯclões. duas rões ad p̃mã. tres ad scđam. ꝛ triũ cauillorũ remotiões. ¶ Tres suppõnes. Pria. oĩa physica corpa moueri ꝛ q̇escere scđm naturã: violente ꝛ pret̃ naturã. Scđa in quo loco natura q̇escũt: i illũ locũ natalit̃ ferri. ꝛ ĩ q̇ violẽte q̇escãt: i illũ violẽte ferri. Tertia si alicui latio aliq̃ violẽta est: q̃ scđꝫ naturã eidẽ ꝯuenit: violẽte lationi ꝯria ẽ: vt lationi t̃re sursũ violẽte: ꝯria est latio deorsũ terre: ipsi scđm naturã ꝯueniẽs. ¶ Pria ꝯclo. Si pl̃es

t 33

34

sint mũdi eos ex ꝯsilis nature corꝑib⁹ existere: ⁊ ea eandez vim mouendi obseruare necesse est. vt ignis ⁊ ignis: terra ⁊ terrra: et intermedia ¶ Primo. Quia si ex equiuocis et natura diuersis cõstarent: mũdus de illis nõ nisi equoce dicere. Cõstarẽt igit͛ ex cõsimilis nature corꝑibus. qđ si ita eẽt: et illa corꝑa nata eẽnt moueri: hec a medio: hec ad mediuz: hec vo circa mediũ: qđ est mouẽdi vi/naturãq3 eandẽ seruare ¶ Scđo. q2 motus determinati ⁊ finiti sunt. nã aut scđm rectũ aut circulũ sũptos aut mixtos eẽ oportere: ꝓus dcm̃ est. et vnius corꝑis simplicis vnũ simplicẽ motũ eẽ. Quare siquidem illic elementa eẽnt eadem: ⁊ motus iidem.

55 ¶ Scđa cõclusio. Nõ sũt plures mundi ¶ Primo. q̃a terra vnius mũdi nata esset moueri ad trã alterius mũdi ⁊ ignis ad ignẽ. Ad quẽcunq3 eni locũ simpliciũ aliqđ natũ ẽ moueri: ⁊ qđlz alteꝝ ꝯgenee/ꝯsilisq3 nature ad eũdẽ moueri natũ

esse necesse est. At terrā vni⁹ ad alterius terrā ꝛ ignē ad ignē moueri natū esse:īpossibile est. Nam terra sursū ferretur in ꝓpo mūdo et ignis deorsū. ꝛ terra a medio lata ad alterā terrā natura moueret. In quo ei loco natura qesceret: et in eundē natura ferret. Itidē ꝛ ignis ꝑ mediū ad alteri⁹ mūdi ignē euolaret:qḋ stati īpossibile cognoscit. Nō igit sūt plures mūdi. ¶ Scḋo vn⁹ est ꝑm ⁹mot⁹ sempiternus ꝛ etern⁹ igit ꝛ vnum ꝑmū celū ꝛ vn⁹ mund⁹. Si plures mundos dederis ī vnoquoqȝ ꝑmū eē oporteret:qḋ eē neqt. ¶ Tertio tria sūt loca triū sensibilium elemētorum. Prim⁹ est subsidēs et ifimus:scḋs summ⁹ ꝛ extrem⁹:terci⁹ horū medi⁹. qḋ supfertur oib⁹ vt ignis est in sūmo:qḋ ceteris subsidet est in imo. qḋ vero medio modo fert vt aq̄ vt aer medium obtinet locum. Et pret hec loca nō est sensibiliū locus. nam neqȝ scḋm naturam:neqȝ pret naturā illuc ferrent. Est igit tantū vn⁹ mūdus. ¶ Tres cauillorū remotiones. Si dixeris prio illa simplicia corpa ꝓpt nimiā distātiā:diuersā ꝑticipare naturam hoc irrōnabile est. nā distantia nō facit nature diuersitatem. 36
¶ Scḋo oēs motus vi quad motis cōuenire: q̄re nō erit terre vni⁹ nata ad alterius terrā ferri. Hoc īpossibile est qꝛ mot⁹ vi quad ꝛ preter naturam factus: obnoxius ꝛ contrari⁹ est motui nōvi sed secundum naturam facto ¶ Tertio terram vnius ꝛ terrā alteri⁹ numero differre: ideo nō oportere eas natas esse ad eundem locum numero ferri. Esto numero differant:speī tn̄ indifferētiā hūt. nec iō qꝛ diuerse numero sint hoc impedit easdē ad eundem numero locū ferri natas eē. qḋ si ita est:statim rōni cōsentaneū apparet:tm̄ vnaȝ terram esse:qꝛ finita transmutatio terminos: vn̄ motus et ad quem ꝑficiscit:specie habet diuersos. vt qḋ augmētat ꝛminum vn̄ motus ꝑuitatem quo vero ꝑficiscit amplitudinem. qḋ minuitur:ecōtra. qḋ alterat:ꝯria. Ut sanatio ꝛminū vn̄ venit:egritudinem/quo tendit sanitatem. q̄re ꝛ qḋ fert vt terra :ex terra ad terrā non ferat. ꝛ ignis ex igne ad ignem. Et si instas ex celi transmutatione q̄ est ex eodem in idem: hāc transmutationem quodāmō diximus infinitā ꝛ quodāmodo esse ex oppositis ꝛ ad opposita:cū consyderas eā accipi scḋm diametros. cū vero scḋm totum accipias:non ita fit. ¶ Tertia cō 37
clō rerū sensibiliū loca finita et determiata esse necesse est.
¶ Nam q̄to terra medio ꝓpinquior fuerit:tanto velociore

motu eam ruere videmus.et ignē velociore motu ferri:q̄tō
to loco qui sursum est vicinior efficitur. Si igit̃ sine t̃mino
concitaretur ferreturq3:motus infinita succresceret veloci
tas.quare intelligenda tandem esset infinita ꝛ leuitas ꝛ gra
uitas.quod est impossibile. Alioq̄n in ĩfinitū crescere haud
q̄q̄3 intelligi poss3. Sūt igr̃ sensibiliū loca ꝛ fita ꝛ determiata

Secundi cap.note.

¶Forma/species¶Forma in materia/species in singulari
bus¶Materia/sensibile/singulare¶Finientes/diffinientes
¶Sensibilia/sensuꝰ ꝑuia¶Simus/nasus cauus.

Ecundū cap.cōtinet tres cōclusiones.vnā instanti
s am:eius solutiōem:ꝛ tres mōs celi post ꝑmā.et duo
38 correlaria post tertiā¶Prima cōclusio.Non mo-
do non sunt plures mundi:sed ꝛ plures fieri ĩpossibile est.
¶Namvnus mundus est ingenitus ꝛ eternus .Est eni vnꝰ
ꝑmus motus sempiternus ꝛ eternꝰ.nō igit̃ fieri pn̄t plures
mundi¶Instantia.Oīm natura ꝛ arte cōstantiū alia est for
ma scd̄m se:ꝛ forma materie mixta.vt alia sphera et sphera
aurea:alius circulus ꝛ circulus ligneus Finiētes eni3 sphe
ram aut circulū:aureū aut ligneū sumimus nunq̄3 vt que ad
eius substantiā non ꝑtineant:tametsi idem sit sphera/ꝛ sphe
ra aurea.Neq3 intelligere/ neq3 sumere q̄cq̄3 aliud ꝑter sin
gulare possimus.Nichilominus circulus/ꝛ hic circulus ra
tione duo sunt.Circulus vt species:hic circulus species in
materia ꝛ singulare.Tunc ita ducūt argumentū.Celū ē sē-
sibile.est igit̃ aliud:celum ꝛ hoc celū.ꝛ celū spēs ꝛ forma est
et hoc celum forma in matia.At quorūcūq3 sensibiliū spēs
est aut forma aliq̄:plura sunt aut facta esse cōtingūt singu-
laria.siue species ideas quasdā(vt posuerunt aliqui)posue
ris seiunctas atq3 separatas/siue reipsa a singularibus nō ab
iunxeris:sed esse ꝛ rōne:sic esse op3.Sic enim in oībus quo
rum forma in materia est:ꝓmptu3 est videre plurima ꝛ pe-
ne infinita eiusdem speciei entia.Sūt igr̃ plures celi:aut eē
pn̄t.ꝛ plures mundi aut esse pn̄t.Q3 si simul nō sint ꝛ eē pos
sint:fieri possunt¶Rn̄sio ideo3 sit celū esse sensibile:ꝛ alte
rū esse celū ꝛ hoc celū:vt spēs ꝛ spēs in materia.nō tamē ex
hoc plures mundos esse aut esse posse conficiunt. Nam fal
so assumūt:quorūcunq3 sensibiliū spēs sit aut forma: plura
esse:aut facta esse contingere. Hoc eni non op3 vbi sēsibile

ex tota mat̃ia est ex qua natū est esse posse. vt si itelligis vnū
incorruptibilē simū: cuiꝰ mat̃ia eēt caro: ⁊ ex oi carne eēt ex
qua simus eē posset: simꝰ: sensibile qðdā esset ⁊ alterū simus ⁊
hic carneꝰ simus vt spēs ⁊ forma: ⁊ forma in mat̃ia. ⁊ tamen
nō essent neqȝ eē possent plures simi. Itidē si esset vnus hō
imortalis: ex omni carne ossibꝰ ⁊ neruis ex quibus posset eē
hō: Hec siqdē idissolubilia essēt. homo sensibile est. ⁊ homo
⁊ hic homo differūt: vt forma ⁊ forma in mat̃ia. ⁊ tamē neqȝ
essent plures hoies neqȝ eē ꝯtingeret. Cōsimile de mūdo in
tellige. nā mundꝰ ⁊ celū sensibile: ⁊ celū ⁊ hoc celū rōne di-
uersa: ⁊ hoc celū ꝑpetuū et imortale ex tota materia (ex qua
esse potest celū) cōstans. idcirco vt de simo ⁊ hoie: neqȝ sunt
plures neqȝ plures eē oportet. ¶ Tres modi celi. Celū pri 39
mo vltima sphera ē sup̃musqȝ circulus: cetos ambiens oēs
diuinitate plenꝰ. Scðo corporea moles: iferiori lune extre-
mo ⁊ supremo ꝑme sphere t̃mino ꝯtenta. Tertio celū id to-
tū est qð ab vltie sphere sup̃miqȝ circl'i circūferentia cōtētū
cōspicimus. Et hoc totū/omne/vniuersū: celū dicere cōsue
uimꝰ. ¶ Scðā conclusio. Celū vt id ipsū est: ab vltime sphe- 40
re supremiqȝ circuli circūferentia cōtentū ex omni naturali
et sensibili corpore: suaqȝ tota materia cōstat. ¶ Nam nullū
extra se corpus neqȝ naturale neqȝ sensibile relinquit: sȝ ea
oia intra suum continet ambitum. Qꝫ extra se nullum corpꝰ
relinquat: hoc ideo est qꝛ corpꝰ illud physicum esse nō possȝ
Nam aut esset simplex aut cōpositum. Non simplex: qꝛ ōne
tale mobile est a medio vel ad mediū. Et cum corpora illa q̃
circūferuntur: loca sua egredi ⁊ mutare nequeant: non hoc
pacto aut a medio aut ad medium moueri cōtigeret. et illic
esse non posset natura aut preter naturam. Natura quidem:
quia habent simplicia corpora physica alia (in quibus natu
ra stent) a natura deputata loca. Neqȝ preter naturā. Nam
et illic aliqua esse secundum naturam nata essent. Locus ei
qui alicui simplicium preter naturam conuenit: alterius sim
plicis secundum naturam existit. Qꝫ si illic natum non est
esse corpus simplex physicum: neqȝ ex simplicibus compo-
situm vllum. Neqȝ aliqð sensibiliū nō physicorū. Nā ea sūt
sphere/circūlatiqȝ circl'i: quorū nullū extra sup̃mi circūferē
tiam claudi manifestū est. Cōstat igit̃ celum hoc pacto sum
ptum: ex omni corpore et naturali ⁊ sensibili/suaqȝ tota ma

teria. Q7 cum ipsum incorruptibile sit: et semp(vt adhuc oñ demus)pseuerans: vnū solum esse recte affirmatū est. neqȝ plures fuerunt celi: neqȝ plures futuri sunt: sed vnum soiū
41 et pfectum ¶ Tertia cōclusio. Non cōtingit extra celū corpus vllum factum esse ¶ Nam neqȝ simplex neqȝ cōpositū
42 neqȝ natura neqȝ pter naturam ¶ Primū correlariū Unde fit vt extra celum neqȝ locus neqȝ vacuū neqȝ tempus sit Locus quidem. quia illic nullum est neqȝ esse natū est corpus. Uacuum quia id dicunt locum sine corpore natum corpore repleri: et in quo corpus natū est fieri. Neqȝ locus: cū illic nullum possit esse sensibile corpus: neqȝ motus. quare neqȝ tempus. Est enim tempus numerus motus. At extra
43 celum sine sensibili corpore non erit motus ¶ Secundū correlarium. Unde fit etiā: vt que illic nata sunt esse entia: sint optimam habentia vitam et per se quidem sufficientissimā: quam toto complent eterno: non senescentia in tempore: in loco non transmutabilia/inalterabilia/impassibilia/ ab omni motu mutationeqȝ aliena. vt circa diuina plerunqȝ rationibus declaratum est/omne primum/diuinum/intransmutabile/necessarium/summū/et quo nichil aliud melius/ nichil diuinius/nichil prauum habens/nullorum bonorū indigū/ incessabili motu rationabiliter mouens/rerum omnium finis/vniuscuiusqȝ vite tempus/tempus omne et infinitatē vt summa perfectio continens/eternū/semper ens/immortale/a quo ceteris communicatum est esse ꝛ viuere/his clarius/illis vero obscurius.

Primi cap. Quarti tractatus note.

¶ Suppetie/auxilium. ¶ Consistentia/materia

Quartus tractatus cōtinet

tria cap. Primum quatuor conclusiones. tres rationes: ꝛ tres antiquorum opiniones post primā. Et duas rōnes ad scdam
44 ¶ Pria ɔclusio. par ē discrēdo: an mūdus genit⁹/igenit⁹ corruptibil'/incorruptibilis habeat: antiquoꝝ de hac re adducere opiones ¶ Primo q̄r.

ꝯtrariorū dubitationes:cauſe ſūt vt ſint contrariorū maniſe
ſtationes.Si itaqꝫ eas non adduceremus in medium videri
poſſꝫ in dubitatiōib⁹ ſuis oppoſitū eorū (q̄ oñdere volum⁹)
eē oñſū.¶Scđo qꝛ eorū poſitionib⁹/aſſertionibuſqꝫ mōſtra
tis īualidis:credibiliora relinquent:circa id(qđ q̄rim⁹)dicē
da.¶Tertio qꝛ nos ita faciētes:min⁹ eos grati cōdēnare vi
debimur.Oportet eī v̄itatis diſq̄ſitores nō eē īimicos:q̄ iu-
dicare velint ſufficient.¶Tres de hac re antiquorū opinio 45
nes.¶Prima eſt dicētiū mūdū genitū eſſe:ſꝫ icorruptibilē
īmortalē/ſempqꝫ manſurū.⁊ hec Platonis exiſtit.¶Scđa 46
eſt dicentiū mundū factū/interiturūqꝫ ſemel:ſed vltem⁹ nūq̄
reduci/repariqꝫ poſſe ad ortū.⁊ hec ē Democriti.¶Tertia 47
eſt Empedoclis Agrigētini ⁊ Heracliti Epheſii dicentium
mundū alt̄natis vicib⁹ frequēt genitū ⁊ frequēter corruptū.
Et has ortuū/obituūqꝫ vices:ſemp obſeruaturū¶Secūda 48
cōcl'o.irrōnabilis eſt aſſertio dicentiū mūdū genitū eē:ſem-
piternū tñ manere nunq̄qꝫ caſurū.¶Primo qꝛ ſola ea rō-
nabiliter dici poſſe vident:q̄ in oīb⁹ aut plurib⁹ ita eē cōſpici
mus:hui⁹ aūt aſſertionis oppoſitū euenit Aſſerit eī ⁊ genitū
⁊ icorruptibilē.Et liq̄do cōſpicim⁹ q̄ gñant oīa:orta cadere
nō eſt igit aſſertio hec rōnabilis ¶Scđo qꝛ ſi illa q̄ ip̄ ꝯſti
tuūt:nō potuerūt aliter ſe habere:itrāſmutabilia ſūt.Si po
tuerūt aliq̄ñ:⁊ nō ſemp cōſimiliter ſe habuerūt:poterunt ad
huc iterūqꝫ eſſe ſoluta.nulla illic q̄ꝫ hic valentior rō.igit ſi
genitus eſſet nō modo icorruptibilis nō eſſet:ſꝫ poſſet infini
tis eūtibus ſeculis ifinities corrūpi.Neqꝫ p̄deſt ꝙ hec aſſe-
rentib⁹ ſuppetias ferre volūt aliq̄:dicētes mūdū eē incorru-
ptibilē ⁊ neqꝫ verū eſſe ipſū eē genitū.ſꝫ hui⁹ poſitiōis aſſer
tores idipſū doctrine cā(quo magis doceāt)dicere:vt Ma-
thematici deſcriptiones lineamētaqꝫ faciūt:q̄ ⁊ ſi nō ſint vt
ponunt:ſuis tamē demōſtrationib⁹ apta veniūt.Nō ſic eſt de
hac aſſertiōe ⁊ Mathematicis deſcriptionib⁹.nā in illis idē
eſt.neqꝫ refert.hic aūt nō idē atqꝫ plurimū refert et priora
dicta poſteriorib⁹ ſunt pugnātia.Nā ex iordinatis ordinatū
faciūt:qđ nō niſi generatione ⁊ t̄pe dirimēte facere poſſunt
aut ſimul eſt ordinatū et iordinatū.q̄ ſūt ipoſſibilia.¶Ter- 49
tia cōcl'o.irrōnabile eſt iterū mūdū eſſe genitū dicere/iteri-
tus obnoxiū:ſꝫ poſtea nūq̄ reparari poſſe.¶Nam confitētes
ipſum eſſe genitum:vnam ſemp ante admittunt fuiſſe ꝯſiſtē

tiā ex q̄ fieret:quo nō existente:eadē semꝑ manebit cōsisten=
tis.q̄ mutationis ꝑncipium est.qua nō existente aliq̄d trans=
mutari īpossibile est.ꝛ qua quidē existente cōtingit . Si igit
genitꝰesset et aliquando casurꝰ:itidē ꝛ orto altero repari cō
50 tingeret:⸿Quarta neqȝ sentiendū est cum agrigētino Em
pedocle:mundū alternatis vicibꝰ nūc amicitia disgregante
gigni:nūcvero lite cōgregante solui.Nam id astruere nichil
aliud est:q̄ȝ mundū substātia facere ꝑpetuū. sȝ scd̄m formā/
qualitatesqȝ transmutari.vt si q̄s ex puero sepius fiat vir:ꝛ
exviro sepiꝰ recidat in puerū:alternatis ac interpollatis vi=
cibus:ꝛ ob id credat ipsum sepius gigni ꝛ sepiꝰcorrūpi Sic
ei ponūt semꝑ eadē elemēta manere:nō aūt ordinē ꝛ qualita
tes.Et sunt q̄ ꝛ qualitates manere ponūt cōgesto/cōgrega=
toqȝ mūdo:ꝛ ꝯtraria ꝯtrariis pugnare.Nō igit mūdū (vt q̄
semꝑ substātia sit idē)generari ꝛ corrūpi debēt affirmare: sȝ
mūdi dispositiōes.Nō eē igit(sicut scribit in Timeo)mun=
dū factū: ꝛ decetero sempiterno tp̄e māsurū/neqȝ sempiter
no iteritu casurū/neqȝvicitudinibus crebro gigni/crebroqȝ
dissolui:naturaliter ē discussum.

Secundi cap.note.

⸿Talentū octagita librarū ꝛ quatuorvnciarū pondꝰ ⸿Li
bra/as/pondo. ⸿Stadiū:miliarii ꝑs octaua 125 passus cō
tinēs.⸿Quāta sit pōa:magna:pua:maior:minor.

ſ Ecūdū cap.ꝯtinet duas ꝯclōnes.igeniti/geniti/in=
corruptibilis/corruptibilis/singulorū tres modos
51 post ꝑmā.ꝛ vnā istantiā post scd̄am.⸿Prima ꝯclō
Proposito nostro congruit modos geniti/igeniti/ corrupti
bilis ꝛ incorruptibilis cognoscere. ⸿Nā hec multipliciter
dicunt:de quibus quidē nūc intendimꝰ determinationē.Mul
tipliciter autē dictis:ꝛsi ad orōnē nichil referret quin semꝑ
eandē veritatē falsitatemue obseruaret:intellectus anceps
ꝛ confusus relinquitur:ipso multiplici indistincto. Expedit
52 igitur proposito:taliū videre modos.⸿Ingeniti/geniti/in
corruptibilis/corruptibilis/singulorū tres modi.⸿Ingeni
tum ꝑmo:qd̄ cū ꝑus nō existeret nūc existit sȝ sine transmu=
tatione.vt est attactꝰ ꝛ momentū. Secundo qd̄ nō est sed eē
ꝯtingit Tertio qd̄ oīno īpossibile est fieri:ita vt aliquādo sit
aliquādovero nō sit.⸿Impossibile ei bifariā dicitur. Pri
mo simpliciter qd̄ neqȝ est neqȝ fieri potest Scd̄o nō facile/

non cito/non bene factibile ¶ Genitum primo: ē quod tran
ſmutatione exiſtit. Scđo quod eſt: non eſſe autem contingit
Tertio quod aliquo modo eſſe/aut fieri contingit: ſiue id fa
cile ſiue difficile ſit. ¶ Incorruptibile primo: quod cum ſit
ens ipſum aliquando non eſſe ſine tranſmutatione cõtingit
Scđo q̃d nũc eſt ⁊ q̃d aliq̃n nõ eſſe futurũ: ĩpoſſibile ē. Ter
tio q̃d ſimplicit̃ nõ eē nõ poſſit. aut q̃d difficult̃ nõ eē poſſit
¶ Corruptibile primo: quod tranſmutatione deſinere con-
tingit. Secundo quod cum ſit contingit aliq̃n non eſſe futu
rum. Tertio quod non eſſe aliquo pacto: aut facile aut diffi
culter contingit. Et horum oĩm modi cõſimili pene mõ adĩ
uicem ſumuntur. Dicent̃ tamẽ ꝓprie ingenitũ et incorrupti-
bile. Ingenitum quidem quod ſimpliciter fieri non poteſt.
ita vt aliq̃n ſit et aliq̃n non ſit. Et incorruptibile quod oĩno
nõ eſſe non poteſt. ¶ Secunda cõcluſio. Potentia: quanta 53
ipſa ſit per maximũ det̃minanda eſt. ¶ Nam per minus nõ
determinatur. quia quicquid poteſt in maius poteſt in min⁹
Ut potens centum ferre talenta: poteſt ⁊ duo. et potens cē-
tum ambulare ſtadia: poteſt ambulare ⁊ duo. Det̃minat̃ igi
tur per maximũ ⁊ excellentiam. vt v̓tus que talenta centum
ſuſtollit ⁊ que illam talentoꝝ ſummã non ſuperat vt vnum ⁊
centum ſuſtollere non poſſit: ab illa excellentia denoĩatõem
ſumet diceт̃qꝫ centum talentoꝝ ⁊ non pluriũ potentia. Et v̓
tus que non poteſt in excellens: neqꝫ eadem in plura excel-
lente valebit. vt ſi que v̓tus in centuꝫ talenta aut ſtadia non
poſſit: hec eadem in vnum ⁊ centũ aut talenta aut ſtadia mi
nime valebit. eſt igit̃ q̃ta ſit potentia: ꝑ maximũ det̃minãda
¶ Et ſi inſtas. poteſt quis videre ſtadiũ nõ videns q̃ãlibet
ꝑtem minorē ſtadii. et q̃s ꝑcipere magnitudinē ⁊ non pũctũ
Et poteſt quiſpiam maiorē ſonum audire. non potens audi
re minorem. Non igit̃ id recte aſſertum: vt que potētia põt
in maius: eadē poſſit ⁊ in minus ¶ Id certe ad id quod in-
tendimus nichil affert difficultatis. Nam hec inſtantia de
excellentia ⁊ decremento rei ⁊ que ſecundum molem atten
dantur: inſectatur. Nos autem non de ea excellētia ⁊ decre
mento agimus: ſed de iis que ſecundum virtutem ſunt ſũ-
pta. Uiſus enim v̓s/aut auditus: ad minora debilior: ad ma
iuſcula v̓o valentior. Tertii cap. note.
¶ Se mutuo conſequi/adinuicem conuerti.

Ercium cap.cõtinet decẽ cõclõnes. vnũ correlariũ
t ad secũdã.duas rões ad q̃ntã.quatuor ad nonã.et
54 quatuor ad decimã. ¶ Prima conclo. si quid possi
bile est esse et idẽ possibile est non esse:vt eiꝰ tẽpus ad esse ꝛ
non esse determinatũ sit necesse est. ¶ Hoc ei secũdũ oẽ predi
camẽtũ vt si quid põt eẽ homo/ꝛ nõ hõ/bicubitũ/equale/al
bum ꝛ nõ esse:ꝛ ita in ceteris vtrũqꝫ tp̃s determinatũ. Nam si
dederis neutrũ determinatũ eẽ:habebit põaꝫ vt sit tp̃e ifinito
55 ꝛ vt nõ sit alio tp̃e infinito.hoc aũt ĩpossibile. ¶ Secũda im
possibile ꝛ falsũ/possibile ꝛ verũ nõ oĩno idẽ signant ¶ Nam
nõ omne falsũ est ĩpossibile.de citharisãte ei si dicat̃ q̃ nõ ci
tharisat et de cantante q̃ nõ cantat: falsũ dicitur.nõ autem
ĩpossibile. Neqꝫ oẽ possibile verũ est.coincidũt tamẽ hec ali
quãdo.vt diametrũ cõmẽsurari coste falsũ est ꝛ idẽ ĩpossibi
le.nõ cõmẽsurari vero ꝛ possibile ꝛ verũ. Et nos de impossi
bili/falso/possibili ꝛ vero simplicit̃ ĩtelligimus et non facta
suppositione.vnde si triãgulus esset circulꝰ nõ haberet tres
duobus rectis equales.ꝛ suppõne facta lineã eẽ ex punctis:
56 diameter coste cõmẽsurabilis est. ¶ Correlarium vnde fit vt
nõ sit idẽ supponere falsum ꝛ ĩpossibile:itidẽ possibile ꝛ verũ
¶ Nam supposito impossibili bene accidit impossibile:falso
autẽ nõ impossibili:nunq̃. Et supposito possibili:falsũ sequi
7 accidit:ex vero autẽ nunq̃. ¶ Tertia idẽ simul ad opposita
habet potẽtiã:nõ autẽ vt illa simul habeat. ¶ Nam cum quis
sedet:potẽtiã habet vt sedeat ꝛ potentiã vt stet: nõ tamen vt
58 simul sedeat et stet.sed alio et alio tp̃e. ¶ Quarta oẽ semper
ens:incorruptibile esse necesse est. Sit a semp̃ ens.quia a sit
semper ens: semper existit.ꝛ si posueris corruptibile:aliquã
do nõ erit. At impossibile ẽ quod semper ẽ:aliquãdo nõ esse
igitur falsum est esse corruptibile.et non modo falsum sed ꝛ
impossibile. Eadem ratione omne semper ens ingenitũ est.
Nam omne semper ens:semper existit.genitum vero aliquã
do existit et aliquando non. Fieri enim nequit vt quod põt
omni tempore esse:aliquando possit nõ esse. Alioquin simul
põaꝫ retinet ad simul eẽ ꝛ nõ eẽ quod est impossibile.est igi
59 tur omne semp̃ ens:ĩgenitũ. ¶ Quĩta nullũ sp̃ ens corrupti
bile ẽ:aut gẽitũ. ¶ Prio qꝛ oẽ corruptibile ꝛ oẽ gẽitũ põaꝫ
hꝫ ad non eẽ.nullũ aũt semp̃ ens põaꝫ hꝫ ad non esse. Nam

aut id esset tempore finito:hoc autem nõ.quia omni tempo
re est.q̃re potentiã hʒ vt tempore sit ⁊ illo.Neqʒ quidẽ infi
nito.Nam plura tempora infinita esse nequeunt: neqʒ idem
potentiam habere vt sit vno tp̃e infinito ⁊ nõ sit altero infi
nito.Nullũ ig̃r semp ens:corruptibile est aut genitũ ¶Se-
cundo.quia semp ens ⁊ semp non ens se hñt vt ꝯria.semper
ens/non semp ens:semp nõ ens/non semp nõ ens vt ꝯdicto
ria.Nõ semp ens/nõ semp nõ ens vt subcõtraria. Sit itaqʒ
a semp ens/b semper nõ ens/c nõ semper ens/d non semper
non ens.De genito ⁊ corruptibili verificant̃ c ⁊ d:quia quã
doqʒ est ens ⁊ qñqʒ non ens.De genito igitur ⁊ corruptibi-
li negantur a ⁊ b semp ens et semper non ens.Aut simul de
eodem erunt ⁊ affirmatio ⁊ negatio.quod est impossibile
¶Sexta.omne ingenitum pariter ⁊ incorruptibile semp est 60
ens et immortale ¶Nã dico ingenitum quod est ens: et nũ
q̃ non fuit ante.Incorruptibile vero quod est ens: et nõ e-
rit verum ipsum non esse.Que autem talia sũt:semp existũt
Est igit̃ ingenitum omne simulit̃ et ĩcorruptibile:semp ens/
sempiternũ ⁊ imortale ¶Septima. Ingenitũ ⁊ incorrupti- 61
bile se mutuo consequnt̃ ¶Nam ingenitũ ⁊ ĩcorruptibile sẽ
per ens cõsequnt̃:consequnt̃ igitur se iter se ¶Octaua.Om 62
ne genitum est corruptibile ¶Nam si aliquod sit genitũ qd
non sit corruptibile:ipsum est incorruptibile. Dicitur enim
corruptibile aut incorruptibile:vt non semper ens aut sem-
per ens:de omni quod est ⁊ de nullo eodem simul.et si ipsũ
est incorruptibile:ipsũ est ingenitũ.Cõsequnt̃ eni se ingeni-
tũ ⁊ incorruptibile.⁊ si ingenitũ:iterũ est semp ens.q̃re idem
genitum est/⁊ ingenitũ/⁊ semp ens.quod est impossibile. et
eodem mõ omne corruptibile:genitum esse oñdas ¶Nona. 63
Genitũ ⁊ corruptibile seinuicem consequnt̃ ¶Primo.quia
si se non cõsequerent̃:aliq̃d esset genitũ quod non esset cor-
ruptibile:aut aliq̃d corruptibile qd nõ essʒ genitũ:qd modo
falsũ eẽ monstratũ est ¶Scd̃o qr genitũ ⁊ corruptibile cõse
qunt̃ idẽ:vt qñqʒ ens ⁊ qñqʒ nõ ens.ꝯsequnt̃ igit̃ seinuiceʒ
¶Tertio.sit a semp ens/b semp non ens/c genitũ/d corru-
ptibile/arguitur sic.c genitũ:non est a. est igitur nõ semper
ens.et c genitum non est b.est igitur et non semper non ens
Similiter d corruptibile non est a/ neqʒ b : quare igitur est
non semper ens et non semper non ens. Et retroagatur.

omne id qð q̇dem est nō sp ens et nō sp nō ens: eē genitum ꝛ
corruptibile.ꝛ tūc manifestū erit c d genitū et corruptibile:
cōseq̇ idem.q̄re ꝛ seinuicē cōsimilit̄ sequent̄.¶ Quarto sit i-
genitū a icorruptibile b/genitū c/ corruptibile d . distūctum
a c ex opposit̄ cōstat:qð dicit̄ de oi qð estvt genitū ꝛ nō ge-
nitum.Oē ei nō genitum est ingenitū ꝛ ecōtra.Et disiunctū
b d ex cōsimilibus cōstat oppositis.vt corruptibile et nō cor
ruptibile.ꝛ a b ingenitū ꝛ icorruptibile seinuicē(vt ōn̄sū est)
64 cōsequūt̄.Igit̄ ꝛ c d scd̄m ꝛ quartū:sese cōsequētur.¶ Deci-
ma.incōueniēs est extimare aliqð genitū esse incorruptibile
ꝛ aliqð corruptibile esse ingenitū. ¶ Primo q̇a q̄ genita sūt
omnia:quāto quodā determinato tp̄e pn̄t aut facere/aut pati/
aut esse/aut nō esse.Infinitū aūt nō est determinatū.nō igitur
qð genitū est:incorruptibile erit:aut qð corruptibile est:inge
nitū¶ Scd̄o qꝛ ens tp̄e ifinito factū eēt.ꝛ aliquo tp̄e nō ēs
sp esset.hoc aūt impossibile.¶ Tertio oē genitū aliqn̄ gn̄a-
bitur.ꝛ oē incorruptibile est ingenitū.ꝛ ingenitū nunq̄ gn̄a-
bitur.igit̄ si aliqð genitū est incorruptibile: aliqn̄ gn̄abitur:
ꝛ nunq̄ gn̄abit̄.Item oē corruptibile aliqn̄ corrūpet̄. ꝛ om̄e
ingenitum est incorruptibile.ꝛ nullū incorruptibile vnq̄ cor
rūpet̄.Igit̄ si q̇d corruptibile ingenitū:aliqn̄ corrūpet̄ ꝛ nū-
q̄ corrumpet̄.Et idem simul erit factū ꝛ nō factū/corruptū
ꝛ incorruptum/qð est impossibile.Si enim dixeris genitum
nō aliqn̄ gn̄ari ꝛ corruptibile nō aliqn̄ corrumpi:aut hoc erit
casu: aut fortuna:aut natura.Non casu aut fortuna:quia nō
est eorum que semper sunt. Neqꝫ natura. quia ea quando-
qꝫ sunt ꝛ quandoqꝫ non sunt.vt que eandē materiā:poñam
contradictionis habeāt:ꝛ que cā est non esse. Et si item dix
eris corruptibile habere poñam ad non esse sed non in futu
ro:sed preterito tp̄evt anno ꝑore aut quocunqꝫ alio Et ita
de genito:hoc nihil est.q̇a neqꝫ vna q̇dē p̄teriti poña ꝛ virtꝰ
est:sed pn̄tis ꝛ futuri.¶ Quarto oē genitum et omne corru-
ptibile contrariis alterant̄.igit̄ neqꝫ genitum/incorruptibi-
le neqꝫ corruptibile ingenitum est.

Primi de celo
et mundo finis;

Tabula secūdi De celo ꝛ mūdo

Primi cap pmi tractatus secūdi de celo z mūdo note

CConsummatio/finis.

Ecundus liber de celo et mundo tres tractatus cōplectit. Primus sex cap. Primū cap. vnā ɔclōnē. sex rōnes ad eā. Et tres opionum remotiones ad qntā. CConclo. Celū neqȝ factū est/neqȝ corrūpi ɔtingit: sȝ vnū sempiternū: pncipiū ɔsummationēqȝ non hñs in se infinitā tpis seriē continet. CPrimo qz ex iis q̄ i pmo libro adducta sūt: huius rei fidem facere possum⁹. CScḋo qz opiniones ipsum factum eē dicentium: rationabiliter defendi non pñt. Hoc igit̄ de ei⁹ immortalitate et sempiternitate: magnam credulitatis occasionē inducit. CTertio nō de fuerūt sapientes patres nostri q̄ existimauerūt celū qd immortale/diuinū: in se hūc motum gerēs cui⁹ nullus sit finis: sed ipse poti⁹ aliorū finis existat. Etenim ɔtentorum finis est z circulatio pfecta est: impfectas motiōes fmīnū/qetēqȝ hñtes: ɔtinens. neqȝ pncipiū hñs/neqȝ finē/ infinito tpe incessabilis/z irreqeta. Quapropt celū credere eē ppetuū rōnabile est se exhibere psuasibilem. CQuarto antiq̄ celum et locū qui sursum est: deo attribuerūt z nō alia: vt qd solū existimarent immortale: immortali z sempiterno attribuendum. CQuinto. ipsum impassibile ē: nichil difficultatis z laboris vt moueat̄ afferens. nulla enim illic resistētia: nullūqȝ ipsum ferri (qualiter atqȝ natum est) phibens. Est igit̄ merito sempiternum existimandum. CVnde primū excutienda est antique fabule opinio. opus esse atlante fultore/ sustētatoreqȝ celi: ne mole sua procumbat: vt qd suo pondere ruere possit CSecundo eorum qui eadem de causa celo (vt terrenis ōnibus) grauitatē inesse suspicantes: animal celū putauerunt et ab anima (vt pendula in aere volucris) in sublime sustineri. CHoc certe irrationabile. Primo quia talis anima: continua pena/continua affecta tristitia: miseram traheret vitā. quā tñ (si q̄ ei⁹ esset) liceret poti⁹ esse beatam CScḋo qz celū sustineret z ferret violente: q̄re aliter ipsum ferri natū esset

¶ Tertio. Quia absonum est illam animam sine vacatione aliqua & intermissione prudenti: continue celum volubiliter intorquere. Videmus enim mortalium animantium (ipsis somno resolutis) animarum esse requiem et pene & laboris intermissionem. Remitteret igitur et illa immortalis aīa et eterna interdum suos labores: et quiete solueretur placida ¶ Tertio excutiēda ē Empedoclis assertio ob celeriorem (ppria inclinatione superata) circulationem: celuz (tametsi graue sit) non cadere. Nam si hac celeritate (ppria superata inclinatione) torqueretur: quo pacto suus motus tāto tēpore saluaretur? Ea enim que preter naturam eueniunt: citissime corrupta conspiciuntur. ¶ Sexto. Si ꝓme lationis melius est perpetuitatem sentire / cōformiusq3 diuinis: que de deo afferuntur / et consonum sapientum assertionibus: celum perpetuum esse potius sentiendum est. Prime autē lationis ppetuitatē sentire melius videtur / et diuinis que de deo afferuntur conformius / magisq3 sapientū cōsonū assertionibus. sentiendū igit ipsū esse ppetuum.

Secundi cap. note.

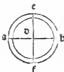
¶ Augur / qui auibus diuinat. ¶ E regione / ex opposito ¶ Animatū quoddam / vt animatum quoddā: verba in analogia ¶ Poli sunt extrema linee circa quam voluitur celū. que linea axis celi dicitur ¶ a b f / ꝓmum celum. ¶ a / oriens ¶ b / occidens ¶ Linea / a b / circulus diuisor velocissime motus ¶ d / septentrionis punctus cui opponitur meridiei punctus non signatus ¶ e / polus Arcticus et nobis apparens. ¶ f / Antarcticus nobis sēp occultus ¶ Linea g f / axis celi ¶ d eius / centrum terre.

s Ecundum cap. continet quinq3 cōclusiones. quinq3 rationes ad primam. duas instantias ad secundā Et duas rationes ad tertiam ¶ Prima conclusio. 2

Dextrum et sinistrum celo sine sursum & deorsū minime (vt Pythagorici volunt) aptari debent ¶ Primo. Quia nunq̄ dextrum et sinistrum sine sursum et deorsū reperire possis: vt plane licet in perfectis animantibus intueri. Sursumve ro & deorsum sine dextro & sinistro possis. vt in plantis in quibus solum sursum & deorsum conspiciuntur. Non igit rationabiliter dextrum et sinistrum sine sursum & deorsum celo assignāt. ¶ Secundo. Sursum et deorsuz ceteris omibus

sunt priores:etvt aliarum principium.Sunt enim dimensio
num tres:longitudo/latitudo/et profundum.Et longitudo
aliis prior est:et vt principium:secundum quam sumuntur
surſum et deorsum.Et latitudo profundo prior : secundam
quam sumuntur dextrum et sinistrum.Secundumvero pro
funduz differentie ante ⁊ post sumende sunt.Non igitur de
xtrum et sinistrum sine sursum et deorsum(vt neqz latitudi
nem sine longitudine)reperias ¶Tertio.Augmentatio ani
malium sumitur secundũ sursum/ab ante sensus/⁊ a dextro
secundum locum motus.At prior est in eis augmẽtatio:mo
tu secundum locum.Igitur et sursum prius est dextro.
¶Unde fit vt nõ in oibus has positionũ differẽtias natura
reperire queas.vt in elementis/ et inanimis in quibus aliq̃
non inuenias:a quibus has differentias sumere possis.Ha
bet enim solum ignis motum sursum/et terra deorsum. sed
ipsis illas attribuimus relatione ad nos sũpta.vt id dextrũ
dicatur quod(vt augures aiunt) nobis fuerit a dextra:et si
nistrum quod fuerit a leua.aut ex opposito situ.vt id dextrũ
quod e regione nostre dextre fuerit.Id sinistrũ:quod ex op
posito anteiacet sinistre. Aut similitudine vt in statua sole=
mus assignare. Has vero liquido potentiis/ virtutibus/ et
officiis distinctas in animalibus reperias.¶Quarto Py-
thagorici assignauerunt celo tantum duas differentias: de=
xtrum/et sinistrum:et quatuor dimiserunt sursum/deorsum/
ante/et post.et quas assignauerũt:minus apparẽt ⁊ note sũt
etiã in animato.Differunt enim virtute solum. sursum vero
et deorsum/⁊ anterius a posteriore non modo virtute diffe-
runt:sed et figura.Debuerunt igitur potius magis patẽtes
etveriores differentias celo assignare.¶Quinto. Qui prin
cipaliora assignare pretermittunt:iure sunt obiurgandi.Id
autem Pythagorici factitarunt.Nam sursum prius ⁊ prin=
cipalius est:vt quod secundum longitudinem sumatur ⁊ vn
de fit motus/dextrum a quo/et ante ad quod. Sunt igitur
obiurgandi.Neqz hoc modo differentias celo rationabili=
5 ter assignarunt.¶Secunda conclusio.Celum sursum/ de=
orsum:et ceteras positionum differentias retinet. ¶ Nam
in celo est mouendi principium vt in animalibus:in quibus
has diximus reperiri natura differentiarum virtutes. Est
enim animatum quoddam:igitur celi sunt sursum/deorsum:

ante/post/dextrũ/ꝛ sinistrum. ℭ Prima instãtia. Celũ sphe-
ricum est: oẽs ptes similes hñs et semp cõsimilem motũ ex-
cercens. Nõ igiť hãc poti⁹ ptem sursum posueris/ illam de
orsum ꝛ ita in ceteris. ℭ Responsio. Tametsi celũ sphericũ
sit figure dissimilitudinẽ nõ hñs: hoc nõ ipedit ipsum põnũ
differentias habere. Nam ptiũ diuerse sũt virtutes: he autez
differentie scdm virtutum diuersitates sũt accipiẽde. vt aial
harũ hꝫ aliquas dextrũ et sinistruz sub figure similitudine.
Aliquas sub figurarũ varietate. Qđ si ipsũ intelligas in for
mã cõuerti sphericã: nichilomin⁹ oẽs habebit sub figure si-
militudine virtutum diuersitates. ℭ Scda mot⁹ celi nõ ice-
pit: nõ ẽ igiť dextrum in celo vñ sit mot⁹. ℭ Responsio quã
uis celi mot⁹ nõ incepit: tñ est dextrum vnde est mot⁹. Et si
mot⁹ incepisset: ab illa pte moueri icepisset. Et si quiesceret
ꝛ iterũ mot⁹ nasceretť: ab illa nasceretť. ℭ Tertia cõclo lõgi- 4
tudo celi scdm polorũ distãtiã sumẽda est: quorũ vn⁹ sursum
alter deorsũ existit. ℭ Primo qꝛ hemispheriorũ differẽtiã p
polos (ꝙ nõ moueãť) apprehendim⁹. ℭ Scdo qꝛ ptes iuxta
polos cõsueuimus dicere latera. Lat⁹ aũt nõ ẽ sursũ aut de
orsũ: sꝫ qđ iuxta sursũ aut deorsũ est. Erit igiť ei⁹ longitudo
scdm polos sũpta: quorũ alter sursũ/ alť vero deorsũ fuerit.

ℭ Quarta pol⁹ qui nobis suppositus apparet: deorsũ ẽ: qui 5
vero nobis semp occultť: sursũ. ℭ Patet qꝛ dextrũ celi ẽ a
quo ei⁹ mot⁹ est: vt a quo oriunť astra. sinistrũ ei oppositũ vt
vbi astrorũ occasus est. igiť sursũ vertex nobis occultus est.
ꝛ deorsũ qui nobis supposit⁹ apparet. alioqui celũ a sinistro
moueretť in dextrũ. qđ neqꝫ est neqꝫ rõnabile est ℭ Unde fit
vt qui sub polo nostro habitãt: in deorsũ sint celi. et qui sub
latenti: sint sursũ. Et vt oppositũ eueniat qđ Pythagorici
putauerũt: nos sursũ eẽ/ ꝛ eos deorsum. Et hec de pmo cir-
culo dicũť. ℭ Quita in secũdis circulatioib⁹ (vt sũt sphere 6
planetarũ) opposito mõ ad pmã assignãde sũt sursũ/ deorsũ/
dextrũ/ ꝛ sinistrũ differẽtie positionũ. ℭ Nã opposito mõ he
sphere ad pmã icedũt: ꝛ mot⁹ est a dextro in sinistrũ. ℭ Uñ
fit vt qui sũt deorsũ et in sinistro pme latiõis (quẽadmodum
nos ipsi sum⁹) sursũ sint ꝛ in dextro scdarũ lationũ ꝛ orbiũ
planetarũ. In añ ꝛ post: hoc nõ repias discrimen. Et de his
tãtula sufficiãt. Tertii cap. note. ℭ Cõtraria/ mu-
tuo ĩ se agẽtia ꝛ patiẽtia corpa: mũđ cõplẽtia atqꝫ pficiẽtia.

Ertium cap.cõtinct vnam conclusionem.Et sex ad
7 t eius probationem consequentias.¶Conclusio.cõ
syderandum est cur plures sint circulorum/sphera
rũq3 lationes ¶Si lationibus illis aliquid assignari posset
contrarium(id autem non posse prius dictum est)in ꝓmptu
esset ratio:ꝗ contrariorum(que vniuersi constitutionem/ in
tegritatẽq3 respiciunt)si vnum est:et alteruz protinus vt sit
necesse est.Et certe licet huius rei causam assignare ꝑdiffi=
cile sit vt que ⁊ quoruz accidentia a sensu sint remota: id ta
men ostendere hac nitimur ratione.¶Cuiuscunq3 est ope=
ratio:id(vt eius operatio sit)existit.Dei opatio est imortali
tas ⁊vita sempiťna.et celi opatio:motus est sempiťnus.Ob
id eni circulare corpus h3:ꝗ natura sempiťne/irrequieteq3
circũmoueať.Est eniz diuũ quiddã ¶Qđ si semp circũmo
ueatur:aliqđ in medio quiescere(vt post ꝓbatione diluce=
bit)necesse est.vt terrã.⁊ id natura quidẽ.Nam ꝑter naturã
nichil semp quiescere põt¶Et si ťra est:erit ⁊ ignis. Prio
da si vnũ ꝯrioꝝ natura sit:et alterũ esse necesse est.terra eni
et ignis ꝯria sunt.vt vniuersi materia.Scđo ꝗa si posterius
est:erit ⁊ prius.Ignis autem prior.Est eniz calidus/leuis/
atq3 agitabilis.terra vero frigida/grauis/quiescens/⁊ imo
ta.Frigiditas autem grauitas/⁊ quies:caliditatis/leuitat[/
et agitabilitatis priuationes.Si igiť est terra vt priuatio ꝗ
dam:⁊ ignem esse necesse est¶Et si terra ⁊ ignis sunt:inter
media elementa:aqua ⁊ aer vt sint op3. Sunt enim terre et
igni contraria.et quodlibet elementoꝝ alteri cuilib3(vt po
stea amplius demonstrandũ est)ꝯrium¶ Qđ si quatuor sint
elementa:reꝝ generationes ac obitus esse necesse est.q2 nul
lũ ipsoꝝ sempiťnũ esse possibile est. Primo vt que sint con=
traria ⁊ ꝗ adinuicẽ agãt ⁊ patiant.Scđo ꝗa mobile cuiꝰmo
tus natura sempiternus non est:vt sempiťnũ sit rõnabile nõ
est.intereunt igiť ⁊ oriunť alia.¶ Qđ iterũ si sint reꝝ ortus
atq3 obitus:et aliam a prima vnam aut plures spheraꝝ lati
ones esse necesse est.Sola enim prima semper vna/ eadẽq3
existente:elementa et omnia adinuicem cõsimiliť se semper
habebunt.Et quõ id:et vnde prodeant generationes:latiꝰ/
expressiusq3 futura discussio est.Adiecta itaq3 putetur ratõ
cur spherarum/superiorũq3 circulorum plures sint latões:
quia sunt generationes.

¶ Figura rectilinea:est q̄ rectis lineis clausa est. ¶ Oualis figura est:q̄ a parte circuli incipiēs/in acutiē tendēs: i oui similitudinem est formata. ¶ Lenticularis/q̄ ex duobus circuli minorib⁹ portionib⁹: lentis similitudinē exprimit. ¶ Lēs leguminis noti semen quo qui vescuntur lenes ac moderatos reddi censent

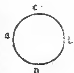
Quartū cap.continet vnam conclusionem & quatuor
q rationes ad illam. ¶ Conclō celum sphericā figu 8
ram sibi vendicare necesse est. ¶ Primo quia hec figura natura & substātia pma:celo conuenientissima est Qd ita ostendimus. Primo quia omnis figura plana aut rectilinea aut circularis est.& ois rectilinea multis continetur lineis:circularis tātū vna Et in vnoquoq3 genere vnum pri⁹ est multis:et simplex compositis. Secundum enim numeri seriē:circulum ponunt vt vnum/trigonum vt duo quia duobus rectis equalis. est igitur merito planarum figurarum pma. Secundo idem cognoscitur. Perfectum pus ē iperfecto. At circul⁹ perfectior est rectilinea.quia extra eū nichil relinqui:nichil q3 ei posse addi videtur. rectilinee autē pōt. Tunc sic. Sicut circulus se habet ad reliquas figuras planas:ita sphera ad reliquas solidas. Ut enim circularis vna cōtinetur linea:& sperica vna superficie contenta est. Et vt circulus(vt dictum est)planarum figurarum pma & pfectissima:ita quoq3 sphera solidarum prima est & perfectissima. At primo/ perfectissimoq3 corpori (quale est celum) prima debetur et perfectissima figura. est igitur celū sphericū. Et id idem subit iudicium apud illos:qui posuerūt corpora in superficies resolui.nam spheram nō diuidebant q̄si vnicam superficiē continētē/et priorem et simpliciorem ceteris. Et vt de illa suprema/perfectissimaq3 hec rō ducitur:sic esse oportere intellige de iis:que ab ipsa ambiuntur & clauduntur:vt que ad hanc ipsam contactum:et adiuicem habeant omnes ¶ Secundo quia si celum esset rectilineū/lenticulare/ oualem/aut alterius angularis figure:vbi corpus esset(vt ei⁹ partes)postea non esset.et esset vbi prius nullum erat corp⁹. Sz quid est hoc existimare :nisi extra celum ee vacuum:et illic posse esse & corpus/et locum:' quorū opposita determinata sunt. Et id de inferioribus circulis hanc ob causā prompti⁹

licet defendere. ¶ Tertio celi latio aliarũ mensura est. men sura autem omniũ minimum & motuum velocissimus mini mus. est igitur linee in seipsam minime. Hec autem circula ris est. erit itaqз circularis & spherice figure. ¶ Quarto. aq̃ cognoscitur spherica que contactum hз ad aerem/et aer ad ignem/& ignis ad celum. Igitur celum sphericum est: etiaз multomagis his inferioribus. Qз autem aqua spherica sit: satis deprehenditur: quia videmus eam semper ad concaui ores partes confluam/deciduãqз: donec p̃tes equentur. sũt enim concaue partes que centro sunt propinquiores. Sit ita qз centrum a. a quo ad aque superficiem ducatur recta a b et recta a c. cui subducta in superficie basis sit c b. ad quam a centro educo lineam alterã a d. que si minor fuerit a c aut a b: erit centro propinquior. quare & illic locus pronior & de cliuior: et circunfluet aqua vt partes equentur. Et ita vbicũ qз a centro aque: ad superficiem eductis lineis & equatis q̃ escet. Manifestum est igitur aquam: sphericaз sibi aptare fi guram. Est enim spherica ea: cuius omnes recte a cẽtro ad circunferentiam educte sunt equales. Et nõ modo vt aqua mundus sphericus est: qui summa illa diligentia et sapien= tia sic ordinatus est: vt nichil manufactuз (quod Chirocmi ton vocant) nichilqз qđ oculis nr̃is conspiciënduз/obuiũqз sit: figure perfectione/et excellentia/& regularitate tale oc= currat. Et nichil vsqзadeo diligentia illa excoli/elaborari qз potuit: vt circularis corporis promptitudo et natura. Qз si proportionem queris: quanto aqua perfectõne figura et qualitate terram superat: tanto aer aquam/et ignis aerẽ. Et longe plus ipsum celum hec inferiora elementa omnia.

Quinti cap. note.

¶ Ad/versus. ¶ Contingit/possibile est. ¶ a Oriens: b Oc cidens: c Meridiei punctum: d punctum Septentrionis. ¶ Intueor/video. ¶ Idem tueor/obtueor/contueor signi= ficant.

Qintum cap. continet vnam questionem. Respon=
q sionem quam aliqui dare possent. Et eius solutio
9 nem ¶ Questio/cur potius celum ab a ad c mouea
tur q̃з ab a ad d? Hoc enim a casu esse nõ potest. Nam in sẽ piternis: casus locum non habet. Et id aut esse principium

aut cām habere oportet. ¶ Respondebūt forte aliqui hanc
qstionē vanā esse. z velle de oībꝰ tentare aliq̄ afferre: magne
stultitie esse argumentum. aut ardue: excellētie que humanū
excedit modū. ¶ Quibus respondemus non omnes statim
increpare oportere: sed causam cur id faciant inspicere. Si
vana fama illectus / si sine rōne loquens: increpandus. At si
scie amore motus: vltra alios necessarias veritates attingit:
eas rationibus certiores efficiens: talibus profecto gratia
habenda est inuentoribus. Questionis itaqz adducte (que eā
aplat) rationem subnectimus. ¶ Natura possibiliū sp opti-
mum facit. vt in lationibus secundū rectuz plane intuemur
Ignis elemētoꝝ nobilissimū: in supnum locum semp fertur
Locus enim sursum honorabilior et diuinior: eo qui deorsū
est. ita et hoc modo anterius posteriore dignius est: z dextrū
honorabilius sinistro. Et hec cā questionē exerit. Sic enim
se habebit vt contingit optie. et optimū sic esse simplicē mo-
tū icessabilē. z ad hoc (vt dictū est) dexti honorabilius est.

Sexti cap. note.

¶ Prima latio / circulari latio. z q̄ scdm pmū sumit spaciū.
¶ Potētia minor: q̄ minorē ad pōaz motā seruat, pportionē
¶ Potentia mota / resistentia.

f Extum cap. continet vnam conclusionem. et quatu
or rationes ad eam. ¶ Conclusio celi latio et que 10
prima lationum est: regularis est. Hoc enī dico pro
pter lationes corporum inferiorum et que sub ipso ferūtur:
quas non oportet esse regulares. Et qꝫ ea sit regularis ostē
ditur. ¶ Primo quia si prima latio esset irregularis: eiꝰ mo
tus esset intensio et remissio. et virtus mouens minor. Hoc
enim in omni irregulari motu reperit. vt in motu secunduz
naturam: virtus in principio imbecillior. In proiectis vero
et violente actis: in fine. in animalibus: interdum in medio.
Hoc autem in primo motu reperiri non potest: vt qui sem-
piternus sit / semper durans: infrangibilis / neqz princi-
pium / neqz finem / neqz medium habens. est igitur celi latio
regularis. ¶ Secundo quia quod irregulariter fertur: aut
hoc, ppter mouens euenit: quia eiꝰ nō semper sit eadē mouē
di virtꝰ / aut ppt idipsū motum: quia mutet: virtutemqz ad
mouēs nō seruet eandē / aut ppt vtrunqz: qꝛ vtrunqz a sua

v̄tute aliquatenus demutet. ⁊ tūc nichil ꝓhibet motum esse irregularem. Nichil autem tale circa celū euenit: sed ipsum simplex /ingenitum/incorruptibile/a sua v̄tute intrāsmutabile/semp idem manēs. q̄re ⁊ multo fortius ipsū mouēs tale erit: vt simplex simplicis/ingenitū ingeniti/indeficiēs/ intransmutabile/semp idem/ indeficientis/intransmutabilis/ et semper eiusdē motiuū sit. erit igitur celi latio semp regularis. ¶ Tertio. si motus celi esset aliqua irregularitas: aut hoc in ptibus celi cōtingeret. hoc autem non. Nam iamdudum ptes celi (vt astra) apparuissent maiore inuallo distantia: ⁊ aliqñ minore. vt que aliqñ segnius/aliqñ vero celerius mouerentur. quod nunq̄ compertum est. Neq̄ in toto contingeret ꝓpter ea que dicta sunt: et hanc adhuc rōnem. Nam vniuscuiusq̄ remissio ꝓpter impotentiā fit: oīs autē ipotentia p̄ter naturā est. vt in aīalibus senecta/ ⁊ cōsūptio ⁊ cetere. Fere eni tota aīalis cōsistentia ex talibus constat: q̄ p̄ria sunt/⁊ que in ꝓpria regione nō sunt. In illis autē p̄mis que simplicia sunt/⁊ immixta/semp in ꝓpria regione: nulla cōtrarietas: neq̄ preter naturā inuenit̄ q̄cq̄. q̄re neq̄ ipotentia. et si hoc: neq̄ totius remissio. ⁊ si nō remissio: neq̄ itidē intensio. Nā vbi intensio reperiat̄: illic quoq̄ et remissio reperiatur op̄. ¶ Quarto q̄ aut celi mot⁹ ifinito tpe itēderet/⁊ ifinito tpe remitteret/aut sp itenderet aut remitteret/aut alt natis vicibus aliqñ intenderet/⁊ aliqñ remitteret. Non pñmus dare poteris: vt q̄ plura faceres tpa eterna. Et q̄a nichil p̄ter naturā infinito tpe durat. Impotentiā aūt (a q̄ nascit̄ remissio) diximus p̄ter naturā. Et nichil natura et preter naturam: equalia ꝑdurare videm⁹. neq̄ dabis sp intēdi aut remitti sēper. quia omne quod est ex aliquo in aliquod determinatum est. Et sicut non in quocunq̄ tempore citharisare/aut a loco in aliquem determinatum locum ire possibile est: ita neq̄ quocunq̄ tempore (quantulūcunq̄ sit) possibile est celum circulationē suam explere. Quod oporteret si intenderetur semper. Et minus certe semper minuetur. Et eadem adduceretur ratio de tempore illic minimo/ istic vero maximo. Neq̄ afferes tertium interpollatim intendi et remitti. Nā id irrationabile ⁊ figmento simile est. Et tūc rationabilius id non latere sensum. quandoquidem ea iuxta se inuicem posita: sensibiliora sunt quod adhuc in sensu

[illegible] comptũ eſt. Celũ igiť ſemꝑ eq̃li/regularíq; motu agi [illegible] haberi poteſt certiſſimum.

Primi cap. ſecundi tractatꝰ note.

Elidiť/excutiť. Plaga/colliſione.

ſ ECũdus tractatꝰ cõtinet ſex cap. Primũ vnã concluſionẽ vnã q̃ſtionẽ ⁊ eius ſolutionẽ. Cõcľo rõnabile eſt aſtra 11
illius nature corporis eẽ: in quo fixa feruntur.
Nam ⁊ id idẽ dicebãt celũ ignẽ eſſe putãtes: ſydera ipſa vim igneã hr̃e/ignẽq; eſſe. id rõni conſentaneũ exiſtimantes. vt vnũqδq; illoꝝ de illiꝰ corporis natura eſſ;: in quo vnũqδq; cõſpicimus exiſtere. qδ et noſipſi dicimus. Nos tñ ea ignes eſſe nõ cõcedimꝰ: qui celũ neq; graue neq; leue/neq; naturã alicuiꝰ trahere elemẽti iam mõſtrauerimꝰ.
Queſtio ſed queres quõ calefaciãt igiť Dicimꝰ ſuo motu lumẽ ⁊ calorẽ in aere cãre. Eſt ei motus calefactiuꝰ igni revalens ferrum/ligna/⁊ lapides. vt ſagitte acumine plumbee: valido impetu in aerẽ emiſſe: vſq; adeo vim caloris cõcipiũt vt eorum acumina liqueſcãt. et hoc quidẽ aer circunſtans patitur. ⁊ ex ferro ⁊ lapide: motu elidiť ignis: ignitur q; aer/ex plaga motu cõcepta. Et vnaq̃q; ſpherarũ ſuꝑiorũ circulo agitať: que licet medios celeſtes globos nõ calefaciat (q: incaleſcere nati nõ ſũt) calefacit tñ aerem. et maxime ſphera in qua ſol infixus cõſpiciť: cum motu ſuo ad nos appropiquat. ⁊ ipſo oriẽte ⁊ ſupra nos exiſtente: magnus/ v aliduſq; naſcitur calor. 12

Secũdi cap. note.

Quieſcentibus/ non motis proprio/ ſeparato/ diuerſoq; motu.

ſ Ecundũ cap. continet vnã conclõnẽ. ⁊ tres ratiões ad eam. Cõcľo aſtra nõ mouenť motu ꝓpo ſcδ; 13
celi circulũ. Primo q: cũ videanť ⁊ celũ et aſtra trãſlata: vt id eueniat vtriſq; quieſcẽtibꝰ/vtriſq; ſuis motibus motis/aut celo quieſcente ⁊ aſtris motis/aut celo moto aſtris vero quieſcentibꝰ neceſſe eſt. At vtraq; quieſcere impoſſibile eſt cũ terra (vt poſtmodũ oſtendemꝰ) quieſcat. Nõ eĩ fierẽt (qui nobis liquido conſtant) ortus ⁊ occaſus. Neq; vtriſq; motĩ: vt celo ſuo motu ⁊ aſtris ſuo. Nam eq̃les eſſẽt

ꝛ orbium velocitates ꝛ astroꝝ inter se.hoc aūt īconueniēs
deberent saltē circuli qui maiores sūt ꝛ maiores hn̄t magni
tudines.minoribus maiores habere velocitates.Et id neqꝫ
natura/neqꝫ casu euenire contigeret.Natura quidē nō eue-
niret.qꝛ magnitudine maiora:velociora sūt.Neqꝫ casu qꝛ i
iis que semꝑ fiūt:casus locū nō obtinet.fieret autē id semꝑ
Neqꝫ celo quiescēte astra mouebunt.eēnt eī scd̄m circulos
velocitates.vt que scd̄ꝫ diuisorē:veloci⁹ moueātur.q̄ extra:
tardius.Et ea esse extra orbē:aut intra mota:exulcare ꝛ ipꝫ
scindere oporteret:q̄ sunt īcōmoda.Relinquit igit celū mo
ueri ꝛ astra ifixa quiescere:atqꝫ cū suo celo ferri. Sic enim
nichil accidet īcōmodi.Et sic circa idē centrū:maiorū circu
lorū(vt rōnabile est)maiores erūt velocitates. Neqꝫ celum
diuelli discindiqꝫ oportebit.C Scd̄o qꝛ spherarū duo sunt
apti motus: gyratio/ꝛ volutatio Atqui astra sic gyrādo mo
ueri impossibile est:Nā q̄ circūgyrata sūt:locū/sitūqꝫ nō de
mutāt.qd̄ tn̄ oporteret astra scd̄m celi circulum mota.Et ꝙ
sol oriens ꝛ cadēs videat nutare ꝛ q̄si in gyrū se torquere.
hoc nō ē qꝛ gyret:sꝫ nostri visus debilitas.Q̄admoduꝫ astra
scintillare vident ob nostri visus ex distātia sūptā debilitatē.
Et planete(qꝛ prope sūt)nō vident scintillare. Ad propinq̄
enī visus potēs intremul⁹ ipsa attigit:ad lōge aūt distantia
porrect⁹:tremit.Neqꝫ quidē voluūt hoc pacto astra.q̄ si vol
uerent:non sp nob̄ eadē supꝑficies appareret.At vero nobis
sp eadē supꝑficies apparet:vt in luna maclosa facies(Sic eī
eā noīant)ꝛ qd̄ i vno vt luna cōptū ē:in aliis simile sese hr̄e
rōnabile ē.Nō mouet igit scd̄m celi circulū p seipsa.C Ter
tio qꝛ cū astra scd̄m celi circulū neqꝫ gyrent/neqꝫ voluant:
videt ipsa progredi oportere si scd̄ꝫ celi circulū moueāt Q̄
si ita essꝫ:natura ipsis organa illi motui apta prouidisset.nō
eī aīaliū curā gerēs:hec preciosa despexissꝫ corꝑa.Atqui n l
la hn̄t ad hūc motū organa apta:vt q̄ sint(quēadmodū ꝛ sui
orbes)spherica.qui poti⁹ ingeniose natura oīa eis ipsis or-
gana abstulisse videt:vt q̄ p seipsa nō ferant Nō igit scd̄ꝫ ce
li circulū p seipsa ferunt. Tertii cap.note.
C Harmonia/cōsonātia C Ingereret/inferret.
Ertiū cap.cōtinet vnā cōclōnē. Pythagoricoꝝ rō
14 t nē.ꝛ duas rōnes ad eā.C Cōclo dictū Pythagori
corū circūlata corꝑa sonū cāre pit ꝛ harmoniā irō

nabile est ¶ Inducebantur enī ad hoc asserēndū ¶ Primo q̄r
corpa apud nos minorí mole/et velocitate corpibus orbiū
solis ⁊ lune:edūt sonos. A fortiori igr̄ ⁊ illa ⁊ maiora et ve=
lociora corpa. ¶ Scdo. astra sūt in tanta multitudine/magi
tudine/⁊ velocitate. Incōueniens igit̄ videt̄ ipsa moueri et
non causare sonū:⁊ nō mō sonū sed ⁊ harmoniam. Et cū sci
scitabat̄ ab ipsis quō nō audimus &c. Nā incōueniēs videt̄
tantos nos latere sonos. Aiunt nos latere: q̄r nobis cōgeni
ti sunt/cōsuetudinēq; traximus ipsos audiēdi: ideo nos nō
iudicare ipsos audire. quēadmodū malleatorib⁹ accidit cū
icudēdo graues sonos edāt: ob audiendi cōsuetudinē tam
graues sonos nō aduertunt. Sed hāc assertionē vanā eē ōn
dimus ¶ Primo q̄r si tante molis corpa sonū ederēt/ excel
lentia oīs nature sonos superaret/⁊ rebus sensibilibus vio=
lentiā maxiam ingereret. Videm⁹ enī validos sonos vt to=
nitrus non mō aiantiū sensus corrūpere:sed ⁊ lapides et so
lidiora corpa diffindere. At tale accidens sensibilibus reb⁹
haudquaq̄ cognitū habemus. Nō igit̄ edunt sonos. nō enī
solū incōueniens eēt illos non audiri:sed ⁊ sensus nichil pa
ti/aut non corrumpi. Et natura melius rebus cōsuluit q̄ so
nos non edant ¶ Scdo. q̄cunq; sonū educūt:se vehement̄
collidunt. astra autē cum ferunt̄/se non collidūt: sed ferunt̄
orbi suo infixa. vt malus/puppis/prora:nauis ptes cum na
uis in fluuio ferat̄. que sonū (imo neq; nauis) nō educūt. im
possibile enim q̄d in lato:plagā collisionēq; nō faciente fer
tur:sonare. q̄d tn̄ ⁊ de naue ⁊ de eius ptibus:suis rōibus vi=
cti concedere deberent. Non igit̄ corpa celestia et eis īfixa
sydera sonū cānt ⁊ harmoniā.

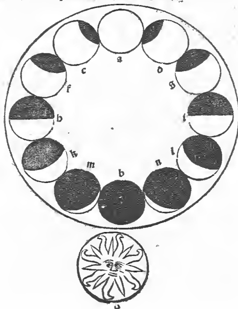
Quarti cap. note.

¶ E / in 36000 annorum suum motū complet p̄mo motui
ōnitens . f in 30: g in 12: h in 2: i in 1: k ⁊ l fere eodē tp̄is cur
riculo : m in 28 diebus: oēs p̄mo motui ōnitētes.

q Vartum cap. continet de situ et velocitate motuū
celestium vnam narrationem. ¶ Narratio. Orbes 15
celestes ordinem adinuicem ex Astronomia cogni
tum habent. vt hi sunt priores/illi vero posteriores. Sunt
enim hi posteriores qui prime lationi sunt distantiores. Et
cum prima latio ocyssima sit et simplicissima: qui ei sunt p=
pinquiores velociore motu secū rapit. Remotiores v̄o tar

di ore. Et huic motui oēs iferiores ɔferūt. q̄ sūt illi p̄me latiōi viciniores: pluri t̄pe. q̄ v̄o sūt remotiores: mīore medii medio mō. Et hoc q̄d non sine rōne. q̄d Mathematici liq̄do manifestāt atq; pādūt. Quīti cap. note.

¶ A plene illuminationis luna. que Panselinos d̄r. ¶ B. nouiluniū. q̄ Neomenia. ¶ C/e/f/g: luna maioris semicirc̄lo illuminatiōis: que dicit̄ Amphicircos. ¶ H/i/medie illuminationis: que Dicotomos. ¶ K/l/m/n/ minoris semicirculo illuminationis. quā dicūt Monoidē. ¶ O sol.

Uintum cap.continet vnam conclusionez.duas ra
q tiones ad eam ❡Cōclusio astra sphericā sibi aptāt 16
figurā.❡ Primo quia diximus ea neqz nata/neqz
apta progressioni. At natura nichil irrationabile neqz fru-
stra facit.Dedit igitur ipsis molem: ad se hoc pacto mouen
dum ineptissimam.Hec autem est spherica:quia ad hoc or-
ganum non habeatvllum.Sunt igitur mole spherica.❡Se
cundo.vt devno astro comperimus:et de omnibus consimi
le esse existimare:equm est.At vero lunam apprehendimus
sphericam:et crescentem/z decrescentem/sinuatam: vt ali-
quando medio orbe illuminatam(quam Dicotomonvocāt)
Aliquando medio orbe maiorem(quamvocant Amphicir-
con).Et cū sol eclipsim patiatur:ab ipso luna arcus abscin.
dit.quequidem sue sphericitatis(vt in Astrologicis dictum
est)sufficiens sunt argumentum. Sunt igitur z astrorum a-
lia spherica Sexti cap.note.
❡Astra erratica/planete septem:Saturnus/Jupiter/ Mars
Sol/Venus/Mercurius/Luna.❡Da.rigere mouere❡ Astra-
gali Chii/Tessere/Alee/Taxilli❡Chios/insula grecie a q̄
Chii sunt dicti.

Extum cap.cōtinet duas q̄stiones.z earū solutiōes
s ❡ Prima questio. cur motus celestiū corporū non 17
multiplicent̄ scdm distantiā a pmo:ita vt pmū vno
simplicissio/scdm duob/tertiū tribus moueant̄ z ita deiceps
Sz accidat oppositū vt scz Sol z Lune sphere paucioribus
motibus agitent̄:q̄ aliq̄ aliorū supiorū erraticorū astrorū Visa ē
enī luna Dicotoma aliqn̄ ex parte sui obscura:Martis occul
tasse astrū:z ex alia pte lucida emersisse.z de aliis astris E-
gyptii z babiloni idē obseruarūt.q circa hec deprehēdēda
olim puigilem curā adhibuerūt:z multā de astris traditōez
reliquerunt.quod est eam ipsam ceterorū esse infimā indici
um❡Scda questio.ppter qd in pma latione est tāta sydeꝝ 18
multitudo:vt ne Arithmetici quidez supputare possint.In
inferioribus aūt vnū singulare:vt duo aut tria in eodē nō re-
perias infixa.Et certe has q̄stiones mouisse(q̄s merito dif
ficiles putabūt oms)et de ipsis pauca differere:nō temeri-
tati z audacie sed verecūdie potius z modestie dicēris(q id
ob Phiam facit)reputandum est/tametsi puas de magnis
dubitatōibus adducat sufficiētias.et has q̄stiones mouere

ad maiorem faciet intelligentiã: ⁊ nichil contẽplãtibus obe-
rit puas habẽtibꝰ causas ¶ Prime solutio. Aialiũ q̃dam per
fecta potiuntur sanitate sine motu vllo et aliqua agitatione.
Alia vno motu eam assequntur vt ambulatione. Alia plu
ribus vt ambulatione/lucta/et palestra. Quedã vero eã neutri
q̃ assequi valẽt vnq̃. Ita et corpa hec de quibꝰ inquirimus
(q̃uis inaia sint) ea tamẽ vt vita ⁊ actione pticipantia itelli
gamꝰ. dicimꝰ igitur q̃ optie se hz vita viuens sempitna: nul
lo egẽs aut motu aut mutatione/et aliorũ finis. ⁊ post ipsũ:
qd vitã illam vno motu cõsequitur. vt qd est illi proximum.
deinde alia q̃ duobꝰ ⁊ alia q̃ tribꝰ Et sũt aliq̃ que hãc ãplius
neq̃unt assequi vitã: sed quãto optio fini sũt propiquiora: tã
to ipsis rebꝰ meliꝰ est. Hac de cã tra nõ mouetur. vt q̃ sit re-
motissima: neq3 vitã/neq3 opatione ages. Alia post ipsã mo
uẽtur quidẽ paucis motibꝰ: vitã illã nõ attingẽtia Alia vero
mouẽtur pluribꝰ motibꝰ: et vitã illã sortita: sempitnitatẽ du
cũt. Primũ vero corpo rũ vno motu eã assequitur: vt oim fa
cillime corporũ. qd ei vno vitã illã cõsequitur: facilius. Qd
duobꝰ cget vt cõseqtur: difficile. Et qd tribus aut pluribꝰ:
difficiliꝰ assequi videtur. Et ex aialibꝰ et plantis hãc q̃stionẽ
quodãmõ euoluere potes. difficilius ei et multa/ et multoti
ens: paucioribus dirigere. vtputa decies mille Astragalos
Chios iacere difficile: duos aũt aut tres facile. ¶ Secũde.
Prima latio rõnabiliter hac astrorũ multitudine decorata
est. Primo quia prima et vt aliis vite pncipiũ: excellẽtiã ad
alias retinẽs. Scdo q2 alie latiões (in quibꝰ vnũ figit astrũ)
illã excedũt in motibꝰ: ⁊ ipsa illas astrorũ multitudine supe
rat. Tertio q2 mouet oẽs inferiores. id infixa sydera tenet:
quo magis illis diuersas influat virtutes. Hec et similia de
questione adduci possunt. que an ita sint: consyderationibus
Astrologicis relinquẽda sunt.

Primi cap. tertii tractatus note.

¶ Antichthona et aspirat/ꝯtrapositã trã Chthon ei Chtho
nos trã greci nominãt. Inde Põponiꝰ Antipodas Antich
thones vocat ¶ Mediũ magnitudis/qd eq̃distat ab extreis
¶ Mediũ ꝟtutis/qd natura ⁊ dignitate antecedit. ¶ Mediũ
ꝟtutis/nature pfectione ¶ Tympanilis figura est/que tym
pani similidinẽ exprĩt ¶ Crassitudo/profunditas ¶ Thrix

Thricos/capillus.grecum est.

Extius Tractatus continet duo cap. p̄
mum duodecim antiquoꝝ de si
tu/motu/figura/et quiete terre opiniones. Ra
tionum secunde et septime dissolutionem/ no=
ne tribus rationibus improbationem. vndeci̇e
quinqꝫ. et duodecime quinqꝫ ¶ De situ motu figura ꝛ quie
te terre duodecim opiniones. ¶ Prima est ponentium mū 19
dum esse finitum: et terram esse in medio sitam. ¶ Secūda 20
est quorundā (qui circa Italiam se Pythagoricos appella
bant) dicentium terram non esse in medio sed ignem. terraꝫ
vero esse vnum astrorū circulariť motū: suo motu noctem ꝛ
diem efficiēs. Cui sit altera opposita terra: quā Antichtho
na vocant. et apparentia non curant. Qꝫ ignis sit in medio
his inducebanť rationibus. Prima nobiliori corpori debeť
nobilior locus. ignis autem terra nobilior est. ipsi igiť debe
tur nobilior locus. At medius locus extremis nobilior est.
Est igiť ignis in medio. Scda p̄ncipalissimū corpoꝝ maxie
decet conseruari. ignis autem p̄ncipalissimus est decet igiť
ipsum maxime conseruari. Cōseruabiť autem optime ī me
dio. est igiť ignis in medio. Et hinc fit vt ignem vocēt carce
rem Jouis: q̄ in medio vndiqꝫ circunclusus/circūseptusqꝫ
existat. Sed falluntur Pythagorici idem credentes medium
magnitudinis et nature. vt statim comptum habemus in aī
malibus: non esse idem animalis magnitudinis medium et
virtutis. Sed mediū mundi natura ꝛ ꝟtute: est potius circa
celum q̄ꝫ in centro. ꝛ illic est ignis ꝛ illic maxime conseruatur
Et tra in centro (qd̄ magis vltimo assimilať q̄ꝫ p̄ncipio) illic
continetur. ꝛ finiť a circunstantibus. Cōtinēs autē ꝛ finiēs
honorabilius contento et finito. Est enim continens et
finiens vt forma: contentu m vero ꝛ finitum vt potentia
¶ Tertia est dicentiū quandā terrā esse in medio ꝛ ferri cir 21
ca mediuꝫ: ꝛ esse aliā terrā ex opposito (quā etiā Antichtho
na dicunt) que circa mediū fertur ¶ Quarta est dicētiū plu 22
resesse terras: hanc in centro/illā toto hemispherio distantē
Cum qua pariter circa medium plurima circunferunť cor=
pora: q̄ ꝑpter ipsā a nobis nō ꝑcipiunť. Et hinc nobis toti=
ens apparere lune defectus ꝛ decremēta ¶ Quīta ē asseren 23.
tiū eē vnā terrā: ꝛ cōtinue circa statutū ꝛ imobilē polū circū

24 ferri. Et hec scripta est in Timeo. ¶ Sexta est dicentiũ trã
25 eẽ sphericã. ¶ Septima est eã dicẽtiũ figura Tympanilem:
argumẽto vsiq̃ꝙ in oriẽte ꝛ occidẽte videt̃ solis abscĩdere por
tiones scd̃m rectã. Scd̃o qꝛ hec figura aptior est ad quietez
Sed fallũt. Hoc ei nõ id est qꝛ Tympanilis aut lata existat
ꝙ videant̃ portiones scd̃z rectã abscindi: sꝫ hec faciũt videri
distantia ꝛ circulorũ magnitudines. Pars ei circuli a lõge
visa etiã pui: recta apparet. Et magni circuli pre magna cur
26 uatura apparet et recta. ¶ Octaua est Aristophanis Colo-
phonii putãtis terrã quiescere ꝛ manere ĩmobilẽ: ꝙ deorsuz
crassitudinis sit ĩfinite. Ingerebat ei hoc solutionis difficul
tatẽ. ꝙ si parũ terre sustollat̃ non vult manere: sꝫ se deorsum
p̃cipitat ꝛ demergit. ꝛ si maiꝰ: velocius: q̃re fortius et tota:
nisi profunditate ĩfinita vt base (ne rueret) defenderet̃. Sed
hoc dicto Empedocles attonitꝰ: qui hec asserunt increpat:
tãq̃ꝫ vana locutos: ꝛ de vniuersa natura paruz cognoscẽtes.
27 ¶ Nona est Thaletis Milesii ponẽtis terram quiescere: qꝛ
sub aqua natet. quemadmodum lignum super aquaz aut ali
quid simile non descendit: sed stat ita aque: terre casum pro
hibent. ¶ Sed id irrõnabiliter dictum. Primo qꝛ eandẽ re-
linquit difficultatem a quo sustineat̃ aqua. ¶ Secũdo quia
quanto aqua aere leuior: tanto terra grauior est aqua. Non
igitur aqua defendit terre casum: vt neqꝫ aer casum aque
¶ Tertio quia videmus puam terram per aquam cadere:
ꝛ quanto maior tanto velocior. non igitur prohibet totiꝰ ter-
re casum. Inquirebant enim vsqꝫ ad aliquid sed insufficien
ter. Omnibus enim nobis hoc consuetum ꝛ cõmune est hac
tenus de aliquo inquirere: quousqꝫ contradictionibus iis:
que aduersariis videntur satisfactio fiat: et non quantũ du-
bitati natura requirit. At vero bene inquirentem non hoc mõ
curare oportet: sed ex propriis in rei quesite venire deprehẽ
28 sionem. ¶ Decima est Anaximenis Anaxagore et Democri
ti dicentium terre latitudine terram a precipitio tutam esse.
Prĩo qꝛ eius latitudo ipsã: aerẽ diuidere nõ pmittat. Scd̃o
hac de cã valide ventis obsistit. Tercio qꝛ nõhꝫ aer locum
vbi cadere possit. vñ fit vt t̃ra cadere non possit. q̃ꝫadmod
neqꝫ aer ĩ Clepsydris. Sꝫ si he rõnes valerẽt, ppt̃ eãdẽ cau
sã ipsa exñte spherica maneret; qd̃ postea f̃lꝫ eẽ ostendetur

¶ Undecima est Empedoclis quietis terre causaȝ assignā 29
tis velocem celi circungyrationem: vtque motum terre ꝓ
hibet. queādmodum aque in vase velocissime in aere circū
gyrato: ea cita gyratione defenditur effusio. Sed hec asser-
tio inualida est. ¶ Primo quia querendum est ab eo an ter
re sit aliquis motus: et si sit aliquis: an naturalis aut violē
tus. Si non est naturalis: neqȝ erit violētus vllus. Et si ne
qȝ vi neqȝ natura motum ei assignauerit: omnino non moue
bitur quare neqȝ quiescet. Hec prius cognita sunt. Et si di
cit natura fertur ad medium: neqȝ motus neqȝ quies violē
ta erunt. Quare circungyratio ponenda non est: vt illic qui
escat. Ut enim motus naturalis et motus violentus: ita qui
es naturalis atqȝ violenta est. Et si circungyratione ad me
dium venerit. et illic violente quiescet. Sed vbi natura qui-
escet? ¶ Secundo. Quia si vi feratur et quiescat in medio:
aliquo alio natura feratur et quiescat necesse est. aut igitur
hoc erit sursum aut deorsum aut vbicunqȝ alibi. Si sursū.
vt aer supra nos existens non prohibȝ lationem sursū: neqȝ
ꝓhibebit aer qui subter est: eam que deorsuȝ est: quo minus
feratur. Eorundem enim et consimilium eedem et consimi
les sunt cause. ¶ Tertio. Dicat Empedocles. Priusq̄ lis
dissociasset elementa: quomodo terra quiescebat? Non eniȝ
tunc erat circungyratio aliqua. Causa igitur quietis terre
vniuersalis assignari non potest velox citaqȝ circungyratio
¶ Quarto q̄a ꝑtes terre feruntur ad medium ⁊ omnia gra
uia ad terram: cuius causam assignare non possis circungy
rationem ¶ Quinto. Ignis fertur sursum natura ⁊ non ꝓ-
pter gyrationem: igitur et terra consimiliter deorsum. Non
enim dicere possis gyratum graue ⁊ leue determinare. Sȝ
hec natura determinata sunt: vt hoc sursum euolet/ illud deo
in imum conetur. Non igitur terra ꝑmanet immota ob velo
cem (vt vult Empedocles) celi gyrationem. ¶ Duodeci- 30
ma est Anaximandri terram quiescere perhibentis. Quia
equaliter secundum sui ambitum se ad extrema habeat: q̄re
vt eque librata non plus ad hanc potius q̄ȝ ad illam eā fer-
ri contingit. Unde hac de causa quiescit. Sed q̄ id non ve-
rum
fit (quāuis suasibilitatē aliquam habeat) deprehenditur.
¶ Primo quia sua ratione quicquid in medio locaretur qui
esceret. Ignis igitur in medio quiesceret. quod falsum est.

¶ Secundo Terra non modo quiescit in medio: sed & fert ad medium. Nam vbicunqz feratur terre particula: et illic totam terram nataz ferri necesse est. Et quicquid natura locus partis est: & totius natura idem erit. non igit quiescit ꝓpter extremorum equidistantiam. ¶ Tertio inconueniens ē querere cur terra immota maneat: et non cur ignis in sum mo. qui si illic natura stet: et eodem iure ī ra stabit in medio Conuenit enim vtiqz et ei aliquis natura locus ¶ Quarto. Simile est dicere terram in medio quiescere ꝓpter similitudinis necessitatem: ac si dixeris quod eque vbiqz extensum fuerit (vt de capillo (quem Trica Greci nominat) dicit) frā gi/dissoluiqz nō posse. & vehement esurientē et tmē siticulosum a cibo & potu equidistantem: fame & siti interitum ire. ¶ Quito. Irrōnabile est inquirere quietē terre cām in imo: et mentionem nullā de motu eius in imum facere: an vi/an natura fiat: quod facit Anaximander. Deꝓhendendo enim causam cur ignis sursum & quō sustollatur: ꝓtinus cur sur sum quiescat cognoscit causa. Ita & deꝓhensa causa cur et quomō terra demergitur in imum: pariter causa sue quietis in imo deprehensa est. Et ratio sua de similitudine inualida est: vt de igne/eqliter tenso/esuriente/& sitiēte refellere ꝓmptum est. Et sicut ignis si esset in medio consimilit ad extrema se habens: euolaret ad summum. Non forte totū ad vnā partem: sed partes ad magis ꝓportionatas partes. vt quarta vna huc/altera illuc. Sic & de terra esset & a loco illo ꝓpt similitudinis rationem potius (quēadmodum & ignis) emo moueretur: nisi eius locus esset & ī eo natura quiesceret. Et licet id verum sit ipsam ad extrema consimiliter sese habere: non tamen verum est eam hac de causa in medio quiescere: sed hoc accidit.

Secundi cap. note.

¶ Totius medium/medium mundi. ¶ Medium/centrum. ¶ Anguli pares/anguli recti. ¶ Regula/spacium ad motū regulandum/semperqz eodem tramite trahēdum erectum. ¶ Corpore circa aliquam lineam moto: ea linea axis dicit et eius extrema puncta: poli ¶ Sphericum/rotundum/orbiculare/globosum. ¶ Arctus vrsa maior/stelle circa polum nostrū que dicuntur esse in plaustro ¶ Egyptus/& Cyprus. regiones ad meridiem. ¶ Orizon/est circulus diuidens ꝓ

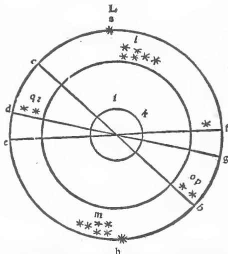
p.i.

tem celi divisam a nō visa. ¶ Horizon finitor interpretat. ¶ My
rine decē milia. Myrine/myrias idē. ¶ A polus Arctic⁹. b
polus Antarctic⁹. c b Horizon habitātiū in k: vt in Egypto
aut Cypro. d g Horizon habitātiū in l a d Arcton. e f circu-
lus meridiei eq̄tor. l arctos stelle in plaustro arctico. m stel-
le in plaustro antarctico. o p stelle semp occulte habitātib⁹
in i. q r stelle semp occulte habitantibus in k. i k diuersa pū
cta habitātiū in terra. Tor⁹puus circul⁹: terra.

Scḋm cap. cōtinet tres cōclōnes. q̄ttuor rōnes ad
f pmā. duas ad scḋam. et quatuor ad tertiā. ¶ Prima 13
Terra in medio nō circulariter mouet: circa polū
vnū reuoluta. ¶ Primo q: aut id natura eēt aut violēte. Nō
n natura. q: idem est toti⁹ et particularū mot⁹: partes aūt oēs
ad mediū recta feruntur. Neqȝ quidē violente. nā nullū violen
tū perpetuū: mundi autē ordo sempitern⁹ est. ¶ Secundo q:
oīa circulariter mota intra primā lationē pluribus mouent
motibus: moueretur igit et terra pluribus. qḋ si ita eēt: astro
rum fixorum nobis fierent diuersiones. neqȝ nobis semper
secundum idez oriri (queadmodū semper euenit) appareret
¶ Tertio quia latio partiū et toti⁹ terre: naturaliter ē ad to
tius mediū. nō igit circūfertur in medio. nam simplicis cor
poris vnus debet esse motus natura simplex. Et si queras.
qū terra est in medio et idem fuerit eius centrū et toti⁹ cētrū
An partes terre et grauia a'ia ferantur ad medium: q: terre
aut quia totius: hoc est quia totius: et quia terre per acci-
dens. Accidit enim idem et totius et terre esse medium. Et
q mouerantur ad medium signum est: quia grauia pcumbūt
semper ad angulos pares. tendunt igitur ad vnum centrum
omnia. ¶ Quarto experientia cognitum est graue sursuȝ se-
cundum regulam protectum: semper secundum regulam re
cidere: quātacūqȝ vi et quotienscunqȝ id factum fuerit. non
igitur terra circulariter mota est. ¶ Scḋa terra quiescit in 52
medio. ¶ Primo q: vt ignis ex omni parte euolat a medio
ad extremum: ita ex omni parte (si extra posita fuerit) terra
fertur ad medium. et nunqȝ a medio nisi vi pultrice pars ali
qua q̄tulacunqȝ moueretur: quare tanto minus et tota ter-
ra. quiescit igitur natura in medio. corporis enim simplicis
tantum vnus est secundum naturam motus. et motus a me
dio et ad medium contrarii sunt. ¶ Secundo Mathematici

Astronomici volentes astrorum motum & situz iudicare:po
nunt terram in medio quiescere. quiescit igitur terra in me
33 dio· ¶ Tertia terra spherica est. ¶ Primo. Quia quelibet
pars terre grauitate sua tendit ad medium .et que maior est
in decliue descendit aut minorem pellit:quousqz equata tu
morem relinquat.atqz omnes a medio equidistent.hoc au-
tem est figuram habere sphericam. Et hoc idez quidã Phy
siologorum asseruerunt:sed terram ad mediũ violentia fer
ri:nos. vero natura. Dixerunt enim ex omni extremorum p
te et equaliter:partes terre in medium latas. Sed dubitant
Si posita sit t̃ra in medio que in eius vnius hemispherii me
dietate duplam retineat grauitatez:an illa terra mouebitur
a medio fiatqz centrum eius alterum:et totius centrũ: nos
vero dicimus terram vsqzadeo natam moueri: quousqz cẽ
trum eius cum centro totius simul sit & nõ amplius. Neqz
oportere quamlibet ptem cẽtrũ attingere. Quoquidẽ fit aut
minoribus partibus a maioribus pulsis:aut terra(vt aiũt)
genita/et ex omni extremorum parte partibus in medium
latis: sitqz facta terra & figuram sphericam retinens ¶ Se
cundo omnia grauia ad angulos pares/ spherales/et nõ iu
xta seinuicem et equidistantes lineas procumbunt. Igitur
nata sunt corpus efficere sphericum. Est igitur terra sphe-
rica aut natura spherica.nos enim hic talem terram proba
re intendimus qualis suapte natura existeret:et non qualis
vi & pret naturã existat. ¶ Tertio luna eclipsat semp vt ex
globo recipiẽs secantem lineam:quequidem eclipsis fit ter
ra soli et lune interueniente media. Est igit signum terram
(quia sit spherica)illius apparentie esse causam.

Sequitur figura

¶ Quarto qr ꝓcedētibus nobis parum ab arcto ad meridiem: fit nobis nouus circulus horizon. et stelle nobis apparere incipiunt: que semp occultant̄ ad Arcton. vt in Egypto et Cypro semp apparēt stelle: q̄ in Arcticis regionibꝰ sempiterne occultatiōis existunt. et ecōtra in Arcticis: q̄ semp in egypto aut Cypro lateant. id igit̄ signum non modo terram esse sphericam: sed relatione ad astra facta: esse puam. Si enim magne/ notabilisq3 molis existeret: non statum nobis paululum translatis fierent he occultationes/ et noue astrorum visiones. Et qꝛ sit exigue molis sentiunt: qui dicunt ad Columnas vsq3 herculeas sese porrigere mare indicum: int̄ orientem solem/ solemq3 occiduum interceptum. et illic vt apud indos gigni Elephantes: qꝛ loca hec ꝓ vicinitatis affinia: cō similem participant naturam. Testantur itidem Mathematici terre magnitudinē ratiocinatione perquirentes: cui am

bitum aferibunt quadraginta stadiorum Myriadas: astris vero maiorem. Unde fit eorum assensu non solum terrá eẽ sphericam: sed ad astra comparatione sumpts: modiculam esse. Sed de his hactenus.

Secundi de celo et mundo Aristotelis finis.

Tabula tertii De celo et mundo

Primi cap. primi tractatus tertii de celo et mundo note.

¶Grauius primo/magis graue. Scdo/min⁹ leue. ¶Itidez leuius primo/magis leue. Scdo/min⁹ graue. quẽadmodum maius dicim⁹ magis magnũ: et maius/minus paruum.

Extius liber De celo ꝛ mundo Aristotelis

tres continet tractatus Primus tria cap.
T Primũ vnam diuisionem. vnũ coꝛrelariũ
quinqз antiquoꝝ opiniones. vnã cõclusio
nem ꝛ nouẽ rõnes ad ipsã. ¶ Diuisio. Ex=
1 pedita de primo simplici coꝛpe determina
tione: vt de celo/ipsiqз affixis ꝛ in co latis syderibus/cuius
nature sint ꝛ qualia: ꝙqз ingenita sint atqз incoꝛruptibilia:
nosse opз eoꝝ que secundũ naturã sũt: hec esse substantias.
vt simplicia: celum/ignis/aer/aqua/terra/ eoꝝ partes ꝛ que
cunqз ex ipsis constant. vt animalia/plante ꝛ metalla. Hec
oꝑationes. vt predictoꝝ motus: generationes/ coꝛruptões/
auctiones/diminutiones/alteratões ꝛ secundũ eoꝝ naturã/
ꝓpꝛiãqз virtutem lationes. Hec autem passiones quedam.
2 vt predicta: et eorum apte quãtitates/affectionesqз. ¶ Coꝛ
relarium. Quo fit vt nature plurima determinatio circa coꝛ
poꝛa atqз magnitudines versetur. Nam omnis naturalis
substantia aut coꝛpus est: aut non sine coꝛpoꝛe/ magnitudi=
neue gigni contingit. Ut contemplanti determinationẽ quã
exegimus de natura: ꝙ manifestissimum esse potest. Et quia
de celo satis expeditum putamus: quale natura sit/ꝙ inge=
nitum sit atqз incoꝛruptibile: nunc ad reliquoꝛum duoꝛum
generum: grauis scilicet atqз leuis determinationem explẽ
dam: nos cõuertamus. Et pariter an generatio ꝛ coꝛruptio
ipsis competant Et profecto aut nichil est generatio aut so
lum ipsis ꝛ que ex ipsis contemperata sunt: congruere põt.
3 Sed quid senserint antiqui nunc videamus. ¶ Quinqз an=
tiquoꝝ opiniones. ¶ Prima est Parmenidis ꝛ Melissi ge
nerationem et coꝛruptionem esse negantiũ Neqз enim ꝗcꝗ
gigni/quicꝗue coꝛrumpi posse putabant. sed duntaxat no=
bis ita videri. Nonnulla enim preclare asserebant: esse scili=
cet quedam entia ingenita/incoꝛruptibilia atqз immobilia:
a quibus (ꝙ sensibilia esse putabant) ad hec caduca se con=
uertentes: consimilia de ipsis asserebant. Sed hec: Phy=
sica contemplatione non mouebantur. Contemplari

ei a n eiusmodi nature sint entia: imortalitatis forte potita:
supe riorisP hic ē:⁊ primi atq3 supremi Philosophi¶Se 4
cūda ē huic prime cōtraria: oia genita eē atq3 corruptibilia
nichilq3 oino igenitū⁊ nichil iterit⁹/obitusq3 imūe semper
manere:s3 aliqñ casurā.qd̄ sēsisse videt Hesiod⁹ et q̄ sue ap-
propiquāt sētētie.¶Tertia ē dicētiū oia genita eē:s3 genito 5
rū nōnulla incorruptibilia manere.¶Quarta est Heracliti 6
Ephesii oia continuo fluxu rapi.dicentis nichil fixū/ nichil
iuge pmanēsq3 manere:pret vnū q̄ddā (id ei ignē eē aiebat)
ex quo oia fierēt/gignerentq3.¶Quita ē astruētiū oē corp⁹ 7
gñabile/dissolubileq3 eē.Gñabile q̄dē ex supficiebus atq3 i
supficies resolubile.¶Cōcl'o.Corp⁹ ex supficieb⁹ cōpositū 8
abire nō potest¶Prio q2 q̄ id asserūt plurima iis(que in di
sciplinis cōpta sūt)cōtraria dicūt. Aut igit a pposito resipi
scāt:aut fortiorib⁹⁊valētiorib⁹rōnib⁹(q̄les nō sūt sue ibecil
les suasiūcule)qd̄ moliunt efficiāt. ¶Scd̄o idem subit iudi
ciū corpa ex supficieb⁹ cōpingi ⁊ supficiē ex lineis ⁊ lineaz
ex punctis abire cōflatāAtq̄ pri⁹in iis q̄ sūt de motu:demō
stratū est:id esse nō posse/nullāq3 magnitudinē ex idiuiduis
⁊ insecabilibus cōflari posse.Igit neq3 corpa ex supficieb⁹
cōflabunt.¶Tertio si corpa ex supficieb⁹:⁊ linee ex inseca
bilib⁹lineis cōponerent:ipossibilia seqūt. Ponit eni Ma-
thematicus magnitudinē in ifinitū ptitione decrescere: nul
lā aūt appōne in ifinitū augeri.mō oppositū i natura eueni
ret.In ifinitū ei(q2 decūberet ad mima)decrescere nō poss3
Addi aūt sp aliq̄d posset¶Quarto mlta sūt in natura:que i
idisibili subsistere neqūt vt passiōes.Sūt ei disibiles dupl'r
vnomō scd̄m spēm.vt color i albedinē atq3 nigriciā. Altero
vero scd̄m accidēs.vt q2 ei qd̄ diuidi possit inexistant. Non
itaq3 linea ex punctis/ superficies ex lineis/ et corpus ex
superficiebus abibit compositum. Et q2 passiones ille in
indiuisibili non subsistant:vt exempli causa grauitas et le-
uitas:amplius ostendo. Primo. Nam quicquid est graue:
grauius aliquo esse necesse est.et quicquid leue:aliquo leui
us.non tamen contra(vt vti cōsueuer unt vocabulis) eē op3
vt quicquid grauius:graue sit.et quicq̄d leui⁹:leue Ut neq3
quicquid maius est:simpliciter magnū esse oportet.Sunt ei
multa simpliciter pua:que aliis vt suis ptibus maiora dicū
tur.S3 hanc significationem(si gratum est)missam faciam⁹.

Sitq3 quicquid grauius est:grauitate graue.ipsum siquide3 diuisibile est in excessum z id quo excedit. Si igitur punctū graue esset et ipsum diuideret. Hoc autem impossibile. Et si punctum nullum graue sit:neq3 linea ex solis coalita z cōflata punctis. Et si non linea: neq3 ex lineis digesta superficies. Et si non superficies: ita quoq3 neq3 ex superficieb9 coalitum/constitutūq3 corpus. Qui enī3 fieri possit vt totū graue sit:cuius ptium nulla grauitatis sit particeps? Secundo omne graue densum est:et omne leue rarum. Densum aute3 a raro differt q sub equali mole plus habeat potentie.quod autem tale est:euadit diuisibile. Si itaq3 punctum graue sit/aut leue :abibit diuisibile.quod impossibile est. Tertio. ōne graue:molle est aut durū. Molle autē est qd est in seipso cedens.qd autē in seipso cedit diuisibile est. Ita si pūctū molle est diuisibile est.et ita si durum est. Nam durum et molle opposita sunt et que circa ide3 fieri nata sunt. Quarto quia grauitas nō euadit ex non habentibus grauitatem: qd tamē contingeret.Sed quomō determinabūt:ex quot grauitatu3 ex ptib9 consurgat grauitas? et consurgere nequeat? Enimuero ipsi svel fingere volentibus:promptum non sit. Quīto in eodem graui:qd ex pluribus constat: grauius est. hoc et ipsi admittunt.qd autem graui grauius est:ipsum graue esse necesse est.queadmodum qd albo albius est: et ipsum albu3 esse oportet. Maius igitur vno puncto (q pluribus constet) consimilis grauis: grauius esse necesse est. Dēpto igit equali graui:qui superest punctus grauitatem habebit. Non enim graui:grauius existebat nisi grauitatis excessu.hoc autē mō ostensum est esse non posse. Sexto Si corpora conflarentur ex superficiebus (vt aiūt) et superficies ex lineis:linea lineę componeretur secundum longitudinem et secundum latitudinem apposita. cur itaq3 non componatur supposita? Nulla potior ratio videbitur. Q si ita fuerit:dabitur corp9 quod ex superficiebus (quas ponunt elementa) non conflabitur. vt esto a linea que longa est: cui cōpono lineam c secundum latitudinem erit itaq3 a c longum et latum.et lineę a compono lineam b ei supponendo: que ideo cum a videt facere profundum. Erit igitur a c b longum latum et pfūdū q̄re corp9.nō tamen ex superficiebus conflatum. Septimo Timeus:superficierum multitudine corpora grauiora de-

minat. Sed qua pportione corpa ad superficies respondēt: eadem superficies ad lineas: et linee ad puncta. Quare pari pporti one: hec grauitatez habere continget. Et si ita esse non poneret: sed grauitatem in terra: leuitatem vero in igne difficultas vrget: hanc superficierum grauem esse ꝛ illaz leuem que consimilia ponit elementa. ¶ Octauo. Nullā magnitudinem continget esse diuisibilem: aut futurum est omnia esse puncta. Qua enim/ratione in hec diuides: illa iterū diduces: quousq3 ad superficies deuentum sit. Et superficies eodē iure abibunt in lineas: et linee in puncta tandem consummabūtur: et omnia: puncta erunt. ¶ Nono vt est de magnitudine ita quoq3 de tempore euenire: par/consentaneumq3 est. Si itaq3 magnitudo aliquando abitura est in puncta et non magnitudines: et tempus in nunc et non tempora resolubile est. Id profecto esse non potest. Et eadem incommoda nonnullos aliorum Pythagoricorum sequntur: qui celum et naturalia corpora ex numeris constituunt. Habent enim nature corpora grauitatem ꝛ leuitatem: vnitates autem adinuicem composite: neq3 corpus efficere posse: neq3 grauitatē/leuitatēue vllā habere videnť.

Secundi cap. note.

¶ Motus/motus secundum locum. ¶ Manere/quiescere. ¶ Vis/violentia. ¶ Supponimus potentiam continue eandem manere: ꝛ quantocunq3 spacio mouere: et resistentiam vtcunq3 placet eidem assignari posse.

[s] Ecundum cap. continet quinq3 conclusiones. tres
s rationes: et vnum correlarium ad primam. tres rationes et vnum correlarium ad secundam. vnū correlarium ad tertiam. duas rationes ad quartam. ꝛ duo correlaria ad quintam. ¶ Prima conclusio. Simplicium cor- 9
porum: aliquem natura motum esse necesse est ¶ Primo. qr quecunq3 mouentur: motum proprium et secundum naturam: aut vi/preterq3 naturam (quod idem est) habere necesse est. Simplicia autem corpora: mota conspiciuntur. Habent itaq3 motum aut natura aut preter naturam. Atqui si cōfitebere ipsa: motum preter naturā habere: ꝛ eadē secūdū naturā aliquē habebunt: vtpote qui prior/vnus/ et simplex existat: preter naturam autem posterior et multi. Unumquodq3 enim: etiam multos preter naturaz sustinet: secūdū

naturā autē vnū solū. ¶ Scđo q̄cq̄d q̄escit: aut vi aut natura
q̄escat opꝫ. Et vbi vnūq̄dq̄ꝫ vi q̄escit: ⁊ vi quoqꝫ ferṫ in illud
vbi aūt natura: itidē ⁊ natura ferṫ in illud. Videṫ aūt in me-
dio: aliq̄d natura manere. Natura igiṫ ferṫ ad mediū. Si au
tē q̄cq̄ꝫ vi q̄euerit. ipsū ꝓhibet aliq̄d illinc emicare: inqꝫ suū
locū sese ꝓtin⁹ restituere. ¶ Tertio si q̄escētia rimaberi: aut
tādē ad vnū natura q̄escēs decūbes aut in īfinitū ꝓgredieris
Qđ ei p̄teṙ naturā ē: ad aliq̄d scđm naturā reducere oportet
Sꝫ esto dicas cū Empedocle: trā rapida celi ꝟtigine/ velo
cissimaqꝫ illa circūgyratiōe vi q̄dā sustineri atqꝫ q̄escere. ꝙ
aliq̄ moueri nata ē. Cessāte ei circūgyratiōe (a q̄ coacte ful-
ciṫ/sustētatūqꝫ) moueret. ⁊ nō in īfinitū. Nichil ei īpossibile: fi
eri natū ē. Infinitū aūt transilire spaciū: īpossibile ē. Est igṙ
nata alicubi tandē natura manere. Ad illū igiṫ locū q̄sq̄s is
sit: naturalē motū hꝫ Nā (vt dictū ē) vbicūqꝫ q̄cq̄ꝫ natura q̄e
10 scit: ⁊ in idē natura ferri cōtigit. ¶ Correlariū. Quapꝛoter
mime Democriti ⁊ Leucippi sētētia ꝓbanda est: corpa mo-
ueri in vacuo: pariṫ ⁊ moueri in īfinito. Nam id docere de-
buerūt: quisnā ipsoꝝ in vacuo ⁊ in īfinito mot⁹/quis secūdū
naturā/ ⁊ quis preter naturā. Si ei vt aiūt alteꝝ ab altero vio
lētia pelliṫ: ipsis alteꝝ motū natura conuenire necesse est. et
primū mouentē nō vi mouere (mouet ei sempiterne) ⁊ primū
motū nō preter naturā eē. Est ei sempitern⁹. Et si nō primū
mouēs scđm naturā dederit: violētia mouētiū series: vt nul
11 libi tādē casura: īfinita ꝓcedet ¶ Scđa neqꝫ stare potest Ti
mei sētētia: elemēta ipsa sese īordinate agitasse: priusq̄ꝫ mun
di opifex mūdū ipsū cōdidisset. ¶ Prio q̄ aut is īordinat⁹
mot⁹: naturalis erat: aut īiuria/preterqꝫ naturam factus Si
naturalis: mundus igitur erat anteq̄ꝫ conditus fuisset. tunc
enim primum mouens natura mouisset. et grauia: ad mediū
depressa fuissent. et leuia: a medio emicassent: que mūdi iam
facti ordinatio est. fuisset itaqꝫ mundus. Liceret et querere:
an in illa motus inordinatione: potuissent ne in talem mixti
onem/contemperantiamqꝫ incidere: qualia videmus nunc
corpora facta vt ossa/carnes/ et neruos adinuicem compin-
gi. Quemadmodum canit Empedocles: cum multa capi-
ta sine ceruice et sine corporeo trunco iacerent: amicitia fa-
ctum fuisse. si ita fateantur: et animalia et plante illic erunt.
quare mundi ordinatio: aut hec: vniuersali precurrēt mūdo.

¶Secundo qui aiunt infinita: inordinato motu ferri in infi
nito aut vnū ipsoꝝ motū faciūt:si ita:ꝛ oīa vna latōe ferū-
tur:ꝛ nō inordinata. Sin minus:īfinite erūt latōes. qḋ ē im
possibile. Si eni finite:ordo dabit aliqs. Nō eni ꝙ nō feran
tur in idē:iordinatio dicit. qñquidē ꝛ nūc mūdo (vt videmꝰ)
ꝑpulchre ordinato:nō oīa ferant in idē:sꝫ ea q̄ cōsilis cōge
neeqꝫ sūt nature. ¶Tertio iordinate nichil aliud quicꝙ:ꝙ
preter naturā esse videt. Ordo eni sensibiliū: vniuscuiusqꝫ
ꝓpria natura est. Atqui icōmodū est ifinito motu/longissi
moqꝫ tempore ꝑter naturā quicꝙ motum fuisse:qu potiꝰ na
ture:he cōditōes cōpetunt. essꝫ itaqꝫ potius inordinatio se
cundū naturam:vt que infinito/longissimoqꝫ tpe fuerit. or
dinatio autē preter naturā. Qḋꝙ sit absurdū:ipsi viderint.
¶Correlariū. quo fit vt ob idipsum: Anaxagoras belle ex- 12
cogitasse videat:mundum ex īmobilibus primū inchoatuꝫ
fuisse ¶ Tertia. etsi qui ex segregatis motū admittant:ge- 13
nerationem tamē non inueniunt rationabilē ¶ Nā celū ipm
segregatione (vt quod delituisset imersum) rationabilit ge-
nerare nequeunt ¶ Correlarium. Ob id itaqꝫ ipsum Empe 14
docles celuꝫ:non ex segregatione gigni voluit:sed ex segre
gatorum iterum congregatione Confinxit eni amicitiā:q̄ q̄
daꝫ ab vno (vbi oīa cōgregata fuerant) dissociāte lite:discol
lecta iterū colligeret/couniret/atqꝫ cōgregaret:sicqꝫ geni-
tum/factūqꝫ fuisse celum. ¶ Quarta. Quod sursum aut de-
orsum mobile est:ipsū aut leue aut graue esse:necesse est. 15
¶ Primo sit a non graue/ b vo grauitatē hñs:ferantqꝫ si-
mul deorsum si fieri potest. Absoluatqꝫ b spaciuꝫ d e in tpe
f. in eodem tempore:a aliquid spacii d e abibit. sitqꝫ d g. Di
uido enim grauitatem b. sumoqꝫ partem: que sic se habeat
ad d g sicut totum ad d e. Id enim possibile est. Cum itaqꝫ
b per totum d e moueretur:pars ea (quecunqꝫ fuerit) soluꝫ
per d g mouebitur:et per idem spaciuꝫ d g et in eodem tem
pore positum est a moueri. Feruntur igitur deorsum per e-
quale et in equali tempore non graue ꝛ grauitatem habēs:
qḋ est īpossibile. Et ita de leui (si gratū ē) argumentet ¶ Se
cūdo si qḋ moueat qḋ neqꝫ leuitatē neqꝫ grauitatē habeat:
mouebit vi ꝛ ifinita velocitate:aut graue:ꝛ grauitatis leui-
tatisqꝫ expers eq̄le ꝛ i eq̄li tpe absoluūt. sit itaqꝫ a nō ḡue ꝛ
b ḡuitatē hñs moueat a ꝑ spaciū d e. ꝛ i eoḋ tpe vt vbi cā f-

rus aliqua pellat b grauitatē hñs:spacio d g.quia si aliq̄ po
tentia:maius in aliquo tp̄e ⁊ aliquāto spacio moueat:eadē
pōa in eodē tp̄e:maiore spacio pellit min⁹.Diuido ergo gra
ue b:capioq₃ ꝑtem quācunq₃: que sic se habeat ad potentiā
motricē ipsius b:sicut d g ad d e. q₂ potentia data mouet b
ꝑ spacium d g in tempore f:eadē potētia mouebit ꝑtem illā
grauitatis ꝑticipē:in eodem tp̄e ⁊ toto spacio d e.⁊ in eodē
tp̄e ⁊ spacio ferebat̃ a neq₃ leue neq₃ graue: quare graue et
grauitatis/leuitatisq₃ exp̄s:equale ⁊ in equali tp̄e absoluūt
q̄d est īpossibile.Et si a iterū īfinito motu ferebat̃:graue in=
finito motu et eodem spacio ferebatur: quorum vtrūq₃ im=
16 possibile est.C Quinta aliquis mot⁹ natura ⁊ aliq̄s violent⁹
existit.C Nam natura:ꝑ̄ncipium est mot⁹ ⁊ q̄etis eius ī quo
est.vis autē virtus est ab alio scd̄m q̄d aliud.Motus igitur
qui ab eo(quod intra est)ꝑ̄ncipio existit: iure natura dicitur
Qui vero ab altero exteroq₃(vt alterum est)iure dicat̃ ⁊ vio
lentus.Et hic q̄dem:violentus non oīno est.vt motus lapi=
dis deorsū quotiēs velocior ꝑcreat̃:q̄̄ nature sue sit accōmo
dus/ꝑpriaq₃ pariat virtus.Ille vero oīno p̄ter naturam est
vt lapidis sursum propuls⁹.⁊ vis ipsa ad hos vtrosq₃: ae=
re tanq̄̄ apto vtit̃ organo:q̄ vt grauis ⁊ vt leuis/ancipitisq₃
nature natus sit eē:⁊ v̄tutē ab ipsa vi velut īpressā retinens:
q̄ nunc vt grauis deorsū precipitat:nūc vero vt leuis agitat
17 sursū.C Primū correlariū vn̄ cognoscit̃ euenire: violente
agitatū ferri:ꝑ̄ncipe mouēte ipsū nō assequēte sed sep̄ato ab
18 iunctoq₃.C Scd̄m fit etiā vt nullo tali existēte medio corpore
nullus violētus oīno ꝑcrearet̃ motus neq₃ scd̄m naturā vll⁹
vniuscuiusq₃ ei motū eodēmō ꝑmouet. Sed q̄ graue/q̄ le=
ue esse oporteat/quis secundū naturā mot⁹/quisue contra:
dicat̃ violent⁹:hacten⁹ dictum est.

Tertii cap.note

C Dictū Anaxagore:oīa in oīb⁹ esse intelligebat scd̄ spēm
⁊ nō scd̄m numerum.Estq₃ idē acsi dicat: quelibet eē in qui
buslibet.C Alter/alter elementum.

Ertium cap.cōtinet tres q̄stiones:et responsiones
19 t ad ipsas.C Prima q̄stio.Quib⁹ corporib⁹ cōueni=
20 at generatio.C Scd̄a.cum ꝑ̄ma corporum sint ele=
21 menta: q̄d elemētum/quot ⁊ q̄lia sint.C Tertia.vtrum ele=
mētū(vt volūt nōnulli tm̄ vnū esse ponentes)spē sit induisi=

bile¶ Prime respondet Empedocles quatuor esse elementa/ignem/aerem/aquam/pariter et terram: ingenita atque incorruptibilia: ex quibus omnia alia generantur/componuntur ac fiunt. Eidem quoque questioni respondet Anaxagoras Empedocli contrarius/aduersatusque: ponens Homiomeras Atomos: ossis/carnis et nerui prima principia/omniumque semina rerum: ex quarum commixtione: etherem/ignem (hec enim eadem putat) aerem/aquam et terram gigni putauit. et ob sui paruitatem: Atoma carnis et ossis: oculis inuisa/imperceptibiliaque esse: omnia tamen omnibus inesse congregata: et omnia ex ipsis genita esse/coalita atque conflata. Sed posterius cum de generatione et corruptione exactius pertractabimus: nostrum afferemus iudicium ¶ Secunde hanc adhibemus responsionem. Elementum est in quod intus existens aut potentia aut actu: alia corpora diuiduntur: specie quidem irresolubile in alterum. Quo fit ut si tale sit elementum: et carni et ligno insint elementa potentia. ut ignis et terra: quandoquidem a carne et ligno disgregabilia sunt. caro autem aut lignum neque igni actu/ neque potentia inest: ut que nunquam segreganda sint ab igni. Quot autem sint et qualia sint: postea futurus est accommodatior sermo. ¶ Tertie preterea respondere licet: elementum specie secabile/diuiduumque esse: multaque esse elementa. Hoc profecto simplices motus liquido monstrant. Sunt enim motuum hi simplices/hi vero mixti Simplices autem simplicibus corporibus accommodantur: compositi vero compositis. Et unicuique naturali corpori proprius est motus. Atqui manifesti sunt motus simplices: plures esse. erunt igitur et plura elementa.

Primi cap. Secundi tractatus note.

¶ Democritus: Abderites dictus est ab Abdera vrbe Thracie. et nunc quoque Clazomene dicta: clara quidem que olim ab Abdera diomedis sorore condita fuerit: at ortu Democriti Physici longe clariore.

¶ Quid Pyramis rotunda/quid rectilinea/que et laterata dicitur: ex septimo naturalium require. ¶ Sphera vero solidum est: a centro ad circunferentiam omnes rectas eductas equales habens.

Secūdus tractatus continet tria cap.
Primū duas cōclōnes. qua=
tuor rōnes ad primam. et nouē ad secundam.
22 ¶ Prima cōclusio. nō sūt infinita elemēta Ho
miomera quēadmodū posuit Anaxagoras.
¶ Primo qr falsa vtit̄ dignitate/malaue suppōne: quicq̄d
Homiomerꝝ est: eē elemētū. Nā videmus multa mixtorū cor
porū: Homiomera eē. vt lignū/vt lapis: in Homiomerasq̄z
partes solui: que manifestū est nō eē elemēta. Nō itaq̄z erit
oē Homiomerꝝ corpꝰ: elemētū. sed (vt diximꝰ) irresolubile/ī
diuisibileq̄z ad alterꝝ spē. ¶ Scdo ita sumentes elementum:
nulla necessitate vrgent̄ ponere īfinita: sed oīa etiā finita fa=
ciendo eque (vt ex īfinitꝪ saluare moliunt̄) saluare poterunt
vt ponēdo/duo/tria aut q̄tuor aut quocūq̄z altero numero:
quēadmodū facere conatꝰ est Empedocles ¶ Tertio ipi ac
cidit: nō oīa ex Homiomeris q̄buscūq̄z facere. vt faciē non
facit ex faciebꝰ: neq̄z vnūq̄dq̄z scd̄m naturā figuratorꝝ. satiꝰ
igit̄ ipsa posuisset finita. Infinitū eni nichil excludere videt̄
Et sane meliꝰ finita que vt mīma oīm ex eisdē futurorꝝ ostē
differ: cōformior disciplinarꝝ autoribꝰ: q̄ ꝓloquiū/dignitatē=
q̄z accipiūt: pricipia finita esse/aut q̄ntitate/aut spē. ¶ Quar
to corpꝰ a corpe scd̄m ꝓprias differētias differt. Corporum
aūt adiuicē differētie finite sunt: vt alio manifestandū est lo
co. Differūt ei affectionibꝰ sensibilibꝰ. Sūt igit̄ elementa fi
23 nita. ¶ Scda cōclo. neq̄z recte putat Democritꝰ Abderites
eiusdēq̄z cōsectator Leucippꝰ: primas eē magnitudies mul
titudine q̄dem infinitas: magnitudine aūt idiuisibiles. ꝛ ex
vno nō mlta: neq̄z ex multꝪ vnū: sed horꝝ cōplicatiōe/cōfusio
neq̄z oīa gigni. ¶ Primo qr mō quod oīa faciūt numeros/
ꝛ ex numeris: tametsi id plane nō dicāt. ¶ Scdo qr corpora
figuris differre aiūt. ꝛ qr īfinitas ponūt figuras: itidē ꝛ infi
nita ponūt simplicia corpora. ¶ Tertio qr que elementꝪ fi=
gure accōmodāde sint: nisi igni (cui spherā attribuūt) nō de
terminauerūt. sz aerē/aquā ꝛ terrā magnitudine ꝛ paruitate
discernūt: tāq̄z ea sint oīm: que elemēta nūcupamꝰ Pansper
mia/totūq̄z seminariū. ¶ Quarto sic dicētes: īfinita rebꝰ fa
ciūt pricipia. ꝛ hoc q̄dē absurde: Nā elemētorꝝ dr̄e nō sūt in
finite: neq̄z infinite videntur. ¶ Quinto. Qui corpora/ ma=
gnitudinesue ponunt insecabiles: Mathematicas tollunt

disciplinas/sensum negant/multaqz ipsis eisdem de motu & tpe concedere accidit incomoda: que alio a nobis adducta sunt loco. ¶ Sexto. pugnantia dicunt. Qui enim fieri possit vt elementa: ignis/aer/aqua/terra: magnitudine et quitate differant: que ex indiuisibilibus & magnitudine et paruitate euadunt composita. ¶ Septimo dicunt aerem/aquam/terram: ex seinuicem fieri Sed quo modo: remanet eniz semp: maxima corpora segregata. no itaqz fiunt ex seinuice: si magnitudine/paruitateqz molis differant. ¶ Octauo horu pro fecto suspitione: q corpa differat figuris: haudquaq ponere debent infinita. Ponunt etium figuras omnes: ex Pyramidibus componi. rotundas quidem ex rotundis: & rectilineas ex rectilineis: & spheram ex octo ptibus. necesse igitur est aliqua esse figurarum pncipia. que si duo fuerint: et duo erunt elementa/pncipiaqz. si tria: erunt tria. & ita de numero altero quocunqz. quare & totidem et finita quidez: assignare debuissent simplicia corpora ¶ Nono. vniuscuiqz simplicium corporuz est vnus pprius motus & simplex. motus autem simplices: finiti sunt. Nam simplices lationes: due sunt et non plures: circularis atqz recta Neqz quidem infinita sut loca ad que infinite lationes esse possint. Non ergo infinita erut elementa.

Secundi cap. note.

¶ Paruarum partium/subtiliorum partiu/paucioribusqz secundum extensionem potentie. ¶ Magnarum vero/pluris scdm dimensionem potentie. ¶ Ratio pportio.

Ecundum cap. continet quattuor antiquorum opi
s niones tres conclusiones. Tres rationes ad pmaz
Et tres ad secundam. ¶ Quatuor antiquorum opi 24

niones. ¶ Prima est ponentium tm vnum esse elementum: et ipsum esse ignem. ¶ Secunda est ponentium ipsum ee aerem. ¶ Tertia est ponentium esse aquam. ¶ Quarta itidem tm vnum esse asserentium: aque/aerisqz mediu: et aqua subtilius: et aere densius/celos & omnia continens: magnitudine infinitum. ¶ Prima conclusio. Perperam asserunt tale 25 aque/aerisqz medium: ceteris esse elementum. ¶ Primo qr ex ipso: densitudine & raritate alia gigni volunt. Veru enimuero ita dicentes: sibiipsis obuiant: aliqd ipso elemento/pncipioqz: prius facientes. Est enim rarius incompositius: et

in quod potius densiora resoluant: densius autem compo-
sitius. quare cum compositio sit ex elemento: resolutio vero
(quēadmodum aiunt) ad elementum: potius ipsū rarius vt
aerem: ponere debuerunt elementum. imovero cum ipsi fa-
teantur ignem esse oīm rarissimū: ipsū maxime oīm ponere
debuerūt elementum. Et nichil refert an ignis rarissimus
sit admittant/necne. Nam alterum rarius admittunt. quare
aut ipsum aut tandem dabitur vnum quod principium erit
et non ipsū mediū. ¶ Scđo nichil differt densitudine ꝛ rari
tate alia gigni: ꝛ grossitie ꝛ subtilitate. Est enim grossum dē
sum: subtile vero rarum. Rursum quid grossitie ꝛ subtilita
te: illa gigni sit: nisi magnitudine quadā ꝛ ꝑuitate? Grossū
enim magnarū ꝑtium est: subtile vero ꝑuarum. Quod enim
in multum extensū fuerit: subtile est. et ex paruis cōstare di
citur ꝑtibus. Sed tunc quid obsecro aliud facere videntur: ni
si rerum substantias magno ꝛ paruo discriminare: ꝛ omnia
ad aliquid facere. Sunt enim magnum et paruum ad aliqđ.
quare nichil simpliciter absoluteqꝫ: ignis aer aqua aut terra.
qđ ipsi viderint. ¶ Tertio preterea si ipsa magno ꝛ ꝑuo di-
scrināt: erit quedā ratio/ꝓportioqꝫ magnitudinū adinuicē
quare que rōnem aeris ad aquam hꝫ: aer est. ꝛ que aque ad
terrā: aq̄. Sit itaqꝫ ignis in maiori ad aerē rōe/aer ad aquā
aq̄ vero ad terrā: q̄a in maioribus: minoꝝ rōnes insunt. erit
igitur aliqđ ignis sic se habēs ad aquā: sicut aer. ꝛ aliqđ ad
terram: sicut aqua. q̄re ipsius: hoc erit aer/illud vero aqua.
Hoc idem ostendere liceret de terra: si maiores in densiori
26 bus asciscant rōes ¶ Scđa. q̄ ignē: oīm posuīt esse elemētū:
tametsi hec diffugiant incōmoda: i noua tamē incidūt atqꝫ
pecularia ¶ Nam hi bifidi/bipartitiqꝫ sūt. Hi enim figurā
vt Pyramidem: igni accōmodant: illi vero nullā. Qui figu
ram accōmodant: hi ineruditius ꝛ (vt ita dixerim) crassiori
minerua id faciunt: cām subdentes: q̄ acutissima figurarū
sit Pyramis. Ignis autē acutissimū corpoꝝ sit. Alii pa u
lo persuadentiore nituntur rōne: q̄ corpa oīa: ex eo quođ
simpliciorum/subtiliorūqꝫ partium est: cōponuntur. et figu
re solide ex Pyramidibus abeunt composite. Quare cum
ignis corporum subtilissimum et simplicissimum sit: et Py
ramis itidem solidarum figurarum simplicissima: iure igi-
tur primo et simplicissimo corpori asciscenda est. Qui vero

igni nullam ascribunt figuram:ipsum solum subtilissimaꝫ
ꝑtiū esse ponunt. Ex quo vt tumescēte: alia gigni dicunt/de
cisionesqꝫ ex variis tumoribus fieri. Sed ita dicentibus: ac
cidere incommoda:nunc aperiamus. Primo quia si partes
ille ex quibus ipsum constituunt:indiuisibiles esse statuant:
rationes prius posite ita esse vetant.et iterum quod subiun-
gimus. Si itaqꝫ indiuisibiles sunt:cum ex ipso constituatur
aer/aqua/terra:talia corpora sibiiuicem partium proportio
ne respondent. Que enim magnitudines similium partium
(quales erunt indiuisibiles omnes) constituunt: proportio-
naliter adinuicem sese habent.vt omnes partes aque ad ꝑ-
tes aeris atqꝫ ignis: totum et ad totum et ita in ceteris.
quāuis forte aer plus aqua habeat:et subtilissimum desissi-
mo.quare si minor magnitudo in maiore existit:⁊ ignis ma-
gnitudo sit maxima: resolubilis erit in aerem/ in aquam et
reliqua.quare elementum non erit. Et ita si posueri aquaꝫ
maioris magnitudinis:et ipsa erit et aqua et ignis. Et cur
etiam:cum omnia eque simplicium partium fuerint: hoc ꝙ̄
illud potius statuatur elementum?. Secundo esto.nūc aga
mus.dicant esse diuisibile:qui figuram ei propriam ascri-
bunt. Pars igitur ignis non erit ignis: quia Pyramis ex
Pyramidibus non constet.imo corpus erit quod neqꝫ ele-
mentum/neqꝫ ex elemento erit. vt pars ignis que elemētū
non est:cum minime sit ignis/neqꝫ aliud elementorū quicꝙ̄
neqꝫ ex elemento est. Et qui figuram ipsi non asciscunt:ma
gnitudine determinant.quare aliquid elementi potius ele-
mentum erit:cum sit minorum partium. et hoc abibit in in-
finitum:aut tandem ad indiuisibile decumbetur. Elementū
enim id erit:quod minimarum partium fuerit. Erit iteꝫ illa
magnitudinū rō:quā supra arguimus:et hoc ad hoc ignis/
ad hoc aer/ad hoc aqua/atqꝫ terra. ¶ Tertio. Et hi ⁊ ceteri
qui vnū solū ponūt elemētū:cōe viciū atqꝫ reprehensionem
incurrunt:ꝗ vnū solū faciant naturalem motum. Omne eni
naturale corpus:motus hꝫ principiū.oībus igitur exn̄tibus
vnū:vnus erit motus ⁊ ad eūdē terminū.vt si oīa sint ignis:
sursū.⁊ ꝙ̄to maiora fuerint/plusqꝫ ignis habuerit:tanto ve
locius sursū emicabūt. Quemadmodum maioris molis ig-
nis:velocior sursum latio est. nunc autem huius oppositūꝫ
videmus in multis: que maiora mole velocius deorsum

subruuntur. Non igitur oim̄ elementum erit ignis: aut alid
quodcunqꝫ: tum ob predictas/tum ob alias a nobis pri⁹ ad
27 ductas rationes. ❡ Tertia conclusio. Plura ꝛ finita eē ele
menta necesse est. ❡ Nam infinita esse non posse: ꝓbatū est.
nunc autem ꝓbatum est non tm̄ esse vnum. Sunt igitur plu=
ra et finita.

Tertii cap. note.

❡ Corpus/corporeuꝫ ❡ Non corpus/incorporeū.

t Ertium. cap. cōtinet duas cōclusiones. duas ratio
28 nes ad primam. ꝛ duas ad secundā. ❡ Prima con=
clusio. Elementa: sempit̄na esse: īpossibile est. ❡ Primo q̄a
videmus ignem/aerem/aquam et terram resolui. Aut igit̄
aliqn̄ resolutio stabit/eritqꝫ aliquando totum resolutū. aut
ipsum infinitum erit. Si infinitum: ꝛ eius resolutio tempo=
re erit infinito. et eius compositio tempore īfinito. Et cum
vnūquodqꝫ natura constantiū alio tp̄e componatur et alio
dissoluatur: accidet vnū tempus infinitū: extra alterum infi
nitum existere/et vnum prius altero esse. Est enim compo=
sitio dissolutione p̄or. Hoc autem impossibile. Et si dissolu
tio alicubi stabit: aut hoc indiuisibile erit: hoc autem non ꝓ
pter prius adductas rationes: aut diuisibile sed nunq̄ disso
lubile: vt ipse dicebat Empedocles: hoc iterum non. Nam
si maius dissolubile/ corruptibile est: itidem et minus erit.
Videmus enim in eisdem quod maius est: difficilius: min⁹
vero facilius corrumpi Quare cum maius corrumpatur vt
volunt: et ipsum quoqꝫ rationabilius est: aliquando corrū=
pi atqꝫ dissolui. Duobus enim ignem corrumpi videmus.
Primo. contactu contrarii. vt cum disperit extinctus. Se=
cundo vt in seipsum marcescens tabescit/deficitqꝫ. ꝛ minor
(vt parua flamma) patitur a maiori. Et quanto minor tan=
to velocius absumitur. Opꝫ igitur elementoꝝ corpora cor
ruptibilia esse: atqꝫ eadē incorruptibilia corrūpi. ❡ Sc̄d̄o
cum constet elementa generabilia esse: aut igitur generabiū
tur ex non corpore. At qui dicit ex incorporeo ignem gene
rari: nichil aliud dicit q̄ si vacuū introducat separatū. Om
ne enim quod fit: in aliquo fit. et in illo vbi prius existeret
idipsum ex quo fit. Qꝫ si nullum corpus existebat vbi ge=
nitum est: vacuum ergo erat. Si vero alterum corpus

posuerís preter id incorporeum ex quo fit:duo igitur corpo
ra simul erunt:scz quod factum est et quod illic ante factio
nem/generationemqz preexisteret:quod est impossibile Ma
nifestum itaqz esse puto:elementa in corpa resolui:et ex cor
pore reparari/atqz gigni. ¶Secunda conclusio Haud ta= 29
men existimandum est:vnum cõmune corpus esse alterũ ab
ipsis:ex quo ipsa gignant:et in quod ipsa resoluant. ¶Pri
mo quia illud corpus:prius esset elementis. Atqui ipsis ele
mentis nulla sunt priora corpora. Sunt enim sensibiliũ cor=
porum:prima. Non igitur est talevnum aliquid cõmune cor
pus. ¶Secundo. quia aut grauitatem aut leuitatem habe=
bit. Qz si sic:aliquod elementorum erit. Omne eni simplex
aut leue/aut graue:aliquod elementorũ est:aut prorsus gra
uitatis et leuitatis exps est. et tunc corpus illud vt moueat
nullam retinet aptitudinem. Immobile igitur erit eiusmodi
corpus et Mathematicũ. Nec in loco vspiã erit. Si enim in
loco esset:aut moueret/aut quiesceret. et si natura quiesce=
ret:in eum locum natura ferret. et si vi quiesceret:et vi z pre
ter naturam ferret in eundem. Et si non est in loco:ex eo ni
chil fiet. Quod enim fit:in eius(ex quo fit)loco:fieri necesse
est. Quo fit vt permanifestum relictum sit:cũ elementa non
fiant ex non corpore/ neqz fiant ex altero ab ipsis corpore
ipsa ex seinuicem fieri.

Primi cap. tertii tractatus note.

¶Corruptibilium principia/ elementa et corpora simplicia
¶Positio/opinio.

t Ertius tractatus cõtinet duo cap. Pri
mum tres conclusiones. quatu
or rationes ad primam et sex ad tertiã. ¶Pri 30
ma conclusio. Modus quo Democritus z Em
pedocles generationem elementorum ex sein=
uicem saluare nituntur:irrationabilis est. ¶Primo qz sua
dicta ignorar evidentur:eumvnumquodqz inquiant exvno=
quoqz segregari/sicqz apparet generari: non generationẽ
ex seinuicem facientes:sed apparentem generationem:per=
inde acsi resinvase deliteant: quas in lucẽ et apparentiam
proferas/dicasqz eas idcirco genitas.. Sic autez generatio
minime fit:sed ex quadam subiecta / substrataqz materia

¶Secundo. Eadem magnitudo cum arctior/ strictiorqȝ fi
at: non videtur idcirco fieri debere gravior. quod quidem ip
si volunt: quotiens ex aere fiat aqua. ¶Tertio. Quo pacto
immixtum quod separatum fuerit: maiorem locum occupa
re necesse sit: et maius corpus in minore contineatur: quod
tamen semper oporteret: quotiens ex aqua fit aer. Amplio
rem enim locum semper factus occupat. et vnūquodqȝ ra-
riorum et subtiliorum partium. quod aqua: fervore intume
scens ostendit que adaucta mole: constricta vasa continen-
tia etiam perfringit. Aut igitur erit vacuum/ aut non exten
dentur corpora: quod ꝛ ipsi volunt. Sed certe irrationabile
est: existente vacuo semper quod extrahitur: ampliore mole
se diffundere necesse esse: quod tamen oportet cum ex aqua
fiat aer. Et ꝙ confugium suum nullum sit: ope vacui confi-
dentium: alio quoqȝ demonstratum est loco: cum nichil pr-
sus esse queat vacuum. ¶Quarto. Si eo pacto: segregatio
ne generatio fieret: tandem ex seinuicem generatio casura/
defecturaqȝ esset. ¶Nam in magnitudine finita: infinita cō
tineri impossibile est. Si itaqȝ ex terra aquā dempseris ali-
quid ab ea distractum est et generatione factuȝ. Deinde ite
rum demendo: aut tandeȝ absumitur/ stabiturqȝ aliquo/ aut
sub mole finita: infinita sunt contenta. quod est impossibile.
Non igitur semper ex seinuicem generari quibunt. Non est
igitur quo modo Democritus/ Empedoclesqȝ volunt: ele-
31 mentorum ex seinuicem generatio. ¶Scda. Elementa: ex
seinuicem transfiguratione non fiunt(quēadmodū ex eadē
cera: transfiguratione fit circulus et sphera) ut nonnulli vo
lunt. ¶Nam ipsa elementa: indiuisibilia esse oporteret: pro
pterea ꝙ non semper: Pyramis diuidatur in Pyramidem
neqȝ cubus in cubum/ neqȝ pars ignis erit ignis/ neqȝ ps t
re erit terra. aut corpus dabis prius elemento: ꝛ quod nō re
soluetur in elementū: et quod non erit elementū. quādoqui
52 dem figurā nulli elementoꝝ habuerit accōmodam. ¶Ter-
tia. neqȝ item superficierum resolutione: elementa ex sein-
uicem gignuntur. ¶Primo. Quia inconueniens est nō om
nia ex seinuicem gigni posse: sed eorum vnum (vt dicunt) trā
smutationis esse expers. ꝙ paucioribus constet triāgulis et
supficiebꝰ. ex q̄ iō gigni nō potest: qꝺ pluribus eget triāgu-
lis. Tum quia negant ea q̄ certa sensuum experientia: co-

gnita sunt. Et huius quidem causa est: q ex nõ bene sũptis principiis: omnia ad qua sõa statutas opiniones defendendas: reducere volunt. Atqui eternoꝝ principia eterna esse videntur/ sensibilium sensibilia: & corruptibilium corruptibilia. Cum q: qui vsq3adeo suoꝝ defendendoꝝ sermonũ sũt pertinaces: ipsoꝝ sunt amatores. & qõlibet accidẽs tãq̃ vera habentes principia sustinẽt: ex cõsequẽtib⁹ & maxie ex fine: recte iudicandi occasionem nõ sumentes. Ut eni disciplne facitue finis opus est: ita & sensibilia cognoscere/ et que circa sensum versanf: naturalis discipline finis est. ¶ Secũdo accidit ipsis: terram maxie oim esse elementũ fateri oportere. vt que sola icorruptibilis existat: & in quã alia resoluantur: que potiores videnf esse elementi cõditiones. ¶ Tertio. accidit eis: triangulos/ superficiesq3 remanere supfluas. vt cũ ex illo qõ plures triangulos h3 signif id qõ pauciores habeat supsunt residui: qui profecto non cõstituũt elementum simile ei ex quo genitum est: q longe plures requirat Neq3 aliud qõcunq3. Erũt igitur remanentes superflui/ ociosiq3 ¶ Quarto quia generationẽ: ex nõ corpore faciunt: quia ex superficiebus: ¶ Quinto. aduersa disciplinis permulta confiteri cogunf. vt non omne corpus diuisibile esse: qõ irrõnabile est. quandoquidem vel in telligibilia illa Mathematica corpora: discipline ipse diuisibilia esse concedant. Et hi vt suam tueantur positionem: non omne sensibile corpus: diuisibile esse admittunt. ¶ Sexto. quia elementa/ substantiasq3 elementoꝝ: figuris determinant. vt ignem Pyramide aut sphera. quare sicut diuisa sphera aut Pyramide: ptes: sphera/ aut Pyramis non existunt: ita partes ignis non erunt ignis. & ita de aere/ aqua et terra. quare aut ipsa indiuisibilia sũt: aut vt iã dixim⁹: aliquid est prius elemento.

¶ Secundi cap. note.

¶ Octocedra figura est: que octo habet superficies. ¶ Ecocedra vero: quevigintí superficierũ est. atq3 basium. ¶ Cubica autem quam Tesseraꝝ figure exprimunt. ¶ Angulus acutissimus qui ex sphere exteriori cõtactu causatur is est: qui causatur ex linea recta regulariter super Diametrum cadẽte: et circunferentie parte. quod decimaquinta tertii demonstratur Geometrie.

C III

Ecundũ cap.continet duas cõclusiões.quatuor ra
33 6 tiones ad primã.et septẽ ad scdam.¶ Prima con-
clusio.Irrõnabiliter figuras elementis adaptãtvt
igni spheram aut Pyramidem/aeri Octocedrã/ aque Eco
cedram:terre vero talarem et cubicam.¶ Primo quia ac-
cidet eas non replere totum spaciũ.In planis enim adinui
cem nexe Trigone/Tetragone & Hexagone totum replere
videntur.In solidis autem tantum due Pyramis atq; cu-
bus.et tamen cum plura duobus sint elementa:plures soli-
das atq; corporales/ totum replentes sumere oporteret fi-
guras. ¶ Secundo.Omnia simplicia corpora:a loco & cõti
nente figurata videntur.maxime autem aer & aqua.Nõ igi
tur elementi seruant figuram.alioquin non vbiq; asseque-
rentur ac tangerent continens:quod est impossibile.¶ Ter
tio.si transproportionetur aqua:vt si quoquo pacto in Py
ramidem aut cubuz figuretur.non erit amplius aqua:si ele
menta figuris differant.Hoc certe falsum est:& hoc nos do
cerevidetur natura:et non preẽ rõem euenire. Nã subiectũ
et materiã op; esse informẽ & sinevlla suapte natura specie.
Sic enim(vt scribitur in Timeo)meliusvnicuiq; aptari po
terit/meliusq; speciem recipiet omnem. ita et de elementis
putare oportet:que compositis futura sunt vt materia.vt si
nc huiusmodi figuris:adinuicem pati/alterari/atq; trãsmu
tari queant.¶ Quarto.et os et caro et alia continua: ex ele
mentis esse non poterunt.Nam elementa ex superficierum
compositione gigni ponunt. non autem ea que sunt ex ele-
mentis. Quo fit vt si quis acute velit intueri:et eorum rati
ones examine pensiculare:ex entium natura generationem
auferrevideantur:nisi transsumptione quadaz:elementi ge
neratione et ceterorum generatione vti dicantur.¶ Secun
34 da.Neq; quidem figure:elementis asciscende sunt ob ipso
rum motus/affectionesq;.¶ Hanc enim ob causam:faciũt
hi ignem:spheram/hi vero Pyramidez:q hec maxime sint
mobilia/tangantq; minima/ et nequaq̃ firmiter iacentia .
Ignis autem maxime mobilis & minime fixus est.Et angu
livt aiunt:est calefacere et maxime calefactione incendere.
ignis aũt calefactiuꝰ & icẽsuꝰ ẽ.iõ hi Pyramidẽ eẽ dicũt:q
tota sit ãgulꝰ.hi aũt spherã:q ãgulũ:ex tãgẽdo ꝯstituit oĩm

acutissimū. Et terre: cubū ascribūt: q̄ hec figurarū ad bene
manendū aptissima sit: maneat aūt oīm firmissime terra. Sz
hec nō recte dicta eē apparz. ¶ Prio q̄z tametsi sphera mo
tui sit aptissima: nō tamē motui q̄ igni propri⁹ est (Est eī mo
tus sursum rect⁹ igni propri⁹) sed circulationi autvolutatio
ni. Et terra nōvbiqz manet: sed in loco suo queādmodum ꝛ
elementoꝝ cetera. Quare sua rōne vnūqdqz elemētoꝝ extra
suū locuz: Pyramis erit aut sphera: q̄ bene moueat. ꝛ ī pro
prio loco: q̄ fixe maneat ꝛ stet: erit cubus. ¶ Scdo. si ignis
calefacit ꝛ ardet: q̄ āgulos habeat: oīa elemēta calefactiua
erunt: licet forte alteꝝ altero min⁹. Nam oīa habent angu
los: ꝛ cubus ꝛ viginti basiū Ecocedra: ꝛ octo basiū Octoce
dra ꝛ Pyramis. Inquit eī Democritus sphera quidē et an
gulus ens quiddā exurit et ardet. ¶ Tertio id pmanifeste
falsum esse: Mathematica pandūt. nam si sphera et Pyra
mis calefacit et ardet: corpa Mathematica calefaciēt et ar
debūt. Habent eī illa: ꝛ spheras/ ꝛ Pyramides/ ꝛ angulos/
et īdiuisibilia: que si ita sese habeāt ꝛ in Mathematicis sint
magnitudine īdiuisibilia: cur ergo nō calefaciāt/ ardescātue
ꝛ tū propter easdem cās: ignis calefaciat/ exurat/ ꝛ ardeat:
differētiā adducāt cāmqz assignent oportet. manifestum er
go esse videtur nō vt dicūt ita eē dicendū. ¶ Quarto si ignis
sphera/ Pyramisue est: ꝛ qd̄ ardet ignitur: protinus qd̄ ardz
spheram/ Pyramidēue fieri necesse est. qd̄ q̄z falsū sit: vel vi
derint ipsi. ¶ Quinto cum ptes ignis sint ignis: si ipsum di
uisibilē statuant: vt eius incisionē et diuisionē quācunqz: rō
figure sequat: necesse est: si ignis ptes: ignis esse debeāt. qd̄
tū accidit. Dicere eī spherā nō nisi in spheras: ꝛ Pyramidē
nō nisi in Pyramidas solui posse: psimile est ac si quis pro
loquatur/ dignificet/ aut ponat gladium nō nisi in gladios:
ꝛ serram nō nisi in serras: diuidi posse ¶ Sexto ridiculū cer
te est: igni Pyramidē attribuere: q̄ figuraꝝ aptissima sit ad
secandū/ diuidendū ꝛ sepandum: Nam magis igni proprīū
est congregare ꝛ ad continua reuocare. Cōgregat eī ea que
eiusdē trib⁹ sunt. Et hec cōgregatio per se est. Est eī cōtinu
atio ꝛ vnitio: segregatio aūt per accidens. Congregat enim
(vt dictū est) qd̄ eiusdē generis fuerit atqz tribus (qd̄ dicunt
Homophylon) ꝛ segregat alienū. Debuerūt igit̄ hoꝝ duorū
ei figuram magis aptare: qd̄ magis ei proprium est et com

petit. Hoc aũt est cõgregare: et non dissipare ꝛ disgregare. ¶ Septimo. calidum et frigidũ virtute contraria sunt. Atqui frigido cõtrariam assignare nequimus figuram. Nã figure nihil est contrarium. Et certe ipsi figuram assignare pretermiserunt omnes: et tamen conueniebat aut omnia determinare figuris: aut nullum attentare. Cur enim potiꝰ hoc ꝙ̄ illud? Sibiipsis dissident quidã: suppetias ferre volẽtes. Aiũt enim frigidũ magnarũ eē ꝑtium: quapropter constringit/ ꝛ per poros transire/ expirare ꝛ difflari nequit: erit igit̃ calidum transiens. tale aũt omne: subtiliũ est ꝑtiũ quare calidum ꝛ frigidũ: magnitudine et ꝑuitate/ et nõ figuris (vt defẽdere volũt) determinant. Quã rem si ꝑtinacius defendere ꝑgant: et in igne magne sint ꝛ parue Pyramides: magne non erunt ignis: ꝛ figura illa nõ erit causa caloris: qui potiꝰ contrarii effectiua. Magnum enĩ (vt aiũt) frigefacit. Ex his itaqꝫ ꝑmanifestuꝫ eē putamus: elementa/ passiones/ affectionesue elemẽtoꝝ: nõ esse figuris discriminandas. Sꝫ que eorum proprijssime differentie sint/ ꝛ a quibus passionibꝰ/ operibus/ ꝛ virtutibus pendeant (Habet eñ eoꝝ vnũqdqꝫ a natura: proprias et passiones/ ꝛ opera/ ꝛ virtutes insitas/ ꝛ determinatas) futurus sermo indicabit. Qd cum cognitum fuerit vniuscuiusqꝫ ad vnumquodqꝫ alterum differẽtias accipere: ꝙ̄ facillimum erit.

Tertii de celo ꝛ mũdo
Aristotelis finis.

Tabula Quarti de celo.

Finis tabule.

Primi cap. quarti de celo note.

Posse natura moueri/aptū natū moueri. Sursum sim
pliciter/extremū celi lune Sursū ad alter/ extremū ignis
Extremū/ cōcauū. Deorsū simplr/terra. Deorsuz se
cundū alter/aqua:naturali rex serie/situqz seruato. Anti
pes/ex opposito ad alterum pedes hñs.

Quartus de celo. continet vnuz
tractatū sex cap. ptinē
tem. Primū vnā cōclonē. duas rōnes
1 q ad eā. duas diuisiones. z quiqz diffini
tiones: Cōclo. quid graue/quid le=
ue/z que vtriusqz natura existat disqui
rere cōueniēs est Primo qz hec con
tēplatio sermonib⁹(qui de motu sūt)propria est. Diffiniem⁹
enim graue et leue per posse natura moueri: quorum actib⁹
nomina nulla posita sunt. Nos autem hoc in loco de eorum
motibus intendimus: conueniens igitur huiusmodi disqui=
sitio est. Secundo quia omnes antiqui virtutibus grauiū
et leuium vsi sunt: sed perpauca determinarunt. conueniens
itaqz erit(que ab aliis dicta sūt adducendo)tm̄ de ipsis con
syderare: quantum nostro subseruiat proposito/ et nostram
2 aperiret sententiam. Prima diuisio. Grauium quoddam
est simpliciter graue/et quoddam graue ad alterum. quem=
admoduz es ligno dicimus esse grauius. Itidem leuiū hoc
simpliciter leue/ illud vero ad alterum. ; Et de graui
simpliciter et simpliciter leui nichil meminerunt . neqz
diffinierunt quid aut graue aut leue ad alterum: sed haben=
5 tium grauitatem aut leuitatem quid grauius aut leuius.
Secunda quedam semper a medio ferri nata sunt: et hec
sunt que sursum feruntur. quedam vero semper ad mediuz:
et sunt que feruntur deorsum. Sed existimauerunt quidam
(et absone quidem) non esse sursum aut deorsum in vniuer=
so: qꝫ ex omni parte similes habeat partes. vt si quis tan=
tum ambulet vt suo primo loco fiat Antipes: consimiles ha
bebit mundi partes. quare non pri⁹ erat sursū tūc vero deor

sum. Nos dicimus sursum et deorsum non relatione ad nos sumpta accipi oportere: sed vbicunq3 fuerit celi extremum: ibi sursum. vbi vero eius mediū: ibi deorsū. Quare qui antipes ita ambulando fieret: semper esset deorsum. Neq3 id verum est (quod putauerunt aliqui) hemispheriū celi supra nos sursum: sed totum (quod pedibus nostris e regione subsitu3 est) deorsum esse. quia credebant ex opposito non esse aliud celi occultatum hemispherium quod falsum est. Ex his qd graue et quid leue elicere poterimus. ¶ Prima diffinitio. 4
Graue est quod ad medium ferri natum est. ¶ Secunda. leue quod natum est ferri a medio. ¶ Tertia. Simpliciē graue est quod simpliciter deorsum τ ad medium ferē ¶ Quarta. Leue simpliciter est quod sursum fertur τ ad extremum 5 6 7
¶ Quinta. Graue ad alterum est cum datis duobus equalis molis grauibus: alterum deorsum velocius / τ alterū tardius feratur: quod velocius fertur grauius dicit/ qd tardiꝰ minus graue τ ad alterum graue. Et ita de leui ad alterum suo modo sursū emicando dicendum est. 8

Secundi cap. note.

¶ Eisdē / similis nature ¶ Trigonꝰ / triangulus ¶ Solidū / corpus plenum.

s Ecundū cap. cōtinet q̄tuor conclusiones: q̄tuor de graui τ leui opiniones excludētes. τ dnq3 rōes ad tertiā ¶ Prima de graui τ leui in Timeo insufficiens determiatio est ¶ Scripsit eni in Timeo Plato id grauius esse: quod ex pluribus eisdē vt superficiebus aut Trigonis constat: vt plumbum plumbo / τ es ere τ vnūquodq3 aliorum: altero eiusdem speciei et nature. et id leuius quod ex paucioribus eisdem. Sed hanc determinationem insufficientem esse constat. Nam hec determinantes nichil adducunt de graui simpliciter et simpliciter leui. vt terra q̄ semper grauis est et que semper fertur ad medium / et igne qui semper leuis est et semper sustollitur ad summum. Non enī id dicere possunt nunc paucitate nunc multitudine triangulorum. Nam maior ignis quandoquidem ex pluribus constituisset: grauior esset τ tardius sursū agitaret. cuius oppositū euenire videmus. Quanto eni3 ex pluribus cōstet τ maior fuerit: sursum fertur velocius. Et paucus magno citiꝰ precipitaē deorsū. ē igiē hmōi isufficiēs determiatio 9

10 ¶Secunda ꝯclo. Neqȝ ꝓbandū est qḋ antiquiores senserūt
id eē grauius qḋ mole eēt maius. ¶Nā ꝛsi in diuersis stati
non ita esse oportere appareat vt modica terra et magno ig-
ne/puo ere ꝛ multa lana: in ꝯsimilibus etiā vt mixtis minora
q̄nq̄ ꝑcipim⁹ grauiora. alioquin essent oīa ex eq̄ grauib⁹ cō
stituta: et eque densa oīa. qḋ falsū eē satis cognoscit. ¶Nō
11 igit ꝓbandum est qḋ sit altero maius: sp id eē graui⁹ ¶Ter
tia neqȝ id Democriti approbandū est: grauius eē cui min⁹
interceptum fuerit vacui. Et leuius cui plura intercipiant
vacua. ¶Ponebat eī Democritus ex solidis ꝛ insecabili-
bus corpusculis ortum trahere oīa: ꝛ vacuū rebus immisce
ri. Et ideo illa q̄ ex equalibus constarēt Atomis: interdum
se haberet vt hoc maius vt ignis/et illud minus vt terra exi-
steret: ꝙ solida ignis plus interstite vacuo distarēt. Et hinc
fieri vt ignis leuior/terra vero grauior fiat. Sȝ satius asseru
isse fuisset non id esse leuius: qḋ plus vacui haberet: sed qḋ
plus vacui ꝛ minus solidi. Alioquin multū terre (ꝙ plura in
tercepta contineat vacua) igne puo erit leuius. Sed hec nō
sane defendi posse ostendimus. ¶Prio qꝛ aut determinant
graue ꝑ solidū ꝛ leue ꝑ vacuum/vel graue ꝑ minus vacuū ꝛ
leue ꝑ maius/aut vtraqȝ rōne quadā ꝛ ꝓportione solidi ad
vacuum. Nō graue solido ꝛ leue vacuo. Nam in multo igne
plus solidi adest q̄ꝫ sub terre pusilla quātitate. Et in multi-
tudine aque plus vacui q̄ꝫ puo aere: q̄re multus ignis paruā
terra grauior/ꝛ multa aqua puo aere leuior qḋ est īpossibile
Neqȝ graue minore vacuo/ꝛ leue maiore determinabūt. Nā
tunc multa terra (vt que plus vacui habeat) que sp deorsum
fert: leuior eēt puo igne sp sursū lato ꝛ leui simplr. qḋ ē im-
possibile. Simplr enim leue: semꝑ leuius quibuscunqȝ habē
tibus grauitatem. Neqȝ determinabunt vacui ad plenum fa
cta proportiōe. Nam accidit imixtū vacuū ꝯcedentibus: mi-
noris ignis vacuum ad suum plenum eandem seruare pro-
portionem: que et in maiore seruat. ꝛ ita de modica ꝛ multa
terra. Quare magnus ignis et puus eque leuia et equaliter
sursum lata/ꝛ magnum graue ꝛ puum deorsum. ita aūt fieri
non potest. nam maior ignis minore velocius sursum fertur:
ꝛ maius graue minore velocius deorsum vt maius aurū aut
plumbū minore auro aut plumbo demergit velocius. ¶Se
cundo quia inconueniens est dicere vacuum mouere sursū:

et ipsum non potius moueri. Ita et solidum. Quod si dixe
rint moueri: satis erat de motu vacui & motu solidi per se de
terminasse et non de compositorum motu. quod minime ali
quis eorum fecit. ¶ Tertio si vacuum tenderet sursum & so
lidum deorsum: quid prohiberet ea seiungi atqz separari?
¶ Quarto. inconueniens est vacuo sursum regionem face-
re: at potius esset regio. et si moueretur: eius eēt locus. que
omnia alibi patefacta sunt non esse. ¶ Quinto quia quereie
tur que vacui motus causa esset et que causa solidi: et eadē
soluendi vrgeret difficultas. ¶ Quarta conclusio. Neqz ex 12
istimandum est plus materie maioris causam esse grauita-
tis/ et minus minoris: siue omnium vnam faciunt materiaz/
siue contrarias: vt vnam que faciat vacuum/ & alteram que
plenum. ¶ Nam si omnium vnam faciant: nichil erit simpli
citer leue. quia continget et minus materie habere. neqz si-
mpliciter graue. sed omnes simpliciter aut graui aut leui de
ficiet. Et multus ignis pauca aqua erit grauior. quod im-
possibile est. Quid enim prohibet multum ignem plus ma-
terie modicula aqua habere? Si fecerint contrarias: tantū
ponunt graue et leue simpliciter et intermedia negant. non
igitur vt dicunt ita existimare opz.

Tertii cap. note.

¶ Ad speciem/ ad formam/ ad perfectionem. ¶ Secundū
substantiam/ secundum perfectionem.

t Ertium cap. continet vnam conclusionem. vnū cor
relarium. et duas differentias mobilium secunduz
locum ab aliis. ¶ Conclusio vnūquodqz sensibiliū 13
in suū locū cōsimilit fertr vt ad spēm ¶ Nā tres sunt motus
spēs: scdm q̄titatem/ scdm q̄litatē/ & vbi. et scdm q̄titatē & q̄
litatē fit mutatio ex determinato in determinatū: vt ex ɔ̄rio in ɔ̄
rium aut scdm media. & non indifferent in quodlibet. vt au
gmentabile vt augmentabile est crescit: & nō alterat: & alter
augmentabile & alterū augmentatiuū/ & alterabile et altera
tiuum. ita loco mutabile vt tale loco mutatur. vt leue sur-
sum/ et graue deorsum. Et sursum motiuum suapte natura
leuefactiuum/ et deorsum grauefactiuum. Et sursū mobile
(si liceat noībus vti) leuificabile/ & deorsū mobile grauifica
bile. Sed q̄ hoc pacto vt ad spēm natū sit ad suū locū mo-
ueri hinc sumit indiciū. q̄ oīa que hunc in modū feruntur:

continent sursum et deorsū:et hoc mōvt cōtinēs sit vt spēs
contenti (semp certe qđ supius est ad id qđ sub eo ē:vt spēs
ad materiam sese hȝ)vt celū ꝯtiet ignē/ignis aerē/ aer aquā
ꝛ aqua terrā.ꝛ hunc in modum mouenł:ꝛ ita mota quiescūt
Mouenł igił oia cōsimiliter ꝛ suapte natura ad sua loca et
vt ad spēm.Querere certe propter quid leue vt ignis fertur
sursū/ꝛ propter quid graue ferł deorsū ꝛ nō alio:perinde est
atqȝ si q̄siueris propter quid sanabile in sanitatem transmu
tatur/et non in albedinem. Et cur augmentabile in magni=
tudinis incrementum/et non in sanitatem.Simile enim ꝛ in
14 quanto et in quali/et in loco.❡Correlarium.Unde fit ma=
nifestum:non essevt antiqui voluere hec in rex ordine sic mo
ueri:quia simile mouetur ad suum simile.Nam si intellexe
ris terram in orbem lune translatam:sue partes non idcir=
co de mundi centro(quia eis ipsis sit similis) mouebuntur
ad illam. Sed si de centro demutentur: relabentur ad cen=
15 trum.namvbi totum:et totius partes ferri nate sunt❡Que
differētie mobiliū motus secundum locum et aliorum.

❡Primo.quia secundum locum mobilia leue et graue: ha
bent in seipsis principium sui motus.augmentabile et alte=
rabile principium sumunt ab extra:quamuis et aliquando
ab intra.❡Secundo.quia mobilia secundum locumvt gra
ue et leue: habent sua principia substantie propinqua. Alia
vero remota.Cuius signum est.quia latio absolutorūȝ atqȝ
consecutorum complementum:est: et generatione vltimus
motus:quare erit secundum substantiam primus. Cū enim
fit ex aqua aer:ex graui fit leue:ferturqȝ q̄primum sursum
iam actu existens et quantum et quale et vbi. Conueniunt
tamen quia quemadmodum amoto impedimento: presente
nutrimento:augmentabile augetur/et presente alterante:al
terabile alteratur.Ita graue extra suum locum positum: a=
moto impediente:in suum locuȝ fertur/et leue in suum. mo
uet enim primum impedimentum remouens etvnde resilit.
Sȝ de iis in Physica discussū est sufficienter.

❡Quarti cap.note.

❡Omnibus/ ceteris/omnibus aliis.❡Substat/natū ē sub
stare. ❡Grauitas aeris in igne/minor leuitas. ❡Leuitas
aque in terra/minor grauitas.

Quartum cap.continet quatuoꝛ diffinitiones. duas
4 conclusiones.tres rationes ad secundam.¶ Pꝛi- 16
ma diffinitio.Graue simpliciter est quod omnibus
substat.vt terra.¶Secunda.Leue simpliciter:quod omni- 17
bus supeminet.vt ignis.¶Tertia.Graue secundū alterum 18
graue est cui ambo conueniant.vt aqua substat aeri et supe
minet terre.¶Quarta.Leue secundū alteꝝ leue est: qđ sub 19
stat et supeminet.vt aer igni substans:et aque supereminēs
Et hec ipsis secundum seipsa:et eorum quantascunqꝫ par-
ticulas conuenit modo qui dictus est:aut substare aut supe
minere.Et quecūqꝫ mixtoꝛuꝫ grauia sunt aut leuia: ab his
sue grauitatis et leuitatis soꝛtiuntur naturam.Et non qq̄ i
aliquo:altero grauius fuerit : in quocunqꝫ eodem grauius
esse opoꝛtebit.Nam ligni talentuꝫ:paruo plūbo in aere gra
uius est:plumbum autem in aqua grauius.Et hoc ideo est
quia omnia elementa preter ignem videntur quodāmō hr̄e
grauitatem.aer in igne:et quodam modo in seipso vtvtrem
inflatum aiunt:plus trahere non inflato. Aqua in igne ⁊ ae
re.Et terra in igne/aere ⁊ aqua.Hinc fit vt quod plus ter-
re in alioꝛum ꝓpoꝛtione habeat.vt plumbum cum peruene-
rit ad aquam inueniatur grauius.Et quod plus aeris vt li-
gnum:q̄ꝫ aque ⁊ plusq̄ꝫ terre bene in aere īuenitur grauius:
et in aqua minus graue.¶ Pꝛima conclusio.Est aliqđ gra 20
ue simpliciter et aliquod simpliciter leue.¶Nam est aliqđ
vt terra:quod semper non ꝓhibitum fertur deoꝛsum: vbiqꝫ
grauitatem habens.et aliquod quod semper sursū vt ignis
et vbiqꝫ leuitatem habens.Est igitur graue aliquod simpli
citer:et simpliciter leue.¶Secunda determinatum est me- 21
dium:quo grauia ferantur:et extremum ad quod feruntur ⁊
leuia.¶ Pꝛimo quia non contingit graue in infinitum fer-
ri:neqꝫ leue.Sunt igitur ea ad que feruntur determinata lo
ca.Hec autem sunt medium ⁊ extremum.Sunt igitur det-
minata.¶Secundo.Quia grauia ruunt ad angulos pares
et leuia ita ascendunt.Est igitur determinatum mediū:quo
versus grauia feruntur.quod an sit vniuersi medium:an ter
re(quia idem esse contingit)dictum est pꝛius.quare ⁊ extre-
mum determinatum¶Tertio.Simpliciter graue omnibus
subsidet.Simpliciter igitur leue ei contrarium omnibus su
perfertur:et locum habebit contrarium.Nam contrarioꝛuꝫ

contraria sunt loca. Q si contraria determinata sunt: & hec
medium sunt & extremum: confectũ est ꝓpositũ. Unde iterũ
recte euenit vt quia duo sunt contraria loca: mediũ & extre
mum: duo sint extrema contraria: simpliciter leue & simpli
citer graue: que in ipsa ferãtur: inter que media sint: que ex
tremorum naturam ad alterum participare videant. Fit etiã
amvt que sursũ ferantur ꝑfectiora sint. Nam continent: gra
uia vero et deorsum lata cõtinentur. Et cõtinere forme est:
contineri vero materie.

Quinti cap. note.

¶ Ui/difficultate

22 q Uintum cap. continet duas cõclusiones. duas rati
ones ad primã. & duas ad scdãm ¶ Prima cõclusio
Quatuor sunt elementa ¶ Primo quia vnũ est ele
mentũ semꝑ natum ferri sursum. Et ei cõtrariũ semꝑ natuꝫ
ferri deorsum. Et sunt duo que modo sursum: modo deorsũ
comparatione sumpta ad alterum: feruntur. Sũt igitur q̃tu
or ¶ Secundo est vnum graue simplicit: vnum simplicit le-
ue: vnum graue secundum alterum: et vnum secundum alte
rum leue. que modo (qui dictus est prius) feruntur: nũc hic
nunc illic grauitatem et leuitatem seruantia. Sunt igitur q̃
tuor elementa. Quare et tot sunt particulares materie. vna
tamen omnium nature similitudine communis est. Nam ex
altero fit alterum. Et q terra solam grauitatem habeat: et
ignis leuitatem solam: aer & aqua leuitatem et grauitatẽ se
cundum alterum: hinc sumitur indicium. quia terra per om
nia alia grauitate sua premitur deorsum. Et ignis per om-
nia: leuitatis beneficio facile conscendit ad extremum. Aq̃
autem igne & aere descendit sua grauitate depressa. et ꝑ ter
ram non: sed per eam potius vt non omnino leuitatis exps
conscendit. Et aer per terram et aquam: sua leuitate iutus
ascendit. non per ignem: sed per ignem vt grauitatis vtens
officio: descendit. Et q in suis locis plus grauitatis possi-
dere videantur: hinc videtur posse sumi argumentum. quia
detracta terra facile aqua ad locum terre descendit. et de-
tracta aqua: ad locum aque facile aer. Detracta vero aqua:
sic non facile terra. Et detracto aere: non sic facile aeris lo
cum subit aqua: sed difficultate quadam. vt quẽadmodum
quando simul cum superficie eam tangente eleuatur: supfi

clē secuta vt vacui ĩpossibilitatē fugiens aſcēdit. Et ſubſtra
cto igne: non ſic facile aer conſcendit: ſꝫ difficultate q̄dā. vt
quēadmodum ſubſtracto aere: ipſe ignis difficile deſcendit.
¶ Scđa cōclo. nō oim elemētoꝝ vna eſt materia vt vacuum/ 23
ſolidū aut trianguli: que diuerſitatū motuū eoꝛū: cauſa eſſe
poſſit. ¶ Pꝛio qꝛ oia aut eſſent grauia aut leuia: ⁊ oia ſurſū
aut deoꝛſū ferrēt. ¶ Scđo qꝛ ſi ponāt ſolidū cām: magnus
aer velociꝰ tra: ferret deoꝛſū. Si vacuū: magnꝰ aer velociꝰ p-
uo igne ſurſū. Nam hunc plus vacui: illū vero plus pleni hr̄e
contingeret. ⁊ ita ſi triangulos poſuerit. huiꝰ aūt oppoſitum
ſemp in natura cōpertū eſt.

¶ Sexti. cap note.

¶ Admiculum/adiumentum. ¶ Anguſta/ſtricta. ¶ Fuſam/
amplam.

Extū cap. cōtinet vnā cōclonē. vnā q̄ſtionē. reſpōſi-
ſ onē Democriti. ⁊ ꝓpā ſolutionē. ¶ Conclo. figura: 24
motū ſurſū aut deoꝛſū nō efficit: ſꝫ cā vt motus ve-
locioꝛ aut tardioꝛ ſit: exiſtit. Nā ĩ coꝛpa mouēt diuidendo me
dium. Figura autem (tametſi vim mouendi non habeat) me
dii diuidendi prebet nunc admiculum nunc pꝛepedimētū:
vt que acumē angulūqꝫ habeat facile penetret: q̄ vero lata/
expanſa/obtuſa: ad diuidēdū ſit hebes: Non eſt igit̄ figura:
motuū aut ſurſū aut deoꝛſū effectiua: ſed potiꝰ motꝰ veloci-
tatis aut tarditatis cā. ¶ Queſtio Cur coꝛpa lata: vt ferrea 25
⁊ plūbea per aquā nō deſcendant: ⁊ eadē rotunda/aut lōga
vt acus: cita velocitate mergant? Et ita quereretur cur mi-
nuta coꝛpuſcula vt pulueres: deſcendant per aera: ⁊ maioꝛa
maneant pendula? ¶ Reſpōdebat Democritus: huiꝰ cauſā
eſſe vapoꝛum multitudinē: que ab aqua emittitur/ ⁊ que coꝛ
poꝛi lato in ſuperficie obuians: ipſum ſuſtinet: et eius ca-
ſum defendit. Anguſta vero coꝛpoꝛa: ob paruitatem non im
pedit. Et cum inſtet. Cum expiret tanta ab aqua vapoꝛum
multitudo in aere recepta: quomodo illius coꝛpoꝛis caſum
in aere non ꝓhibet? cum ſi hec cauſa eſſet: deberet potius id
in aere percipi. Soluebat id eſſe: quia vapoꝛes in aere ſe ni-
mis diffundant et ſegregent: viſqꝫ illa diſperſa et diſcolle-
cta: mouere minus ſufficiat. Sed eius ſolutio debilis eſt:
poteritqꝫ hec aptari conuenientioꝛ. Coꝛpoꝛum quedam
ſunt facile diuiſibilia. vt que ſunt bene terminabilia et que

magis :et magis . vt aer magis terminabilis est aqua:ideo magis diuisibilis. ⁊ aq̃ magis t̃minabilis terra: ideo diuisibilior. terra vero ad diuidendum inepta. ⁊ eiusdē corporis paucitas:diuisibilior multitudine existit. Hinc fit vt ?ulam latitudinem habentia:plus sub se cōprehendant:⁊ ideo difficilius secent ⁊ diuidant:rotunda vero minus/⁊ lōga/⁊ acuta. Et ideo insit eis quedam diuidendi habilitas:⁊ velocius ferantur mota. Lata vero(modo paria sint)tardius. Et talia per aerē velocius: q2 diuisioni peruior/per aquā agitātur tardius. Cum tamen lata ipsa :suspensa imota hereant:ex virtutum compatione cognoscitur. Nam grauitas virtus quedam est:et medii distractio virtus altera:quā cum grauitas superet mouet deorsum. Si vero superet et fiat debilior:nō diuidit neq3 distrahit. et tunc suspensa sine motu/ superfusaq3 manent corpora. Sed de graui ⁊ leui suisq3 accidentibus dictum hactenus putetur sufficienter.

Quarti de celo ⁊ mundo Aristotelis finis.

Tabula Primi de generatōne ⁊ corruptione.

An illud nõ ens in qđ fit corruptio et ex quo fit generatio: alicui sit contrarium? 14

Nonne eadem sit materia vtriusqȝ ⁊ qđ corrumpitur et qđ gignitur? 15

Generationem et corruptionem transmutationes diuersas existere. 16

Quid alteratio. ⁊ generatio 17

Si in genito aliqua passio maneat que fuit in corrupto: scđm passionẽ illã transmutationẽ nõ esse. 18

An augmẽtatio ab aliis motibꝰ differat? 19

Augmẽtationẽ ab aliis motibus differre. 20

An augmẽtatio ⁊ diminutio ex corpeo fit potẽtia: ⁊ incorporeo actu? Et an corpeũ illud sit a materia seiunctum: an materie coniunctum? 21

Augmẽtationẽ non fieri ex aliquo separato. 22

Satius sentiendũ eẽ augmẽtationẽ et generationem ex vna numero/eademqȝ inseparata materia fieri. ratione vero non vna. 23

Quid augeat cũ apponit aliquid: An id qđ apponitur vt cibus: an corpus cui apponitur an vtrũqȝ? 24

Aiatum corpus cui cibus aduenit augeri. 25

Sex augmẽtationis conditiones. 26

Augmẽtationẽ fieri aliquo adueniente scđm speciem: et nõ solũ secundum materiam. 27

Cibum aucto cõtrarium esse. 28

Qđ augetur simili ⁊ vt dissimili augeri. 29

Cibum talem esse potentia: quale quod incrementum suscepturum fit actu. 30

Sicut qđ gñat nõ est vniuersale aut singulare quãtũ: sȝ hoc vl'e aut singulare: ita qđ auget nõ esse hoc vl'e aut hoc singulare: sed vl'e aut singulare quantum. 31

Aial qꝺdiu saluat nutriri: nõ tñ sp augeri aut minui. 32

De facere aut pati determinationẽ facere expedire. 33

Ita et de tactu. 34

Quatuor modi tactus. 35

Due de actione et passione opiniones. 36

Omnifariã simile/omninoqȝ indifferens: a suo oĩno simili pati irrõnabile esse. 37

Omnifariam dissimile/atqȝ alterum: in suum omnino dissi-

¶ Jacobi F stapulẽsi in duos libros de generatione et cor-
ruptione Aristotelis Paraphrasis

Primi cap. primi tractatus primi de generatione note.

¶ Pansꝑma/totũ semẽ ¶ Altatio/accidentalis mutatio: se
cundũ accidẽs facta mutatio. ¶ Mixtio/cõgregatio.

Iber de generatiõe ꝛ corruptio
ne continet duos ꝑtiales
libros. Prim⁹ tres tractatus. Prim⁹
I tria cap. Primũ cap. tres conclones:
duas antiquoꝝ de gñatiõe opiniones
post ꝑmã. ꝛ sex rõnes post tñã. ¶ Pri 1
ma cõclo. de gñatiõe aũt ꝛ corruptiõe
natura genitoꝝ ꝛ corruptoꝝ: de causis hoꝝ: q̃d altatio: quid
augmẽtatio: detminãdũ est ¶ Nam de his varie fuerũt anti-
quoꝝ dissentiones: que ꝑ hãc (veritate cõspecta) tollent de-
terminationem ¶ Due de hac re: antiquoꝝ opiones ¶ Pri- 2
ma est ponẽtium oĩa esse vnũ: ꝛ oĩa ex vno generari. ꝛ hi po-
nunt gñationem altationem esse: ꝛ generari alterari ¶ Scđa 3
est ponentiũ plura matialia ꝑncipia: ex q̃bus oĩa conflẽtur.
Et hi sunt Empedocles/Anaxagoras/Democrit⁹ ꝛ Leucip
pus. Empedocles enĩ posuit quatuor elemẽta simplicia: re-
rum materias: et litem et amicitiam efficientia principia.
Anaxagoras infinitas Homiomerias atomos. vt os/carnẽ
neruum: (quorum quelibet pars: totius naturam atq3 nomẽ
retinet) rerum materias. Democritus et Leucippus: infi-
nita insectilia corpora: (ex quibus omnia parentur) positio
ne/figura/ꝛ ordine dissidentia. Et hi omnes volunt aliud eẽ
generationem et alterationem: preter Anaxagoram (qui ꝓ-
priam vocem ignorauit) dicentem generari et corrumpi: cũ
alterari idem esse. Et maxime aduersatur Empedocli. Nã
Empedocles quatuor elementa ponit: et carne et osse ꝛ ner
uo et similibus simpliciora. Ille autem econtra: os carnem
neruũ ꝛ similia elemẽtis: igne/aere/aq̃/tra simpliciora: ꝛ eo
rũ greco vocabulo pansꝑma ¶ Scđa conclo. qui oĩa dicunt 4
esse vnum ꝛ ex vno constituunt oĩa: generationem ab altera-
tione differre defendere non possunt. ¶ Nam semper vnum
eiusdẽq3 nature subiectũ est. mutatõem aũt (q̃ subiecto vno 5
eodẽq3 manente aduenit) alteratõem nũcupamus ¶ Tertia

qui plures rez ponūt matias: generatōem ab alterat ōe dif ferre dicūt:quā ex suis dict⁊ saluare īpossibile est.❡ Prio quia dicunt generatōem ⁊ corruptōem:mixtionē eē ⁊ segre gatōem:⁊ calidū/frigidū/humidū/⁊ siccū:albū/nigꝝ/molle durum ⁊ ceteras passiones:ꝓprias eē elementoꝝ ⁊(ex q̄bus cetera pariant)ꝑncipioꝝ:vt Empedocles dicit ignē calidūz et albūm:aquā frigidā ⁊ nigrā.Sꝫ cū diuerse sint hoꝝ ma‑terie:ex igne non fit aqua aut vnūquodqꝫ reliquoꝝ ex reliq̄ igꝛ neqꝫ fiet ex calido frigidū:ex molli duꝝ aut vnū aliquid taliū ex altero scd̄m ꝓpriam alteratōem. oppositū tñ horūz videmus.nam re ⁊ a cōcretione ⁊ secretione cessante:eā vi‑demus nunc augmēto excrescere: nunc decremēto minui se cundū q̄ntitatē:nūc calidā:nunc frigidā fieri scd̄m q̄litatem ❡ Scd̄o.q̄a in omni mutatōe ↄ̄triis subiicienda est eadē na‑tura:siue hec trāsmutatio scd̄m q̄ntitatē:scd̄m q̄litatē siue se cundū locū sit sumpta.id autē plures variasqꝫ subiiciendo materias:facere non possint❡ Tertio q̄a si alteratio est: re rū adinuicē transmutatio est.Q⁊ si est:multe(vt dicūt)diuer seqꝫ nature non sunt matie. nā oīm adinuicē transmutatio‑nē hn̄tiū:materiā esse vnā necesse est❡ Quarto q꞉ Empedo cles pugnantia dicit.dicit enim ex elementis mixta genera ri:et alteꝝ in alterū nō posse trāsmutari:sensui manifestis ↄ̄ dicēs.Uidemus enī ⁊ aquā ex t̄ra:⁊ terrā ex aqua gigni. q̄ itē cū concedat alteratōem scd̄m passiones:⁊ ignē dicat ca‑lidū ⁊ albū:aerē rarū:aquā frigidā ⁊ nigrā:terrā grauē ⁊ du rā:his ꝑditis differētiis vt vnū generet ex altero cuꝰ ꝓp̄as habebit q̄litates:cōcedat opꝫ.❡ Quinto quia dicit Empe‑docles adueniēte amicitia:oīa abire in chaos:suis passioni bꝰ spoliata.Et adueniēte lite:separi ab ipso:nouis acq̄sitis passionibꝰ.trāsmutant igit adinuicē❡ Sexto.q꞉ Empedo‑cles nō detminat: an q̄tuor elemēta ꝑncipiū sint ipsius cha os ⁊ cōfuse molis:an potꝰ ipsū ꝑncipiū sit elementoꝝ.insuf ficientē igitur facit determinationem:quod ⁊ reliqui alii fa ctitarūt

Secundi cap.note.

Comedia:fabula est affectuꝫ ciuiliū ac priuatoꝝ cōtinens: qua discitur quid in vita vtile sit:quidue contra:fugiendum ❡ Tragedia:est Heroice fortune in aduersis determinata comprehensio.❡ Positio/opinio.❡ Rationabilioꝛ/ minus absona/minusqꝫ irrationalis.

Ecundũ cap.cõtinet tres cõclõnes.duas rõnes ad
f p̃mã.duas ad scd̃am.q̃tuor rõnes ad t̃tiã.tres opio
nis Democriti rõnes:eaꝝ solutiones: duas gñatio
nis ꝛ alt̃ationis d̃fas post tertiam. ¶ Prima cõclõ Plato 6
de gñatione et corruptione:isufficientẽ exsecutꝰ est det̃mina
ti onẽ. ¶ Prio qꝛ quõ fiant elemẽtoꝝ gñationes: vt ossium/
carniũ ꝛ neruoꝝ:nichil meminit.¶ Scd̃o qꝛ de augmẽtatio
ne ꝛ alteratione nichil det̃minauit:que huic negocio subser
uiunt.Et certe nullus pret̃ Democritũ videtur oĩm(q̃ neces
saria sunt)aliqua tetigisse:q̃ de oĩbus videtur curã egisse: et
au gmẽtatione/alt̃atione/actione/ passione ꝛ mixtione.Dice
ba t ei Democritꝰ ꝛ Leucippꝰ: ex atomoꝝ cõcretione: gña=
ti onẽ:secretione corruptionẽ fieri:diuerso situ ꝛ ordine alte
rationẽ.quẽadmodũ eedẽ littere:variũ sitũ atq; ordinẽ ha=
bentes:Comediã cõponũt ꝛ Tragediã.ꝛ ceteraꝝ mutatio=
num augmẽtationis/dinutionis/actionis/passionisꝛ mixtio
nis cãs in atomos reducebant.¶ Scd̃a de gñatione ꝛ corru 7
ptione apta icumbit det̃minatio ¶ Prio qꝛ oẽs hec tractãt
dicũtq; gñationẽ aliud esse ꝛ aliud alt̃ationẽ.:qꝛ gñatio q̃dã
sit cõgregatio:corruptio vero disgregatio.ꝛ alteratio eorũ
compluribꝰ visa est passionũ trãslatio.¶ Scd̃o qꝛ de hac re
rõnabiles q̃dã mouent̃ q̃stiones.vtvtrum gñatio sit cõgre=
gatio.vtrũ corruptio segregatio:vtrũ generatio alt̃atio sit:
an nulla prorsus.Et ad has q̃stiones rõues adducuntur:he
cogentes/hevero dissolui difficiles. expedit igit̃ ciusce rei
dep̃hendere v̾itatẽ .Et consyderare:an entia generent̃/ alte
rent̃/augeant̃:ꝛ hoꝝ contraria:an corruptionẽ/detrimẽtũq;
patiant̃.ꝛ an sua p̃ncipia sint insecabiles magnitudines/su=
perficies vt dicebat Plato:corpa vt dicebat Democritus.
¶ Tertia.positio Platonis positione Democriti irrõnabi= 8
lior est.¶ Prio qꝛ irrõnabilius est ad sup̃ficies vsq; idiuisi
biles corpa resoluere:q̃z ea resoluere in idissolubilia corpa.
Quis et hoc nõ modicã itidẽ habeat irrõnabilitatem.resol=
nebat aũt Plato corpa in sup̃ficies Democritꝰ aũt in corpa
¶ Scd̃o qꝛ Democritꝰ ex suis corpusculis conabat̃ et gña=
tionẽ et alterationẽ saluare:vt colores ex diuersa atomorũ
positione. Plato aũt ex suis sup̃ficiebꝰ neq; gignebat neq;
alt̃abat.Est igit̃ Platonis det̃miatio irrõnabilior. ¶ Ter=
tio qꝛ Democritꝰ vt q̃ circa naturalia magis isudauerat: p̃n

cipia talis supponebat:ex qb⁹multa ī Ꝑhia saluare videret
Ꝑlovero min⁹ ipendit ope/minusqȝ fuit naturaliū exper-
tus.Multoꝝ ei inexꝑti et ad pauca respiciētes: facile enūci
ant.Merito igit Democriti positio: Ꝑlonis pōne rōnabili
oꝛ extimāda est. ¶Quarto qꝛ Ꝑlo logicis agit rōnib⁹ Nisi
inqt in supficies resolutio fieret:añ trigonū erunt mlta pō-
9 ra.Democrit⁹aūt magis Ꝑhysicis rōnib⁹ insistit. ¶Tres
Democriti rōnes.Pria corpus est magnitudo oino ⁊vbiqȝ
diuisibilis.hoc ei possibile.quodquidē cū possibile sit: si po-
nat factū nichil accidit ipossibile. Ponat igit oino esse diui
sum q̄ supant igit aut sūt pūcta/linee/supficies/ passiōes ali
que/nichil/aut atomi. Non aūt supant puncta. qꝛ punctum
pūcto additū non attollit mai⁹.Neqȝ qcq̄ moueri contige-
ret:quēadmodum pūct⁹ imobilis est. Neqȝ linee supficies
aut passiones.Nam corp⁹ex non corpib⁹ compositū abiret.
Et passiones separari ipossibile est.Neqȝ dixeris nichil ma
nere.Nā fuisset corp⁹ex nichilo conflatū ⁊ nonvere exñs:sȝ
tm̄ appens. Que supant igit diuisione facta: corpa sūt:q̄ qꝛ
non sūt diuisibilia:nam non esset oino diuisū vt positum est.
sūt igit atomi.Est igit corp⁹ ex atomis conflatū. ¶Scda.
qꝛ si contingeret corp⁹semp diuidi ⁊ semp in minores resol
ui magnitudines:tandē pueniret ad magnitudines insensi-
biles:q̄re iter ad indiuisibiles.Secamus igitur ipsum solū
vsqȝ ad aliquidvt atamos et non semper. ¶Tertia genera
tiones et corruptiones non nisi atomorum congregatione
et segregatione saluare possumus.Rationabiliter igit posi
tum est corpus ex atomis esse compositum et in atomos re
solui. ¶Prime solutio.Omne sensibile corpus quodammō
secundum quodlibet signum diuisibile est et quodammodo
non.diuisibile autem potestate est:non autem actu. quia ta-
men punctus puncto attigu⁹non est:fitvt nonvbiqȝ in linea
sit punctus.Alioquin exiret ex punctis.neqȝvndiqȝ⁊vbiqȝ
diuisibilis est:sed quēadmodū puncta habens. ¶ Secunde
sensibile in partes insensibiles diuidi:que tamē minime sim
pliciter non sint:inconueniens non est.que etsi per se nō per
cipiantur:cum aliis tamen iuncte simul sentiuntur. ¶Ter-
tie generatio et corruptio congregatione et segregatiōe ato
morum non fiunt.Namvbiqȝ(acsi ex punctis exiret)compo
situm diuisibile esset.et in minima segregatio et ex minimis

ↄgregatio.sed ꝑfecta generatio fit:qꝛ fit huius totius ī hoc totū mutatio:quā falso extimant alteratōem. Nam generatio ⁊ alteratio bifariā differunt. Primo subiecto. Nam generatōis subiectū materia est:alteratōis autē ens actu. Secundo.quia generatio scđm substantiā sumit̃:alteratio vero scđm q̄litates. Et de corruptione: vt de generatione dicat̃. id tamen liceret cōcedere:segregatione generatōes ⁊ corruptiones fieri velociores:cōgregatōne v̄o tardiores. vt aque in minutulas guttas diuise:velocioꝛ cōcitatioꝛq3 corruptio et aeris acceleratioꝛ generatio:counite vero atq3 in vnu3 cōgeste tardioꝛ.

Tertii cap.note.

¶ Non ente aliquo/non ente scđm quid ¶ Non ens/nō ens simplicit̃ ¶ Passiones/accidentia ¶ Ens actu/ens simpliciter/hoc aliquid ¶ Generatio simplicit̃,forme substātialis acquisitio ¶ Generatio secundum quid/ accidentis acquisitio. ¶ Spiritus/ventus.

Ertiū cap.continet sex q̄stiones.tres ꝙ nichil simplicit̃ generet̃ ad p̄mam rōnes.earꝫ solutōes:2 reli
t quarū sequentiū questionū per ordinē ¶ Prima q̄ 10
stio.vtrū contingat aliquid simplicit̃ generari aut corrumpi? ¶ Tres rōnes ꝙ non Prima q̄cq̄d transmutatōe existit semꝑ ex aliquo est.vt ex magno ꝑuum/ aut magnū ex ꝑuo. ex laborante sanum/⁊ ex sano laborans:⁊ ita in ceteris. Et si quid simpliciter generetur:ex non ente generabitur. Erit igitur non ens aliquid ¶ Secunda quod generatur secūdū quid ex non ente secundum quid generatur. vt ex non albo album:ex non bono bonum.quod igitur simpliciter generabitur:ex non ente simpliciter generabitur quod impossibile est ¶ Tertia aut simplicit̃ generatio est ex non ente simpliciter:aut non ente aliquo.vt non albo non bono. Non ex non ente aliquo.q̄a hec scđm quid generatio est. Erit igit̃ ex simpliciter nō ente. Et tūc aut nō ens negat substantiā:aut vl̃r scđm vnūquodq3 ꝑdicamētoꝝ.vt substantiā/quātū/quale et ita in ceteris neget ens. Si neget substantiā: erit substantie ex nō substantia generatio Et cū nō sit substātia:īpossibile est aliq̄d alioꝝ esse ex quo fiat.alioq̄n eēnt passiones a substātiis sepate.⁊ ex nichilo aliq̄d fieret q̄d est īpossibile.et id idē manifestius sequat̃:si non ens vniuersalit̃ neget ¶ Rati

onsb⁹rñsio. Dicim⁹ vno mõ ex nõ ente simpliciter: nõ quidẽ
qd oĩno nõ sit ens: aliquid simplr gñari. sed qd non sit ens
actu. Alio vero mõ ex sp ente: sed potestate quidẽ: non ente
autẽ in actu: aliquid simpliciter generari dicimus. Sed de
illo ente querunt: cum alicui⁹ substãtie fuerit generatio: an
illud ens ptãte ex quo fit nõ sit actu substãtia sed potestate:
actu tñ aut q̃tũ aut quale aut aliquod aliorũ. Si neqꝫ substã
tia actu neqꝫ q̃tum neqꝫ aliquid aliorũ actu: sed solum pote
state: ex nichilo aliq̃d gñari concedere oporteret: qd oẽs cõ
cedere abnuũt Philosophãtes. Dicim⁹ illud ens neqꝫ sim
pliciter esse substantiã: neqꝫ ens simpliciter q̃tum aut q̃le et
ita in ceteris. Nam hoc aliquid non est. sed potestate/ incom
11 pletaqꝫ substãtia exñs: taliter et quãta et q̃lis. ¶ Scda q̃stio
Quare sp fiũt/ spqꝫ pdurant et simpliciter et scdm q̃d gene-
rationes ¶ Rñsio vna cã est maria. Scda est mouẽs: vnũ ei
oi tempore pncipiũ mouens immobile existit: illud vero sẽp
mobile quod perpetuo succedentium generationum/ corru
ptionũ/ et aliorũ motuum causa existit. Et cum quid corrũpi-
tur: in non ens actu corrumpitur: ens potestate et materiaꝫ
relinquẽs ex qua alterum generet. Neqꝫ ideo gñationũ suc
cessio perpetua est: qr materia (vt putauerũt aliqui) infinita
sit. Nam ĩfinitũ actu existere: impossibile esse sepius mon-
stratũ est. Et cũ instant. Si maria finita esset: cũ q̃libet ge-
nitorũ pticulã marie accipiat: iam consũpta esset/ aut tandeꝫ
ↄsumẽda defecturaqꝫ: cessatiõis gñationũ cã. Finitũ ei oẽ per
finiti ablationem tandem absumit. Prompta rñsio est. nũq̃
consumendã/ defecturamqꝫ esse: qr ob materiã corruptiõis
vnius: gñatio ẽ alteri⁹. quod eni materie in vni⁹ corruptio-
ne dimittitur: ab altero in generatione sumit. Quam iteruꝫ
cum ipsũ corruptione/ resolutioneqꝫ adueniente dimiserit:
ab altero vno aut pluribus pmum ad ortũ deductis rursus
12 assumetur. ¶ Tertia q̃stio cur aliquid siplicitez: et aliquid se
cundũ q̃d gñari et corrũpi dicatur. ¶ Responsio hoc aliq̃d:
ens est simplr: iõ eius generatio et corruptio dicitur simplr
gñatio et corruptio: accidẽs vero: ens scdm quid: et ad substã
tiã vt nõ ens: ideo ei⁹ gñatio (vt cum fit aut quantum aut sci
ens aut vbi) dicitur secundum quid generatio. Itidem et e-
ius corruptio. quemadmodum Parmenides duo ponebat:
ignem ens et terram vt non ens. Ideo ignis generatio (si

ita esset)simplicit generatio diceret.⁊ tre generatio secūdū
quid generatio.Et hoc existimauerunt generari magis qđ
sevt species haberet. vt calidū frigido. Est enim caliditas
species:frigiditas vero vt eius priuatio:⁊ vt ignis ⁊ tra.Ne
q₃valet quod huic questioni euoluēde afferebāt:huius sim
pliciter generationē ⁊ corruptōem esse:qđ magis fuisſ₃ sen
sibile.quod vero minus:eius esse scđm quid et generationē
et corruptionem.Putabant eni magis sensibile magis ens
magisq₃ scibile esse:sensūq₃ scientie virtutem habere. Et
quo modo res se haberet ad sentiri ita ad essendi veritate₃:
quod falsum est.Nam spiritus et aer minus sensibilia sunt
terra.Cum enim transmutātur in terram:fiunt bene tangi-
bilia et sensibilia:et tamen veriora ꝙ terra sūt entia.vt que
plus actus/speciei q₃ habeant.Sed diuersitas(vt diximus)
venit ob predicamentorum diuersitatem.Quia que est secū
dum substantia₃ aut generatio aut corruptio simpliciter di
citur. Que vero secundum aliquod predicamentorum acci
dentium:secundum quid ¶ Quarta questio. Cur semper ex 13
aliquo corrupto fit generatio? ¶ Responsio. Quia corru-
ptio est in non ens:et generatio ex non ente:quodquide₃ est
ens pura potestate. Hinc merito nunquam casura est gene
ratio.vt que fit ex non ente:quod sine specie esse non possit
¶ Quinta.an illud non ens:in quod fit corruptio et ex quo 14
fit generatio:alicui sit contrarium? ¶ Responsio non. nam
id non ens materia est:sed contrariorū successiue est susce
ptiuum. ¶ Sexta. Nonne eadem est materia vtriusq₃ et qđ 15
corrumpitur ⁊ quod gignitur. ¶ Responsio. Est eadē:et est
vt diuersa.Subiecto enim eade₃:ratione non eadem. vt cū
ignis corrumpit ⁊ generat aqua:nūc est hoc cōtrariū/nunc
autē illud habens.sunt eni ignis ⁊ aqua ɔ̃ria.

Primi cap. Secundi tractatus note.

¶ Sensibile/ens completum/totum/subiectum. ¶ Corru-
ptio est a toto in non totum mutatio. ¶ Aliquo modo vt cui
transmutationes inherent. ¶ Subiectum/susceptibile/sub-
iectum inhesionis. ¶ Susceptibile/susceptiuum. ¶ Passio
primo/accidens. ¶ Passio secundo/sensibilis qualitas.

16 Ecūdus tractat⁹ ɔtinet duo cap. Pri-
mū duas ɔclōes. ℂ Prima
f ɔclō. gñatio ⁊ alteratio trāſmutatiōes diuerſe
17 exiſtūt. ℂ Nam alteratio eſt qñ ſenſibili manē-
te vt ſubiecto ipſū in eius aut cōtrariis aut me
diis tranſmutat̃ paſſionib⁹. vt cū corp⁹ ſanū eſt ⁊ deinde idē
manens fit egrū: quēadmodū es idē manēs: nunc rotundū/
nunc angulare eſt. Vñ aliud eſt ſēſibile ſubiectū ⁊ aliud paſ
ſio: vt q̄ illi ſubiecto ineē nata eſt. Et gñatio eſt mutatio to-
tius in totum: nullo ſenſibili vt ſubiecto eodem manente. vt
cum ex toto ſemine fit ſāguis: ex tota aq̄ fit aer/ ⁊ ex aliquo
aere fit aqua. ſanguis/ aeris/ aq̄ eſt gñatio. ⁊ ſeminis/ aque ⁊
aeris corruptio. Et maxime dep̄hendit̃ gñatio qñ id totum
qđ tranſmutat̃ multū tactu/ aut ſenſibus oibus ꝑceptibile ē
18 vt cum ex aere fit aqua. ℂ Secunda ſi in genito manet ali-
qua paſſio que fuit in corrupto: ſecūdum illā nō eſt traſmu-
tatio ℂ vt ſi ex aere fiat aq̄ ⁊ frigiditas q̄ fuiti aere eadē ma
neat in aqua aut aeris diaphanitas in aq̄ maueat. Nam ea
alteratio non erit: cum nō fiat alteratio toto in totum muta
to. qđ ibi accidit. Neqꝫ generatio nā nō fit generatio ſuſce-
pta paſſione. vt ſi imuſicus hō fiat homo muſicus eodē ſēp
hoīe manente ⁊ muſica exiſtente paſſione: alteratio eſt Sive
ro nullo vt ſubiecto manēte eodē ſenſibili fieret mutatio: et
muſica ⁊ imuſica paſſiones non eſſēt: eſſꝫ hui⁹ generatio/ illi
us vero corruptio. At cum fit ſecundum paſſionem aliq̄ mu
tatio: generatio non eſt. ſed ſecundum quantitatem eſt aug-
mentatio/ aut diminutio: ſecundum qualitatem alteratio: et
ſecundum locum loci mutatio. Et generationis ſubiectum
maxime ꝓp̄e materia eſt. Aliis vero mutatiōibus aliquo mō
qñquidē oēs in ſe ſuſcipit contrarietates.

Secundi cap. note.

ℂ Separū/ nō q̄tū. ℂ Augmētatio eſt cū nutricatiōe quāti-
tat̃ incremētū. ℂ Diminutio vero cōſil̃i mō q̄titatis dimi-
mentū. ℂ Nutricatio/ alimenti eſt i aliti ſubſtātiā cōuerſio.
ℂ Nutricatio nutritio/ alitio. ℂ Additamentū/ maioramētū
ℂ Quelibet ps/ ps homiomera: vt os/ neruus/ ⁊ anomiome
ra vt caput/ pes/ man⁹. ℂ Pars homiomera ē q̄ oēs ſui par
tes ſil̃is ſecū hꝫ denoīationis. ℂ Anomiomera q̄ non habet
ſuas ꝑtes ſimilis ſecū denoīationis. ℂ Eſſe/ ratio.

Secundū cap. cōtinet octo cōclusiones vnā q̄stionē
6 et duas rōnes ad primā. vnā questionē ad secundā
duas rōnes et vnā instantiā ad tertiā. vnā questio-
nem ad quartā tres rōnes ⁊ sex augmentationis cōditōes.
et vnum correlariū ad octauā. ¶ Questio. An augmentatio 19
ab aliis motibus differat ¶ Pria cōclusio. Augmētatio ab 20
aliis motibus differt. ¶ Primo quia generatio ⁊ corruptiō
sunt scd̄m substantiā. Generatio quidem vt cum ex potētia
substantia: fit actu substantia. corruptio ediuerso. Alteratio
secundū q̄litatem. et motus localis secundū vbi. Augmenta
tio vero et diminutio scd̄m q̄ntitatem. Est igit̄ augmentatio
ab aliis mutationibus altera. Cōuenit tn̄ cum ceteris: q̄a si
cut in illis ex eo quod erat potentia: fit vt sit actu ita ⁊ ī au
gmentatione. ¶ Scd̄o secundum transmutandi modorū di
uersitatem. q̄a quod generatur/ quod corrumpit̄/ quod alte
rat̄: oīno non opʒ mutare locum/ quod autem auget̄ opʒ ali-
quo modo. Et quod secundū rectū fertur omnino locū de-
mutat. Et quod circunfert̄ semp̄ eundem locum seruat. Qd̄
vero auget̄: neqʒ omnino demutat neqʒ eundē semp̄ seruat
Sed primo hʒ arctiorem: postea vero ampliorē. Et quod di
minuitur cōuerso: ab ampliore euadit in arctiorem. differt
igit̄ augmentatio ab aliis mutationibus. ¶ Secunda q̄stio 21
Cum augmentatio ⁊ diminutio sint circa quantitatē vt ma
gnitudinē: an fiant ex corporeo potētia ⁊ icorporeo actu?
et si ex corporeo an illud corporeū ex quo fiat a subiecto et
materia sit seiunctum: potius ne materie cōiunctum? ¶ Se 22
cunda cōclusio. Augmentatio nō fit ex aliquo sepato ¶ Nō
eni fiet ex aliquo sepato nō existente in aliquo. nā nō eēt in
loco vt neqʒ punctū. sʒ tūc q̄d erit an vacuū an isensibile cor
pus? Sʒ id ex quo aliq̄d generat̄ in loco est. Igit̄ id ex quo
aliq̄d auget̄ minime sepatū est. Neqʒ quidē id sepatū in ali
quo existit. Primo q2 augmētatio fieret ab illo sepato ab-
stracto ab illo in quo essʒ: cū nichil eēt illius i quo eēt. vt ne
qʒ vas aliq̄d omī qd̄ in eo est. cū ipsū ab ipso vase exhat̄. hoc
autē nō. nā nō fit sine p̄tiali corruptōe ⁊ p̄tiali generatione.
Scd̄o q2 nichil p̄hiberet hoc mō sic̄ ifitas eē mat̄ias. q̄re et
idem ex infinitis simul generari: si admittant augmentatio
nē adiectā generatōi ¶ Tertia cōclusio. melius est scire au 23
gmētatōem ⁊ generatōem ex vna n̄uero/ eadēqʒ isepata ma.

fiaPiert:rōneↄo nō vna ¶ Primo qrvt fiat augmētatio aliq̄ ad
ueniente corpeo aut incorporeo necesse est. Nō aūt fit ex in-
corporeo: fit igit̄ ex corpeo. ꝛ hoc q̄dē cōiūcta/īseparaq̄ȝ ma
teria est: ex qua pariter fit generatio fit ei gn̄atio ab aliquo
ente actu aut ho omogeneo aut heterogeneo. vt ignis ab ig
ne ꝛ homo ab hoīe. ꝛ substātie corporee materia reipsa ꝛ actu
inseparata est: rōne atq̄ȝ cogitatiōe separabilis. ¶ Scđo Augmē
tatio est preexistentis q̄ntitatis additamentū nutritioni con-
iunctum. Et diminutio preexistētis q̄ntitatis mioramētū. igit̄
qđ auget̄ corporeū est: ꝛ qđ ei aduenit corpeū. Incorporeū
siquidē corpori adueniens: maius ipsū non efficit. Et qđ in
diminutione substrahit̄ corporeū. Nam incorporeo substra-
cto non fieret minus. ¶ Instantia. Si quid augeretur ꝛ que
libet pars maior fieret. ꝛ si minueret̄ minor. Et si quid au-
geret̄: aliquo adueniente aut corpeo aut incorporeo augere
tur. Et si quid minueretur: pariter aliquo corporeo aut icor
poreo distracto /et recedente minueret̄. Sed nō auget̄ ali-
quo incorporeo adueniente. esset enī q̄d separatum. Et ma-
teriam a magnitudine separatam esse impossibile est. Neq̄ȝ
fiet adueniente corporeo. nam duo corpora simul erūt. vt qđ
auget̄ et auget. Neq̄ȝ per idem minuetur substracto icorpo
reo neq̄ȝ corporeo. Nam et corpora se occupassent/ aut relī
queretur vacuum. Non igitur vllo pacto aliquid aut augebi
tur/aut minuetur. ¶ Responderunt aliqui augmentationē
fieri nullo extrinseco adueniente. quēadmodum cū ex aqua
fit aer nullo extrinseco suscepto: fit aeris maior moles. Et
cum ex aere fit aqua: nullo substracto fit minor. Sed hoc pa
cto insufficienter responderunt. Primo quia illic nulla au-
gmentatio vel diminutio: sed vnius generatio et alteri⁹ cor-
ruptio. Secundo quia saluare oportet id quod auget̄ esse:
et eius quamlibet ptem effici maiorem vt carnē neruū ꝛ que
ex illis constant. et quod augetur nō perire sed manere. id
14 aūt ipsi nō saluant. ¶ Tertia questio. qđ augetur cū apponi
tur aliquid: an id qđ apponitur vt cib⁹: an corpus cui apponi
tur aut vtrūq̄ȝ: quēadmodū cū aquā vino īmisces: totū simul
15 redditur mai⁹ ¶ Quarta cōclo. aīatū corp⁹ cui cib⁹ aduenit:
augetur ¶ Primo q2 id augetur qđ añ ꝛ post substātia ma-
net idē. hoc aūt est animatum corp⁹: ꝛ non cibus/neq̄ȝ vtri-
usq̄ȝ congeries. augetur igitur animatum corpus cui ad-

uenit cibus.et solum quidem:queadmodũ si parum aq̃ fun
das invinum:que corrupta non maneat: non dices aquã ef
fectam maiorem neqȝvini ⁊ aque aggeratã molem:sedvinũ
vt quod solum maneat.¶ Secundo.quia si carni adueniat
passio/fiatqȝ carnis alteratio(semper carne eadem manen=
te)caro cui aduenit passio:alterari dicit̃ ⁊ nõ ipsa passio. Di
cetur igit̃ et animatum corpus augeri cui aduenit cibus:et
non cibus ipse.¶ Tertio id augetur in quo est precipuum
mouens.in corpore autem animato precipuum mouens est
corrumpens cibum in cõsimile specie aiato/fitqȝ ingrediẽs
simile specie ⁊ corpus hoc accipiens maius.auget̃ igit̃ cor=
pus animatum:et non qui corrumpit̃ cibus.¶Sex augmẽ 26
tationis conditiones.¶ Prima idem manet ante augmen=
tatõem et post.Secunda. quod augetur aliquo adueniente
augetur et abeunte aliquo minuitur.Tertia eius quod au=
getur quelibet pars augetur: et eius quod minuit̃ quelibet
pars minuitur.Augentur enim Anomiomera:cum Homio
mera augentur.Nam ex Homiomeris Anomiomerũ vnum
quodqȝ compositum est.Quarta vt aliquid augeatur non ẽ
constituendumvacuum. Quinta.Neqȝvt sit augmentatio:
corpora se in eodẽ loco occupare necesse est. Sexta augmẽ
tatio non fit incorporeo adueniente.Et his ex sequentibus
clarioribus factis:obiectionis ꝓposite patefacta erit solu=
tio.¶Quinta conclusio.Augmentatio fit aliquo aduenien 27
te secundum spẽm:⁊ non solum secundum materiã ¶Nam
adueniente aliquo secundum spẽm:maius totum efficit̃:se=
cundum autem materiam non.Aduenit enim aliquid secũ=
dum speciem:cum similem formam et speciem rei(cui adue
nit)obtineat.Scdm materiamvero quod similẽ retineat ma
teriam:spẽmvero non.Queadmodum si aliqua mensura cõ
tinue aquam aque succedentem mensuret:que continue ad
uenit idem secundum speciem est. ita si adueniẽs ossi: ossis
formam accipiat/et carni:formam carnis:quod aduenit di=
citur secundum speciem.Qͥ si succederet aque non aqua/⁊
ossi non os/⁊ carni non caro:quod adueniret secunduȝ ma=
teriam diceretur.et non aliquid scdm speciem ⁊ formã: et q̃
sunt secundum formã ⁊ que scdm materiam in aliquibus fa
cilius deprehendit̃ vt Anomiomeris.vt viuentis manus cũ
auget̃. Et hinc fit vt mortui magis videatur esse caro ⁊ os

q̄ manus et brachium:q̄ speciei discrimen in Anomiomeri
28 apertius/manifestiusq̄ sit.¶Sexta.cibus aucto contrari=
us est.¶Nā aucti specie ipsum in consimile specie transmu
tari oportet.vt si sicco adueniat humidum: transmutabitur
in siccum. Fit enim augmentatio aliquo secundū speciē ad
ueniente.Jd autem eē nō potest cibo nō existente 9rio.nam
contrariorum ꝓprium est adinuicem agere atq̄ pati:ꝛ alterꝝ
ab altero corrumpi. Cibus igitur aucto existit contrarius.
29 ¶Correlarium.Unde fit.vt quod augetur vt simili et vt
dissimili augeatur¶Nam augetur dissimili in principio: q̄r
30 contrario.et in fine simili:quia secundum spēm¶Septima
conclusio.Cibus talis est potentia:quale quod incrementū
suscepturum sit actu.¶Quia si ex cibo auctura sit caro: ip
sum speciem carnis accipere oportet.et si os speciem ossis.
Et ita quicquid aucturum sit:illius rei speciem. Fit eni au
gmentatio aliquo secundum speciem adueniente . Est igit
cibus potentia talis quale quod augetur:actu est . Attamē
actu aliud.Fit enim augmentatio queādmodum si in vinū
fundatur aqua: que mixta in vini speciem corrumpi possit:
vini quantitatem adaugens.Jta digesto alimento ꝛ in cor=
pus disperso:corporis naturā sumit/corpusq̄ adauget Et
sicut ignis apposita ligna vrendo facit ignem/atq̄ in simi=
lem substantiam transmutat:quia generat: sic corpus ania=
31 tum coctum cibum in suam conuertit substantiam.¶ Octa
ua.Et sicut quod generatur non est vniuersale quantū aut
singulare:sed hoc vniuersale aut hoc singulare. vt animal/
homo/hic homo:sic quod augetur nō est hoc vniuersale aut
hoc singulare:sed vniuersale aut singulare quantum¶Ca=
ro enim vt caro carni adueniens non auget.sed illic potius
generatio attenditur.sed vt caro quanta: quante carni ad=
uenit:auget/fitq̄ totum maius Fit enim augmentatio:actu
adueniente corporeo.Opz igitur generari ꝛ carnem ꝛ quā=
tam carnem. sed scd̄m q̄ caro nutrit:scd̄m q̄ quanta auget.
Et sic nutriens ꝛ augens ꝛsi subiecto sint vnum:ratōe dis=
32 sentiunt.¶Correlarium.Unde fit vt nutriatur q̄diu salua
tur animal:non tamen semper aut augetur aut minuitur
Nam q̄diu saluat̄ aduenit potentia caro:que vt caro nutri
mentum est:non autem semꝑ maius efficere valens. vt enī
dictum est augmentatiuum et nutrimentum idem:esse autē

nõ idẽ. Nã scdm q̃ aduenit potẽtia quãta caro: augmẽtatiuũ
est: scdm vero q̃ solum põa caro nutrimẽtũ. Et sicut aq̃ abũ
dãtia vino ĩfusa ⁊ mixta vinũ aqueũ facit et a quã: sic aduen
ente forme multa põa: ṽtus eiꝰ debilitat̃ ⁊ fit diminutio. ⁊ q̃to
plꝰ põe tanto materialior: ⁊ q̃to minꝰ: ṽtus eiꝰ valẽtior: fitq̃
tũc augmentatio. semꝑ tñ et ĩ aucto ⁊ diminuto saluat̃ spẽs
Sed de augmẽtatiõe ⁊ diminutione hactenus.

Primi cap. tertii tractatꝰ note.

¶ Actio/factio ¶ Agẽs faciens.

Tertius tractatꝰ cõtinet q̃nq̃ cap. Pri
mũ duas cõclõnes. ⁊ q̃tuor mo
t dos tactꝰ. ¶ Prima cõclõ determinare cõuenit 33
de facere atq̃ pati. ¶ Nã de gñatione elemen-
toꝝ hic ĩtendimꝰ. nullo aũt faciente ⁊ patiente
nõ cõtingit ea gñari. Dicũt ei aliq̃ ea ꝑ congregationẽ: aliq̃
ꝑ segregationẽ gñari. ⁊ qui plura admittũt vno (vt recte vult
Diogenes) cõicantia faciendo ⁊ patiendo generant. Nam si
ex vno nõ essent. nõ adiuicẽ agerẽt et paterentur. vt calidũ
non frigefieret nec frigidum calefieret. Caliditas eni in fri
giditatẽ non transmutatur: sed horum vnam subiectam natu
ram que ea in transmutatione recipiat eẽ necesse est. non tñ
hoc necesse est esse quocunq̃ in alterũ agente: sed q̃buscũq̃
adinuicẽ agentibus ⁊ patientibꝰ ita euenire necesse est ¶ Se 34
cunda de tactu itidem agendum est. ¶ Nam de actione
et passione determinandum est. At aliqua adiuicem agere
⁊ pati ꝓpe nequeũt: que adiuicẽ tangibilia nõ sint. determinã-
dũ igit̃ est de tactu Et q2 tactus actione ⁊ passione prior est
(nam quecunq̃ proprie agunt et patiuntur tangunt. Nõ au
tem quecunq̃ tangũt: agere ⁊ pati adiuicem necesse est) pri-
orem tactus facimus determinationem. Et quia Homony
mum est vt fere vnumq̃dq̃ aliorum nominũ: modos eius de
clarabimus ¶ Quatuor modi tactus Hec se tangunt primo 35
que adinuicem determinatas magnitudines ⁊ positionẽ ha-
bentia: simul habent vltima. Et ad tactũ hoc modo: hec tria
positõ/locus ⁊ sua vltima simul esse requiruntur. quo pacto
et Mathematica seu separata sint siue nõ: tactũ habere con
cedendum est. Se tangentia secundo sunt: que diuersas ma-
gnitudines habentia et quorum simul sunt vltima: adinuicẽ

agunt et patiuntur. Et hic modus tactus est proprius. Et ad hūc modum hec quatuor reqruntur diuersarū magnitudinum positio/locus/sua vltima esse simul/⁊ adinuicem esse actiua ⁊ passiua. Et quia grauia ⁊ leuia: diuersas magnitudines habent et loca: leue sursum ⁊ graue deorsum ⁊ simul vltima et simul adinuicem sunt actiua ⁊ passiua: idcirco talia proprie tangere dicuntur. Et quēadmodum mouentium quoddam est quod mouetur. ⁊ quoddam est immobile. Ita facientium quoddā mobile et alterum īmobile. Nam vt inquunt faciens est mouens ⁊ facere mouere. Differunt tamē vt faciens dicitur ad patiens. Nam omne mouens hoc pacto faciens esse impossibile est. Faciens enim solum scdm passiones dicitur (sic hoc in loco vtimur) et faciens secundū passiones mouens. Et mouere in plus et magis commune est ¶ Tertio se tangunt quorum diuersarum magnitudinū vltima sūt simul ⁊ alterum mouet: ab altero immobile manēs et alterum mouetur. ¶ Quarto tangit id cuius vis in alterū transit: etsi tactum hoc modo tangens non attigat. quo pacto solemus dicere molestiam ⁊ tristitie amaritudinem nos tangere: nos autem non tangere tristitiā. Et hec de modis tactus. de factione ⁊ passione nunc agendū est

Secundi cap. note

¶ Agit/facit. ¶ Media sub cōtrariis comprehendimus. ¶ Principiū vnde motus/efficiēs ¶ Habitus/species/forma. ¶ Calidum separatum/calidum a materia seiunctum.

Secundum cap. continet duas de actione et passio-
S ne opiniones. octo conclusiones. duas rationes ad primam. duas ad secundam. et vnum correlariū ad
36 octauam ¶ Due de actione ⁊ passione opiniones ¶ Prima est dicentiuz omne simile a simili passionis esse immune. qa non est curvnnm potius agat et alterum patiatur. Dissimilia autem adinuicem facere ⁊ pati. Hinc paruū ignem a magno pati concedunt: q paruum ⁊ magnum contrarientur ¶ Secunda est solius Democriti dicentis simile facere in simile/et simile pati a simili. Et si que alia adinuicem faciant ⁊ patiantur: hoc non est vt dissimilia sunt: sz vt eis aliqd cōe existit. Et hee opiniones sunt quodāmodo sub∂ie ⁊ verū est quodāmō: omne simile a sili ipassibile eē ⁊ quodāmō

pati posse¶ Prima ꝯclo oĩfariã simile/oĩnoq3 indifferens: 37
a suo oĩno simili pati irrõnabile est.¶ Primo quia nõ ẽ cur
hoc potius agat ꝛ illud patiat̃. quare idẽ ꝛ scd̃m idẽ oporte
ret agere ꝛ pati¶ Scd̃o eadẽ rõne cõcedas idẽ agere ĩseip̃3
ꝛ pati a seipso.hoc autẽ falsum.nam q̃cq̃d mouet̃ vt ab alio
moueat̃ necesse est.Et si omne simile secundũ q̃ simile acti
uum esset:omne seipsũ moueret ꝛ nichil daretur immobile
¶ Secunda omnifariã dissimile atq3 alter̃ in suum omnino 38
dissimile non agit¶ Primo q2 albedo nõ agit in lineã/neq3
linea in albedinem.ꝛ hoc quia sũt omnino dissimilia:nisi for
te dixeris per accidens.quia accidat lineam esse albam aut
nigram. Non igitur omnino alterum et dissimile agit in om
nino dissimile.¶ Secundo.quecunq3 exterius agunt aut cõ
traria aut ex cõtrariis sunt. Non igit̃ omnino dissimile agit
in omnino dissimile.¶ Tertia.q̃cunq3 adiuicem agunt ꝛ pa 39
tiuntur talia esse debent:vt sint quodãmodo similia ꝛ quo-
dãmodo dissimilia¶ Nam quecũq3 innata sunt agereꝛ pati
adiuicem aut sunt contraria aut cõtrarietatẽ habentia. De-
bent igitur genere esse similia. Sunt enim cõtraria in codẽ
genere:ꝛ specie dissimilia. Nam contraria: specie sunt dissi-
dentia.videmus eni hoc pacto:semper corpus a corpore/co
lorem a colore/saporem a sapore/et Homogeneum ab Ho-
mogeneo:quodq3 similem generis sortiatur denominatio-
nem pati.¶ Quarta.rõnabile est faciẽs assimilare sibi passũ 40
¶ vt rationabile est calefaciens calefacere/ et frigidũ infri-
gidare.quia agens et patiens sunt contraria. vt que sunt in
eodem genere/et spẽ diuersa.et agẽs agit vt trãsmutet:Trã
smutatio autem in contrarium.Agendo igit̃:cõtrariũ in su-
um contrarium quale ipsum est transmutat .quare agendo:
passum sibi assimilat¶ Quinta.antiqui ad diuersa respicien 41
tes dixerunt hi similia a similibus:illi dissimilia a dissimili-
bus pati.¶ Nã aliqua aliquando dicimus pati per modum
subiecti.vt homo dicitur calefieri/frigefieri.Et aliquãdo ex
primimus ea pati per modum termini. vt calidum frigefit/
frigidum calefit.Qui respexerunt aliqua pati vt subiecti:vi
derunt plerũq3 simile pati a simili.vt hominem ab homine.
et qui aduerterunt ea pati vt terminus a termino: viderunt
dissimile et contrarium pati a contrario. et ita bifariam fa-
cere dicimus:vt hominem facere et calidum facere.Ad di-

uersa igitur respicientes:dixerunt hi similia a similibus:illi
42 dissimilia a dissimilibus pati. ¶Sexta. Primum faciēs im
passibile est:vltimum vero et faciens et patiens. ¶Nam vt
est de mouente et moto:ita ⁊ de agente ⁊ patiente.sed quod
dam est mouētium primum. Ut quod est principium motus
et quod non mouetur ⁊ alterum quod ab altero mouetur vt
est totum ⁊ completum et vltimuꝫ pariter et mouens ⁊ mo
tum. Igitur ⁊ de faciente et de patiente ita erit. Sanat eniꝫ
medicus vt primum et vltimum vt sanans et faciens vltimuꝫ:
43 quod et sanando fit patiens. ¶Septima. Que non commu
nicant in materia:in agendo non repatiuntur.que vero cō=
municant sunt repassibilia ¶vt medicina cum sanitatē faci
at:nichil a recipiente sanitatem repatitur. Quia in materia
cum sano non communicet.et cibus repatitur. Quandoqui
dem eandem participet naturam Et huius causam assigna
mus. Quia forma principium est faciendi et materia princi
pium patiendi et eadem contrariorum susceptiua est. Et p̄=
sente calefaciente ipsam calefieri necesse est/et frigefacien=
te frigefieri. Que igitur materiam non habent: principium
non habent patiendi. Que vero habent eandem. principiuꝫ
vnūquodqꝫ habet patiendi. Contingit igitur illa dum faci=
44 ant repati. ¶Octaua. Principium vnde motus efficit ⁊ nō
finis. ¶Nam efficiens in passum inducit speciem:qua pre=
sente cessat motus. Presentibus enim habitibus non tran=
smutatur amplius aliquid:sed iam consūmatum existit. Fi
45 nis autem vt sanitas nō efficit:nisi secundum metaphoram.
¶Correlarium. Unde fit vt elementa ignis/aer/aqua/ter=
ra/habeant suas passiones calidum/frigidum/humidum/et
siccum in materia. Nam agunt quia speciem habent:⁊ adin
uicem patiuntur quia materiam. Est enim materia vt mate
ria:passiuum. Et si esset aliquod calidum separatuꝫ aut ali
quid talium quod forte impossibile est:ipsū impassibile eēt/
neqꝫ talia abinuicem essent repassibilia.

Tertii cap. note.

¶Transparentibus/translucētibus/perspicuis/diaphanis
¶Positio/opinio.

t Ertium cap. continet quatuor de modo agēdi opi=
niones.quinqꝫ conclusiones. quatuor rationes ad
quartam.et tres ad quintam ¶De modo agendi ⁊

patiendi quatuor opiniones. ¶ Prima est Empedoclis di 46
centis passionem fieri per poros: illos principali subeunte a-
gente. et sic visionem/auditionem et sensationem omnē fieri
vt aere ꝛ aqua transparentibus: nostros subeūtibus poros.
et mixtionem rerum adiuicē fieri: cum sui adiuicē sint cōme
surabiles pori. ¶ Secunda est Democriti et Leucippi fatiē 47
tium corpora idiuisibilia: oim pncipia. ¶ Tertia est Melissi 48
asserentis tantum essevnum ens immobile et infinitum. Im
mobile quidem quia si moueretur reciperetur in vacuo: va
cuum autem nichil est. Infinitum autem. nam si finitum essz
ipsum advacuum finiri oporteret. vnumvero et non multa:
quia si diuersa essent oporteret ipsa interceptovacuo esse di
uisa. Et si diuisibile esset oporteret ipsūvbiqz diuisibile esse
et sic nichil essetvnum quare neqz multa. His et consimili-
bus rationibus mouebat Melissus Sed persimile demētie
essevideturvnum et glaciem et ignem existimare Et que bo
na apparentia et cognoscendi consuetudo facit diuersa vi-
deri: tanta mentis isaniavolūt nichil differꝛevideri ¶ Quar 49
ta est Platonis ponētis corpora ex superficiebus et in sup
ficies resolui. ¶ Prima conclusio Leucippus Melisso ra 50
tionabiliores habet sermones. ¶ Nam Leucippus cognita
sensu non negabat neqz generatiōes/corruptiones et alios
motus et entiū multitudinē: quāuis admitteret vacuum: qd
non esset pncipaliter ens sed plenū. dicebat enim ifinitas eē
atomos: ob sue molis suiqz tumoris paruitatem visui ipui-
as: que collecte generant/et disperse corrumpunt: et que at
tactu patiantur et agant et quevolitent in vacuo. Hec autē
Melissus negabat omnia: et neqz motus vllos saluare mo
liebatur neqz rerum apparentias. ¶ Secūda itidem et Em 51
pedocle. ¶ Nam Empedoclis dicta sequi videntur Leucip
pum et sentire qd sentit Leucippus. Dicit enim Empedo-
cles passionem et alterationem omnem fieri per poros: ne
corpora se occupent. Et augmentationem per poros: subin
trantibus solidis. Et hoc est introducerevacuumvt fiat ac-
tio et augmentatio: vt fecit Leucippus. Et Leucippus ele-
mentorum ignis aeris aque et terre nitebatur saluare gene
rationem et corruptionem Empedoclesvero solumvsqz ad
elementa generationes et corruptiones cōcedit. Elemento

rum autē(cum ipsa prima sint et priora non habeant:ex qui
52 bus fieri queant)non concedit generationem. ¶ Tertia cō-
clusio. Plato et Leucippus diuerso modo sentiunt. ¶ Nā
Plato ex indiuisilibus et finitarum figurarum superficie-
bus corpora componit:et generationem ipsarum concretio
ne:corruptionem vero secretione saluare intendit. et hoc ꝑ
contactum fierivacuum non concedens. Leucippus autē
ex infinitis solidis infinitis figuris terminabilibus: corpo-
ra componi dicit:et ipsorum collectione generationem: dis
iunctione autem corruptionē fieri. Et duobus modis age
re:vacuo et contactu. sed non esse magnitudines(vt superfi
cies)indiuisibiles:alias determinatio facta est. Amplius ta
53 men hec adiiciemus. ¶ Quarta. Leucippi positio irrationa
bilis putanda est. ¶ Primo quia ponit indiuisibile pati per
vacuum quod esse non potest. Et indiuisibile nullius passio
nis actiuum est. Et figure vt circulari attribuit calidū. Sed
cui frigidum eius contrarium aptabit? cui humidum/siccū
durum/molle/graue et leue etvnāquāq; reliquarum passio-
num? Et solas figuras putare actiuas et contrariis determi
natas inconueniens est. Nam aut eadem determinaret sibi
contraria et sic contraria essent in eodem. aut diuerse et sic
ostenderent illa impartibilia solida:non esse natura similia.
Hec itaq; incōmoda sequuntur eos qui ponunt impartibi-
lia corpora. Et Plato superficies ponens impartibiles:ra
refactionem non interuenientevacuo saluare nō poterat
¶ Secundo. Quia inconueniens est ponere parua corpora
indiuisibilia et magna non:quāuis magna facile cōstringan
tur atq; diuidantur:parua autem difficile/ idiuisibilisq; na
turam magis imitentur. ¶ Tertio. Aut omnium talium so-
lidorum vna est natura/aut diuersa. Si vna cur non omnia
simul coeunt(vt aqua aque apposita:nulla figure varietate
prepediente)et vnius nature corpus conflant:vt ignem ae-
rem aquam aut terram? Sin diuersa ipsis fuerit:potius ip-
sa actionum et passionum q̃ sue figure causa ponenda est.
Que enim diuersa sunt natura:adinuicem agunt et patiun-
tur approximata. ¶ Quarto. Leucippus inquit ea mo-
ueri in vacuo. Sed queritur ā moueantur a se? Non id af-
feret. Quia aliud est mouens et motum. Et ita diuidetur

in ꝑtem mouentē ⁊ motam. Et sic pugnantia admittet circa
idem: atomū esse ꝑtibilē ⁊ imꝑtibilem. Et non erit (vt volūt)
materia hoc aliq̄d et vnū numero sed solū potētia. Neqꝫ q̄-
dem ab extrinsecis mouebunt: cū sint oīm ꝓma ¶ Quita cō 54
clo passionē ꝑ poros fieri: nō est cū Empedocle sentienduꝫ
¶ Primo q̄ aut sūt pleni: et tunc supflui sunt. potuit enim
et ꝑ alterum corporis plenū eadē rōne fieri. Aut vacui. hoc
non concedit Empedocles. Sꝫ quō ꝑ poros cōtingit senti-
re? vt videre/audire: cū ꝑ plenū vt dicunt nō contingat tran
sparere. Igit neqꝫ ꝑ poros si plenus fuerit vnusq̄sqꝫ. Neqꝫ
valet dixeris: poros illos eē vsqꝫ adeo exigua vacua: vt cor
pus aliqd̄ recipe nō possiut. Nā ridiculū est ꝑuū existimare
vacuū et nō posse esse magnum. nichil ei aliud esset vacuum
q̄ꝫ corpoꝝ regio. quare q̄ta corporis moles q̄tusqꝫ tumor
fieret: et tm̄ ipm vacuū esse necesse est. ¶ Secundo q̄ si pas
sio nō fiat contactu superfluūt pori. Introducūt eni eos ad
hūc finē. ⁊ si cōtactu idētidem. Nam sine poris contingit fi-
eri contactus. ¶ Tertio corpa sunt diuisibilia. igit non sunt
introducendi pori vt agant et patiantur. Nam diuisione se-
parari possunt ⁊ non min⁹ corpa pati.

¶ Quarti cap. note.

¶ Pars secundum dimensionem sumpta/ pars q̄titatiua.
Vartum cap. cōtinet q̄nqꝫ actionis et passionis cō
q ditiones positionibus q̄nqꝫ explicatas. et tria cor-
relaria. ¶ Quiqꝫ actionis et passionis conditiones 55
Prima. patiēs tale est potētia q̄le agēs actu. Secunda pati
ens non mō secundū hanc ꝑtē pati et non secundum illaꝫ: sꝫ
secundū qd̄libet sui. Tertia magis dispositū magis patitur
fitqꝫ magis tale: ⁊ minus dispositū min⁹. Quarta oē patiēs
cōtinuum est et nō actu diuisū. Quinta agens: ꝓpinquū fa-
ctū debet esse passo vt tangat ipsum. Etsi ignis lōge distās
calefaciat: calefacit tamen sibi ꝓus coniūctū aerem et aeris
medio distantia corpora ¶ Primum correlariū vn̄ fit vt con 56
tinui pars quelibet diuisibilis existat. Nam secundum qd̄
libet sui pati natum est. quod autem tale est: vt diuisibile sit
necesse est. Est igit continuum secundum quodlibet sui di-
uisibile. non igitur erunt insccabiles supficies et indiuisibi-
lia solida: continua/et Physica corpora cōstituentia. ¶ Se 57
cundum fit etiā vt icōuenienter credāt nichil ḡnari nichilqꝫ

corrumpi posse nō scissis corporibus. vt vbi sit corporum cō
gregatio atq3 segregatio. Nam videmus idem corpus indi-
uisum manens et continuum: nunc humidum/ nunc coagu-
latum/ nunc durum. Neq3 oportet (vt etiam fatetur Demo-
critus) apponere/ remouere/ aut tactum conuertere et trans
58 mutare cum ex humido fiat coagulatum. ¶ Tertium corre
larium non fit etiam atomorum collectione. Nam non que-
libet pars aucta redderetur. Et augmentatio non esset nisi
quedam iuxta positio: et neq3 opus vllum esset transmutan-
te: que falsa sunt. His positis de generatione/ corruptione/
alteratione: augmētatione/ actione/ et passione: nunc ad mix
tionē nos transferamus.

Quinti cap. note.

¶ Virtus/ species/ forma. ¶ Virtutes dicūtur equate quā-
do vnum alterum non sufficit corrūpere. ¶ Bene termina-
bilia q̄ male, p̄p̄o claudunt termino sed bene alieno. sūtq3 fa
cile diuisibilia. ¶ Mixtū est ex miscibiliū cōtēpamento ag-
gregatum. ¶ Secus/ iuxta.

Vintum cap. continet septem conclusiones. et que
59 sint bene miscibilia post septimam. ¶ Prima con-
clusio. scrutari oportunū est quid mixtio/ quid mi-
scibile/ sitne mixtio aut id quidem impossibile et si sit quo-
modo sit. ¶ Nam de mixtione determinare nos ante promi
simus: cuius quidē his solutis facile dilucebit cognitio. Sūt
enim que ipsam non esse: apparere faciant. Ita enim argu-
mento id moliuntur aliqui ostendere. Si mixtionem possi-
bilem posueris: aut ea que miscentur manent: et tunc nō plꝰ
mixta q̄3 prius dicere possis. aut corrumpuntur omnia: sed
quomodo ea que non sunt dices esse mixta: aut vnum salua
tur et alterum non: Neq3 hoc quidem. nam quod non est mi
sceretur. et miscibilium vt consimiliter sese habeant consimi
lis eademq3 ratio. Non videtur igit quo pacto possibile exi
stat vt sit mixtio. Ita argumentantur. sed huius ex sequenti
60 bus prompta deprehenditur solutio. ¶ Secunda mixtio dif
fert a generatione/ alteratione/ et augmentatione. A genera
tione quidem. quia materia sue forme nō miscetur. vt ignis
cum exardescit lignum: ligno non miscetur. sed hic genera-
tur illud corrumpitur. Fit enim generatio: forma potētie ad
ueniente. Ab alteratione quia passio suo subiecto nō miscet

vt albedo corpi:figura cere:tumor figure:disciplia aie. Uni
uersaliter eni passiones et habitus: rebus mixta esse impos
sibile est. Ab augmentatione itidem nam cibum corrumpi
oportet/simileqz aucto generari. Uñ fit vt male senserint q
crediderunt oia qñqz simul fuisse mixta. Nã miscibilia sunt
sepabilia. Passionē autem a subiecto separi impossibile est
¶ Tertia conclusio. Mixta in mixtio non actu manent sz po- 61
tentia. ¶ Nam quedã sunt actu τ quedã potentia. τ q misci
bilia actu manere non debeant vt actu album: hoc ptactum
cõficiebat argumentũ. Q vo potentia maneant statim est p
ceptũ. quia sunt sepabilia. Neqz eni corrumpunt ambo nec
alterũ sed saluat vtus eor. ¶ Quarta iuxta positio puor vt 62
granorum hordei τ tritici: neqz scdm quãtitatē minimor ne
qz minimor secundũ sensũ mixtio est. ¶ Nã in tali iuxta po
sitione paruorũ: iuxta posita actu manent non igit sunt mi-
xta. et quelz ps mixtõne cõtempati homogenea est: nomēqz
sortit idem τ mixta dicitur. quod hic non fit. Et nõ est secũ
dum quantitatem minimũ. non igit fiet per iuxta positionē
talium. Neqz quidem scdm positionē minimor ad sensũ. nã
que debilem visum habenti mixta essent: acute vidēti vt lyn-
ceum hñti oculũ non esset mixtio. Non fit igit aliquo horuz
trium modorum. ¶ Quinta cõclusio. quor non est eadē ma 63
teria: non est mixtio. ¶ Diximus entium quedã eē actiua q-
dam passiua: τ que in eadē cõicant materia adinuicē eē acti
ua τ passiua. qcunqz autē sunt mixtione cõtempabilia adin-
uicem sunt τ actiua τ passiua. Eorum igit est eadē materia
Eteni qbus eadē nõ ꝯis existit potētia: nõ patiunt adiuicē
neqz miscent. vt medicina facit sanitatē: sed neqz patit nez
miscet sanitati ¶ Sexta cõclusio. Multa paucis τ magna p 64
uis apposita nõ faciũt mixtionē. Nã alter trãsmutat corru
ptũqz abit in dominãs. vt gutta vini mille milibus ampho
ris aq nõ miscet. qa primus soluat spẽs/trãsmutetqz i aquã
¶ Septima cõclusio. que potentiis equant: ꝯrietatē hñtia τ
bene tminabilia miscibilia sũt ¶ Q cũ potentie sunt equate 65
nõ trãsmutabunt a sua natura sz cõtempabunt idez tertium
vtriusqz naturã quodã mõ in se retinēs. Et qr ꝯria: adinui-
cē erunt τ actiua τ passiua. τ qa bene termiabilia: facile erũt
diuisibilia τ facile se iuxta posita cõtempabunt: τ facilius p
ua puis. Nam pua puis secus iacētia facilius se cõmiscēt/τ

se diuidendo transeũt.multũ vero multo cõiunctũ tardi⁹ id
96 operaꝛ. ¶ Que sunt bene miscibilia? ¶ Bene igiꝛ miscibilia
sũt hec:bene ꝛminabilia vt humida/nõ lubrica vt vncta/bene
cõtra patiẽtia. Quoꝝ ei vnũ fortiꝛ cõtra patiꝛ et resistit et al
terũ tenuiter:nõ sunt bene mixtioni apta. Hinc fit vt es stan
no nõ bene misceaꝛ. Nã stannũ eri debiliꝛ cõtrapatiꝛ resistẽ
do:in tenuesq; fumos euanescit:solũ colorẽ relinquẽs. Et
ex his:qd mixtio/q̃ miscibilia/quõ possibilis existat/ cõtẽpe
rãtiaq; nõ corrũpi/nõ actu manere/ neq; eẽ corpoꝝ cõpõnẽ
neq; mimoꝝ scd̃m molẽ/neq; ad sẽsũ:dictũ ẽ sufficienter.

Primi de gñatione et corru
ptione Aristotelis finis.

Tabula secundi de gñatione et corruptione.

Elemēta rerum naturaliū/neqꝫ elemētū elemēti materiā eē 22
Cū ex duobus fiat alterum:materiā ab ipsis alterā vtrisqꝫ communem haberi. 23
Fieri vt horum mediū qđdā illis densius illis vo rarius infinitū (vt aiunt) aliorum materia esse non possit. 24
Elemēta nō ꝓcedere ī ifinitū scđm directū:sꝫ fīta eē. 25
Qꝫ Empedocles errauerit ponēdo elemēta adinuicē manere ītrāsmutabilia:sed adinuicē cōparabilia. 26
Empedoclem augmentatōem non saluare. 27
Que de generatōe scđꝫ naturā tradidit dura atꝫ iepta eē 28
Empedoclis de motu exilē/atꝫ īfirmā deīminatōem eē 29
Incōueniens Empedoclē oīa ex elemētis ꝯstitui voluisse. 30
Cū ex igne fit aq̄/ꝛ ex aqua iterū fit ignis: quo mō ex igne aqua et reliquis elementis mixtū aliquod fiat? 31
Qꝫ quodlꝫ mixtū circa mediū mundi existēs: ex oīm cōcurrentia elementorum nascatur. 32
De cāis generabiliū ꝛ corruptibiliū deīmiatōeꝫ expedire 33
Tot ꝛ eq̄lia numero ꝛ genere eadem ꝓncipia esse que in sēpiternis ꝛ primis. 34
Socratē in Phedone efficientē cām nō tetigisse. 35
Qꝫ irrōnabiliꝭ dicant materiā generare. 36
Iouem non esse elementorum passiones calidū/frigidū/ humidū/ꝛ siccū ꝛ reliq̄s (q̄ scđm has adinuicē agāt ꝛ patiant) efficientia esse ꝓcipua ꝛ ꝑ hec oīa gigni ꝛ corrūpi. 37
Generationū ꝛ corruptionū seriē ꝑpetuā existere. 38
Ut sit ꝑpetua hm̄oi generationū ꝛ corruptionū subsecutio non satꝭ eē ꝓmi circuli lationē afferre: sed ꝛ alias vario mō incedentes ponere oportere. 39
Tempus generatōis eq̄le esse tꝑi corruptōis 40
Fieri vt vniuscuiusqꝫ vita:numerum habeat quo deīmineꝭ 41
Non preꝭ rōem euenire cōtinuas eē generatōes ꝛ corruptōnes:vt nevnq̄ꝫ quidē defecture sint. 42
Cū cōtinue generatōes generatōibus succedāt/et mutatio trāsmutatōi:an aliq̄d de necessitate erit an nichil? 43
An si sit ꝓus:etꝰ posteriꝰ eē necesse sit?an econuerso? 44
An generationes secundum rectum potiusne secunduꝫ circulum perpetuentur? 45
Quare si nubes sit oporteat pluere ꝛ si pluat oporteat iterū nubē eē at nō oporteat hoīes aut aīalia ī seipsa reitari? 46
An omnia similiter iterentur an non? 47

Primi cap. p̄mi tractat⁹ scđi de ḡnatiōe note.

¶ Planities/superficies.

Ecūdus liber de ḡnatiōe con tinet q̄tuor tractat⁹.
Prim⁹ tria cap. Primū tres concl'o-
nes De mat̄iali p̄ncipio nouē opiones
post p̄mā. tres rōnes ad tertiam: ⁊ suā
de materialib⁹ p̄ncipiis rer̄ naturaliū
1 sententiā ¶ Prima cōcl'o. post ea que
de mixtione/facere/pati/tactu/augmētatione alteratione/ge
neratione et corruptione: quomodo fiant et quomodo diffe
rant dicta sunt: reliqum est de vocatis elementis consydera
re. ¶ Nam generatio et corruptio omnibus natura constan
2 tibus non sine illis conuenit sensibilibus corporibus ¶ No
uem de principio materiali opiniones. ¶ Prima est po-
nentium ignem: oīm esse materiale principium. ¶ Secunda
est ponentium illud esse aerem. ¶ Tertia aquam. ¶ Quarta
ponentium id ignis/aerisq3 medium. et hi tantum vnum po
nebant p̄ncipium. ¶ Quinta est ponentium duo vt ignem et
terram. ¶ Sexta ponentium ignem/terram et aquam ¶ Se
ptima ponentium itidem tria ignem/ terram et tertiū aerez
¶ Octaua est Empedoclis quatuor esse ponentis: ignē/ae-
rem/aquam atq3 terram: ex quibus adinuicem congregatis
et segregatis fit generatio et corruptio: et vniuersaliter ex
primis principiis debere fieri generationem et corruptionē
¶ Nona est Platonis dictis quatuor elementis ab Empe
docle nominatis ponentis in Timeo materiam p̄orem (quā
3 dicunt Pandexen) receptaculū rebus ¶ Secunda cōclusio
peccāt corp⁹ sensibile pret̄ q̄tuor elementa: medium ponen-
tes. ¶ Quia illud ponūt īfinitū. et nullū sensibile corp⁹ sine
cōtrarietate esse potest. erit igit̄ aut leue aut graue calidū/
4 aut frigidum aut aliquid taliū qđ impossibile est. ¶ Tertia
Platonis det̄minatio in Timeo insufficiētiā habet. ¶ Pri
mo q2 nō det̄minauit an sua ipsa mat̄ia differat ab elemētis
¶ Scđo q2 dicit eā reb⁹ subiectā. vt aurū opibus aureis Et
de eavt ente actu ⁊ alt̄ationis subiecto loquit̄. at ḡnationis
subiectū: hoc aliqđ et actu eē ipossibile ē ¶ Tertio q2 eā vi-
debat̄ velle esse planitiē: q2 corpora ī superficies resoluebat

At vero rerum matrē primordialēqꝫ materiā:planitiē esse i
possibile est ℭ Aristotelis sententia de materia ⁊ reꝝ ꝑncipi 5
is Nos dicimus esse reꝝ sensibiliū:aliā materiā inseꝑabilē:
semꝑqꝫ vni ꝯtrioꝝ cōiunctam/vicissim ꝯtriis subiici natam/⁊
ex qua generentur vocata elementa/ ⁊ neqꝫ calidum materi
am esse frigido/neqꝫ frigidum calido:ens potentia. Et hic
fieri vt ꝑmo:primū reꝝ sensibilium principiū sit potētia:se
cundo ꝯtria:vt caliditas ⁊ frigiditas. ⁊ tertio res sensibiles
ignis/aer/aqua/terra/que transmutantur adinuicem. Non
quidem vt vult Empedocles et alii. Nam semper generatō
esset alteratio.sed quia subiicitur vicissim eadem natura cō
trariis.Et hec alias diligentius sumus exsecuti.

Secundi cap.note.

ℭ Cōgenea/homogenea/syngenea. ℭ Aliena nō naturalis
ℭ Propria naturalis.

Ecundū cap.cōtinet tres cōclusiones.et duas rati
s ones ad tertiam. ℭ Prima conclusio.Qualitates tā 6
gibiles principia sunt et differentie elementorum.
ℭ Nam hic querimus ipsorum(vt sensibilia sunt)principia
et differentias.Sensibile autem tangibile.⁊ tangibile cuius
est sensus tactus Eorum igitur differentie scd̄m qualitates
ꝯtrietatem tactus facientes sumende sunt.Unde fit vt neqꝫ
albedo ⁊ nigredo/dulcedo ⁊ amaritudo/neqꝫ vlla taliū sen
sibiliū qualitatū ꝯtrietas:sit penes quā sumenda sunt elemē
ta.Et q̄uis visus tactu ꝑor:⁊ visibiles q̄litates tāgibilibus
ꝑores:q̄a tm̄ sensibilibus(vt sensibilia sunt generatōi/ corru
ptōniqꝫ obnoxia)non cōueniunt neqꝫ scd̄m eas elemēta su
menda sunt ℭ Scd̄a cōclusio.scd̄m grauitatē et leuitatē hic 7
non sūt sumenda elemēta ℭ Qualitates eni tangibiles sunt
he caliditas/frigiditas/humiditas/siccitas/graue/ leue/lu
bricū/aridum/duꝝ/molle/asperū/leue/grossum/subtile.et q̄
nō sumant scd̄m grauitatē ⁊ leuitatē:hoc ideo est q2 leuitas
et grauitas nō sūt tāgibiles q̄litates adinuicē actiue ⁊ passi
ue scd̄m quaꝝ actionē ⁊ passionē:elementa adinuicē trāsmu
tent.Elementa autem adinuicē agunt ⁊ patiunt ⁊ transmu
tant.Et eas q̄litates scd̄m quas agant ⁊ patiant ⁊ transmu
tent q̄rimus.nō igit scd̄m grauitatē ⁊ leuitatē sumūt ℭ Ter 8
tia cōclusio.scd̄m calidū/frigidū/humidū ⁊ siccū: sumenda

est dfa numerusqz elementoꝝ. ¶ Primo qꝛ scdꝫ has tāgibi-
les adiuicē agūt ꝛ patiūtur scdm illas igit eoꝝ dfa sumēda
9 est atqz numerꝰ Est ei calidū qd cōgregat homogenea ꝛ he
terogenea seiūgit. vt ignis (quēadmodū aiūt) cōgregat ea q̄
sūt eiusdē tribꝰ atqz cognatiōis ꝛ q̄ alienigene sūt nature se
10 parat Frigidū: qd et cōgenea ꝛ heterogenea couenit ꝛ cō
11 gregat. Hūidū indeterminatū tmīo ꝓpo bn̄ tmiabile alieno
12 Siccū bn̄ tminatum tmino ꝓpo/ et male alieno. ¶ Scdo qꝛ
alie contrarietates et tāgibiliū qualitatū differētie ad has
q̄tuoꝛ reducuntur. vt he subtile/ grossum/ lubricum/ aridum/
infusū/ coagulatū. subtile ei reducit ad humidū q̄ sit bn̄ re-
pletiuū: quēadmodum humidum tangentia sequēs Et gros
sum ad siccū humidi oppositū. Et lubricū humidi est. dicit
enim lubricū: humidū aliq̄d passum vt oleū. Et aridum qd ē
humidi patiens defectū: est sicci. Et durum vt coagulatū:
13 est sicci. Et molle qd in seipsum cedit: est humidi. Multifa-
rie tamen dicit et humidum et siccum. Primo humiduꝫ qd
alienam humiditatē in supficie tenet. Et īdvdum dicat. Se
cundo qd humiditatem alienā tenet in ꝓfundo. et id dicatur
infusum. Qd vero ꝓpam in ꝓfundo tenet atqz occultā dicat
coagulatum. Et hi modi ad humidum simplicit reducūtur:
quod propriam et in superficie et profundo retinet humidi-
tatem. Et tot modis oppositis dicitur siccum. qui modi ad
proprie siccum habent reductionem. Sunt igitur calidum/
frigidum/ humidum/ et siccum prime contrarietates et tan-
gibilium differentie. quare et primis corporibus rationabi-
liter accōmodande.

¶ Tertii cap. note.

¶ Qualitatum coniugatio: est duarum qualitatum in ali-
quo eodem conuentio.

Tertium cap. continet vnam conclusionem. duas rō
14 nes ad eam. et sex elementorum proprietates ¶ Cō
clusio. Numerus elementorum quaternarius est.

¶ Primo qꝛ quatuoꝛ qualitates calidū/ frigidū/ humidū et
siccū: scdꝫ q̄s diximꝰ sumi debere elemētoꝝ nūerū: solū q̄tu
oꝛ cōiugatiōes sustinēt possibiles: q̄ sūt calidū ꝛ siccū/ calidū
ꝛ hūidū/ frigidū ꝛ hūidū/ ꝛ frigid ꝛ siccū. Nā calid ꝛ frigidū
hūidū ꝛ siccū simł cōiūgi/ cōbinariqz nō pñt ī aliq̄ elemētoꝝ
ſt ei ꝯria. ꝛ expiētia cogitū ē qdlꝫ aptare sibi duas vt igis ap

paret calidus et siccus/aer calidus ⁊ humidus/aqua frigida ⁊ humida/terra frigida ⁊ sicca. Est igitur numerus elementorum quaternarius. ¶ Secundo. quia nullus antiquorum excessit quaternarium elementorum: etsi aliqui tantuꝫ vnum/alii duo/⁊ alii tria posuerint ⁊ insufficienter quidem Nam par est quatuor simplicium coniugationum differentias: quatuor simplicibus accōmodare corporibus. Est igitur numerus elementorum quaternarius. Et qui vnū ponebāt densitate/raritate/caliditate et frigiditate: vt formis oia gigni volebant: quibus id vnum quod ponebant vt subiectū ⁊ materiam substituebant. Qui duo vt ignem ⁊ terram: duo dicebant ex vtriusqꝫ simul contemperamento nasci: aerem et aquā Et qui tria posuerunt: tm̄ vnum medium ex eorum contemperamento nasci voluerunt. Empedocles autem posuit quatuor. ¶ Sex elementorum ꝓprietates. Prima vnūquodqꝫ elementorum inuenitur non purum ⁊ non simplex. et si simplicia talia sint: non tamen eadem sunt. vt quod simile igni non sit ignis: sed igneum. Et quod simile aeri: aereuꝫ/quod aque: aqueum. et terre terreum. ¶ Secunda. Ignis est in excellentia calidus: vt glacies in excellentia frigida Et vt glacies dici potest frigidi ⁊ humidi coagulatio. Ita ⁊ feruoris excellentia: ignis dici potest arsio. Et ꝓprium est ex ipsis i suis excellentiis manentibus: nichil posse gigni. ¶ Tertia. Ignis et aeris loca sunt sursum: et semper sursum tollūtur Et aque et terre loca deorsum: et semper deorsum feruntur ¶ Quarta. Media magis extremis mixta ⁊ impura inueniuntur. vt aer et aqua. Ignis vero in summo ⁊ terra in cētro sincerior atqꝫ purior. ¶ Quinta. Secundum vtranqꝫ qualitatem ignis aque et aer terre abit/comperiturqꝫ contrarius. Et hec ex contrariis colliguntur qualitatum coniugationibus. ¶ Sexta. Vnūquodqꝫ elementorum vnam quatuor q̄litatum sibi primo et magis determinat. vt ignis est magis calidus q̄ȝ siccus. Aer magis humidus q̄ȝ calidus. aq̄ magis frigida q̄ȝ humida. ⁊ t̄ra magis sicca q̄ȝ frigida.

Primi cap. Secūdi tractatus note.

¶ Symbola/conuenientia. ¶ Elementa symbola sunt q̄ altera qualitate discrepant/⁊ altera conueniūt ¶ Qualitates: Calidum/frigidum/humidum/siccum ¶ Non symbola que

vtraqꝫ discrepant. ¶ Unum alterum/vnum alterius ratio-
nis et nature.

Secundus Tractatus cōtinet tria
cap. Primum quiqꝫ cō
clusiones. duas rationes ad primā. et vnū
16 correlarium post quintam. ¶ Prima con-
clusio. Corporum simplicium alterna ē ge
neratio ¶ Primo quia id sēsu comptū habe
mus vt elementum ex elemento gigni co-
gnoscamus. ¶ Secundo quia eorum est mutua alteratio vt
que adinuicem agant/patianturqꝫ. Igitur et generatio.
17 Sed queres an quodlꝫ gigni queat ex quolꝫ. ¶ Secunda.
Elementorum quodlꝫ gigni potest ex altero quolibꝫ ¶ Nā
omnia adinuicem contraria sunt innata adinuicem agere ⁊
pati. Differentias enim habent contrarias. igit omnia adin
uicem sunt transmutabilia. Transmutatio enim vt genera-
tio in contraria est et ex contrariis. Et q̄uis quodlꝫ alteri
cuilibet contrarietatem habeat: hoc tamē interest ꝙ vnum
vni secundū duas sue coniugationis qualitates contrariuꝫ
est: aliis vero secundum alteram tm̄ vt ignis aque(est enim
calidus ⁊ siccus. Aqua vero frigida ⁊ humida)et aer terre:
nam aer calidus ⁊ humidus/terra frigida ⁊ sicca. sed ignis
aeri altera vt siccitate: et terre altera vt caliditate discrepat
⁊ aqua aeri altera: vt frigiditate: et terre: humiditate. que cū
altera qualitate discrepent ⁊ altera cōueniant: vocamꝰ sym
18 bola ¶ Tertia. Elementoꝝ adinuicē symbolū hn̄tiū cita trā
smutatio est. nō hn̄tiū autē symbolum difficilis atqꝫ tarda.
¶ Nā facilius est vnū q̄ꝫ multa transmutare In hn̄tibus au
tē: symbolū: vnius est transmutatō. vt ex igne calido: trāsmu
tante/vincenteqꝫ humido: erit aer. et ex aere aqua: domināte/supanteqꝫ frigido. Et ex aqua solo humido supato fiet t
ra. et ex terra ignis: frigidum supante calido Erant eni hec
altera semper qualitate cōformia. Est igit elementoꝝ sym-
bolum hn̄tium velox/citaqꝫ adinuicem transmutatio. At si
ex igne debeat gigni aqua: quia symbola non sunt: hoc non
fiet altero tantum vt calido trāsmutato aut sicco: sꝫ vtrūqꝫ
supari/vinciqꝫ necesse est. Est eni aqua ⁊ frigida ⁊ humida
it idē et si ex aere fieri debeat tra. Est igit in non hn̄tibus
19 symbolum generatio tardior. ¶ Quarta conclusio. Ex duo

b⁹ elemēt adiuicē nō symbolis pñt reliq̄ generari.❡Vt ex igne ⁊ aqua pñt generari aer ⁊ terra ⁊ ex aere ⁊ t̄ra ignis et aqua Nam ignis corrupta caliditate et aque humidita- te generabit̄ t̄ra. Remanebūt ei siccū et frigidū:t̄re q̄litates Et ignis cōsūpta siccitate ⁊ aque frigiditate generabit̄ aer. Nam supant calidū ⁊ humidū aeris q̄litates Et sil'r ex aere et terra generabunt̄ ignis et aq̄. Aeris ei corrupta calidita- te ⁊ t̄re siccitate generabit̄ aqua. Nam hui⁹ relictum est hu- midū/illius vero frigidū.⁊ corrupta aeris humiditate/⁊ ter re frigiditate generat̄ ignis.remanentib⁹ ex aere calido⁊ ex t̄ra sicco ignis qualitatibus. Et id fit:ignis generatione sen sui ꝑspecta maxime in ignis flamma.est enim hec fumus ar dens. Fumus autem ex aere et terra. Ex duobus igit̄ adin- uicem symbolū nō habentibus reliqua generant̄ elementa. Et supra hec:alterutri⁹ vtraq3 supata qualitate: fit reliqū. ❡Quinta in elementis symbolū/ꝯsequentiā q3 habentibus 20
alter ex alio gignit̄ et non reliq̄❡Vt ex igne et aere/aere et aqua/aqua et terra.itidem igne et terra que se ordine nō cō sequnt̄ Nam altera qualitate superata fit reliqum vt ab hu- miditate aerea ignis superata siccitate fit aer: remanēt eni3 calidum et humidum. Et a siccitate ignis aerea supata hu- miditate fit ignis:nam remanent calidum et siccum. Et ita in ceteris.est igitur manifestum in talib⁹ alter ab altero gi- gni. Sed q̄ nō generent̄ reliqua ex igne et aere/aqua et t̄ra hoc ideo est:q2 aut maneret caliditas in q̄ cōueniunt et cor- rumperent̄ ignis siccitas et aeris humiditas :et tunc solum calidū maneret ex quo nullum generatur elementum. Aut cor rumpitur caliditas et manent ignis siccu3 et aeris humidū contraria:que nullius elemento⁊ generationi apta veniunt Et ita de aere et aqua/ aqua et terra/ igne et terra ostende. Manifestū igitur ē ex duobus elementis symbolum conse- quentiamq3 habentibus nō generari altera. ❡Correlarium 21
vnde pariter fit notum cum conuenientia elementa in sein- uicem transeunt alter in alter:vno corrupto gignuntur. Et cum ex duobus non symbolis fit vnū alter:duo corrūpunt Hoc ex demonstratis cognoscitur.dictumq3 est sufficienter quomodo ex quolibet contingat omnia gigni/ et quomodo adinuicem generentur.

❡Secundi cap.note.

¶ Secundum rectitudinem/secundũ spẽi varietatem ¶ Se
cundum circulum/secundum specierum similitudinẽ. ¶ F/
dulce ¶ G/amarum.

Ecundum cap. continet duas cõclusiones. tres rõ-
22 s nes et duo correlaria ad p̃mã ¶ Prima conclusio.
Elementa non sunt rerum naturaliũ materia: neq̃z
elementũ elemento ¶ Primo. nõ vnũ. quia oĩa vnũ faceres:
aut ignem/aut aerẽ/aut aquã/aut terrã: hoc autẽ impossibi-
le: sed transmutatio de cõtrario in ꝯriuz: neq̃z duo aut tria.
quia omnia: illa essent ¶ Scd̃o quia cũ ex aere fieret aq̃: il-
lic non generatio: sed sola alteratio esset. Nam aer maneret
vt prius. Ponit̃ enim totus materia. et aqua esset aer. neq̃z
valet dixeris tunc aquã: aerem esse frigidũ. et cum ex aere
fiat ignis: ignem esse aerem calidũ: quia tunc solã cõfitebe-
ris alteratõnem ꝛ non generationem. ¶ Tertio si est aer ex
igne calido cũ generatio sit in ꝯriũ: aliquis aer erit frigid⁹:
et idẽ simul calidũ et frigidum. imo ꝛ cum ex igne fieret aq̃
ignis eẽt frigidus. maneret enim ignis. que sunt impossibi-
23 lia ¶ Primũ correlariũ. Vñ fit vt cum ex duobus fiat alte-
rũ: materia alĩa sit vtrisq̃z cõis. Nã vnũ ex quo fiãt oĩa/ꝛ ex
24 quo fiat reliquum materia esse non potest ¶ Scd̃m fit etiã vt
hoꝝ mediũ quoddã: vt medium aeris ꝛ aque/ignis ꝛ aeris:
his densius/illis rarius (vt inquiunt) infinitũ: alioꝝ materia es-
se non possit. quia ipsum ꝛ igni/ꝛ aeri/et reliquis contrarie
tatem habere oporteret: cum ex eo generarent̃ omnia. et sic
contraria simul essent in eodem. Et cum priuatio sit alteruz
cõtrariorum: iterum non maneret mat̃ia. Et illud ens consi
militer vnũquodq̃z esset/aut nichil esset. Sed dictum est ele
menta adinuicem transmutari: et quando facilius/ꝛ qñ diffi
cilius/ꝛ duas esse cõtrarietates ex quibus collegimus plu-
ra esse oportere elementa: non tantum duo/non tantuz tria/
sed ex q̃tuor illarum contrarietatum cõiugationibus: q̃tuor
esse oportere reperimus. Duas vero (ꝙ contrarie essent) ge
nerationi ineptas qualitatũ cõbinatões reiecimus. neq̃z qd̓
sit in extremo vt ignis aut terra: neq̃z quod in medio vt aer
aut aqua: omnibus posse esse trãsmutationis principiũ iam
ostendimus. Sed plane cõfitebunt̃ quidam media adinuicẽ
trãsmutari posse: sed id non posse extrema ¶ Scd̃a cõclusio
25 Elementa non ꝓcedere in infinitũ secundum rectitudinem

sed finita esse necesse est. ¶ Nam oporteret idẽ infinitas habere cõtrarietates qđ sic ondo. Sit a ignis. b aer. c aq̃. d terra. q̃ b transmutat̃ in a: cõtrarietas aliq̃ est ipsius b ⁊ a que sit albedo ⁊ nigredo. sit itaq̃ʒ b albũ et a nigrum. et q̃ b iterũʒ transmutat̃ in c (q̃ non idem a ⁊ c) ipsius b et c est vna altera contrarietas: q̃ sit siccitas et hũiditas: itavt b sit siccũ ⁊ c humidũ. transmutet̃q̃ʒ b in c. si manet albedo: c aq̃ erit alba ⁊ humida quare igni nigro a contraria. si non maneat: erit c aqua nigra. nam gñstio in cõtrariũ. Deinde itellige ex b generari a. si manet siccitas: a ignis siccus: aq̃ humide c cõtrariat̃. si nõ manet: erit a ignis humidus ⁊ niger. quare si dicebas c nõ seruare albedinẽ sed eẽ nigrum: idẽ erit a ignis ⁊ c aqua. Nã vtrũq̃ʒ humidũ ⁊ nigrũ. Preterea trãsmutet̃ a i e q̃ non reuoluit̃ sed semp̃ scđm noua procedit̃ur elementa. ¶ Cõsimili argumẽto pbo b i tidẽ / ⁊ c (si voluero) esse cõtraria e. q̃ a transmutat̃ in e ẽ alia ipsius a⁊ e a pdictis cõtrarietas q̃ sit f g. itavt a sit f: ⁊ e sit g. Cũ igit̃ a ignis transmutet̃ in b aut manet f itavt b sit f ⁊ albũ: ⁊ tũc manifeste contrariatur e g. vel non manet: et tunc b aer genitus erit albus siccus et g. generetur igitur ex a: e. vel manet nigredo: si sic manifeste contrariat̃ aeri albo et sicco b si non maneat cũ generatio sit ex contrario / et corruptio in contrariũ: e erit albuʒ et g. q̃ si b aer etiã g esset: nõ esset a ad b / et a ad e diuersa cõtrarietas cui⁹ supposuimus oppositũ. Et ita sẽp pcede de b aut quocũq̃ʒ altero volueris: ostendendo sẽp altero supiore accepto ad sequens nouam habere contrarietatem: et infinitis idem vt b aut aliud qđcunq̃ʒ retinere contrarietates. At infinitis idem retinere contrarietatem impossibile est: quia non contingeret generatio. Oporteret enim omnes has trãsire contrarietates. et aliquorum nunq̃ futura esset generatio. Nam si nulla dari queant extrema: media ipsa infinita erunt. imo et neq̃ʒ ignis ex aere vnq̃ futura esset generatio nam vtrumq̃ʒ infinitas contrarietates haberet. et que certe superiorũ sunt. in inferioribus existerent / et que inferiorũ in superioribus: quare ⁊ oĩa vnũ essent. hec impossibilia. Nõ igitur elementa in infinit um secun dum rectitudinem procedunt: sed finita sint oportet.

Tertii cap. note.

¶ ¶ Compages / cõiunctio / cõpositio / iũctura / cõpago.

Ertium cap.cõtinet qnq; cõclusiones.⁊ q̃tuor rõ-
26 t nes ad q̃rtam.¶ Prima cõclusio.Erra uit Empe-
docles ponendo elemẽta adinuicem manere intrãs
mutãbilia:sed adinuicem compabilia vt omnia omibus sint
eq̃lia. ¶ Quia aut intelligit ea cõmensuratione vt q̃to:esse
equalia:vt ex vno pugillo aque sint decem ignis. aut scdm
potentias:vt q̃tum aqua infrigidare:tm̃ aer possit caleface
re.Aut scdm passiones vt quantu; aer albus:tm̃ aqua sit ni
gra:secundum quas non ꝓprie attenditur equalitas:sed po
tius similitudo.Nam in quanto est equale:et in quali simile.
Sic autem faciens videtur materiam elementis cõem face
re.Alioquin secundum que compararet equiuoca essent
27 ¶ Scda Empedocles nõ saluat augmentatõem ¶ Quia po
nit additione ignem igne augeri/aerem aere/aquam aqua.⁊
vnũquodq; sui generis appositione.sic autem dictũ est au-
28 gmentationem fieri non solere ¶ Tertia que de generatiõe
secundum naturam tradidit:dura atq; inepta sunt ¶ Qu a
que natura sunt:aut semper aut plurimum eueniunt.vt ho-
mo ex hoĩe/triticũ ex tritico/oliua ex oliua/ossiũ neruoꝝ/et
membrorum compages.Hec aute; tradit casu ⁊ quadã for
tune temeritate euenire.Et que casu ⁊ temere eueniunt: ex
tra semper ⁊ plurimum contingunt.Et certe horum omniũ
causa est non ignis/aut aer/aut aqua/aut terra:neq; lis que
solum disiungit ⁊ segregat.neq; amicitia que solum counit
et congregat.Neq; fortuna que(vt inquit)ad rerum equali
tatem et non ratio aduocatur. S; horum omnium causa est
vniuscuiusq; natura/bonu; quoddam ⁊ optimũ.de q̃ nichil
meminit:laudaus sua elementa: litem/⁊ amicitiam que deo
29 facit priora.¶ Quarta Empedoclis de motu exilis atq; in
firma determinatio est ¶ Primo quia dicit litem ⁊ amicitia;
mouere:sed quis motus liti/quis amicitie debeatur/ et quo
modo:non determinauit.Debuit enim hoc determinare cur
hic motus sit litis/hic amicitie/aut supponere/aut demon-
strare/aut firme/aut debiliter/aut aliquo pacto ¶ Secundo
quia cum entia moueantur nunc vi vt ignis deorsum: nunc
natura vt ignis sursum:lis natura potius moueret ⁊ amici
tia vniuersaliter vi quadam et preter naturã.Et lite et ami
citia non mouentibus non fieret motus. hoc autem incõue
niens.¶ Tertio quia Empedocles ambiguas ꝯsat sentẽ-

tias: nunc dicens nō lite ignē sursū latū: sʒ vi latum fortuna sursū decidisse. ¶ Crebro vero itidē dicēs ignē inatū sursū agi vt cum in profundas detrusus sit terre radices. ¶ Quarto dicit Empedocles aliquo tpe litem regnare vt nunc mundo (vt est) exīte: aliqñ amicitiā. opʒ igiť eē cām priorē lite ꝛ amicitia q̄ hmōi altnatōnis cā existat. Illiꝰ ātē nō meminit Empedocles ¶ Quita ↄclō icōueniens Empedocles oia ex elemētis ↄstituivoluit ¶ Nam aie passiōes vt scie quēadmodū musica/memoria obliuio et cōsimiles neqt saluare. Nam si aia sit ignis: passiones habebit quecūqʒ sunt ignis. Et si ex elemētis congesta: habebit q̄ pluriū. erit et aia corpalis. nulla autem corpalis. Sʒ hec exactiꝰ exquirere alterius contēplationis existit. 30

Primi cap. tertii tractatus note

¶ Mixta/aialia/vegetabilia/mineralia. ¶ Lychnus pensilis qui et cicindela diciť lampas/lucerna: que nocte tota seruari solet accēsa. Hic Ellychniū funale cādele aut lucerne appositū.

Tertius tractatus continet duo cap. Primū vnam questionem. et eius solutionem

¶ Questio 31

Cum ex igne fit aqua/et ex aqua iterū fit ignis: qꝛ eadē subiecta naťa vtrisqʒ ↄis est: quō ex igne/aqua/ꝛ reliquis elemētis fit mixtū aliqđ: vt caro/os/neruꝰ? Nō ei dicere possumꝰ vt Empedocles: q̄ dixissʒ sic fieri sicut paries ex lapidibꝰ ꝛ laterculis. neqʒ ex tota carne fieri posset ignis: quēadmodū ex tota cera fieri videmus: flāma hac spherica Pyramide (q̄ nobis quotiēs ellychniū accendiť: appet) ↄtinuata aut oleo aut cera subiecta. Et ex opposito scrupus nasciť et difficultas. cū faciamꝰ oim vnā subiectā maťiam: cū ex calido ꝛ sicco vt igne/frigido ꝛ humido vt aqua gñeť caro: si caro nō sit vnū/nec alterꝝ/ neqʒ ipsoꝝ saluatoꝝ mixťa atqʒ cōpositio: quid ipsoꝝ ergo nisi sola maťia relinquiť? ¶ Dicimꝰ elemēta in mixti gñatione se cōtēpare: vt calidum frigidum humidum et siccum remitti: eorum intensiones atqʒ acumina obtūdi: ita vt mixti nature apta sint gignaturqʒ mixtum. Et tunc nec elementa ipsius materia sunt: neqʒ horum extrema contraria: sed eorum medium ad mixti naturam contemperatū quod mixti natura ꝛ spē mo=

derat dirigiturq3. Hinc varie mixtorum oriuntur spẽs ex varia temperamenti ꝓportione. vt hoc ꝓportiõe dupla calidũ ad frigidum/illud tripla. et ita de sicco ⁊ humido Itaq3 mixta sunt ex contrariis elementis et elementa rursũ ex illis: nõ vt ex materia ⁊ que actu sint sed potentia: ⁊ quorũ ĩ mediũ redacte ⁊ cõtempate fuerit passiões. Secdi cap. note.

¶ Vegetes/vegetabilia ¶ Mixta/mixta ꝑfecta.

Ecundũ cap. cõtinet vnã cõclusionẽ. et duas rõnes

32 s ad eam ¶ Cõclusio. q̃dlibz mixtũ circa mundi mediũ existens ex oim cõcurrentia elementoꝝ nascit.

¶ Primo ex terra: q2 in loco terre. ⁊ vnũquodq3 naturã illius (in cuius loco ortũ est) ꝑticipare videt. ex aqua quidẽ q2 terminatione eget. Aqua autem hoc modo optime terminabilis/ ꝓhibensq3 terram decidere/ ⁊ eam ligans/ ⁊ figẽs. Et si terra et aqua affuerint: et ignis ⁊ aer. Nam mixtum perfectum ex contrariorum temperamento nascitur. Ignis autem ⁊ aer aque ⁊ terre (vt contingit substantiã substãtie) sũt contraria. Omnia igit simplicia in tali composito erũt concurrentia. ¶ Secundo ex eisdem sunt ⁊ nutriunt mixta. atq̃ oia pluribus nutriunt. vt plãte (que minus pluribus nutriri vident) nutriunt t̃ra ⁊ aqua. Hic rustici ortos irrigare volentes aquã t̃re admiscent: quo vberius vegetibus alimẽtu3 ministrent. Et q̃d nutrit cõiunctũ est spẽi ⁊ forme: que calore (qui ab igne est) plurimũ eget.. Est eni ignis maxime forme atq3 actionis: vt qui sit natus ferri ad terminum et forma maxime terminus sit. Ignis igit nõ abest. q̃re neq3 aer: vt qui transmutabili vicinior atq3 paratior sit. oia igit mixta ex oib9 simplicib9 cõcurrẽtib9 elemẽtis contemperata sũt atq3 ordinata.

Primi cap. Quarti tractat9 note.

¶ Sempiťna ⁊ ꝑma/celi ¶ Phedon/ liber Platonis ita inscriptus vbi Socrates lethale Pharmacũ hausur9 de imortalitate anime disserit.

Quartus Tractat9 cõtinet ·v· cap. primũ cap. q̃nq3 cõclusiones. duas rationes ad tertiã. tres ad q̃rtam. et duas ad quintam.

33 ¶ Prima conclusio. Expedit de causis generabiliũ et corruptibiliũ deťminatio ¶ Nã vbi cognitiõe assecuta q̃t de oĩ generatiõe et que sint ꝑncipia.

ſingula facilꝰ ꝯſpicere poterimus ¶ Scḋa totꝫ eq̃lia nũero 34
et gñe eadem ſũt: que in ſẽpiternis ⁊ ꝑmis ¶ Eſt ei illic hoc
vt matia/hoc vt forma/et hoc vt efficiẽs. ita gñabiliũ ẽ mate
ria: que ẽ ad eẽ ⁊ nõ eẽ quedã põa/eſt forma/ẽ et efficiẽs: Nã
duo ad generandũ ſũt iſufficiẽtia. Quedã ei entiũ de neceſ-
ſitate ſꝑ ſũt/quedã nũꝙ̃/⁊ quedã qñqꝫ ſunt ⁊ qñqꝫ non ſũt
vt gñabilia et corruptibilia. q̃re non imerito matiã hñt: que
pricipiũ eſt ad eſſe ⁊ nõ eſſe: qḋ gñatione et corruptione cõ-
pletur. Q̃ſ ſi matiã: et cãm gr̃a cuiꝰ habebunt que eſt forma/
ſpẽs/ ⁊ rõ vniuſcuiuſqꝫ ſubſtãtie. Et ẗtiũ ſpẽi effectiuũ. Nã
nichil efficit ſeipm̃. neqꝫ matia efficit quicꝙ̃: vimqꝫ ꝓducen
di hꝫ nullã ¶ Tertia Socrates in Phedone efficientẽ cãm 35
non tetigit ¶ Alios ei icrepat vt nulla loquẽtes: ſupponens
eſſe ſpẽs (quas ideas dicunt) et entia ſpẽꝝ ꝑticipãtia: fieriqꝫ
gñationẽ ſuſcepta ſpecie et corruptionẽ ſpẽi retractione Sꝫ
ꝙ id nõ verꝫ ſit ptꝫ. ¶ Primo qꝛ quereret a Socrate cur nõ
ſꝑ gñant: cũ ſint ipſe ſpẽs ſẽper/et que ipſas ꝑticipare poſſit
¶ Secũdo qꝛ videmus alia efficientia. vt medicus ſanitatẽ
efficit/doctor doctrinam ⁊ vnũqḋqꝫ ſcḋm oꝑantis naturam
q̇d igiẗ introducunt ſpẽm ſeparatãqꝫ Ideam? ¶ Quarta. 36
Neqꝫ rõnabiliter dicunt materiam gñare ¶ Primo qꝛ alte
rans et transformãs gñationis efficiens cã exiſtit. Hanc in
omnibus et natura ⁊ arte factis efficientem cãm dicere con
ſueuimus. matie aũt eſt pati et moueri. Mouere autẽ ⁊ face
re alteriꝰ. nõ igiẗ rõnabiliter dicũt matiã gñare. Et id profe
cto dicebat Democritꝰ Atomos ſeipſas mouẽtes reꝝ mati-
as ponẽs ¶ Scḋo aqua nõ efficit aĩal a ſeipſa aut aliud ele-
mentum qḋcunqꝫ neqꝫ lignum a ſeipſo lectum: ſed requiriẗ
⁊ producẽs ⁊ ars. incõuenienter igiẗ ponunt matiam gñare.
¶ Tertio qꝛ organa attribuũẗ corpori per que generet. hoc
matie aſſcribentes: principale/actum/ſpẽm/qḋ quid erat eſſe
relinqunt: cuiꝰ proprietas eſt agere ¶ Quinta ꝯclõ. Neqꝫ 37
id verum eſt elementoꝝ paſſiones calidum/frigidũ/humidũ/
⁊ ſiccum/et reliquas (ꝙ ſcḋꝫ has ad inuicẽ agant et patiãẗ)
eſſe efficiens precipuum ⁊ per hec: omnia gigni et corrum-
pi. ¶ Primo. quia quod habet nobiliſſimas et maxime acti-
uas paſſiones deberet potius ſemꝑ agere et alia corrũpere:
videẗ tñ ignis ⁊ motus. ¶ Scḋo qꝛ ſic dicentes ſimile dicũt
atqꝫ ſi dicant ſerrã pricipaliter effectiuã: ⁊ vnicuiqꝫ iſtrumẽ-

toꝝ agendi principalitatē attribuant: ⁊ vtens organo existi-
ment deterius. Atqui hoc esse nequit. Incidēte enī atqȝ ser
rā dirigente diuidi necesse est. sȝ quō organis vtentia moue
ant: non vident.

¶ Secundi cap. note.

¶ Obliquus circulꝰ/ zodiacꝰ/ signifer ⁊ aīalis circulꝰ ¶ Pe
riodus/ durationis natura institute t̄minus ¶ Est et piodus
illa tota (que natura determīata ē) duratiōis series Et circui
tū/ cōprehēsionēqȝ interp̄tant̄.

Ecundum cap. cōtinet q̄tuor cōcl'ones. ⁊ vnū corre
38 ſ lariū ad tertiā ¶ Prima ppetua est gñationū ⁊ cor
ruptionū series ¶ Nam lationes supiores ppetuas
esse mōstratū est. Hec aūt sempit̄no gyratu adducūt aut ab
ducūt gñans. erit itaqȝ ppetua hmōi gñationū ⁊ corruptio-
tionū series. Et certe rōnabiliter. nam latio illa: prima ē ge-
nerationē p̄cedēs/ et sp exñs. Et rōnale est primum poste-
rioribus esse cāȝ: et semp ens aliqñ enti/ et aliquādo nō enti.
39 ¶ Secunda vt sit hmōi perpetua generationum et corrup-
tionum subsecutio: non satis est primi circuli afferre lationē
sed et alias vario mō icedentes ponere necesse est ¶ Nā ge-
neratio ⁊ corruptio cōtraria sūt. ⁊ idē inquātū idē et cōsimi
liter se hñs semp est natū facere idē. q̄re exñte vnico circulo
solū fieret aut gñatio aut corruptio. Ponendi sunt igit̄ plu
res q̄ vt cōtrarii: contrarios inducāt effectus. Hinc fit vt su
premi circuli latio non videat̄ gñationis ⁊ corruptionis cā:
sed latio ea que sub obliquo demeat circulo. nam continue
duos varios motus cōtinet. Et inclinationē hȝ que nūc sue
p̄ñtie causa est/ nunc absentie/ nūc vt prope sit/ nunc vt longe
40 ¶ Tertia tempꝰ gñationis est equale tempi corruptionis.
¶ Nam equali exñte distantia equalis est motus. Distantia
aūt accessꝰ ad nos eq̄lis ē abcessui. et accedente sphera vt so
lis: oīa oriri/ germinare et pubescere videmus. abcedente ve
ro: tabescere atqȝ marcessere. Est igit̄ tempus gñationis e-
41 quale tpi corruptionis ¶ Correlariū. Fit etiam vt vniuscu
iusqȝ vita numerum habeat quo determinatur. Nam omniū
est ordo. et omnium tempus/ et vita clauditur periodo Sed
non omnium eadem est periodus: sed his quidem minor vt
ānua/ his vero maior. Accidit tamen sepe sue periodi metā
non attingere: sed citius occumbere propter causarum con

fusionem ⁊ materie inequalitatem:que nonvbiqꝫ eadē/ eas
dēqꝫ ṽtutes habens.¶Quarta.Non iteruꝫ ꝑter rōnem eue 42
nit cōtinuas esse generationes ⁊ corruptiones:vt nevnq̄ꝫ q̇
dem defecture sint.¶Nam in omnibus comptum est meli-
us semper desyderare naturam. melius autem esse q̄ꝫ nō eē
Esse autem in omnibus continue existere:ꝓpter longe a ꝑn
cipio/rerūqꝫ origine distare impossibile est.Reliquo igitur
modo vt fieri potuit compleuit deus esse:continuā faciens
generationum seriem.Et rationabiliter res hoc pacto vt se
cundum circulum sempiterna duratione trahuntur.vt sim-
plicibus licet intueri.ex igne generari aereꝫ/ex aere aquā/
ex aqua terram/ex terra aquam/ex qua aerem/ex quo iterū
gignitur ignis.Hoc enim pacto imitantur sempiternum ce
li gyrum et circulationem:que ipsarum causa existit. dictū
enim est prius quomodo est vnum primuꝫ continue mouēs
ingenerabile/incorruptibile/inalterabile/⁊vnus ꝑmus mo-
tus:cuius numerus est tempus.et quomodo hoc ⁊ q̄re.

Tertii cap.note.

¶Essentia ordinata/quorum prius est de essentia posterio-
ris:aut quo non existente alterum non esse contingat.¶Ge
nerationes secundum rectum perpetuarentur si semper ge
neratorum fierent noue species:et nunq̄ꝫ relaberentur in ꝑ
ores.¶Secundum vero circulum quando finitis ⁊ natura
determinatis rerum speciebus semꝑ reparant̄:in cōsimiles
reuoluendo species.

Ertium cap.continet quinqꝫ questioues. et earum 43
t solutiones.¶Prima questio.Cum continue gene
rationes generationibus succedant/ et transmuta-
tio trāsmutationi/et hoc ens generatum post hoc/vt nō ali-
quando deficiat:an aliquid ex necessitate erit/an nichil/ sed
omnia non fieri contingat?¶Responsio.aliqua de necessi-
tate erunt et aliqua non:quēadmodum īcessurus potest am
bulare et non ambulare:ita quod generabitur potest nō ge
nerari.Et generari et non generari:vt erit et non erit:se ha
bebunt.¶Secunda questio.Cum sicut aliq̇d necesse est es- 44
se ⁊ aliquid contingit:ita aliquid fieri necesse sit vt celi con
uersiones?an si sit prius:eiꝰ posterius esse necesse sit:an econ
uerso?¶Rn̄sio.in eēntia ordinatis posteriore existente ⁊ ꝑ
us esse necesse est vt domo existēte vt fūdamētū sit necesse ē

Et si fundamētū ē:lapides/ꝛ intritū sūt nō tñ retroagiť nisi
45 posteri⁹ de necessitate sit futuꝝ. ¶Tertia an gñationes se=
cundū rectū:anne poti⁹ secūdū circulū ꝑpetuenť? ¶Respō
sio nō ꝑpetuanť gñationes scđm rectū. Nā ifinita nō erunt
hoc mō spēvaria. Nā si posteri⁹ est in talibus:ꝛ prius esse ne
cesse est. Et si pri⁹ de necessitate erit:et posterius. vt licet in
reꝝ spēb⁹ intueri. Neqꝫ finita erunt. nā aliqñ ꝑtransita tota
essent vt caderent atqꝫ deficerent gñationes. Sed ꝑpetuanť
gñationes scđm circulū. Sic eꝛvidemus orta secūdū notas
spēs repari ac redire. et cā huius est motus celi:qui in circu
lū voluiť et motus solis sīlia successionibus suis reparans
tp̄a/mēses/ꝛ horas ꝛ genita genitis similia:ei⁹ gyꝝ circū(q5)
46 lationē imitantia. ¶Quarta questio. quare si nubes ē opor=
tet pluere ꝛ si pluit oportet iteꝝ nubem eē. ꝛ nō opꝫ homies
aut aīalia in seipsa reiterari? ¶Rñsio hoc ē qꝛ hec transmu
tatio vt pluuie et nubis aquose et ecōtra magis imitať circu
lum:aīalium vero minus. imo quodāmō videť esse secundū
47 rectū ¶Quinta questio. an oia similiť itereť/an non? ¶Re
sponsio. quoꝝ substantia mota ingenita est ꝛ incorruptibilis
eadē numero redeunt. vt sol/vt astra. Quoꝝ vero corruptibi
lis:non numero sed spē eadē reparanť:vt cum ex aqua fit aer/
ex quo iteꝝ fit aqua:nō eadem aqua numero sed spē repať.
Corruptibilis eī aqua:et talis vt eā cōtigisset nō esse.

Secundi de gñatiōe et corruptiōe finis.

¶Jacobi F stapuleñ ī quatuor libros Meteoroꝝ Arſ. paraphrasis

primi cap. primi tractatus ꝑmi libri Meteoroꝝ note

¶Meteoros sublimis īterp̄tať. Meteorologia/ipfectoꝝ mixtoꝝ disciplina:quoꝝ quedā sūt ignea/hec aquea/hec aerea/illa vero terrea. ¶Impressiones ignite sūt. stipule ardētes/eges/dali/sydus volās/cādele/trabes/colūne/teretes lācee/clypei/globi/faces/ignite pyramides/draco volās ꝛ files. ¶Phātasmata sunt:hiat⁹/colores/illuminationes/galacia Adduntur etiam cometa ꝛ galacia ignitis. ¶Astroꝝ lacte/via lactea galacia. ¶Imp̄ssiones aquec sūt:vapor/ pluuia/ros/ pruina/nix/grando/fōtes/flumīa/mare. ¶Aeree venti/tremot⁹/fulmīa/echnephias/typhō ¶Que radioꝝ appītiōe fiūt sūt halo /iris/virge/ parabelii. ¶Impressio/ mixtum/imperfectum.

Tabula Primi libri Meteororū

Tabule.finis

Liber meteoroꝝ continet quatu-
oꝛ ptiales libꝛos:ignis/aq̃
aer/terra Pꝛimus duos tractat⁹. Pri
mus tractat⁹ tria cap. Pꝛimum cap.
vnã concl'onem: qua ea de quib⁹ iam
egit/ꝛ que postea actur⁹ est:complecti
tur ¶ Conclusio de pꝛimis causis na-
ture /de oĩ motu naturali/de celis astroꝝ multitudine poꝛna
tis/de elementis quot et q̃ sint/de eoꝝ adiuicem ꝑmutatio-
ne/et vl'r de generatione ꝛ coꝛruptione dictũ est. Nũc partẽ
illam(quã Meteorologiã vocãt)supest absoluere. ¶ Nã hec
sunt que accidunt scđm naturã iordinatiorẽ quidẽ: magisq̃ꝫ
transmutationi puiã ꝛ minus sibi constantem. Et pꝛimo de-
terminabim⁹ de imp̃ssionib⁹ ignitis/phantasmatibus/come-
tis/et astroꝝ lacte. de ipꝛessionib⁹ aq̃. deinde aeris vt spiriti
bus/terre tremoꝛib⁹/fulmib⁹/ecnephiis/typhonib⁹. de his q̃
radioꝝ apparitione fiũt. et terre/vt q̃ congelatione ꝑcreent
deinde de aĩalib⁹ ꝛ plãtis. His ei determinatis fere que a pꝛĩ
cipio ꝑposuim⁹:finẽ suũ nacta erũt ꝛ assecuta.

¶ Secundi cap. note.

¶ Aque et terre noĩe/aquea et terrea etiam complectimur.
¶ Theoꝛema / pꝛincipium /aut pꝛopositio in geometria de
monstrata.

Ecundũ cap. continet duas conclusiones. et q̃tuoꝛ
de continentie int̃ celum et terram diuersitate:opi-
niones. ¶ Pꝛima conclusio. celũ cã est efficiẽs im-
pꝛessionũ et apparentium de q̃bus intendimus. aqua et ter
ra materia:materiamq̃ꝫ vnde fiant pꝛestant. ¶ Nam idcirco
mũdus iferioꝛ quatuoꝛ elementis complexus:igne/aere/aq̃
et terra(quoꝝ hec ad mediũ/illa a medio ferunt: et quoꝛum
supeminens ꝛ sũmus celũ tangens est ignis. terra subsidẽs
ꝛ infima. aqua ꝛ aer media/aqua terre vicinioꝛ:aer vo igni)
celo attiguus est: vt ab eo recipiat virtutẽ. Est autẽ ex neces
sitate supioꝛibus lationib⁹ attiguus vt oĩs ipsius virt⁹ inde
gubernet. Celum enim primã causam putare opoꝛtet vt cu-
ius motus ꝑpetuus sit finẽ non habẽs:sed semꝑ in fine. Et
aquam et terram apparentium materiam ꝑstare: postea fiet
manifestius. Hinc enim elementi ab elemento vt ignis ꝛ ter
re distantia finita. et omnia eiusdem materie similitudie cõ

uenire oportet quo possint subiecta elemēta pati:materiāqȝ
eorum que in ipsis fiant:ministrare. ¶ Secunda. Terra cō 3
paratione corporum circunstantium parua existimanda est
¶ Nā theorematibus mathematicis cognituȝ est terrā mul
tis astris esse minorem:que punctorum instar ad circumābi
entia corpora nobis apparent. Est igitur terra ad ambien-
tia corpora paruula mole extimanda. Et quid inter celum ꝛ
terram mediaret fuit opinionum diuersitas. ¶ Quatuor de
hac diuersitate opiniones. ¶ Prima est antiqua opinio.ꝙ 4
mundus circa latōnes superiores sit celesti corpore plenus
dictus ether(vt recte voluit antiquitas)quia sempiťne cur-
rat:et aliquid diuinitatis eius natura pticipet. Quod et nos
ipsi hoc nostro euo dicimus. Non enim putare oportet ra-
ro:neqȝ semel neqȝ bis ab hominibus(que prefuerunt)ite-
rari opiniones sed infinities. Anaxagoras autem etheravo
cauit:quia sempiternum ignem ipsum putauit. ¶ Secunda
opinio est dicentium totum a terra ad sydera aere plenum
esse.quia sic appareat. Sed hec puerilis est opinio : et ma-
thematicam non tenentium. Excederet enim nimis equali-
tatem communis analogie ad coelementaria corpora.
¶ Tertia est dicentium illam totam distantiaȝ esse igne ple
nam. Sed si sic:olim destructum esset vnūquodqȝ elemento
rum. ¶ Quarta est dicentium intercapedinem celi et terre
totam aere et igne plenam. Sed id esse non potest. Nam cū
ex terra fit aqua/et ex aqua fit aer/et ex aere fit ignis/vide-
mus excessum molium.et qualis proportio tantille terre ad
factam aquam:tanta et totius terre ad totam aquam. Et q̃
lis aque ad factum aerem: et totius aque ad totum aerem.
Quare maior moles aque ꝙȝ terre et quam oportet interca-
pi:et maior aeris ꝙȝ aque. Et quamuis ex seinuicem secun-
dum se tota non fiant neqȝ equalibus molibus se circūstent
eorum tamen equalis virtus:vt vnum alterum superare/su
peruincereqȝ non possit. Et manifestum est neqȝ solū vnum
neqȝ duo/sed tria aquam/aerem/et ignem inter celi et terre
contineri ambitum.

Tertii cap. note.

¶ Sincerus/purus.

Ertiū cap. cōtinet tres questiones ⁊ earꝫ solutiones
5 t ¶ Prima questio quō ignis et aer ad celū ordinēt?
6 ¶ Scđa q̄re a superioribus astris in vicinia terre fit
7 calor. et quidem valentior q̄ȝ in viciniore et aeris media
regione? ¶ Tertia cum ex aere fiat aqua ꝓpter quid ī
sūma aeris regione non fiāt nubes? cū remotior a t̄ra existat
vbi vis illa reuerberata radiorꝫ solis attingere nequeat: et
vim caloris iprimere. quare videat̄ esse frigidior. ⁊ nubes ge
nerari videant̄: vbi desinit reflecti atqȝ reuerberari solis ra-
dius. videtur igitur a fortiore ibi debere generari: aut nō ex
omni aere pōt fieri aqua ¶ Prime solutio q꞉ ignis purior ē
superior existit: sinceriorem locum celum lune attingens: et
aer minus sincerus inferior: ignem puriorem attingit ¶ Se
cūde solutio. q꞉ celestia corpora medio circunferant̄: illo mo
tu sua astra mundo inferiori applicata: caliditatem impri-
munt/ et causant. Nam tota materia que illis subest corpori
bus: potentia calida est/ frigida/ humida et sicca. Et aer tri-
fidus est/ tresqȝ possidens regiones: hanc supremam/ hanc
8 infimam: et tertiam his duabus supreme et infime mediam
9 Suprema est illa que (quia continetur ab igne et ei cōtermi
na existit) vim caloris ab ignis vicinia concipit. Infima ve-
10 ro reuerberatos a terra et solidis corporibus solis ra-
dios sentit. ¶ Media vero existit vbi a parte su-
perioris vis illa ignea calorem suum imprimere desinit: et ex
parte inferiori vbi radiorum reuerberata virtus deficit. Su
prema semper calet subtilis/ et pura/ ⁊ ignis naturā imitans
non tamen est ignis et ardor: ⁊ cum igne motu celi circunfer
tur/ agitaturqȝ circulo. Infima itidē calet. tum propter va
pores et exhalationes quas in se receptat omnes. Est enim
vapor calidus ⁊ humidus vt potētia aqua: vt halitus aque:
et exhalatio calida et sicca vt potentia ignis. quemadmodū
ea que a terreis et siccis vt sulfure expirant: ⁊ leuitatis na
turam participantia: locum in aere querunt. Tum quia (qui
a solidioribus reuerberantur corporibus) in se radios reci-
pit duplicatos: et quibusvis calefaciendi maior inest: quia
replicati. Reflectuntur enim a solidis corporibus: vt que
eorū vim longius in rectū se diffūdēdi supent ꝑpedimētoqȝ
sit colligit̄qȝ ī vnū ꝓ᷑ .q̄re fortior: ⁊ se reflectēdo m̄ltiplicat

Et media est semper frigida et densa magis:que predictis
(vt incalescat)caret occasionibus.❡Tertie.Nubes nõ so-
lum ex aere generantur:sed ex vapore eleuato:qui in conta-
ctu frigidiuscule medie regionis densatus:in nubem apta-
tur:plerunqз vt stillet pluuia . Nam frigidi est condensare
condensatũqз ad grauiorum naturam preparare.Secundo
quia supreme aeree regionis aer calidus/siccus/ ⁊ rarus ẽ:
ignis naturam imitans:in quo non possunt cõsistere nubes
Disgregat enim calidum ⁊ dissipat. Tertio qꝛ circulari mo
tu agitatur.Unde fit vt congregari nõ possent:atqз in aquã
conuerti,phibente motu.Quarto.quia venti non videntꝰ al-
tissimos montes transcendere:sed circa loca terre stagnare
igitur et minus nubes.Nam nubes fit ex vapore humido et
calido:exhalatione(ex qua pcreatur vẽtus)grauiore. Et q̃
uis solem et astra calefacere dixerimus:non tamen debemꝰ
existimare ea esse calefacta.Nam calefaciunt hec que dũ fe
runtur medium fortiter diuidunt et secundum rectuз:ita vt
aliquando lata ignita atqз liquefacta soluantur.Non auteз
ita de sole existit et ceteris astris.Et sol maxime calefacti-
uus est et velocius inferioribus vt luna:in suo orbe fertꝰ.Et
ꝙ sol adhuc non sit calidus indicium est ꝙ appareat albus
et non igneus.

Primi cap. Secundi tractatus note.

❡Ex Egis/capra❡Dalus/torris❡Insidiu/in die.

Secundus

Tractatus continet quin-
qз cap.Primum cap.cõ-
tinet causas flãmarum in summõ aere apparẽ
tium.earum generationes.et quando ⁊ vbi ge-
nerentur❡Flammarum cause.Causa efficiẽs 1
est celuз:et materia est exhalatio calida et sicca.❡Earũ ge 2
neratio.Terra a sole calefacta duplicem emittit spiratione
Unam calidam et siccam/et hec exhalatio dicitꝰ:aliam cali
dam et humidam/⁊ hec dicitur vapor.Et exhalatio quideз
nata est supereminere quia leuior:vapor autem humidꝰ sub
sidere:q̃a grauior.Et quia(vt diximus) ignis celo cõnuius
est et cõterminus et pars aeris suprema ꝯuia igni ⁊ in igne
locata:quãdo illic exhalatio ꝯtingꝰt inflammatur facile:pa
ranturqз incendia.quẽadmodum fumum apud nos inflam

mari videmus facile. Est enim flamma sicci spiritus ardor.
Et differunt he flamme ꝛ hec incēdia multitudine/paucita
te/positione/ꝛ figura. Nam cum inflāmatio lata est/ꝛ discō
tinua/ꝛ longa: dicitur stipule ardentes et figurā illā imitaꝛ.
Et qñ per globos accendiꝛ ꝛ scitillat: Eges ꝛ capre. quādo
non scitillat: est dalus. Et que accendiꝛ secundū longū ꝛ la
tum ꝛ transcurrit suo tractu aera post signans: sydus repē-
tinum ꝛ volans nuncupatur. Et hec aliquando in supma ae
ris parte fiūt. vt cum materia calidior/siccior ꝛ rarior ꝛ ma
gis ardoris naturā imitata fuerit. et aliquando in infima vt
quando densior fuerit ꝛ humidior. Hinc fit vt syderū volan
tium motus ꝓiectioni similis esse videatur. Nam aliquādo
obuiant frigido a summa parte: a quo repelluntꝛ. que si debi
liter: latera sequntꝛ. si validevt detrudi in imum valeant: deor
sum eiaculata feruntur: aliquando in mare/aliquando in t-
ram decidentia. densum enim deorsū reuerberare natuꝫ est
Et hac de causa deiiciuntꝛ fulmina. Si frigidū ex ima parte
relinqunt: sursū emicant ꝛ natura quidem: vi autem atqꝫ in
iuris deorsum. Ad latus aūt plerūqꝫ: qꝛ sit hoꝝ mediuꝫ quo
motu sursum vt euolent exitum querunt. ¶ Scd q̄res quo-
modo aliquando magna pars aeris: mira celeritate videaꝛ
incendia concipere ¶ Dicimus sicut supposito facile iflam
mabili lucerne vt puluere sulphureo: cum lucernam incēdis
totum tibi subito accendi videtur: ita ꝛ multa incendio para
ta in aere exhalatōe leui occasione accensa: videtur aer sub
ito repenteqꝫ exardescere. Et vniuersaliter he flāme et hec
incendia (que Epicaumata vocant) a similitudie figure quā
imitantur nomina sumūt. vt candele/ trabes quas docidas
dicunt: colūne/lancee teretes/clypei/globi/faces/ ignite py
ramides: ꝑterea Xiphie /Hippei/Ceratie/Bolides (q̄s di-
cere possumus gladios/eq̄nas iubas/cornua/ꝛ iacula igni-
15 ta) et consimilibus appellenꝛ noībus. ¶ Quando et vbi fiūt
¶ Et apparent tempore sereno de nocte/ꝛ aliquando inter-
diu. et omnes fiunt sub globo lune: cuius hoc indicium est.
Nā cita velocitate moueri ꝑcipiunꝛ: quēadmodū ea q̄ ꝓpici
mus: et pretergredi solem/lunam et astra. hoc autem est q̄a
prope sint.

Secundi cap. note.

¶ Puniceus/igneus/croceus. ¶ Purpureus/roseus/ san.

guineus ¶ Crassior/densior ¶ Caligo exhalatio vt nubes su ſpensa. ¶ Cum hiatus vt vastũ doliũ extiterit: Pithetes nũ cupant. Est ei Pithos dolium

Ecundũ cap. ꝯtinet cās phantasmatũ: vt hiatuum/ 14
ſ voraginũ/ ⁊ coloꝝ. ⁊ quō fiũt ¶ Phãtasmatũ vt hia-
tuum/ voraginũ et coloꝝ cause sũt eedē vt flãmarũ. 15

¶ Quō fiãt sicut ĩ noctꝫ serenitate exhalatio calida et sicca (vt nuꝑ dictũ est) aliqñ ardet et fiũt stipule/ Eges/ Dali/ ⁊ cetere flãme: ita aliqñ solũ lumine colorantur ⁊ tũc fiũt phãtasmata. Aeree eĩ exhalationes lumis refractiõe oĩmodos colores ostendunt et maxie puniceũ ⁊ purpureũ: qꝛ hi colores ex igneo ⁊ albo apparẽt ꝑmixtis: sicut orientia sydera monstrant. Presertim cũ ee talia specula sint: que nõ imaginem sed colorem suscipiant. Hinc colores in aere plerũqꝫ repñtanť diuersi: nũc punicei/ nũc purpurei: nũc clariores vt q̃ rariore caligine suscipianť/ nũc subobscuri vt q̃ crassiore Albũ eĩ in nigro multas facit varietates ⁊ flamma in fumo: ita lumẽ in caliginis nũc dẽsitate nũc raritate coloꝝ oĩmodas diuersitates. Et hi colores nõ ita ĩ sũma die apparẽt: qꝛ illos lumis abũdãtia ĩpedit nec in sũma nocte: qꝛ hos videri ĩpedit noctꝫ nigredo. Et nõ multo tꝑe ꝑdurãt: quia eoꝝ mãia euanida est et cito segregata disparet. Sed hiatus apparet quando lumen (interueniente nigro) disrumpitur vt lumine ambiente: quedam media appareat profunditas (quam Bathea dicũt) q̃ cũ fuerit magna et concrescens voraginem et Chasma dicimus. et sepe ex talibus Dali excidere videntur

¶ Tertii cap. note

¶ Cometa et cometes idem. ¶ Errantes stelle/ planete. ¶ Canis/ celestis imago que in canis similitudine pingitur/ posterioribus pedibꝰ hyemali diuisa circulo/ capite occasũ spectans ad Equinoctialem circulũ declinãte: dextro pedi Orionis fere supposito. oritur cum Cancro/ in femore tres stellas habet ¶ Canis/ canis maior ¶ Orion est celestis imago que vt homo depingiť ense incinctus/ dextra clauam tenens/ occasũ respiciẽs/ ⁊ cũ Tauro decertans: quẽ Equinoctialis circulus in zona diuidit/ oritur oriente Sagittario

¶Zona/Orionis balteus¶Medius Tropicorum locus/Equinoctialis circulus¶Quinq3 stelle/Mercurius/ Venus/Mars/Jupiter/Saturnus¶Tropicus hyemalis/ circulus Capricorni:qui τ bruma dicit.

t Ertium cap.cōtinet tres de Cometa opiniones.earū reprobatiōes.prime tribus rationibus. secunde
16 duabus.et tertie quinq3.¶Tres de cometa opiniones.¶ Prima est Anaxagore et Democriti credentiū cometam esse congregationem stellarum errantium.que quia prope sunt:lumen suum alternatim refundant/et ad se dirigant/seq3 tangere videantur.Cuius signum est(inquit Democritus)quia dissoluto cometa apparuerunt stelle quedā.¶Sed id non esse verum ostendimus.Primo.Quia nō modo semel apparere debuissent stelle plures dissoluto cometa:sed semper.quod non videtur¶Secundo.quia Egyptii dicunt errantes stellas adinuicem coniunctum iri et alius:τ non facere cometam.quod nuper nobis videntibus factum est:Joue stellam in geminis subeunte:τ(non facto cometa) se separante.¶Tertio.Stelle per seipsas parue et pene indiuisibiles videntur.Si igitur coniungantur et tangant nichilominus maiores non videbuntur vt neq3 si indiuisibile tangat indiuisibile.Non igitur ex stellarum cōuentu tam vaste
17 ste molis generatur cometes.¶Secunda opinio est vocatorum Pythagoreorum dicentium cometam: vnam eē stellarum errantium que diu latuerit sub radiis solaribus:que modico excessu a sole disgreditur.quod Mercurio accidit. Et ideo cometam visibus humanis se prebere conspiciendum.¶Sed neq3 idvex quidem est.Primo.Quia non modo circa errantes stellas apparent come:sed et circa alias. Quod et nosipsi vidimus circa vnam stellarum:que sunt in femore Canis.Nec solum Egyptiis(qui idem asserunt)credimus.Et coma illa debilis fuit τ magis in partibus astro adiacentibus¶Scdo q2 si esset vna stellarum errantium:sēper appareret cometa sub signifero circulo.Nam illic semper meant errantia sydera.sed omēs qui adhuc tpibus nostris visi sunt:sine occasu super horizontē disparuerūt cōsūpti:extra signifex ambitū existentes. et sub Asio pncipe ap-

paruit:vastus/horrendusq; Cometes rigente hyeme τ gelu
τ serenitate:vespi añ solē occūbēs. Et ideo prima die paruz
apparuit:postea magis.q̃ lumē suū ad tītiā celi ptē extendit:
i ō noiatus est via.et ascēdit vsq; ad zonā orionis τ illic con
sumptus dispuit. Et he itidē rōnes faciūt cōtra Democritū
¶ Tertia opio est hippocratis Coi τ Eschylli ei⁹ discipuli/ 18
suoꝝq; sequaciū:dicētiū corp⁹ Comete stellam esse errantē
τ comam accipere,pрter locum humore a sole ad ipsum ele
uato et lumīe refracto.τ a medio tropicoꝝ loco non attra-
here aquam:quia consumpta est a solis latione. Ideoq; il-
lic comā n on gerere:et qñ est in declinatione ad austrum:qꝛ
breuis est decisio circuli sup terrā relicta τ magna sub terra
Et q̃uis copiā aque habeat: visus tamen non bene ptingit
ideo illic non apparet Cum vero ad boreā relictus fuerit:qꝛ
illic magna circuli decisio sup terram relicta est: accipit co
mam et apparet cometa ¶ Sed q̃ non recte sentiant Patet
primo.quia omnis cometa sub signifero circulo inciperet τ
deficeret.multi autem extra circulum visi sunt:τ plures vno
simul facti sunt. ¶ Secundo si per refractionē humore ele-
uato apparerz coma:deberet interdum comam relinquere/
et interdum eam resumere. ¶ Tercio.quia preter quiq; stel
las nullus apparerz vnq̃ Cometa.id autem falsum est. sed
visus est:τ q̃nq; preter ipsum super horizontem eleuate stel
le. ¶ Quarto falsum est in medio Tropicorum loco τ Au-
stro non apparere cometam. Nam circa magnum terre mo-
tum in Achaia(cum fluctus burim et Elissen Achaie vrbes
operuerunt)ortus est in Equinoctio magnus Cometes tē-
pore estiuo. Et iam multi facti sunt ad austrum. Sub atheni
ensium enim gloriosissimo principe Wolone facta est coma
ta stella circa Tropicos hyemales:et sole illic existente mē
se Gameleone quem Octobrem dicimus ¶ Quinto.tantam
refractionem astri esse quantam comam visi sunt habere co
mete impossibile est. Constat igitur omni ex parte Hippo-
cratis et Eschylli determinationē non esse recipiendā.

¶ Quarti cap.note

¶ Pogon pogonos/barba. Hinc Pogonia:cometes cui
inferiore ex parte in speciem barbe:longe promittitur iuba
¶ Est τ visus aliis seculis incognitus sub Augusto Cesare

candidus cometes argenteo crine ita refulgens vt refulgē-
tie excellentia vix contueri liceret specieqꝫ humana dei effi
giem in ſe oſtendens vt prodit C. Plinius. Sed quis nō in
telligit hoc domini prenuncium fuiſſe aſtrū: cum voluit de-
us homo in terris videri: ⁊ cum hominibus noſtram ſortem
miſeratus conuerſari. ¶ Eleuantia exhalatōnes ⁊ vapores/
ſol/planete/et aſtra. ¶ Hypercauma/ Epicauma/incendiū
ſurſum apparens. ¶ Tropici/ṫmini vie ſolis

Quartum cap. cōtinet cauſas comete. eius generati-
q onem. eius diuerſitatem. Signa ꝙ ſit calide ⁊ ſicce
nature. Cur non multi paſſim/cur raro/⁊ cur freqn
tius extra Tropicos appareant. Et preter litteram Ariſto
19 telis ſignificationes comete ¶ Comete cauſe. efficiens. ſol/
planete/aſtra. Materia. exhalatio calida et ſicca ¶ Comete
20 generatio. Cum eleuatur exhalationis calide ⁊ ſicce multi
tudo vſqꝫ ad illam ſupremam aeris regionem in ignis cōfi-
nio exiſtentem/circulari motu agitatam: que quidem cōpa-
cta ſit ⁊ denſa/bene inflammabilis: ſic ut nō multum exura
tur/neqꝫ cito extinguatur/habeatqꝫ ſubiectam diſpoſitā ex
halationem aſcendentem vt aptum et conueniens pabuluꝫ:
tunc fit ſtella comata. Facile enim propter ignis viciniam ⁊
loci ſui diſpoſitionem inflammatur: et ad illius ſummi aerꝭ
motum: ſyderis curſum imitatur. Et hic flammam in mo-
dum crinis circunquaqꝫ diſpergit qui crinitus dicitur: hic
deorſum demittit et tunc pogonia eſt quem barbatum dici-
mus: hic vero in latus porrigit et hunc dicunt caudatuꝫ.
21 ¶ Cometarum diuerſitas. Horum eſt duplex. Quidam per
ſe apparet non in loco aſtri: et totus eſt Hypercauma. Ali-
us ſub aſtro/nunc ſub erratico/nunc ſub alto et fit in modū
Halonis circa ſolem aut lunam: nunc crinem/nunc Pogo
na/nunc flammam in latus porrigens. Sydus autem comā
non habet. Hoc tamen intereſt. Quia Halon fit refractio-
ne vt poſtea fiet manifeſtum: cometa vero flamma et incen
dio. Hinc fit vt Hippocratis ad ſolem refractio parum ſit
probanda: quia frequentius per ſe fit neqꝫ circa ſolem ne-
22 qꝫ aſtrum aliquod: ꝙ circa aſtrum. ¶ Signa ꝙ cometa cali
de ſit et ſicce nature. Cometam ignee eſſe conſiſtentie ⁊ na-
ture hec ſunt indicia. Quando apparent comete: validi per
flant venti ⁊ ſiccitates ſunt multe. Hoc enī iō eſt qꝛ eleue-

tur exhalationis multitudo humidum euapoꝛans et ſoluẽs:
vt in aquam concreſcere/denſari/ſoluiqȝ non poſſit Et cum
comete pauciores/minores/et rariores:pauciores erũtven=
ti ac ſiccitates.Cumvero maiores:validiores eruntveuti et
anni ſicciores.Et memoria ꝓditum eſt aliquando ſic inua=
luiſſe ſpiritum:vt magnus lapis ſublatus fuiſſet in aera qui
in Egyptios lacus claro die decidit et circa noctem appa=
ruit cometes horrendus:hyems ſicca fuit/ Boreas in Nilũ
obtinuit faciẽs fluctus et ĩundationem.et Auſter extra flu=
ctum:impetuvalido ꝑflabat et arida impetebat loca Et ſub
principe Nicomacho circa circulum equinoctialem exoꝛtꝰ
eſt cometes diebus paucis ꝓdurans/aveſpera oꝛtũ faciens
quo tempore inſolitusventusvexauit Corithũ. Hec ſuffici
entia prebent argumenta: cometem nature eſſe ignee calide
et ſicce.¶ Et ſi queras cur non multi ſimul paſſim? cur ra=
ro? cur frequentiꝰ extra Tropicos fiant? ¶ Hoc ideo eſt.qꝛ
raro materia tãta eleuata eſt:vt ſufficiat facere cometã vnũ
aut multos.Et ꝓpter diſgregationem et ſolutionem mate=
rie qne fit nunc a ſole/nunc ab aſtris/ et feruore ſolis ſemꝑ
illac diſcurrentis/ſub tropicis foꝛtius diſpergitur atqȝ diſ=
ſoluitur materia:ꝙ̄ extra illum celi ambitum. ¶ Preter lit 23
tere Ariſtotelis ſententiã comete ſignificationes preſignat
bonoꝛnm ſterilitatem/ventoꝛum impetum/bella/ Principũ
lethum/et ſeditiones.

Tu ſterlles agros et inaniſvota coloni:
Siccus et efferuẽs ſeue cometa facis.
Cum crinem oſtentas:tũcventoꝝ impetus vrget:
Oppida .Tu bella ſanguinolenta moues.
Principibus lethum:tu ſediciosa minaris.
Sicvariis mundus ducitur auſpiciis.

¶ Quinti cap.note.

¶ Lac primo: eſt circulus albus celum cingens (vt aiunt)
per Geminos et Capꝛicoꝛnum tranſiens/ſub noctis ſereni=
tate conſpicuus.de quo meminit Ouidius.
Eſtvia ſublimis celo manifeſta ſereno
Lactea nomen habet candore notabils ipſo.
¶ Secundo.lac eſt exhalatio ſub ipſo aggregata celeſti cir

culo:eius candoris similitudinem representans. Et causat candor in illis vt colores causari dicti sũt. Celestis semper sub nocte serena apparet: impressionis non semper. ¶ Lac via lactea/ Galacia. Gala enim dicunt greci lac. ¶ Emphasis/ demonstratio. ¶ Sporades/ dispse.

q Uintum cap. continet tres de lacte opiniones. earum improbationes. et propriam determinationeꝫ
24 ¶ Tres de lacte opiniones. ¶ Prima est Pythagoricorum dicentiuꝫ Phetontem semel hac currus traxisse paternos: et hanc celi partem exustam incãduisse: hincqꝫ nobis adhuc lac apparere. ¶ Sed inconueniens est non intelligere hac de causa zodiacum circulum iam exustum esse debere et magis ꝙ lacteus circulus. Nã sub eo semper sol decurrit et omnia errantia sydera. At nichil tale passus cõspicitur (nobis enim totus manifestus est circulus: et qualibet nocte videtur dimidiꝰ) nisi ea ex parte qua coniungit lacteo circulo.
25 ¶ Secunda est Democriti ⁊ Anaxagore dicentium lac esse proprium lumen aliquorum astrorum adinuicem congregatorum. Dicebant enim solis aspectu propriuꝫ lumen astrorum impediri videri: sed terra interposita non impeditum videtur: et lac ipsum nuncupatur. ¶ Sed nõ ita est. Primo quia lactis circulus semper apparet sub eisdem astris. At continue essent alia et alia que a sole non inspicerentur: translato igitur sole oporteret et lac transferri. ¶ Secundo. Quia astronomicis theorematibus cognitum est solem esse multo terra maiorem: et astra multomagis a terra ꝙ sol ⁊ luna: distare. conus igitur terrestris vmbre deficit citra astra: ad eaipsa solarem aspectum non impediẽs.
26 ¶ Tertia est dicentium lac radiorum solis refractioneꝫ: vt de cometa. Sed neqꝫ hoc verum est. Primo. quia non semper deberet apparere in eodem loco. vt impossibile est eandem Emphasim continue in eadeꝫ speculi parte fieri: si speculum aut res moueatur. Mouentur autem continue sol et astra. ¶ Secundo. quia apparet nobis lactis circulus in aq̃ de nocte: vbi non potest esse talis refractio. Non igitur fieri oportet hanc Emphasim atqꝫ candoris manifestationeꝫ: ob radiorum rarefactionem. ¶ Aristotelis determinatio.

Uirtute astrorum que sunt in celesti lacteo circulo: eleuant exhala tiones multe: vt fit in generatione comete: in qua quidem recipit atque refringitur lumen astrorum illic existentium et illius partis celi. Fitque huic in modum circulus magnus albus (vt sub astri rotunditate fit circulus halon) que lactis circulus dicitur. Et id quidem ronabile est. Nam si vnum astrorum sufficit materiam eleuare vnde possit prodire cometa: multo quidem fortius magna astrorum multitudo: que in via celi lactea late effulgent (quas sporades dicunt) materiam sustollere poterit: in qua hec pars celi formetur/ representetque. Adde hunc lacteum circulum non fieri inter Tropicos vt neque cometes: sed extra vbi exhalationum vis maiore perdurare possit indissoluta tempore: et vbi eam possit maioris materie representationis commoditas. De flammis igitur apparentibus de phantasmatibus/de cometis/et lacte hec dicta sufficiant. 27

Primi Meteororum finis.

Tabula secundi Meteororum.

Primi cap. Primi tractatus scdi Meteororum note.

¶ Stilla/gutta.

Secundus liber Meteororū cōtinet tres tractatus.

Pr̄imus quattuor cap. Primū causas pluuie. eius generationem. et vnam caliginis et nubis differentiam. Et preter littere Aristotelis sententiam vnum et vigiti signa pluuie. ¶ Cause pluuie sunt. 1
efficiēs celi circulus maxime solis: q̄
ppe nos decurrēs vapores eleuat/ et disgregat q̄s sua absē-
tia cōgregat Materia aūt est vapor calidus et hūid⁹ sursū lat⁹
¶ Pluuie generatio. A sole et aliis astris eleuantur vapo- 2
res ab aqueis locis (est enim vapor aque halitus) qui diu in
aere suspensus et ob medie regionis frigide contactum dē
satur infrigidatus/ atq3 iterum per stillas deorsuz erumpit:
fitq3 pluuia. Que si minoribus stillis crebra descendit: im
ber: Si maioribus pluuia: Si impetuose/ subito/ et grossiori-
bus totis simul: labrocera dicatur ¶ Differentia. inter nubē 3
et caliginem hoc interest: quia nubes est crassior ille vapor
visus in aere suspensus: qui tandem soluatur in aquam. Ca
ligo autem itidem suspensa nebula est sed que non soluatur
in aquam: que dispergitur et dispersa vanescit. Est enim ca
ligo velut nebula sterilis. Fit hinc vt caligo magis sit sere-
nitatis signum. Et generatio nubis ex vapore: et pluuiaruz
ex nube: imitatur solis circulum. Nam sole existente prope:
eleuantur vapores fiuntq3 nubes. quo elongato: iterum de
scendunt. Calidum enim eleuat et frigidū deprimit. Et hoc
semper vt fluuius effluens et relabens secundum ordinem
Et forte hunc semper nature serie seruata indeficientez flu
uium: vt diuine prouidentie flumen priores sub enigmate et
velata allegoria Oceanum terre semper circunfluum voca
uere ¶ Preter littere Aristotelis sententiam vnū et viginti
pluuie signa. Mergorum e flumine celer volatus atq3 cla- 4
mor. Fulice in sicco ludentes. Ardea super nubem euolans
Sydera cadere visa. Albescentes flammarum sub obscura
nocte tractus. Palee et frondes eleuate volitantes. Plu-

me in summa aqua colludentes. Ex parte Boree: Euri/ Zephiriq; tonitrus. Grues in aere fugam agitantes. Vacca in celum suspiciens et captans naribus auras. Hirundo lac⁹ circũuolitans. Rane in limo q̃rule. Formica oua extollens. Celestis arcus apparitio. Agmen coruorũ e pastu rediens alis strepens. Fluuiales auesvndis relictis prata querere. se frustra lauare gestiẽtes. Garrula cornix. Cornix sola dispaciata barena: caputvndis obiectans et immergens. Ignis in oleo scintillans. Et fungi crescentes: pluuias et tẽpestates (vt cecinit maro) presagiunt.

Jam sibi tum curuis male temperatvnda carinis:
Cum medio celeres reuolant ex equore mergi:
Clamoreq; ferũt ad littora. Cunq; marine:
In sicco ludunt fulice. Notasq; paludes
Deserit: atq; altam supra uolat ardea nubem.
Sepe etiam stellasvento impendente videbis:
Precipites celo labi. Noctisq; pervmbras:
Flãmarum longos a tergo albescere tractus.
Sepe leuem paleam et frondes volitare caducas.
Aut summa nantes in aqua colludere plumas.
At Boree de parte trucis cum fulminat: et cum
Euriq; / zephiriq; tonat domus: omnia plenis
Rura natant fossis atq; omnis nauita ponto:
Humida vela legit. Nunq̃ imprudentibus imbre
Obfuit: Aut illum surgentẽ vallibus imis:
Aerie fugere grues. Aut bucula celum
Suspiciens: patulis captauit naribus auras.
Aut arguta lacus circũuolitauit hirundo.
Et veterem in limo rane cecinere querelam.
Sepius ex tectis penetralibus extulit oua:
Angustum formica terens iter. Et bibit ingens
Arcus. Et e pastu discedens agmine magno
Coruorum increpuit densis exercitus alis.
Jam varias pelagi volucres (et que Asia circum
Dulcibus in pratis rimantur prata Caystri)
Certatim largos humeris infundere rores:
Nunc caput obiectare fretis nũc currere in vndas:
Et studio incassum videas gestire lauandi.

Tum cornix plena pluuiam vocat improba voce.
Et sola in sicca secum spaciatur harena:
Aut caput obiectat querulū venientibus vndis.
Nec nocturna q̄dem carpentes pensa puelle
Nesciuere hyemem: testa cum ardente viderent
Scintillare oleum. Et putres cōcrescere fungos.

Secundi cap. note.

¶ Serenitas/est a nubibus: aeris puritas. ¶ Trāquillitas vo: est in aere fluctuantiū ventorū vacuitas.

Ecundum cap. cōtinet causas roris & pruine. eorū
S generationes. tres eorum differentias. et duas cō-
ueniencias. Et preter littere sententiā roris & prui
ne accidentia ¶ Roris & pruine cause. Efficiens: sol & astra. 5
Materia: densus vapor/parūq; caloris habens ¶ Roris ge 6
neratio vapor qui paululum de die eleuatus fuerit: ob cali
di sursum ducentis paucitatem: tēperate noctis frigore de-
orsum ducitur atq; in aquā soluitur. qui in aquā v̄sus ros
dicitur. Fit enim cum non fuerit estus sursum ducens & ex-
siccans: neq; frigus constringens et gelans. Et q̄ signāt p
pe signum est: quia tum non longe suspendit vapor ¶ Pru 7
ine generatio. fit vt ros: sed prius q̄ vapor in aquā v̄sus cer-
natur: gelatur. Et fit hyeme/magisq; hyemalibus locis.
¶ Tres roris & pruine differentie. ¶ Differūt pmo. q: cum 8
fit ros: vapor non gelat. quod facta pruina contingit. ¶ Se
cundo ros temperiē requirit: pruina autē non: sed frigorē la
psum ¶ Tertio quia ros fit flante Austro & non Borea (ni-
si in Ponto: vbi opposito fit mō) nam Austrini flatus tem
periem parant: Boreas hyemem. Est enim frigidus et suo
frigore exhalationis caliditatē extinguens: p̄terq̄ in Pōto
vbi Auster distans temperiem facere nequit. Boreas autē
illic propter frigiditatem Antiperisthasim faciens (que con
trariorum circunstantia est) calidum congregat et magis e-
uaporat. Hinc fit vt in exteris locis id etiam percipiatur. &
putei flante Borea plus effument halentq; q̄ flātibus Au-
stris. Sed Borealia extingunt antequam cōstent. Austri au
tem congregare sinunt. Et pruina econtra fit magis flante
Borea ¶ Due cōuenientie. Cōueniunt pmo q: ambo fiūt tē 9
pore sereno/& tranqllo. Nō exīstēte eni serenitate vapores
apti eleuari nequeunt. & flante vento consistere non possunt

¶Secundo qr ros et pruina in altis montibus non fiunt.
Primo qr vapor(ex quo gignunt)densus est et par caloris
habens:vnde possit in preruptorũverticem montium sustol
li:sed ꝓpe terrã dimittit. Secundo qr montiũverticesvento
agitant. Non consisteret igit vapor: vnde illic ros atq; prui
10 na fieret. ¶ Preter litteram:roris et pruine accidentia.ros
frumenta collecta putrescere facit. Sereno fit tempore. Ex
rore oues lethalem fluxum cõcipiunt. Pruina plerumq; fe
tet.descẽdens:serenitatem: ascẽdẽs futurꝫ indicat Jmbrem
Rore seges collecta perit. Sunt rorida tempe.
Rore et oues pasteventre fluente cadunt.
Cana pruina olida est. Descẽdẽs ipsa serenat:
Sz si conscendat tpa pulla notet.

¶Tertii cap.note

¶Ephemerus/quotidianus:viuus diei/
Ertiuz cap.continet cãs niuis.eius generationẽ. ꝛ
t vnã conueniẽtiã.ꝛ preter littere sententiã accidẽtia
11 niuis ¶Cause niuis. Cum ꝑdictis eedem sũt ¶Ni
12 uis generatio Nix generatur cum nubes(ꝑusq̃ȝ in humorez
stillet)congelatur. Et hoc est frigiditatis regiõis(ĩ qua fit)
signũ et tpis. Non ei cõstringeretur ac gelaretur:multa ex-
istente caliditate et nõ supuincente frigore.debet tamen ali-
15 qd caloris eẽ nubẽ eleuare sufficiẽs ¶Cõueniẽtia Cõueni-
unt pluuia/ros/pruina/et nix. Nam fiũt ob infrigidationem
oia. Et pluuia ꝛ ros sunt idem.et pruina et nix idẽ:sola pau
citate et multitudine distãtia. Nam pluuia ex multo vapore
multis locis/ꝛ multo tp̃e collecto:generatur. Ros ex pau-
co vt Ephemero vapore. Et pruina ex gelato vapore. Nix
14 vero ex gelata nube. ¶ Preter littere sententiam quattuor
niuis accidentia Nix nimiũ albet:fortiter visum dispergẽs.
Per flocculos cadit. Messem auget. Semper in altis sal-
uatur montibus.
Candida nix nimium:tu fũdis acumina visus.
Tu cadis vt floccus. Messibus apta venis.
Hismaron et Rhodopen ꝛ Caucasõ Othryn ꝛ Alpes
Preruptos mõtes tu sine fine tegis

Quarti cap.note

¶Antipisthasis contrarioꝝ circunstantia. Pontꝰ/regio ad
Boream.est et id mare quod a palude meotide vsq; in Te-

nedū ꝓtendit ¶ Labroceze/nimbi.

Quartū cap. cōtinet duas q̄stiones. antiquorū respō
q sīones. earū improbationes: secunde tribus rōibus
et ꝓprias solutiones. ¶ Prima questio. vbi genere 15
tur grando? ¶ Dixerunt sursum generari. et aquam ob stil-
larꝝ puitatē suspēsā manere in aere (quēadmodum contin-
git aurum/et pleraqꝫ terrea corpora ob molis paruitatē aq̄
supernatare) et illic congelari. et postea cōgregata multa si
mul: cadere grandines. Sed hoc eē non potest qꝛ congelata
copulari nequeunt: quēadmodū humida. ¶ Secunda. quo 16
tempore magis generet̄ grando? Et videt̄ hyeme. Nam grā
do est vt crystallus. Fit autem congelatio hyeme. maxie tn̄
vere apparet ⁊ autūno tpe fructuū: et tranquillioribus locis
Dixerunt magis estate fieri. Et cum nubes ad tante altitu-
dinis aerem puenerit qui maxime sit frigidus: qꝛ solariū re
fractōnem radiorū non amplius sentiat: illic aquā gelari/fi
eriqꝫ grandinem. et hoe maxime estate euenire contingere:
quandoquidem copiosus sit calor nubes eleuare et sursum
pellere sufficiens ¶ Sed neqꝫ hi recte sentiūt. Primo Nam
in valde altis locis non fit grādo. Videremus enim eā (quē
admodum et niuem) aliqnando in ipsis genitam. ¶ Secun-
do. quia sepe vise sunt grandinose nubes cum sono non lon
ge a terra delate: qui horrorem et metum audientibus ⁊ vi-
dentibus ingerebat tribilem: tanq̄ȝ aliquo alio maiore futu
ro. ¶ Tertio quia aliquādo mire magnitudinis cadit gran
do: omnimodā gerens figurā ⁊ non rotundā. Signū igit̄ est
ex non valde alto loco ruere neqꝫ in valde alto genitā eē.

¶ Prime questionis solutio. Antiperistasis (que est contra-
riorum circunstantia) ipsorum auget vehementiam. et hinc
fit vt estate inferiora loca frigida sint ⁊ hyeme calida. qua-
re estu valido existente: media aeris regio frigidior est suis
circundata contrariis. Et ex nube citius aquam eliquat et
grossiores gutte (quas labroceras dicimus) fiunt: que im-
petuose et tote simul decidunt ob congelationis celeritatē
Ita circunstante contrario fiunt gutte labroceze que (ꝑusq̄ȝ
decidant) gelantur: que congelate grandines dicuntur. Et
quando propinquius fiunt: maiores apparent. quia paruo
feruntur intervallo. quādo vero remotius: minores atqꝫ ro
tunde. ¶ Secunde. Minus estate et hyeme q̄ȝ vere ⁊ autūno.

ꝛ fructuū maturatione.q꞉ver et autūnꝰ ꝛ maturescētiū fructuū tp̄s calidū satis est et humidū:vt vapores eleuent/ꝛ antiperisthasis fiat.Adde ꝙ q̄n vapor eleuari sufficit tempore calido:medius aer ex contrariorum circunstantia valido cōcepto frigore:vaporem citius gelat. Multi enim cito aquā infrigidare volentes:primum eam ad solem ponunt. Et in ponto circa calamos aquam calidam fundunt: vt illic citiꝰ geletur.Utuntur enim in piscīū captura glacie vt plumbo: vt calami quiescant.Et hac ipsa de causa circa Arabiam et Ethiopiā estate ingrauescunt imbres et in die frequenter:ꝛ
17 non in hyeme ¶ Preter littere Aristotelis sententiam grandinis quinqꝫ accidentia.Deorsum per globos ruit vt Crystallus.Messem enecat.Interdum cum sono et strepitu auditur.Cum pluuia cadit.Multimode existit figure:aliquādo hoim/aliqñ ferax effigiem retinens.

Grando globū vitrei Crystalli imitata:deorsum:
  Decidit.et vitem strataqꝫ farra necat.
Horrendoqꝫ sono mortalia pectora terret:
  Nubis:et euentu deteriora rata.
Mixta ruens imbri.variis formata figuris.
  Et facie visa est sepe habuisse fere:

Primi cap. secundi tractatus note.

¶ Meotis/Scytharum maxima palus in pontum defluens
¶ Pernasus/Phocidis mons biceps in quo Castaliꝰ musis fons sacer existit.

Secundus tractatus cōtinet duo cap.

Primum vnam conclusionem/ vnam de generatione fonti
f um et fluuiorum opinionem.et eius impugnationem.fontium et fluuiorum genera-
18 tionem et duo signa. ¶ Conclusio. Expedit de fluuiis et spiritibus aliqua determinare. ¶ Nam de his ab antiquis nichil dignum relictum est.Dixerunt enim aliqui ventum: aerem esse agitatuꝫ et fluentē.et idem esse nūc aerem/nunc nubem nunc ventum

quia cum quiescens fuerit vocant aerem.cum densus ꝛ mul
te crassitudinis:nubem.ꝛ cum motus:ventum.Et omēs vē
tos eundem esse ventum sapienter credunt affirmare. Sed
accidit multos vel sine inquisitōe satius sic inquirētibus di
cere.De ventis autem postea exquisitam facturi sumus det
natōem.quid sit/quomodo fiat/q̄d moueat/vtrū fluat quē
admodum ex vase:quousq; totū fusum sit.aut sicut ex vtri
bus emissum vt pictores effingunt. Et de aquis cōsimiles
pene habuerunt determiātiones ¶ Una de fontium ꝛ fluui 19
orum generatione opinio. Dixeruut fluuios fieri multa aq̄
a sole eleuata:et iterum in terre magno aliquo ventre con-
gregata. a quo effluunt omnes:aut alius ex alio:colligit̄q;
in terre susceptaculis hyberno tp̄e hec aqua. Et hinc fit vt
fluuii ꝛ fontes estate q̄ȝ hyeme maiores exuberent. Et hoꝝ
fluuiorum hos perpetuos asserunt: quoꝝ susceptacula mul
tam copiam colligunt: ꝛ que nō prius deficere possint q̄ȝ ex
hyeme nouos imbres ꝛ nibos recolligāt.Hos vō nō ꝑpetu
os:quoꝝ aluei ꝛ receptacula paruam continent aquam:et q̄
deficere possit p̄usq̄ȝ ex hyeme nouos recuperent imbres.s;
quō ex susceptaculis terre nascerentur aque:que per annū
decurrere videntur cum magnitudine ꝛ mole: ipsius t̄re su-
perent magnitudinem. ¶ Fluuiorum ꝛ fontium generatio. 20
Sicut super terrā ex aere : supante frigiditate fit aqua : ita
et in terra eandem ob cām ex aere fiet aqua/ꝛ continue qui
dem que facta erumpit. Et sicut sup t̄ram ex multis paruu
lis stillis aliis tandem coeūtibus crebrior colligit̄ aqua/ fit
q; aque multitudo:sic in terra ex ꝑuis colligit̄.Et p̄mo fiūt
scaturigines in p̄ncipium fontis aut fluminis cōuenientes.
¶ Duo signa. Primum aque ductus parantes non lōge de 21
fossa humo aquam reperiūt:terra itidem a summo veluti su
dante repta. ¶ Secundum quia ex magnis montibus maxi
mi fluuii ꝛ stagna oriunt̄. q̄ libere omni ferme ex ꝑte aerea
attingant loca.que vt spongiosa fistulosaq; suspensa: multi
ex locis concipiunt atq; ꝑducunt aquam. In planitie autē
campestri rari fiunt admodum. In Asia enim ex Pernaso
ad hyemalem orientem monte maximo effluunt Bactrus/
Coaspis/ Indus ꝛ Araxes cuius pars Tanais in Meoti-
dem effluit paludem.Et ex Caucaso maximo mōte ad esti
ualem orientem(qui ob sui ꝑruptam magnitudinem a naui

gantibus in imis stagni videtur:et cuius sūmitates ad tertiam noctis partem a sole illustrantur)effluūt plurimi et maximi et Phasis. Ex pyreneo ad occidentem equinoctialem in Celtica effluunt Istrus et Tartessus.Istrus quidem per totam Europā in mare Euxinum.et Tartessus extra colūnas.Ex Ethiopicis montibus:Egon et Nites et Cremetribus.Ex Pindo:Achelous et Inachus.Ex Scombro:Strymon/Nestus/et Hebrus.Ex argēteo mōte:Nilus.Ex Rhodope plurimi.Sed qui adducti sūt testimonii gr̄a sufficiant Absonū igit̄ esset existimare vnum terreventrē ex quo om̄s educant̄ fluuii.Et neqꝫ quidē recipere sufficeret neqꝫ ip̄as nubes.Et fiunt hunc in modū fontes.Et sunt sub t̄ra vt quidam stagna ex scaturiginibus in vno loco collecta:non tāta vt aliquid accidat incōmodi.Et esse hm̄oi subt̄raneos meatus et aquarum vorągines hin c sumitur indicium: qꝛ sepe loca absorbentur coopiente aqua vt circa Peloponnesum et Arcadiam sepius accidit.Circa Helladem vo raro.Et sub Caucaso stagnum est(quod illic vocant mare)quod plurimi et magni ingrediunt̄ fluuii aptum egressum non habentes:quos dehiscens deriuat sub terra circa p̄funda Ponti.vbi nullus quivnq̄ descenderit:potuit satis p̄funditatis ēminum rimari. Et hinc distantia trecentorū stadiorū aquā potabilem reddunt terre.Et circa Ligusticam:fluuius non minor Rhodano(qui fluuius est pnauigabilis)absorbetur. Indicium igitur sufficiens est terram lacunas et aquarum voragines continere.

Secundi cap.note.

¶Hellas Grecia¶Hellenes Greci¶Cataclysmus / diluuium inundatio.

Ecundū cap.cōtinet vnā q̄stionē.Rñsionē. Quō cō
8 tingāt Cataclysmi . Cur aliqui fluuii videntur p̄ennes alii non.Et vnum correlariū.¶Questio cur
22 loca demutentur variēt qꝫ nunc terre nunc flumina: vt q̄ p̄us arentia extitere:nunc obruta sint aquis.et que prius aq̄ operuit:modo sint arida.vt vbi nunc mare:prius terra. Et vbi nunc terra:prius mare fuerit.¶Huius rationē assignamus quia omnia hec nature seriem seruant suaqꝫ finiuntur Periodo.Ut enim ex sole et celo:plante et animalia statum habent et sue durationis rationem vt adolescant/vt iuuenta

x.i.

constent/vt senecta tabescāt: Ita eadem ex cāvirtutē partes terre accipiūt differentē. Et incipiunt humida fieri ⁊ ad tp̄s aquosa manēt. Deinde exsiccant atq; senescunt iter. Et cōsimili mō fit maris permutatio. vt vbi nūc excrescit: terram relinquet arentē. et vbi nunc fluctibus vndat: aliquādo stagnatū ⁊ exsiccatū iri necesse est. Et huius rei plurima sūt argumēta Egyptus eni exundante Nilo coopta: hinc stagnat hicq; repat: vt sepe noua fieri videat. Et oꝛa Nili oia: manufacta videntur excepto vno Canobico. Et olim Egyptus (vt homerus refert) Thebe fuerūt: necdū Memphis erat. Et hec rerum vicitudo/pmutationūq; alternatio: Helladi argiuoꝝ regioni/et Mycenee Myceneoꝝ tpe Troie accidit. Nam argiui stagnantem habebant Helladem: et q̄ paucos alere posset. Mycenea vero ferax et tpata. Et in opposi tas verse naturas Mycenea stagnat. Illa vero siccaꝛ vtilis nunc facta est. ¶ Et si q̄ras. si ita sint rex vices/ terrarum ⁊ aquarum permutationes: quomodo nos lateant? ¶ Dicim⁹ cum īcipiant longis tempoꝛibus fieri: vita autem nostra cita fugit ⁊ labit. nunc fame/ nunc bello/ nūc infirmitate cito absumimur. Hi regiones permutant et emigrant in alienas Hi autem permanent: sed tempus facte permutationis non attingunt. Illi autem cum regio non amplius alere sufficiat: in alienas se transferunt oꝛas. Hinc omnis interit memoria et posteritatem latet. Et si quando memoꝛia facta est: lōginqua deleuit antiquitas. Et qui has consyderauerunt permutationes: dixerunt nonnulli mundum de nouo generari ⁊ mundi generationem harum causam esse. Sed hoc deridiculum est. ob paruas scilicet et momentaneas permutationes: totum permutari extimare opoꝛtere. Terre autem moles et magnitudo circa cuius partem aliquam fit permutatio: ad totum vniuersum nichil omnino esse videt Sz cū dicta est q̄ rerum a natura determinatus sit exitus/determinataq; Period⁹ ¶ Quō cōtingant Cataclysmi. Sicut anni quatuoꝛ sūt determinata tempoꝛa ver/estas/autumnus/et hyems: finem periodūq; seruato oꝛdine retinentia. sic circa ptes terr locis cōsimilis nate lex obseruat. Et cū ad hyemem vsq; suā deducta sint: Ingrauescūt vnde: fitq; illoꝝ Cataclysmus. Quēadmodū sub Deucalione Cataclysm⁹ fact⁹ ē circa antiquaz

Helladē que ē circa Dodonē ⁊ Acheloū quā habitāt Greci
qui nunc Hellenes dicunt. Et he aquaꝝ magne eluuiones
non semꝑ circa eadē loca cōtingūt:ſꝫ euariāt:⁊Cataclysmo
24 rū loca ꝑmutant. C Cur aliqui fluuii videant ꝑpetui et aliꝗ
non? C Dixerūt id esse ob terre ampla vel stricta receptacu
la.vt quorum magna sint voraginum instar:hi sint ꝑpetui.q̄
rumvero parua:⁊ que suas paruo tempore eiaculētur aq̄s:
non ꝑennes sed decidui sint. C Hanc non dicimus causam
sed locoruꝫ gignendis cōseruandisq́ꝫ aquis aptitudo.vt lo
ca alta/spissa/frigida. Hec sane multam continēt aquā/mul
tam suscipiunt/et multam sua frigiditate gignunt. Quibus
vero suspense sunt parue montium moles sonore/saxee/ar=
gillose:hec inepta sunt(vt in ipsis diu ꝑdurent aquarū flu=
xus)loca.Et ita si plus apta atqꝫ disposita fuerint: perseue
rant magis.sin minus:itidem minus. Non tamen dixerim
fluuios esse ꝑpetuos:sed suas seruare Periodos:ad q̄s vsꝫ
ꝑdurant.et nō posse semꝑ eadē p̄terlabi atqꝫ perfluere loca
sed permutare.Non enim mari ⁊ flumine eadem semper hu
ment loca:et eadē manent arida.Hoc manifestat Egyptus
quandoqꝫ tota inundans.hoc:ea que circa rubrum mare sūt
loca.que Sesostris primus excogitauit fodere:vt totus flu
uius pernauigabilis foret.Hinc enim magne pendebātvti=
litates.Deinde Darius id attētauit:qui repientes mare flu
mine altius:a fossione cessauere:ne flumen mari mixtū con
funderetur.quod ⁊ circa Libyam Ammoniam comperitur
summissius.hoc:Bosphorus non semper fluens.Visus est
enim ab Asia limositate fluxuꝫ dimittere/deinde siccari/de
25 inde iterum stagnare solitosq́ꝫ cursus reparare. C Correla
rium.Unde fit(cum tempus non defecerit sed totum sit et
num)vt neqꝫ Tanais neqꝫ Nilus semper fluxerint:sed vn=
de effluunt aluei:aliquando sicca loca fuerint.et ita de cete
ris fluminibus dicere conueniet.Habent enī ⁊ vt sint/et vt
certis effluant locis:et determinatas Periodos.et tempo=
re permutantur omnia.

Primicap. tertii tractatus note.

C Circa Theologiam versatos vocat Hesiodum et ali=
os Poetas: qui deos cecinerunt. C Statarie/stationarie/
stantes.

¶ Estū maris(sic ei eꝰ fluxum atq; refluxū nuncupamus) nō ꝓsequit Aristoteles:nisi ut ex cā pendet īferiori.Cum q̄ syderū ratio a nostra cōtemplatione videatur aliena.tum q̄ ip̄a aliis ⁊ aliis repiatur varia/⁊ dep̄hensu difficillima ut in fluctiuomis syrtibus. In Nilo q̄ sole tenente cācrū:totā al luit Egyptū.in Euripo:qui septies in die et nocte in Eubo ia reuagos/refluosq; fluctꝰ agit.in gaditano fōte q̄ nūc ,flu xus/refluxusq; oceano cōcordes hꝫ:nūc vero dissonos Estꝰ tamē aqlonaris ⁊ nr̄i gallici oceani exploratum/ratūq; ha= betur lunā in cā esse:vt q̄ ipsū certis intuallis trahat ⁊ ad su am faciē ꝓpemodū effingat. Bis ei inꝰ duos lune exortus effluit/remeatq;.īcipit ei vna cū luna nr̄m horizonta cōscē= dēte intumescere:quoad sydus ad meridianū ꝑueniat: quo quidē ad occasum vergēte sensim residet.Ab occasu ꝟo ad ī mā celi meridiano cōtraria syderevergēte rursus inundat. hinc aūt donec ortū reparet se cōtrahit et reuocat. nec mi= reris sy deris subter trā labētis ipsū mare vim sentire.neq; obest q̄cq̄ terrene molis crassa densitudo: vt manifesto ī so le ⁊ Heliotropio cognoscitur argumēto:qđ in noctevim so lis motricē persentiens ad oriente se gyrat. et in toto mari āplior lunevtus colligit q̄ in torrentibꝰ ⁊ fluuiis:vt ipsuꝫ sol amaroꝛe inficit ⁊ nō fontes et flumina.Quo fitvt ipsum potiꝰ q̄ fōtes et flumina lune sydus mouere dinoscaꝛ. Et a noua luna ad septimā maris estus minuunꝛ: A septima ad ipsam suo oꝛbe plenā augenꝛ:efferuētq; maxime ipsa plena aut ꝑpe.vt ei fulgur priꝰ cernitꝛ:tonitrū/fulmīsq; motū ꝑue niens:ita quoq; luna cōpleta cernitꝛ ꝑusq̄ vis illa aquarum motrix maxime inundationis effectū/motūq; satis ip̄rimat A plenilunio ad ip̄ā decremento mediā decrescūt.Hic aūt ad nouiluniumvna recrescunt.In plenilunio maria purgāt limū/algasq; expuūt.aiuntq; Aristotelē tradidisse nullū ani mal nisi recente estu expirare.

Tertius tractatꝰ continet tria cap. ꝑmum tres de maris ge neratione opiniones. Prime duabus rō= t nibus reprobationem ¶ Tres de maris ge neratione opiniones. ¶ Prima est ātiquo 26 rum circa Theologiam versatorū dicētiū in terra esse fontes qui sint principia ac ori

gines maris existimantes forte terrã esse maiorem vniuersi
partem ⁊ reliqua omnia ipsius gr̃a esse/ ⁊ circa eã tanq̃ cir
ca honorabilissimũ principiũ consistere. Sed fontes originē
mari prestare nõ posse ostendit. ¶ Primo q̃a aquarꝫ he sunt
fluentes vt fontane ⁊ fluuiales aque/ he vero statarie. Sta-
tariarum autem he sponte stant vt stagnales/ alie īdustria ⁊
arte vt fontane manufacte/ ⁊ puteales q̃rum fontes existunt
origo. Mare autem neqꝫ effluxibile est/ neqꝫ arte ⁊ īdustria
manufactum stans. Neqꝫ sponte apparet fontium esse mul
titudo. Fontes igitur non prestant mari originem ⁊ p̄ncipiũ
¶ Scd̃o q̃ sunt plura maria adinuicem non cõmixta vt ru
brum mare/ Hyrcanicũ/ ⁊ Caspiũ que adinuicem sepata sũt/
et circumhabitata: circa que non apparent fontes a q̃bus de
riuata trahere possint originem. Non igit̃ fontes mari pre-
stant originem ⁊ principia. Mare tñ fluere videt̃ ob aliquas
causas. Primo q̃ cum in angustum locũ recipiat̃: refluctu
at reflectit̃/ regurgitatqꝫ ad amplũ/ ibiqꝫ in maius se expã-
dere atqꝫ diffundere videt̃. Scd̃o q̃ increbrescentibus fluui
orũ vndis: ad ꝓfundiꝰ decurrat. vt Euxinũ ⁊ Meotis ī Põ
tum/ Pontus in Egeum/ Egeum in Siculũ/ Siculum aũt
mare in Sardonicũ ⁊ Thyrrenicũ. Est enim Pontus Me-
otide ꝓfundior/ Ponto Egeum/ Egeo Sicilicum/ Sardo-
nicum autem et Tyrrhenicum omniũ ꝓfundissima. Quod
autem inter Herculeas colũnas: totum in ꝓfunditatē fluit.
Et sicut ex v̄ticibus altis: fluuii apparent fluentes: sic ex ar
cto: mare plurimuꝫ fluere conspicitur: quia illic locus altꝰ.
adeo enim: vt aliqui sibi persuadeant illic Axe sub Hespe-
rio sint pascua solis equorum: Et neqꝫ sub terras sublabi
tur et exeret: altitudine ad Arctum terre eleuate videri ꝓhibi
27 tus. ¶ Secunda est antiquorum qui de humanis plura sen
serunt: dicentium a principio terrã fuisse totam aquis ado-
ptam: sed ex vna parte spiritibus impetentibus/ solis v̄sioni
bus ⁊ lune euaporatam atqꝫ exsiccatam esse. quod vero sup
est esse mare: futurũqꝫ aliquando vt tota terra arida fiat.
28 ¶ Tertia est dicentiũ terrã olim sole incaluisse: calefactãqꝫ
sudorem emisisse: quod mare vocamus. Et hinc mare salsũ
esse: sudor enim salsus est. Alii vero salsedinis causam t̃ram
esse aiunt. Et mare hunc in modum esse salsum terre admi
xtũ: quēadmodum aqua per cineres colata.

¶Secundi cap. note

¶Reumata/stille ille subterranee ex quib⁹ colligunt/ gig-
nūtq; fontes et flumina.

Ecundū cap. cōtinet tres de loco maris opiones.
ſ Eax reprobationes: scđe q̄nq; rōnibus/ ⁊ tertie q̄nq;.
Quis sit locus maris. ⁊ quō flumīa in mare laben
tia non videant mare reddere maius ¶Tres de loco maris 29
opiones ¶Prima est nōnullorꝫ q̄ dixerunt mare eē pncipiū
aquarꝫ: ⁊ ex eo fluere oēs ⁊ ad ipsum refluere/ ⁊ eius locum
esse locū aq̄: hac rōne vsi: sicut de aliis elemētis cōpertimus:
ita quoq; et de aqua comperiri rōnabile est. At ignis magna
moles/ magnaq; multitudo sursum in suo loco cōgregata
est: ⁊ aeris in suo loco/ ⁊ terre in suo: vt in infimo. igit et aq̄
in suo loco. Hec autem mare esse videtur qđ prestet aliis a-
quis oib⁹ originē ⁊ pncipiū: ⁊ a quo fluuii ⁊ fontes effluant
oēs/ ⁊ ad qđ iterꝫ recurrāt. Et cū querit: quō igit fluuii a sal
so mari egressū hntes: dulces sint? dicunt eos dulcescere: q̄
p terram sint colati. Sed quō hec aqua salsa ⁊ grossa: aliis
subtilioribus ⁊ simplicioribus (vt q̄ potabiles existant) erit
pncipiū? ¶Scđa est dicentiū mare circa terrā esse diffusuꝫ 30
ei⁹ ambitum circundans/ ⁊ circa mare spheram aeris/ circa
aerē spherā ignis: vltimū ⁊ supremum sensibilium locū pos
sidentem. Et solem circūferri atq; circūuagari semp q̄ nu-
triat humido. ⁊ in oriente stans aut vno loco: nō īueniat suf
ficiens pabulum. eleuetq; subtile humidum ⁊ dulce: quo se
pascat/ nutriat/ ⁊ alat: alioq̄n corrūperet. sꝫ quādiu habeat
alimentum viuere: humidūq; soli esse alimētum: vt flāme. et
solem flamme similem esse putarunt. Sed sic dicentes ridē-
dos esse ptꝫ ¶Primo q̄ illud subtilissimum ⁊ dulcissimum
(qđ per singulos dies sursum expirat: sursumq; ducit) illic
constat: et frigido cogente iterum ad terram relabitur Idq;
ita semp agit natura circulum imitans: vt superius dictum
est. Non igitur illo subtili ⁊ rorido vapore nutritur sol ¶Se
cundo quia flamme similitudo soli apta non congruit Nam
ꝓpter continuum humidum et siccū: non alitur flāma. neq;
manet eadem: sed continue fit noua. quare si de sole ita fu-
turum esset: non modo in die (vt dicere consueuit heraclit⁹)
non esset sol: sed continue fieret nouus. ¶Tertio quia sicut
ignis aquam calefaciens euaporat: ita sol vapores extollit

et eleuat. At ignis cum aquam calefaciat vapores eleuans :
non alitur illis. Igitur neqꝫ sol. ¶ Quarto quia inconueni
ens est solum solem nutriri: et non illam magnitudine et nu
mero excellentem sydérum multitudinem. Imo ⁊ ipsos ce
lestes circulos alimento indigere/ pariter ⁊ pastu: et eiusce
rei gratia non facere gyros: quêadmodum solem facere ai=
unt. Illa autem non aluntur: igitur neqꝫ sol. vnde enim tan
tum sufficere possit alimentum? ¶ Quinto quia que ex hu
midis corporibus sursum efflantur: iterum descendere (ipsis
in aquam coactis côuersisqꝫ videmus: ⁊ per singulas se red
dere regiones tanqꝫ non alitis superioribus: non igitur alũ
31 tur superiora. ¶ Tertia est scripta in Phedone. terram esse
pfossam ⁊ in illa eximia terre voragine ac aptura esse Tar=
tarum: originem et principium aquarum omnium: et ipsius
maris. Quiquidem vaste voraginis tartarus: se nunc extra
diffundit/ et euomit aquas: nunc resorbet emissas: et ad ipm
(vt ad principium) omnes recurrunt aque: nunc sursũ/ nunc
deorsuz/ nunc ad latus/ nunc sub bas/ nunc sub illas elabês
terras. Et aiunt aquas: colores ⁊ sapores accipere secũduz
terrarum (per quas transeunt) naturas. Sed id non esse vex
statim manifestum est. ¶ Primo. Quia videntur: non semp
ad eundem locum fluere. quod tamen oporteret secundũ eo
rum sententiam. ¶ Secundo. quia non minus effluerent su
pra terram qꝫ sub terra: et quocunqꝫ tenderit fluctuans tar
tarus ¶ Tertio. quia nõ est cur aq̃ que mota fuerit deorsuz
in tartaro: iterum sursum exurgat ac eiaculetur. ¶ Quarto
Quia semper esset aquarum equalitas: et semp extra: aquã
equalẽ (ne se occuparẽt) esse oporteret. ¶ Quinto. qa nõ vi
dentur flumina alicubi in terra terminari: sed omnia fluunt
in mare ad quod terminãtur: viderentur tamen vbiqꝫ in ter
ra terminari debere quia illic euagaretur tartarus. Et si ali
qui fluuiorum terraneos meatus subintrent: aliunde prodi
re videntur. Ut Nilus et Istrus longo tramite sub terras
labentes: multos alios in via colligunt fluuios et fontes/ ⁊
multorum fluuiorum ac fontium reumata. Hincqꝫ in fluui
os euadunt amplissimos ¶ Quis maris locus? Responsio
32 Sicut Ignis proprius est locus: celi concauum/ Aeris pro
prius: concauuz ignis: ita proprius est aque locus: vt aeris

concauū.Hinc fit vt quē locū nunc mare t̄ram ambiēs occu
pat:natura sit aq̄:ꝛ non maris.Nam q̄d dulce/q̄d subtile est
aquaꝝ:sursū a calore eleuatum ducit̄. grossū vero terreumꝛ
salsum:suo pondere subsidet in imo:q̄d q̄dē in loco aq̄ rema
nens mare dr̄.Manet ei deorsum:quēadmodū cibo ab aiali
sumpto:q̄d dulce ꝛ q̄d subtile est a calido spargit̄ ad vnum-
q̄dq̄ȝ membroꝝ:q̄d vero grossū est terrestre et amarum vt hy
posthasis(quā subsistētiā dicim⁹)in aluuȝ pōdere suo demit
tit̄.Et venter totius locus erat:q̄꞉ subtilia sta tim dissoluta
sunt.ita de aqua ꝛ mari existit.Hac de cā oīs aq̄ fluunt ad
mare:q: in loco sit aque:ꝛ locum maxime concauum possi-
deat ¶Cur tot et tanta in mare labentia flumina:ipsū nō vi 55
deant̄ reddere maius? ¶Responsio.q: in mare recepta: ex
arcto atq̄ȝ angusto diffundunt̄ in latum: ꝛ iō in latū diffusa
cito resoluunt̄:vt penevno die perdurent . quēadmodum si
supra latam mensam aque fuderis Cyathū:presentibus ꝛ re
spicientibus exterminabitur totum:ita quoq̄ȝ de fluminib⁹
accidit.

Tertii cap.note.

¶Scirpus/iuncus ¶Sedimenta/expurgamenta aialiū/hy
posthases ¶Muria/aqua salitoꝝ. ¶Stagnū illud circa pa
lestinā Asphaltites est: gignens Asphaltum:quod bitumen
nominant.

Ertium cap.cōtinet vnā q̄stionē.antiquoꝝ ꝛ ꝓpriaȝ
t respōsionē.tres de salsedie maris opiones. quō ge
neret̄ maris salsedo.Septem signa salsedinis ma-
ris.vnde fōtes ꝛ flumina diuersos sapores/colores/ꝛ effe-
ctus habeant.Et p̄ter lr̄e Aristotelis sentētiā duodecī aqua
rum effectus/ꝛ miracula. ¶Questio.an semꝑ erit mare? an 54
aliquādo deficiet? ¶Dixerunt aliqui mare simul cū mūdo
incepisse:ꝛ semꝑ cum eo perduratum ire:quare perpalā est
si mundus ꝑpetuus est:itidē mare ꝑpetuum esse voluisse Sȝ
Democritus dixit aliquando mare totam opuisse terram: ꝛ
paulatim desiccari et tandem omnino desiccatum iri: vt ne
vllum sit mare.Sed id persile est Esopi fabule: q̄ confixit
Charybdim bis resorpsisse:q̄ p̄mo sorbens fecit appere mō
tes.Scdō fecit appere insulas:q̄ si iterū sorbeat : residuum
epotura est/terramq̄ȝ siccā reliquet.Sed hic sermo Poetis
aptus et non veritatis inq̄sitoribus ¶Dicimus igit̄ si semꝑ

sol suum torqueat gyꝝ:dulce/subtile/⁊ potabile eleuans: qđ
iterum deorsum recidat:semꝑ futurū esse mare aliqđ·non ta
men eadem semꝑ occupabit loca:sed q̄ nunc arida sunt:ali-
quando illuet/ rursumqȝ eadem aliquando siccabunt Neqȝ
35 ꝓpter hoc ꝑmutari existimare oportet vniuersum. ¶Tres
de salsedine maris opiones. Prima est dicentium terrā in
ꝑ̄ncipio fuisse aquis adopatam et solem dulce/subtile/⁊ po
tabile eleuasse:residuum vero mare relictum amarum ⁊ sal
sum. Sed id verum non esse videt. Nam ad ipsum tanta rela
bitur multitudo:quanta sursum sustollitur. quare si restitu-
ta equali dulcis aq̄ multitudine ipsum non est dulce sȝ ama
36 ricat:neqȝ prius hac de causa factum est salsum. ¶Secūda
est dicentium fluuios ad mare labentes terre trahere salse-
dinē:⁊ mare salsum reddere. Sed neqȝ id verum. ¶Primo
q2 fluuios oporteret esse salsos:imo ⁊ magis salsos:qđ non
apparet. ¶Secundo q2 irrōnabile essȝ modicam terrestrei-
tatem cum fluuiis delatam:tantā aq̄ multitudinem(quantū
ipsum mare esse videm⁹) salsam efficere. ¶Tertio. q2 nichil
aliud mare reputāt:nisi plurimoꝝ fluuioꝝ collectionē. qua
37 re et fluuios ipsos salsos eē cōcedāt oportet ¶Tertia ē Em
pedoclis t̄ram sudasse dicentis:ciusqȝ sudorē esse mare. Sȝ
hec Metaphora ⁊ fictio poetis q̄ȝ philosophis aptior est vt
recipiat. Nam q̄ salsa esse videnť vt aqua per cineres colata/
aqua colata ꝑ calceȝ/vrina/sudor/alimēti hyposthasis:cum
prius dulcis fuisset aqua/dulce poculū/ dulcis cib⁹: aliquo
accepto salsa fiunt aut amaricanť:vt cinerū aut calcis adu
sta t̄restreitate. Et in vrine vasis fundo:remanet quedā sal-
sedo. Et cum sudore:corporis abluunť t̄restria. sicut q̄ car-
nes abluendo abstergit. Et t̄restreitas idigestaqȝ substātia
facit hyposthasim amarā videri. Ita ⁊ aliquo adusto ⁊ terre
stri āmixto:mare salsum esse existimare opȝ. ⁊ nō eo quo ipi
38 arbitrantur modo. ¶Quomodo maris generetur salsedo.
Maris salsedo ex quodam vsto terrestri ammixto generať.
Dicimus enim duplicem esse spirationis speciem. hanc ca-
lidam et humidam que vapor dicitur/hanc vero calidam et
siccam que dicitur exhalatio. Et mare semper idem specie
permanet:vt idem aer/idem ignis/eadem flamma. Et ele-
uatur ab eius summo vapor dulcis:a fundo vero solis et a-
strorum sufficiente calore eleuatur exhalatio(Est eniȝ hec:

a terra eleuari nata:adurit𝑞𝑧 fundum.⁊ per mare transiēs/
et cum vapore in mare relabens(vt cineres per aquam sepi
us trāsitum facientes)salsuginem inducit. Et hui⁹ rei mul-
ta sūt signa. Aqua per cineres colata /vrina/sudor/et alimē
ti(vt iam dictum est)hyposthasis. vbi aliquid combustuz re
linquitur/aut terrestre indigestū. Quapropter dixerunt nōnul
li terram semel fuisse combustam et hinc mare suam traxis
se amaritudinem:non percipientes generationum exhalatō
num possibilitatē. Et quomodo hac de cā maris harene re
linquntur vt tenuia grana dissociate ¶ Septem signa ꝙ ma 39
re ob ambustarū terrestreitatuz permixtionē salsū sit ¶ Pri
mum. Quia Australes aque ⁊ p̄me Autūnales salsiores sūt
ꝙ auster ventus sit calidus/⁊ a calido efflet loco: plures se
cum eleuans exhalationes. Autūnales vero propter prete-
rite estatis adustionem/ ⁊ exhalationes eo tēpore eleuatas:
que nunc ob temporis varietatem deorsū reducuntur/nunc
āmixte permanent/nunc noue sustolluntur. De Borea autē
oppositum euenit. Et hac de causa australes ⁊ autumnales
grauiores sunt:⁊ citius ob permixtam terrestreitatem deor
sum precipites deduntur. Quibuscūq𝑧 enim talis terre mul
titudo inest:citissime deorsum tendunt. ¶ Secundum. quia
aqua maris ceteris calidior est:vt que exhalationis ammi-
xte naturam retineat. Omnia enim quecunq𝑧 ignita fuerint
in seipsis potentia caliditatem retinent. Monstrāt hoc calx
cinis/animalium sedimenta:vt quorum calidissimi sint ven-
tres:calidissimam habeant hypostasim sedimentaq𝑧. et sem
per maris sursum eleuatur potabile. Q𝑧 si aliquid trene fe-
cis secum ducitur:vapor salsedinem participabit. Et si ma-
gis:et magis. Et iterum relabitur decidens:quod iteruz re
sumet mare. Fluunt enim ad ipsum:et omnes aque. Hic fit
vt non omnino deficere(quēadmodum alii deficiunt fluuii)
sed solum scdm hanc vel illam partem contingat. ¶ Tertiū
q𝑧 dimisso cereo vase bene clauso ⁊ circūligato in mare:qd
per latera subintrat aque:dulce est et potabile:ꝙ cere tenu-
issimi pori non admittāt cum subtili resudante aqua corpu
lentas terre feces subire ¶ Quartum. quia aqua maris hāc
ob cām ceteris grossior et ponderosior esse videtur:vt in ea
magne natēt Triremes:q̄ in flumibus suo pondere facerēt
naufragium. ⁊ passi sunt aliquando nonnulli in flumīe onu

ſtas naues ducentes:in mari ſalutem facientes:ob hu9 rei
ignorātiā incauti. Hinc fit vt ſi quis aquā apprime/multumq3
ſalſā fecerit:ſupnatēt oua:qđ ⁊ circa ſalituras(quas muriaſ
vocāt)cōtigit/fitq3 ſpiſſa ⁊ groſſa ⁊ limo ꝙ̄ſimillima ¶ Qui
tū dicunt circa paleſtinā eſſe ſtagnū in qđ ſi imiſeris hoiem
ligatū aut equū:ſupnatabit aq̄ ⁊ ſubmergi nō poſſit. Hoc aūt
facit copioſa āmixta terreſtreitas ¶ Sextū q: veſtimenta in
mari lota:ſordida fiunt. Hoc ei ob treſtreitatē accidit ¶ Se
ptimū in Chaonia eſt fōs aq̄ ſalſe: in dulcem fluuiū prope:
ſe pcipitās nullos piſces nutriens : obtinuerūtq3 loci illius
incole ab hercule boues ab heraclea adducēte:vt(q: piſces
nō haberēt)in ſuū vſū ex fōte ſales facerēt. Decoqūt eni aq̄
ptē quā euaporare ſinunt:quo facto ſales nō groſſos/ compa
ctos/vt nix candidos in fūdo repiunt q̄ ſūt aliis debiliores
ſapore/⁊ colore delectabiles. Idē faciūt in arabia de q̄buſđ
calamis ⁊ ſcirpis quorū facta cōbuſtiōe cineres in aquā co
qūt/qua ptim euapata exſiccataq3 relinq̄t ſalis multitudo.
Et vl'r oia fluuiorum ſalſa reumata:calida eſſe putare opor
tet. Eſt ei ſal vt aduſte terre ſpēs:q̄ frigido ⁊ humido ſoluit
calido autem et ſicco cogit/concreſcit et durat. Hinc loca q̄
harenoſa influunt:cinerē aut calcem imitantia conſpiciunt.
40 ¶ Unde fontes et fluminavarios participent ſapores/colo
res/et naturas? ¶ Hoc euenit propter terrarum (per quas
ſubterfluunt)āmixtiones. Sunt enim aliqui calidi: vt qui p
terre calide meatus vt ſulfureos:tranſeūt. Et in Sicilia fōs
eſt acetoſus quo aceti loco i obſonioꝝ cibariorumq3 vſu vtū
tur indigene. Et ſimilis circa Lingōes exiſtit Et circa Scy
thiam vnus eſt amarus qui in fluuium decurrens totum
41 reddit amaricatum. ¶ Preter littere Ariſtotelis ſententia3
duodecim aquarum miracula. Anigrus qui et Anagrus di
citur Theſſalie fluuius: poſt Centaurorum ab hercule vul-
neratorum in eo lotionem:aquas impotabiles ſeruat. Hy-
panis Scytharum maximus fluuius in Calliopum finibus
amara ſcaturigine infamis redditur. Iouis Ammonis fons
interdiu friget et noctibus calet. In Dodone: Iouis fons
algidus admotas faces extinctas accendit:et accenſas re-
ſtinguit:⁊ Athamātis aq̄ admota ligna accēdūt. flumē Cico
num in Thracia res tactas rigeſcere facit in ſaxa. Crathis ⁊

Sybaris Calabrye fluuii aureos crines iducũt. Salmacis Carie fons in eũ descendẽtes effeminatos remittit. Ethiopes lacus mentis insaniã ⁊ itollerabilẽ soporẽ ꝑturiũt. Colophone: Apolinis lacus aios ad diuinatõez et oracula imutat. Clitorius Arcadie fons semel haustus vini iducit odiũ: abstemiosqꝫ hoc ẽ a temeto abstinẽtes: bibẽtes reddit. Lyncestis amnis vt vinum: bibentes temulentos ⁊ debacchãtes relinquit. Phenos Arcadie lacus interdiu innoxius: noctu potus mortifer perhibetur. Ut hec eleganti carmine ex Pythagora cecinit Ouidius.

Ante bibebatur: nunc quas cõtingere nolis:
Fundit Anigrus aquas: postq̃ (nisi vatibus omnis
Eripienda fides) illic lauere bimembres
Vulnera: clauigeri que fecerat Herculis arcus.
Quid? non et scythicis hypanis de montibus ortus:
(Qui fuerat dulcis) salibus viciatur amaris?
Pauca superreferã. quid? non ⁊ lympha figuras
Datqꝫ/ capitqꝫ nouas? medio tua corniger Ammon:
Unda die gelida est: ortuqꝫ/ obituqꝫ calescit.
Admotis Athamãtis aquis: accendere lignum
Narrat: minimos cum luna recessit in orbes.
Flumen habent cicones quod potum saxea reddit
Viscera: quod tactis inducit marmora rebus.
Crathis ⁊ hinc Sybaris nostris cõterminus oris:
Helectro similes faciunt/ auroqꝫ capillos.
Quodqꝫ magis mirum: sunt qui non corpora tm̃:
Verum animos etiam valeant mutare liquores.
Cui non audita est obscene Salmacis vnda?
Ethiopesqꝫ lacus? quos si quis faucibus hausit:
Aut furit: aut patitur mirum grauitate soporem.
Clitorio quicunqꝫ sitim de fonte leuarit
Vina fugit: gaudetqꝫ meris Abstemius vndis:
Seu vis est in aqua calido contraria vino:
Siue (quod indigene memorant) Amythaone natus:
Pretidas attonitas postq̃ per carmen et herbas
Eripuit furiis: purgamina mentis in illas
Misit aquas: odiũqꝫ meri ꝑmansit in vndis.
Huic fluit effectu dispar Lyncestius amnis:
Quem quicunqꝫ parum moderato gutture traxit/

Haud aliter titubat q̄ si mera vina bibisset.
Est lacus Arcadie (phenum dixere priores)
Ambiguis suspectus aquis: quem nocte timeto:
Nocte nocent pote: sine noxa luce bibuntur.

Tabula tertii Meteororum.

Primi cap. Primi tractat⁹ tertii Meteoroꝛum note.

¶Ab vrsa/a polo arctico. ¶Etesie venti sunt ab vrsa post estiuales versiones boree liquatis niuibus flantes:et de die spirant:nocte vero spirare desinunt. ¶Ornithie/venti sunt ex opposito flantes post solis hyemales versiones ¶Austri vero:a meridie spirant. ¶Estiuales v̄siones sunt:sole subeunte Cancrum/que ꝛ estiuale solsticium dicunt. ¶Hyemales:sole intrante Capricornum.que brume dicuntur solsticium. ¶Oritur Canis:sole Leonem subeunte.

Ertius liber meteororum sex continet tractatꝰ. Primꝰ tria cap. Primũ vẽtorũ cãs. ipsoꝝ generationẽ/ tria ꝙ ex exhalatiõe gignãt signa. Unde ⁊ quo tpe flent Etesie/ Ornithie/et Austri. Ubi
1 ventoꝝ icipit motus. ¶ Uẽtoꝝ cause. Efficiẽs: sol ⁊ Astra. Mãtia: exhalatio
2 calida et sicca. ¶ Uentorũ generatio.

Halituũ (quẽadmodũ dictũ est) due sũt spẽs. Hec calida. et humida que vapor dicitur. Hec vero calida et sicca que nuncupatᷓ exhalatio. Et sicut celo circũlato eleuatᷓ vapor: q̃ frigido densante ac constringẽte iterum recidit in aquam. que hanc obꝰ cãm crebrior hyeme atq͛ nocte fit/ distribuiturq͛ in omnem terram: Ita a sole et celo eleuata exhalatione gignitur spũs Et necesse est non mõ hũida et calida eleuari: sed et calida et sicca/ natureq͛ iguee quorum copia in terra plurima est. Et apparet ad latus ⁊ transuerse nunc hac/ nũc illac (quemadmodum dicitᷓ) agitari atq͛ flare. Neq͛ veruz est aerẽ/ spũm/ et nubem: idem substãtia eẽ. vt aerẽ in quiete: ventum ipso agitato et ad latus fluente: nubem vero cũ densetᷓ/ crassiorq͛ fiat: in pendulo visibilis apparens Nam vapor calidus et humidus est: vt potentia aqua. huicq͛ symboluz habens: eleuatus facile stillat in aquam. Exhalatio autem calida et sicca: ex qua sumitur spiritus. Neq͛ põt esse aer fluens. Nam vt de fluuiis esse opz ṗncipium aliq̃d vnde fluere incipiant: ita de ventis. q̃d minime qui diffiniunt eum aerez
5 motũ et fluentem assignare possunt. ¶ Tria ꝙ ex exhalatione gignatur signa. Primum q͛ sicut multo eleuato vapore maior gignitᷓ pluuia: ⁊ minore minor: ita multa eleuata exhalatione. fit spũs maior: ⁊ minore minor: ⁊ suis tẽporibus (vt fieri nati sũt) fiũt. Hinc anni pluuiosi/ hinc ventosi fiunt/ nũc hec pars anni/ nunc hec regio. Secũduz quia spiritus cessare facit pluuiã: itidem et pluuia ventum. q͛ sunt contrarii: ⁊ contingit alterum in alterũ permutari. Et eleuato vapore: exsiccata manet terra: ex qua exhalatio expirat/ et sursuz ducitur: venti materia. quam sepe vapor supior et infrigidatus reṗmit. Tertium q͛ plurimi venti fiunt ab vrsa et meridie:

quia sol inter vtrūq; meat: ꝛ multos eleuat vapores/ ꝛ exhalationes multas: vnde nubes ꝛ venti fiūt. q̄s non disgregat: quia remotus sit/ et virtutis ad hoc inualide. Necessario tū vapores multos ꝛ exhalationes (vt ex viridibus lignis) eleuat. Et ab ortu ꝛ occasu ꝛ tropicoꝝ loco nascuntur paucio res: q̄ sua illic fortitudine materiam dispgat ꝛ cōsumat. neq; valde frigido tempore: q̄ frigus exhalationē extinguat.

¶ Unde et quo tempore flent Etesie/ Orinthie/ et Austri. 4
Etesie flant ab arcto post solis estiuales versiones et Canis ortū: boree liquatis niuibus et gelu. flātq; de die ꝛ nocte de sinunt. Diei enim calor exhalationem eleuare sufficit ꝛ illorum inducere flatus. Nox autem frigida/ niues in die liquatas regelat/ flatusq; repmit: qui nisi orto iam sole ꝛ nouos repante halitus/ nouāq; prebente materiam flare nō incipiunt. Et Ornithie post hyemales versiones ab opposito nascūtur loco: Etesiis debiliores/ minusq; ptinui: sed intpolles/ ac inscisi: q̄ ad nos venientes a sole (sub cuius latione ipsos ferri oportet) dissoluantur. Austri vero post equinoctialē versionem a meridie oriunt ꝛ spirant. ¶ Ubi incipit ventorum motus. Uentorum obliquam esse lationem manifestum est: 5
et sursum illius motus est principium. Nam exhalatio a terra secundum rectum eleuatur: que sursum (ne altius ferať) offendens obstaculum: ad latus conuertitur et in obliquum meat. Fit autem id manifestum cum nubes aut caligo pendula fuerit: cuius motum statim spū/ vt flagello agitante p cipimus. valentiorq; fit circa terrā: ꝛ materiam illic ex q̄ gignatur h; copiosiorem. Habet itaq; deorsum ꝛ a t̄ra materiam: sursum vero sue oblique lationis initium. Et sicut flumina vbi ortus principia habent: pua sunt: longius vero procedentia semper noua reumata ꝛ materias colligētia increscunt/ maioraq; euadunt: ita et venti: vbi ortum hñt modici: lōge vero pgredientes: insignes fiunt.

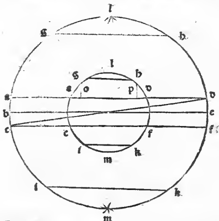
Secundi cap. note.

¶ Inhabitabile/ male habitabile. ¶ Prodromi/ venti octo diebus fere ante canis ortum exorientes.

Secundum cap. cōtinet cessationis ventorum ꝛ commotionis causas. et quinq; zonarum terre declarationem. a d circulus cancri. b e circulus equinoctialis. c f circulus capricorni. a f zodiacus. g h circulus arcti

cus.i k circulus antarctic⁹.l polus arcticus nobis apparēs. m polus ācarticus occultus Spacium a c d f zona torrida Spaciū a g d h zona media habitata. Spacium g l h zona arctica frigore ĩhabitata.Spaciū c i f k q̃rta zona et medie habitate opposita.i k m zona antarctica frigore vt g h l iha bitata.minor circulus terra est in qua scd̄m ꝓportōem cōsi- milit et cōsimilibus litteris he quinq; zone sūt signate.o ma re idicū.p mare Gaditanū.o p maris indici ad Gaditanūt

6 herculeas colūnas distātia ¶ Cessatōisventoꝝ cause. P̄rio sol calore suo nīo spirituū matiā dissipās ac dissoluēscito t rā exsiccās ꝓusq̄ mr̄tā habet exhalatōes:vētos cessare facit Queādmodū si ꝑuū cōbustibile in magnū ignē ꝓiecerį:sepe ꝓusq̄ fumū emittat adurit. q̄ ꝓpt circa Orionis ortū ⁊vsq; ad Etesias ⁊ ꝓdromos:maxie fit trāq̃llitas. Scd̄o idē facit validum frigus poros terre cōstringēs ⁊ nichil expirare si nens.Cause vero his opposite:ventoꝝ faciūt cōmotionem.

7 ¶ Quinq; zonarū fre decla ratio.quinq; sunt in terra zone

Una vbi sol sẽper discurrit feruẽtissima τ ĩhabitabilis estu. Scđa inť circulũ nr̃i poli et p̃ma ȝ inťcepta: q̃ frigore τ estu tpata: hĩtata ẽ. Tertia ẽ arctica q̃ sp̃ a sole plĩmũ distãs: frigore riget τ frigore inhabitata. Quarta est ex opposito scđe inť illã torridã τ sole supmeante vstã: τ occulti poli circuluȝ media: sic tẽpie se hñs vt q̃ est apud nos hĩtata. Quita vero est antarctica τ ãticis sp̃ latentis. vñ fit vt ťra scđm circulũ hĩtari neq̃at. Nã scđm lõgitudinẽ q̃ de polo ad polũ attẽdiť ꝓhibet nũc frig⁹/ nũc calor. Et scđm latitudinẽ q̃ de oriẽte ĩ occidentẽ τ occidẽte in orientẽ existit: defendit aquaꝝ multitudo. Et multũ differt hĩtationis longitudo a latitudine. vt distantia maris indici ad herculeas colũnas/ τ ex ethiopia ad meotidẽ τ extrẽa scythie loca: ẽ pl⁹ q̃ȝ q̃nqȝ ad tria. Nouerũt hec q̃ nauigationes τ vias pegerũt: τ itiera ipsa τ spacia mensi sunt. Et extrema horum locoꝝ inhabitata manẽt: hec frigore/ hec estu/ hec aquarũ imẽsitate. Et sicut vẽtos in nr̃a hĩtabili collocabim⁹: cõsil̃es ex p̃te alteri⁹ poli itelligere debem⁹. Ut sicut a nr̃o polo spirat Boreas τ nõ ptingit alterũ polũ: ita quoqȝ ex alteri⁹ poli p̃te ali⁹ flat Boreas q̃ ad nos vsqȝ/ nr̃mqȝ polum: nõ ptingit. Neqȝ Auster ab altero flat polo: sed ab estiuali flat ãsione τ exusto loco. Jlle ei locus ꝓpter solis viciniã non hȝ aq̃s/ neqȝ pascua/ neqȝ gelu/ neqȝ niuẽ: ꝓpter quoꝝ liq̃factionẽ fieri possint Etesie. Qr tñ loc⁹ ille maior/ ãplior/ τ expansior: magn⁹ est auster τ verior Borea: τ magis huc ptingẽs. Sed de his hacten⁹. Nũc de ventoꝝ positione dicendum est.

Tertii cap. note.

¶ Oriens equinoctialis: est vbi sol oritur quando intrat arietem. ¶ Estiualis: vbi oritur quando intrat Cancrũ. ¶ Hyemalis vero: vbi oritur quando intrat Egocerotem. ¶ Et consimiliter occidens equinoctialis/ estiualis/ et hyemalis: vbi in illis signis occidit. ¶ Egoceros/ Capricornus.

a subsolanus/ Apeliotes. b Fauonius Orithya.
c Auster. d Boreas/ Septẽtrio/ Aparctias
e Phenicias/ cecias/ helespõti⁹ f Afric⁹/ Libs/ Not⁹
g Eurus/ vulturn⁹ h Cor⁹/ zephyr⁹/ argestes Olympias.
i Euroauster. k Trasceas
l liba notus m Aquilo/ Meses.

Meses simplo i dicitur: q̃ Boree et Phenicie medius sit.

Ertium cap. cōtinet ventorꝝ situatōem et qui adinuicem sint contrarii. Eorꝝ naturas ꝛ cōplexiones.

¶ Quō venti situent ꝛ qui adinuicē sunt contrarii. Id hoc modo dephendimus. Intelligatur circulus Horizon (est enim is circulus qui partem celi visam dirimit a nō visa). Sitqꝫ a orientis equinoctialis punctus. b occidentis punctus ei oppositus. Et intelligatur recta a b. Sit iterum c punctus meridiei. d adversam punctus oppositus. Et ducatur linea c d que diametraliter secabit a b. Intelligo preterea e punctum orientis estiualis: et f punctum occidentis oppositum: eorum vero lineam e f. g punctum orientis hyemalis. h punctum occidentis oppositum: eorū lineā g h. Intelligo deniqꝫ i punctum medium inter g orientē hyemalē. et c punctum meridei: ꝛ k eius oppositum: et eorum lineam i k. Et l punctum inter f occidentem estiualem et punctum meridiei: m vero punctum oppositum: et eorum lineam l m.

His itaq3 duodecī pūctis signatisꝛ eorū ductis lineis:duo
deci in ipsis ventos situamꝰ in nr̄o horizōte et hemispherio:
ꝛ totidē ꝛ cōsimiliter sub altero hemispherio locare decebit
Uentus vero quē situamꝰ in a oriēte eq̄noctiali ꝛ ab ipso fla
tum ducens:Subsolanus vocat̄.Flans vero a puncto b oc-
cidentis opposito:Fauoniꝰ ei 3rius. Sumuntur ei scd̄m di
ametrū:scd̄m quā plurimū distāt.Hos autē supponimꝰ esse
3rios.Quē locamꝰ in c:auster.Et q̄ est in d eius opposito:
Boreas ei 3rius.Qui in e oriente estiuali insurgit:Phenici
as.ei contrarius in f:africus.Qui in g oriente hyemali:Eu
rus.ei cōtrariꝰ in h:Corus Qui in i:Euroauster.ei cōtrariꝰ
in k:Trasceas.Qui in l:Libanotꝰ.ei vero cōtrariꝰ in m:Aq̄
lo.Et hi ꝓcipui sunt venti:mō quo positi sunt adinuicem cō
trarii.Unde a et c Subsolanꝰ ꝛ Auster et ii v'l'r qui secundū
eādē diametrum nō sumunt̄:cōtrarii nō sunt.Et hi quatuor
Subsolanus/Fauonius/Auster ꝛ Boreas:oīm ꝓncipalissi-
mi sunt.Et australes sunt calidi/Boreales frigidi/Orienta
les minus austris calidi/occidentales vero minus borealibꝰ
frigidi.Et plures venti ex parte Boree gigni vident̄:q2 illic
plurima nix ꝛ aqua:que vbiq3 liquata spiraminum materiā
prestet.¶Eorū nature ꝛ cōplexiones.Uenti contrarii:scd̄m 9
diametrum se simul flare nō ꝑmittūt:sed valentior debiliori
obluctat̄ violentiāq3 infert:ꝛ ipsum cessare cogit.Uenti op-
positi marie flant circa tp̄a opposita. Ut Phenicias circa
equinoctium veris/Affricus circa Autūnale/circa estatē Ze
phyrus/circa hyemē Eurus. Oppositi vēti idē aut oppositū
faciunt.vt Eurus et Corus in ꝓncipio siccant.Auster calet
Boreas algidus est.Et seriē sequēdo:subsolanꝰ/Phenici-
as/ꝛ Eurus tepidi suut. Eurus in ꝓncipio siccus/consum-
mans aquosus.Subsolanus minus siccus Phenicias non
serenus.trahit eni ad se vapores et nubes.hic exiit ꝓuerbiū
Trahit ad se malu3 sicut Cecias nubem.ꝛ est humidus.Fa
uonius/Africus et Corus suffrigidi.Corus siccus in ꝓnci-
pio:aquosus in fine.Auster/Euroauster ꝛ libanotus calidi
sunt.Auster noxius.Libanotus magis humidus:vicini A-
frici et noti naturam participans.Sereni sunt Boreas Tra
sceas/Aquilo.alios cessare faciunt:prope flantes ꝛ vehemē
tes.Aera purgant:hinc serenitatem adducunt nisi sint vehe
mentia frigidi.tunc enim plus coagulant et cogunt q̄3 ꝓpel

lāt. Boreas grandinosus/Aquilo niuosus/frigidissimi/ ma
xime coruscatōem facientes. Et Cor⁹cū his ī natura cōue
nit. Boreas saluberrimus. Et de vētis tātula sufficiāt

Primi cap. Secundi tractatus note

¶ Ruina/casus.

Ecundus Tractatus continet duo cap Primū tres
de terre motu opiniones. prime reprobatō
10 nem. et tertie tribus rōnibus ¶ Tres de t̄
re motu opiniones. ¶ Prima est Anaxa-
gore. Inquit enim Anaxagoras Clazome
nius partem sphere que supra nos est sur-
sum esse: et que sub pedibus: esse deorsum. & aerem natū sur
sum ferri. qui in eius inferiora cōcaua incidēs imo vero ab
inferiori parte totum quatiens: facit terre motū. Sz hec cā
vsqzadeo exilis & parua est/ suūqz ꝑdens defectū: vt vix re
ꝓbatione egeat. Stultum est enim putare ignem in alto ho
rizonte non similiter ad celuz ferri: sicut in nostro habitato
apparet. et illic celum non esse sursum: terrazvero in medio
globosam vt hic deorsuz. Et ꝙ ab inferiori aere cōcussa tre
mat et moueatur: hoc terre motus non conuenit accidenti-
bus: nam vbiqz tremeret. Tremit autez certis in locis/regi
11 onibus/atqz temporibus. ¶ Secunda est Democriti. Dixit
enim Democritus Abderites terram plenam aqua & aquā
multam ex pluuiis recipere: que (cuz susceptacula plena sit)
exuberans facit terre motum et terram in concaua decide-
12 re. ¶ Tertia est Anaximenis Milesii inquit enim t̄ram de-
plutam hinc siccari et fortiter siccatam rumpi: et ab his fru
stis ruinam/precipitiūqz facientibus cōcuti/ fieriqz t̄re mo
tum. Hinc quoqz fit in magnis siccitatibus fieri videri/ & eti
am in pluuiosis: ꝙ superhumectata ruine iam preparata ca-
dat. Sed non ita esse videtur. ¶ Primo quia oporteret ter-
ram iam multipliciter subuersam/ruināqz fecisse: apparere
¶ Secundo quia hec causa esse non potest circa aliqua lo-
ca frequenter trementia: vbi talis excessus ad alia nō est
¶ Tertio quia oporteret semper minores et pauciores ter-
re motus futuros expectare et tandem cessare: ꝙ t̄ra tantū
deciderit vt non amplius sit terre tremor futurus. hoc au-

tē eē non pōt.q̄re neqȝ hec cām esse:existimandū est.

¶Secundi cap.note.

¶Hellespontus/strictū mare:qđ a Tenedo famata in con=
spectu Troie insula ad Propontidē ꝑtendit ¶Euboia/per
celebris isula Attice adiacēs ¶Spasmus/corporis contra
ctio ¶Tetanus/spasmi spēs

Ecundū cap.continet cās terre motꝰ.eiꝰ generatio
ſ nē.Decē ꝙ ab exhalatione ꝓueniat:signa.Et septeȝ 13
eiꝰ accidentia: ¶Terre motus cause.Efficiens:sol 14
et Astra ⁊ spūs terra inclusus.Materia:exhalatio.¶Eius
generatio.Terra naturaliter sicca est:aque multitudinē in
se continēs:que a sole calefacta et multis(que in se tenet)ig
neis corporibus:multū spūm intra se concipit.qui quia sub
tilissimus/ ocyssimus/etvehementissimus est:huc illuc eua=
gatus et discurrens terravehementer concussa: plerūqȝ eiꝰ
motum et tremorem parit:querit enim exitum et in suuȝ lo
cum euolare.At aliquando totus exit:flamma plerumqȝ ex
collisione concepta:Aliquandovero sine flamma:aliquādo
pars exit:pars autem altera constricta atqȝ clausa manet.
vnde fitvt neqȝ aer neqȝ aqua faciant terre motū. ¶Deceȝ 15
signa ꝙ ab exhalatione et spiritu ꝓueniat terre motꝰ ¶Pri
mum quia plurimum fit tranquillo tempore:ꝙ exhalatiōes
plurime in terra sint recluse.Et q̄to plures:maior fit: quā=
tovero pauciores:minor.Est enim spiritus continuus: quē
oportet aut intra aut extra fluctuare. ¶Secundum qꝛ ma=
xime fiunt de nocte et circa diluculum:quia soleant tūc ici=
pere flatus.et in meridie: si contingant in die.quia sol maxi
me obtineat et exhalationem declinet in terram. ¶Tertiuȝ
quia circa subter antrosa/subterqȝ inania loca(in que deflu
at mare)sepe intremiscit tellus. Hac de causa sepe fit circa
hellespontum/ Achaiam/ Siciliam/ Euboiam: et Achine
circa Edipsum facte sunt. Fit enim illic angustia. et maris
multitudo in terram spiritum iterum repellit efflare niten=
tem:angustat/atqȝ premit. ¶Quartum. quia maxime fiunt
terre motusvere et Autumno/temporibus pluuiosis/ et in
siccitatibus:quia hec temporaventosa sunt et pluuiosa:pre=
bent multam in terra exhalationis generande occasionem:
sic autem illam reclusam monstrant et ad spirituum genera
tionem aptitudinem. ¶Quintum quia spirituum impetum/

vimqꝫ agitandi preualidam percipimus non modo in aere:
vbi solidiora robora velluntur/edificia funditus euertūtur:
sed ⁊ in corpibus animalium. vbi sepe spiritus clausus fa-
cit tremorem:quod et sepe accidit post vrine emissionem:et
sepe membrorum contractionem:et spasmum inducit ⁊ Te
tanum. Et aliquando vsqꝫ adeo membra valide agitat/ mo-
uet et cōcutit:vt intremula et quieta teneri haudquaq̄ pos
sit. Obtinere itaqꝫ in terra nōnunq̄ spiritum:verisimile ex-
istimare oportet. ¶ Sextum quia temporibus nostris acci-
dit terre motus:qui prius nō destitit q̄vēt⁹ egressus fuisset
vt Etesias. ¶ Septimum quia circa Heracleam in Pon-
to idem accidit. Factus enim extitit terre tumor vt collis:
quo tandem distentione rupto ingens et multus erupit ven
tus ignem et cineres eleuans.et Lipareorum vrbem nō lō-
ge hinc existentem ambussit:vertitqꝫ in fauillas. Et flatus
dirigens in Italiam:vrbibus Italicis multa attulit incom
moda. Quod et prius accidit circa sacram insulam: que est
vna Eoliarum insularum. ¶ Octauum quia sepe soni ex ex
halatione constricta causantur:quēadmodū a longe sonus
maris repercussi exaudit ¶ Nonum. quia paulo ante terre
motum sol obscurus sine nube videtur: hoc enim facit ap-
parere egrediens spiritus.et ad auroram tranquillitas ⁊ fri
gus ob spiritum calidum reclusum. Et post occasum sereni
tate existente:nubecula stricta et longa porrecta videtur vt
terre motus prenuncia.quēadmodum in maris fluxibus ac
cidit precurrere tenuem vndam:quā gens mari finitima aq
filum nuncupat. ¶ Decimum quia sepe circa lune eclipses
contingunt terre motus:ꝙ tunc marcescat calidum:et eo tē
26 pore flatus agitari soleant. ¶ Terre motus septem accidē
tia. ¶ Primum.terre motum ad quadraginta dies se extē-
dere contingit:et visus est aliquando per duos annos circa
eadem loca perdurasse. Hoc enim facit spiritus multitudo
et laterum terre concussorum soliditas et prestata reluctan
tia:vt spiritus animantium corporibus clausus non repen-
te cessat sed longa mora fit marcidus. ¶ Secundum.fiunt
soni in terre tremoribus. Nam percussus aer ⁊ spiritus om
nimodos emittit sonos:itidem et percutiens. Nichil enim
differt. Repercutitur enim repercutiens omne. Et ꝓuenit
sonus terre motū.nā magis spiritu ꝑ omne penetrat sonus

Et si exhalatio nõ sufficeret agitationẽ iducere: son⁹ sñ tre motu audiret.q̃ d̃ sepe iam accidisse visũ est. Offẽdẽs ei sp̃s ad solidas moles/diodarũq̃ figuraꝝ:oĩmodos edit sonos ꝓvarietate cauernaꝝ/cuniculoꝝ/ atq̃ antroꝝ diuersos: vt aliq̃ aliq̃ñ ꝓdigia enarrãtes dixerit visã nõnũq̃ mugisse trã ¶ Tertiũ cum tre motu aliq̃ñ magna aq̃ m̃ltitudo erupit: q̃ exhalatio eã extra pepulerit:vt aq̃ fluct⁹ nonnũq̃ extra termios Et circa achaiam cõtrariis spiritib⁹ iteriore:boree motũ imitãte:extravero austro:fact⁹ est terre mot⁹ et aptio ⁊ tãta mari eruptio pellẽte austrovt Cataclysm⁹ fact⁹ sit. Et aq̃ terre motũ nõ faciũt:patiũt ei solũ. Sp̃us aũt illius (vt dictũ est)cã est ⁊ ꝑncipiũ:⁊vt sp̃us sedimẽtũ fact⁹ ẽ Cataclysm⁹. ¶ Quartũ terre mot⁹ scd̃z modicã terre ꝑtẽ fiũt: sp̃us aũt scd̃m ipsius amplitudinẽ ¶ Quitũ iterdũ fit m̃lte exhalatiõis in latũ(vt tremor q̃dã)agitatio:interdũ vero in altum vt q̃dã pulsus. Et q̃ fit in altũ plus agitat. multamq̃ a ꝓfundo enascentẽ manifestat exhalationẽ. Cũ tñ q̃ altnatim in altum vibrat et altnatim residet tripudio assil̃is: ⁊ cũ cõcurrẽtia tecta cõtrario ictu arietãt(q̃ alter mot⁹ alteri renitivideat)min⁹ ꝑiculosũ ꝓhibẽt ¶ Sextũ vbi fit talis Scismus ⁊ sp̃us eruptio:multi lapilli ebulire solẽt. Sic ei circa Sympoli euenit:cũ Scismo euersa loca fuere et cãp⁹: quẽ Phlegreũ dicũt. Idẽ ⁊ circa Ligusticã regionẽ eueisse memoria ꝓditũ est ¶ Septim. in ponticis insulis min⁹ cõtigit terre motus q̃z in ceteris. Nam frigiditas ⁊ maris pondus exhalationes in ipsis reꝑmit. De terre motu hactenus

primi cap. tertii tractatus note.

¶ Coruscatio/fulgur/fulgor/fulguratio

t

Ertius tractatus. cõtinet tria cap. Primum tres de tonitruo et fulguratione antiquorum opiniões. Earum reprobationes. prime duabus rationibus. et secunde tribus ¶ Tres de tonitruo et chorușcatione opiniões. Prima est ana 17
xagore dicentis ignẽ a sua sphera in nubẽ decidere:⁊ ei⁹ emicationẽ fulgurationẽ esse:eius vero extinctionẽ imo extinctionis stridorem esse tonitruũ. Sed id non esse vex cognitu deꝑhendere difficile nõ est. ¶ Primo quia

ignis natura est:sursum conscendere:non autem descendere. Causas igit dicturus erat quo pacto a summo ethere(vt ait)in nubem se precipitem dedat et illabatur ¶ Secundo dicat Anaxagoras cur potius ignis ille se tempore nubilo demergit quam sereno. Videtur autem nunquam in temporis serenitate se in precipitium demittere: neqz igitur nubilo tempore
18 ¶ Secunda est Empedoclis dicentis ignem in nube ex radiis in seinuicem concurrentibus/et se sepe replicantibus segregari:eius emicationem fulgurationem esse:et eius extinctionis stridorem et crepitum esse tonitruum. Sed neqz id quidemverum apparet ¶ Primo qz eque fieri deberet in quibz nube:cum radii in qualibz inter se cōsilr incurrant.hoc autem falsum. ¶ Secundo quia eadem ratione dicere liceret niuem/grandinem/imbrem et consimilia(qz a nube segregarentur)fieri ¶ Tertio quia cū a sole aut igne incalet aqua:nunquam talis segregatio apparet. cōsili tamen ratione id fieri oporteret igit neqz fit in nube ¶ Tertia est dicentium fulgur nō
19 apparere propter ignem:sed quēadmodū percussa aqua de nocte fulgerevidet:ita quoqz se collidentibus nubibus fulgorem emittere. Sed hi consuetudinem nō traxerant ea cognoscere que refractione fiunt. Fit enim fulguratio de die. non autem aque percusse fulgor. Ea enim fulgerevidet per cussa:refracto ab eavisu ad aliquod fulgidorum. Et de nocte et non de dievidetur:qz diei maius lumen minus exterminat/obtundatqz.

¶ Secundi cap.note.

¶ Etsi fulmen nomen commune sit ad omnem exhalationē que e nube erumpit/eiaculaturqz ardens: peculiare tamen ipsum faciunt ad eam que nubem perrumpit. et fulgetrum nuncupant eam que longiore tractu nubē findit.

20 Secundū cap.causas tonitrui/fulgurationis/ et fulminis. et illorum generationem cōtinet ¶ Tonitrui/ corruscationis/et fulminis cause. Efficiens:sol astra
12 Materia:exhalatio. ¶ Tonitrui/fulgurationis/ et fulminis generationes. Duplici existente spiratione hac humida/hac vero sicca etvtraqz simul eleuata et consistente in nube:que cum sursum magis fuerit eleuata ob loci frigiditatem densatur: et magis quidem a summa parte. Exhalatio autem clausa:e denso exitum querensvalido motu fertur in nube:

et dense nubis latera valide concutiens sonum edit:qui di=
citur tonitruum. Et scd̄m naturā caue nubis ꝛ densi et rari
varietatem:varii eduntur soni. Et(si licet magna cōponere
puis)similis est illi sono:qui i flāma fit cuz bivulcanū/bive
stam ridere aiūt:et in lignis siccis cum spūs exitū querit: li
gnum rumpens crepitum edit:ita ꝛ nubis exhalatio. Et cū
supiori denso obuiat:valido impetu vibrata subtilit̄ incendi
tur.et illius inflāmationis apparitio:fulguratio est. et ple=
rūqz detrudit̄ in imū.que si cōcepta flāma:detrusa eiacula
taqz fuerit:fulmen est. Si vero sine flāma Ecnephie ꝛ Ty=
phones(de quibus statim agemus)fiunt. Et fulguratio fit
post plagā/ꝛ collisionē:estqz tonitruo posterior:prius tamē
visu pcepta:quia visus anticipat auditū. Id enim intueri li
cet in ferientibus a longe. Cum enim referiendi reducūt in
strumentum:primū sonus ad nos ptingit.vt in triremiū du
ctu remos eleuari videmus vt secundo feriant:ꝑusq̄ prime
plage sonus ad nos ptingat. Et scd̄m substātiā idem eē(vt
multa paucis cōplectamur)dicimus sup t̄ram faciens ven=
tum/in t̄ra t̄re motū/ꝛ in nube tonitruū: exhalatōem scz sic
cam/fluentem/mobilē/ꝛ agitatam. Et de tonitruo quidem
hactenus. Tertii cap.note

¶ Typhon/turbo. ¶ Angiportuz/vicus inter domos haud
facile peruius. ¶ Arges argetos/clarus.

Ertiū cap.cōtinet Ecnephie ꝛ Typhonis cās.eo=
t ꝝ generatōez.eoꝝ differētias.ꝛ spēs fulminū ¶ Ec 22
nephie ꝛ Typhonis cause. Eedē q̄ mō dicte sūt ex
istūt ¶ Eoꝝ generatio: Cū mult⁹ spūs ꝛ spiss⁹ i nube eleua= 23
tus sit(subtilior enī magis edit tonitrua:ꝛ incēdio cōcepto
fulmen elidit)luctat⁹ sursū ascēdere:deorsū repellitur:et fit
Ecnephias:vent⁹ q̄dē violēt⁹/tumultuos⁹ ꝛ pcellos⁹.post c⁹
casū ingrauescere solent pluuie. Nam ex relicta nube humi
da fit imber:ex spū vo demisso Ecnephias.et cū fracta nu=
be elidit̄ atqz segregat̄ spūs cōuoluit̄ ꝛ detrudit̄ rotatus in
imū:in arctis decidēs locis vt angiport̄/inviis circulos du
cēs ꝛ vortices:vt ps alterā pellere videat̄:hic spūs Typhon
dr̄ ¶ Ecnephie ꝛ Typhonis differētie. Prīt.q2 Typhō dis 24
cōtinu⁹ est. Ecnephias aūt magn⁹ ꝛ cōtinu⁹. Typhon rota=
t⁹ deorsū excutit̄.idcirco circulo vtit̄ Ecnephias recte.ꝛ Ec
nephias magis Typhōe colorari videt̄ Typhon nō fit flātib⁹

aquilonibus .Et Ecnephias tēpore niuali/iacentibusq; ni=
uibus.Typhon aliquid nubis secum conuoluit· simul dedu
cens:a quo non potest se explicare: cuicunq; inciderit vim
inferens:arbores et nauigia retorta confringens. a quo ple
rumq; cum detractus et subtilior factus igniatur: incensio
nominatur.alii Presterem nuncupant. ¶Fulminum speci
25 es.Fulmen diximus cum subtilior spiritus flamme vi con=
cepta:de nube elisus eiaculatur deorsum.Cuius vna speci=
es est quam Argeta dicunt:nosvero fulmen clarum dicere
possumus:quod nonvrit:sed vis eius stupenda atq; admi=
rabilis Ubi reluctamen/resistentiamq; offenderitvt in soli=
dis corporibusvim suam inducit:et clypei eramen liquat il
leso ligno.et per vestimenta corpus afflat:et ossa consumit:
inattritisvestibus. Est enim rarissimum: quod tenuis p̄ue=
nit spiritus penetrans et transiens. Alia est quam dicūt Ce
raunon Psoloenta:nos fulmen fumans ⁊ ardens.et hoc a=
durit:non adeovt alterum rarum.Et nos ipsi vidimus cir=
ca templum in Epheso combustum: continuam flammā ad
multas partes serpere atq; ferri.Et sepe talia se prebentvi
denda spectacula.Et flammā diximus spiritum siccum ar=
dentem.Hinc fulmen semper precedit spiritus/semp q; asse
quitur:sed non videntur spiritus precedere et sequi q2 sine
colore sunt.Quo fitvt omne percussum fulmine prius mo=
ueatur q̄ percutiatur:tanquam precedente spiritu. Et ful=
mina non nubem frangunt et dissipant sono:sed plaga/⁊ so=
num faciente spiritu. Et quod spiritus percusserit:diuidit/
nonvrit.De igitur Ecnephia/ Typhone/incensione et fulmi
26 nis speciebus tanta sufficiant. ¶Preter littere Aristotelis
sententiam.tredecim de fulmine portenta. Dura consumit.
Non ledit mollia.Ferrum intacto forulo liq̄facit. incolumi
carne ossa mollit et cōsumit.Dolio consumpto vinū imobi=
bile gelatum relinquit:qd reliquatum bibentem aut furere
facit aut necat.e diuerso vinū afflat illeso dolio.Martia rho
manorū p̄nceps pregnās: ptū in vtero fulmine afflato: illesa
remāsit.Uenenata tacta purgat.Uigilās p̄cussū:clausos o=
culos moriēs h3.Dormiēsvero p̄cussum:aptos.Ex opposi=
to iacēs cōuertit Oē aīal ictū fulmine(hoīe excepto)interit.
Non feriunt fulmine laurus vitulus marinus et aq̄la.Quer
cus autem vel arborum maxime feritur.

Accipe miranda flāme portenta trisulce
  Dura domat. damnū mollia nulla ferunt.
Intacto forulo ferrum consumitur intus.
  Carne quidem sana: ossa incinerata cadunt.
Utreqz cōsumpto vinum sine vase gelat:
  Fulmine. vel sano deperit vtre merū:
Forte die sexta mox liquit: hocqz caueto:
  Aut furit epotans/aut sua fata bibit.
Martia rhomane princeps clarissima gentis
  (Afflato ptu in viscera) viua manet
Et quecunqz tument (inflato ventre) veneno
  Purgat: et innocui corporis icta iacent.
Percussum vigilans: moriens sua lumina claudit
  Apperit e sōno. versum et in oppositum est
Cetera cum feriat viuentia morte resoluit:
  Solus de tanto vulnere restat homo.
Laure manes secura. tibi est contraria quercus.
Hos maris intactus et iouis ales eunt.

Primi cap. Quarti tractatus nōre.

Halonem nostri dicunt coronam. Halon autem areaz ꝛ planitiem significat. Et dicunt Greci Halos et Halon. Infest tamen ꝙ Halon: Halonos inflectitur ad nostrorum nominum tertie inflexionis normam. Sed Halos accusatiuum Halon habet et ceteros singulares casus abiecto s termiali nominatiui et vocatiui: in o. Hinc nos cum eam dictionez inflectamus: Halon. n. nominatiuum terminante dicere debemus.

¶ Uisualis radius est diffusa species qua vnaqueqz res videtur: qui et nonnunq̄ visus dicitur.

Quartus Tractat⁹ cōtinet duo cap. Primum Halonis accidētia. Eius causam. et eius generationem

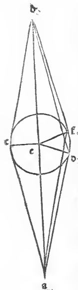
q ¶ Halonis tria accidentia. ¶ Primum. 27
Halon semper apparet integer circulus. ¶ Scdm fit circa solem circa lunā ꝛ splēdētia sydera ¶ Tertiū fit diluculo/fit i meridie/fit vespi/fit i nocte. diluculo ꝛ circa solis occasū min⁹.

28 ¶Halonis cā. Radiorꝫ refractio: et eadē est iridis et vīgarū
et Paraheliorum cā. que scd̄m diuersa (a quibus enascunt
et fiunt) fulgida: differūt ¶Halonis generatio fit halon vni
29 formi et equali nube sub astro (vt luna) consistente. incidens
ei in eā luminosus radius refrigit: apparetqꝫ sub astro ma
gnus circulꝰ quē halonē et coronā dicimus. Uisualis ei ra-
dius (vt ex ꝑspectiua cognitum est) ab oībus planā supficiē
habētibꝰ: vt aere / vt aqua refringit: ⁊ in densioris medii oc
cursu. et speculorum q̄dā figurā representāt: vt cōtinua ⁊ dē
sa. quedā solos colores: vt q̄ ex plurimis speculis pene īsen
sibilibus diuisionē habentibꝰ cōstant: in talibus ei aliq̄d ap-
parere opꝫ: imaginē autē appere impossibile est. coloribus
itaqꝫ demonstrandis apta relinquunt. Et clarorū color clarꝰ
videt Aliq̄n vero ꝑpter alterius āmixtionē vt visualis radii
speculi. aut ꝑpter debilitatē diffusus radius: alterīꝰ coloris
facit apparitionem.

Secundi cap. note

¶Catherꝰ c exili in ꝑ̄ncipio: t in secūda ⁊ tertia sillaba: solū
aspirato in secūda: grecum est / ꝑpēdiculum. ¶Cathetū hic
vocat rectam quācūqꝫ: a circūferentia ad punctū directe ꝑ-
pendicularis: eductam in nubis planitie ¶Directa perpen-
dicularis / a b.

f Ecundū cap. ostēdit cur halon sit circulꝰ. duas rō
nes: naturalē ⁊ mathematicā adhibens. Et itersérit
30 q̄d halon nunciet ¶Cur halon circa solē / lunā / ⁊ a-
strū appareat circulus. Diximꝰ refractionē fieri a ere coacto
⁊ vapore in nubē consistēte: dū r'laris ⁊ minutarū partiū ex-
titerit. Hic si consistat et densetur: pluuiā nunciat. Fit enim
pluuia vapore densato / si marcescit ⁊ euanidꝰ disparet: sere-
nitatē. Jd ei facit calidū: ipsū concrescere ⁊ dēsari nō sinēs.
Si distrahitur ⁊ discerptꝰ ex vna parte recedit: spūm ꝑ̄nūci
at. Facit ei hanc distractionē exhalatio: vētusqꝫ ea ex parte
(qua diripit) orit. Et fit refractio nube circa solē / lunā / aut
astrū cōsistente: ⁊ nō ex opposito: quēadmodū fieri cōspicit
31 iris. Hic rō deducit cur halon circulꝰ appareat. q2 ab eodē
signo ad idē signū vndiqꝫ ⁊ consil'r refracto radio: circulꝫ
eē necesse est. Uniformis aūt ⁊ equalis cōsistentie nubis: vn
diqꝫ et cōsil'r ab eodē ad idē equales radii refringunt. Est
itaqꝫ balo circulꝰ Et idē perspectiui mōstrāt vt si sit a b visu

alis radius: a quo ceteri refrigant ad nubis extrema vltro/ citroqz directus Intellectusqz in circūferētia tribus signis c d f: rectas a c/a d/ z a f ostendunt esse equales. Et similit rectas c b/d b/ z f b equales. Quare tres magni trianguli a c b/a d b/ z a f b eadem basi a b cōmunicantes sunt equales Triangulos enim equalium laterum z eandem aut equalē basim habentes: equales esse necesse est. Ducant ꝑterea Catheti ab angulis triangulorum: c/d/f ad e punctuz recte a b In plano constitute nubis: qui sint c e/d e/ f e: quos ꝓbant equales. Nam in equalibus triāgulis in vno plano ad rectū a b omnes in signo e copulantur. Est igit circulus cui9 centrum est e: vtpote a quo omnes recte ad circundantem line am educte sint equales. De quibuslibet enim alijs lineis eodem patere potest indicio. Et in a ponitur oculus: in b sol. Et (vt dictum est) intelligenda sūt cōtinua specula pua: que (ꝗa cōsequentia) videntur vnum facere. et in vnoquoqz vide tur sol vt albus: et circa extrema magis nigredo: quia albū sit iuxtapositum. Et sepius circa lunam ꝙ̄ solem fit Halon Nam sol feruore suo materiā disgregat z dispgit: quā neqz diu consistere permittit. Et circa astra eadem de causa: sed nube existente debili z infecunda. vñ fit vt ea non significēt que solis et lune corone: sed serenitatem potius indicant De Halone hec dicta sint.

Primi cap. Quinti tractatus note.

Alurgon/ Purpura grecū est. hinc Alurges: purpureus deducitur Xanthos t aspirato/ flauus itidem grecum. A color puniceus. b viridis. c purpureus.

Quintus.

Tractatus cōtinet duo cap. Primū q̄tuor Iridis accidētia. Iridis generatōem. q̄tuor Iridis z Halonis differētias. Iridis colores. Quopacto due simul apparentes Irides suos colores rep̄sentent. Et ꝙ Xanthus color nō sit a puniceo alius Quatuor Iridis accidētia Primū nūꝙ̄ Iris cōplet9 z īteger ē circul9: nec decisio semicirculo maior. Scdm sole oriēte aut occidēte videt arc9 maior: z ꝙ̄to sol magis eleuat9 fuerit: minor. tertiū. post autūnale eq̄noctiū breuiorib9 existētib9 dieb9 q̄lz diei hora apparere pōt arc9 In lōgiorib9 aūt dieb9 circa me 352

ridiē nō apparȝ. Quartū nō cōtigit plures duab⁹ in colorū
pōne orūtes irides fieri: ⁊ eaꝝ vtraqȝ tricolor erit: eoſdem
ſcdm̄ numeros colores hn̄s: pūniceū/ viridē/ ⁊ purpureū. edi
33 uerſo tn̄ pōne rn̄dētes. ⁊ alti⁹ exiſtūt ſub obſcuriores ¶ Irid
gn̄atio i rorida nube e regiōe ſoli oppoſita radii ſolis refri
gunt. ⁊ imaginē ſolis male exp̄mūt/ redditqȝ viſib⁹ nr̄is ſco
lor cōſpiciēd⁹ arc⁹: q̄ iris nūcupat Sūt ei (vt dictū ē) illa ſtil
lādi p̄ria rorida vt pua ſpecl'a: q̄ rei colorē ⁊ nō plane figurā
rep̄ntāt Et q̄ ab ipis radii viſiui refrigāt: ml'ta ſūt indicia q̄
viſus ab oīb⁹ corp̄ib⁹ planis q̄lia ſūt aer ⁊ aq̄: refrigi videt.
Ab aere q̄dē: q̄ hāc ob cāz Antiphōti ſp videbat p̄cedere ido
lū ad ſe cōuerſū Id ei faciebat refractio ⁊ viſus debilitas: vt
ei aer ſpeculū fieret Et hāc iteꝝ ob cām nauiū trabes: curui
ores/ groſſioreſqȝ i mari ſe mōſtrāt. Et flātib⁹ Euris reruȝ
maiores moles. ⁊ sol ⁊ aſtra oriētia ⁊ occidua: maiora vident
q̄ caligies ⁊ vapores medii viſiuos forti⁹ frāgāt radios ⁊ di
ſp̄gāt. Q̄ ſi aer ⁊ aerea illa corp̄a refrigūt: ml'to forti⁹ aquā
refrigere p manifeſtū ē ¶ Quatuor irid ⁊ halōis drie. Pmāt p̄
34 mo iris ab halone q̄ iris ſp fit ex ſol' aut aſtri oppoſito. Ha
lon aūt ſb aſtro. Scdo iri nigrior: Halon aūt fulgidior atqȝ
albior appet Fulgid ei p nigꝝ aut i nigro cōſpectū: puniceū
appet Viridia ei ligna ml'tū fumū candide flāme miſcentia:
ignē oñdūt rubeū. Et sol p fumū ⁊ caliginē viſus: ſe puniceū
oñdere videt. q̄l' ⁊ p̄ma irid refractio cōſpicit: cū a p̄uis rori
dis gutt fit refractio Tertio q̄ circa ſolē halon nō tāta cō-
ſiſtit mora: q̄ta arc⁹ ex ſol' oppoito pōt. Nam ſtati ſoluit
aut pluit. Quarto q̄ irid ſil'itudo circa lucernas flātib⁹ au-
ſtris appet/ circa remos rorātes: aſp̄gētes aq̄s/ ⁊ ſi q̄s manu
e regiōe ſol' vmbroſo loco: ſubtilit aq̄s aſp̄gat et irroret. Et
potiſſimū purpureū colorē hȝ et nō puniceū: et hoc radiorū
refractione euenit. Et paruule gutte fiunt ſpecula: non au-
35 tem hoc pacto halonem effingi contingit ¶ Iridis colores
Tricolor iris appet. puniceū hn̄s colorē: q̄ fulgidū i nigro
aut p nigrum conſpectum tale appareat. Viridem quidem:
quia radius protenſus/ magiſqȝ ſit vmbre particeps. et ni-
grum vt negatio quedam eſt: cuius multa ſunt indicia. In
deficiendo enim viſu nigrum apparet. Et hinc euenit vt om
nia a lōge viſa: nigriora appeāt/ mīora/ ⁊ planiora. et in ſpe-
culis imagines: ⁊ nubes in aq̄ ſe prebēt intuentib⁹ nigriores

Nec iniuria: ppter refractionem pauco/debiliq; aspiciunt
radio. Et plerūq; accidit: nubem (que ppe solem existit) re-
spicienti: nullum apparere colorem sed incoloratam nubem
videri: eandem autem in aqua pspicienti: aliquem colorem
Iridis se putare videre. Est itaq; notum radium fractū p-
pter debilitatē: nigriorem videri/ et album minus: tandēq; p
ductum iri ad nigrum. Hinc qui radius fortior puniceum
habebat colorem: debilior factus pmutat in viridem. Qui et
iterum debilior: abit in purpureū quem Alurges dicūt. Ali
orum enim colorum insensibilis est pmutatio. hinc Iris tri
color conspicit. ¶ Quopacto due simul appntes Irides su 36
os repñtent colores? ¶ Cum due simul fiant Irides: debi-
lior fortioris est imago. Quo fit (quia debilior ex pme refra
ctione debiliorīq; radio existat: et oppositos et secundū po
sitōnem ediuerso locatos colores habens) vt prime: sint pu
niceus/ viridis/ purpureus: et secunde: purpureus/ viridis/
puniceus. Et quando tres apparent: tertia vsq; adeo debi-
lis est vt vix videri queat. Nam ex scda debilitato admodū
radio ea nascit refractio: positos colores prime consimilit
habens: puniceū/ viridem purpureū. ¶ Et pret assignatos 37
colores alium apparere credunt: quem Xanthū dicunt: nos
autem flauum dicere possumus: qui color est punicei/ viri-
disq; medius: verum alius ab assignatis nō est: quo minus
Iris tricolor dicatur. Propt enim punicei et viridis iuxta
pōsitionem apparet. Nam puniceum iuxta viride situz albo
ris/ flauitieiq; est emulum. Et ex iuxtapositione tales fie-
ri repñtationes: multa pduntur iudicia. Primo qr nigerri-
ma nube existēte: facte Iridis Xanthus color potius qȝ pu
niceus apparet: ex forti nubis obscuratione/ et coloris viri-
dis iuxtapositōne. Facit enim circunstans nigrum qd puni
ceum est albescere/ apparereq; flauuz. Secundo. quia cum
soluit Iridis puniceum: nubes alba iuxta viride pmutatur
in Xanthum. Tertio qr hanc ob causam in iride lune Xan-
thus color vel maxime apparet. Huius enim causa est ob-
scura nubes/ et noctis opacitas: appareq; valde alba. Quar
to quia hanc varietatem licet plane conspicere in texturis:
cum varii colores iuxta seinuicem intexuntur: plerūq; ex si
tu et iuxtapositione alterius coloris apparentiam faciunt:
ita quoq; et in floribus. Hinc fit vt ad lucernam operātes

invariorum colorum lanis sepius peccent colorē,pro colore accipientes.Et in nocte legentibus flores idem accidit: vt flores pro floribus legant decerpantqȝ. Est itaqȝ tricolor Jris.nec hoc īpedit Xanthi coloris apparentia.

Secundi cap.note.

¶ Meridianus est circulus intellectus transire per pūctū verticis capitis nostri et polos mundi.¶ Punctū verticis capitis/vertex nostri horizontis.

Secundum cap.continet quinqȝ Jridis pprietates

38 s ¶ Prima Jris est circuli portio nunq̄ semicirculo maior.Et q semicirculus appareat: hinc liquere potest.Posito enim horizontis nostri Hemispio c:et horizonte circulo a b:centro solis in occidente b: centruȝ Jridis erit in orientis puncto opposito vt a. quare sola medietas super horizontem a b:in hemisperio c relicta est.etvbicunqȝ fuerit alibi sol supra horizontem:erit Jridis centruȝ sub horizonte:quarevbicunqȝ alibi sole existēte:Jris semicirculo minor apparebit.¶ Secunda sole existente in ortu et in occasu:maxima que fieri potest procreatur Jris. ¶Tertia . Quanto sol supra horizontem altior ascenderit: tanto minor apparebit arcus. Unde fit vt sole meridianuȝ tenēte q̄ fieri potest euadat minimus.¶ Quarta.post autūnale equinoctium Jridem omni hora se demonstrare cōtingit.¶ Quinta.Circa estiuas versiones non cōtingit Jridē in meridie apparere.Et omnia hec Mathematicis rationibus Aristoteles ostendit.que quia difficultatem et laborem q̄plurimum habent :neqȝ capi valeant nisi a plusq̄ mediocriter eruditis et in elementis Geometricis et perspectiua disciplina : apponere solent alteram . quam quia nichil eorum(que Aristoteles intendit)sonet:neqȝ vitio careat:consulto relinquimus.

primi cap. sexti tractatus note.

¶ Parahelius iuxta solem interpretatur q sol iuxta solem apparere videatur.Et sub Parahelio solis eū qui lune est cōprehendimus:quem nonnulli solē nocturnum appellant. pdit enī Plinius tres lunas.Gn.Domicio et .L.Annio cōsulibus:simul apparuisse.De aliorum aūt astroȝ apparentibus imaginibus non ita comptum est.¶ Cadmia/lapis ex

quo es paratur ❡ Chrysocola in metallicis venis crasso humore coacto in duritiam pumicis rigente gignitur: estq; vt vena putris. ❡ Quid vernix vocetur: quā nōnulli Sandaracham vocant notum est. Sandaracha tamen proprie extima tur quidam cibus apum quē recondunt: durus vt cera: inueniturq; sepe in fauorū inanitatib⁹ repositus ❡ Miniū ex fodinis argentariis vt harena rubra eruit: qd subinde purgatur. Vocantq; medici Cinnabarim. Attamē Cinnabari proprie censetur sanguis draconis vna cū Elephantino sanguine concretus.

Sextus tractatus. continet vnū cap. cōtinēs cās virgar & Parahelior Cor gñationē Parabelior accñtia Et breuē cor q duplici halitu i tra gignūt expeditionē ❡ Virgar & pabelior cē. vt ha 39
lōis: irid ❡ Virgar pabelior gñatio Cū 40
nubes fuerit irregular hac densior/ illac rarior/ hac magi aqsa/ illac min⁹: refrigit radi⁹ sol & p multas nubis ptes radii porrecti videt: speculis colorē et nō figurā representantibus: hiq; cadentibus stillis radii: virge dicuntur: qui iridis colores nunc puniceum/ nunc Xanthum/ viridem/ purpureum (remissiores tamen q̄ in arcu) imitantur atq; representant. ❡ At Parabelius apparet nube densa cōtinua ad latus solis existente: propinqua vt in aquam cōuertatur nondum conuersa. in qua sol fracto radio ob debitam densitatem/ regularitatem et continuitatem: suam affomat similitudinem quemadmodum in ere polito: hec autem solis ad eius latus imago: Parabelius nuncupatur. ❡ Parabeliorum accidentia. Parabelius apparet albus: et hoc quidē ideo est quia sol albus est Parabelius magis q̄ virge aque signum est: Nam Parabeliorum nubem magis ad aquā parari oportet. Et maxie quidē australis aquosus est. circa solis ortū & occasū fiūt Parabelii: neq; e regiōe solis vt iris/ neq; sub sole vt halon: sz ad lat⁹. idētidē & virge. Neq; admodum prope solē fiunt: nā nubis cōsistentiā dissolueret Neq; penit⁹ distātes: hoc ei refractionis esset impedimēto Longius enim ptensus radius a paruo speculo: fit debilis Hinc neq; Halon fit ex astri opposito. Ad latus igit sic distant vt sol nubis cōsistentiam dissoluere nequeat: multusq;

ad ipsos simulveniat radius. Neq; fiūt in medio celi:quia radius sursum dispergitur. Neq; ex latere medii celi:nam radius ad terram fertur et paucus ad speculum ptingit:fit
42 q; reflexio debilis. ¶ De his itaq; q̄ supra terram eminētia spectacula prebent que sint et quot sint:determinassevidemur. Determinare reliqum est de iis que intra trām ex duplici corporū differentia:exhalatione etvapore pariunt. Sicut enim ex illis sursum fiunt q̄ diximus:ita ex illis suo modo in terra nunc fusibilia/liquabilia et illiquabilia: vt lapides/metalla:vt aurum/argentū/es/stannum/ferr: vt Cadmia vernix/minium/chrysocola/sulphur/pulueres colorati et ex his congestumvt minium quod Cinnabarim nonnulli vocant et consimilia procreantur. Exhalatio enim trestris atq; sicca:lapidibus ortum pstat. etvaporosus halitus metallicis corpibus cogente atq; densante frigore:vt fit in rore/gelu/grandine/ᷓ niue. Hinc euenitvt quecunq; in metalla cōstringant atq; durescant:ductilia aut liquabilia sint:vt es/aurū/atq; ferrum ductilis sunt nature. Fit item vt non nulla sintvt potentia aqua:nec iniuria pfecto q̄nquidem eorum materia aqueus halitus fuerit. Sed tunc neq; aurum/neq; es erant:sed in concretione atq; gelatōne:sicca ammixta exhalatione:vnūquodq; sue nature moderatricem accipit speciez. Quapropter omnia metalla(vno:auro excepto) igniuntur. Nam omnia(dempto auro)igni siccum spiritum exhalabilem prestāt. Sed communiter hec dicta intelligantur. Singillatim autem devnoquoq; exquisitam determinationem facere:alius exigitur locus.

Tertii Meteororum
Aristotelis finis.

Tabula quarti meteoꝛoꝝ

Quid inelixatio. 30
Inelixatõem sustinẽtia:elixis cõspectũ iri duriora. 31
Quid assatio. 32
Assorum extiora:interioribus sicciora esse. Elixorum autem contra:exteriora humidiora:interiora vero sicciora. 33
Maiore industria:quicq̃ assari q̃ elixari. 34
Quid inassatio. 35
Qꝫ passionum humidoꝝ ꝛ siccoꝝ dẽminãde sint spẽs. 36
Corpora mixtorum:ex humido ꝛ sicco esse ẽminata. 37
Terminata corpora:minime sine aqua et tra cõsistere 38
Cur in aqua et terra solum(hoc est ipsorũ dominãte tpamento)reperiant aĩalia:nõ autẽ in aere ꝛ igne. 39
Qꝫ mollities ꝛ durities:ẽmiatoꝝ corpꝫm pme sit passiões 40
Durum et molle simpliciter:tactu determinari. 41
Qꝫ omne corpus proprio termino contentum:duruꝫ sit aut molle. 42
De coagulatione:aptam futuram determinatõem eẽ. 43
Coagulatorum/liquatorum/exsiccatorum/humectatorũqꝫ: varias esse causas. 44
De exsiccatione q̃ de aliis:pus dẽminationẽ incũbere. 45
Qꝫ frigidum magis q̃ calidum:passiuorum sit. 46
Quopacto diducantur desiccabilia. 47
Quecunqꝫ desiccantur:a calido aut exteriore aut interiore desiccari. 48
Diuisio coagulabilium. 49
Quecũqꝫ calido sicco coagulant:frigido humido solui. 50
Aquã ꝛ aq̃ spẽs ab igne nõ coagulari:sꝫ a frigido. 51
Qꝫ aqua ꝛ aque species:a frigido coagulentur. 52
Aquea coagulata non ingrossari. 53
Aque ꝛ terre cõia calido ꝛ frigido coagulascere. 54
Mollia que parum humida sint:coagulando parum igrossari:multum autem humida:multum. 55
Multa coagulandorum:primo humescere. 56
Quecunqꝫ a frigido coagulant:aduenĩete calido solui. 57
Quecunqꝫ propter infrigidatõem/toto pariter calido exhalato coagulata:non nisi forti/excellẽtiqꝫ igne solubilia: hec debiliori calore mollescere. 58
Eorum que a calido sicco coguntur:quedam indissolubilia esse/quedam vero dissolubilia. 59

L

Primi cap. primi tractatus quarti meteororum Aristotelis note.

¶ Terminant: quia diu dissolutionem impediunt ¶ Permutant/ generant/et corrumpunt/et alterant ¶ Humectant: vt cum calidum coagulata fundit: et frigidum a calido coadunata liquat. Quecunque enim frigido concrescunt: calido soluunt. et contra: quecunque calido concreta sunt: soluunt et frigido. Liquata enim et fusa: humida esse videntur. Coagulata autem et concreta videntur esse sicca. Et multis etiam aliis modis humectant atque siccant ¶ Simplex generatio dicit: pro quanto ea ex proportione qualitatum simplicium corporum prouenire consyderamus. Naturalis quidem: que nature seriem ordinatam seruet. Itidem et corruptio. ¶ Ignis/aer/aqua/terra: ignea/aerea/aquea/terrea.

Quartus

liber meteororum aristotelis quatuor continet tractatus. Primus tria cap. Primum nouem conclusiones. duas rationes ad primam. et quatuor correlaria ad tertiam. ¶ Prima conclusio. quatuor qualitatum que principia sunt et differentie elementorum vt alio loco determinatum est: et secundum quarum coniugationes quaternarius elementorum sumitur numerus: due calidum scilicet et frigidum actiue sunt: due vero humidum et siccum passiue ¶ Quia calidum et frigidum actiua sint et humidum et siccum passiua: ex his primo potest esse manifestum que calidum et frigidum terminant/copulant et pmutant. et tam homogenea quam heterogenea: nunc humectant/nunc siccant/nunc mollificant/nunc vero cogunt et indurant. hec autem sunt agere. Et humidum et siccum terminant/ copulant/ pmutant/ humescunt/siccant/mollificant/coguntur que/atque durantur. hec autem sustinere: est pati. Sunt igitur calidum et frigidum agentia: humidum vero et siccum patientia. ¶ Secundo hoc idem ex eorum diffinitionibus est manifestum. Nam calidum est quod disgregat heterogenea et congregat homogenea. Disgregare autem heterogenea et que diuersi sunt generis: et similiter congregare ea que sunt eiusdem tribus et generis est agere Et

frigidum est quod congregat et heterogenea et homoge
nea. Sunt igitur agentia calidum et frigidum. Et
humidum est quod facile alieno terminabile est termino.
Siccumvero contra:quod alieno difficile terminatur/ clau
diturue termino.Terminari autem pati est.Sunt igitur hu
midum et siccum passiua.Est itaq3 manifestum harum qua
tuor qualitatum:secundum quas et quarum cõbinationes:
sumitur differentia/numerusq3 elementorum: duas calidu3
et frigidum actiuas esse:et duas humidum et siccum eē pas
2 siuas.¶Secunda.simplex et naturalis generatio: cui natu
ralis corruptio opposita est:harum qualitatum est opus.
¶Nam ita et animalia/et plante/et ipsorum partes gene-
rantur.Cum enim he qualitates:rationem/contemperamē-
tumq3vniuscuiusq3 nature aptum: in subiecta materia ha-
beant:ab hiscevirtutibus simplex/et naturalis proficiscitur
generatio. Ab his quidem agendo:ab illis autem patiēdo.
Permutant enim et generant calidum et frigidum:cū ma-
teriam obtineant.Cumvero partim non obtineant:incoctio
indigestioq3 fit quedam. Est igitur simplex et naturalis ge
5 neratio:harum qualitatum opus¶Tertia simplici et naturali
vniuscuiusq3 rei generationi: maxime et cõmune cõtrariu3
putrefactio existit ¶Nam oīs secundū naturam corruptio
hac via procedit:quod senectus⁊vetustas ostēdūt.Vnūq̄dq3
enim natura cōstans:putredine finem suu3 consequitur:nisi
violentia corrumpat.Vt nichil prohibet et carnem/et os/ ⁊
vnūquodq3 putribiliū comburi:et hoc pacto sine putrefa-
ctione corrumpi:que suapte natura:putrefactione suū fine3
4 nancisci nata sunt¶Primum correlariū hinc fit vt q̄ putre
scunt:primo humida appeant:⁊ deinde sicca Nam cōpositū
his terminatū erat:terminantib⁹ q̄dē calido et frigido.cum
autem corruptio fit:que terminant suis terminantib⁹ obti-
nere incipiunt:et humidum suo quoquo pacto continēte su
perato se dissociat:quod dissociatū facile resolubile tande3
siccum relinquit.Et cum secundum partem compositū pu-
trescit:hec putrefactio:particularis et secundum partem di
citur.Cum autem simpliciter et totum putrescit:⁊ ea putre
5 factio:simpliciter et tota dicatur ¶Secundum ex his item
notum esse potest:omnia preter ignem quodammodo putre
scere posse.Etenim et aer/et aqua/⁊ terra putrescunt. De ꝙ

fectis autem mixtis:nulla surgit ambiguitas. Ignis autē
solus non putrescit:cum maxime actiuus sit et vt aliorū for
ma. Aer enim/et aqua/et terra ad ipsum sese habent vt ma=
teria. At putrefactio:a qualitatibus passiuis nascitur. Est
enim putrefactio: in vniuscuiusqꝫ humido ꝓprie et secundū
naturam caliditatis consumptio: ab extranea caliditate vt
ambientis et circundantis facta. ¶ Tertium. Fit iterum vt 6
propria frigiditas cum humido:putrefactionis:communis
causa habeatur. Nam quod putrescit:proprie caliditatis in
digentiam sustinet et defectum. Omne autem tale frigidū:
et interna eo valentior frigiditas habetur. Et si quid natiui
caloris residui fuerit:exterminat:aut extere circundātis ca
liditati coadiuuat. Cum humido igitur propria frigiditas:
putrefactionis cōis causa habetur ¶ Quartū. qua ꝓpter de 7
mum aduenit: vt sicciora tandem euadant putrefacta om=
nia/fiantqꝫ deniqꝫ fimus/puluis/atqꝫ terra. Nam proprio
exhalato calido: proprium et secundum naturam euaporat
humidum. Non enim natiuus calor adest:ipsum retinens.
imo vero ipsa secundum naturam caliditas: expirare coa=
cta ipsum secum rapit/trahitqꝫ. Nimirum igitur si putrefa
ctum: proprio et consumpto calido et humido:siccum ma=
neat:et fimus/puluis/et terra tandem euadat ¶ Quarta res 8
minus in frigore q̃ꝫ estu putrescere solent. ¶ Nam in frigo=
re vt tempore brume:paucus in ambiente aut aere aut aqua
calor inexistit. quare propriam caliditatem eorū(que tabe=
scere possunt)consumere non valꝫ:sine quo putrefactio nul
la parari potest. In estu autem vt estiuo tempore:multus in
continēte:calor habetur: huiusmodi dissolutionis faciende
potens. Res igitur in frigore q̃ꝫ estu(et non ab re quidem)
minus putrescere solent ¶ Quinta. que a frigido concreta/ 9
coagulataqꝫ sunt:minus putria fiunt. ¶ Nam hec nimia
frigiditate:circundantis vt aeris debiliorem calorem obti=
nere non sinunt. si autem non obtinet: corpora putredinem
non admittunt. Minus itaqꝫ talia putrescunt. ¶ Sexta. qđ 10
natura feruide/calentisqꝫ sit nature:minus item putrescit.
¶ Nam internus ille et natiuus calor qui humidum termi
nat:valentior est q̃ꝫ quem circundantis exterior et ad exte=
riora trahens:dissipare sufficiat. minus igitur quod tale fu
erit putrescit. ¶ Septima. que fluunt et q̃ mota / agitataqꝫ 11

sunt :minus putredinis contagionem sentiunt ¶ Hoc enim ideo est: ꝙ circundantis caloris minor fiat impressio: ꝙ possit calor: qui internus/propriusqꝫ habet̃. Motus enim: exterorꝝ impressiones impotentiores efficit. Que igit̃ fluunt: ⁊ que
12 mota agitataue sunt: minus hmõi labem sentiunt ¶ Octaua eadem quoqꝫ de causa: maiora minoribus minus putrefiũt. ¶ Nam maiorꝝ: maior proprius calor/⁊ propriũ frig⁹ habetur: quẽquidẽ calorem idcirco circunstantis corporis virtutes: minus obtinere queũt. At in minoribus: proprius calor minor est: ⁊ quem externa facilius obtineat caliditas. Merito igit̃ maiora minoribus: minus putrescunt Et hac de cã mare secundum ptẽ diuisum: cito putrescit: totum autẽ pu
15 trescit nũꝙ ¶ Nona ex iis que putrescunt vt plurimũ aĩalia scaturiũt/gignunt̃qꝫ. ¶ Nam dissociata caliditas: gignendi aĩalis nature apta/naturalis/ ⁊ propria: cõstare facit segregata: gigniturqꝫ aĩal.

Secundi cap. note.

¶ Pepansis/maturatio ¶ Epsesis elixatio. ¶ Optesis/assatio ¶ Omotes/cruditas/⁊ (q̃ pepansi opponit̃) imaturatio ¶ Sũt p̃terea due incoctiones: inelixatio opposita Epsesi ⁊ inassatio que opponit̃ Optesi ¶ Proprium/naturale ¶ Humidum et siccum naturale: vniuscuiusqꝫ mixtorꝝ natura materia dicunt̃. ꝙ natura ex elementorꝝ cõtempamentis: secundum materiã oĩa gignantur mixta. Et cum materie sit pati/ sitqꝫ compositum ex calidorum/ frigidorum/ humidorum/ et siccorum contemperamentis pariter coalitum: quorꝝ duo calidum ⁊ frigidum: potissimũ sunt ad agendum: ⁊ duo humidum et siccũ ad patiendum. Hinc potius humidum ⁊ siccum vniuscuiusqꝫ mixti: natura materia dicuntur/ contẽperamentaqꝫ passiua ¶ Apostema/recollectio. grecũ est. Nos huiusmodi in vno loco humorum recollectionẽ/agglobationemqꝫ: panos ⁊ vomicas nominamus.

Ecundum cap. cõtinet vnã cõclõnẽ. duas diffinitio
s nes: earꝝ declarationes: ⁊ vnũ correlariũ post prime
14 declarationẽ ¶ Cõclõ digestiõis ⁊ indigestiõis species determinande sunt ¶ Nam ea det̃minare expedit: q̃ dicte virtutes calidũ scꝫ ⁊ frigidũ in nat̃a cõstãtib⁹ humidis et siccis opant̃. at digestionem operantur ⁊ indigestionem. Est ei digestio calidi: indigestio autem frigidi. Digestionis igitur ⁊ indigestionis determinãde sũt species. Et digestionis

species sunt tres:maturatio/elixatio/assatio. Et indigestio
nis tres opposite:cruditas/ielixatio/⁊ iassatio. Et apta nō
habemus nomina quibus ipsas nominare possimus : sed q̄
dam similitudie trahenda sunt hec: ad omnes digestionū ⁊
indigestionu; species:tum in his que arte/ tum que natura
fiunt ¶ Prima diffinitio.digestio est a naturali calido:i op 15
positis passiuis obtinendo:facta ꝑfectio.Hec enim passiua
humidū sc; ⁊ siccū:vniuscuiusq; mixtoꝝ ꝓpria inueniūtur:
ipsorūq; natura sunt materia.Cum eni q̄cq̄ digestū fuerit:
ꝑfectū iam factū est.Et talis ꝑfectionis ꝓ̇ncipium:natura-
lis et ꝓpria existit caliditas:tametsi ab exteriusvt alimēto/
vt balneo:auxilium plerūq; sumat ⁊vendicet:precipuū ta-
men est que intna possidet caliditas.Et huius digestionis:
natura/species/⁊ substantia finis est:vtvnūquodq; talē sit:
quale optime natura sit natum:aut maturum/coctū aut to-
stum.tunc enim vtile est et digestum dicimus.Quēadmodū
mustum digestum dicimus:cum feces resederint:et propria
obtineat caliditas.Et panos/apostemataq; matura: cū sa-
nies simul consistat proprio congregante calido:quales sūt
et lachrime cum ex oculorum lippitudine inspissantur/den-
santurq; vt limus. Et est quia proprium humidum obtine-
tur a naturali calido:que q̄diu nature rationem/ et cōtem-
peramentum seruant:hoc euenit ¶ Correlarium.Hinc eue 16
nitvtvrine sedimenta/egestiones et omnino corporee super
fluitates:que digeste apparent: sanitatis sint signa. Appa-
rent enim digeste cum ꝓpriū calorem iam in t̄minato humi
do atq; sicco obtinere insinuent.Tunc enim cōstant: ⁊ cras
siora et calidiora sunt. Tale enim:efficit laudabilius cali-
dum/ siccius/ crassius melioris q; molis . Superfluum e-
nim et innaturale resoluit humidum.Sed quid digestio sit:
satis/apprimeq; dictum est. ¶ Secunda diffinitio. Indige 17
stio est imperfectio ob indigentiam proprie caliditatis:i op
positis passiuis prouenien s. Et certe vbi proprie calidita-
tis indigentia fuerit:frigiditas est. Erit itaq; īdigestio a fri
giditate in humido ⁊ sicco:que vniuscuiusq; mixtorum na-
tura materia sunt. Sed quid digestio et quid indigestio sa-
tis dictum est: nunc autem earum species/ quid vnaqueq;
earum sit exsequamur.

Tertii cap. note.

C Humida/liquores. C Ulicocii/qd coquinaria arte ad
escam aqua mollitur/digeriturq3. C Serum / aqua lactis.
C Tinee rotunde/vermes q̄ in aialiū aluo gignunt.
Ertium cap. cōtinet sex diffinitiōes:eaz declaratio
t nes.vnū correlariū ad pmā. q̄tuor ad scdam. vnam
18 ad quartā:z duas ad q̄ntam C Prima diffinitio Ma
turatio est digestio circa fructuum alimenta:z ipsos fruct⁹
facta:que tunc pfecta habet:cum semina que aut folliculis
aut pulpa:circunclusa tenent talia sint vt ex ipsis aliqd sibi
vegetib⁹ ipsis:gigni possit. Est ei digestio pfectio quedā:
z alia pfecta dicimus:q̄ q̄lia sunt:alia quedam efficere pūt.
Et illa circa fructus maturatio a naturali cōplex calido Di
cunt et alia multa matura:quadam translatione ad hāc ma
turatiōis spēz:q apta noīa nobis nō succurrāt q̄bus ipā vo
cemus: Ut apostemata matura dūr:cū consistit sanies: et a
naturali obtinente calido naturalis humidi facta est dige=
stio. Cum enim calidum obtinet:ipsum consistere facit.zter
minat:non obtinens a aūt terminare īpossibile est: Et cū hoc
pacto maturant ex magis spumosis et aereis fiunt aq̄a: et
ex aqueis terrea/moxq3 consistūt. Calor enim aerea/ et sub
tiliora resoluit/et humiditatē supfluam:ppriaq3 aūt terre
stria retinēs terminat/z consistere facit/ducitq3 in naturam
19 C Correlariū hinc oīa maturationē sustinentia: ex subtilio=
20 ribus grossiora facta sunt C Secunda cruditas maturatiōi
contraria est:z est circa fructuum alimenta z fruct⁹ ipsos:
21 quedam indigestio C Primum correlarium.hinc fit vt ima
turi fructus spumosi/aquosi autvtrumq3 simul existant Nā
22 ipsoz intermia est humiditas C Secundum fit etiamvt cru
ditas impfectio sit quedam. Nam maturatio quedam pfe=
ctio est.erit igitur cruditas ei opposita quedam impfectio.
Et reuera hec cruditatis imperfectio prouenit ex natiui ca
loris indigentia z incōmensuratione/idebitaq3 ad humidū
23 proportione:quorum neutro indiget maturum. C Tertium
fit iterumvt que sicco admixta non sunt: non maturescant.
Nam que maturantur ingrossantur: humida autem sine sic
co ingrossantur minime. Hinc aqua humidorum sola īgros=
sationem non sustinet. Et accidit cruditas:aut quia calidū
paucum sit:et frigidum multum:aut quia humidum termi=
24 nabile:sit multum. C Quartum quo fit etiam vt crudorum

expressi humores: subtiles sunt: et magis frigidi quam calidi: e
lui et potui perparum apti et conuenientes. Et sicut matu-
ratio multis modis dicitur et ad multa transfertur: ita quoque
et cruditas. Urine enim animalium/expurgamenta/ et pitui
te crude dicuntur: quod caliditas non obtineat: et quod vna/pari-
terque non constent. Et remotius minusque prope: later et lac
cruda dicuntur: quod possibile sit illa a calore passa: permutari
et consistere: vt industria fit et arte. Et sicut aqua matura-
tionem non admittit: ita neque cruditatem. Nam non ingros
satur quamuis forte quoquo pacto elixationem (de qua nunc
agemus) admittat. ¶ Tertia diffinitio. Elixatio est secundum 15
totum ab humida circunstante caliditate: interminati inex-
istentis humidi digestio. Quod enim elixorum spumosum aq-
umue fuerit: ab eo calore qui in humido existit coquitur/ mol
litur/digeriturque. Quequidem elixa a frixis in hoc differunt:
quod frixa ab extrinseco calido patiuntur: ad se humidum (in quo
frixa iacent) rapiente et ipsum siccius aridiusque reddente: id
circo hic exterior humiditas trahitur. Elixorum autem non
ita est: sed oppositum euenit. Nam a caliditate exterioris hu
midi: ipsorum interius trahitur humidum. ¶ Primum cor 16
relarium. Quapropter elixa quam assa: sicciora sunt Nam elixa
humidum in seipsa non trahunt. Preualet enim exterior ca
liditas: et que foris est: ei que interior habetur. Si tamen ali
quando preualuerit interior: ad seipsam vtique trahet. ¶ Se 17
cundum. Euenit etiam vt non omne corpus sit elixabile.
Nam illa in quibus pene nulla est humiditas: vt lapides et
illa in quibus quidem est: sed ob grossitiem obtineri nequit
vt sunt ligna: elixationem non sustinent. Eam autem sustinent que
humiditate participant: ab igneo circunstante feruore in hu
mido existente bene passibili. Et elixationis nomen ad mul
ta transferimus: quia nobis apta deficiant nomina. Ut ad
aurum: virens lignum/lac/mustum et alia humida. Aurum
quidem quod cum laterculo et sale/similibusque fusum: agente
circunstante calido: in proprio digeritur humido atque depu
ratur. et circunstans calidum a virentibus lignis: humorem
ad exteriora euocat. et mustum et lac ab exteriore calido: hu-
morem in humido existentem permutant/ patiunturque ali-
quid quodammodo vere elixatis simile. Et horum non idem

finis est. Nam elixorum hec(vt aulicociar proprie elixa)sūt
ad escam ⁊ eorꝝ que translaticie dicunt:hec(vt q̄dam hūida)
ad sorbitiones sūt.Hec(vt Pharmaca q̄s medicinas dici-
mus:⁊ q̄ etiā elixari dicūtur)ad salutē existūt:et alia ꝓml'ta
28 ad ml'tas ⁊ varias cōmoditates ⁊vsus.❡Tertiū quapropt
iterꝝ quecunq; humorem habentia grossiora/minora/grauio
ra:⁊ his cōtraria subtiliora/maiora/leuiora: circūstāte cali-
do fiunt:quoquo pacto sunt elixabilia.Hec enim segregan
te calido:grossiora fiuntvt caseus⁊ butyꝝ et minora et gra-
29 uiora:hecvero subtilioravt serum ⁊ ita de ceteris.❡Quar-
tum hinc oleū scdm̄ seipsum elixabile non est.nam si purum
fuerit:nō ingrossatur/minoratur/ingrauescit/aut alioꝝ qd-
cunq; patitur.Et de elixatione⁊ propria ⁊ translaticia hec
dicta sint.⁊ nichil refert an artificio quodā paretur:an natu
30 re pagatur instrumentis ⁊ opificio .❡Quarta diffinitio ine
lixatio est indigestio elixationi contraria in interminato cor
poris humido:ob caloris circunstantis humidi defectū pro
ueniens.Et iam diximusvbi caloris indigentia sit et defe-
ctus:illic frigiditatem adesse oportere. Et defectus ille di-
gestionis prouenit:aut propter circundantis humidi frigi-
ditatem:aut propter elixabilis multitudinem.Tunc eni ac-
cidit circunstantis humidi caliditatem maiorez esse q̄vt nō
31 moueat:minoremvero q̄vt regulet et condigerat. ❡Corre
larium.hinc que inelixationem sustinent: elixis duriora cer
nuntur.Nam elixorum humida magis terminata sunt ma-
gisq; remollita.Et transfertur huiusmodi idigestio ad mul
ta:sicut et elixatiovt ad metalla/fluida/et animalia.Anima-
libus enim propter immoderatum exercitiuz prouenitvt ca
lor ille resoluatur/exhaletq; digerens.Sed de elixatione et
eius opposita indigestione:quid sint et ob quid eueniant:ha
32 ctenus.❡Quinta diffinitio.Assatio digestio est a caliditate
sicca et aliena facta. vt si quis quod elixabile est: non cali-
do humido digerat:sed permutet et calido sicco vt igni per
ficiatur digestio:hoc profecto non elixum: sed assum esse di
citur. Quod si amplius quam oporteat calidi sicci sustine-
at excessum:tunc dicitur adustum.et citius assatio elixatio-
ne consummatur: ꝙ assatio a caliditate sicca que acutior
33 est: fiat. ❡Primnm correlarium. Unde

fit vt assorum: exteriora ficciora sint interioribus: elixorum
autem contra: exteriora humidiora sint: interiora vero sicci
ora. Nam assatorum partes propinquiores citius attingit et
desiccat ignis: et exteriores poros cõstringit/corrugat/coar
tatq;. hinc humidum intus existens euaporare nequit: sz in-
teriꝰ recõdit: donec pori ipsi reclusi aptiq; fuerint ¶ Scdm 34
hac de causa maiore idustria et manus artificis ope: quicq̃
assari q̃ elixari magis eget. Nam difficile est quicq̃ assãdo
et exteriora et interiora regulariter incalescere. Semp enim
ignivitiniora desiccantur citius. Et lz elixatio et assatio ar-
te liquido facte conspiciantur: nichilominus cõsimiles na-
tura species habentur: sed innoiate quidem sunt. Ars enim
naturam imitatur. et alimenti in corpore digestio elixationi
similis est. Fit eniz a corporis caliditate in humido. Et indi
gestio alimentaris similis est eiꝰ opposite indigestioni: et ex
terioris calidi defectu paritur. Et animalia vt Tinee rotũ
de non generantur in ipsius digestionis loco (vt aliqui pu-
tauerunt) sed ex secretõne facta et putrefacta in inferiore al
uo. illic enim segregatum putrescit: sed quam ob causã alio
dicendum est loco. Deinde genite ascendunt ad superiorem
ventrem: qui locus est digestionis. Et ossium digestio simi
lis est assationi: eorum vero indigestio eius opposite indige
stioni. ¶ Sexta diffinitio. Inassatio indigestio est assationi 35
contraria: ex defectu calidi sicci extrinseci in assabili proue
niens. Sic enim se habet inassatio ad assationem: sicut ineli
xatio ad elixationem et huic non est nomen impositum. Et
accidit hic assationis defectus: aut propter exterioris ignis
defectum: aut quod ignivicarium sit: aut propter ipsius as-
sabilis humoris excessum. Tunc enim calor maior erit q̃ vt
non moueat: minor autẽ q̃ vt digerere sufficiat. Sed qd ma
turatio/ quid cruditas/ quid elixatio/ qd ielixatio/ quid assa
tio/ quid inassatio satis dictum est

Primi cap. Secundi tractatus note

¶ Determinamus/ discernimus. ¶ Gluten/ cola.

Secundus Tractatus cõtinet q̃tuor
cap. Primũ quiqz cõclu
8 siones:τ vnũ correlariũ ad tertiã ¶ Prima cõ
36 clusio. passionũ humidorum τ siccoꝝ: determinã
de sunt spẽs ¶ Nã humidũ et siccũ: corpoꝝ pͥn
cipia sunt passiua: ex quibꝰ mixta omia cõstant. et quecunqz
magis humido natura pticipant: ea magis humidi natura
passiones pticipabunt: que autem sicco: magis τ sicci. et hu
midorũ quedã sunt actu humida: vt liquores. quedã vero po
tentia: vt liquabile. Itidẽ siccoꝝ quedam sunt actu sicca vt
liquabilia pͥusq̃ sint fusa. quedã vero potentia: vt eadem li
37 quata ¶ Scd̃a cõclusio. Corpora mixtoꝝ: ex humido et sic-
co sunt tminata ¶ Nam humidũ facile tminabile est: siccuz
vero difficile: adinuicem tñ bene. Inspissant enim/patiunturqz
aliquid simile pulmentis τ salsamentis. et humidũ sicco vt t
minet: cã est: siccum vero humido vt cõstet: et ne cõcidat et de
fluat cã existit. Et vt paucis absoluamus vtrũqz alterivt glu
ten habet/fitqz naturale mixtum ex humido τ sicco. queãd-
modũ (vt vult in physicis Empedocles) aque cõglutinatur
farina. Mixtorũ igit corpora: ex humido τ sicco sũt tmina-
38 ta ¶ Tertia cõclusio. Terminata corpa: minime sine aqua et
terra cõsistunt ¶ Nã elementoꝝ: ppͥissime siccũ dicit tra:
humidũ vero aqua. Terminant autẽ oia humido τ sicco. Nõ
igit sine aqua τ tra cõsistunt corpa tminata. Et qđ plus tre
scd̃m potentiã habuerit: magis treum esse videbit: τ qđ mi-
nus: videbit τ minus. et qđ plus aque: magis videbit aque
39 um ¶ Correlariũ. hinc euenit vt in aq̃ τ tra solũ aialia repe
riant τ nõ in aere τ igne. Nam hec pͥcipue suoꝝ corpm sunt
40 matie ¶ Quarta cõclusio. mollities τ durities: tminatorum
corporũ pͥme sunt passiones ¶ Nam q̃cq̃d ex humido τ sic-
co tminatũ est: duꝝ aut molle esse necesse est: durũ quidẽ si
magis sicco tminatũ. molle aũt: si magis tminatũ est humi
do. Est enĩ duꝝ qđ non cedit in seipsũ secundũ superficiez.
Molle vero qđ cedit scd̃m superficiẽ in pfundũ: τ non circun
stat pellens. Hinc aq̃ ipsa non dicit mollis. Nam scd̃m sup
ficiẽ nõ cedit in pfundũ: sz ptinus diuisa ipsum ambit τ cir
cũstat impellentẽ. Sũt igr̃ molle τ durũ: pͥme tminatoꝝ cor
poꝝ passiones: vt que imediate humidi τ sicci collinimẽtũ/
tminationẽqz sequant. et qđdã est simpliciter duꝝ: qđ sipliciter

tale est:quoddā vero dur ad alter quod ad aliud tale dicit.
ita ꝛ molle diducit. Et sunt magis vel mi⁹ talia:secundū ꝙ
magis aut mi⁹ hūido ꝛ sicco sint t̄miata ¶ Quīta cōclo du 41
rū ꝛ molle simplr:detminam⁹ tactu ¶ Nā oīa sēsibilia:deter
minam⁹ sēsu.at tact⁹ in q̄dā medietate/mediaqꝫ mollis ꝛ du
ri pportione consistit Excedens igit duritie medietatē illā:
dur dicim⁹:deficiēs vero:molle. Nam id mollitie medietatē
excellit. Tactu igit durū ꝛ molle discernimus.

Scdi cap.note.

¶ Proprio/naturali ¶ Lacticinia/cibi ex lacte facti.

Ecūdū cap.cōtinet q̄nqꝫ cōclones. vnū correlariū
s ad p̄mā.ꝛ vnā diuisionē ad q̄rtā ¶ Pria cōclo.oīe 42
corp⁹ pprio t̄mīo cōtētū:dur aut molle eē necesse ē
¶ Nā oē tale aut tactū sustinet nō cedens:et durum est: aut
tactum nō firme sustinēs cedit/fugitqꝫ:ꝛ id est molle ¶ Cor 43
relarium.quo fit vt de coagulatione:post apta incumbat de
terminatio. Nam omne corpus terminatum et constans. du
rū aut molle est:at sine coagulatione nō constat. post igitur
apta erit de coagulatione determinatio ¶ Scda cōclo.coa- 44
gulator/liq̄tor/exsiccator ꝛ humectatorū: varie sūt cause.
¶ Nā matiā hīt: p̄ter quā:ꝛ efficiētē vt cām vnde motus:et
passionem vt vnde spēs nascit ꝛ forma rursum habet. Et effi
cientes cause vt diximus due sunt calidum et frigidum. et
passiones itidem due humidum et siccum. Patiuntur enim
corpora coagulationem/liquationem/exsiccationem/hume-
ctationē:aut p̄nte calido id q̄dē faciente:absente vero frigi-
do:aut frigido p̄nte et faciente:ꝛ absente calido . Sunt igit
coagulator/liquatorum/exsiccatorum/humectatorumqꝫ va
rie cause ¶ Tertia cōclo.pri⁹ de exsiccatione: detminādū eē 45
videt ¶ Nā coagulari:quodammō desiccari est. ¶ Quarta 46
cōclo.frigidū magis ꝙ̄ calidū:passiuorum est ¶ Nam passi
uum/aut humidum aut siccuꝫ est:aut ex his coalitum atqꝫ
compositum. Humidum enim corpus:aqua prebet: siccum
autem terra. Et hec humidorum ꝛ siccorum sūt passiua.at-
qui frigidum et aque et terre est. Hec enim natura frigida
sunt.et calidum aeris et ignis est. Sunt enim contra: natu-
ra calida et actiua. Frigidum igit ꝙ̄ calidum: magis passi-
uorum est. Agit tamen frigidum. Nam corrumpit: et mul-
tas et perse et per accidens operationes perficit. Circun-

stans enim frigidū:calidi vẏtutem couniens τ adunās:nōnūq̄ calefacere τ vr(e)re dicitur.non quidē vt frigidū est:sed p acci-
47 dens ¶ Diuisio.desiccabiliū hec sūt aq̄:hec aque spēs vt vi nū/vrina/serum.Et aque spēs dicimus:q̄ non ppter viscosi tatē paucū aut nullū sedimentū/hypostbasiq3 habent. ē enī quibusdā:viscositas cāvt hypostbasis nulla aut pauca fiat: queadmodum in oleo τ pice existit. Et hec humiditatē hāt superinductā:vt lana aqua pfusa:hec vero naturalem vt la cticinia.Et hec omnia desiccari dicunt:quotiens naturalis resoluitur humiditas remanente sicco:aut quotiēs ipsa ali-
48 is superfusa resoluantur.¶ Quinta cōclusio.Quecūq3 de-siccantur(siue calefacta sint siue frigefacta)a calido aut ex teriore aut interiore desiccantur ¶ Nam quecunq3 desiccā-tur:aut calefacta aut frigefacta desiccātur.Calefacta qui-dem exteriore calore humiditatem educente atq3 resoluen te:queadmodum in elixatis cernitur:frigefacta vero cū hu midum paucum fuerit:τ circunstante frigido interior calor expiret/secūq3 humidum educat et rapiat. Est enim calidi educere atq3 resoluere.Quecunq3 igitur desiccātur siue ca lefacta siue frigefacta:a calido aut interiore aut exteriore de siccantur Et tribus modis aliqua humectari dicuntur Pri mo cum circunstans aer frigore densatus:tandē cogitur cō crescitq3 in aquam.Scdo per coagulati liquationem.Et ter-tio per humidi infusionem. Sed nunc de coagulatione et li quatione agamus. Tertii cap.note.

¶ Indissolubile/difficile solubile.¶ Dissolubile/facile so-lubile ¶ Chalybs/purificata massa ferrea.¶ Nitro,pxima sali natura est.probant macedonicum.fitq3 in Egypto pe-ne eo modo quo sal.Hoc interest q̄ in salinis mare fundūt: at non in nitrariis.Spuma nitri(quā Aphronitrum dicūt) maxime pbari solet.Nosq3 hic nitrū noīe salis cēsemus.

Ertiū cap.cōtinet vnā diuisionē.nouē cōclusiōes.
49 t vnū correlariū ad tertiā.τ vnū ad nonā.¶ Diuisio Coagulabiliū hec sunt aq̄ aut aque spēs:hec autē
50 aq̄ et terre ¶ Prima cōclusio.q̄cunq3 calido sicco coagulā tur:frigido humido soluunt ¶ Nā q̄cūq3 coagulant:aut ca lido aut frigido coagulant τ a suis 2riis soluunt.calidi aūt sicci 2riū ē frigidū humidū vt aq̄.igit q̄cūq3 calido sicco co agulant:frigido humido soluuntur.Hinc que ignis coagu

lati.

lat:aq̄ soluit q̄ frigida est ꝛ humida. Sȝ petes forsitaȝ cum mel elixū in aq̄ positū cōcrescat/densetq̄ȝ:an hec concretio atqȝ coagulatio ab humiditate fiat aque? Nō.sed potius a frigido :humori cōmixto.Est ei frigidi cogere ꝛ coaduna-re.¶Secūda cōclo.aq̄ ꝛ aq̄ spēs non coagulantur ab igne 51
¶Nam cōgelate/coagulateqȝ :ab igne soluunt.at idē circa idē:cōtrarioꝝ:coagulatiōis ꝛ solutiōis:cā ꝑ se non erit Per se dico:nam ꝑ accn̄s nichil prohibet.Que ei adueniēs calor ꝑ se soluit:eadē abcedēs ꝛ absens ꝑ accn̄s coagulat.¶Ter 52
tia cōclo.aq̄ ꝛ aq̄ spēs:a frigido coagulant¶Nam q̄ a calido soluunt:a suo cōtrario coagulant.contrariū aūt calido: frigidū est. Talia igit a frigido cogunt atqȝ coagulantur.
¶Correlariū.vnde fit vt talia coagulata nō ingrossent.Nā 53
ingrossatio ꝑprie fit abeunte humido ꝛ constāte sicco. at frigido congelante atqȝcoagulante nō abit humidū: remanēte sicco.Et adde aquā humidorū solam:ingrossari non posse.
¶Quarta cōclo.que coia sunt aque ꝛ terre:ꝛ calido ꝛ frigi 54
do coagulascūt.¶A calido quidē humidū educente:humido siquidē euaporante:siccū ingrossat/cōstat/coagulascitqȝ A frigido autē:ꝙ calidū expellat quo cū simul euaporat humidum:aut totum cōprimit ꝛ velut humida coartat et strin-git ¶Quinta conclo.que mollia sunt parum humida parū 55
coagulando ingrossant mixta: multum autē humida vt lac: ingrossantur ꝛ multum.¶Nam mollia paꝝ humida: pauco exeūte humido coagulant vt coctus later. cōmixta aūt multum humida:multo coagulascunt exeunte aut separato hu-mido ¶Sexta conclo multa coagulandoꝝ prius humescūt 56
vt grossa ꝛ prius infrigidata:vt incoctus later¶Nā primū extrahit ad exteriora humor:ipsum mollescere faciens/humidiusqȝ reddens.itavt in fornace cum coquant lateres:sepe ꝑuertant:vt concidant aut incuruent¶Septima conclusio. 57
quecunqȝ a frigido coagulant aque ꝛ terre coia:plus aque habentia:plus et item terre:quotiens a frigido coagulant: calido quidē abeunte ꝛ non euaporante humido: iteꝝ adueniente calido soluunt ¶Jd eni frigido induratū lutū osten dit¶Octaua conclo.quecunqȝ ꝑpt infrigidatiōne toto pa- 58
riter calido educto cogulata:non nisi forti/ excellentiqȝ igne solubilia:hec debiliori calore sunt mollificabilia ¶Hoc ostendūt ferrū ꝛ cornu:que debiliori igne mollescūt: nō sūt

solvunť nisi facta fuerit ignis vehementia. At cum fit ignis
vehementia: ferrũ liquatur: quod q̃dẽ faciunt hi qui ferrum
elaborant: et humidũ apparet. et iterũ coagulať: quod si se-
pe fiat rarescit / fitq; chalybs. Nam eius fex atq; scoria sub
sidet atq; ita purificatur. Hoc autẽ artifices facere nõ sepi
us attẽtãt: q2 ferrũ illa purgatõne plurimũ ⁊ quãtitate / ⁊ põ
dere minuať. Et id ferrũ melius est quod liquefactũ pauci
orem relinquit scoriã. Id enĩ ẽ sue puritatꝭ indiciũ. Itẽ valẽ
te igne: lapis Pyrimachus tandem stillat ⁊ fluescit: et cõsi
militer mole: et lutea / et terrea: que iterum coagulata con-
59 crescunt. ¶ Nona cõclusio. Eorũ que a calido sicco coagu
lantur: quedã indissolubilia sunt: quedam vero dissolubilia
¶ Nam quoꝝ ab igne: t̃ra cõbusta fuerit vt laterũ: ⁊ lapidũ
quorundã vt molariũ: hec indissolubilia sunt. Non enim hu
mido quia sunt: vt eo solui possint. soluerenť autem frigido
huido. q̃ autẽ frigido huido quia sũt hec dissolubĩlia sũt: vt
60 nitrũ ⁊ alie saliũ spẽs ¶ Correlariũ. q̃ fit vt talia aqueo hu
mido: et eoꝝ que aque sũt species: liquescant: non autẽ liq̃-
scant in oleo. Nam calido sicco ɔ̃rium est frigidũ humidũ.
quale est aque ⁊ specieꝝ aque. Et si vnum ɔ̃rioꝝ coagula-
uerit: soluit ɔ̃num contrarium. Sic enim contrariorum con
trarie erunt cause.

Quarti cap. note.

¶ Euaporantia intelligimus: quãdo fumus ingrossari po-
test et stillare in aq̃m. ¶ Coctile / coctus later. ¶ Desiccabi
le / coagulabile. ¶ Lix / cinis est foci. Hinc lixiuium dedu-
citur / aqua in qua cinis coctus est. ¶ Vinum dum corrũpi
tur volunt in acorem verti. Ferunt et caseorum acorem iocũ
dum esse. ¶ Hebenus / arbor indica / enodis / nigra / palme as
similis: que aquis submergiť. ⁊ inter erodẽtia cõnumeratur
61 Vartũ cap. cõtinet sex cõclusiões ¶ Prima cõclu
q- clusio. sales vt nitrũ / later / lapis ⁊ similia: plus t̃rea
q̃ aq̃a existũt ¶ Nã q̃ plus aq̃ hñt: ĩgrossãť ab igne
Que autẽ plus terre: solũ coagulanť. talia autẽ ab igne coa
gulanť ⁊ nõ ingrossanť. plus igiť terre q̃ aque retinẽt. et o-
leũ ancipitis se prebet nature. Si enĩ plus aque haberet: de
beret a frigido: vt glacies gelari. Si plus t̃re: deberet vt lať
coagulari a calido. Hoc autem non fit. Nam a neutro coa-
gulať: inspissať tñ ab vtroq;. Si cãm requiris: hec esse videť

ꝙ oleũ maxie sit aereum.Hac enĩ de cã supnatat aque. ferk
enĩ sursum aer.frigus itaqꝫ ipsũ circunstans: aerẽ igrossat:
qui spissioꝛ factus conuertitur in aquam/ingrossatqꝫ oleũ.
Semꝑ enĩ quod ex oleo ⁊ aqua commixtum fuerit:densius
spissiusqꝫ habek:calidũvero resoluit aqueũHic albescit ole
um:quod tamen temporis tractu inspissatur marcescẽte ca=
lido/aereoqꝫ rursum in aquam coacto.Liquet itaqꝫ oleum
vtroqꝫ et calido et frigido inspissari.sed non eodem modo.
A frigido siquidem per se inspissari videtur:a calido vero ꝑ
accidens.Et neqꝫ desiccatur coagulaturue a calido neqꝫ a
frigido.Non solum quia viscosum (viscositas enim impe=
dit eius humiditatẽ extrahi/educiqꝫ aut a calido humido
elixando:aut calido sicco assando)sed et quia sit aereũ.Aer
enim neqꝫ aqua neqꝫ igne desiccabilis est. Et ea que plus
aque ꝙ̃ terre habent:iure aquea dici possunt.que vero con=
tra:plus terre:dici possunt terrea. Q̃ si equam aque et ter=
re retinent portionem:communi appellatione aquea et ter=
rea dici merentur.Et hec omnia(vt diximus)coagulari pñt
soluiqꝫ coagulata.Et que plus aque obtinent:elixationem
atqꝫ ingrossationem sustinent. vt vinum et mustum et simi=
lia.Cum enim coquntur/elixanturqꝫ: aquea resoluitur hu=
miditas:cuius indicium hoc esse potest: ꝙ supposita manu
aut aliquo huiusmodi:concrescente vapoꝛe:aquam collige=
re possis:quare quod relinquitur plus terreum existit/ den=
sius atqꝫ spissius ¶Secunda conclusio.que non ingrossant 62
a frigido:sed coagulantur:euapoꝛantia quidem ab igne:ma
gis sunt aque.vt vinum/acetum/serum/lixiuiũ/vrina.¶Nã
hec a calido ingrossantur:et ipsa coagulat frigiditas.Et nõ
solum coagulat.vt aquea:sed etiam ingrossat.vt aerea.Ae=
rem enim cõuertit in vapoꝛẽ quẽadmodũ de oleo dictuꝫ est
¶Tertia conclo.Que a frigido ingrossãk non euapoꝛãtia: 63
aut terre ⁊ aeris:aut aeris ⁊ aque sunt cõmunia ¶Hac enĩ
de cã mel qḋ terre et aeris est:et oleum quod aeris et aque:
frigido densãk .Aerem enĩ densat frigus in aquã¶Quarta 64
cõclo lac ⁊ sanguis:aque ⁊ t̃re sunt coĩa.et Nitrũ ⁊ sales et
ex q̃buscunqꝫ cõstant lapides:magis t̃rea¶De lacte eĩ:hec
sunt indicia.Si non seꝑetur sex:totum euapoꝛat decoquen
do:velut aqua.Et si ipsi imponatur coagulũ(vt medici fa=
cere solent)constat terrestre separatum ab humido:parakqꝫ

hoc pacto caseus et serum : quodquidem separatum non
amplius ingrossatur:sed vt aqua euanescit invaporem. Et
si lac aliquod:caseum non habeat : aut admodum paucum:
ipsum magis aque est:minusq; vsui redditur aptũ. Hec ita
q; monstrant lac:aquee ⁊ terrestris esse nature. De sangui
ne autem:hoc idem manifestu; est. Inspissatur enim euapo
rationem faciente calido:et coagulatur frigido/ siccaturq;
Qui autem prompte non coagulat:vt ceruinus:magis aque
us est:poros/viasq; frigori(velut aqua)non prebens. Re-
quiruntur enim ad hoc pori et quod amplius terrestre sit ⁊
solidius. Huius autem extracti non coagulatur/neq; desic
catur humidum:vt neq; segregato caseo desiccatur serum.
Et huius rei adhuc signum est.ꝙ morbidus sanguis(vt ne
q; aqua/pituita et acor)coagulari nonvult. Hec enĩ indige
sta sunt et a natura:insuperata. De nitro/salibus ⁊ ex q̃bus
constent lapides:constat. Nam hec potius humido soluun
65 tur et non calido. ¶ Quinta conclusio. Eorum que terrea
sunt:quedam sunt solubilia:quedam indissolubilia:queda;
mollificabilia:quedamvero minime. ¶ Nam nitrum et sa-
les solubilia sunt:later coctus et ferrum indissolubilia:fer-
rum et cornu mollificabilia: coctile vero et lapides immol
lificabiles. Et horum omnium causa existere videtur:ꝙ cõ
trariorum contrarie sunt cause. Hac enim de causa quecun
q; duobus:frigido et sicco coagulantur:hec calido ⁊ humi
do soluuntur:vt igne et aqua simul. Et quecunq; ignis so-
lus coagulat:aqua dissoluit. ⁊ q̃cunq; frigidũ solũ:dissoluit
ignis. Quecunq;vero a duobus contrariisvt calido ⁊ frigi
do:coagulata fuerint:maxime indissolubilia sunt:quod ac-
cidit quotiens calidum:multum humidum expresserit:vt in
coctilis decoctione:cum rursum toto expirante calido ipsũ
amplius frigidum coagulat/comprimit ⁊ coartat: itavt hu
mido amplius non prestetur aditus : tale tunc certe ma-
xime indissolubile est. Non enim soluetur a calido vt igne.
Nam sola soluit que a solo frigido coagulata sunt . Neq;
quidem a frigido vt aqua soluet. Nã ea sola soluit:q̃ calido
sicco sunt cõcreta. Et l; later poros habeat per q̃s subtilissi
mus spũs exit:humido tñ grossiori non prebent aditũ:ꝑ q̃d
solũ ipsum coagulatũ ess; dissoluendũ. Mollificabilia q̃dẽ

ſunt aquea ꝛ terea:que calidũ ſoluit ꝛ frigꝰ coagulat vt ferꝝ
et humoꝛis indigentia:oppoſitum ꝓſtat.vt in coctili ꝛ lapi-
de¶ Sexta cõcl'o.ligna(excepta hebeno et eiꝰ generis)aerẽ 66
ꝛ t̃re ſunt coïa¶ Nam hanc ob cãm ligna ſũt vſtilia/nõ mol
lificabilia/nõ liquabilia ꝛ aque ſupnatantia. At Hebenꝰ aq̃
non ſupnatat:ipſa eni magis terre exiſtit:ꝛ ex ipſa Hebeno
nigra expirauit reſolutus aer.Sed de coagulatione ꝛ liqua
tione hactenus.

Primi cap. tertii tractatus note.

¶ Perfecta mixta ſũt aïalia/vegetabilia/et ea q̃ foſſilia ſũt
¶ Soluũt/ liquãt/aut mollificãt.¶ Calidũ ꝛ frigidũ pꝛima
agẽtia dñr:q̃ ſenſibiliũ formis pꝛima ſint agẽdi iſtrumenta
¶ Frigidũ vero ꝛ humidũ pꝛima paſſiua:q̃ ſenſibiliũ poten
tie pꝛima ſint patiendi inſtrumenta

Tertius

tractatꝰ ꝯtiet duo cap. Pri
mũ vnã cõcl'onez. tres rõ-
nes ad eã.enumerationẽ paſſionũ mixtoꝝ
t ꝑfectoꝝ.ꝛ recollectionẽ deẗminatiõis coa
gulabilis/liq̃bilis ꝛ incoagulabilis¶ Con 67
cl'o.calidũ/frigidũ/humidũ et ſiccũ:oïbus
mixtis ꝑfectis coïa ſũt¶ Pꝛïo q: vt dictũ
ẽ calido ꝛ frigido cõſtant coꝛpa.Calidũ ei ꝛ frigidũ coagu-
lantia:ipſoꝝ opatiões faciũt.ꝛ q̃to magis ipſis deficit cali
ditas:tanto abundat frigiditas.Et patiunẗ ꝑ humidũ ꝛ ſic-
cum.Sunt igiẗ calidũ/frigidũ/humidũ ꝛ ſiccum talibꝰ oïbꝰ
coïa¶ Scd'o ꝑfectoꝝ homiomera(quas ſimilares ꝑtes dici
mꝰ)ex aq̃ ꝛ t̃ra conſtare conſpiciunẗ.vt in aïalibꝰ oſſa/caro/
neruus.In plantis coꝛtex ꝛ lignũ Et in ipſis foſſilibꝰ aurũ/
argentũ ꝛ vapoꝛ ex quo conſtant.talia autẽ: ſine calido ꝑfici
non poſſunt.Erũt igiẗ hec ipſis coïa.¶ Tertio differũt hec
oïa adinuicem penes ſenſibilia ꝓpꝛia et poſſe agere.Ut pe-
nes coloꝛes albũ ꝛ nigrum et ſimiles.penes ſonos vt penes
acute aut grauiter ſonare aut ſimilia.penes odoꝛes ꝛ ſapo-
res:dulce et amaꝝ ꝛ ſimiles.penes tãgibilia calidũ frigidũ
humidum ꝛ ſiccum.et penes poſſe aliquid agere in ſenſum.
Conueniũt igiẗ ipſis calidum et frigiduz pꝛima actiua:ſine
quibus non videnẗ ineſſe poſterioꝛa.Et multo magis paſſi-
uis differunt:vt que magis paſſiuis conſtent:ꝛ quibus paſſi

onũ plurime cõueniãt. vt coagulabile/liq̃bile/mollificabile et similes: q̃ ⁊ ossi ⁊ carni ⁊ neruo/cortici/ligno/metallo/lapidi ⁊ vnicuiqʒ Homiomerorꝫ cõueniũt. q̃ si ipsis cõueniũt: et p̄ma passiua humidũ ⁊ siccũ eisdẽ cõuenire necesse est. oĩbus igit̃ talibus calidũ/frigidũ/humidũ/⁊ siccũ ꝯmertiove niũt/hñturqʒ cõia. Et vt passionũ numer⁹ scõm q̃s differũt aliquo modo haberi possit: noĩbus tum q̃ potentiã ĩportãt/ tum que important impotentiã: inferius describimus.

Coagulabile	Incoagulabile	Capibile	Noncapibile
Liquabile	Illiquabile	Trahibile.	Intrahibile.
Mollificabile	ĩmollificabile	Ductibile	Nõductibile
Intingibile	nõintigibile	Scissibile	Inscissibile
Flexibile	ĩflexibile	Detrũcabile	ĩdetrũcabile
Frangibile	Infringibile	Viscosum	Fragile
Cõminuble	ĩcõminuble	Cõmassable	Incõmassabile
Imp̄ssibile	nõ ĩp̄ssibile	Exhalabile	Inexhalabile
Formabile	Informabile	Vstibile	Inustibile

Et de coagulabili/ĩcoagulabili/liq̃bili ⁊ illiq̃bili p̄us determinatũ est: de q̃bus q̃si paucis ꝯstringentes eorꝫ q̃ diximus adhuc hoc repetamus. Coagulabiliũ quedã calido coagulant̃: quedã v̄o a frigido. A calido q̃dẽ humiduʒ desiccãte: a frigido v̄o calidũ exp̄mente. Quapropt̃ hec ĩduratõem ⁊ coagulatõem humidi absẽtia patiunt̃. vt q̃cũqʒ sũt t̃re: hec v̄o absẽtia calidi vt q̃cũqʒ sũt aq̃. Et q̃cũqʒ humidi absẽtia coagulata sũt: hũido soluunt̃ nisi ita cõpressa sint ⁊ angusti/ cõstrictiqʒ pori relicti: vt aq̃e molis ĩtroitũ nõ admittãt: quẽadmodũ de coctili diximus Que v̄o eius ingressũ admittũt vt nitrũ/sales/exsiccatũqʒ lutũ: humido soluunt̃ oĩa. Et q̃cunqʒ calidi p̄uatione: vt glacies/es/plumbũ: a calido soluunt̃. Incoagulabilia aũt sũt: q̃cunqʒ humiditate aq̃a carẽt aut nõ sunt aque. vt᷑ que plus calidi habeut et terre vt mel ⁊ mustũ. Sunt enĩ calida ⁊ velut efferuentia: ⁊ que plus aeris hñt ⁊ aque vt oleum/argentum viuum/ et quicquid pingue et viscosum est: vt gluten. Sed nunc ad cetera determinanda nos conuertamus.

Secundi cap. note.

¶ Formabilia/effingibilia ¶ Calidũ igneũ/ignis: aut q̃d eius vim obtineat ¶ Exhalabiliũ hec/ exhalabiliũ ꝑtes aliq̃. ¶ Halat exhalat ¶ Phlegma/pituita.

Ecundū cap. cōtinet sexdeci diffinitiōes: ꝛ eaꝝ ali-
8 quo pacto declarationes ¶ Prima diffinitio. Mol 68
lificabilia sūt coagulata que ab igne humiditate ad
exſiora ducta: tandē tactui cessibilia sūt. Et nō dñt esse aque
vt glacies: neqꝫ terre a qbus ignis totū humidū euaporare
faciat. vt Nitrū et sal. Neqꝫ talē (vt later) irregularitatē ha-
bentia: sed ſrea magis: aut trahibilia aut ductibilia/ nō itin-
gibilia/ nō aquea: sed que molliātur igni vt ferꝝ atqꝫ cornu.
¶ Immollificabilia ex opposito cognoscūtur. ¶ Secunda 69
itingibilia sunt terrea que latiores poros hñtia: molē aque
admittunt: molliōraqꝫ fiunt madefacta: solidiora qdē aqua.
Nam talia ꝑ totū aq̄ facta: solum dicerētur liquabilia Et in
tingibilium quedam liquabilia sunt vt es ꝛ coagulatū lutū:
quedam vero non sunt liq̄bilia vt lana. Silr nō intingibiliū
quedā sunt liq̄bilia vt nitrum ꝛ sales: ꝛ quedā nō liquabilia
vt later. Sed queres cur lutū intingitur ꝛ liquescit humido:
nitrū aūt ꝛ sales liquescunt ꝛ non intingūtur. Hec cā eē pōt
q̄ in nitro ꝛ salibus ꝑ totū sunt pori aque ꝑuii: iō statim sol-
uuntur ab aq̄ atqꝫ liquescūt. in idurato aūt luto non sic: sed
ꝑmutatim hi magni habentur: hi vero stricti et q̄ aquam nō
admittant. iō prius intingitur: mox deniqꝫ soluitur et liqua
tur ¶ Et non intingibilia ex opposito cognoscuntur ¶ Ter 70
tia. flexibilia sūt quecunqꝫ a rectitudine in circūferentiam:
aut a circunferentia in rectitudinem duci queūt vt calamus
et vimen. Que sua rectitudine ad cōuexum ducantur: refle-
xa dicantur: si vero ad concauum deflexa atqꝫ circūflexa Et
si a conuexo aut concauo sint ad rectitudinē ducta: directa
dicantur. Non enim idem est reflecti/ deflecti ꝛ dirigi: sꝫ ali
ud ꝛ aliud. Impossibile enim est rectum: reflexum aut defle
xum esse: etsi ōne tale reflexibile esset aut deflexibile ¶ In-
flexibilia vero sunt quoꝝ moles a rectitudine in circunferē-
tiam: aut a circunferentia in rectitudinem duci nequeunt vt
later ꝛ lapis ¶ Quarta frangibilia sunt que flexibilitatē nō 71
oīo perferentia: in duas ꝑtes abeunt diuisa. vt lignum. In
fringibilia vero que hāc diuisionē nō admittūt ¶ Quinta cō 72
minubilia sūt que in q̄scunqꝫ minutas ꝑtes abeūt diuisa: nō
facile duaꝝ solū diuisionē admittentia ¶ Incōminubilia ve
ro hoꝝ opposita. Et quedā sunt frangibilia et non commi-
nubilia vt lignum. quedam comminubilia et infringibilia vt

glacies z lapis. quedam vero frangibilia et cōminubilia si-
mul vt later. Et differt fractio z cōminutio: q̄ fractio mag-
nar̄ duar̄ ptiu; sit: comminutio vero quarumcunq; et dua
bus plurium. z que multos z magnos non viciſſim/nō alter
natim ſeſe habentes poros habent: hec frangibilia ſunt: que
vero paſſim et viciſſim poros habent q̄plurimos minutiſſi-
mos: hec ſunt comminubilia: z que vtraq; hec pororum ge-
73 nera tenent: hec et frangibilia z comminubilia ¶ Sexta im-
preſſibilia ſunt quorum exterior ſuperficies: aut forti ictu/
percuſſione/aut tactu in pfundū cedit. vt es et cera ¶ Non
impreſſibilia autem ſunt que hoc pacto non cedunt. Et im-
pſſibiliū quedā ſūt mollia vt cera: alia vero dura vt es. Sīr
nō īpſſibilium hec ſunt mollia vt aq̄ q̄ cedit in pfundum nō
manente ſupficie: hec dura vt later cui⁹ ſupficies in pfundū
74 non cedit ¶ Septima formabilia ſūt bene manu impſſibilia
z nō reſilientia. vt cera q̄ impſſionē manu ptractata ſeruat.
¶ Que vo hoc pacto īpſſionē non ſeruāt: non formabilia di
cim⁹. z hor̄ non formabiliū quedam facile ſūt impſſibilia vt
lana z ſpongia/q̄dā difficile vt est z lignū/q̄dā non impſſibīlia
75 vt later z aqua ¶ Octaua capibilia ſūt quecunq; ſcd̄m ſup-
ficiem non diuiſā aut tranſmutatam: in ſeipſa ſecundū pfū
dū facile ſūt cedentia vt ſpōgia/cera/caro: que pulſa z indi-
uiſa: in ſuos ſcd̄m pfundū facile cedunt poros. Et capibīa
oīa connaturales hn̄t poros: in quos poſſunt cedere pſſa: ſi-
ue ipſi inanes ſint q̄les dīr cum ſint inſēſibiliori corpore vt
aere pleni: ſiue quidē pleni: ſ; corpore molliori q̄ qđ in ſe-
ipſum indiuiſum cedat. vt ſpongia humectata. Semper enī
in ſuos cedunt poros ipſo intercluſo aut cedente/aut expſſ-
ſo corpore ¶ Incapibilia autem ſunt que hoc pacto in ſeip
ſa non cedunt. vt aqua/lac/fluidum omne/et omne durū: q̄
tales poros non habeant: in quos cedere poſſint vt aq̄. aut
habent q̄dem: ſed duriuſcula durioribuſue corporib⁹ plena.
76 ¶ Nona. trahibilia ſunt q̄r ad lat⁹ transferri pōt ſupficies:
ipſa q̄dē ſupficie continua manēte. vt pil⁹/coriū/neru⁹/ pa-
ſta et gluten. Trahi vero eſt ad mouens transferri: ipſo ſē-
per plano manente continuo ¶ Nō trahibilia autem ſūt que
ad latus hoc pacto trāſferri non pnt. vt aq̄ et lapis. Et tra-
hibiliū hec capibilia ſunt vt lana: hec vero non vt phlegma.
Itidem capibilium hec trahibilia ſunt vt lana et cera:

hec non trahibilia vt spongia ¶ Decima. Ductilia sūt q̄cūq3 77
eadem ꝑcussione: simul ꝛ in latus ꝛ in ꝓfūdū scd̄m superficiē
et scd̄m ꝑtem trāsferri pn̄t. vt es ꝛ ferrū. ¶ Non ductibilia
vero que hunc in modū trāsferri nō pn̄t. vt lapis atq3 lignū
Et oīa ductilia: impssibilia sūt: nō aūt oīa impssibilia sūt du
ctibilia. Nam lignū impssibile est: nō autem ductibile. Fere
tn̄ ductibile ꝛ impressibile quo ad omnia conuertuntur. Et
ductibiliū quedā capibilia sunt vt cera et lutum: quedā non
vt ferrum. Ita ꝛ capibilium quedam ductibilia sunt veluti
cera ꝛ lutum: quedam non vt lana. Et sunt neq3 capibilia ne
q3 ductibilia vt aqua: ¶ Undecima. Scissibilia sunt quorū 78
diuisio precedit diuidens: plusq3 didit q̄ꝫ diuidēs assequit.
vt lignū ¶ Inscissibilia autē que talia non sūt. et nullū sim
plicit molle scissibile est. dico eni simplr. nā ad alterū ferrū
molle est vt ad chalybem. Neq3 omne durū scissibile est. vt
ferrū. sed talia esse debent que neq3 sint ductilia/neq3 cōmi
nubilia. talia autem sunt que scd̄m longitudinem poros ha
bent: scd̄m quos adinuicē adnascunt ꝛ crescunt: non aūt ita
scd̄m latitudinē hn̄t. ¶ Duodecima. detrūcabilia sūt quorū 79
diuisio nō p̄cedit diuidēs: s3 solū diuidit et nō cōminuit qd̄
assequit diuideus ¶ Et indetrūcabilia sūt que hoc pacto di
uidi nequnt. Et detrūcabiliū q̄dam sunt mollia vt cera: q̄dā
dura ꝛ nō scissibilia: ut ductilia. q̄dam vero detruncabilia et
scissibilia simul: vt lignū: qd̄ quidē vt plurimū scd̄m lōgitudi
nem scissibile: scd̄m autē latitudinē detrūcabile. qd̄ cū diui-
sibile sit ꝛ in longū ꝛ in latū: qua diuisibile scd̄m longū scis
sibile est/qua vero scd̄m latū dicit detrūcabile ¶ Decimater 80
tia. viscosa sūt q̄ ad multū extendi pn̄t ꝛ bn̄ cōuenire. et hec
trahibilia vt humida ꝛ mollia sūt: quoꝝ ꝑtes ꝑtibus adhe-
rent: ꝑtesq3 sequuntur velut cathenate/colligateq3 ¶ Que au
tē mollia talia nō fuerint: nō viscosa ꝛ fragilia dicunt ¶ De 81
cimaq̄rta. cōmassabilia sūt capibilia q̄ mansiuā hn̄t capturā
vt cera ꝛ pasta: q̄ impssionē seruant et non resiliunt ¶ Incō
massabilia vero que omnino capibilia non sunt: aut que ca-
pibilia q̄dem mansā non seruant capturā. vt aqua vt lana
¶ Decima quinta. exhalabilia sunt que humiditatem hn̄t q̄ 82
dem: sed quā non sine sicco igneo seorsū euaporent. Est enī
vapor (calido separante igneo) q̄dā ab humido madefacti-
uo segregatio: q̄ nunc in aerē cedit/nūc inventū/nunc vero

in ibriferā nubē concrescit. Exhalationem vero hic nūcupa
mus: que fit a calido igneo: cois sicci/et aerei humidi segre
gatio. Et iōvapor madefacit: exhalatio aūt nō: sed poti⁹ co-
lorat. Et exhalabiliū hec in aere tēpa dissoluunt dispentia et
sicca: hec vero ipsoꝝ remanentia fiūt trea dīt tū id (qđ ipoꝝ
tpis tractu in aere disparet ꝛ halat) a vapore: ꝙ id exhalatio
nis neqꝫ cedit inventū aut nubem/neqꝫ madefacit. qđ facit
ipse vapor. Et lignoꝝ exhalatio ꝓprie fum⁹ dr. Et ossiū ꝛ ca
pilloꝝ ꝛ ceteroꝝ cōsimiliū cōsil'r dr fumus: ꝙ noīa nō habe
am⁹ qbus ipsa peculiarit nūcupemus. sꝫ oīa hec fumo: eidē
scꝫ noī secundū Analogiam attribuim⁹. Quēadmodum ait
Empedocles ꝛ pilos/ꝛ auium densas plumas/ ꝛ pisciū sq-
mas/ꝛ arboꝝ folia: sup solidum fieri: in omnibus eodē soli-
di noīe vtens. Et lignoꝝ exhalatio fumus est. et vnctuosoꝝ
exhalationē nidorem dicim⁹: quā Cnissam greci vocant. Et
hinc iteꝝ cognoscere ꝓmptū est cur oleū et aqua elixari/ca-
lidoqꝫ ingrossari nō possit. Nam oleum totum exhalabile ē:
ꝛ non vaporabile. Aq vero cōtra: tota vaporabilis: nō autē ex
halabilis. Itidem dulce vinū: quod dulce ē halat. est ei pin-
gue: ꝛ multa cum oleo coīa tenens. vt frigore nō coagulat
vt neqꝫ oleum: sed adurit/inflāmatqꝫ vt oleū. vt noīe vinū
dicat: opa autem vini non faciat/humoremqꝫ parum vinosū
habet: hac de cā ipsū (vt alia faciunt) non inebriat. Et quod-
cunqꝫ vinū aliqđ vel ꝑuum exhalationis hꝫ: ideo flammam
emittit ¶ Inexhalabilia autem dnr. que cū sicco humidum
85 nō resoluūt ¶ Deciasexta vstibilia sunt quecunqꝫ poros ha
bent ignis susceptiuos: et in poris secundū directū humidi-
tatē: igne qdē debiliorē. vt lignū/os/lana que īcōmassabilia
sunt ¶ Inustibilia sunt q hmōi poros non habent: aut q for
tiorem ipso igne retinent humiditatē. vt lapis/glacies: ꝛ vi-
ride lignum: que eē prius posita sūt incommassabilia. Iteꝫ
et aliomō lati⁹ dicunt vstilia corpora: quecunqꝫ in cinerem
redigibilia sunt. Et hec sunt quecunqꝫ coagulata sunt cali-
do solo: aut ambobus simul calido scꝫ et frigido. His ei oī
bus videtur ignis obtinere. Carbunculum tamen ꝓciosā gē
mam excipio: cui ignis non obtinet. Et vstiliū hec iflāmabi-
lia sunt: vt quecunqꝫ humida exhalabilia sunt. vt pix/oleū/
cera. ꝛ cū aliis ꝙ ꝑ seipsa magis sūt iflāmabilia: ꝛ quecūqꝫ
fumū emitūt. Hec aūt carbonalia sūt: vt quecūqꝫ pl⁹ tre ꝙ

fumi habeāt. Et inflāmabiliū quoddā est illiq̄bile: velut lignū (quod per totū cōtinuū sit) humidū hñs aptū vt pureat. Quodāvo liq̄bile vt tus. At vo eo etsi liq̄bile sit: inflāmabile tñ non est. qd si ptes ptibus ppinquas habeat: humidum tñ sicco non satis cōtinuū z counitū habet vt flāmam efficiat. Et tus duobus assimilat / duoruq3 tenere naturā videt: ligni sc3 z eris. ligni quidem q fumū quo inflammet prestet: eris vero q humorem quo mollificet et liquescat. Et inflāmant exhalabilia non liq̄bilia: q magis sint terre: que siccu3 igni cōmune h3. Si itaq3 id sicců: calidū fiat: fiet ignis atq3 flāma. Hinc enim flāma existit sicci spūs ardor. Et iā diximus lignorum exhalatōem fumū esse: et cere / z turis z picis z piciferorum oim et lignis similiū: exhalationibus nomen fumi transferri: olei tñ et quoruścunq3 vnctuosorū esse nidorē. z quedam: sola paucū inflāmari: quia paucum siccum habeant: adiuncta autē aliis (vt que pinguia / sicca z vnctuosa fuerint) citissime iflammant. Nam humida per se vt oleū / cera / pix: magis exhalant. Sicca autem magis ardent. Et de his hactenus.

Primi cap. Quarti tractat^9 note.

¶ Similiū ptium corpa sunt: que ptes similis hñt denoiationis ¶ ¶ Cōmunia sunt tre z aque / tre z aeris / aque et aeris / terre / aque z aeris: z ita de igne: tametsi cōia ignis in aialibus / vegetantibus / z fossilibus minus reperiantur ¶ Helectrū nos succinum dicimus / succus arboris est pinei generis. Dicitur z mixtura ex auro z quinta argenti pte helectz succini colorē imitata ¶ ¶ Composita / mixta pfecta.

Quartus

tractatus cōtinet tria cap. Primū ūndeci ppōnes (q ex pcedentibus dictis aliquo pacto cognite esse pñt) recolligit ¶ Prima. Similariū ptium corpa (que Homiomera dicunt) vt i aialibus caro / os / nerui / vngues / pili / vene (ex quibus constant ea que dissimiliū sunt ptium que dicūt anomiomera dissimilariūq3 ptiu3 tota: vt pes / manus / facies) z in plantis lignum / cortex / foliū / radix: et in fossilibus aurū / argentum / ferrum / stannum / lapis z sī. 84

milia:assignatis differentiis adinuicē drūt:que potissimū ta
ctu dinoscuntur.drūt et saporibus/odorib⁹/colorib⁹/ꝛ vari=
85 etate sonoꝝ ¶Scd̄a alia sīt ex q̄b⁹ hec ꝯsistāt: ꝛ a q̄b⁹ ꝯsistāt
M̄a ex q̄bus consistūt sunt mat̄ia:humidū scꝫ ꝛ siccū.q̄re aq̄
ꝛ t̄ra:que manifestissimas has gerunt potentias.Ea vero a
quibus consistunt efficientia sunt: duo.scꝫ calidum et frigi=
86 dum.hec enim constare faciunt/cogunt ꝛ coagulant ¶Ter=
tia eorum que homiomera sunt:similariūqꝫ ꝑtium:quedam
sunt aque aut aque spēs:quedam t̄re/t̄reue spēs:quedā ve=
87 ro coīa ¶Quarta cōpositoꝝ ex his:quedaꝫ sūt humida/que
dam sicca/quedā mollia/quedā dura/quedaꝫ coagulabilia/
88 quedaꝫ liquabilia:quemadmodū prius cognitū est ¶Quita
89 quecunqꝫ humidoꝝ euaporant:ea sunt aque ¶Sexta quecū
qꝫ non euaporant:hec sunt terre/aut coīa terre et aque/ter=
re et aeris/aut aque et aeris.vt lapis/lac/lignum/oleum.
90 ¶Septima que calido ingrossantur:communia sunt. ¶S
91 dubium assurgit cuius sit vinum: videtur eiūm nunc aque
esse quia euaporat:nunc vero commune:quia nouum vt mu=
stum calido ingrossatur. ¶Dicimus duplex esse vinum: re=
cens scꝫ et antiqum.ꝛ recens plus habere terre q̄ꝫ antiqū.
Hinc calido ingrossatur/magisqꝫ calidum esse: ideo minus
constringitur et coagulatur frigido. Et est vinum in Arca=
dia sic terrestre et calidum:vt in vtribus ita a fumis exsicce
tur:vt eductum appareat coagulatum.Et si omne vinū fe=
cem habet:omne est aque et terre.et quo magis:eo magis ē
92 terre. ¶Octaua.Que a frigido ingrossantur: terre sunt.
93 ¶Nona que ab vtroqꝫ calido scꝫ et frigido:communia. vt
94 oleum/mel/dulce vinum. ¶Decima quecunqꝫ solo frigido
constant et coagulantur:aque sunt. vt glacies/ nix/ pruina/
95 grando. ¶Undecima.quecunqꝫ solo calido:terre. vt later/
96 caseus/nitrum/et sales. ¶Duodecima.quecunqꝫ ab ambo=
bus calido et frigido coagulantur:aque et terre communia
sunt.et sunt hec que calidi et humidi priuatione coagulas=
cunt:nunc amborum simul vt later:aut solius humidi vt sa=
97 les et que sincera sunt terra:aut soli⁹ calidi vt glacies ¶De
cimatertia quoꝝ totus exudauit humor vt later/ꝛ lachrimarū
gn̄a vt helectrum/tus/myrrha ꝛ similia gummi: frigido coa
gulātur.que ꝛ palam ꝛ nobis cernentibus coagulantur :qđ
intercepta plerumqꝫ animalia vt formice et consil'ia aīalia

ostendunt. Stillāt enim velut a fluuio et velut mel coctum quod in aq̄ dimissū euaporat humidū. Et hoꝝ hec sūt terre: et magis que īmollificabilia ꝛ illiq̄bilia sunt. vt helectrū. et quidā lapides vt spelearū pori. Que vo mollificātur aut liq̄ cūt ab igni vt ferrū/cornu/tus/myrrha: nō tota sūt t̄re sȝ aq̄ ꝗ̄bra. Tus eni ꝛ myrrha ꝛ his similia cōsimilit vt ligna eua porāt: et quedā sūt cōia vt cera ¶ Decimaq̄rta. q̄cūqȝ liquef cunt ab aq̄: hec sunt t̄re ¶ Decimaq̄nta. que neqȝ igne neqȝ 98
aq̄ liquescūt: aut terre sunt aut vtrisqȝ cōia. Ex q̄bus p̄ma- 99
nifestū esse pōt (si cōposita omnia aut fluida aut coagulata esse oporteat: neqȝ haꝝ passionū sit mediū) que ipsoꝝ erūt t̄re/que aque/ꝛ que pluribus cōia: an calido vt igne/ an frigido an vtroqȝ cōstare debeāt. Notū item est argentū/ stānū/ es/plumbū/vitruȝ/ꝛ lapides multos īnoīatos: que facile li q̄scunt calido: esse aque. Et vinū/acetū/vrinā/lixiuiū/seruȝ/ et acorē que frigido coagulaꝰ: itidē esse aque. Et ferrū/cornu/vnguis/os/neruus/pilus/lignū/cortex/foliū/helectruȝ/ myrrha/tus/lachrime/omēs fruges/fructus/ semina vt triticū: sunt terre. Et ipsoꝝ quedā sunt magis terre/quedā minus: quedā mollificabilia/ꝛ quedā exhalabilia: ꝛ oīa frigido sunt coagulata. Et simili modo terre sunt nitrū/sales et lapidum genera: que neqȝ infrigidatione fiunt/neqȝ frigido coagulātur. Et sāguis ꝛ genitale semen: aeris aque et terre sunt cōmunia. Attn̄ sāguis ille qui plures poros vias qȝ habet. magis terre est. ideo frigore coagulaꝰ et humore liquescit. Et qui poros ꝛ vias non habȝ: magis est aque qui et frigido nō coagulaꝰ. Genitale autem semen frigido coagulaꝰ expirāte calido secū humidū rapiēte/educēteqȝ.

Secundi cap: note.

¶ Ut ad multum/secundum plurimum/a dominio simpliciter. ¶ Aliena caliditas/ que non est secundum predominantis naturā. ¶ Propria ꝛ naturalis/que vniuscuiusqȝ perfectioni sit accommoda.

Ecundum cap. continet quatuor conclusiones. v-
s num correlarium ad tertiam: et duo ad quartā.
¶ Prima conclusio. Quecunqȝ aque sunt: vt ad 100
multum frigida sunt nisi alienam habeant caliditatem.
¶ Queādmodum habent lixiuiū/vinum. Nā maxime frigi-
dum dominās hn̄t elementū. ¶ Scd̄a. q̄cunqȝ t̄re sunt vt ad 101

multū:calida:hec ob calidi opationē sūt calida¶Hoc ostē-
dūt calx ꝛ cinis:Nam oib⁹ ignitis inest caliditas aut āplio:
102 aut mior:alioqn frigida sunt.Nā tra frigida ē¶Tertia hec
secūdū materiā accipiēda sūt esse frigida¶Nā matis humi
dū ꝛ siccū estSūt ei hec passiua. ꝛ hūidū et siccū maxie aqꝛ
tre sūt:q̄ tminant frigido ꝛ magis aq̄. Sūt igit secūdū ma-
130 tiā accipiēda eē frigida¶Correlariū hic ppalā euadit que-
cunqȝ sunt simplr aque aut simplr terre:frigida esse. modo
alienam nō habeāt caliditatem.Nam aqua maxime frigido
detminata est:deinde terra.alienam autem habēt calidi opa
tione:vt efferuens aqua ab igni/lixiuium a cineribus q̄ bus
ipsum concoctum fuerit. In omnibus enim ignitis: calidi-
104 tas aut maior aut minor adest.et ita de aliis.¶Quarta et si
scdm̄ materiam frigida esse debeāt:accidit tn̄ plerumqȝ alie
nam caliditatem propriam esse et ipsa termiare¶Nam que
putrescunt:manifestum est alienam caliditatē habere et ta-
men ipsa propria fit digerens et terminās:vt inde prodeant
animalia:que illa caliditate constent ꝛ terminentur.Sicut li
cet intueri in iis: que facile ex putrefactione vermibus de-
fluunt ꝛ scaturiunt.Similiter vinū/sanguis/medulla/geni-
tale semen/lac ꝛ similia plurima que cōmunia sunt: ppria ꝛ
501 naturali caliditate constant/et que digessit¶Primum cor-
relariū.hinc fit vt vinuȝ/sanguis/medulla genitale semē/ lac
et similia(que ppria naturali et digerente caliditate cōstāt)
corrupta ꝛ a natura egredientia:non amplius videantur eē
calida.Nam eorum materia vt terra aut aqua(que frigida ē)
106 relinquit.¶Secundum hinc iterum euenit vt quidaȝ hec su
dicent esse calida:quidam vero esse frigida: Nam qui ea re-
spiciunt in propria pmanentia natura: calida esse censent. q̄
autem a ppria separata natura:iudicant esse frigida.Est ta-
men vt de ipsis determinatum est. Et(vt paucis ꝛ quasi sub
epilogo dicta perstringamus)quibuscunqȝ materia aque se
cundum plurimum:hec frigida sunt.Opponitur enim maxi
me igni calidissimo.Quibuscunqȝ vero terre aut aeris: hec
minus sunt frigida. Calidissima tamen et frigidissima alie-
na caliditate et frigiditate fieri contingit:et potissimuȝ que
maxime coagulata/solidaqȝ sunt. Fortiter enim caliditatis
ꝛ frigiditatis impressionem admittunt:et impressam retinēt
Hinc solidiora:caliditate priuata frigidiora apparent itidē

et calefacta apparent calidiora/fortiusq3 exurunt. vt aq̄ ca
lidior apparz fumo:z lapis ignitus calidior aqua/fortiusq3
exurit.

Tertii cap. note.

¶ In igne/in contemperamento igneo ¶ In aqua/in aque
contempcramento.

Ertium cap. continet duas conclusiones. tres rati
ones ad secundam z vnum correlarium. ¶ Prima 107
conclusio. Homiomera vt caro/os/neruus/z vnum
quodq3 reliquorum : ex elementis constant. ¶ Nam ex
his vt materia: omnia nature opera fiunt. Et eorum que=
dam sunt ex quibus naturalia constant vt ex materia: vt paf
siua. Et quedam ex quibus constant secundum substātiam
speciem atq3 formam: vt actiua. Constāt igitur Homiome
ra ex elementis. ¶ Secunda. Posteriora et quorum gratia 10
Homiomera sunt et ipsorum organa: ipsis notiora sunt.
¶ Primo quia magis exploratum habemus q̄ homo mor=
tuus non sit homo nisi equiuoce: quēadmodum fistule lapi
dee et organa videntur fistule et organa esse: que neq3 fistu
le neq3 organa sunt nisi equiuoce. Id autem in Homiome
ris vt carne et osse minus perspectum est: z adhuc minus in
aqua et igne. ¶ Secundo quia vbi plurimum materie: mi=
nus forme est: Vbi autem minus forme: minus cognoscibi
le. vt si extrema constituamus: materiam scilicet/substantiā
et formam: materia quidem nichil est preter ipsam formam.
omnibus eadem/et qua nulla differre dinoscuntur. Substā
tia autem et forma omnibus ratio est: et qua singula singu=
lis differre sunt cognita. Intermedia igitur proportionabi
liter sese habebunt: secundum q̄ prope/aut longe/aut mate
rie/aut forme cōstituta fuerint. Homiomera igitur que ma
terie propinquiora sunt: magisq3 ipsius imitantia naturam
minus distingui/discerniq3 possunt: q̄3 ea ipsa quorum sunt
et gratia quorum existunt: et que magis forme conditionez
sequntur. ¶ Tertio. Quorum opera magis determinata
sunt: et ipsa manifestiora erunt. Quecunq3 enim suum pro=

prium opus efficere possunt: vere sunt. Ut verus est oculus
qui videre potest: et vera serra que secat. At oculus qui vi=
dere nequit non vere est oculus: sed Homonyme oculus ut
oculus mortuus. et lignea serra que secare non valet nõ ve=
re est serra: sed imago serre et serra equiuoce. At posteriorum
opera magis determinata sunt. ut manus/faciei/oculi/ꝛ lin
gue: q̃ ossis/carnis/ꝛ nerui. et carnis adhuc magis secũduz
naturam: q̃ ignis aut aque. et ita in plantis ꝛ metallis ut ere
et argento: que et rursum minus q̃ animalia cognoscibilia
sunt: q̃ ꝓpinquius materie/potentieqꝫ sint accedentia. Omnia
tamen Homiomera ut caro/os/neruus/ꝛ cetera reliqua: in
quadam aut faciendi aut patiendi potentia consistunt. For=
109 me tamen et eorum rationes sunt minus manifeste. ¶ Cor=
relarium. Hinc fit ut non sit cognoscere promptum quando
existant et quando non: nisi longo temporis interstitio mul=
tum eorum natura euariata sit: ut sola quasi eorum remanẽ
te figura. Quemadmodum circa vetusta mortuorum corpo=
ra in sepulchris permagna facta conspicitur: ipsa siquidem
plerumqꝫ ipsorum manente figura: aut tacta aut mota citis
sime defluunt in cinerem: ita et fructus quandoqꝫ sola sup=
stite figura (etsi visui non multum videantur inueterati) tacti
tamen statim dissiliunt/dissoluunturqꝫ: ita et circa lactis co
agula euẽit ¶ Talia itaqꝫ homiomera/calido/frigido/ꝛ pas
sionibus ab his proficiscentibus: ut coagulatione/liquatio
ne/mollificatione aut similibus adinuicem differunt et Ho
miomere partes identidem ut caro/os/pilus/neruus aliis
supra nũeratis differunt: ut mollitie/duritie/tensione/tra=
ctione/comminutione/ꝛ ceteris similibus: quas calido ꝛ fri
gido mixtis diximus contingere. Et ex his constitutorum
(que anomiomera dicimus) ut faciei/manus/et pedis ꝛ simi
lium hec/et calidum/et frigidum causa sunt ut fiant: quem=
admodum es/argentũ/ferrum/caliditas/et frigiditas: cau=
sa sunt ut fiat arca/fiala/aut serra. preter tamen illa in artifi
cialibus est ars/artisqꝫ species: ita et in iis que constant a
nãa pret̃ illa cã est nãa aut queuis alia. ¶ Cũ igit̃ cognoue=
rim⁹ cui⁹ gñis vnũqdqꝫ homiomerorum fuerit an scꝫ aĩaliũ/ve
getãtiũ/an defossibiliũ accipiẽd erit de eorum vnoquoqꝫ qd sit

vt quid sanguis/quid caro/quid semen.et ita ceterorũ.Sic enim de vnoquoqꝫ maxime sciemus quid et propter quid: cum materiam vt ex hac disciplina perspectum est:ꝛ formã ex alia deprehenderimus:et cum ambo et generatõis ꝛ corruptionis(et vnde ipsis motus sit)principia cognouerimus Quequidem cum cognita perspectaqꝫ fuerit:mox consyderatõnem nostram ad ea que ex ipsis sunt constituta cognoscenda /vt animalia/ꝛ plantas ꝛ alia talia cõuertemus.

Quarti meteororum
Aristotelis finis.

Tabula primi de anima.

¶ Utrũ omĩa anime opera a tota ꝑficiscantur aĩa/ an a diuersis/ Anne potius ab eius diuersis partibus atq; potentiis? 27

Breuis introductio ĩ libros de anima Aristotelis.

Anima
Potentia
Obiectum
Operatio
Organum
Gradus viuẽdi

Potentia
Uegetatrix
Sentiendi
Appetendi
Mouendi
Intelligendi

Uegetatrix
Alendi
Augendi
Minuendi
Generandi

Sentiendi
Exterior
Interior

Exterior
Audiendi
Uidendi
Odorandi
Gustandi
Tangendi

Appetendi
Cupiendi
Irascendi
Uolendi

Mouendi
Progrediendi
Nandi
Serpendi
Uolandi

Intelligendi
Sĩplex apphẽdẽdi
Componẽdi
Diuidendi
Rõcinandi
Contẽplandi
Agens
Possibilis

Obiectum
Alimentum
Sensibile
Appetibile
Locus
Intelligibile

Sensibile
Per se
Per accidẽs
Cõmune
Proprium

Operatio
Altio
Auctio
Diminutio
Generatio

Sensatio
Auditio
Uisio
Olfactio
Gustatio
Tactio
Phantasia

Appetitio
Cupiditas
Ira
Uoluntas

Motio
Progressio
Natatio
Serptio
Uolatus

Intellectio
Sĩplex apphẽ°
Compositio
Diuisio
Rõcinatio
Contemplatio
Consultatio

Organũ
Totũ corpus organicũ est

Gradus viuendi
Uegetans
Sentiens
Se mouens
Intelligens

Anima est actus ꝑmus:subalis/corporꝫ natura
lis/organici in potētia vitā hñtis. ¶ Uita ē ve
getatiue potentie opatio. ¶ Itē aīa ē ꝑmū ꝑn
cipiū quo viuimꝰ/sentimꝰ/mouemur/quoue ī
telligimꝰ ¶ Potētia vis ē aīe:qua alicuꝰ opis
ē effectiua. ¶ Potētia vegetādi ē qua aīa nutrit/ auget/mi
nuit/suūue ꝓducit simile. ¶ Potētia vegetādi/vegetatiuū.
¶ Pōa sentiēdi:vtꝰ organica ē qua sensibilia cognoscimꝰ.
Que si in exteriore organo suā facit sentiendi opationem:
sentiendi potētia exterior nominat̄:Si vero in inferiore:inte
rior. Potētia sentiēdi/sensitiuū. ¶ Potētia appetēdi virtꝰ
est aīe qua cupimꝰ/irascimur/volumꝰ/aut qua q̄d simile fa
cimꝰ. Potentia appetēdi/appetitiuū. ¶ Potētia mouēdi
ē qua viuēs:a se de loco in locū trausfert. Pōa mouendi/
motiuū. ¶ Potētia ītelligēdi ē qua intelligimꝰ/ vt simplex
apprehendimꝰ/componimꝰ/diuidimꝰ/ rōcinamur/specula
mur/ꝯsultamus. ¶ Intellectꝰ agens est intellectionū effici
ens. ¶ Possibilis vero intellectiōes recipiēs. ¶ Potentia
intelligēdi/ītellectiuū. ¶ Obiectū est circa qđ(vt suā faciat
opationē) aīe pōa negociat̄:qđqꝫ ei p̄ñtatur atqꝫ obiicitur.
¶ Alimentū est quo vegetandi virtus alit/suaqꝫ reliqua ex
ercet officia. ¶ Sensibile est qđ est seusu ꝑceptibile. Quod
si suam in sensu imꝑmit spēꝫ:sensibile per se existit. Sin mi
nus:sed alterius rei specie/priuatiōeue diiudicatur: per ac
cidens dicitur. ¶ Sensibile cōmune est qđ pluribus exte
rioribꝰ sēsibꝰ ꝑcipit̄. vt numerus/magnitudo/tempus/figu
ra/motus ꝛ quies. ¶ Sensibile ꝓprium est qđ ab vno dūta
xat exteriore sensu percipitur. vt hec:sonus/color/odor/sa
por/caliditas/frigiditas/humiditas/siccitas. ¶ Sonus est
sensibile ꝓprium:ab auditu per se perceptibile. Color a vi
su. Odor ab olfactu. Sapor a gustu. Caliditas/frigiditas/
humiditas et siccitas a tactu. ¶ Appetibile est quod appe
tendi virtus concupiscit/cui irascitur/aut quod vult. ¶ Lo
cus quid sit:satis cognitum est:cuius he sunt differētie. sur
sum/deorsum/ante/post / dextrum /et sinistrum . ¶ Intel
ligibile est quicquid intellectu capitur: et circa quod suam
exercet operationem. ¶ Alitio est alimenti in subam eiꝰ qđ
alitur:conuersio. ¶ Auctio ē suscepto alimēto: maioris mo
lis acquisitio. ¶ Diminutio est viuentis ob reparande flu

xe substantie defectum: molis minoratio. ¶ Generatio est
ex viuentis semine: alterius similis ꝓductio. ¶ Sensatio ē
in sensu: obiecti sensibilis deprehensio. Que si in interiore
fiat organo interior/ Phantasia ⁊ imagīatio nomīatur. Si
in exteriore/ exterior. Si in auditu/auditio. In visu/visio.
In olfactu /odoratio. In gustu/gustatio: ⁊ in tactu/tactio.
¶ Appetitio est appetitiue virtutis operatio. ¶ Cupiditas
est conueniētis/pulchri/boni/aut tale apparentis appetitꝰ.
¶ Appetitus/appetitio/desideriū. ¶ Ira est efferuēte san-
guine circa cor: vlciscendi appetitus. ¶ Volūtas est cū ꝓ-
posito: rei ꝑsequende aut fugiende appetitus. ¶ Motio est
eiꝰ qđ a se mouetur: de loco ī locū traductio. ¶ Progres-
sio est que beneficio pedū excercetur: motiue virtutis ope-
ratio. ¶ Natatio que natādi apto instrumēto. ¶ Serptio q̄
ventre ⁊ volumine molis. ¶ Volatio que alis. ¶ Intelle-
ctio est virtutis intellectiue operatio ¶ Simplicis apprehē-
sio est simplex rei conceptio. ¶ Cōpositio est mentis affir-
matio. ¶ Diuisio negatio. ¶ Ratiocinatio est intellectꝰ ar-
gumentatio. ¶ Speculatio est circa ea que aliter se habere
nō possunt: mentis consideratio. ¶ Consultatio vero circa
contingentia ⁊ ea que aliter se habere possunt. ¶ Organuz
est disposita potentia in qua vis aīe suam facit operationē
¶ Gradus viuendi intelligitur cū viuens eam vim aīe ꝑti-
cipat que ab aliis separaī aut a qua separate manent reliq̄.
¶ Vegetans est qđ vegetandi obtinet potentiam. ¶ Sen-
tiens: qđ tangendi. ¶ Se mouens quod de loco in locū se ⁊
a se agitandi. ¶ Intelligens quod vim obtinet intelligēdi.

Jacobi. F. Stapulen. i tres libros de anima Aristotelis Paraphrasis.

Prohemii de anima note.

¶ Accidentia/accidentia per se. ¶ Quid est/ vt pcognitionis existit. ¶ Dialectica diffinitio: est que nō abstractorū solā formā adhibet. ¶ Aduēticia/ab extrīseco aduenientia.

Iber de anima

tres libros partiales complectit. Primus duos tractat⁹ Primus tractat⁹ qui prohemium: duas cōclusiones. qtuor rōnes ad scōam. Unum correlariū ad eius tertiā rōnē. & duo ad quartā. ¶ Prima pclusio. Qui bonorū honorabiliū sciam esse opinant: alterā altera honorabiliorem existimant: aut pter demonstrandi certitudinē: aut ob subiecte materie pstantiam atq3 nobilitatē. Hac vtraq3 de cā scia de aia sciarum naturaliū est honorabilissima. ¶ Propter quidem demonstrādi certitudinē. Nam aia ea est que ī nobis vite principiū est & cuius opa in nobis experimur. non aūt aliorū. Habet igr demōstrandi certitudinē. imo vero aie cognitio ad oēm pficit veritatem & maxime rerū naturaliū. Ob nobilitatē autem. Nā ceteris rebus (qbus sensibilis formatur mūdus) aia preesse videtur. Et euadet clarius: cum anime naturā dephenderimus: & eius passiones tū pprias/ tum cōmunes. Eius eñ rōne he aialibus pprie/he vero cō-
2 munes inesse vident. ¶ Secunda. etsi aie sciam demōstrandi certitudinē habere dixerim⁹: illam tamen de anima tradere certitudinē difficillimū est. ¶ Primo quia quid sit aia & eius diffinitionē afferre: non est facile. Et apud philosophos adhuc dubium est: an oīm inuestigādis diffinitionib⁹ sit modus idem/eadēq3 via/an diuerse. Et queadmodū diuersa sunt (de quib⁹ agitur) negocia: ita diffiniendi diuersos moliri oporteat modos & diuersas diffiniēdi vias. Si oīm diffiniendorū idē est modus: & eadē est via: querere illā oportet: quā vtiq3 repertā exploratāq3 hre: facile nō est. Nā siue hanc posueris demonstrationē/siue diuisionem/siue cōpositionem atq3 collectionē: multe adhuc dubitatiōes & multi reli

qunt errores. ⁊ vniuscuiusqꝫ:ꝓpꝛia īuestigare opoꝛtebit ꝓn
cipia. Alia em̄ numeroꝝ ꝓncipia: ⁊ alia lineaꝝ ⁊ planoꝝ. Si
dixeris scd̄m tractādoꝝ negocioꝝ diuersitatē: diuersos esse
diffiniēdi ꝑquirēdos modos/diuersasqꝫ vias: ⁊ id quid am
pli⁹ ⁊ magis cognitu difficile. Nā circa vnūqdqꝫ cognosce
re opoꝛtebit: qs erit ꝓpꝛius diffiniēdi modus. Sciam igr̄ de
aīa tradere difficillimoꝝ ē ¶ Scd̄oqꝫ difficile ē assignare ge
nus aīe/an sit suba/q̄ntū/ quale/ aut aliquid alioꝝ. Et si sit
suba: dubiū est an sit actus/aut pōa/ ⁊ an ꝑtibilis/an impti-
bilis/an om̄is aīa om̄i anime similis sit spēi. Quēadmod̄ il
putarūt qui de aīa rōnali mentionē faciētes: crediderīt de
om̄i aīa sufficiēter determiasse: an aīe specie dr̄ant ⁊ gene-
re ꝯueniant. Qꝫ si ita fuerit: supest dubiū an ipsius sit vna
cōmunis ratio quēadmod̄ aīalis: an scd̄m vnāquāqꝫ spēm
eius: altera ⁊ altera. Quēadmod̄ altera ꝓpꝛia est homis/ca-
nis ⁊ equi. Uniuersale em̄ vt aīal ⁊ vnūqdqꝫ qd̄ simil'r ꝓdi
cetur aut nichil est aut posterius est. ¶ Tertio. qꝛ nō est fa-
cile determiare an in vno vt in aīali multe sint aīe: an po-
tius vna que multas ꝑtes ac potentias retineat. vtpote ve
getatiuā/sensitiuā/appetitiuā/motiuā et intellectiuā. Et si
potentias habeat: an potius de toto/an de potentiis/ an de
potentiaꝝ obiectis aut opationib⁹ ꝓma determiatio facien
da sit: et quo potissimū sit oꝛdiendū. Ut vtrū ꝓus determi-
nandū sit de sensitiuo/sensibili ⁊ sentire: intellectiuo/ ītelli-
gibili ⁊ ītelligere. Non em̄ solū que essentiā indicāt ꝑqui-
renda sunt. vt Mathematicꝭ quid linea/qd planū/ quid re-
ctum/quid curuū: ex q̄bus que per se insunt: demonstrant.
imo nobis in hac ediscēda disciplina: accidētia cōsyderare
erit opoꝛtunū. Accidētia em̄ ad cognoscend̄ quod qd ē: ma-
gnū nobis pꝛestabūt adiumentū. Ideo post aliquantulā ac
cidentiū depꝛehensionē: nobis conducet non parum quid est
accipere. Est em̄ quid est: oīs demonstrationis pꝛincipium.
¶ Coꝛrelariū. Unde fit vt diffinitiōes que accidētia nō cō 5
plectunt neqꝫ facilē de ipsis pꝛebent coniecturā: dialectice
⁊ vane sint oēs: huic nr̄o opi mīme accōmodande. ¶ Quar
to qꝛ dubitationē ꝓstant nō modicā: aīe passiones ⁊ acciden
tia: an ipsi ⁊ cōposito oīa sint cōmunia/ an quedā sint ei ꝓpꝛa
Plurima ꝑfecto sine coꝛpis vsu oīno fieri nō posse vident.
vt sentire/irasci/mitescere/misereri/timere/ confidere / cōsy

derare/gaudere/amare/odire. Uidemus em̄ plerosq̧ magnis ꝛ duris incidentibus casibus nichil irasci/ neq̧ timere:quia corpus non moueatur. q̄ leui occasiōe c corpore mo to vt irascentibus:ꝓtinus succensent ꝛ irascuntur.et nullo terribili iminente:aliquando timere. Et intelligere: anime maxime ꝓprium videtur. Si tamen esset Phantasia quedā aut non sine Phantasia:sine corpore esse non posset:ꝛ si anime ꝓprium esset intelligere:sicut recto vt rectum est:ꝓprium est Spheram vt eneā in puncto tangere ꝛ multa vt hmōi:sunt ei ꝓpria.non tamen tanget rectū separatū: quan do quidē acorpore seiungi/ separariq̧ non possit. Et si intelligere anime ꝓprium sit vt nulla egeat corporis functio ne:ipsam siquidem animā separari contingere nichil apparet incōmodi. Sin autem nulla sic anime operatio propria est : separari non potest.(Nichil enim a natura ociosum nichil sine vsu aliquo fit vnq̄)sed de anima ꝛ eius propriis vt de recto dictum est ꝛ de iis que recto vt rectum est: propria sunt: sentiendum esset. ¶ Primum correlariū. Unde fit vt(cum anima plerasq̧ operationes queadmodū nunc dictum est : corpori et materie coniunctas habeat) ipsius Physica sit determinatio. et hoc aut de om̄i aut de tali.

4 ¶ Secundū correlarium.fit etiam vt in diffiniendis anime passionibus: Physicus materiam adiungere debeat. vt in diffinienda ira.Diffinit enim irā hoc pacto Physicus. Ira efferuentia est sanguinis circa cor:vlciscendi doloris desiderio concepta. Dialecticus hoc pacto. Ira est vlciscendi doloris appetitus. Differenter enim eadem diffiniūt Physicus et dialecticus. Nam Physicus materiā suis diffinitionib⁹adhibet.Dialectic⁹ aūt solā formā. Rōnem em̄ formā ꝛ spēm dicim⁹.Diffinitionū hec materiā solā adhib; vt domus est ligna/lapides ꝛ intritum.Hec formam: vt dom⁹ est a ventis/imbribus/caloribus ꝛ frigore defensio.Hec vero vtrūq̧ connectit.vt domus munimentū est a ventis/imbribus/ caloribus et frigore/ ex lignis lapidibus intritoq̧ constans.Queritur ergo que harū trium diffinitionū Physico actineat? Dicimus Physicum eam curare que materiam contineat/formam et opera:que vt huiusmodi seiungi separariq̧ non possint. vt forme Physice ꝛ opa Physica: quequidē opa ꝛ dialectic⁹ consyderat: sed materiā negligit.

Sūt eñi naturalia opera:hec intrinseca vt calor/frigiditas/humiditas/siccitas/hec aduēticia vt artificialia:que materiā exornant vt sculpture ⁊ intcelature: et que viciū emendant vt medicia. Sūt ⁊ alia que etsi a materia nō separent: nō insunt tñ corpori physico vt physicum est. vt rectū/curuū/triāgulare/q̄dratū. Ex his licet intueri qui formas contemplent. Nam naturales formas que a materia seiugari nō possunt:physici consyderāt:materie haud tñ imemores. Et easdē relicta materia dialectici. Abstractas aūt nō reipā sed cogitatu ⁊ intelligētia Mathematicꝰ. Ueras vero rerꝫ formas oino a materie cōsortio seiugatas/absolutas/⁊ imunes:p̄mus/vltramūdanus ⁊ diuinꝰ contēplatur philosophꝰ Sed his determiatis:q̄d de aia senserint antiq̄:nūc apiamꝰ

Primi cap. scdi tractatus note. ¶ Nomia philosophoꝝ/qui de anima determiationē fecerūt:quorꝫ adducit Aristoteles opiniōes. Democritus/ Quidā Pythagorici/ Anaxagoras/Empedocles/Timeus/Xenocrates/Thales Milesius/Diogenes/Heraclitus/Alemeon/Hippon/Critias.

Ecūdus tractatus ꝯtinet q̄tuor cap. Primū vnā ꝯclusionē.⁊.12. antiquoꝝ opiniōes. ¶ Cōclusio. Ut determiationis p̄ncipiū ab ātiquoꝝ opinionibꝰ faciamꝰ: ꝯsentaneū esse videt. ¶ Nā que ab ipis bñ dicta sunt recipiemus/nobisqꝫ erūt adiumento. que vero male:reiiciemus. Et id prenosse operepreciū est oēs ātiquos per motum ⁊ sensum:aiam a ceteris maxime secreuisse:et per illa inquirere quid esset:conatos fuisse. ¶ Duodecim antiq̄ꝝ de aia opiniōes. ¶ Prima est Democriti ⁊ Leucippi existimantiū aiam ignē esse: ⁊ calorem quendā ex Sphericis Atomis conflatū: q̄ maxime mouere ⁊ penetrare seipas et alia possint.et aiam aialibus motū prestare ⁊ vitam : ⁊ eā respirationē esse diffiniebāt. Nam q̄diu respirat aial Atomi ingrediētes:internas que aiam constituūt dissipare p̄hibent: ⁊ viuit aial. Cum vero nō respiret:hoc p̄sidio destituta dissipatur atqꝫ dissoluit anima:ipmqꝫ perit aial. Neqꝫ mirꝫ esse si aia nō videat tāetsi corporea sit:q̄n̄q̄dē tamēta illa q̄ i ae-

re volitant non nisi in radio ɔspicere ꝛ dephendere liceat.
7 ¶Scđa ē quoꝝdā Pythagoricoꝝ pene id sentientiū. Hoc
tñ interest.ꝙ nō aiam Atomos:sed virtutē Atomoꝝ motri
cē esse dixerūt:ꝙ q̄tacūqꝫ sit trāquillitas: Atomi continue
8 agitari/pelliqꝫ videant. ¶Tertia est Anaxagore aiam fon
tem ꝛ p̄ncipium motus ponentiꝫ: et aiam ꝛ intellectū id esse
nō tñ aiam/mentē ꝛ sensum cōfundebat in id: quēadmoduꝫ
Democritus:qui ꝓinde que sensu appebant vera esse oīa
dicebat: autore vsus Homero qui inq̄t. Hector iacet:alid
sapiēs. At itellectū oīb⁹aīalib⁹/ ꝛ magnis/ ꝛ ꝑuis/ ꝛ hōrabi
lib⁹ꝛ ihonorabilib⁹ ɔsilē inēē:nō videt scđꝫ prudētiā dictū
9 Et he opinādi ratiōes:ex parte motus sūpte sunt. ¶Quar
ta ē Empedoclis aiaꝫ ex q̄tuor elemētiꝫ:lite ꝛ amicicia cōfla
tā eēvolentiꝫ:ex quib⁹oīa cōstent. Ido aiaꝫ oīa cognoscere:
et simile ī ea :sua cognoscere similia:hoc testantꝫ carmine.
Terrea vis:terras:vis humida percipit vndas.
Ether ab etherea:sentitur ab ignibus ignis.
Par pacem monstret.litem lis aspera noscat.
10 ¶Quīta est Timei volentiꝫ aiam ex elemētis eē conflatam
vt simile simili cognoscat:autore Platone in Timeo.et in
iis qui de Philosophia:disseruit ex vni⁹ Idea longitudinē
ꝓdire:ꝛ latitudinē ꝛ ꝓfunditatē suo mō. Et vni⁹ Ideā itel-
lectū prebere:ꝙ sit sciendi p̄ncipium.p̄mā duitatē p̄bere sci
entiā:ꝙ ab vno ad vnū ꝛ semꝑ veꝝ ꝓcedat.opinionē vero a
p̄ma nasci trinitate:ꝙ ab vno ꝓbabili ad duo:nūc adveruꝫ/
nūc ad f'lm ꝓcedat.et sensum a p̄mo q̄ternario: ꝙ sit solum
corporeoꝝ ꝛ solidoꝝ. Numeros eñ vocat:reꝝ spēs/p̄ncipia
ꝛ elemēta. Et cū intellectu/scīa/ opiniōe ꝛ sensu cognosca-
11 m⁹:ex hoꝝ numeriꝫ cōflat aiaꝫ. ¶Sexta est Xenocratiꝫ vtrū
qꝫ ꝛ motū ꝛ sensū cōnectentiꝫ. Inq̄t eñ eā eē numeꝝ se ip̄m
mouentē. Numeꝝ quidē quo faciat eā ex oīm p̄ncipiis ɔsta
re:ꝛ vt oīa cognoscat.mouentē addit:q꞉ eā p̄ncipiū ꝛ origi-
nē motus credit.creditqꝫ numeros:rerū principia esse. Et
vt sūmarie dicatur: qui cognoscere ꝛ contēplari anime pro
prium crediderunt:eam ex rerum principiis conficiunt. Et
vt de rerum principiis/multitudīe/paucitate/ corporeo aut
12 incorporeo euariant:ita inter se de anime natura. ¶Septīa
est Thaletis Milesii dicentis animā esse aliquid motiuū.
Hinc Magneticum lapidem credidit (ꝙ ferrum moueret)

animā habere. ¶ Octaua est Diogenis eam esse aerem vo- 13
lentis: opinantis eum oīm esse subtilissimum et rerum ori-
ginem et principium. ¶ Nona est. Heracliti qui omnia ex 14
vapore calido/calidoqꝫ halatu gignebat: quem nichil aliud
esse ꝙ ignem volebat: omniū subtilissimum et pene incorpo
reum et semper fluentem. Hinc animam dixit esse vaporē.
¶ Decia est Alemeonis: animam esse immortalem et sem- 15
per moueri: et ꝙ̄ simillimā eē soli/lune ⁊ celo (que sempiterno
agitatu feruntur) volentis. ¶ Undecima est Hipponis. In 16
quit enim Hippon animam esse aquam: ꝙ oīm semen humi
dum sit. ¶ Duodecima est Critie: animam sanguinem esse 17
sentientis. Hoc ideo quia sentire proprium esse anime iudi-
cabat: et nos sanguinis beneficio sentire. Et que exanguia
sint/sanguineqꝫ priuentur vt ossa/vt dentes/ vt vngues nō
sentiant. Et omnes ex tribus: anime diffinitionem querūt:
motu/sensu/ ⁊ incorporeo aut subtilissimo: vt id incorporei
nomen sibi iure quodam: vendicare posse videatur. Et si-
mile simili cognosci consentiunt omnes: vno Anaxagora ex
cepto. qui intellectus et aliarum rerum: nullum posuit esse
similitudinis cōmercium. Hinc omnes: animam ex omni-
bus conflant principiis: vt omnia cognoscat. Et qui tantū
vnum ponunt principium: ex vno eam constituūt. et qui plu
ra ex pluribus. et qui contraria ex contrariis vt Empedo-
cles. Et nomina ei indiderunt hi Zeon et vitam/ hi Phy-
zen: ꝙ euentatiōe ⁊ respiratione egeat. Sed quid de anima
senserint antiqui: hactenus satis percursum est.

Secundi cap. note.

¶ Fusile argentum/argentum viuum. ¶ Sub voluntate et
intellectu: appetitum ⁊ Phantasiam comprehendimus.

Ecundum cap. continet duas conclusiones. septē
rationes ad primam. et octo ad secundam. ¶ Pri- 18
ma conclusio Animā ignem esse: et seipsam moue-
re (vt vult Democritus) impossibile est. ¶ Primo.
quia prius demonstratuꝫ est quicquid mouetur: ab alio mo
ueri/nichilqꝫ a seipso moueri. ¶ Secundo bifariam dicit
aliquid moueri: aut per se: vt quod in se motum habet/ aut
per alterum: vt quod cum non moueatur: in eo est qđ mo-
uetur. vt nauta sedens in naui: hec siquidem per se moue-

tur:ille autem per accidens. Queritur ergo an anima per se moueatur/an per alterum? Si per se: oportet eam augmentatione/diminutione/alteratione/ vno aut pluribus horum motuum moueri. Quicquid autem aliquo hor motuum per se mouetur: i loco est/cinctūq3 corpore. Anima igitur & corporea et in loco est:quod est impossibile. Si dederint per alterum vt albedo et nigredo:nullus diffitebitur. Utpote que in eo(quod mouetur)existat. Mouetur enim corpus :sed eā tunc accidit et consequitur non moueri : quare nec seipsam mouere. ¶ Tertio quia quecūq3 sensibiliū mouentur: motum scdm naturam et motum violentum eisdem accidere videmus. Itaq3 & anime:motus secundū naturam & violentus acciderent: quare & quiesceret nūc natura/nunc vi. In quod eni aliquid natura mouetur et in eo natura quiescit. In quod autem vi:violente. Sed quis anime violent⁹ motus si seipsam moueat:que natura quies? que violenta? Hec ipsi vel effingere volentes nequeant. ¶ Quarto si anima sit ignis vt ponit Democritus: ignis autem solum sursum moueatur:et anima solum sursum mouebitur. Et cum anima:corpus moueat et ipsum quoq3 et animal vnūquodq3:natura sursum mouebitur. Sed quid absurdius? Et ita agimus contra eos qui eam ex aliquo aliorum elementorum conflarunt. Nam si terra esset: solum agitaretur deorsum. si aqua:in locum aque. et si aer:in aeris locum. ¶ Quinto. si anima seipsam moueat:rationabile est consimilib⁹ motibus moueri corpus. Nam ipsa corpus mouere videtur. Et retroagitur si anima seipsam moueat & moueat corp⁹: rationabile est animā se talibus agitare motibus: quibus & ipsa corpora agitari videmus. Atqui corpora delatione ferri videmus. Delatione igitur et loci mutatione fertur anima. quare & exire continget animam & regredi et animalia mortua iacentia resurgere. Unicum itaq3 ipsis confugium esse videtur : animam per alterum et per accidens moueri dicere. Et cum anima : aliquo violentia impellitur: et animam quoq3 id per accidens pati. Non igitur per se mouebitur. Cui enim aliquid per se conuenit : illud per accidens eidem non conuenit. Neq3 ediuerso. vt quod est per se bonum: non est per accidens et alterum bonum. Et neq3 quod per accidens bonum est : id per se bonum est,

Neq3 dicere possint motus sensibiliū peculiares et propos
esse anime:quibus seipsam moueat. Nam sine exterioribus:
sensum exercitare non potest. Et ita de appetitu ⁊ ceteris.
¶ Sexto.quia id ipsi fatentur:animam vt animam moueri
essentiaq3 esse motum. quod autem mouetur videmus seor
sum a motu stare. quare ⁊ si de anima ita futurum sit: sta=
bit seorsum a sua essentia. Sed quo pacto id fiat? satius est
igitur confiteri ipsam secundū accidens moueri:et non per
se/motūue eius esse substantie. ¶ Septimo Democritus as
serens Spherales Atomos:semper agitare corpus:ꝙ nusq3
nate sint manere: persimile dicit Philippo Comediarū scri
ptori:Dedalum olim ligneolā Venerem fecisse:que(fusili ar
gento infuso)se motaret. Sed queritur a Democrito quid
causa quietis animalis sit? numquid afferre poterit semper
mobiles Atomos et que sese quietare non possint? Et cer=
te non sic moueri videtur animal:sed voluntate ⁊ intellectu
Et Timeus propinqua Democrito asserebat: animā scilic3
seipsam agitando simul mouere corpus:ꝙ corpori sit a die=
cta/alligataq3. Inquit enim Timeus cum anime opifex de
us eam condidisset rectam: circūflexit in orbe3: quem in ge
minos secuit:quorum vnus circundaret ⁊ alter interior ha
beretur. Interiorē rursum cōminuit ⁊ secuit in septem: quē
sectum septem rursum glomerauit in orbes. quapropter in
quit celum torquetur in gyru3:ꝙ anima sit circulus. que in
harmonicos diuisa circulos:et ex his vt elementis confla=
ta:suo motu corpus torquet ⁊ euoluit. Ex harmonicis siq3=
dem conflata circulis/ canorisq3 numeris quo perdulcem
illam semper possideat harmoniam : et quo emodulatos:
sempiterno motu afferat/ ciatq3 gyros. Sed primum Ti=
meus occurrit arguendus:ꝙ animam fecerit magnitudinē:
et maxime eam quam vult esse rationalem et intellectum.
Nam hec de anima mundi intellexit: quam vt puram men=
tem esse intendit.et non qualis sensitiua/ qualisue appetiti=
ua:que se per directum foras profundunt / suosq3 exercēt
actus. ¶ Secunda. Intellectus magnitudo/ siue circulus/ 16
siue globus (vt vult Timeus) esse non potest. ¶ Primo.
quia omnis magnitudo continua est:ꝙ eius particule in ter
minum communem finiunt:in ipsoq3 copulantur. Intel=
lectus autem hoc pacto continuus esse non potest:

sed(vt intelligibilia)vnus est:aut oino imptibilis aut nō vt magnitudo cōtinuus. ℭ Scdo.quomō itelliget cū velit Timeus ipsi opus esse tactu et appropinquatiōe rebus : quas sit pcepturus.Si qualibet pte intelligat:ꝛ ptes sue sint pūcta(cū ipsa sint infinita)infinita trāsibit.Si ptes ponis magnitudines:contiget ipsum infinities idē intelligere qđ semel itelligere sufficeret.Si nō qualibet pte sed toto curuamine/totiusqʒ cōtactu:ad quid erūt ptiū cōtactus? Et quō totum tangēdo intelligat:cuiꝰ nulla pte tangēdo intelligat? quomō intelliget indiuisibile? si indiuisibili nō toto curuamine/circuloqʒ/ꝛ totius cōtactu intelligit.neqʒ quidē diuisibili.Nam diuisibile:indiuisibili attactuʒ nō habet.ℭ Tertio.quia itellectus opatio: intellectio est/circuli circulatio. qui fit igr̄ vt intellectus circulus sit? cuius intellectio circulatio sit? ℭ Quarto.circulatio ppetua est. At intellectus motiones: finē habent. actiue quidē qꝛ sunt alicuiꝰ gratia. Proruere autē in infinitū non valent ꝛ contēplatrices.Nā he aut diffinitiōe aut demōstratione cōtemplant̄. finita aūt ois diffinitio/omisqʒ demōstratio. heꝙ ad principiū non reflectunt̄.sed potius scđm rectū pcedere videtur.Circulatio autē semp ad principiū reflectitur.non est igitur intellectus circulus: ꝛ eius intellectio circulatio ℭ Quīto. intellectio ꝛ mētis operatio: quieti ꝙ motioni similioꝛ est. nō igit̄ cirulatio existit . ℭ Sexto. motus videtur esse ab anime natura ꝙ status:magis alienus. Monstrant hoc temulenti/egrotantes/infans ꝛ senes.Si igitur continue et irrequiete moueret̄:motus esset eiviolentus/preter naturam/minusqʒ sue nature cōueniens semper:quod esse nequit. Et si dixeris motū esse eius essentiam relabimur in predicta incōmoda/vrgebitqʒ difficultas quo intelliget imota . Videretur eñ motum ꝛ sola mota deprehendere facile:cuius tamen oppositū constat. ℭ Septimo consentiūt plurimi melius esse intellectui:liberari corpore:quo tanꝙ vinculis ꝛ carcere claus detinetur tanꝙ corpore soluto beatioꝛ/felicioꝛqʒ futura sit vita.Laboriosissimū igitur (vt sentit Timeus) animā mundi ꝛ perfectissimū intellectū nunꝙ a corporis vinculis posse absolui.Neqʒ causā assignauit cur celestes orbes torqueant̄ in gyrum.Et si querat causam.si intellectꝰ molis et magnitudinis ois sit expers cur voluat in circulū? Dicimꝰ

quia melius est et taliter esse. Fit em̄ vnūquodqꝫ vt ꝙ̄ fieri potest optime. sed hec cōsyderatio aliena est. ¶ Octauo q̄a dicit Timeus aiam se iungere corpori: ipsam mouere corpꝰ et corpus moueri. Neqꝫ diffinit vllo pacto: quale corpus/ qualiterue dispositum: ipsam suscepturū sit: ꝑinde atqꝫ sine discrimine ī quodlꝫ migret: ꝑsimile Pythagoricoꝝ fabulis: qui quālibet aiam in quodlꝫ corpus ingredi fingunt. iisqꝫ dicunt similia.

Morte carent anime. semperqꝫ priore relicta
Sede: nouis domibus viuūt: habitantqꝫ recepte.
Omia mutantur. nichil interit. errat/ et illinc
Huc venit: hinc illuc: ꝛ quoslibet occupat artus:
Spiritus. eqꝫ feris humana in corpora transit:
Inqꝫ feras noster. nec tempore deperit vllo.

Sed ita sentire nichil aliud est: ꝙ̄ si quis artem fabrilem transire putet in fistulas. Ut em̄ ars ꝓpriis vtitur instrumētis: ita quoqꝫ anima ꝓprio vtitur corpore instrumento. Uideturqꝫ vniuscuiusqꝫ aiantis corpus: ꝓpriam sibi vendicare speciem et formam.

Tertii cap. note.

¶ Sensoria/ organa. ¶ Sensuū organa/ vt oculus/ vt auris

Ertiū cap. ꝯtinet tres ꝯclusiones. q̄tuor rōnes ad primā. duas ad scđam. et octo ad tertiā. ¶ Prima ꝯclusio. aia nō est (vt senserunt antiqui) harmonia. 20

¶ Fuit em̄ antiquoꝝ cōpluribus vulgata et apprime credibilis opinio: nulla dictaꝝ inferior: aiaꝫ esse harmoniā: ꝛ corporis ex ꝯtrariis cōpositi cōpositionē/ cōmixtionē/ cōtemperamentūqꝫ: ꝯria ꝛ aduersa (ne dissoluātur) concilians. Hanc em̄ compositionē/ compositoꝝqꝫ ꝓportionē vocant harmoniā. Et hec in cōibus congressionibus cōiter reprobata est opinio. Que ꝙ iteꝝ vera nō sit ostendimus. ¶ Primo quia harmonia ꝓportio quedā est eoꝝ que sūt mixta: aut mixtoꝝ cōpositio. Hoc ipsi concedūt. At aia neqꝫ ꝓportio neqꝫ cōpositio est. nō est igiꝉ harmonia. ¶ Scđo harmonie non est mouere. Id autē anime esse precipuū consentiūt oēs. Nō est igiꝉ harmonia. ¶ Tertio. harmonia potius afferri debet de corporeis virtutibꝰ vt sanitate/ pulchritudine/ robore: ꝙ̄

de ipsa anima.imo ipsi difficile aptari posse videtur.Non ē
igitur statuenda harmonia.¶Quarto.harmonie duabꝰ po
tissimū significationibꝰ vtimur.Prima magnitudinibꝰ ac=
cōmodata est:que ita cōnexe sint vt nichil inter eas cōsimi
lis nature ꝑcipiatur:ad se in seinuicem mouendō:ꝛ ad cete=
ras nat̄e fūctiōes exercēdas optīa ꝓportiōe nexe.Scđa dctā
est compositoꝝ adinuicē ratio ꝛ ꝓportio.Sed aīam vt sensi
tiuū/appetitiuū/intellectiuū/nullus vocabit aptam adinui=
cem magnitudinū (eo qui dictus est modo) collocationem.
Neqꝫ compositoꝝ ꝓportionem. Nam varia est in eodē ele=
mentoꝝ compositoꝝqꝫ ꝓportio.vt alia est carnis/alia ossis/
alia nerui.Erunt igitur ī quolibet animato corpore plures
anime.Nō est igitur anima harmonia.Et ab Empedocle li
ceret inq̄rere (qui singulas corporis ꝑtes carnē/os/ neruū/
ꝓpriam mixtionē et ꝓportionē habere censet)An putet hu=
iusmodi ꝓportionem esse aīam? si sic.plane fatet̄ eiusđ esse
plures animas ꝛ alio ꝛ alio t̄pe alias.si nō.an sit oīm con=
cordia? ꝛ vtrum hec etiā sit ratio? An a rōne et ꝓportione
aliud? Et si nō est ꝓportio singuloꝝ:cur anima dissoluta ta=
lis dissoluitur ꝓportio? et cōtra:cur ꝓportione dissoluta dis
soluatur anima? His dubitationibꝰ vrgēdus esset Empedo
cles.Sed satis dictū est aīam nō a se moueri/ non in circu=
lum/nō esse harmoniā:sed eam eo(in quo continetur) moto
corpore:scđm alterum et per accidens simul agitari. ¶Se
12 cunda ꝯclusio.non quia aīam gaudere/tristari/confidere/ti
mere/mitescere/irasci/sentire/ꝛ intelligere dicere consuetu
dinem traximus:animam idcirco oportet moueri. ¶Pri=
mo.Etsi gaudere/tristari/ confidere/timere/ misereri/ ira=
sci/et sentire quodāmodo motus concedantur : non tamen
sunt in anima:sed ab anima in corporeis organis suscepta:
In hoc ꝙ aliqua passa sint/ aut mota/ aut alterata . ¶Se=
cundo dicere animam irasci vel timere: perinde est atqꝫ si
quis dicat eam texere vel edificare.Et sane melius est ho=
minem per animam tristari/gaudere/confidere/timere/ira=
sci/misereri/aut sentire.quia hi motus non in ea sint.De in
tellectu autem secus videtur : cum ita vt substantia que=
dā intꝰ inesse videat̄.ꝛ nō aboleri/aut corrūpi:cuiꝰ ītelligētia
ꝛ ꝯtēplatio nō vanescit/impediat̄ue aliquo exteriore obleso:

sed interiore.Si em̄ corrumperet/aboleretur/impediretur:
hoc maxime fieret ab inualescentia senecte: in qua oīa sen-
soria organa labefactari percipim⁹/ rapiq; tēporis edacita
te.Id em̄ vicium in aīa non fit. Si em̄ senex oculū hr̄et vt
iuuenis:vtiq; videret vt iuuenis.videndi tamen opatio im
peditur corporeo ꝛ exteriore obleso instrumento: ꝛ corpore
passo.quēadmodū temulētis ꝛegrotantib⁹ accidit.quare in-
tellectus incorruptibilis/impatibilis et aliquid diuini⁹ esse
videtur. cuius intelligētia et contēplatio nō nisi aliquo in-
teriore leso aut indisposito impedit̄.ꝛ de hoc alius futurus
est sermo.¶ Tertia neq; aīam numerū esse seipm̄ mouentē 11
recte a Xenocrate assertū sentiendū est.¶ Primo q: ita di-
centē sequūtur omīa incōmoda: que aīam a se moueri sequūt
asserentes:et alia quedā pecularia ꝛ ꝑpria:q̄ ipsam numerū
esse asserat.¶ Scđo quia cū quicq̄d mouetur sectile sit:vni
tates autē impartibiles:quo pacto mouebūt seipsas? ¶ Ter
tio dicunt punctū motu suo lineā cōflare : ꝛ lineā motu suo
planū.quō vnitas motu suo nō efficiat lineam? Q; si ita sit:
positiōnē hēbit.eritq; pūctus. Est em̄ punctus vt vnitas po
sitionē habens ¶ Quarto.substracta numeri vnitate ali⁹ re-
linquit̄ numerus.Substracta aūt parte:aīa eađ cōsimilisq;
manet.Decisa em̄ pleraq; aīalia deciseq; plante viuūt. Nō
igitur aīa nūerus est.¶ Quīto nichil refert vitates:aīe con
stituere essentiā:et vt Democritus volebat Atomos.Si em̄
Democriti corpuscula vt pūcta intelligas:que tamen molē
relinquāt :ei vnitates molem:quid ꝓhibet Atomoꝝ Demo
criti ptem esse mouentē ei partē motam? Et in vnitatū col-
lectione aliquid quod moueat et aliquid qđ moueat̄ : vt in
nostra ipsa magnitudine? Et id qđ mouebit nō quidē se sed
aliud:aīa potius dicenđ erit. Quod em̄ in aīali mouet: ani-
ma est.non id quod mouet̄.quare neq; id qđ mouet ꝛ moue
tur.¶ Sexto.vnitates aīam constituentes dr̄am habent:et
quā habere possunt constituendo aīam nisi pōnem hēant vt
puncta? Et cum non constituāt:positione careant. et si duo
puncta sunt simul:quare nō infinita simul erunt? ꝛ indiuisi
bile subiectū obtinebunt? Quorū em̄ loc⁹ idiuisibilis:et ipa
indiuisibilia sunt.¶ Septimo.si anima sit pūcta: cum om̄e
corpus puncta in se cōtineat infinita : cur non om̄e corpus
habeat aīam? ¶ Octauo.dicant quo pacto intelligāt pūcta

separari posse:nisi lineā intelligant ex pūctis abire cōpositam atq3 coalitā et in puncta diuidi. nō erit itaq3 anima numerus/neq3 puncta.

Quarti cap.note.

¶ Mens/intellect⁹ ¶ Moueri/moueri a se de loco ad locū

¶ Quartum cap.cōtinet q̄tuor ꝯclusiones duas rōnes ad p̄mam.octo ad scdām.vnā questionē post quartam : Timei responsionem ⁊ eius improbationem

23 ¶ Prima ꝯclusio. Anima nō est incorporea eo (quo existimant)modo:q sit ex corporeo et quidē subtilissimo : qd incorporeū appellent. ¶ Primo quia pleraq3 allata huic positioni accidūt incōmoda:⁊ quedā alia specialiora. Naz cū anima in toto sentiente corpore sit:si anima sit corpus:duo corpora simul erunt atq3 se occupabūt. Sed esto dicas eaz esse ex numeris ⁊ pūctis. simul cū vno nūero multi erūt numeri:et cū vno puncto simul multa pūcta:vt totum corpus aīam habeat.nisi dixeris aliquē alium iterū supuenire numerū. ¶ Secundo quia neq3 hi/ neq3 qui aīam ponūt esse numerū:nō modo aīam non ita posse diffinire vident: sed nec eius accidentia assignare.Quō enī ex his cogitationes/sensus/voluptates/dolores/ ⁊ cetera talia fieri assignabūt ?nō

24 facile modos comentari ⁊ fingere. ¶ Scda non opus ē animā ex elementis constare: quo singulis singula cognoscat. ¶ Arbitrātur enī hi res nō nisi a similib⁹ rebus cognosci: quare aīa ex ipsis rebus cōstituta sit oportet. Id ita nō eē ostenditur. ¶ Primo quia nō solum sunt elemēta : sed alia q̄plurima ⁊ pene numero infinita. Si igitur ex solis sit elementis quonā pacto deum cognoscet?quo hoīem/carnem/ossa?non enī hec sunt elementa sed ex quadā elementoꝶ ad inuicem ꝓportione (vt cecinit. Empedocles) nascunt. vt ita de osse.

Sumpsit aque partes duplices/tot ⁊ aeris:ignis
Quattuor:ex octo tellus.hinc ossa dat alba.

Nichil igit̄ ꝓderit elemēta esse in aīa:nisi ⁊ ipse compositiones/re⁊q3 ꝓportiones assint.quare si cognoscit os /hoīem/lapidem/bonū/nō bonum:et os ⁊ homo ⁊ lapis ⁊ bonum et non bonū erunt in aīa: que q̄ sint impossibilia dicto non est opus. ¶ Scdō cū ea que sunt. hec scdm subam dicant hec scdm q̄titatem/hec scdm q̄litatem:et ita de ceterꝭ p̄dicamē

tis:an elementa solaꝝ sint subarum:ꝙ si sic:quõ cognoscet accidentia:q̄titatem/qualitatē ⁊ similia:an soloꝝ accidentium.Sed dicant tunc quomõ cognoscet subām: substantiā qз compleat atqз constituat: An erūt elemēta substātiis et accidentibꝰ cõmunia:et id quidē per seipsum statim impossibile videtur:anima em̄ substātia est.⁊ ex pncipiis q̄titatis nascetur quātitas:et nõ substantia.⁊ ex pncipiis q̄litatis q̄litas. ℂTertio.quia absurdū est simile cognoscere suū simile et sentire suū simile:et tamen simile nõ pati a simili vt volunt.Est em̄ sentire pati/⁊ cognoscere similr̄. ℂQuarto Empedoclis sententia est corporeis elemētis:aiam elementoꝝ similia dephendere.Atqui aialium ptes q̄ simplr̄ terree sunt:vt ossa/pili/ nerui:nichil oio sentiunt.si tamē vera eēt Empedoclis snia:sentire deberent.ℂQuinto.vnicuiqз pncipio maioꝛ erit ignoratio q̄ cognitio. Nam vnū solum(vt simile)cognosceret/cetera oia ignorabit. ℂSexto Empedocles deum oim ignorantissimū facit. Nam solus discordiaз nõ cognosceret:quā cetera etiā cognoscent:cū ex oibus constent.Inquit em̄ deū(quē Spherū vocat)ex quatuoꝛ elemētoꝝ cõmixtione:sola cõueniente cõcordia pdiisse.ℂSeptio dicat Empedocles quõ omia aiata nõ sint:cū oia: aut omnibus aut vno ut vult cõstent elemēto . Quodcunqз igr̄ aut oia/aut plura/aut vnū cognoscere necesse esset. ℂOctauo. pclarius id est quod cõtinet q̄ qđ continet ac spargit. elemēta aūt potius cõtineri vident: ⁊ conditionē sequi matie. Quicq̄ igit clarius existimare opoꝛtet aiam:queut domia/vt rectrix vt temperatrix:dñetur. Et potissimū ipam mentem longe diuinioꝛē:⁊ natura dñatricem esse ⁊ elemētis poꝛrem.nõ aūt ipsa elemēta(vt contēdunt)eē oim pma. ℂTer 25
tia.nullus antiquoꝝ adhuc de tota aia attigit.Naз qui per motū eam diffinierūt:nõ plane attigerūt. Sunt em̄ pleraqз aialia que sic sunt sue sedi nixa/ atqз coherētia: vt se nunq̄ alio transferant.Hec aūt vim motiuā nõ habent:cuiusquidvsum nūq̄ exercent. Itidem ⁊ plāte. Neqз qui per sensum Nam plante vt stirpes viuere concedunt:sensuū tñ exptes sunt. Neqз qui per sensum ⁊ intellectū. Nam nõ modo stirpes ⁊ plātas: sed ⁊ aialiū multa:itellectus/ rõnisqз cognoscimꝰ expertia. Neqз,ppter eađ qui per sensū ⁊ motū. Falsū ⁊ item id est qđ de carminibꝰ depromūt Oꝛphei :aiam spiri

talē:vēto ferri/anhelituq; attrahi. Nā id plantꝭ/id aīal sum
multꝭ ɔuenire nō pōt. Non eñ plāte ⁊ aīalia respirāt omīa.
Et qui eā constitutā ex elemētis esse volūt:nō ex oībus esse
compositā tenere necesse est. Nam sufficeret altera ɔrietas
et ad se ⁊ ad suum ꝯnoscendū ɔrium. Est eñ rectū ⁊ sui et
obliqui iudex ⁊ regula: obliqū vero neq; recti neq; suimet
29 iudex est. ¶ Quarta sñia coꝝ mime ꝓbanda videtur:q̄ aīaȝ
toto ꝑfusam/ꝑmixtāq; vniuerso censuerūt. ¶ Hac de cau-
sa Thales moueri potuit vt oīa plena dīis assereret. Sȝ id
nō videt̄. Nā qua rōne igni ꝑfusa ⁊ aeri:aīal nō efficiat? cū
simplicioꝝ corpoꝝ ꝑfectiores putent aīas. ꝑfusa aūt confu
sis et mixtis coporibꝰ aīal efficiat: vtrū voluerint cōcedāt:
ignem ⁊ aerem aīata esse:id sane sine rōne dictū apparebit.
aut ignē et aerē nō esse aīata ⁊ tunc quoq; que aīam hēbunt
nō erunt aīata. Et false initebant̄ rationi q̄ (quia quelȝ ani
malis pars eađ specie existit)pars igr̄ aeris/pars aque ani
mal constituēs aīata hac rōne sit. quare ⁊ aerem ⁊ aquam:
eadem aīa ꝑfusam et aīatam esse necesse est. Ita certe dicē-
tes pluris faciūt nostris elementoꝝ aīas. vt īmortales/in-
27 dissolubilesq;:nostras aūt dissolubiles. ¶ Questio. cū aīal
vegetet/nutriat̄/indolescat/minuat̄:cum sentiat/audiat/vi-
deat/olfaciat/gustet ⁊ tangat:cum appetat/gaudeat/triste-
tur/mitescat/irascatur/ confidat/metuat/ amet/odiat: scōm
locum se agitet/serpat/natet/ obambulet/ se in aera volatu
sustollat:cum contempletur/intelligat/ componat/diuidat/
rōcinetur:an omīa hec a tota ꝓficiscantur anima? An a di-
uersis? An hec ab vna parte/hec ab altera:illa vero iteꝝ ab
alia? Responderūt aliqui plane alio vegetare/ alio sentire/
alio appetere/alio mouere/Alio deniq; contemplari ac in-
telligere. Sed quomodo? si plures sint anime si sint disse-
cte:eas sustineri/contineriq;(ne se dissocient neue effluant)
oportet. Id eñ corpus efficere nō potest. qui potius anime
officium est(ne concidat/ne defluat)continere. egebūt igit̄
altero cōtinēte:quod(quicquid id fuerit)verius aīam dice
re licebit. Et de illo continente iterum licet inquirere:an se
ctum/an diuisum sit? Q si sic.egebit iterum altero cōtinē
te et hoc abibit in infinitum:aut tandē dabitur vnum.quod
verius naturam imitabitur anime. Secundo. si tota anima
totum corpus ɔtinet:si partes habeat discretas/ diuisasq;:

et pars ꝑtem cõtinebit. Sed quã obsecro potius cõtinebit intellectus? eis nõ liceat fingere. Tertio desecte plante ostendunt: per totũ eandem aĩam inesse: et cõsimili vita ꝑtes viuere/similẽq3 virtutẽ habere. si surculũ/si ramũ iterũ terra obrueris: alimentũ sumit. Radicẽ instrumentum attrahendi: aptius sibi format ac aggenerat. Ita potentie aĩalis in animali non separant. vt sensitiuũ a vegetatiuo. vegetatrix vo et plantis et aĩalibus sola cõis inuenit: in plantis a sensitiua seiuncta: sed in aĩali (vt dictum est) nũq̃.

Primi de anima finis.

Tabula secundi de aĩa.

Primi cap. primi tractatus scd̃i de Anima note.

¶ In potentia/in materia ¶ Totus sensus/tota sentiendi po tentia. ¶ Pars sensus/pticularis sensus vt visus vt audi- tus.

Ecundus liber de Anima

qtuoꝛ continet tractatus. Pꝛimꝰ duo cap. Pꝛimum
cap.6.diuisiones. tres ꝯclusiones. Anime
diffinitionẽ:eius declarationẽ:ꝛ duo corre
1 laria post tertiã ꝯclusionẽ. ¶ Pꝛima diui-
sio. Eoꝛum que sunt hoc suba est/illud ac-
2 cidẽs. ¶ Scđa.substantiaꝝ:hoc materia est hoc spẽs et foꝛ-
ma:illud vero tertiũ ex vtrisqꝫ compositũ. Et materia ẽ po
tentia. Foꝛma aũt actus ꝛ pfectio : per quam est hocaliqđ.
3 Compositũ vero ex his conflatũ: hocaliquid est. ¶ Tertia
duplex est actus:hic pꝛimus/ille vero scđus:quẽadmod sci
4 entia ꝛ cõsyderare. ¶ Quarta.substantiaꝝ he sunt coꝛpoꝛa:
que (ꝛ pcipue naturalia: vt sunt ignis/aer/aqua/terra et ex
his cõposita) subas nũcupamus. De talibꝰ em̃ nostra deter-
5 miãtio est. He aũt coꝛpoꝛa nõ sunt. ¶ Quinta.coꝛpoꝝ hec
sunt naturalia ꝛ hec artificialia:quibus naturalia principiũ
6 prestant. ¶ Sexta.coꝛpoꝝ naturaliũ hec vita pticipant / illa
vero vite sunt expertia. Dicimꝰ em̃ ea vitã habere:que per
seipsa alimentũ suscipiũt/nutriunt/augescunt/minuũt. Vñ
fit vt om̃e coꝛpus naturale vite pticeps:substantia sit:et q-
7 dem cõposita. ¶ Pꝛima ꝯclusio. Aia subalis actus est coꝛ-
poꝛis:in potẽtia vitã pticipantꝭ. ¶ Nam aia coꝛpꝰ hmõi vi-
ta pticipans nõ est.tale em̃ coꝛpus in subiecto nõ est:anima
aũt in subiecto est.neqꝫ subiectũ ipsum . id em̃ materia est.
Et aia suba ẽ:et nulloꝝ nisi vita participantiũ coꝛpoꝝ. Est
igitur aia substãtialis actus coꝛpoꝛis in potẽtia vitã parti-
cipantꝭ. Nichil em̃ aliud qđ ipa esse possit:relictũ ẽ ¶ Scđa
8 anima est actus primꝰ. ¶ Nam cũ duplex sit actꝰ: hic vt sci
entia/hic vt cõsyderatio: aia actus vt scia est.quia sicut sci
entia se habet ad consyderare: ita aia ad coꝛpoꝛis viuentis
operatioẽs.vt em̃ sciam habens nũc cõsyderat/ nũc võ nõ:
habitũ tamen habet:ita aiam habens : nunc vigilat ceteras
operatiões exercens/nũc vero supprimẽte somno cessans a
sensu et motu:aiam habet vt habitũ. Atqui scia pꝛioꝛ est et
preuenit consyderare. Igitur et anima pꝛioꝛ:reliqua viuẽ
9 tis coꝛpoꝛꝭ operatione. ¶ Tertia.coꝛpus anime moderamẽ
suscipere idoneum:oꝛganicum est. ¶ Nam anima actus pri
mus est et substantialis:coꝛpoꝛis in potentia vitam haben-

tis.Omne autem tale organicum est:qđ plane in aĩalibus li
cet intueri.vt os ad accipiendũ cibum.venas ad deferendũ.
ossa ad sustinendum ⁊ fulciendũ corpus. Idem fruticibus
⁊ plantis euenit. Radix em̃ in ipsis vt os habetur. Attra-
bit em̃ vtrũqꝫ alimentum. Fibre per totum porrecte vt ani
maliũ vene.lignum vt ossa.folia sunt in testularũ/folliculorũ
qꝫ fructuũ cooperimentũ.folliculi vero in ipsius operimẽ-
tum fructus. est igitur corpus anima moderandũ: organi-
cum. ¶Anime diffinitio. Ex his licebit hanc cõmunẽ ani- 10
me diffinitionẽ elicere.Anima est primus substantialis actꝰ
naturalis organici corporis:in potentia vitã habẽtis.Neqꝫ
querendũ est cur anima et corpus simul:vnum sint.vt neqꝫ
cur figura ⁊ cera vnum sint. Et vniuersal'r cur materia ⁊ q̃
materie aduenıunt. Et cum vnum ⁊ ens dicatur multipl'r:
vnum ⁊ ens actu principalissimũ est.Et dictũ est actus sb̃a-
lis.Nam si dolabra animal esset: species ⁊ ratio a qua dola
bra nominatur/ esseqꝫ accipit: actus eius esset ⁊ substantia.
qua nõ existente non amplius esset dolabra: nisi nomine tm̃
⁊ equiuoce. Est em̃ anima talis actus naturalis corporis:
eam in seipso habentis:sui motus et status ꝓncipium.Iti-
dem si oculus animal esset:anima vtiqꝫ visus esset:et visus
eius actus et substantia. quo quidẽ absente actu: non am-
plius esset oculus:nisi eq̃uoce.vt lapideus aut pictus. Vt
igitur de parte vt oculo conciperes:ita quoqꝫ de toto ani-
mali concipito. vt em̃ pars sensus ad partem: ⁊ totus sen-
sus ad totum sentiens ꝓportionem habet. Et sicut visus et
pupilla:illic sunt oculus:ita hic anima ⁊ corpus:animal. et
omibus ad suas functiones organis vtitur anima. ¶Pri- 11
mũ correlariũ.Ex his manifestum esse potest: aĩam actum/
perfectionẽqꝫ non esse semis neqꝫ cadaueris. Nam hoc vi
uere desiit:illud vero nondũ viuit/ nondũqꝫ formatum or-
ganis.Etsi semen organicum sit potẽtia/ vitãqꝫ potens ac
cipere:nondum tamen organicum est: in potentia vitam vt
nutritionem/indolescentiã diminutionẽ hñs: quale oportet
omne viuens habere . Sicut em̃ formate serre incisio est a-
ctus:et nõ inexcisi et nondum formati ferri:⁊ visio forma-
ti oculi:ita vita non huius est quod nondum viuit: sed ĩ po
tentia vitam iam actu habentis. ¶Secundũ. Ex his item 12
non est obscurum percipere totam animã non esse a corpo-

re fcifcitam:neq; partes. si eam diuidam concedamus. et cuius partes corporis partibus ascifcamus (queadmodum visum oculo)earum actus pfectionesq;:quandoquidē tota corporis forma ita sese habere corpori videatur vt figura ferre.et vt visus pupille.Non tamen ita de omni parte sentire necesse erit.Nichil em̄ phibere videbitur: quandam esse absolutam/ separatāq; et que neq; toti corpori : neq; parti addita sit vt actus ꝛ perfectio : qualis mens et intellectus esse videtur. Nondum tamen id a nobis discussum est: an eius vis ita sit humani corporis perfectio: vt sit tamē a corpore seiunctus ꝛ separatus:quēadmodum gubernator a naui:cuius tamen perfectio est non adherens.Sed hec de anima in generali et nondū omino exacte discussa: hic satissint et sufficiant.

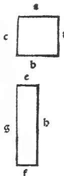
Secundi cap.note.

¶Sensus/appetitus/motus/intellectus: vis sensitiua/appetitiua/motiua/intellectiua.¶A b c d:Quadratum qui et Tetragonismus.e f g h:figura altera parte longior.e /f:me die linee costaꝝ quadrati.a/b/c/d: 4 coste q̄drati ꝛ quaꝝ q̄libet iteꝝ media est lateri g et lateri h.

Ecundū cap. continet quinq; conclusiones. tres questiones:eaꝝ solutiones. et vnū correlarium ad tertiam conclusionē. vnū ad q̄ntam: cum scd̄a ani

13 me diffinitione.et tria ad tertiam questionē.¶ Prima conclusio. Ex operibus anime ipsam perquirere et notam facere:par atq; rationabile est.¶Nam incertiora natura:notiora tamen nobis : ducunt nos in certiora ꝛ notiora nature et rationi/ab illisq; ordiendum est.operationes autē anime nobis certiores et notiores sunt. Par est igitur ex talibus animam inquirere.et debemus non modo diffinitione anime esse contenti que rem declarat esse:sed ꝛ eam habere exploratam:que ꝛ causam adhibeat. vt quid est Tetragonismus.diffinitio ꝙ figura sit equilatera rectangula figure altera parte longiori rectangule equalis:ꝙ sit Tetragonism⁹ ostendit:causam non adhibens: demonstrationis conclusionem subiens.et diffinitio ꝙ sit medie linee inuentio causam adhibet. et qua conclusionem efficias et demonstres.

14 ¶Secunda conclusio. Anima principium est quo

viuimus.¶ Nam aiatum ab inaiato vita differt. et q̄uis a- 14
nima multis viribus polleat: sensu/appetitu/motu/ꝛ intelle
ctu: vna tamen est que solum viuere mīstrare ḋr. ꝛ hec vege
tabilis nūcupatur: cuius opera sūt: alere/augere/ minuere/
gignere: et qua viuētia quodā modo in ꝯtria porrigant loca
Unde fit vt plante manifeste viuere dinoscant. arbores em̄
radices deorsum in terrā porrigūt: ramos autē in apto aere
in altū extendūt. et hoc est ꝓprium oibus viuentibꝰ. Nam
nō modo sursum alimentū mittunt/augmentūqꝫ suscipiunt
sed ꝛ deorsum/ omīqꝫ ex parte. et viuūt q̄diu alimentū su-
scipiant et nutriant. Et eo pacto aiam principiū esse quo
sentimus/quo mouemur/ꝛ quo intelligimus: ostenderetur.
¶ Tertia/vis anime vegetandi a ceteris aie viribus seiu- 15
gari potest: alie vero ab ipsa minime. ¶ Nam plātis vis ve
getandi et vita inest: quibus neqꝫ sensus vllus/ neqꝫ appe-
titus/neqꝫ motus neqꝫ intellectus adest. Ast aialis sensum
aut ceterarꝫ virium vllam: in rebus mortalibus nūq̄ sine
altrice reperias. ¶ Correlariū. Unde fit vt viuentia omia 16
viuere et principiū habere vite a vi vegetatrice: non ab re
dicatur. ¶ Quarta. quicq̄ esse animal ob sensum: primū nū 17
cupamus. ¶ Nam ea que se e sede ꝛ loco transferre neque
unt fruticū more: modo sensum habeant vllum: animalia
nūcupamus. tolle autē sensum: nō plus dicimus animalia.
Est igit sentiendi vis: aialis principiū. ¶ Quinta. primꝰ sen 18
suū oim: tactus est. ¶ Nam sicut vis vegetatrix a ceterꝭ se-
parari pōt: vt in stirpibus: a sensu/appetitu/ ꝛ reliquis: ita
tactus a cetis sensibus seiūctus cernitur. cuius causaꝫ ali-
quando dicturi sumus. Est igit tactus oim sensuū primus.
¶ Correlarium. Unde fit vt sicut vis vegetandi viuen- 19
tium sit principinm: ita tactus sentientium: nullumqꝫ ani-
mal sine tactu reperiri possit vnq̄. ¶ Secunda anime diffi- 20
nitio. Ex his iterum hanc anime diffinitionem elicere pote
rimus. Anima est primum principium viuendi/ sentiendi/
mouendi/et intelligendi. ¶ Prima questio. An horum sin- 21
gula: vegetandi virtus/sensus/motus/et intellectus sint a-
nime? an potius anime partes? ¶ Secunda. Si sint ani- 22
me partes: an locis et subiecto distincte sint? an ratione
sola? ¶ Responsio. In aliquibus nichil difficile est
videre eandem animam toto corpore perfusam:

vt in stirpibus ꝛ plantis que diuise in q̃libet sepata parte
eandẽ et consimilẽ vim viuẽdi retinent. cũ tamen diuise nõ
sunt: vnam totius actu habent aĩam: potentia vero plures.
Diuise aũt fiunt actu plures. Ita ꝛ de insectoꝝ aĩaliuꝫ (que
mutilata viuũt) aĩabus euenire videtur. quoꝝ partes simi-
lem vitam sensum et motũ retinent. et si sensum ꝛ motũ cõ-
cedimus: etiaꝫ appetitũ concedere oportet. vbi eñi sensus
adest: et voluptatẽ ꝛ tristitiã adesse necesse est. vbi autẽ hec:
et appetitum. Et nichil hic de intellectu/ et contẽplandi vir
tute intendimꝰ. videtur eñi genus alterum quod separabile
sit: sicut incorruptibile a corruptibili. cetere autẽ loco abin-
uicem seiũgi nõ possunt: quẽadmodũ nõnulli putauere. Ra
tione tamen separari/ seiungiqꝫ: nõ est imanifestũ. si eñi aliđ
est sentire ꝛ aliud appetere: sensum et appetitũ rõne duo
esse necesse est. et drĩe aĩalium scđm has sumunt: hec eñi ha
bent oẽs/ hec plures/ hec vnã. et idem circa sensum accidit:
hec oñes sensus habent/ hec plures/ hec vero vnum solum.
23 ¶ Tertia questio. Cũ duo sint quibus scimus: vt aĩa/ vt sci
entia: et duo quibꝰ sanamur: vt sanitas/ vt corpus? Ita duo
erunt quibus viuimus/ quibus sentimus/ q̃bus appetimus:
vtrũ duoꝝ illoꝝ est anima? ¶ Dicimꝰ aĩam esse primũ actũ
et principiũ viuendi/ sentiendi/ ꝛ appetendi: et ita alioꝝ: nõ
quidẽ vt subiectũ et materia: sed vt spẽs ꝛ ratio quedã. quẽ
admodũ scia ꝛ sanitas spẽs sunt eoꝝ que discipline capacia
sunt ꝛ sanitatis. Actus eñi agentium in passo apto/ idoneo/
24 patoqꝫ: recipiunt. ¶ Primũ correlariũ. vnđ fit vt anima na
turalis corporis et organici actus bene posita sit. Triplici
eñi existente substãtia: hac materia/ hac specie ꝛ forma/ hac
vero toto ꝛ cõposito: neqꝫ materia ꝛ subiectũ eẽ cognita ẽ/
25 neqꝫ corpus ꝛ totum: sed actus ipm dispositum moderans.
¶ Scđm. fit etiã vt recte senserint nõnulli aĩam neqꝫ eẽ cor
pus: neqꝫ sine corpore. Corpus eñi non esse iam satis mani
festum est: sed ideo nõ sine corpore: quia sit in corpore: eius
26 primus et precipuus actus. ¶ Tertiũ fit iteꝝ vt qui aĩam
omne corpus ingredi posse putauerunt: indigne de anima
locuti sint. Nam vt dictum est: vniuscuiusqꝫ actum in po-
tentia existentem: in propria accõmodataqꝫ materia fieri (ꝛ
vt fieri natus est) necesse est. Sed quomõ aĩa sit actus: ꝛ q̃s
et in quo: satis abundanter dictum est.

Primi cap. scđi tractatus note. ¶ Trigonus / triangulus. ¶ Tetragonus/quadratum.

Secundus tractat⁹ ꝯtinet duo cap.
Primū duas ꝯclusiões
¶ Prima ꝯclusio. Potentiaꝝ aīe (q̄ sunt 17
quinq;: vegetādi virtus/sentiēdi/appetēdi/
mouēdi ⁊ intelligēdi) quibusdā insūt omēs/
quibusdā multe. quibusdā vero vna sola
adest. ¶ Nā stirpibus: vis vegetandi sola
adest: aīalibus omibus: vis sentiēdi: cui semꝑ appetitiua cō
iūcta est. Primo q̄ appetitus sunt cupiditas/ira ⁊ volūtas.
cuilꝫ aūt aīali vel īperfectissimo inest cupedia: etsi ira ⁊ vo
lūtas desint. vt eñi tactus sensuū abiectissim⁹ ⁊ infim⁹ est:
ita cupiditas appetitionū abiectissima ⁊ infima: sine q̄ (vt
sine tactu) nulla subsistunt aīalia. Scđo. cuicunq; inest sen-
sus: illi eidē delectatio ⁊ tristicia inest. cuilꝫ autē aīali inest
sensus. habent eñi tactū omia. igit̄ cuilibet aīali inest dele-
ctatio ⁊ tristicia. cui autē hec insunt: inest appetitus. Est eñi
delectatio conuenientis ⁊ delectabilis cupiditas: dolor con-
trarii tediū. Tertio. quia oēe aīal sensum habet alimēti. is
autē tactus est: qui calidū/frigidū/ humidū ⁊ siccū ꝑcipit: q̄
bus alūtur aīalia. Animalia eñi calidis/frigidis/humidis ⁊
siccis/alūtur omia. Et quicq̄d alimenti sensum habet: idē
esurit ⁊ sitit. quicq̄d autē esurit aut sitit: appetit. Est eñi esu
ries calidi ⁊ sicci appetit⁹. Sitis vero frigidi ⁊ humidi. Et
quecūq; gula ꝓter hec expetit: ex supfluo ⁊ accidenti expe-
tit: quid son⁹/qd color/quid odor alimēto cōducit: oēe igr̄
aīal appetit. Quibusdā ꝓter has potētias: virtus mouendi
adest. vt bipedibus ⁊ q̄drupedibus oibus. quibusdā intelle-
ctus vt homi ⁊ si quicq̄ homīe ꝓstabilius est. Homi eñi in-
tellect⁹ ⁊ cetere aīe potētie insunt. Est igr̄ notū pōs aīe q̄-
busdā inesse oēs/quibusdā plures/⁊ quibusdā tm̄ vnā. ¶ Secū 28
da ꝯclusio. aīe rō: figure rōni similitudinē gerit: ⁊ aīa figu-
re. ¶ Nam sicut dat̄ figure: cōis ratio cūctis accōmodata
figuris: que nulli figure spēi ꝓpria ē: itidē ⁊ aīe: cōis data ē
rō: oibus ꝯueniēs animis ⁊ q̄ nulli ꝓpa est. Et sicut ꝓter cir
culū/triangulū ⁊ (q̄ deinde sequnt̄) ꝑticulares figuras: nulla
figura ē. Ita ꝓter eas q̄ dicte sunt: nulla ꝓ sus ē aīa. Et quē

admoð ṗores figure:ĩ posteriorib⁹claudunt. vt Trigon⁹ in
Tetragono:ita vegetatiuũ ĩ sensitiuo:ꝛ ṗores potẽtie ĩ po-
steriorib⁹.ꝛ vt figurаꝝ ṗores a posteriorib⁹absoluũtur:po-
steriores ꝟo a ṗorib⁹neq̃q̃: ita licet ĩtueri in aĩab⁹. Est eñ
vegetatiuũ sine sensitiuo:vt in stirpib⁹.sensitiuũ ꝟo sine ve
getatiuo nũq̃.Tact⁹qui sensuũ ṗmus ẽ: sine aliis sensibus
eẽ põt:auditu/visu/ odorꝭ sensu:illi ꝟo sine tactu nũq̃.Sũt
eñ pleraqȝ aĩalia:neqȝ auditũ/neqȝ visũ/ neqȝ odorãdi sen
sum hñtia.Et q̃cũqȝ se scðȝ locũ mouẽt:sensum hñt:nõ aũt
ecõtra.Est eñ sensus ṗor. Et iðo multa sũt aĩalia seusũ et
nõ motũ hñtia.Et cui ĩtellect⁹ iest(vt homĩ)oẽs insũt.ꝛ in-
tellect⁹:vltim⁹/mĩm⁹atqȝ simplicim⁹ẽ:qui q̃buscũqȝ mor-
talib⁹adest:ꝛ ceteras adesse potẽtias necesse ẽ.nõ aũt econ-
tra fit:vt cuicũqȝ aliaꝝ virtutũ aliqua assit:huic ꝛ rõcinãdi
ꝟtus assit.Quare manifestũ ẽ aĩe rõnem:figure rõni simili-
tudinẽ gerere:ꝛ aĩam figure.Et de singulaꝝ põaꝝ/maxime
qȝ aĩe.ṗṗa atqȝ accõmodata rõne:hacten⁹dictum est.

Scði cap.note. ❡Auspicari/ordiri/icipere.
Cõm cap.ꝯtinet.7.ꝯclusiones. vnũ correlariũ ad
q̃rtã.tres rões ad ĩpȝ:tres alimẽti ṗṗetates:vnam
dubitationẽ.ꝛ vnũ correlariũ:ꝛ tres alẽtꝭ ꝛaugentis
29 dfas ad q̃ntã ❡Pria ꝯclusio de actib⁹põaꝝ q̃ȝ de potẽtiis:
ṗor apta ĩcũbit detmĩatio❡Nã ꝯsyderãð ẽ q̃d vnaq̃qȝ põaꝝ
sit:queue passiões ꝯsequãt ꝛ ĩsint. At act⁹opatiõesqȝ põaꝝ:
ĩpis potẽtiis nob ṗores/notioresqȝ existũt.ĩpoꝝ igr̃ q̃ȝ ð po
30 tẽtiis:ṗor ĩcũbit detmĩatio. ❡Scða.eað quoqȝ rõne de a-
ctuũ obiectꝭ q̃ȝ de actib⁹ipsis:ṗ⁹ determinãð ẽ❡Nã poten
tiaꝝ obiecta nobis sũt actib⁹ṗora ꝛ notiora:vt alimẽtũ/sen-
31 sibile/appetibile/loc⁹/ĩtelligibile.❡Tertia.iter determinã
da alimentũ ꝛ generatio:primũ obtinẽt determinandi locũ.
❡Namvis anime nutriendi:oĩm prima est:que oĩbus inest.
sine qua nulle aliaꝝ insunt.cui⁹officia sunt alimento vti/au
gere/minuere/ꝛ generare. Et hoꝝ naturalissimũ ꝛ ṗcipuuȝ
est sibi simile generare:oĩbus viuentibus(modo sint perfe
cta/non capta membris/ non deprauata/ neqȝ pontinã ge-
nerationẽ habentia)cõuenieñs.vt animali:aĩal simile gñare:
ꝛ plãte similẽ plantã.Sic eñ semp scðm suũ simile(cum ea
ipsa:eadẽ in numero manere non possint)ꝑseuerant: assimi-
lationem/conditionẽqȝ assequũtur diuinã: q̃tum eis conce-

ditur:quã appetunt omĩa/cuiusq̨ gratia agunt omĩa: q̃ sũt
in natura. De alimento igitur nutritiue potentie obiecto: et
gñatione potissimo eius opere ⁊ vt aliorum fine: nõ ab re pri=
mũ auspicamur determĩationis locũ. Attamẽ duplex est id
cuius gr̃a res fiant. Unũ quod: vt diuina illa/sempiternaq̨
ratio: quã appetunt omĩa. vt diximus: vt q̃tum vnũquodq̨
potest sit eternitatis sortisq̨ diuine particeps: illud magis/
illud vero minus et id summũ est. Alterũ est cui: vt ea ipsa
quibus hec diuinitatis imitatio acquirit̃/quibus actinet ⁊ p=
tinere videt̃. Et hoc ĩfra alterũ: atq̨ illi inferi⁹ est. ¶ Quar 32
ta. anima in viuentib⁹ trium causarum: forme/ efficientis/ atq̨
finis vicem obtinet. ¶ Speciei vero ⁊ forme. quia viuere vi
uentib⁹ est esse. atq̨ igr̃ et aĩa (que est viuendi causa) ipsis
aĩatis dat esse: ⁊ eorum forma existit. Item omĩs actus poten
tie: spẽs est ⁊ forma. Aĩa autẽ actus est potentie. est igit̃ for
ma. Q̨ efficiẽtis statim notum est. Nam augmẽtatiõis mo=
tum atq̨ decrementũ prestat. Nichil eñ natura incremen=
tũ/ decrementũq̨ sustinet: qđ nõ alatur. nichil aũt alitur qđ
non sit aĩe p̃ticeps. et multis (etsi nõ omibus) sensum ⁊ mo=
tum prebet anima. Est eñ sensus alteratio quedã: que nul=
lis anime expertibus accidere põt vnq̃. Ita ⁊ neq̨ pgressio/
et quecũq̨ aĩali mutatio a se conueniat. Et q̨ finis ⁊ cause
gr̃a cuius etiam vicem obtineat: cognitu facile est. Nam vt
que mente et rõne fiunt: alicuius gr̃a fiunt: ita et que a na=
tura fiunt: alicui⁹ gratia fieri vident̃. Id eñ in viuentib⁹ est
anima.. Ipsius enim gr̃a: et aĩalium/ et plantarum corpora/ et
corporum organa sunt omĩa. sed vt cui. dictum est eñ duplex
esse quod gr̃a cuius: vt quod/ ⁊ vt cui. Trium igr̃ causarũ
forme/ vnde motus/ et cuius gr̃a: vices obtinet aĩa. ¶ Cor= 33
relariũ. vnde fit vt Empedocles horum motuũ in aĩalib⁹ cau
sam non rite assignauerit. Dicebat enim viuentia et plãtas
deorsum augeri: q̨ terra suapte natura feratur deorsum. et
ramos et palmites sursum extendi ⁊ augeri: hoc faciente
igne sursum illos rapiente/ incrementũq̨ p̃stante. Sed hec
non bene dicta esse patet. ¶ Primo. quia in stirpib⁹ ⁊ plan=
tis male sursum ⁊ deorsum assignat. Nam qđ est os et ca=
put in animali: radix est in arbore. Os autẽ sursum est ani=
malis: igitur et radix arboris. Con similia eñ ipsis correspõ
dent opera. Quare rami et palmites e regione radicis que

ſurſum eſt:ſunt plante deorſum. Neq3 putare oportet oim
ſurſum ⁊ deorſum:ſcd̄m vniuerſi loca(que nos ſurſum ⁊ de
orſ um nūcupamus)eſſe deputanda. ¶Secundo dicat Em
pedocles quid terrā ⁊ ignem tam diuerſorum ⁊ diſſonan=
tium conatuū retiuet:quo minus in ſua loca euolent ⁊ diſ=
ſipentur viuentia? Nichil preter animā cōuenienter aſſigna
re poſſe videbitur. quod ſi ita fecerit: animā precipuū eſſe
augmenti ⁊ decrementi efficiens:aſſignabit. ¶Tertio.q̄a'i
ualida eſt ratio qua ſuſpicati ſunt cōplures:ignem in viuē=
tibus eſſe augmenti cauſam:q̄ elementoꝝ ignis vel maxi=
me ſolus ali/nutririq3 videatur. Hinc opinionē traxere:vi=
uentia ab ipſo igne crementi/ſueq3 nutritionis cauſam du=
cere. Sed hoc verū non eſt:q̄uis calor augmentationi ⁊ nu
tritioni coadiuuet/eoq3 vtatur anima vt inſtrumento. Nam
ignis augmentum in infinitum fit:quouſq3 fuerit combuſti
bile. non autem animalis augmentatio:ſed oim natura con
ſtantiū magnitudinis et augmenti terminus eſt ⁊ ratio. hu=
iuſce autem rei officium eſt anime ⁊ ſpeciei : potiuſq̄ ignis
atq3 materie. Sed vt ꝓpoſitum exſequamur:de virtutis nu
tritiue ⁊ generatiue(que oim prima eſt)alimento: nūc agen
34 dum eſt. ¶Tres alimenti cōditiones. Prima ꝯtrario con=
trarium eſt alimentum. Secunda. alimentū tale debet eſſe
contrariū:ex quo non modo ſuū contrariū generet:ſed ⁊ in
crementū ſuſcipere natum ſit. Pleraq3 eñ ſunt cōtraria q̄
ex ſeinuicem fiunt:ſed alteꝝ altero non accreſcit. vt ex ſa=
no fit egrum/⁊ ex egro fit ſanū:ſed neutrū ex neutro ſuſci=
pit incrementum:imo nec nutrimentum. Tertia. contrariū
corrumpere et tranſmutare debet alimentū:non autem con
tra:alimentū ſuū contrariū. quēadmod̄ humidū alere videt
ignem:non aūt cōtra:ignem humido alimentū eſſe:q̄ ignis
in ſuam ſpēm tranſfert humidum:et non ediuerſo. Sed hu=
ius rei extitit dubitatio/opinionūq3 diuerſitas. Dixert eñ
hi ſimilia ſimilibus ali Nam nutritio ꝑinde ē atq3 augmen
tatio. Augentur autem ſimilia ſimilibꝰ: igitur et ſimilia ſi=
milibus alunt. Illi vero dixerunt contraria contrariis ali.
Prio q2 op3 alimentū trāſmutari ⁊ cōquoqui:trāſmutatio
aūt ois de cōtrario in ꝯrium/aut in mediū. Scd̄o ſimile nō
patit a ſimili. Alimentū aūt patit ab alito ⁊ nō eꝯ. vt faber
ferrū excudens nichil patit a materia:hec aūt patit ab illo.

Alitur igitur ɔ̃rium cõtrario. Sic:ita dicẽtes cõciliare pos=
sum⁹. si priusq̃ coctum sit:alimentũ vocent:quod ꝛ id coctũ
vocent alimentũ: vtrosq₃ quodãmõ recte sentire dicimus,
et similia similib⁹ ali. ꝛ cõtraria cõtrariis. Nam in pricipio:
alimẽto incocto/indigestoq₃:ɔ̃ria cõtrariis alunt. tandẽ ỽo
in exitu:ipso alimẽto cõcocto:similia similib⁹ ali concedere
debemus. ¶ Quita cõclusio. Aiatum:vt aiatum est nutrit. 35
Nam nichil nutrit qđ nõ sit vite pticeps:ꝛ alimẽto in viuẽ=
tis naturã cõuerso. nutrit igr̃ aiatum:vt aiatum est. ¶ Cor 36
relariũ. Quo fit vt alimentũ ad aiam per se ꝛ non per acci=
dens referat. Nullo em̃ accidente suscepto quicq̃ alit: sed
versa alimẽti natura:viuẽtis specie accepta. ¶ Tres alẽtis 37
ꝛ augent[illegible] dr̃e. Hinc dephendi possunt alentis/augentisq₃
differentie. Differt em̃ prĩo. Nã etsi subiecto vnũ sint:rõne
tamen ꝛ cogitatiõe sunt duo. Idẽ em̃ alimentũ vt subaз mi
strat alens dicit: vt vero molis amplitudinẽ attollit: dr̃ au=
gens. Scđo. viuens eousq₃ nutriẽte eget:quousq₃ perseue=
rat:saluat em̃ ipsum: alimentũ. nõ autẽ semp eget augente:
sed sui incremẽti statum habet:citra suũ finem constitutum.
Tertio. nutriẽs generationẽ ꝛ ortũ facit:nõ illius qđ alitur
(iam em̃ est ꝛ nichil seipsum generat:sed saluat) sed talis:q̃=
le est id quod suscipit alimentũ. Unde fit vt aiatum alimẽ=
to priuatũ:ꝑsistere nequeat. Aie em̃ talis vis/talisq₃ facul=
tas adest vt ipsam hñtem saluet/fluxũq₃ reparet. Id aũt ef
ficere nõ valet:nisi alimentũ parãdo/aptãdo/coquendoq₃:
fluxe corporee machine reparamẽto. ¶ Sexta. Equũ est vim 38
vegetãdi:a generãdi facultate vim generatiuã dici/nomẽq₃
hinc ducere. ¶ Nam cum eius tria ꝑcipua sint opera: ale=
re/augere/generare. Alere quidẽ vt ꝓpam conseruet substã
tiã:a quo vis altrix ꝛ nutriendi dr̃. Augere ad magnitudinẽ
natura institutã ɔ̃sequendã: a quo augmẽtatiua virt⁹ nomẽ
sortiret. gignere ad ꝓlem edendã/imitandũq₃ illã diuinitatẽ
imortalitatẽ:et qđ opus vt diuini⁹:alioꝝ finis est:modo au=
tẽ equũ ẽ vnũqđq₃ a fine denoiari. Equũ igr̃ ẽ vi vegetãdi:ab
ea gignẽdi facultate vi gñatiuã dici/nomẽq₃ sortiri. ¶ Se= 39
ptia. Oĩe aiatũ:insitũ calorẽ hr̃e necesse ẽ ¶ Nã duob⁹:ali
mentũ ad nutriendũ parat: vno vt mouẽte ꝛ q̃dẽ imoto/alt̃o
ỽo vt mouẽte ꝛ moto. quẽadmodũ nauis duob⁹ intempat:gu
bnatore vt ꝑmo ꝑncipali/ꝛ imoto: ꝛ Aplustri vt mouente ꝛ

moto. ꝑarat itidē alimētū ꝛ decoquit ab aīa: vt ꝓmo mouē
te ꝛ īmoto. ꝛ a calido. decoctionē ei opat calidū vt mouēs ꝛ
motū/ visq3 ꝓncipal: īstrumentū. Hȝ igr omē aīatū: insitū ca
lorē. Sȝ de alimēto/ alēdi vtute/ ꝛ opib9 ei9: tāta dcā sat sint.

Primi cap. tertii tractatus note.

¶ Sensus nc opatio
nis/ nūc potentie hoc est ex sentiēdi actu/ aptaq3 materia cō
stituti: nomē est. vt sensus visus ex actu vidēdi ꝛ potētia ocu
li disposita vt pupilla. Et ita de auditu/ odoratu/ tactu: ꝛ in
tellectu suo modo. ¶ Sensum eē in actu/ ē ipm actu sentire.

Tertius tractatus ꝯtinet octo cap.
Primū duas ꝯclusiones.
duas q̄stiones: eaꝝ solutionē. tria correla-
ria post scdam ꝯclusionem. ꝛ duos modos
40 potentie post scdm correlariū. ¶ Prima
cōclusio. De sensu icumbit determinatio.
¶ Nam sentiēdi virtus: vim vegetādi seq
tur: post quā etiā coior habet. Et pri9 de sensu in cōi: deinde
41 de vtroq3 sensu agend ē. ¶ Scda. fit sensus cū mouet senti-
ens/ cūq3 aliqd patit. ¶ Nā sensus altatio qdā eē videt. Et
an passio a sili/ an a dissili fiat: a nob pri9 dctiatū ē: quodā°
fieri ab vtroq3. Nā id qd patit pōa tale ē: qle qd facit actu.
in ꝓncipio siquidē dissimile: finito/ completoq3 actu: simile.
42 ¶ Due qones. ¶ Pria. cur sensus sua organa ꝛ sentiēdi in-
strumēta nō sentiat? cū sint ex q̄tuor elemētis (vt ceta q̄ sen-
tit) cōtempata. ¶ Scda. cur sine extioꝛib9 sensibilib9 nō fiat
43 sensatio? ¶ Rnsio. sensus nō ē i actu p seipm: sȝ i pōa. sicut
cōbustibile n p seipȝ actu ē: seipȝ eni cōbureret: neq3 extero
cōbustio vt igne cōburēte: egeret. Ido sensus neq3 se: neq3
sua sēsoria pcipit: neq3 sie extiore sēsibili qcq3 a sēsu pcipit.
44 ¶ Primū correlariū. hic fit vt sētire duplr dicat hoc vt pōa
queadmod dormiēs/ illd vt actu. cū iā psto adest rei sensatio
Ita audire/ videre/ odorare. ꝛ sens9: audit9/ visus/ odorat9 ꝛ
ceta alia: ꝯsimilr duplr dicūt vt pōa ꝛ actu. Et cū diximus sē
sū fieri cū mouet sentiēs ꝛ cū qd patit: id nosipi itelligi vo-
lum9 de sensu q ē actu: ꝛ nō vt pōa. Et nos moueri pati/ ꝛ o-
perari: hic vt eisdem vtimur. Est enim motus ꝓprie opera-
tio quedam ꝛ actus: sed imperfectus vt ꝓus aliqn diximus
45 ¶ Scdm correlarium. vnde est sentiens vt a dissimili pati/

etvt a simili. Nam cum in ṗncipio patitur: dissimile ē: cū ve- 46
ro iā passū est: simile. ¶ Duo modi potētie. Adbuc potentia
(vt exacti⁹ determinem⁹) dupl'r dr. Primo eni dr aliquid in
potētia vt sciens: quia sit tale suapte natura: vt sit scientie ca
pax. Secundo .quia iā sciētiam nactā hēat/ sciendiq3 habitū.
vt geometriā. Et hi modi longe inter se dnt. Nā pmi exilit
atq3 tenuiter scientes dicunt: vt quia apti nati vt tales eua-
dant: et vt materia. qui non cū velint operent: sed qui altera
tione discipline: nōnunq3 etiā ex ɔrio habitu: indigeant. Se-
cundi magis vt qui cū velint operentur: nisi speciale superue-
nerit ipedimentū: neq3 tali alteratōe egeāt scientie: sed sola
operatōe. Et in primis nō solū est passio: sed plerūq3 contra
rii corruptio atq3 abiectio. In secūdis aūt simplex passio ꝛ
ꝑfectio quedā. Saluatur eni sciens habitu: et hoc modo po
tentia: cū cōtempletur actu. ꝛ nō modo saluatur: sed ꝑficitur
et nichil corrūpitur/ abiiciturq3. Neq3 ꝓprie est alterari: aut
est alterū alterandi genus a primo. Absurdū eni videbit sa
pientem cum cōtempletur: et prudentē cum (vt recte vitā
instituat) ɔsyderet: alterari dicere: et non artificez cum aliq̄d
artis moliatur: vt domificator cū edificet. Et qui sapientie
aut prudentie habitum possidet si ipsis vtatur: non aliam q3
sapientis prudentisue denoiationē sortitur. Sed qui a docē
te et actu sciente sciam capit: denoiationē capit: quare non
alteratur habitu consyderans: aut duo alterationis erūt mo
di vt dictum est. Est et aliquid in actu: vt sciens actu: q̄ ma-
xime sciens ē cū sciens actu consyderat. Consimili pene mō
de sensibus accidit: vt aliquid dicatur bifariā potētia sen
tiens. Primo vt semē quod natum est et a natura institutū:
vt ex eo fiat sentiens. vt aial. Scdo vt iā factum aial potēti-
am sentiendi habens ɔsimilē sciendi habitui. Et cū sensibi-
le actu apphendit: maxime dr et actu sentiens. Et actu sen-
tire assimilatur cōtemplari. Hoc tñ interest q₃ que actū sen-
tiendi prestant: extera sunt/ et sentienti extrinseca. vt audibi
le. visibile/ odorabile. Que aūt ɔtemplandi actū: interna cō-
templanti. nec iniuria quidē: q2 que actuz sentiendi prestant
singularia sunt ꝛ extra: que autē sciam: vniuersalia q̄ quodā
mō sunt in aia. ¶ Tertiū correlariū. Unde fit vt intellige- 47
re et cōsyderare cū volumus: in nostra sit situm potestate: ñ
autem sentire: sed ipm sensibile adesse necesse est. Sz de his

amplius determinandis:alius futurus est locus.Et satis di
ctū sit quō potētia non dicit vno mō : sed sicut puer potētia
militans qz possit militare/natusqz sit ad militiā. et sicut ma
turā etatē nactus:potētia militās. sed qz illis potētie varie=
tatib⁹ non sūt iposita noia: ꝓmiscue vtimur in vtrisqz:iisdē
nominib⁹.vt alterari vt pati:q̄uis nō ꝓprie potētia sentiens
(vt adulta etate militās)sentiendi actū exercendo: dicit al=
terari et pati.Et sentiens:tale est potētia: quale qđ sentitur
actu quēadmođ dictū est. patit aūt non simile:passum autē
simile euadit.

Scđi cap.note. Sensus/sensus exterior

Ecundū cap. ꝯtinet.2. diuisiones.et duas sensibili
48 um ꝑ se et ꝑ accidens diās. ¶ Prima diuisio.Sen
49 sibilium q̄dā sunt ꝑ se:et q̄dā ꝑ accidens. ¶ Secū
da.Sensibiliū ꝑ se hec sunt ꝓpria:hec vero plurib⁹ sensibus
coia.Sensibile ꝓpriū est qđ ab vno et nullo alio sensu senti
ri pōt. et circa quod rite sensui obiectum non ꝯtingit sensū
errare.vt circa sonum:auditū/circa colorē:visum/circa odo
rem:odorandi sensū/saporē:gustū/caliditatē/ frigiditatē/ hu
miditatē ꝛ siccitatē tactū. habz eni has plures sentiēdi diffe
rentias tactus. circa quas iudicat:vt ceteri circa suas.ꝛ nō
errat.Non eni errat visus iudicādo eē colorē: et auditus eē
sonū.sed errare pōt quid coloratū sit/vbi sit quid sonū edit
et vbi.Coia sunt q̄ null⁹ sensuū sibi vt ꝓp̄a vendicat. et sūt
hec numer⁹/ magnitudo/figura/ tempus/ motus et quies:q̄
pluribus sunt coia sensibus. Motus eni et tactu ꝑcipitur ꝛ
50 aspectu ¶ Differentie sensibilis ꝑ se et ꝑ accidens.differunt
sensibile ꝑ se et ꝑ accidens. Nā sensibile ꝑ se sentiendo:pati
ti tur sensus.vt colorē videndo:patitur visus.Nō autē sensi
bile ꝑ accidens.vt huiusmōi.vt Diaris filius cū sit alb⁹ sen
sibile est ꝑ accidens:ꝙ ei albedo insit.nō aūt vt Diaris fili⁹
ꝙue talē subeat rōnem.Et sensibilia ꝑ se ꝓpria:ꝓprie senti
unt:et ad ea ꝑsentienda:vniuscuiusqz sensus suba: cōmoda
aptaqz maxime natura instituitur.

Tertii cap.note.

¶ Diaphanum/ꝑspicuum/transparens/translucens.

Ertiū cap.ꝯtinet nouē cōclusiones. vnū correlariū
diffinitionē ꝑspicui et luminis ad tertiam.duas ra=
tiones et vnū correlariū ad q̄rtā. ꝛ duas ad octauā

¶ Prima conclusio. Color est visibile. ¶ Nam cuius sensi 51
bilis: visus est: illud est visibile: visus autem est coloris. Est
igitur visibile. Et non modo color visibile: sed & pleraq; a=
lia que nomine carent: vt ex determinatiõe dilucebit. ¶ Se 52
cunda cõclusio. Color per se visibile est: nõ ratione. ¶ Per
se quidem. quia ex se spẽm prebet: qua videatur. Non ratio
ne. qua absoluta res est: que ad visum non refertur. vt visi=
bile. que licet nunq̃ conspecta: plane tñ cõsistet/ eritq; color
¶ Tertia. Color: sine lumine videri non põt. ¶ Nam colo= 53
rem ita diffiniũt. Est qui suapte natura mouet: actu perspi=
cuũ. Actu autem perspicuũ (quod Diaphanes vocant) sine
lumine non est. Non itaq; contingit colorẽ sine lumine vide
ri ¶ Correlarium. Unde fit vt de lumine & perspicuo: prius
determinandũ sit. Perspicuũ enim est qđ suapte natura vi
sibile non est: sed alieno visibili. vt celum/ aer/ aqua: & plera=
q; solida corpora. Aer eñ vt aer: et aqua vt aqua visibilis
non est. sed illius ratione q̃ in ipsis recipitur visibile. Et
lumen est actus perspicui: vt perspicuũ est. Est enim lumen
quasi perspicuoꝝ color. ¶ Quarta. Que potentia perspicua 54
sunt: tenebre aliquando sunt. que autem semꝑ actu perlu=
cent: nũq̃. ¶ Nã que potentia perspicua sunt aliquãdo actu
perlucent lumine collustrata: & perspicua sunt actu: aliquan
do autem non perlucent: lumine carentia. Sunt igitur ali=
quando tenebre. Tenebras eñ dicimus luminis in perspi=
cuo carentiã. que autem semꝑ actu perspicua sunt: semper
lumen possident collustrans. non igitur tenebre sunt vnq̃.
¶ Quinta. Etsi corpora lucida vt ignis/ sol & astra: lumen 55
prestent in perspicuo sue lucis speciem: non tamen lumen:
aut ignis/ aut sol/ aut astrum/ aut ab illis corporibus deflu=
xus esse potest. ¶ Primo. quia si quod illoꝝ esset: aut q̃dã
(vt aiunt) defluxus ab illis: corpus esset. quod cum sit toti
perspicuo presens: duo corpora simul erunt/ atq; se simꝉ oc
cupabunt: quod fieri non potest. ¶ Secũdo q̃a tenebre: sũt
luminis priuatio. non autem ignis/ solis/ astri/ aut corporũ
defluxus. ¶ Correlariũ. Unde fit vt Empedocles absurde 59
satis censuerit lumen inter terram & continentis celi ambitũ
ferri: nosq; interdum latere. Nam dignaretur venia: si par=
uo latum spacio latere diceret. sed in tanto (q̃ntuz ortu clau

ditur et occasu)spacio idem sibi concedi magnum postulat:
57 et non a rationis compote profecto admittendũ.¶Sexta.
Perspicuum coloribus vacat:⁊ vt de se inuisibile est. ¶Nã
quod sonos capit: de se sonis est vacuũ . et quod odores:
inodorum.tale autem perspicuuꝫ ad colores cum potentia
58 sit:quale aer ad potentia sonum: perspicuum igitur colori-
bus vacabit:eritqꝫ vt de se inuisibile.¶Septima. Etsi ꝓ-
prius vniuscuiusqꝫ rei color videatur in lumine:non tamen
omnia visibilia spectantur in lumine. ¶Nam nõnulla sunt
que non in lumine sed in tenebris cient/efficiuntqꝫ sensum.
vt ignita/fungi/quorũdam animalium cornua/ piscium capi
ta/squame/oculi/putres arborum trunci:carie/ situqꝫ mar-
cidi:quorum non est vnum nomen: quo simul ea complecti
possimus.Et quã ob causam in tenebris et nõ interdiu ful-
59 geant:postea dicturi sumus.¶Octaua.non recte Democri
tus putauit:si totum quo cernimus spacium vacuum esset:
expedientius/ acutiusqꝫ singula videri : adeo vt medio in-
terstitevacuo formica in celo a nob exactissime ac expeditis
sime videretur.¶Primo.quia id cognitum est:quod in lu-
mine spectatur colorem esse . natura enim eius est mouere:
actu perspicuũ.vt aerem.qui cum sit oculo attiguus:mouet
oculum: hoc indicio cognitum: ꝙ si colorem habens: supra
oculum posueris:non videbit oculus:sed cum fuerit medi-
um:actu perspicuum. Actus autẽ perspicui lumen est. Exi
stente igitur vacuo medio spacio:nullus percipietur color.
Perperam itaqꝫ opinatus est Democritus: res singulas
tunc expedientius/ acutiusqꝫ videri. ¶Secundo. fit visio
cum sensus afficitur. Ipse autem colore qui videtur: affici
nequit.Afficitur igitur a medio.Ipso igitur existente inani
non fieret visio.quare non modo existente medio vacuo:nõ
exactius videretur: sed ne oĩno quidem videretũ .et idẽ sub
sit iudicium : de sono/et odore sapore ⁊ tangibili.Ea siqui-
dem supra auditus/odoratus/gustus/et tactus sedes loca-
ta:sensum non efficiunt.sed medio (vt sentiãtur) hec omnia
egent.In sono enim:medium est aer.in colore:perspicuum.
in odore:innominatum est: ⁊ est aer et aqua aliqua cõmuni
passiõe affecta.Aquatiles eñi aiantes sensũ odor obtinẽt:⁊
cetera q̃ i tra degũt respirãtia:q̃ sine respiratiõe olfacere ne-

queūt. quid in saporibus/quid in tangibilib⁹ sit mediū: ⁊ eorum que modo tetigim⁹ causas: posteri⁹ adiiciemus. ¶ Nona. Sunt nōnulla quoꝝ color ⁊ in lumie ⁊ in tenebris se ꝓdit. ¶ Nā flamme mouēt: actu perspicuū: alioꝝ color naturaꝫ imitādo. quare interdiu se ꝓdunt: ⁊ mediū ipm afficiūt: reddūtqꝫ actu perspicuū. quare noctu iterū se manifestant. Ex his itaqꝫ notū est: quod intendit. et visibiliū has eē differentias: hec solo lumie/hec solis tenebris/hec vero vtroꝝqꝫ naturā imitata: et lumie ⁊ tenebris deprehendi. 60

Quarti cap. note.

¶ Gurgulio: guttur/spiritalis fistula/ac arteria vocalis.

Quartū cap. ꝑtinet vnā diuisionem. ii. ꝯclusiones. vnū correlariū ad primā. ⁊. ad. 7. vnā questionē: Rñsionem: et sonoꝝ dñas post nonā. vocis diffinitionem post vndecimā. ¶ Diuisio. duplex est sonus. Un⁹ actu/alter vero potentia. nam sunt que plaga illata actu sonū edunt: vt es ⁊ quecūqꝫ plana ⁊ leuia corpora. et hic sonus actu dr. Sunt vero que actu pulsa nō sunt: pulsa tamen so nare possunt. vt nomiata et eoꝝ sonus potētia nomiatur. Sunt deinceps que neqꝫ actu: neqꝫ potentia sonū habent. vt spongia/lana/pili. ¶ Prima ꝯclusio. Sonus actu (si pcipi debeat) fit inter corpus sonās ⁊ auditū ¶ Nam fit actu sonus: alicuius: ad aliqd attactu (percussio eīn edit sonū) ⁊ ī aliquo sem per. exauditqꝫ cū de re q̄ sonat ad aurē delatus: mediū opplet spaciū. ¶ Correlariū. Quo fit vt vno solo exñte corpore: nō eliciatur sonus. ¶ Nam aliud est verberās: ⁊ aliud verberatum atqꝫ ꝑcussum. Fit eīn sonus alicui⁹ ad aliquid: et in aliquo. ¶ Scđa. Sonus non fit sine motu. ¶ Nam ꝑcussio non fit sine motu. sonus aūt non fit sine ictu ⁊ ꝑcussione. Non fit igr̄ sonus sine motu. ¶ Tertia. nō ex quorūcūqꝫ corpoꝝ ꝑcussione: elidit sonus. ¶ Nā vt diximus: lana et pili collisa nō perstrepūt/efficiūtue sonū: sed corpora dura/leuia ⁊ cōcaua. Leuia quid ꝙ integre magis feriatur: in columiorqꝫ aer/minusqꝫ fractus perducit ad auditū. concaua vero: ꝙ refractione cōplures post primū cōgemināt ict⁹: cū aer motus ac agitatus: libere exilire nō possit. ¶ Quarta. Sonus ⁊ in aere ⁊ in aqua editur: sed ī aqua subobscuri⁹ ¶ Et in aere/⁊ in aq̄ edi notū est. Sunt eīn hec media inter sonans et auditū. Et ꝙ subobscurior in aqua hoc ideo ē: qa 61 62 63 64 65 66

97 sopitur/hebescitqȝ in ea.¶Nuita. Etsi aer sonorior sit aq̄:
nō sufficit tñ ad soni editionē ¶Nā(vt dictū est) requirunt
solida corpora: ⁊ vt ad aerem ictus fiat ꝓusqȝ diffundatur.
Quapropt aer aliquo vt virga:cito ⁊ vehemēter ꝑcussus so
nat:tūc duoꝝ ⁊ ꝑcussi ⁊ medii fungens officio.tunc eñ pla-
ga motioqȝ ꝑcutientis velocitate:diffusionē anticipat aeris.
quēadmodū si quis harene cumulū cadentē velociter cedat:
68 eiusdēqȝ casum velocitate ꝓueniat.¶Sexta. Cū fiat sonus
semꝑ redditur Echo:etsi nō semꝑ audiatur. ¶Echo est so
ni reflectio:aere ob vas aut locum ipm circundantē(vt pi-
la repulsa)resiliente.Et ꝙ semꝑ reddat patet. Nam ita fit
in sono sicut in lumie. Atqui lumē semꝑ repercutit: alioqn
nō vbiqȝ vt in vmbra fieret lumē:sed extra locū illū in quo
solis radii ꝑtingūt sūme essent tenebre.hoc aūt falsum. Fit
igitur semꝑ et soni reꝑcussio:quare reddit Echo. Et ꝙ nō
semꝑ audiat: idē vt de lumie ꝓditur indiciū.Nam nō ab oi
bus sic refrangit lumen vt semꝑ appareat:sed interdū iacit
vmbra vbi mīme lumen ꝑcipitur:sed ad eam terminat sen-
sibile lumen.Sic Echo nō semꝑ redditur sensibilis: sed cū
a solidis/concauis ⁊ planis exceptus refrangitur sonus.
69 ¶Septima.non longe distat a vero:ꝙ antiqui audiendi fa
cultatem vacuo attribuerunt.¶Nam ad audiendū: aer ma-
xime ꝓprius/aptusqȝ videtur.facitqȝ audire percusso leui:
cum vnus ⁊ cōtinuus fuerit ad auditum vsqȝ agitatu pla-
tus.Aer autē eoꝝ opinione inane erat ⁊ vacuum. Non igit
70 longe distabant a vero. ¶Primum correlariū. Nimirum
igitur auditui cōnaturalis/ congenitusqȝ aer inest. Sic eñ
exteriore aere moto: internus aer excitus meliorē ꝓstat au-
71 diendi facultatem. ¶Scdm fit etiam iure vt non omni ex
parte animal audire debeat.Nam non vbiqȝ transit aer: ne
qȝ talem natiuū ⁊ congeneū habet aerem: ad quem agitatus
exterior ꝑferatur. Sicut neqȝ vbiqȝ animal humidū habet
72 pupille.¶Octaua.Aer insonus est. ¶Quia facile dissipa-
tur/disiicitur/et omni corpori vltro cedit.Si tamen arctior
fiat illisio/diffundiqȝ ꝓhibeatur:elicitur(vt dictum est)sonus
73 ¶Nona.Internus aer auribus insitus: imobilis est. Hoc
eñ ideo est ꝙ omnes motuū differentias exacte percipiat.
Non tamen omnino imobilis est: sed placide tranquilleqȝ
agitatus:citra turbam aliquam/aurisqȝ obstrepitum.Hinc

membrana contectus et conuolutus est: ⁊ auris iter inflexu-
osum atq; anfractuosum factum est: ne ledatur/ ne turbe-
tur a suaue tranquillitate dimoueatur. Et in aqua audimus:
cum viarum anfractus difficultate defenditur: ne aurem
subeat. Cum vero subit: organum indisponit et non amypli-
us audimus. Et cum membrana (qua contegitur congeni-
tus aer) leditur: auditio impeditur: perinde atq; lesa cuticu
la pupillam obuoluente: prepeditur visio. Et argumentum
incolumis auditus est: si auri aliquo (vt manu) cōtra admo-
to: insonitus ⁊ tinnitus quidam aeris (vt cornu sonantis) ob
audiatur. Ille tamen sonus non est insito aeri proprius: sed
alienus. Hinc antiqui nos inani et vacuo audire (quam illo ae-
re interno determinatoq; egeamus) iterum trahere potue-
runt opinionem. ¶ Questio. An verberans/an verberatum
sonet: an vtrunq; sed alio modo? ¶ Responsio. Sonus eius 74
est quod illo motu agitatur ⁊ resilit: cum corpora leuia feri-
untur. Debet enim quod verberatur planum esse ⁊ equale:
vt inde vniuersus aer totus concussus resiliat. Nam non
omne verberans et verberatum (vt dictum est) reddunt so-
num. vt si acum acu collíseris: sonum non elicies. ¶ Diffe- 75
rentie sonorum actu. He sunt acutum/ ⁊ graue. Sicut enim colo
res non sine lumine percipiuntur: ita neq; he sonorum differē
tie sine sono actu. que a tangibilibus ad sonos transferunt
Nam sicut tangibile acutum: cito tactum pungit et pene-
trat: ita sonus acutus: celeriter auditum mouet quasi pun-
gens. Et vt obtusum tangibile: tarde tactum vt trudens ob
tūdit: ita grauis sonus auditum. Non tamen graue et acu-
tum idem sunt quod tardum ⁊ velox: sed tarditate ⁊ celeri-
tate pariuntur. Et obtusum: lentum efficere videtur motū.
acutum vero et gracile: concitatiorem. Sed de sono hacte-
nus. Nunc de voce aggrediendum est. ¶ Decima conclu- 76
sio. Vox solius est animantis: etsi non omnium. ¶ Nam nulla
inanima vocem fundunt. etsi vocis nomen nōnullis attri-
buatur instrumentis: vt tibie/ lyreq;: hoc proprie non est sed
similitudine quadam ad id quod proprie vox est: quod imiten-
tur eiusmodi soni: vocis humane sonoritatem et allocutio-
nem. Et sunt pleraq; animalia (vt exanguia ⁊ sanguine pre
dita vt pisces) que vocem non eliciunt. Et id sane non si-
ne ratione euenit. Nam sonus motus aeris est. exanguibus

autem nulla est pellendi aeris facultas. et pisces aerez non
attrahunt: vtpote qui in aquis degunt. Et pisces quos am-
nis Achelous nutrit sonitũ attritu branciarũ edunt ¶ Unde
77 cima. Uox sonus est aĩalis :sed nez oĩs/ neqz ab omni cor-
poris parte. ¶ Nã manus collise strepitũ edunt: qui non est
vox. sed ad gignendã vocẽ hec requirũtur: ꝑcutiens/ ꝑcussũ
et in quo. hoc eni aer est non oĩs: sed is spiritus quẽ vicario
ordine: anhelitu accipim⁹ et reddimus. Et quemadmodũ lin
gue: duplex est officiũ: Primũ est gustandi: ad vite necessita
tem. qua ꝑpter in omnibus hoc obtinet officiũ. Secundũ est
vt loquele sit vsui: ita spiritus quem anhelitu ducim⁹ et al-
ternatim emittimus: duplex est vsus. Primus est ad inter-
num temperandũ calorem: necessarius quidem: cuius causa
ex alio requiritur loco. Secund⁹ est ad effingendã vocem: bo
ni quidem gratia: et non ad vite necessitatem Mentis enim
interp̃tatio nimirũ boni gratia adhibita est: ⁊ ei cõmoda/ ap
taqz tradita sunt instrumenta: fauces et pulmones. Non si-
ne ratione igitur ea sola aĩalia vocem eliciunt: que respirãt
et aerem attrahunt. Et hec ea ex parte ceteris sunt calidio-
ra: vt que aere egeant attracto: ad precordiorꝫ calorem tem-
78 perandum: et quoquo pacto refrigerandũ. ¶ Diffinitio. Ex
his: vocis diffinitionem elicere facile est. Uox est sonus ae-
ris ab anima respirati: percussi ad vocalem arteriam cum a
licuius significationis imaginatione. Non enim satis esset
respirati aeris percussi: emissio. vt tussis: sꝫ ad gurgulionẽ ꝑ
cussio fiat oportet. et cũ quadam intentiõe affectioneue si-
gnificandi. Et ꝙ necessaria sit ad gurgulionẽ et sonantẽ ar-
teriam: aeris ꝑcussio: hinc sumitur indicium: ꝙ non cõtingit
expirantem et respirantem: vocem vnq̃ꝫ emittere. sed aerem
continere oportet: et ita internum concutere. Hinc item fit
cognitum: cur pisces sint sine voce. nam gurgulionem nõ ha
bent. et hoc: quia non respirant. et qui eos respirare arbitrã
tur: peccant. Sed cur nõ respirent: alio differendum est loco

Quinti cap. note.

¶ Sensorium organnm. ¶ Olfactus/odorandi sensus/odo
ratus. ¶ Suffitu/fumo/suffumigio. ¶ Bitumẽ ex mari mor
tuo lacu Syrie trahitur: quod et asphaltus dicitur.

Quintū cap. continet q̄tuoꝛ cōclusiones. q̄tuoꝛ rōes ad ꝑmā. duas ad scđazcū correlario ꝑme. tres modos inodoꝛabilis post tertiā. vnā questionē: eius responsionē: tres rōnes q̄ nō respirātia odoꝛant: et vnū correlariū post quartā ❡ Prima cōclusio. De odore et odoꝛabili nō vsq3 adeo (vt de dictis) facilis et ꝓmpta determiatio ē. 79
❡ Primo quia non est ita facile deꝑhendere quid sit odoꝛ: sicut quid coloꝛ/quid lumē/quid pspicuū/ quid sonus. Hoc eni ideo euenit: q̄ olfactū perdebilez hēmus. Odoꝛat enim praue homo. et multis aīalibus. vt canibus vulturiis: hoc fē su inferioꝛ est. ❡ Scđo: q2 nos non sine delectatione aut fastidio: odoꝛū ōrās pcipim⁹. hoc autē in visu et auditu nō accidit. Et ideo hic sensus: homini datus eē videt̄ ad mēsurā: nō vt odores quales in se sint pcipiam⁹: sed q̄lēs ad nos ꝑueniūt. Itaq3 difficilioꝛ ipoꝝ deꝑhensio est. ❡ Tertio. quia odoꝝ sensoꝛiū: min⁹ cognitū/ exploratūq3 hēm⁹. ❡ Quarto. Ita hoies odores ipsos cōꝑhendere vident̄: quib⁹ odoꝛandi sensoꝛiū obtectū est: vt aīalia: duros oculos habentia apprehendunt colores. Atqui ꝯsentancū videtur huiusmōi duroꝝ oculoꝝ aīalia: nō omnes sentire colores: sed eos q̄ ipis terrorem/tristitiāq3 ingerant/ quiue voluptate afficiāt. quare neq3 homies: quoscūq3 diiudicabūt odores ❡ Scđa. etsi odoris difficilis sit nature deꝑhensio: ex sapoꝝ tamen similitudine nobis ad hoc patebit aditus. ❡ Primo. quia certū gustum habemus: q̄ gustus quidā sit tactus. homo aūt certissimū habeat tactum. Et cū homo a ceteris in reliquis superetur sensibus: in hoc vno euincit/superatq3 oīa. ❡ Correlariū. Hinc fit vt homo: aīalium prudentissimū cognoscatur. Attactu eī mentis aptitudo aut ineptitudo deprehenditur. Duros eī carne: mentis hebetes ꝛ ineptos: molles vero: bene aptos esse dicimus ❡ Scđo. quia ex sapoꝝ nominibus: odoꝛibus nomia indimus. vt eī sapoꝝ hunc dulcē nominamus/hunc amarū/pinguem/acrem/acutū: ita quoq3 sapoꝝ (tracta similitudine) hunc dulcem atq3 hunc dicimus amarum/pinguem/acrem/acutum. Et quandoq3 in odoꝛe et gustu: similes conueniunt denominationes. vt in melle et croco. mellis enim odoꝛ dulcis et dulcis mellis sapoꝛ aliquando vero discrepant. ❡ Tertia. Olfactus: odoꝛabilis est et inodoꝛabilis. ❡ Nā vt de visu/auditu/et reliquis

(margin numbers: 80 beside "re neq3 homies…", 81 beside "tissimū habeat tactum…", 82 beside "aliquando vero discrepant…")

sensibus:ita ⁊ de odoratu.visus aũt: est visibilis et inuisibi-
lis.Auditus:audibilis ⁊ inaudibilis. Eiusdẽ eñ sensus:est
cognoscere sui sensibilis pñtiam ⁊ eius absentiam.ꝑsentiaꝫ
quidem per se:absentiam per accidẽs.est igr̃ olfactus: odo
83 rabilis ⁊ inodorabilis. ¶Tres modi inodorabilis.Inodo
rabile multis modis dicit̃.Primo qꝺ oĩno odorem non ha
bet/odorariqꝫ natum nõ est.vt color. Scꝺo quod debilẽ et
vix sensibilem habet odorem. Tertio.qꝺ prauũ/tetrũqꝫ ha
84 bet odorem. ¶Quarta. aer ⁊ aqua olfaciendi sunt media.
¶In aere de nobis constat.In aqua vero ⁊ sanguĩe ꝑdita
et non predita illud monstrant. quia eminꝰ alimenti odorẽ
85 ꝑcipientia:ꝓperãt ad illud sumendũ adnatare.¶Questio.
An omĩa que sunt odoꝝ capacia cõsimili modo odorent?
¶Rñsio.non oĩm cõsimilis est odorandi modus.Nam aĩa
lia respirantia spm̃ trahendo odorant . Cuius hec sunt indi
cia.Si spũm detinet homo aut expirat : neqꝫ eminus neqꝫ
cominus(etiam si rem olentem in ipsius nares fundas) sen
tit.Si eñ in odorandi sede atqꝫ sensorio:id ꝑpalam est.Nã
oĩm sensuũ cõmune est:sensibili sensorio suprapositio: non
sentire. Insecta aũt aĩalia ⁊ que sanguine carent vt apes:
hoc pacto(cum nõ respirent)odorare non possunt. Odorãt
tamẽ.¶Primo.quia conueniũt longe ad odoriferoꝝ pastũ
Habent igitur aliũ ꝑter.5.(qui assignati sunt)sensum:aut
olfactu odores discernũt .non aũt habent aliũ: habent igit̃
olfactum.Sensus eñ tam bene ꝙ male olentis: nimiꝝ olfa
ctus existit. ¶Scꝺo.grauium odoꝝ suffitu (vt bitumis et
sulfuris fumo)corrumpunt̃:sicut ⁊ homo. Odorant igit̃ nõ
respirãtia ⁊ alio ꝙ spũs attractione modo.¶Tertio. quia
vt animalium oculi diuersi sunt:hoꝝ eñ sunt molles. ⁊ hec
palpebras pro oculi munimẽto habent:quibꝰ nõ apertis/de
uelatisqꝫ non contingit aĩal videre.Hoꝝ vero duri sũt ocu
li:que hoc genere folliculoꝝ/ cooꝑculoꝝ qꝫ carẽt. Et sem-
per colores aptos ⁊ occurrẽtes habent. Ita hũc ĩ modum
diuersi sunt odoratus Nã in respirãtibus adoꝑtus ⁊ recon
ditus est. quẽ cum spũm ducimus:aꝑimus ampliatis viaꝝ
meatibus.Non respirantiũ ꝟo aptus:⁊ ꝯsimilis duris aĩa-
liũ oculis.Itaqꝫ semꝑ hñt occurrẽtes ⁊ in apto odores.nõ
aũt respirãtia:nisi spũm ducendo sensoriũ reuelent ac ape-
98 riant. ¶Correlariũ.Hinc fit vt respirãtia: in aqua nõ odo

rent. Nam in aqua respirare nequeunt. Et ẽ odor sicci: sicut sapor humidi. Hinc res cũ adolent/incenduntur/calescunt: suauius fragrant. Et cũ res nõ odoratur: talis est odorandi sensus potẽtia: qualis ipsa sit actu. Cũ autẽ odoratur actu: et talis sensus est actu. Et de odore et odorabili hactenus.

Sexti cap. note.

¶ Poculentũ: quicquid in vsu potandi est preparatum.

Sextũ cap. continet q̃ttuor ꝯclusiones. duas rõnes. ꝛ duo correlaria ad primã. Unũ correlariũ ad secũdã. Et species sapoꝝ ad quartã. ¶ Prima ꝯclusio. 87

Gustabile quiddã tangibile ẽ ¶ Primo q꞉ quod non extrinseco medio / sed solũ sentitur intraneo: tangibile est. Gustabile autẽ non extraneo: sed solo sentitur intraneo. Est igitur q̃ddam tangibile ¶ Scd̃o. quia illud in quovt in materia cõsistit sapor et sine quo sentiri non põt: est humor. Humor autem solius tactus est. Est igit᷑ gustabile quiddam tangibile.

¶ Primũ correlariũ. Quo fit vt existentes in aqua saporẽ: 88
vt dulce dep̃hendam꞉: non quia aqua gustandi sit medium: sed q꞉ sapor huõi ꝑmixtus sit. queãdmod̃ in liquore quem bibim꞉. Neq꞉ simile est vt de colore/sono ꝛ odore. Nõ enim ideo ꝑ aerem aut aquã ꝑcipiũtur: quia imisceãtur: sed quia hec sunt media ipsis (vt ad organa deferant) apta. Sine eni aliquo a sensu abiũcto: visus/ auditus/ odoratus: sensationẽ explere neq̃unt. quod facit gustus. ¶ Scd̃ꝫ. fit etiam vt quic 89
quid gustandi sensum afficit: humidũ sit: aut actu/ aut potẽtia. Nã absq꞉ huõre (vt dictũ est) nichil afficit saporis sensũ. Et sunt quedã humida potẽtia que statim ad actum sint reducta: vt sal cũ primũ admotus fuerit lingue: statim liquescit linguãq꞉ humectat ¶ Scd̃a. Gustus gustabilis est et in- 90
gustabilis. ¶ Nã id ita fit in ceteris sensibus. vt visus visibilis est vt coloris: et inuisibilis: vt tenebraꝝ: quas reputat inuisibiles. et auditus audibilis: vt soni. et inaudibilis vt silẽtii. et odoratus odorabilis vt odoris: et inodorabilis vt odore priuati. Et sicut inuisibile tribus modis dicitur. qd̃ non ẽ aptum videri. vt sonus. quod debiliter videtur. quod praue vt quod excellentia visũ offendat/ aut corrũpat. et inaudibile trib꞉. quod audiri neq̃t vt color. qd̃ debiliter. qd̃ praue. Et inodorabile tribus: qui dicti sunt. Ita ingustabile tribus dr̃ quod gustari nequit. qd̃ debilem obtinet saporeꝫ. ꝛ qd̃ tetrũ

prauū́qꝫ.vt eni moderatū nature amicum est et gustum sal=
91 uat:ita prauū:et excellēs ipsuꝫ corrūpit. ¶Tertia omne po
culentū:ꝛ tactui et gustui cōe est. ¶Tactui q̄dē:qꝛ sit actu
92 humidū:gustui vero:ꝙ sapore preditū. ¶Quarta.gustandi
natura institutū sensoriū:neqꝫ actu debet esse humidū:neqꝫ
tale vt humido dilui/diffundiqꝫ nequeat. ¶Nam debet esse
potentia tale:quale gustabile actu est. Sine huōre autē non
93 sentitur gustabile. ¶Correlariū.hinc fit vt cū lingua nimi=
um arescat/nimiūue humeat (qđ in egrotantibus ꝑsepe acci
dit)gustare nequeat. Egrotātibus enī sepe oia accidit ama
94 ra videri:ꝙ lingua amaro sit huōre infecta. ¶Spēs saporū
sunt Dulce/Amarū:ꝯtrarie.cōsequens dulce:Pinguis.ꝯse
quens Amaꝝ:Salsus.medie sunt Acre/Austerum/Suaue/
Acutū/Acerbū/Acidū.vt spēs coloꝝ digeste.Et gustandi
sensoriū(vt iā dictū est)tale ē potēia.quale gustabile actu/fa
ciens autē ipm tale:gustabile Et de gustu ꝛ gustabili hacte⁹

Septimi cap.note

¶Plures sensus dicuntur a pluribus ꝛ diuersis organoꝝ
ꝯtemperament;. Reqrit enī q̄libet vnā moderatā/ modifi=
catāqꝫ sentiendi mediocritatē.

Eprimum cap.cōtinet duas q̄stiones. post q̄s tres
ꝯclusiōes.Duo correlaria ad scđaꝫ. Unā questio=
nē:eiusresponsionē:tactus ad alios sensus cōpari=
95 onē:ꝛ vnū correlariū post tertiā. ¶Priā q̄stio.An vnus an
96 plures sint sensus tact⁹? ¶Scđa quid sensoriū tactus? An
caro in carnē habentibus: ꝛ i ceteris qđ carni respondet/e=
97 mulūqꝫ ē? An aliud q̄cq̄ intermediū interius latēs? ¶Pri
ma ꝯclusio. Plures sunt sensus tactus. ¶Nam oīs sensus
vn⁹:vnius ē ꝯrietatis.vt visus albi et nigri.auditus/acuti ꝛ
grauis.odoratus et gustus dulcis et amari. Tactus ꝟo plu
rium vt calidi/frigidi/humidi ꝛ sicci/ grauis/leuis / mollis
ꝛ duri.Sūt igr̄ plures tangēdi sensus. Neqꝫ sufficere videt
solutio quā adhibent. visus ꝛ auditus cōsimilit plures esse
ꝯtrarietates.vt in voce nō soluꝫ acutū et graue ꝯtraria sūt :
sed magnitudo/ꝑuitas/lenitudo ꝛ aspitas vocis.Et ita i co
lore.¶Sed vt de tactu simile nō est. Nam magnitudo/ꝑui=
tas/ lenitas/aspitas translaticie in voce sunt:vox grauis et
acuta. Et hec translaticie omnibus sensibus applicari pos=
sūt:ꝯtinentqꝫ i visu ꝛ auditu sub eođ sēsus obiecto.vt sb so
no/sb colore.Ita aūt đ calido/frigido/hūido ꝛ sicco dicere

non possimus¶ Scḋa ꝯclusio. Caro non est sensoriū tactus 98
sed sentiendi mediū. ¶ Nā sensibile sensui suprapositū nūq̄
sentitur. Carni autē suprapositū tangibile sentit̄. Nō est igr̄
caro tangendi sensoriū. Porro sensibile omne: medio quo-
dā sentitur. carni autē suprapositū tangibile: sentitur. ⁊ nō ē
caro sensoriū. est igitur sentiēdi mediū. Et nichil est id quo
moliūt̄ efficere carnē eē sensoriū tact⁹: q̄ carne ꝯtacta ilico
ꝑsentiat̄ Ita ei fieret: ipa tenui liteolo aut mēbrana ꝯuoluta
Nullus aūt idcirco dubitauerit membranā esse tangēdi sen
sorium. ita neq̄ʒ de carne addubitandū est: sed ī toto corpore
vt tegmen sensorioꝝ tactus potius existimāda est. que q̄deʒ
sensoria plura sunt (vt plures tactus) q̄uis latentia sensuʒ.
quemadmodū si cōgenitus aer: vt auris: intelligat̄ natura to
tum nostrū corpus cingens ⁊ circūdans: eadē facilitate pu
tare possemus nos eodem organo: sonos / colores / ⁊ odores
deprehendere: q̄ coꝝ delitescerent organa. essetq̄ʒ idem cō-
genitus aer: audiendi / vidēdi / odorandi mediū. Ut eñ illic
plures sensus: visus / auditus / gustus: ⁊ plura coꝝ sensoria:
ita ⁊ hic sub eodem velamie plures tactus ⁊ tāgendi sedes
et machinamenta. ¶ Primū correlariū. Unde fit vt mediū 99
tangendi: aer aut aqua esse nō debuerit. Nam corpus ani-
matū: solidum et firmū esse debet. Et cum tactus intra cor-
pus latitet: debet igitur esse mixtum ex ipsis que firmū cō-
stans ⁊ defluxibile minus: efficiūt. vt terra ceteris cōmixta:
qualis est caro aut qḋ carnis vicem obtinet. ¶ Scḋm corre 100
lariū. Quo fit iterum vt si q̄s ignea aut aerea statuerit aīa-
lia: difficile sit 5. sensus ⁊ coꝝ sensoria in ipsis collocare.
¶ Secūda. Argumēto lingue plures ꝓduntur esse tactus. 101
¶ Nā eadem in ꝑte ⁊ intraneo medio: omnia tangibilia et
gustabilia sentit. Est tamen alius sensus tangibilis / ⁊ alius
saporis. Si igr̄ toto corpore sic ꝓmiscue tangibilia ⁊ gusta-
bilia ꝑciperemus: possent gustus ⁊ tactus vnus sensus vi-
deri: vt calidi / frigidi / humidi / ⁊ sicci vnus tactus. modo au
tem quia nō ita gustus ⁊ tactus toto corpore ꝯiuncti sunt:
manifestū est eos esse plures sensus. ita ⁊ tactus plures (⁊ si
toto corpore ꝯiūcti sint) intelligere oportet. ¶ Questio. 102
An tactio simil'r vt visio / auditio / ⁊ olfactio fiat: medio sci-
licet interueniēte extraneo. ¶ Rñsio. Molliū corporum vt
aeris / vt aque (que nullo interhiante medio carnē suis ex-

tremis attingunt)fit bene tactio nullo interueniente extra=
neo medio.Duroꝝ vero corpoꝝ aliquid(cum tangunt)inter
iacet medium.Nam ea aut tangimꝰ in aere/aut in aqua. At
qui videmus nos in aqua sic ea tangere non posse:qui sem=
per medius humor ꝑcipiatur.ipmqꝫ tangēdo excludere nō
possumus:qui medius intersitesqꝫ (extremis nō manētibus
siccis)habeatur.Quod si in aqua ita fuerit:tanto minus sb=
tiliorē aerem nobis licebit excludere mediū: et illa in aere
sine medio tangere:tametsi in aere ob ipsius insensibilitatē
magis sensum lateat.¶Et ꝗuis ita sit vt nos firma ꝛ dura
(interueniēte medio)tangamus: tactus tamen in hoc a visu
auditu ꝛ odoratu differt. ꝙ hi eminus sua sensibilia suo me
dio apprehendūt:ille vero cominꝰ:ꝛ pene nichil distante:sic
vt mediū (quēadmodū de mēbranula diximus) lateat. Et in
visu/auditu/et odoratu spaciū afficitur:ꝛ spēs defert.tangē
do aūt non id necessariū est:sed intraneū mediū simul cū ex
traneo afficitur.quodquidē(quia afficiatur et nō quia hmōi
externum medium)tangitur.sed vtrunqꝫ simul affici cōtingit
Quēadmodū ꝑcussus clypeus gerulū nō ꝑcutit:sed vtrunqꝫ
103 simul percuti accidit.¶Correlariū.Unde fit vt quēadmo=
dū aer ꝛ aqua sese habent ad visū/auditum et olfactum:ita
caro et lingua ad tangendi sensorium. Et in ceteris videt
tactus alios imitari sensus. vt quēadmodum in aliis sensi=
bus:sensibile suprapositum nullum parit sensum. vt album
suprapositū oculo nullam visionem:ita est ꝛ in tactu. Hinc
sub carne tactus sedem delitere oportet : quandoquidē res
tangibiles carni supposite:sese prestent ꝑceptibiles. Et res
tangibiles sunt calidum/frigidum/humidum ꝛ siccum: que
prius simpliciū corporum differentias locauimus. ꝛ senso=
rium tactus tale potentia esse debet:quale sit actu ipsum tā
gibile. Hinc tactus eque calida/ eque algida/eque leuia et
aspera non sentit:sed extrema/ supabundantias atqꝫ defe=
ctus.Est enī mediocritas quedam.ꝛ medium extremoꝝ iu=
dex est.Et qui omne calidum et omne frigidum ꝑcepturus
sit:calidi ꝛ frigidi actu sit expers oportet:potentia futurus
et calidum et frigidum. Quēadmodum visus album aut ni
grum percepturus : neqꝫ actu album neqꝫ nigrum existit.
Et sicut visus est visibilis et inuisibilis ꝛ ceteri:suorum op=
positorum:ita tactus tangibilis est ꝛ intangibilis. Et sicut

inuisibilis et aliorum insensibilium tres sunt modi:itidem
intangibile tripartitum est.quod tangi nõ potest:vt vox.qđ
debiliter tangitur: vt aer .quod praue: vt ignis tactum cor=
rumpens.Sed de tactu ꝛ quolibet in particulari sensu:hoc
pacto paucis astrictũ ꝛdiffinitũ sit. Octaui cap.note.
¶ Esse/rationes. ¶ Sedes sentiendi/organum. ¶ Magni=
tudo/res magnitudinẽ habens.

Ctauum cap.continet quattuor conclusiones.vnũ
correlariũ:vnam questionẽ: eius responsionẽ ad se
cundã.duas rationes: ꝛ vnum correlarium ad ter=
tiam.vnã questionẽ ꝛ eius responsionẽ ad quartã. ¶ Pri=
ma conclusio.Id sensuũ cõmune est:rerũ formas:sine ma= 104
materia suscipere. ¶ Nam sicut sigillum sigilliue effigiem:
formabilis cera sine ferro/ere/aut auro recipit:eo pacto pa
titur sensus:ab eo quod colorem habet/qđ sonum/ quod o=
dorem/quod saporem:et non vt vnũquodqꝫ est: sed vt tale
talemqꝫ habens speciem.Et q̃uis hec:idem sint:ipsorũ ta=
men esse diuersa sunt.q̃uis etiam sensorium magnitudoq̃dã
sit:esse tamen magnitudini non idem.Non eñ sentit vt ma=
gnitudo magnitudineue hñs:sed vt rõnem/potentiãqꝫ sen=
tiendi. ¶ Scđa ꝯclusio.Sensibiliũ exuperationes ꝛ excellen= 105
tie:sensum corrumpũt. ¶ Nam hmõi sensibiliũ fortes mo=
tiones:sensorioꝝ rõnem atqꝫ tempamentũ dissoluũt. Est ei
sensus vt concẽt⁹quidã.Fidibus eñ vehemẽtius pulsis:ca
nora ꝯfunditur/disperitqꝫ harmonia: temperatũqꝫ oĩ̄e ab
intẽperato dissoluit. ¶ Correlariũ. Unde nimirũ cognosci 106
potest:cur plante(etsi quandã anime partem obtineant ꝛ tã
gibilib⁹afficiant/calescant/frigescant/humectent/arescant)
nõ sentiant.Nam hmõi(que ad sentienđ requirit)mediocri=
tatem nõ habent: neqꝫ reꝝ sensibiliũ formas sine matia ap=
prehendũt:sꝫ eas cũ materia obtinẽt ¶ Questio.An aliud a 107
sensu pati possit a sensibili:ꝰvt aliud avisu:patiatur a colore/
aliud ab auditu a sono/aliud ab olfactu ab odore:ꝛ ita in ce
teris. ¶ Responsio.A sensibili vt sensibile est quẽadmoduꝫ
a visibili vt visibile/ab auditu vt audibile/ odorabili vt odo
rabile:nichil aliud a sẽsu patiᵣ.Nõ eñ a colore vtvisibile est
quicq̃ nisi visus patiᵣ: Est eñ color vt visibile:ꝑut est a vi
su ꝑceptibile.Itidẽ a sono vt audibile est: sol us auditus pa

citur. Qꝫ aūt tonitruo discinduntur ligna et lapides: hoc nō
facit sonus: sed spiritus cū sono elisus. Et ita de odore ꝛ sa
pore. Patiuntur tamē plane ab ipsis: non vt sensibilia sunt:
sed vt sūt affectiões/passionesue quedā. vt aer aliqͩ passus
spirat et olet/odoratuqꝫ capitur. Hinc fit vt videre/audire/
olfacere/gustare/ tāgere nō sit his passionibus affici atꝫ pa
108 ti: sed ipsis aliqͩ affectū sentire. ¶ Tertia cōclusio. Nullus
pter qnqꝫ: visū/auditū/olfactū/gustū/et tactū ali⁹ supeē exi
stimand⁹ est sensus. ¶ Primo quia nos omnes sensus habe
mus: et nos solos quinqꝫ noīatos habemus. Tametsi enim
plures tactus posuerimus: quia tamen oīa tangibilia vt tā
gibilia sunt: tactu percipimus: illos vnius sensus noīe cense
mus. Non est igiť alius a positis qnqꝫ supesse existimād⁹ sē
sus. ¶ Scdo. Si aliqͩs sēsus nobis abesſꝫ: ꝛ aliqͩ nobis sēti
endi organū abeē oporterꝫ. At vero nobis nullū deficere ap
paret. Nā organi corpus vno aut plurib⁹ elemētꝭ cōstat. Ex
humore aūt cōstat pupilla ꝛ vis⁹. ex aere auditus. olfact⁹ ve
ro pmiscuus: nūc ex hoc/nūc ex altero est. nā aqͭtiliū odora
tus ex aqua: ceterorꝫ ex aere. ignis nulli⁹ est: sed oīm coīs/oī
b⁹qꝫ cōtēperat²habeť ꝙ cnihil pditū sēsu caloreuacꝫ. Ex ter
ra etiā nullū est organū: ꝙ ieptissima sit ad sētiēdū. maxime
tū tactui est imixta. nullum igiť videť nobis deficere sētiēdi
109 organū. ¶ Correlariū. Hic fit vt extra aerē ꝛ aquā nullū sit
sētiēdi organū Aqͭtilib⁹ eñ ad pcipiēdos colores sonos ꝛ o
dores sufficit aqua ꝛ terrestrib⁹ aer. Et vtrūqꝫ vtrisqꝫ cōe ē
et idoneū ꝛ nō mō hoies oib⁹ sēsib⁹ ꝛ oīm sēsuū sedibus pol
lent: sed ꝛ aīalia perfecta omnia et non aliquo mēbro capta
imo ꝛ talpa oculos habere videť sub cute latētes. si igiť pter
qͭtuor elemēta ꝛ q̄ ex his cōcreta sūt: nichil sēsibiliū existat
null⁹ profecto sensus/nullaqꝫ sētiēdi sedes deficere videtur
110 ¶ Quarta. Nō existimare opꝫ vllum deficere sensū: cōmuni
bus sensibilibus deprehendendis aptum: eaqꝫ quolibet po
sitorum sensuum per accidens deprehendi. ¶ Cōmunia sen
sibilia sūt vnus/numerus/magnitudo/figura/ motus ꝛ qͥes:
q̄ falsū est a quolꝫ positorū sensnū per accidēs deprehendi
Nā magnitudo visui spēm suā imprimit: oculūqꝫ mouꝫ: qͥre
et figura. Est eñ figura magnitudo quedā. Et vnusquisqꝫ
sensuum: vnum et numerum proprii sensibilis cōtinui priua
tione dinoscit. et motus vt magnitudo cognoscitur et
quies: motus priuatione. Non itaqꝫ deest: quo sensibilia

cōmunia per se cognoscantur. Non necessarius igitur ꝙcūꝫ alius ꝓ ipsis deꝑhendendis assignaretur sensus. ⁊ haud secus atqꝫ ab eo deꝑhenduntur. Nō igitur alius existimād⁹ est deficere sensus Unde que ꝑ accn̄s sentim⁹: forma/spēqꝫ sensum non efficiunt. Fitqꝫ id duobus modis. Primo quomō dicimus nos sentire Cleonis filiū: non qꝛ filius sit Cleonis: sed quia albus sit: cui accidit esse Cleonis filius. Secūdo quo modo singuli sensus sensibilia reliquoꝝ sensuuꝫ sentire dicerent. Nō quidē ipsoꝝ rōne: sed qꝛ oēs in vno cōmuni (de quo futur⁹ est sermo) ꝯueniūt. Exempli cā. aliquis fel flauū vidit: qđ seorsum gustauit: ⁊ inuenit amaꝝ. Ideo viso atqꝫ inspecto flauo: putat esse amaꝝ. Et huiusmōi iudiciū non tam visus est: ꝙ̄ cōmunis interioris sensus Nō enī est aut gustus aut visus: talia vnuꝫ aut plura esse iudicare: discrimenqꝫ iternoscere. ❡ Questio. Clare dilucet plures III
sensus ꝙ̄ ꝗnqꝫ esse non posse. Sed quereret aliquis cur natura plures ordinauerit sensus: non vno sensu cōtenta: quo omnia sensibilia vt cōia discerneret? ❡ Nos huic questioni hanc adhibemus responsionē. Quo sensibiliū drñe nobis ꝑspectiores/exploratioresqꝫ habeant. et quo sensibilia ꝓpria magis a cōibus cognoscant differre: sitqꝫ distinctionū reꝝ maior certitudo. Si enī solus esset visus et hic albi magis nos lateret albedinis et magnitudinis diuersitas (qꝛ se mutuo seqūtur) ꝙ̄ cū alio quoqꝫ sensu magnitudinē ꝑcipimus quo non ꝑcipimus albedinem. ita si oīm eēt vnus sensus: n̄ vsqꝫ adeo explorata eēt eoꝝ diuersitas. et hec vel sola ratō sufficere potest.

Primi cap. quarti tractatus note

❡ Idem esse: actu sonū et auditionē. de sono intellige citra materiā in auditu suscepto: et non de eo qui foris euagat: ❡ Sensus sensatio. visus visio. audit⁹ auditio ❡ Sēsus actu nomen actus. vt auditus actu ❡ Sensus potētia: nomē potētie. ❡ Indiuisibile/Indiuisibile numero. Unū numero. ❡ Ratio/proportio.

Quartus tractatus continet duo cap. Primū sex cōclusiones. duo correlaria ad scđam. vnū correlariū ad q̄rtā. vnā instantiā: ⁊ ei⁹ solutio-

112 nem ad sextã. ¶ Prima cõclusio. Dubitatio existit nec ĩme-
rito: cum sentimus nos videre/ ꝛ audire: an id eodẽ sensu ꝑ
cipiamus: an alio? ¶ Nã si alio dixeris: eiusdẽ obiecti duos
sensus facies euꝫ scꝫ qui primo obiectũ (vt colorẽ) ĩtuet̃: ꝛ eũ
qui primũ sensũ colorẽ ĩtueri iudicabit. qui vt primus: colo
rem apphendet. Fieri enĩ nequit vt sensus aliquis: visũ co-
lorẽ apphendere iudicet: qui parit̃ nõ apphendat ꝛ colorẽ. et
ita de auditu ꝛ ceterꝭ. et si fuerit alius vt posuisti: cur nõ erit
iterũ qui de ipso secundo iudicet? et iterꝫ alius qui de tertio
et hoc abeat in ĩfinitũ? aut tandẽ decumbat̃ in aliquo: qui se
ipsũ cognoscat. qđ si sic: cur primus eadẽ rõne seipsũ nõ sen
tiebat? Sꝫ esto dicas mõ: nos nõ alio sensu sẽtire. vt videre
et ꝑcipere nos videre. Primo hoc ĩgerꝫ difficultatẽ ꝙ ideꝫ
sensus sentiet seipsũ. Scđo qđ a visu percipit̃ color est: aut
colore affectũ. est enĩ color eiꝰ ꝓpriũ obiectuꝫ. si igit̃ ꝑcipit
se videre: ꝛ eius visionẽ colorem: aut coloratã esse oportet.
Tertio. nõ eodẽ mõ semꝑ discernit visꝰ. Nã discernit lumẽ:
spẽm suscipiendo. tenebras itidẽ discernit: sꝫ nichil suscipiẽ
do. Nõne igit̃ sẽtit se sentire tenebras cũ nichil sentiat? Hec
nimirũ dubitatõem ingerũt: quid potissimũ hac in ꝑte sit sẽ-
113 tiendũ. ¶ Secunda. Quod sentit: vt quod colorẽ ꝑspicit: ali
quo pacto sensibili vt colore delibutũ/ affectũqꝫ est. Nãm in
strumentũ omne: quo sensus administrat̃: sensibiliũ formas
(vt iã dictũ est) sine mat̃ia recipit. vt colorẽ/ vt sonũ/ vt odo-
114 rem citra materiã. Est igit̃ qđ sentit: quodãmõ sensibili deli
butũ/ atqꝫ affectũ. ¶ Primũ correlariũ. Hinc euenit vt sen
sibilibus remotꝭ: sensatões in sensibus aliq̃diu ꝑdurare vi-
deant̃. Nã hmoi spẽs citra materiã suscepte: aliq̃diu absẽti-
bus suis obiectis: resides ꝑmanẽt. fitqꝫ (his ꝑdurantibꝰ) sẽ-
satio. Nam rei sensibilis actio/ sensatioqꝫ: vna/ eadẽqꝫ est: es-
se aũt non idem. vt idẽ actu sonus: ꝛ auditꝰ actu: nõ aũt id di
co de auditu põa (fit eñ vt qui talẽ auditũ hẽat nõ audiat) ꝛ
neqꝫ de sono potentia. qđ eñ talem sonũ hꝫ: nõ idcirco sonũ
elicit. cũ aũt aliquid sonũ elicit: auditusqꝫ fit actu: alterũ so-
115 natõem ꝛ alterũ auditõem dicimus. ¶ Scđm correlariũ. fit
iterũ vt sonus actu ꝛ auditio in eo fit qđ patit̃: ꝛ qđ potẽtia
tale est. Nã motꝰ/ actio ꝛ passio ĩ eo est qđ patit̃ ac mouetur
Et sonꝰ actu siue sonatio: sonantis est actio. Auditꝰ vo actu
siue auditio: eius qđ audire põt passio. Sũt igit̃ sonꝰ actu: ꝛ

auditio in eo qđ patiť/⁊ qđ potentia tale est. Agētis enim et
mouentis opatio: in eo fit qđ moueť. Quo fit vt quod mouẽ
non oporteat motu moueri. ¶ Tertia. veteres nature inter 116
ꝑtes haud sane asseruerūt: colorē sine visu/et sonū sine audi
tu(et ita in ceteris)esse non posse. ¶ Nā cū sēsus sit duplex:
actu/⁊ potentia: ita sensibile duplex est: actu/⁊ potentia. Et
q̄lz in ꝑticulari sensus: itidē duplex: ⁊ ꝑticulare sensi'oſte du-
plex. vt visus actu/visus potētia. auditus actu/audit⁹ poten
tia. olfactus actu/olfactus potētia. ita de gustu ⁊ tactu. Sen
sibilibus vero aliq̄bus noīa posita sunt. vt in auditu: son⁹ et
sonatio. In olfactu: odor ⁊ odoratio. In visu nō hēm⁹ quō a
colore nomē actus deriuemus: nec in gustu nomē gust⁹ a sa-
pore. Nō ꝗuis actu sensibile: sine sensu esse non possit: id tñ
de sensibili pōa: vt colore/odore/sapore: ꝑperā assereret. Nō
itaq̄ simpľr eorū sētentia sensibile sine sensu esse nō posse ꝓ
bandū est. ¶ Quarta. Qui sensus: rōnes quasdā: ꝓportiōes 117
harmoniasq̄ asserūt: haud irrōnabiliť loq̄ videnť. ¶ Nā cū
vocum: sint harmonie ⁊ cōcēt⁹. colorū: picture. odorū pigmē
ta/atq̄ fragrātie: et sensus vt auditus nūc sit sonus/nūc ve
ro non: alīī fit cōcentus ⁊ ratio: ⁊ ita de visu/odoratu/⁊ cete-
ris. Et cum ea que moderamē/ꝓportōnēq̄ excellūt: sēs⁹ cor
rūpant vt exuperans graue ⁊ acutū: auditū nimiū splēndidū
et tenebrosū visuz/vehemenť ⁊ grauiť olens siue dulce siue
amarū: olfactū: non ab re dictū esse videť sens⁹: rōnes q̄sdā/
proportionesq̄ esse. ¶ Correlariū. Qua propť sensibilia sin 118
cera atq̄ simplicia: vt simplex/acutum/graue/dulce/salsuz:
cum adinuicem miscentur/bonaq̄ proportōne temperantur
sensui iocundiora atq̄ delectabiliora sunt. vt auditui delcā-
bilior concentus: q̄ simplex graue aut acutum. Et tactui: ca
lido/frigido/humido/⁊ sicco contemperatum/rationēq̄ hñs:
amicum est et iocundum. Simplex autem aut calidum aut
frigidum: non. Sensus enim in quadam ratione proportio-
neu e consistit: quā exuperantia dolorez afferens corrumpit
¶ Quinta. Alterū sensum qui diuersorū sensuū sensibilium 119
differentias diiudicet: esse opz. ¶ Nam vnusquisq̄ sensuuz
(de quibus hactenus egimus)est vnius sēsibilis obiecti: cu-
ius differentias in sua sede discernit ac iudicat. vt visus al-
bi ⁊ nigri/auditus: acuti et grauis/olfactus ⁊ gustus: dulcis
et amari. Atqui sensibilia album et dulce: vi quadam senti-

mus differre.non autem visu:nã dulce non apprehẽdit.neq3 gustu:quia nõ apprehendit album. est igr̃ alter sensus illoꝝ discernicẽs et differentiã apprehendẽs: vt sensibilia sensu (queadmodũ rõnabile est)iternosci/discernique dicanr̃. Estq3 is sensus interior/occultiorq3 q̃ tangẽdi sedes.Male itaq3 putaretur vltimã carnem esse tangendi sedẽ:que tangendo
no discerneret.❡Sexta.sicut vnus sensus est:qui iudicat albũ differre a nigro:ita ⁊ vnũ sensum(qui hmõi drãs discernit) esse oportet❡Nã si diuerse sint vires:quaꝝ altera hoc apprehendat/altera vo illud:nullũ discrimen iter sensibilia cõstituere poterũt.nõ secus acsi tu clam me aliquid pceperis: ego vero clam te alterum pceperim: non fieri potest vt ab vtroq3 nostrum neq3 simul/ neq3 seorsum: que apprehensa sunt cognoscãtur diuersa:ac euariantia.sed vnũ/ eundq3:q̃ vtrũq3 cognoscat esse oportet. Neq3 igr̃ sensibilia a diuersis sensibus apprehensa. sed ea discernẽs ⁊ iudicans esse diuersa:vnũ esse oportet.Sicut igitvr vnus sensus iudicat albũ a nigro differre:ita ⁊ qui iudicat albũ differre a dulci:vnus erit Et nõ modo sensus ille vnus est:sed ⁊ simul tẽpore diuersorum affert iudiciũ:et duo vt pulchrũ ⁊ amarũ/malũ ⁊ bonũ iudicat:nũc esse diuersa.et non per accidẽs quia nũc dicat: esse diuersa:sed dicit:esse nũc diuersa.Quo fit vt vnus inseparabilis/⁊ tpe inseparabili:diuerse sensa discernat.❡S3 instabis.ipossibile ẽ idẽ/⁊ indiuisibile/⁊ tpe indiuisibili:motibus agitari contrariis:dulce autem ⁊ amarũ sensum mouent motibus contrariis.pariter ⁊ albũ ⁊ nigrũ.Non igr̃ simul illa iudicat. ❡Dicimus sensũ vnũ esse ⁊ numero impartibilẽ: ⁊ tẽpus ĩ quo sentit:ipsum tamen rõne esse diuersum. ⁊ sic vnomõ vt numero indiuisibilis est:altero vero modo vt rõne diuisibilis. Sed hoc nõ satis est. Nam idẽ numero (etsi rõne multa sit/ varieq3 diuisibilis) simul albũ pariter ⁊ nigrum esse non potest.❡Proinde ipsum numero inseparabilẽ indiuisibilẽ et vnum esse dicimus/similẽq3 circuli centro:ad quod vndiquaq3 ex circũferentia:linee dirigunt̃.Ita quoq3 is sensus (quẽ cõẽs ⁊ alioꝝ pncipẽ noiare possum)alioꝝ ĩ suũ vt cẽtrũ ẽ.⁊ vndiq3 exvnoq3 sẽsu:sensibiles ad ip3 dirigũt̃ linee. q̃ vnus ⁊ id manẽs apphẽdit/diiudicat/⁊ discernit. Quo ei indiuisibil:diuersas apphẽdẽs lineas: vt varia ⁊ diuersa apphẽdit.quovo vnus ⁊ nũero indiuisibilis:eas plane vt vnus apphendit/et apphensa distinguit.

Secundi cap. note.

¶ Semp vera potētia dicit que semp sue opationis rei respondentiā habet. ¶ Falsa cum rei correspondentia deest. ¶ Sensus/sensus exterior. ¶ Phos photos/lumē. Indē deducitur phantasia.

Cōm cap. ptinet vnā questionē. Antiquor responsionē. tres pclusiones. tres rōnes ad primā ptē prime & duas rōnes ad scdam. quiqz ad primā ptē tertic. & duas rōnes: vnū correlariū: Phantasie diffinitionez: declarationē: duo correlaria: differentiā sensus & phantasie: Et que aīalia natura Phantasia regant post quartam partē eiusdē. ¶ Questio. Cū aīa motu scdm locum/sensu/discretione & intellectu/maxime discernat: an intellectus a sensu discrimē patiatur? Et plane antiquor snīa est: ipa nō distare. & itelligere/sapere & sentire idem eē. Canit enim Empedocles. 121

Sic homini vt reliquis augescit adusqz voluntas.
Hinc homini semper mens et sapientia crescit.

Et Homerus

Talem aīm plane mortalibus esse necesse est:
Qualem quotidie: primo deus efficit ortu.

Et hi intelligere & sapere pinde atqz sentire: credūt eē corporē. & simile (vt supius dictū ē) suū pnoscere simile. ¶ Prima cōclusio. Non idē est sensus & intellectus. neqz cognitionis sufficientē cām adhibuerūt. ¶ Nam cū aīal plus sit in errore q̃z scia: dicere debuerūt vnde error & deceptio cognoscendar rer nascatur. Et siue negauerint esse deceptionem vllā: dixeritqz que apparent omia: vera esse. siue deceptionē fateant ex dissimiliū cōtactu: absonū vtrūqz videbitur. Nam qui vnū ptrarior cognoscit: cognoscet & alterū. Et q̃ circa vnū errat: errabit & circa alterū. Contrarior eñ scia eadē/idemqz error habetur. Et q alterum sit sensus & intellectus: statim cognitū est. ¶ Primo. quia oibus aīalibus adest sensus: intellectus vero per q̃z paucis. ¶ Scdo. intelligēdo recte pcipimus et non recte. et eiusmodi recta pceptio: prudentia/scia et opinatio vera dr. nō recta vero contrariis nomibus. At pprium est sensus: vt semp sit verus et oibus assistens aīalibus. rōcinatio aūt plerūqz falsa est. ¶ Tertio cuicūqz intellectus adest: eidē adest et rōcinandi virtus. et 122

cui illa nõ adest:neqꝫ eidẽ intellectꝰ aderit. Atqui cõplura sũt aĩalia:quibꝰ rõcinandi virtꝰ abest.aberit igit̃ ꝛ intellectꝰ Non itaqꝫ idẽ erit sensus et intellectꝰ:sentire et itelligere
123 ¶ Scđa ꝯclusio. Imaginatio(quã et phantasiã nũcupamꝰ) ab extimatione altera est. ¶ Prĩo.qꝛ imaginatio ĩ nr̃a potestate sita est.vt cũ volumus que lubet effingamꝰ: quẽadmodũ facere solent qui pro saluanda memoria:imagĩes/simulacraqꝫ q̃lia volũt/et qñvolũt:sibi pñtia fingũt.Extimare vero mĩme in nostra sitũ est ptãte cũ volumꝰ. sed cum id aut verũ aut falsũ esse:dep̄hendimꝰ. ¶ Scđo. cũ extimamꝰ malũ aliqđ aut terribile nobis futuꝝ:ꝯturbamur.Et si ediuerso bonũ aliquod aut p̄sidium:cõtrario motu mouemur/atqꝫ cõfidimus.Sed cũ talia imaginamur/fingimusqꝫ presentia:nõ hũc ĩ mođ turbamur/passionibusue afficimur:ꝗn de vt neqꝫ nobis talia repñtãte pictura moueremur.Non ẽ igr̃ Phantasia extimatio:cuiꝰ prudentia/scia/opinio vera:ꝛ eoꝝ ꝯtraria species sint et dr̃e:de quibꝰ exacte differendi a-
124 lius requirit̃ locꝰ. ¶ Tertia ꝯclusio. Imaginatio: neqꝫ sensus/scia/intellectꝰ neqꝫ opinio est. ¶ Nã imaginationẽ qua Phantasmata/simulacraqꝫ reꝝ sola in nobis efformamus et nõ alia quacũqꝫ nomĩs trãslatione:sumimꝰ. que ꝙ nõ sit sensus ostendit̃.Quia sensus aut potentia aut opatio est.vt visus ꝛ visio. At imaginatio neutrũ hoꝝ est.Sensus eñ potẽtia nõ est:qꝛ is semꝑ adest.nõ aũt imaginatio. Neqꝫ quiđ sensus actu ꝛ opatio. ¶ Primo quia in quiete ꝛ somno imaginatio adest.nõ aũt sensus opatio. ¶ Scđo oibus aĩalibus opatio sensus ꝯuenit.nõ aũt imaginatio.vt api/formice/vl̃ vermi. ¶ Tertio opationes sensuũ semꝑ vere sunt. Imaginatiões ṽo plurimũ false. ¶ Quarto. Cũ exacte circa p̄sentia sensibilia intendimꝰ:atqꝫ ea ꝑfectissime sentimꝰ: nõ dicimus nos imaginari.sed ipsis aut absentibꝰ aut eminus ꝛ dubie appentibus.non est igitur sensus. ¶ Quinto.qꝛ clausis oculis:iam visa imaginamur:que tñ neqꝫ videmus neqꝫ alio quoq̃ꝫ sensu sentimus. Non est igr̃ imaginatio:sensus. Et ꝙ nõ sit scia aut intellectꝰ sic cognoscit̃.Scia nãqꝫ et intellectus:soloꝝ sunt veroꝝ. Atqui imaginatio ꝛ Phantasia vt plurimũ falsoꝝ est. Neqꝫ quidẽ erit opinio: ¶ Primo.qꝛ opinionẽ sequit̃ assensus ꝛ fides: nõ autẽ imaginationem. ¶ Scđo.opinio ꝑsuasioni ãnectit̃:ꝑsuasio aũt rõni. Est eñ

pinio q̄dā cū rōne assentio. Non aūt de imaginatiōe ita ē.
Feris ei quibusdā imaginatio iest: quib⁹ nulla p̄sto adest rō.
¶ Correlariū. Un̄ fit vt imaginatio nō sit semꝑ sensui con 125
iūcta/sempue cōiuncta opinioni: aut vtriusqꝫ: sensus/⁊ opi-
nionis cōnexio. Nā illa sensus ⁊ opiniōis cōnexio eiusdē essꝫ
obiecti. Fieri cū nequiret vt eēt diuersoꝝ. vt opinio boni ⁊
sensus albi. Sꝫ ꝑfecto hec cōplexio accidit. Nam eiusdē rei
plerūqꝫ accidit opinionē sensui discrepare ⁊ verā eē: sensus
iudicio exn̄te falso. vt videt̄ sol pedaneus: ⁊ opinat̄ sol ma-
ior terra: ⁊ vere quidē. q̄ igr̄ ex hac opione vera ⁊ sensu f'lo
cōnexio erit? Si fieri debeat: aut re salua q̄sq̄ verā sui reii-
ciet opinionē: aut opinioni noue assentiet sensus: q̄ si prima
manet: eiusdē nō mō erit vera ⁊ f'la opinio: sꝫ eadē vera ⁊ f'la. 192
¶ Phantasie ⁊ imaginatiōis diffinitio. Cū imaginatio ni-
chil eoꝝ (que dicta sunt) eē possit: talis ei aptari poterit diffi
nitio. Imaginatio mot⁹ est a sensu actu: in cōi sentiēdi p̄tāte
fctūs. Cū eīm sensus mouet̄ a sensibili: sensus mot⁹ mouet ī
teriorē potestatē simili quo mouet̄ motu: atqꝫ simile vestigi
um ex apta iterioris potētie dispōne imp̄ssum: relinq̄t. ⁊ ta-
lem interioris potētie motū Phantasiā nūcupam⁹. ¶ Pri
mū correlariū. Hinc ꝓspectū est Phantasiā sine sensu fieri 127
nō posse: sed eā sensum h̄ntibus ⁊ sentientib⁹ accidere ¶ Se 12
cundū fit etiam vt Phantasiaꝝ vera sit aliqua ⁊ aliq̄ f'la.
Nam pēdet ex sensu: qui ꝓp. ioꝝ obiectorum semꝑ verus ē
aut vt paucissimū falsus. Et qui circa ꝓprius sensibilib⁹ ac-
cidētia: vt nūeꝝ/magnitudiem ⁊ coīa sensibilia: plerūqꝫ fal
litur atqꝫ errat. Sensus eīm iudicādo eē albū nō mentit̄: sed
iudicādo hoc vel illud eē albū/vnū vel plura/magnū vel ꝑ-
uum/ longe vel ꝓpe: etiā crebro decipit̄. q̄re ⁊ aliq̄ Phanta
sia vera erit ⁊ aliqua f'la. Et accidit eā in trib⁹ eē f'lam. Pri
mo iudicādo ꝓp̄a: vt albū ī absentia ⁊ lōge a tpe sensus. Se
cūdo iudicādo hoc vel illud esse albū. Tertio iudicando de
cōibus ꝓpria sensibilia cōsequētibus. ¶ Et in his trib⁹ dif-
fert a sensu. Nā sensus illoꝝ solū p̄sentiū: ⁊ q̄ī in ꝓspectu ē.
Phantasia v̄o ⁊ p̄ntiuꝫ ⁊ absentiū. ⁊ magis circa absentia
errat atqꝫ fallax est. Et quia visus ꝑspicacissimus sensus ē:
qui sine lumine ꝑcipere non potest: hec interior potētia/ei⁹
qꝫ operatio: a lumine nomen phantasia sortita est. Est enim
vt latens interior oculus ⁊ sensus . Et vt finem verbis

faciamus q̄a imagies diu saluat/estq3 sicut ꝑpetuus sensus: pleraq3 aīalia illa vi ducuntur/suasq3 exercent oꝑationes/ quia superiorē non habeāt vt belue. Alia vero aīalia vt homines q̄ superiorē habent virtutem: aliq̄n etiam ob ipedimētum vt morbum/aut sōnium: phantasia rapiuntur /imaginationēq3 sequntur. S3 quid phantasia: et quomō animalibus accidat satis dictum putetur.

Secundi de anima finis.

Tabula tertii de anima

Primi cap. primi tractatus tertii de de anima note.

¶ Esse/species/forma/ratio/quodquiderat esse. ¶ Ea quo
rum rõnes sunt:ipsa cõcreta/tota/atqz composita. ¶ Ma=
gnitudo/res magnitudie p̄dita vt caro/os/neruus. ¶ Spe
cratiua scia/ intellectio. ¶ Scibile actu/ intelligibile actu.

Tertius liber de anima. tres complectitur tractatus.

Primus quinqz cap. Primum quinqz cõ
clusiones. vnum correlariũ ad scd̃am. duo
ad tertiam. vnũ correlariũ. duas q̃stiones ⁊
1 earꝫ solutiões ad quintã. ¶ Pria ꝯclusio.
Cousyderandũ se offert de parte aie qua
contẽplamur/cõsultamus atqz discernimꝰ: an a ceteris lo=
co ⁊ magnitudine disclusa sit. quo mõ fiat ĩtelligere: quoue
pacto ab imaginatiõe differat. ¶ Nam tantillo determiato
pene vis illius anime: natura deprehẽsa erit: quã p̄ceterꝫ co
2 gnoscere opeprecium est. ¶ Scd̃a. intellectus ab intelligibi
li patitur. ¶ Nam vt sensus ad sensibile: ⁊ intellectus ad in
telligibile pari ꝓportione respondet. Patitur aũt (vt iã co
gnitum est) sensus a sensibili. Patitur igr̃ ⁊ intellectus ab
3 intelligibili. ¶ Correlariũ. Quo fit vt eiꝰ id impassibile exi
stat: illud vero passibile/spẽꝝ susceptiuũ/⁊ potentia tale: q̃=
lia sunt actu intelligibilia. Nam vt sensus ad sensibilia : ita
ĩtellectus ad intelligibilia. Sensus aũt id impatibile ẽ: sen=
sationis effectiuũ. id vero passibile: sensationis susceptiuũ.
4 ¶ Tertia. Neqz male ꝓbandum est Anaxagore dictum in=
tellectum esse ĩmixtum/nullãqz natura: spẽm certam/deter=
minatã/precipuãqz h̃re ¶ Sic ei fiet vt facillime oĩa cogno
scat: qui oĩm spẽs potentia retinet/nullam intus ꝓpriam re
tinens: que extraneas et aduenticias excludat. Intus ꝑfe=
cto apparens: ꝓhiberet extraneum: aliisqz obstrueret aditũ
5 ¶ Primũ correlariũ. Unde fit iterũ vt cum ante intellige=
re nichil eoꝝ actu habeat que intelligit (est eñ purus/ĩmix=
tusqz) duplicis se prodat esse nature: cuius hec agens/ hec
possibilis nũcupari potest. Et de eo loquor quo anima in=
telligit atqz contemplatur: et non de imaginandi virtute: ad
quam nonnũq̃ intellectus transfertur vocabulum. ¶ Secũ

dum correlariū.Quo rursus recte euenit: vt intellectus nō 6
admisceatur corpori . Nam eius instrumentū organūq;(q;
corporeū)nūc calidū/nūc frigiduz:vt sensuū organa:fieret:
essentq; talia intellectionibus īpedimento perinde atq; ple
runq; sensibile sensationibꝰ .nichil autē tale est:sed quēad-
modū nōnulli ꝓbe dixerunt aīam locū/sedēq; esse specierꝫ.
non toiā:sed intellectiuā qua possibilis est: ⁊ nō quidē actu
natura:sed potētia vt dictū est.¶Quarta. Nō est sensus et 7
intellectus:similis passibilitas.¶Nā sensus maiore sensibi
li occupatus:vt forti colore/sono/aut odore:alia non videt
audit/aut odorat Intellectus autez etsi excellentius quicq̄
contemplatus fuerit:nō minꝰ intelligit infima. Et id certe
organorꝫ diuersitas p̄stare videtur:q̄ sensus nō sine corpo-
re sentiat:intellectus vero sepatus sit: suas incorporeo fun
ctiōes atq; opatiōes absoluēs.Et intellectus cū factus fu
erit in actu vt sciens (hoc eni tūc est:cū per se ꝯtemplari et
cōsyderare pōt)seip̄m pōt intelligere.qui tameisi adhuc sit
in potentia:cōpletior tñ /absolutiorq; est :atq; bona dispo
sitōe iutus.At priusq̄ quicq̄ inuenerit aut didicerit:nō ita
fieri pōt.¶Quita. Sensus et intellectus indicandi virtus 8
altera et altera est.¶Nā sensus iudicat calidū/frigiduz:et
ea quorꝫ ratio q̄dam est.intellectꝰ aūt nō mō illa:sed eorꝫ eē
atq; essentias.Aliud eni ē magnitudo;et aliud magnitudi-
nis eē.vt aliud aqua:⁊ aliud aque eē/⁊ caro:et carnis eē/et
simus ⁊ eē simi.⁊ ita in mltis aliis.at nō in oibus:sꝫ in qui-
busdā idem ē.Et intellectꝰ eē carnis et carnē vt alio aut ali
ter se hñte discernit:sicut circūflexa linea sese alit hꝫ ad se-
ipsā rectā:aut vt alio eē carnis/neq; ipa a carne sepato.⁊ ita
in aliis.Et in iis in q̄bus abstractiōe vtimur :vt in recto et
curuo:duplici intellectōe vtimur.vna vt in simo:⁊ vt simul
cū ꝯtinuo ⁊ materia app̄hendimꝰ.Altera vero sine materia
Est eni alterꝫ quod q̄derat eē recti:⁊ rectū.Et cū intellectꝰ
totū ꝯcretū et ꝯpositū intelligit:intellectio vt cōposita ⁊vt
dualitas ē.cū vo formā:simplex/et vt vnitas.⁊ ad p̄mā ⁊ cō
positiorē intellectionē adminiculo sensus vtit:scdaꝫ vo ꝓ-
pria vtute nixus opatur ¶Correlariū.Unde fit vt quo mō 9
res sepabiles sint:eo mō eas ꝯtemplet. si eni oīno abiūcte
sint:oīno materiā a sua ꝯtemplatiōe reiicit.si nō reipa:neq;
reipa seiūctas intelligit:sꝫ sola rōe atq; cogitatōe precidit

10 ¶ Prima questio. Si itellectus simplex est ꝛ impassibilis:
nullam speciem et formam (vt dixit Anaxagoras) retinens:
cum intelligere sit quoddam pati: quomodo intelliget igitur?
¶ Rńsio. Utrisq; ꝛ agere ꝛ pati ipsi' intellect' aliqd cõe ē.
11 vt eñ agens: agit. ꝛ vt possibilis: patit. ¶ Scda qstio. An i-
tellectus sit itelligibilis? si eñ seipm per se ꝛ sine specie in-
telligat: cur ꝛ de aliis nõ ita futur sit? ꝛ alia p se intelligat?
Si vero mixtus/ spẽmq; hñs se intelligit: igr aliquid hẽbit
qd ipm (sicut cetera) facit intelligibilē. ¶ Rńsio. Diximus ipz
pus scdm aliquid pati: ꝛ esse potētia quodāmō itelligibilia:
actu vo priusq intelligat: nichil. Quēadmod tabula: in qua
nichil actu scriptū est. Hinc ipm (vt cetera itelligibilia) intelli-
gibilē esse dicim'. Et in seiūctis a materia idē est intellect'
et qd intelligit: vt idē spectatiua scia ꝛ actu scibile. Non tn
semp noster intellect' intelligit: nam nõ semp fact' est i actu
vt sciens: ꝛ per se consyderandi virtutē hñs. In iis vo for-
mis: que materie addicte sunt ꝛ cõiuges: nõ idē esse potest i
tellectus ꝛ qd intelligit. est eñ intellect' sine materia. Ta-
lium tamen vt intelligibiliū potentia intellectus ē: ꝛ earum
vnaqq; reuera erit intelligibile. Scdi cap. note.
¶ Intellect' potentie/ intellect' possibilis/ passibilis/ patiēs
¶ Abiūctus: a materia. ¶ Impassibilis: q' nichil vnq in se
recipit. ¶ Immixt' / nullā rer spēm i se tenēs. hoc eñ ipassi
bilitatē ɔseqt ¶ Id vere ē/ cui' sba flura nõ ē/ dissolubilis atz
deficiēs vnq ¶ Intellect' q vere ē/ intellect' rõnalis ¶ In
tellect' quo remiscimur/ intellectus sensualis / imaginatio.

Tcdm cap: ɔtinet vnā ɔclusionē. 7. intellectus agen
tis ppietates/ et. 1. vtriq; ꝛ agenti ꝛ patienti cõem
Unā questionē ꝛ eius solutionē. ¶ Cõclusio. In-
12 tellect' duas actus ꝛ potētie obtinet dras ¶ Nam quecūq;
natura fiūt: eor aliquid vt materia ē: ad oia que in illo ge-
nere fiūt potētia. aliquid vo forma: illor (que fiūt) effectiuū
principiū. Ita igr erit in aia atq; has aptare ɔueniet dras.
Est eni itellect' hic in oia fieri: ꝛ oimi telligibiliū potentia
vt in sensibilib' oim sensibiliū matia. hic vo in oia facere/ in
telligibiliūq; oim effectiuū pncipiū. vt oim rer nataliū for
me ꝛ act'. et hūc intellectū agentē nūcupam'/ illū vero intel
lectum põe. Et intellectus agens rerū notiones in intelle-
ctum potentie inducit: vt habitus/ et species et vt lumen.

Quodāmodo enim lumen existentes colores actu facit. ita intellectus agens susceptis materialibꝰ et singularibus no tionibꝰ :eas distinguit/distinctasq; apparere facit. Et noti ones vniuersales nūc has/nunc illas:efformat: que nūq̄ si ne ipsō(vt neq; sie luie colorū varietas)appareret. ¶ Septē intellectus agentis ꝓprietates. Est abiūctus/impassibilis 13
imixtus/eius substātia est actus/intellectu potētie honora=bilior ē(est enī agens honorabilius patiente et spēs et forma honorabilior materia) idem intelligens et intelligibilis vt scia actu et quod scitur/est intellectu pōe tempore poste rior:q̄ nō q̄pmū est intellectus potētie:intelligat. et cū tūc nō intelligat:postea intelligit.nō tū oino posterior est: neq; quidem tēpore. Nā substātia semp adest: actione vero non semp. Et intellectus solū id separabile est:quod vere est.atq; id solū imortale atq; ppetuū. ¶ Questio cur post mortē nō 14
reminiscimur ¶ Rñsio Intellectus qui separatur:vere est im passibilis/nullaq; dissolubilis morte.is vero quo reminisci mur/et sine quo aīa non reminiscitur(mō cū liceat vocare intellectū)passiuꝰ est:morteq; dissolubilis. Hinc merito post mortem nō reminiscimur.

Tertii cap. note.

¶ Verū et falsu;ꝓpositionū passiones. ¶ Intellectꝰ pōa/ intellectꝰ actus. ¶ Tēpꝰ indiuisibile/Atomꝰ/idisibile tpis.

Ertiū cap.ptinet duas opationes intellectus.tres mōs indiuisibilis.et vnū correlariū. ¶ Due intelle ctus opationes. ¶ Prima. Primū intelligit sim= 15
plicia:que 10. pdicamētoꝝ generibꝰ sunt digesta. circa que nō est verū aut falsum. ¶ Scōa est simpliciū cōpositio: vt ex quibus fiat vnū. Cōponit enī simplicia intellectꝰ:non si cut aceruū:sed taliter vt ex ipsis simplicibus notionibꝰ dis=sociatis atq; discollectis vnū efficiat. similisq; ē ei mēbroꝝ cōpositioni quā Empedocles cecinit a concordia factā. Si cut enī apud Empedoclem non omne mēbroꝝ in vnū con=gestū cōponit aīal:ita neq; ois notionū cōgeries facit com positionē. Et hec cōpositionū vera est: vt qua cōponit Dia meter Asymetro.hec vero falsa vt qua cōponit Diametru; symetro. Et iterū cōpositionū hec pteritorū est:q̄ intellectꝰ res ipsas factas/genitasq; intelligit. Hec psentiū:q̄ res ip sas intelligit vt pñtes et quasi psenti coassistentes Atomo.

Hec ꝟo futuroꝝ:qua res tanq̃ gignẽde ⁊ future concipiũ-
tur.vt ĩtellectus apꝑhendit ꝙ Cleon fuit albus/ Cleon est
albus/ꝙue futurus est albus. Et que hoc modo coniuncta
sũt:contingit negatione diuidere oĩa:atq; ita intelligere:
Cleon nõ fuit albus/ non est albus/nõ erit albus. Est enim
negatio:diuulsioni/diuisioniq; simillima: ⁊ affirmatio cõpo
16 sitioni. ¶ Tres indiuisibilis modi. Primo indiuisibile ẽ qđ
neq; actu neq; potentia diuidi potest. Scđo qđ actu indiui
sibile ẽ:potentia ꝟo diuisibile.vt linea/supficies/corpꝰ/tem
pus ⁊ oĩe continuũ. Tertio đr indiuisibile:nõ scđm q̃tita-
tem sed scđm spẽm.vt homo. Et cũ intellectꝰ intelligit indi
uisibilia ꝑmo vt imateriales formas:vtrũq; ⁊ intellectus ⁊
tẽpus indiuisibilia sunt. Et cũ idiuisibilia scđo vt longitu-
dinẽ:tũc actu idiuisibilis est intellectꝰ:⁊ tẽpus indiuisibile.
Non eñ magnitudinis hanc ꝑtem ꝑus ⁊ illaz posterius in-
telligit:sed totam simul. Nam tũc nõ vnam:sed plures itel-
ligeret magnitudies. Si tamen eam diuellit: pariter diuel-
let ⁊ tempus:⁊ in tempore intelliget. Et indiuisibilia tertio:
intelligit notione anime indiuisibili:et tempore indiuisibili.
Et non intelligimus quomõ voces ⁊ vobabula diuidue ꝓ-
feruntur: per accidens tamen intellectionẽ diuiduam esse ⁊
nõ suapte natura: sed vocabuli culpa (quod cum mora vo-
cisq; ꝓtractione effertur)concedere:nichil apparet incõmo
di. Et cum in oĩ magnitudine ⁊ qđ secari potest insit ali-
quid impartibile:quod separari non potest/ ⁊ qđ vnũ ⁊ con
tinuũ esse efficit.vt pũctus longitudinẽ vnam/⁊ nunc tẽpus
vnũ.huiusmodi impꝑtibilia vt ꝑuationes apprehendit intel-
lectus. quẽadmodũ malum et nigrum ex suis quodãmodo
17 apꝑhendit ꝯtrariis ¶ Correlariũ. Quo fit vt ĩtellectus no-
ster potentia sit cognoscens. Nam si quis est potentie non
nixus/suoq; iunctus cõtrario (potentia eñ actui quodãmõ
cõtraria est)is semꝑ seiꝑm cognoscit: et eius subã maxime
actus est/⁊ ꝓprie maximeq; separatꝰ:reꝝ ꝑuationes/ꝯria/⁊
iformia haud intelligẽs.ꝑinde atq; si oculũ fingas semper
videntẽ/⁊ auditũ semꝑ audientẽ: nũq̃ hic silentiũ percipit:
ille vero tenebras ꝑsentiet nũq̃.est igitur intellectꝰ qui pri-
uationes apprehendit et contrariũ ex contrario:potẽtie ni-
xus/ suoq; quodãmodo iũctus ꝯrio. Et sicut oculus circa
ꝓprium visibile nõ errat:ita neq; intellectus fallitur cũ q̃d

ſimpliciũ tractat: vt formas ſine matia. At ſi enũciatvt affirmat alterũ de altero:ſepe ipſũ falli cõtingit/ falſũq3 dicere. Queadmodũ oculũ iudicãdo hoc vel illud eſſe albũ: ꝑſepe falli contingit. Quarti cap.note

¶ Pupilla/oculi ſpherula per quam viſio completur.

q Uartũ cap.cõtinet.10.ſenſus ⁊ intellectus cõuenietias atq3 compatões. ¶ Decẽ ſenſus ⁊ intellectꝰ cõuenientie atq3 compatões. Etſi intellectus lõge dignitate ſenſũ añcedat:multa tñ cũ ſenſu cõmercia/multaſq3 cõuenientias tenet. ¶ Prima. Sicut ſenſus põa: actu ſenſu tpe prior eſt:⁊ idem ſenſibile actu/⁊ actu ſenſus: ita itellectꝰ potẽtia:itellectũ actu tempore preuenit: et idẽ ſcibile actu/ actuq3 ſcia. ¶ Scða. Queadmodũ ſenſus neq3 proprie paſſio/alteratio/motuſue eſt:(Nã motus actus eſt ĩpfectus: actio autẽ ſenſus:abſoluta ſemꝑ/ꝑfectaq3 habetᷣ)ita neq3 intellectus:paſſio/alteratio aut motus eſt:ſed ꝑfectio quedã ¶ Tertia. Sicut ſenſus aliqñ ſimplex vt flauũ apprehẽdit: aliqñ vero alterũ cum altero nectit vt cum flauũ apprehendit pariter et dulce:ita intellectus interdũ ſimplicẽ rei eſſẽtiam intelligit:interdum vero eam cum altero nectit/⁊ dicit eam pulchrã aut bonã eſſe. ¶ Quarta. Sicut ſenſus cũ ſolã flauiciẽ apprehendit:neq3 appetit neq3 fugit:cum vero coapꝑhendit dulce aut amarũ: protinꝰ appetit aut fugit:hunc in modum intellectus ſolam ſanitatis eẽtiã neq3 proſequitur neq3 fugit:ſed ſimulatq3 ſanitatem cum bonitate iunxerit:proſequitur. Quantum enim voluptas in ſenſu:tantũ bonitas operatur in intellectu. et qñtũ in ſenſu dolor:tm̃ põt in intellectu malitia. vt em̃ ſenſus voluptate trahitᷣ/ refugitq3 dolorem:ita intellectus bonitate:maliciãq3 repellit. ¶ Quinta. Sicut in ſenſu appetitiuum aut fugitiuũ a ſenſitiuo aut a ſeinuicem ſeiuncta non ſunt:ſed eſſe/ſolaq3 ratõ altera eſt: itidem ⁊ ĩ intellectiuo proſecutiuum/refugitiuũq3. ¶ Sexta Queadmodum cum ſenſus ſenſibilia vt voluptaria apꝑhendit:proſequitur:cũvero triſtia atq3 dolorifica:fugit:ita quoq3 cum intellectuali anime quedam ſimulacra(que phantaſmata dicuntur)aſſiſtunt:que cum bonitate aut malicia affirmãdo aut negãdo nectit:totiens aut ꝓſequitᷣ aut fugit. neq3 em̃ ſine Phantaſmate intelligit anima. ¶ Septima. Sicut aer motus mouet pupillã/ ⁊ pupilla interiorẽ ⁊ abditũ ſen-

18

sum:⁊ aer motus mouet auditū/⁊ auditus consimilr̄ eundē introrsus sensum:qui subiecto vnᵘˢ est ⁊ in medio cōstitutus vt centrū:rōne tamē multa.est eñ ille:qui prius positus est discrimen albi ⁊ dulcis apphendere.⁊ nō modo duoꝝ:sed ⁊ triū et.4.⁊.5.sensuum:sensibiliū discrimia diiudicat:ita ad phantasmata itellectus sese habet. Nichil eñ refert iudica re nō similia:⁊ iudicare ꝯria.vt si ita a album ad b nigrū:sicut c album ad d dulce:⁊ apprehendens a ⁊ b idē subiecto sit:ita apphendens c ⁊ d idem subiecto erit.⁊ ita transmuta to apphendendi modo.❡Octaua.Sicut sensus simulacris vtitur seruatis:⁊ mouet aial absentibᵘˢ sensibilibᵘˢ:ita itellectus saluatis phantasmatibᵘˢ.inuenitq₃ in ipsis qđ ꝓsequat aut fugiat.Et sepe ex p̄teritis aut p̄sentibus futura coniectat:deliberatq₃,ꝓsequi aut fugere. Et hic intellectᵘˢ q̄ modo,ꝓsecutionē/modo fugam molitur:practicus/ actiuus/ac administratiuᵘˢ nomiatur.Cōtemplatiuᵘˢ vero nichil mouet:ipsa rei apprehensione conspectioneq₃ contentus.❡Nona Sicut voluptas ⁊ dolor ad sensū/bonū ⁊ malum ad intellectum actiuū:ita se habet veritas ⁊ falsitas ad ipsum contēplatiuū.❡Decima.Sicut sensus nō separate cognoscit:ita intellectus aliqua vt simū scđm ꝙ simū intelligit non separate.nō eñ simitatē a naso precidere potest:quādoquidē na sum in suo esse/suaq₃ diffinitiōe claudat.est eñ simitas nasi cauitas.Mathematica tamen ⁊ in quibᵘˢ vtitur abstractiōe:aliter intelligit. Tametsi eñ reipsa:mathematica separata nō sint:ea tamen vt cogitatione ⁊ intelligētia separata sine materia respicit.Et oīno intellectᵘˢ qui purus actus ē:abso lutissima/atq₃ abstractissima intelligit. Utrū aūt intellectᵘˢ qui non omino separatus est:aliquid intelligat eaꝝ formarum que omino a materie consortio imunes sunt ⁊ absolute:alius ⁊ alio loco futurus est sermo.

Quinti cap.note.

❡Sensibilia/que sensui sunt peruia. ❡Intelligibilia/que capiuntur intelligentia.❡Actu scientia/intellectio.❡Res actu scite/que in aia existes:actu sunt deprehense. ❡Res actu scite/actu scibilia.vt actu sensᵘˢ ⁊ actu sensibilia.❡Sēsum esse sensibilia ⁊ aiam oīa/ est sensum:actu sensibilia i se

cõtinere/ſenſibiliũq; ſimilitudine indui:ꝛ aĩam rerum oĩm notiones ꝛ ſimulacra cõtinere/ꝛ vt oĩm indui/ĩformariq; ſimilitudine:que res ipſas eam quodãmõ videri et apparere facit ¶ Phãtaſmatis/phantaſmatibus. 19

Quintum ca. cõtinet tres concluſiones ꝛ vnũ correlariũ ad ſcd͂am. ¶ Prima cõcluſio. Aĩa quodãmodo oĩa eſt. ¶ Nã oĩa aut ſenſibilia aut intelligibilia

q

ſunt:q̄ omnia ſunt ſcibilia/intellectuq; apprehenſibilia. Atq̄ actu ſciã:nichil aliud eſt q̃ res ipe actu ſcite. vt ſenſus actu nichil aliud eſt q̃ ipſa actu ſenſibilia. Eſt igiꝰ aĩa quodãmõ oĩa vt ſenſꝰ ſẽſibilia. Qð adhuc vt clarius diluceat:ſenſus ꝛ ſcientia diducũtur in potentiã ꝛ actũ. Potentiã quidẽ:cum non in opa ꝛ functõe ſunt:in actũ vero:cum ſuã exercẽt opa tõem. Et cum ſenſus eſt in põa:res ſenſibiles(q̄ ſenſibilia dicimus)eſt põa:ꝛ ſenſꝰ ſẽſitiuũ diciꝰ. ꝛ cu; eſt actu:illa ẽ actu Ita cum aĩa eſt in põa:res itelligibiles põa eſt/ꝛ potens ſcire diciꝰ:ꝛ res ipſe dicunꝰ ſcibilia. Cũ ꝟo eſt actu:eſt ipſa ĩtelligibilia actu. ¶ Scd͂a cõcluſio. Aĩa res ipſe cũ maꝰia nõ exiſtit. ¶ Nam aĩa quodãmõ eſt oĩa. neceſſe igiꝰ eſt aut ĩpa ſit cum materia:aut ipſorũ citra materiã ſpẽs ꝛ forme. nõ autẽ ea ipſa cum maꝰia:vt neq; ſenſus cum maꝰia ſenſibilia. Lapis enim non eſt in anima:ſed lapidis ſpẽs. eſt igiꝰ citra materiã oĩa. ¶ Correlariũ. Quo fit vt aĩa ſicut manus habeaꝰ 20

Ut eni; manꝰ organũ organorũ ẽ ꝛ quo oĩbus vtimur iſtrumentꝭ:ita aĩa ſpẽs ſpẽrũ eſt/et qua omibus vtimur ſpeciebꝰ 21

et formis. itidẽ ꝛ ſenſus ſpẽs ſenſibiliũ eſt. ¶ Tertia. Rerũ ſenſibiliũ ꝛ que ſine magnitudine nõ pcipiunꝰ:ſẽſibiles ſpecies a maꝰia ſepate:intelligibilia ſũt. ¶ Nã hmõi ſenſibiliũ ſiue habitus ſiue paſſiones:ꝛ abſtractoru; atq; mathematicoꝝ vt linee/ſupficiei/circuli/trianguli intellectui habentur vt ſenſibilia ſenſibus. Hac de cã ſi defuerint ſenſibiliu; ſẽſꝰ vt lineaꝝ ꝛ magnitudinũ:neq; diſcet neq; intelliget:fieriue Geometer poterit vnq̃. Et ita ſi defuerit ſenſus alioꝝ ſenſibiliũ. Talia enim cum ſpeculetur intellectus: neceſſe eſt pariꝰ phantaſma aliquod ſpeculari. Phantaſmata eni ſicut ſẽſibilia ſunt:preter hoc q̄ preter materiã exiſtunt. Sed ab affirmatione et negatõe dn̄t. q̄ affirmatões ꝛ negatões vere aut falſe intellectus complexiones ſunt: nõ aũt phantaſmata. Hinc neq; phantaſmata:prime ſenſibiliu; intellectiones 22

sunt:ex quibꝰ constãt affirmatiões ⁊ negatiões. Non tamẽ
he ꝓme itellectus notiones sine phantasmatis existunt.

Primi cap. scđi tractatus note

¶ Cupiditas/animositas/voluntas:vis cupiendi/irascendi/⁊volendi. ¶ Motꝰ/
motus scđm locum eius quod a se mouetur.

Secũdus tractatus

cõtinet tria cap. Primũ sex conclusiones
25 q̃tuoꝛ rõnes ad scđam.duas ad tertiam.et
tres ad scđaꝫ partẽ sexte. ¶ Prima cõclu
sio. Nũc de mouẽdi potẽtia determinandi
se aptus offert locus. ¶ Nam aĩa duabus
potissimũ differẽtiis discernit atqꝫ diffinit:cognitiõe vide-
licet ⁊ motu. De eaꝺo que cognitionẽ explicet:que sensum/
intellectũ/ discretionẽqꝫ cõtinet:iam ample/diffuseqꝫ disse-
ruimꝰ. De motu igr ⁊ de loco in locũ mouẽdi facultate:nũc
opoꝛtunus determinãdi se ꝓbere videt locus. Et de ipsa q̃-
stio est an pars sit aĩe:a ceteris aĩe ꝑtibus magnitudie/sbie
cto/locoqꝫ differẽs atqꝫ disclusa:an rõne sola.an tota sit a-
nima. Et si pars sit:iteꝝ an sit vulgataꝝ aĩe partiũ:que nũ-
24 cupari solẽt cõcupiscibil/irascibilis ⁊ rõnalis: an alia queli
bet. ¶ Scđa. Aĩa nõ est tribꝰ ꝑtibus cõcupiscibili/irascibili/
⁊ rõnali discerpta /diuisaqꝫ vtvolũt aliqui. ¶ Pꝛimo.quia
quibꝰdiscriminibꝰcupiditas/aĩositas/atqꝫ rõ differant:lice
ret ob ꝯsimilia ⁊ ꝯsimiles differendi occasiões aĩam in infi-
nitas ꝑtes secare. ¶ Scđo.qꝛ vident alie aĩe potẽtie ãplius
q̃ͣ he tres distare. Nã vegetatiua ꝟtus (que ⁊ plantis ⁊ aĩan
tibus cois est)plus videtur a tribus iis differre: q̃ͣ ipse in-
ter se. Et sentiendi virtus similiter.quã neqꝫ rationalẽ neqꝫ
irrationalẽ facile putare possis. In has aũt:aĩaꝫ nõ partiũ
tur ⁊ secant. Minus igitur ⁊ in tres pꝛedictas eam ipsam se
cari debere putandũ est. ¶ Tertio. Non modo sensus:sed ⁊
imaginandi virtus ab his distare videtur.et tamẽ si anima
in has tres partes esset dissecta:imaginariã virtutẽ aut con
cupiscendi facultatẽ/aut irascendi/aut volendi esse opoꝛte-
ret. Sed dicant quã illarum efficiant? ¶ Quarto.appetẽdi
virtus altera potentia ratione esse:ab omibus concederet.

Atqui hanc sequestrare/diuellere/et pcidere incōueniens vi
detur.quod tñ fieri necesse foret.z eius vna ptium in cōcupi
scibili/vna in irascibili/et vna in rōnali abiret.Sunt eni cō=
cupiscentia/ira/voluntas:appetitus.non est igit hoc pacto
secanda anima:sed has ptes(quēadmodum ceteras)sola rō
ne distare/seiunctasqz esse putare opz.Sz nūc quid moueat
animal disquirendum est:z alio quoqz loco de spiratōe z re
spiratione/ sōno z vigilia futuram determinationē relinque
mus ¶ Tertia conclusio.Vegetatiua virtus animal nō mo 25
uet. ¶ Rati enim sunt nonnulli altricem potentiam mouere
ob augmentum et diminumentum que ab ipsa proficiscunt.
Sed id non ita esse ostendimus. ¶ Primo.Quia semper de
loco ad locum motus:alicuius fit gratia/ cum imaginatōe/
prosecutione/vel fuga:modo sponte z nō coacta vi fiat. At
nutritiua virtus z imaginatione caret/et(qui sensum et ima
ginationem sequitur)appetitu. Non igitur vegetatiua vir=
tus animal mouet. ¶ Secundo.Stirpibus inest vegetatiua
virtus.si igitur ipsa essz motiua:ipsis natura aliquod tribu
isset organum ad se de loco in locum transferendum.Nichil
enim in natura sine vsu et ociosum. Id autem factitatuz nō
comperitur.Non mouet igitur vegetatiua virtus. ¶ Quar 26
ta sensualis virtus:animal non mouet.Nam pleraqz anima
lia sensum habent:quibus virtus motiua non adest. Fecissz
enim ipsis natura ad illum exsequendū instrumēta: si nichil
frustra facit/et in necessariis non deficit.nisi forte orbata/la
cessita et mutila excipias.qualia nō sunt hec:vt que augmē
tum et decrementum sumant/pariter et generent. Non igit
sensitiua virtus motiua est. ¶ Quita Virtus appetitiua mo 27
tiua non est. ¶ Eadem cum superiori:ratio duci potest.z cō
cupiscentes et irascentes vt continentes: non sequntur ap=
petitum.et minus rationales:sed intellectū rationēqz sequū=
tur.Intellectus autem(vt modo probabitur)non mouet.
¶ Sexta.Motus a virtute intellectiua non proficiscitur 28
¶ Nam duplex est intellectus:contemplatiuus et actiuus.
sed eorum neuter mouet.Contemplatiuus enim non mouet
quia de singularibus prosequendis fugiendisue nichil cōsy
derat.motus autem psequentis aut fugiētis est.Neqz qdez
actiuus: etsi prosequēdis fugiendisue vis illa consultatrix
presit. ¶ Primo quia sepe cum vis illa que non contēpla=

tur: aliquid horrendum et fuga dignu3 intelligat:ita vt cor tremat/inhorrescant pili:non tamen mouet. Et cum aliquid prosequendũ videat: vt pars altera voluptate prosequendi trahatur:plerũq3 tamen non mouet. ¶ Secundo quia frequenti vsu euenit vt cum ratio ꝑcipiat aliqua fugere: non moueamur.aut aliqua ꝓsequi:itidem nõ ꝓsequamur:s3 spreto rõnis imperio quocũq3 concupiscẽtia trahit sequamur. vt incontinẽtes facere solent. ¶ Tertio.medicus non semꝑ sanat:etsi medendi sciam habeat. Et eques nõ semper equitat:etsi equestrem possideat disciplinam. Itidem neq3 prudens consultãs semꝑ mouebit:quasi alterius sit.ꝓpriu3 mouere ꝙ sciẽtie ⁊ cõsultationis: ⁊ sciendi/ consultandiue facultatis. Non igitur vis intellectiua mouet

Secundi cap.note.

¶ Recta/que suam naturã sequẽdo: prudentie limites non excedunt. ¶ Recta ⁊ non recta/que illis sua natura nõ astringũtur: etsi aliquãdo illos limites obseruent. ¶ Specie/ratione. ¶ Rõnalis imaginatio/intellectus. ¶ Sensualis.vo/ Phantasia.

Cõm cap.ꝑtinet q̃tuor ꝯclusiones.vnũ correlariũ: vnã questionẽ cũ altero correlario ad tertiã.⁊ vnũ

29 correlariũ ad quartã. ¶ Prima ꝯclusio.hec duo:intellect⁹ ⁊ appetitus aial mouent. ¶ Sub intellectu:phantasiam ⁊ imaginationẽ cõphendimus. Nam homies plurima ex parte imaginatione:potiusꝙ disciplina ⁊ consilio regunt. Et cetera animalia(quia prudẽtia carent)soli⁹ phantasie visum habent. Et nos de intellectu practico intelligimus:qui a contemplatiuo:fine differt. Nam contemplatiui finis sola veritatis inspectio est: practici.vero ⁊ administratiui appetitio atq3 prosecutio. Et ꝙ hec duo moueant patꝫ. Nam omnis appetitus propter aliquid est: aut prosequendum aut fugiendum. Et cuius est appetitus: hoc principiũ est practici/consultatiuiq3 intellectus. Ultimũ enim ⁊ in qđ resoluitur actionis principium. Igitur cum actiua cognoscens virtus mouet: appetite rei gratia mouet. Non igitur sine appetitu mouere põt. Nõ inmerito igr hec duo:itellect⁹

30 ⁊ appetit⁹ aial mouent. ¶ Scđa.intellectus ⁊ appetitus vt

vnū mouens mouent. ℭ Nam vnu3 est quod vt obiectū mo
uet appetibile sc3. est enim principiū. et illius gr̄a itellectus
non sine appetitu mouet: sunt igit̄ vnum mouens. Si eñ vt
duo mouerent: non scd̄3 cōem vtrisq3 sp̄em motus mouerēt
s3 hoc vna specie: illud altera. quod nō fit. Cum enim ratio
mouet: cōsimilit̄ voluntas mouet. Est enim voluntas appe=
titus. non tñ cum appetitus mouet: rōem mouere op3. Nam
cōcupiscentia ꝛ ira appetitus sunt: qui sine rone (vt cū ima=
ginatōe) tñ mouere possunt. Hoc tamen inter rōem ꝛ volun
tatem parte ex vna: phātasiā/ꝛ appetitū parte ex altera int̄
est. ꝙ rōnalis itellectus ꝛ voluntas semper recta sunt: phan
tasia vero et appetitus recta et non recta. ℭ Tertia nō omē 51
bonum: appetitum mouet ad aīal mouendū. ℭ Nā appetibi
le ita mouet appetitum. Appetibile autem hic dicim⁹ qꝺ bo
num est aut bonum apparēs/cōtingēs et in nr̄a potestate. nō
autem omne bonum: tale est. Nō igit̄ omne bonū: appetitu3
ciet ad animal mouendum. ℭ Correlariū. Hinc fit vt iterū 52
non equa fuisse dinoscat̄ triptita aīe diuisio in cōcupiscile3/
irascibile3 ꝛ rōnalem. Nam appetitiua vna est: que cum pra
ctico itellectu aut cum imaginatiōe animal mouet. nō itaq3
hoc pacto fuit anima secanda. sed si secanda fuisset: lōge in
plures pticulas (vt dcm̄ ē) secāda fuiss3: vt vegetatiuā/ sensi
tiuam/appetitiuam/intellectiuā cōtemplatiuā ꝛ actiuā. que
plus differre adinuicem videntur: ꝙ̄ cōcupiscibilis ꝛ irasci
bilis. ℭ Questio. Si appetitiua virtus vna sit in nobis: quo 53
pacto euenit nos appetitus sentire cōtrarios? ℭ Rn̄sio. Si
cut potentia sentiendi vna est: qnq3 diuersis vsa sensuū sun
ctōnibus: ita appetendi virtus vna est: in tres diffusa actus
cōcupiscētiā/iram/atq3 rationem. Et quotiēs ratio aduer
satur/contraq3 it cupiditatibus/ꝛ ire: hos contrarios appe
titus in nobis experimur. ℭ Correlariū. Quo fit vt hec ap=
appetituum dissentio his solis aīantibus accidat: que itelle
ctum habent ꝛ temporum discretionem. Nam cōcupiscētia
cū pn̄s delectabile et qꝺ titillet attendit: tanꝙ̄ summū boni
sit sceleri manus datvictas: quia nichil de futuro preuid3: in
tellectus vero futurum prospiciens exitum atq3 finem: ipsā
retrahit/suoq3 renititur vicio. Et hinc illa appetituū in no=
bis dinoscitur pugna. ℭ Quarta vnum est specie mouēs qꝺ 54
non mouetur: et vnū sp̄e quod mouet et mouetur. ℭ Nā pri

mum est appetibile/quod appetitum ciet:pellitq3 et non mo
uetur. Scđ3 est appetitus qui (vt dictū est) ab appetibili me
diante intellectu aut imaginatione excitať: qui et mouz ani=
55 mal. ¶ Correlariū. Hinc fit vt ad parandū motū: q̄tuor re=
q̄rant. mouens quod et primū imobile vt bonū. mouēs qđ
et idem mouetur vt appetitiuū. qđ moueť vt animal. et quo
mouetur vt sensibile ⁊ corporeū organū. de quo ī eo loco (q̄
de opibus corporis et aīe coibus) diligentius ꝯsyderandū ē.
hmōi enī corporeū organū tubera/vertebra/ cōcauaq3: ad cō
missuras et compages tenet. Est et iunctura cois parti qui=
escenti ⁊ mote rōne dissidens: reuoluiturq3 vna ps in alteri=
us concauo. ⁊ motus ille pulsu ⁊ tractu cōpletur. Estq3 ali
quid circa quod reuoluiť (vt in circulo) quiescens. S3 hacte
nus satis dictū est quo mō appetitiuū (quod nō sine imagina
tione est) vt tale: aīal mouet. ⁊ imaginatiōem intelligim⁹ aut
rōnalem que in hominibus repitur: aut sensualē que ⁊ in hoi=
bus et in aliis cōspiciť aīantibus.

Tertii cap. note

¶ Appetitus in nobis qui cum ratione ⁊ syllogismo habeť/
est voluntas: que ⁊ appetitus rōnalis noiať. ¶ Qui vero p̄=
ter opinionem ⁊ syllogismū in nobis est: ꝯcupiscibilis et ira
scibilis est. quem ⁊ appetitū sensualem/irrationalē/brutū q3
dicere consueuerunt.

Ertium cap. cōtinet tres questiones. ⁊ earū soluti=
56 t ones. ¶ Prima q̄stio. a quo impfecta aīalia vt mu
sce ⁊ vermes (quibus diximus prius non adeē phā
tasiā) moueanť? ¶ Rn̄sio. sicut illa indeterminatū hn̄t et va
gu3 motū: ideťminatā imaginatōem hn̄t ⁊ appetitū. Perfe
ctā enim phantasiā eis adesse negauimus. Videť enī ipis le
titia ⁊ tristitia inesse: quare ⁊ cōcupiscentia ⁊ appetitus. qui
bus etiam imaginatōem phantāsiāq3 indeťminatam ineē cō
57 cedim⁹. ¶ Scđa. Cum imaginatio sensualis ceťis aīantib⁹
q̄ se mouēt insit: hoib⁹ đo ⁊ sēsualis ⁊ rōnal': q̄ hap an sēsual'
an rōnalis mouet in hoie? ¶ Rn̄sio. Cum doceri volumus
ex duabus quantitatibus vtra earum fuerit maior: certa cō
stitutaq3 vtimur mēsura: vt palmo aut cubito: vt huiusce rei
certitudinē experiamur. Ita duob⁹ propositis cupiētes co
gnoscere vtrum eligibilius sit: nos aliquid vnum vt delecta
bile aut vtile loco mensure (ad quam ea conferamus) consti

tuere oportet. Et in nobis appetitus vnus cum ratione et syllogismo habetur: est & vnus qui est pter opinionē & syllogismū. Et vehementior & valentior debiliorē rapit & supat. hinc sepe euenit vt rōnalis moueat irrōnalem: cum vehemētior fuerit. Euenit item & sepe versa vice irrationalē mouere rationalem atq; secum rapere: cum ipse vehemētior fuerit. Non quidem q̄ debilior suū motum deserat: sed alteri[9] fortiore & validiore motu rapitur. Quēadmodum in spheris celestibus sphera (que vltimum celi ambitum coercet) orbes planetarū: motus pernicitate & velocitate precellēs secum rapit: suos tamen in contrariū circuitus efficiunt. Ita est & in nobis. Hoc tamen interest: q̄ in mundo semp is motus vincit: qui natura eminentior & nobiliór est & alios secū rapit. vt is qui primo & supremo attribuitur circulo. In homine vero fit plerūq;: vt natura superius pstantiusq; ab inferiore superetur/ vincatur/ atq; rapiatur. vt incontinentiū constat argumento. & tribus cognoscantur agitari motibus inferioris/ superioris/ & quodāmodo tertio raptus. ¶ Tertia questio. ¶ Cum duplex sit extimatio siue apprehensio: hec vniuersalis. vt om̄e liberalitatis opus honeste fit & fieri debet. hec vero particularis vt huic philosophie operam studiose nauāti & quidem indigenti erogare: liberalitatis op[9] est. que har: motum imperat? ¶ Responsio. Utraq;. s; vniuersalis minus: vt que stando quiescendoq; magis: moueat. & ab actione remotior. Particularis vero magis vt que actioni vicinior/ ppinquiorq; imineat. 38

Primi cap. tertii tractatus note.

¶ Incorruptibile animal addit: propter eos qui celum imo verius mundum animal esse asserunt: cui tamē nullum sensum tribuunt vt Timeus. Ait eī. Nec oculis indigebat: q̄a nichil extra (quod cerni posset) relictum erat. Nec auribus: cum nichil superesset foris: qđ audiretur. Nec erant aere circunfusa externa mundi: vt respirationē requireret. Nec membris quidem talibus opus erat: per que noua alimenta susciperet: aut decocti cibi excrementa emitteret.

III

ertius tractatus continet duo cap.
Primum continet sex cõclu
siones. Unum correlarium ad quintaȝ. Et
quomodo aialia a longe sentiãt post sextã
39 ¶ Prima conclusio. Quicquid viuit: a ge
nerationis initio ad suum vsqȝ obitũ/inte-
ritũqȝ vegetatricem aiam retinere necesse
est. ¶ Nam omne tale a sue generationis initio ad statũ (mo
do impedimentum tollatur) augescit/statum habet: post quẽ
ad obitum vsqȝ minuitur. Id autem sine alimento fieri ne-
quit. Inest igitur ipsis suo toto durationis tempore vegeta
40 trix anima. ¶ Secunda. Non oĩbus viuentibus presto adeẽ
sensum necesse est. ¶ Nã plantis non adest: etsi vitã posside
ant. Earum enim corpus nimis simplex/terreum/ et ad sen-
tiendum ineptum. Non igitur habent tactum. quo non habi
to: vt ceteri deficiant necesse est. Sine enim tactu: sensum vl
41 lum haberi impossibile est. ¶ Tertia. Omne animal sensum
habet ¶ Nam omnia que natura subsistunt: propter aliquid
sunt: et natura nihil temere et frustra facit. habebunt igit̃ sẽ
sum que progrediuntur et que se de loco in locũ transferũt
vt cibum a longe sibi queritent et acquirãt: alioquin sine ca
rebunt/aliqȝ non poterunt. Et pariter sensuȝ habebunt que
sedi nixa alio se transferre nequeunt: vt coniunctum discer
nant alimentuȝ. Neqȝ licet dicere corruptibile animal motu
preditũ: intellectũ hr̃e sufficere ad discernendũ: et sensũ non
habere. neqȝ quidẽ incorruptibile. nã aut id sic melius esset
corpi aut aie. non aũt aie: q̃a nõ meliꝰ sine ipso itelligit neqȝ
42 itidẽ corpi: qđ ꝑpter sensꝰ aialibꝰ datũ esse videt̃. ¶ Quarta
aialis corpus simplex eẽ ipossibile ẽ. ¶ Nã si simplex esset:
tactũ nõ hr̃et. tactũ aũt: ipsũ hr̃e necesse ẽ. Nõ igit̃ corpꝰ sim
43 plex: sȝ cõpositũ mixtũqȝ hȝ ¶ Quita. tactꝰ maxie aiali neces
sarius est. ¶ Nam cum animal corporeum sit: ipsũ proxima
contingere corpora necesse est. oportuit igitur ipsum muniri
tangendi facultate: qua salubria ab officientibus discernere
queat/salutẽqȝ suam efficiat. alioquin vitã nõ saluat. Fit enĩ
tactus per q̃ddã internũ. quõ igit̃ dinoscereȝ aial ea que pro
sunt vt ꝑsequatur: et ea que officiunt/nocentqȝ vt fugiat si
ne tactu: quo p̃sidio destituta aialia: vt statim depereãt ne-
cesse est. De visu autẽȝ/auditu ⁊ odoratu nõ ita fit: sȝ medio

quodam hauriuntur extraneo. ¶ Correlarium hinc fit vt 44
gustus quodãmodo animali sit necessarius. Nam gustus vt
tactus quidam est: et alimentũ tangere necesse est. Est igit
(vt tactus) quodãmodo necessarius. ¶ Sexta conclusio. vi 45
sus/auditus/ et odorandi sensus non sunt vt tactus necessa-
rii. ¶ Tactum enĩ et gustũ diximus aiali necessarios: ꝙ ta-
ctus alimenti sit sensus. sine quo non contingit animal esse
posse. non autem de visu/auditu/aut odorandi sensu ita est.
Color enim/sonus/ et odor alimentum non prestant/augmẽ-
tum/ et decrementũ. et natura pleraqꝫ aialium his sensibus
non muniuit: sed boni gratia aliquibus ipsos addidit. et po-
tissimũ progressiuis: que a longe victum queritant. Nec mi
rum. nam hoc horum sensuum presidio ipsa saluari necesse 46
est: neqꝫ ad suam salutẽ tactus munitio sufficeret ¶ Et si q̃-
ras: quomodo a longe sentiant vt videant/audiant/odorẽt?
¶ Dicimus sensibile mediũ mouere: medium vero motum
ciere/mouereqꝫ sensum: perinde atqꝫ si mouens aliquid pel
lat: quod pulsum alterum pellat. sicut p̃mum mouens a nul
lo pellitur: et vltimum pulsum solum pellitur et non pellit:
media vero nunc plura nunc pauciora et pellunt et pellũtur:
sic in sensatione. hoc excepto ꝙ in huiusmodi sensus altera-
tione: vnum manens et in eodem loco: alterat. pellens autẽ
locũ mutat. Quẽadmodum cum cere sigillum imp̃mis: q̃tũ
pellendo cera cedit: sigilli vestigium profunde tenet. vbi vo
non cedit vt lapis: nõ retinet. ita et aqua et aer et maxime aer
vnus et idẽ manens patitur: et sensum mouet. Et ita dicere
satius videtur q̃ꝫ putare dum videmus oportere radios ab
oculis egredi: qui a colore et figura passi/ et densitate reper-
cussi: ad oculum redeant. At leuis et complanatus aer vnꝰ
infractusqꝫ manens coloribus et figuris affectus: meliꝰ di-
cetur visum icere et sensum coloris et figure facere: haud se
cus q̃ꝫ si sigillum ad finem vsqꝫ ingrederetur cere: illic si-
gilli vestigium relinquens.

Secundi cap. note.

¶ Corpus simplex est/quod vnius solius haberet elemen-
ti contemperamentum.

Ecundū ca. cōtinet tres cōclusiones. et vnum cor=
47 ſ relariū ad ſcđam ¶ Prima cōclusio. Aialis corp⁹
simplex esse ipossibile est. ¶ Simplex itelligo igne
um/aereum/aqueum/aut terreum. Nam sine tactu anial esse
non potest: neqꝫ aliorum sensuum vllum habere. Atqui ta=
ctus simplicis corporis esse non potest: etsi visus/audit⁹/o=
dorat⁹ possint. vt aquei ꝛ aerei: ꝓ q̄ vt media sentire faciūt. ta
ctus enim per intraneū: et tangendo ipsa ignea/aerea/aq̄a ꝛ
terrea sentit. Hinc tactus nomen ei inditūꝫ est. aīalis igitur
corpus simplex esse non potest. At tibi forte videri possꝫ ter
reum esse posse. sed sane ita esse nequit. Naꝫ tactus suscepti
uus est oīm tangibiliū vt medietas quedā: et non solū diffe
rentiarū terre: sed calidi/frigidi/humidi/ꝛ sicci ꝛ oīm tangi
possibilium. Hinc ossa/pili/ꝛ plante non sentiunt: quia trea
48 sunt. ¶ Tertia. Aialia tactu priuata mori necesse est. ¶ Naꝫ
sine eo (vt diximus) neqꝫ aīal esse potest: neqꝫ sēsuū vll⁹ imo
cum sit ille sēsus: aīal eē necesse est. ꝛ cuꝫ sit aīal: hunc solum
49 sensū h̄ri parit opꝫ. ¶ Correlariū. hic fit vt excellentie sen=
sibiliū alioꝝ sensuū: nō aīal corrumpant sed solū sensū nisi ꝑ
accn̄s. excellentie vero tāgibiliū: ꝛ tactū ꝛ ipsū aīal ꝑ se cor
rumpunt. Excellens eni sonus vt tonitrus aīal non corrū=
pit sed auditum: nisi per accidens. vt cum spūs simul cū so
no elisi ꝑcussio aīal exanimet. Neqꝫ excellens visibile anīal
corrumpit: sed visum nisi per accidens. vt cum visu sic tro=
re afficit aīal: vt e vita emigret secedatqꝫ. Et ita de odore ꝛ
sapore. At excellentie tangibiliū calidum/frigidū/humiduꝫ
siccum/molle/et durum: tactū per se corrumpunt ꝛ animal.
Non em̄ corrupto tactu: aīal supuiuere cōtingit. et oīs sensi
50 bilis supexcellentia sensum corrumpit. ¶ Tertia. Solus ta
ctus animali ad esse necessarius est: alii vero propter bn̄ esse
¶ Nam solus tactus aīali (vt viuat) haberi est necessari⁹: et
alii corrupti non interimunt aīal. qui ꝙ ob bene esse anima=
li sint concessi: statim cognitum est. Visus enim additus est:
quo vitam in aere aut aqua aut aliquo perspicuo sibi vendi
cet. Auditus: quo ei aliquid indicetur. odoratus: quo odore
a longe percepto ad alimentum se conuertat. gustus: quo io
cundum sit ei alimentum: et triste refugiat. Postremo lin=
gua adhibita est: vt sapores discernat/vocesqꝫ effingat. Est
itaqꝫ notum solum tactū ad esse animali necessariū esse tri

butum:ceteros vero non ad esse sed ob bene esse.

Trium de anima:complete Paraphrasis finis.

Tabula libri de sensu et sensato.

Finis tabule.

Jacobi. F. Stapuleñ. in librum de sensu
⁊ sensibili Aristotelis Paraphrasis.

Primi cap.

p̃mi tractatus libri de sensu ⁊ sensato note. ¶ Color ꝓprium ⁊ per se a visu perceptibile.
¶ Symbolum/signum/significatiuũ.

Liber de sensu ⁊ sensato duos tractatꝰ
complectitur. Primus quiq; cap. Primũ
tres cõclusiões. duo correlaria ad primã.
et vnũ ad tertiã. ¶ Prima cõclusio. Quo 1
niã de anima ⁊ virtutibꝰ eius vt ab ipsa ꝓ-
ficiscunt determinationẽ fecimꝰ: his suppositis de reliq̃s et
iis que minus explicauimus tam cõibus q̃ ꝓpriis determi
nationẽ facere expediet. ¶ Nam de iis que aialibus sunt ⁊
corpori ⁊ anime cõmunia (que in iis de aia non exacte satis
determinata sunt: aut que illic tacta nõ sunt) apta post con-
syderationẽ de aia incumbit determinatio. Talia autẽ sunt
sensus/memoria aie ⁊ corpori cõmunia: ⁊ fere omibus aiali
bus: quẽadmodũ appetitus/concupiscẽtia/ira/delectatio/tri-
sticia. et he q̃tuor numero passionũ cõiugationes: sõnus vi-
gilia/iuuentus senectus/aspiratio respiratio/ mors et vita:
de quibus nichil illic tactum est. Expediet igitur de ipis de
terminationẽ facere: et quid vnũquodq; eorũ sit: vt quid me-
moria/quid sõnus/vigilia/iuuẽtus/senectus/aspiratio/respi
ratio/quid mors/quid vita et cur vnũquodq; accidat: videre.
¶ Primũ correlariũ. Hanc ob causã naturaľ philosophi: 2
sanitatis ⁊ egritudinis est p̃ncipia iuenire. Sunt eñi he cõ-
munes passiones solis aialibus cõuenientes. Nam sanita-
tem ⁊ egritudinẽ vita carentibꝰ fieri impossibile ẽ. ¶ Secun 3
dũ correlariũ. Et hinc fit vt Medicorũ q̃plurimi auidiuscu
le physicam artem ꝓsequant ⁊ querant. Nam vbi naturales
finiunt: ordiũtur medici. ⁊ ex iis que de natura sunt: sua su-
mit p̃ncipia Medicina. ¶ Secũda. Oia que dicta sunt: cor- 4
pori ⁊ aie cõmunia sunt. ¶ Nã aut hec sensus sunt habitus:
vt memoria. aut passiões que sensibꝰ fiũt: vt sõnus ⁊ vigilia.
aut aial ⁊ pariter corpꝰ ⁊ aiam saluãt: vt respiratio/iuuentꝰ/
vita ⁊ sanitas. aut corruptiones sunt et ꝑuationes: vt respi

rationis ablatio/senectus/mors/egritudo. Sunt igitur hec omnia: corpori z anime cōmunia. Quid enim sit sensus/ ꝓpter quid accidat/quia corporis sit(vt qui corporeo indiget sensorio)z quia aie: satis/appꝫmeqꝫ superius dictum est. Dictū etiam est gustum z tactum: sensuum maxime necessarios animalibus esse. Tactum quidem: quia animal saluetur a corrū pentibus tangibilibus. gustum vero ꝓpter escam. Est eñ sapor ad nutritiuā partem ordinatus. Is eñ sensus iocundū amplectitur alimentū. triste autem z horridū refugit z abbominat. z alios sensus auditum/ visum z odoratum (qui per exteriora media fiunt)ipsis animātib⁹ cōcessos dixim⁹: quo a longe alimentū dinoscentes sibi melius ꝓuideant. At visus et auditus in aialibus intellectu z prouidentia preditis (qualis est homo)altioris boni vt discipline z prudētie gratia sunt. Nam plurimas differentias ostendūt: ex quibus cō templatio consurgit: z circa agibilia/ humanasqꝫ actiones discretio. de quibus hec adhuc adiiciamus. ¶ Tertia ꝯclu=
5 sio. Uisus ad plura per se dinoscenda z ad necessaria: scdm se melior/ ꝓmptiorqꝫ habetur: auditus autē per accidens. ¶ Naꝫ visus multimodas/multiformesqꝫ rerū differētias/ et ad vitam necessarias per se monstrat. Nam omīa corpa colore participāt. z sensibilia cōmunia magis hoc sensu pci pimus. Auditus autem solos sonos et vocū varietates per se ostendit: que pauca sunt. Soni eñ paucis conueniūt z voces ꝑpauca eliciunt. Uisus igitur ad plura per se dinoscenda z ad necessaria: secundū se melior/aptiorqꝫ habetur. Sꝫ quia auditus ad plura per accidens valeat hinc cognoscitur. Nam auditus z discipline z prudentie plurimū cōfert. Sermo enīꝫ solius auditus est ex quo omniū pariter disciplīa: et non modo sonor et color. non quidem scdm se sed scdm accidens. ¶ Constat siquidem sermo ex nominibus: quorꝫ vnū= quodqꝫ Symbolum est/atqꝫ signum. Ut eñ vox vniuciuqꝫ rei sit signum: apte imponi cognoscitur. est igitur auditus
6 per accidens plurium. ¶ Correlariū. Unde fit vt a natiuitate ceci: sapientiores euadant a natiuitate surdis atqꝫ mutis. Est eñ(vt dictum est)auditus sensus discipline. Sed de his hactenus.

Secundi cap. note.

¶ Defluxus/Atomorum resolutio.

Ecundū cap.cōtinet quinqȝ ꝯclusiones. duas ratō
8 nes ad secundā.duas rōnes ad scđam ꝑtem tertie ⁊
vnū correlariū ad quartā. ¶ Prima cōclusio.de or 7
ganoꝝ sensuū natura incūbit deťminatio. ¶ Nam antiq̄ ea
aptabant elementis.Sed cum elementa sunt q̄tuor:sensꝰ ve
ro quinqȝ hoc ipsis īgessit difficultatē:cumā quitū sēsuȝ ap
tare posset.Videdū vtiqȝ expediet an equa coꝝ aptatio fue
rit. ¶ Scđa.Nō ꝓbanda est coꝝ sentētia:qui visū ignē eē po 8
suerunt:vt Timei ⁊ Empedoclis.ꝙ cōstricto ⁊ moto oculo
videať oculus vt ignis fulgere. ¶ Primo. quia si ignis ille
quē ponūt in oculo visibile esset:eadem rōne videri deberet
oculo q̄escente atqȝ oculo moto. aut cām adducāt cur poti
us illic q̄ȝ tunc.Non autē ita videť.nam sentientē ⁊ videntē
non lateret.Nō est igitur ignis. Sed instabunt cur ipso mo
to igiť apparet fulgor:⁊ ipso q̄escēte nō. Facilis et ꝓmpta
responsio est.cām huius nō esse ignē:sed ꝙ leuia corpora mo
ta vt aqua:nata sunt in tenebris fulgere.nō quidē lucē emit
tere.Ita pupilla oculi que in medio oculo nigra appeꝛ:hūc
in modū leuis est:que in tenebris mota ⁊ cōstricta fulget.et
pars a parte deprehendiť:quēadmodū in refractione solet.
et hinc duo aut plura videre apparet. ¶ Scđo.dicunt ipo i-
gne exeunte(quēadmoduȝ lumine a lucerna) nos videre .ꝗ
videre deberemus in tenebris.Et potissimum ignis ille ī te
nebris deberet nobis q̄ȝ in luce:patentior ⁊ aptior fieri.qū-
quidē puꝰ ignis se magis in tenebris ꝓdere soleat:vt torris/
vt flāma.Id aūt sub tenebraꝝ opacitate mīme adhuc conti
gisse conspectuȝ est.Non est igitur oculus ignis:neqȝ ab eo
talis ignis egreditur.Neqȝ satis respondet Timeꝰ ꝙ ignis
ille in tenebris extinguatur.quia alios ignes in tenebris ex
tingui non videmus:sed extinguitur ignis humido et frigi-
do.Est enim calidus et siccus.Et si ignis ille tenebrarū oc
cursu dispariret extinctus: tantomagis per diē in aqua ⁊ in
glacie(in quibus alia ignita extingui maxime perspiciunť)
extigueretur.Nunc autem nichil tale euenit:non igiť respō
det Timeus sufficienter. Et Empedocles fere cōsimiliť sē
tit:duplicem tū videndi modum tangit. Primū ꝙ fiat visio
egrediēte luīe quēadmodū(īquit)noctibꝰ hybernis iter me
ditās lucernā accēdit:parqȝ vt oīm ventoꝝ īpetꝰ a lucerna
arceat:circūducta lucerne tenui mēbrana.Dispgūt etem vē

toꝝ flamina flãmas. Et q̃to lumen hoc velamine circunse-
ptũ se magis diffuderit: clarius illustrat. Ita natiuo lumine
circũquaqꝫ pupille orbem fuso: q̄ se aliquãdo fortius effu-
sum extra ꝓfert ꝛ egerit. nosqꝫ ita videre asserit. Scd̃m vero
modũ ponit: nos scilꝫ corpora que vident̃ eoꝝ defluxibus
9 intueri. ¶ Tertia Democritus oculũ natura esse aqueũ rite
sensit: visionẽ tamen illius esse fulgorem nõ bene putauit.
¶ Q̄ eñ pupilla aquea sit: multa ꝓdunt indicia. Primũ. q̄
ipsa fossa multe defluũt aque. Scd̃m. quia oculi de ꝓximo/
recẽterqꝫ formati: frigiditatẽ ꝛ claritate cetera mẽbra excel
lunt. qđ aque nature maxime ꝯgruere videtur. Tertium est:
circa pupillã albugo pinguis ꝛ sediminosa: aĩalibus sangui
ne preditis ꝛ palpebris oculos obuelantibꝰ concessa: inge-
niose factum a natura: ne pupille humidũ coaguleт̃/ geleт̃qꝫ
Hinc rigente frigore: palpebris contentũ nũq̃ͣ frigere sen-
timus. ꝛ ceteris aĩalibus dura oculoꝝ cooꝑcula ad ipsiꝰ pu
pille protectionẽ natura tribuisse videtur. Sed q̄ non bene
dixerit visionẽ esse fulgorẽ patet. ¶ Primo. q̄ visio est q̃dã
in vidente facta passio. Fulgor aũt accidit q̄ oculus leuis
sit/ sitqꝫ facta refractio. Non igr̃ visio est hm̃oi fulgor. Sed
de iis que refractione apparent nondũ videtur naturã ab
ipsis fuisse deprehensam. ¶ Scd̃o si visio fulgor esset: cur
circa alia corpora: circa que fulgor emicat etiã nõ est visio:
ꝛ ex ꝯsequenti cur illa nõ videant: sed solus oculus? Acci-
dit itaqꝫ videre nõ quia pupilla fulgeat/ aut quia sit aqua:
sed quia ꝑspicua: coloꝝ spẽbus suscipiendis apta. Et licet
ꝑspicuũ esse: cõe sit ꝛ aeri ꝛ aq̃: aq̃ tamẽ durabilior/ ꝑmanen
tiorqꝫ ẽ. Hinc potiꝰ aqueã nature benignitate: possidemꝰ pu
10 pillã. ¶ Quarta. incõuenient̃ dicũt (q̃cq̃d id sit: qđ ab oculo
egredit̃) visionẽ aliquo egrediẽte fieri. ¶ Nã q̃cq̃d id fue-
rit: incõueniẽs ẽ ip̃m subito ad astra vsqꝫ ꝓtendi. Et si nõ ad
astra vsqꝫ ꝓtendat̃: stultũ etiã ẽ alio quopiã ĩ medio putare
ꝯiũgi. Coniũgit̃ ei lumẽ lumini: ꝛ nõ qđlꝫ cuilꝫ. sꝫ satius est
mõ q̃ dictꝰ ẽ: exteriꝰ interiori ꝯiũgi. Est ei vidẽdi virtꝰ iterna
latẽs: ꝛ extiore septa/ circũdataqꝫ mẽbrana. Natũqꝫ id bñ
dꝫ: qđ supiꝰ manifestũ factũ ẽ: colores nõ sine luĩe videri. Et
siue ꝑspicuũ visui ꝛ rei visе mediũ sit aer/ siue sit aq̃: a colore
moueri. a quo moto moueatur oculus. sicqꝫ visionem fieri
11 ¶ Correlariũ. Rationabiliter igit̃ euenit: vt oculus factus
fuerit aqueus. Nam aqua ꝑspicua ẽ. Ipso igit̃ existẽte aqueo

interius lumen suscipiet:et fiet actu ꝑspicuū:poteritq; a sē
sibilibus vt coloribus moueri ꝙ aptissime.qđ etiā ita cōspi=
citur.Et iterum cum illud ꝑspicuū aereū non sit: merito aq̄
um esse dinoscit.Et extremū oculi non est aīe videndi orga
num:sed vis ea interna latȝ/suūq; internū hȝ organū.Hinc
interius ꝑspicuus cōspicit oculus.Et nōnullis in bello cir=
ca tpa vulnerat/:pupille poris abscissis accidit ꝑpetuas sub
ortas fuisse tenebras:sicut extīcta lucerna.ꝙ pupilla iternū
dictū ꝑspicuum:quasi videndi lampas recisa fuerit ¶ Qui= 12
ta.si sentiendi organa quatuor elementis aptari vellem⁹: sē
soriuȝ visus:aque aptare conueniret/auditus:aeri/olfactus:
igni/tactus:terre.et quia gustus quidā tactus est:ipsū itidē
terre aptaremus. ¶ De visu iam dictum est ⁊ de audit⁹ sen=
sorio in iis qui sunt de anima.De odoratu vero:ḋa q̄le quod
odoratur actu est:talis olfactus potētia est.Quod aūt odo=
ratur actu igneum est.Nam fumalis euaporatio:odorem et
suauitatis fragrantiā parit:que quidē ab igne est. sens⁹ igit
odorandi:pōa igneus est.Hinc circa cerebrū(quod ceteris
ꝑtibus corporis humidius ⁊ frigidius existit)sit⁹ est. Et de
tactu: etsi totum corpus obtinere videatur:nullus tn̄ alioꝝ
circa cor calidissimū ⁊ cerebro oppositū:sibi sedem delegis
se videtur.quare si ei aliquod aptandū sit elementū: cuȝ aq̄
visui sit deputata/aer auditui/ignis olfactui/sola terra vt ei
accōmodetur relicta esse videt.itidem ⁊ gustui:cū gustus q̄
dam sit tactus.

Tertii cap.note

¶ Sensus actu/sensatio. ¶ Corpa terminata/corpora opa=
ca:que scđm ꝓfundū:lumen non admittunt. ¶ Coccineus/
purpureus/excellētia rubens ⁊ roseus.

Ertium cap.cōtinet vnam diuisionem.q̄tuor cōclu=
t siones. duas rōes.duos modos quibus antiq̄ me=
dios assignabant colores ad primam.⁊ duas rōnes
ad secundā. ¶ Diuisio.Vnūquodq; sensibiliū dupliciṫ dici 13
tur.hoc actu/illud potentia.vt color actu/color potentia. so
nus actu son⁹ potentia.Et de his vniuersaliṫ dictū est in iis
qui sunt de aīa:⁊ cui⁹ sint sensus.⁊ quō sonus/audibile actu
sit idem auditioni.⁊ visibile actu:visioni. ⁊ ita in ceter/. sed
q̄d eorū sensū actu faciat:nūc expediem⁹.⁊ primo de colore
¶ Prima cōclusio.Color:actu sensū faciens is est q̄ extre= 14

mitas ē ꝑspicui ī corpore teriato ¶ Naz etsi eē ꝑspicuū aeri
τ aque cōueniat: ipsis tamen ꝓꝑum nō est: sed plerisqz aliis
cōueniens/illis plus/his vo min⁹. Et corpora ꝭminata: se=
cundū extremitatē lumen recipiūt/fiūtqz ꝑspicua. Luciduz
eṁ aliquod vt ignis: luminis sui pñtia facit actu ꝑspicuum:
cuiusquidē absentia tenebre sūt. Et ꝙ hmōi color sit ꝑspicui
extremitas: aut verius in ꝑspicui extremitate quia ꝓprie ex
tremitas nō est: dinoscit. ¶ Primo. qr ꝓpter hoc Pytha=
gorici colorē Epiphaniā (quā supapparitionē dicim⁹) voca
bant. Etsi is color: actu perspicuū mouēs τ sensum faciens
in extremitate sit ꝑspicui: cōsimilis tñ nature interi⁹ latentē
credere opz esse colorem: ꝙuis actu perspicuū nō moueat.
¶ Scdo. qr intermiata corpora vt aer τ aqua sepe colorata
videntur. vt rubor rutilans in aurora. Sed nō ꝙ illic verus sit
color. verū ꝓpinquitas aut distantia: talis appentie occasio
est. Nam neqz aer neqz aqua colorata sūt. In colorib⁹ autē
terminatoꝝ siue emin⁹ siue de ꝓpe: ꝑseuerat apparitio. Nō
autē interminatoꝝ corpoꝝ. Est igr hmōi color appens ī cor
pore termiato. Et ꝙ iūctus sit ꝑspicuo indiciū est. quia co=
lores illos sepe ꝑmutari videmus: scdm ꝙ plus aut minus
affuerit ꝑspicui. quodquidē nō ad interiora penetrat. bene
igr dictū est colorē qui videtur: esse extremitatem ꝑspicui siue
potius in ꝑspicua extremitate corporis ꝭminati. Et si quod
ꝑspicuoꝝ colore affectū est: simil'r color in eius extremitate
mouet. quēadmod in ceteris. hoc tñ interest ꝙ etiā internū/
15 atqz in ꝓfundū residens: mouet. ¶ Duo modi quib⁹ antiqui
medios assignabāt colores. ¶ Primus. vt lumē in ꝑspicuo
τ tenebre: ita ī corporib⁹ terminatis albedo τ nigredo. Et me
dios colores inter hos fieri putarūt ex cōmixtione albi et
nigri. quoꝝ vnūqdqz ꝓpter sui ꝑuitatē insensibile est: mediū
tamē oportere nasci colorē. Nam neqz albedinē neqz nigre=
dinē esse necesse est: erit tamen color aliqs: qre medius. Et
quia iterū ipsi misceri cōueniet cū albo aut nigro: ex tali cō
mixtione cōfusioneqz alia enascetur coloris species. Et cum
hmōi valde varie fieri possint ꝓportiones: vt ꝓmo duoꝝ al=
bi τ nigri: qui sine ꝓportione τ tempantia sunt: sed in excellē
tia quadā τ excessu. deinde triū vt albi/nigri τ duoꝝ cōtem
peratoꝝ. τ scdm alios nūeros quoscūqz. Hinc valde mltos
cōtingit medios enasci colores. Et sicut in cōsonantiis se=

cundum ꝓportõnatissimos numeros delectabiles enascunt̃
harmonie:ita scd̃m similes coloꝝ ꝓportões ⁊ numeros:dele
ctabilissimi nascunt̃ colores.vt coccine⁹/punice⁹.Hic euenit
vt sicut pauce sonoꝝ sũt cõsonantie:ita paucos delctãbiles
cõtingat eẽ colores.iordinatos aũt multos:vt oẽs q̃cũqȝ se
cundũ alios sumant̃ numeros ❡ Scd̃s mod⁹ ẽ.medios colo
res apparere:q̃a color colori sit supadditus/⁊ colorẽ colore
videri ↄtigat.queãdmodũ pictores apparere faciũt:colorẽ
colori pigẽdo supponẽtes.⁊ queãdmodũ cõtigit medios co
lores in aqua apparere vno colorato alteri supposito.⁊ quẽ
admodũ sol per se albus appar;:⁊ idẽ caligine aut fumo cõ
spectus:rubicũdus appet ⁊ punice⁹.hac de cã mltos eẽ me
dios colores aiunt.q2 cũ albũ et nigꝝ nõ sint in ꝓportõe ali
qua:ex ipsis adinuicẽ ꝓportionatꝭ medi⁹ nascet̃ color.⁊ cõsi
milit̃ vt in p̃mo mõ ponent̃ in ꝓportione.q̃a semp eoꝝ q̃ sũt
in supficie ad eos q̃ sũt in ꝓfundo erit ꝓportio q̃ si fuerint
duo/tres aut q̃tuor:sicut mutabunt̃ ⁊ medioꝝ ipsoꝝ apparẽ
tie ❡ Scd̃a cõclusio.Prim⁹ mod⁹ medios colores statuẽdi 16
irrõnabilis est ❡ Prio.q̃a sicut nulla magnitudo inuisibilis
est:sȝ quelȝ aliq̃ distãtia visibilis: ita neqȝ albedo ⁊ nigredo
q̃re eaꝝ mixtio nõ faciet mediũ colorẽ:sȝ poti⁹ fiet q̃dã ag=
gregatus color vtriqȝ cõis.q̃ etsi a longe discerni nequeat
poterit forte aliqua distantia discerni. ❡ Secundo. quia mi
xtio non fit iuxtapositione minimorum ad sensum/neqȝ mi=
morum secundum quantitatem. Quia nulla sunt talia:quẽ=
admodũ prius dictũ est. Sed diuisione et minimoꝝ natura
iuxtapositõne(vt est minimuȝ semen/minimus hõ/minimus
equs)et eoꝝ que adinuicem misceri nata sunt. et que ea sint
prius a nobis dictum est.Non eniȝ homo miscibilis ẽ equo
neqȝ color colori.Non igitur huiusmodi commixtione:me
dii proueniunt colores. ❡ Tercia.Neqȝ mediorum coloruȝ 17
quo nobis appareant:secundus approbandus est modus
❡ Nam multi sunt medii colores:quibus nullus superpo=
ni videtur alius color. Et ea que superpositione apparent=
non consimiliter apparent de longe ⁊ de prope. qualiter vi
demus medios colores.Non igit̃ apparent colorũ colorib⁹
substerniculo aut suppõne ❡ Quarta.neqȝ sẽtiẽdũ ẽ)vt pleri 18
qȝ volũt)tł'ia appere corpoꝝ defluxib⁹ atȝ hũc i mod visionẽ
fieri ❡ Nã visio fierȝ corpoꝝ ↄtactu.at meli⁹ fit si color mo

ueat mediũ ꝑspicuũ qð motũ moueat sẽsũ: q̃ hmõi corpoꝝ attactu:nullaqȝ seq̃ videnẽ incõmoda. Non igiẽ hunc in modum visionem fieri/ coloresqȝ apparere probandum est.

¶Sed queres. vnð igr̃ sunt multi ꝛ varii colores: vt hi extremi/hi ꝟo medii: ¶Dicim⁹. Sicut diuersa sũt mixta/mixtoꝝqȝ contemꝑamenta:ita multi ꝛ varii sũt colores:mixtoꝝ ꝛ cõtemperamẽtoꝝ naturã seq̃ntes. Mixtoꝝ em̃ hec simplicũ suꝑabundantiaȝ magis imitãtur/hec minus/ illa ꝟo secundũ ipsoꝝ mĩma cõtemperamẽta seruãt. Et cur coloꝝ/sonoꝝ ꝛ odoꝝ spẽs termĩate ꝛ finite sint:alius futur⁹ ẽ sermo.

Quarti cap. note. ¶Purpureũ/alurgum ¶Ceruleus/Cyanus:subobscur⁹ color q̃si niger:nigro/viridiqȝ medi⁹. ¶Acre/ponticũ. ¶Acidũ/strictiuũ/Stypticũ ¶Coloꝝ ꝛ saporꝝ mutuã hñtes respondentiã dispõnes.

Album	Nigrũ	Dulce	Amarũ
Flauum	Liuidum	Pingue	Salsum
Puniceũ	Purpureum	Acre	Austerũ
Viride	Ceruleũ	Acutum	Acidum

Figura Polygonia/figura multangula.

Quartũ cap. cõtinet. 9. cõclusiões. q̃tuor rões ad q̃rtã. Diffinitionẽ saporis post q̃ntã. Spẽs sapoꝝ ꝛ co
19 loꝝ post sextã. Et q̃tuor rões post nonã. ¶Prima p⁹. Ar de sono ꝛ voce sufficienẽ ĩ his de aĩa deẽminatũ ẽ:de odore sermonẽ facere videẽ idoneũ. ¶Nã de ipo varia fuit ãtiquoꝝ sñia. q̃ q̃d veri/q̃d ue falsi cõtineat:hac deẽminatiõe dilucebit. Que tñ de ipo p⁹ deẽminauim⁹: hic certa ꝛ explorata tenere debem⁹. vt fere cõsimiliẽr de odore vt de sapore sentiendð eẽ:nõ tñ ipsoꝝ eoꝝð eẽ passionẽ. Nã illi⁹ olfact⁹ est: hui⁹ ꝟo gust⁹. Et sapores nobis odorib⁹ certiores/ ꝑfectioresqȝ hñi. Nam odoratũ prauũ ꝛ multĩs aĩalib⁹ ĩferiorẽ habem⁹:gustũ aũt certũ. q̃a tact⁹ quidã ẽ: qui nobis certissimus habeẽ. Idcirco a gustu ꝛ saporib⁹ deẽminationis exordiũ su
20 mere nõ absonũ/ꝑterqȝ rõnem videbiẽ. ¶Scða. Non recte putat Empedocles saporẽ eẽ de natura aq̃: q̃ ĩ aq̃ q̃dã sint minutula corpora de sapoꝝ genere ob suã quid ꝑuitatẽ ĩsensibilia:q̃ suo defluxu sapores efficiãt. Nã fructib⁹ aꝑto soli expositis:sapores mutari videm⁹. itidẽ ꝛ fructib⁹ igne concoctis. Tales autem sapores ab aqua trahere non possunt. Non igitur causantur sapores ex corporeis ab aqua

defluxibus.qui potius humidi resolutione tẽpore facta/ va
riisqꝫ coctione:acrem/acerbũ/dulcem/amarũ ⁊ oĩmodũ sibi
assumũt saporem.¶ Tertia.Aqua nõ est vl'is materia sapo 21
rum(quã panspermiam dicere solent) vt aqua vna pte vnũ
saporem p̃stet:⁊ altera alteꝝ.¶ Nam ex multis parari sapo
res videmus:⁊ ex eodem diuersos. que aqua nõ eẽ cognita
sunt.Neqꝫ id etiã verũ est.oẽm saporem ĩ aqua gigni ipsa a
calido vt igne aut sole passa.Naꝫ aqua est humidoꝝ subtilis
simũ ⁊ oleo subtilior:q̃uis oleuꝫ viscositate sua se plus dif
fundat:aqua autem vt glutinio carens dissipet̃.Hinc aqua
difficilius oleo in manu seruat̃.Et aqua calefacta sola ĩgros=
sari non videt̃.Requirunt autem sapores omnes: maiorem
grossitiem.Non itaqꝫ sufficeret calidum:in aqua gignere sa
porem.¶Quarta.Terra potius ad generandos sapores cã 22
esse videtur.¶ Primo quia sapore predita grossitiẽ seruant
et ex terra nascentiã ⁊ ortum ducunt vt fructus.¶Secũdo
hoc multi physiologoꝝ asserere vident̃:dicentes per quãcũ
qꝫ terrã trãsierit aqua:ab illa sibi trahere saporẽ.qđ statim ĩ
aquis salsis est manifestum.Sal enim quedaꝫ terre spẽs est
¶Tertio.q̃a aqua cineribus colata reddit̃ amara: ab ipsis
quidem amaritudine ducta.¶Quarto.quia fontium hi dul
ces sũt/hi amari/hi acres/illi austeri:⁊ omnimodas saporũ
differentias repñtantes.que varietas non nisi a terrarũ va=
rietate ducta videt̃.¶Quinta.Rationabilit̃ fructuum spẽs 23
maxime sapoꝝ differentias obtinent.¶ Nam fructus humi
di sunt et terrei:et sapores gigni videntur cum a terreo sic=
co patitur humiduꝫ.Indicia sunt:aqua salsa/aqua cineribus
colata ⁊ varia fontinaꝝ aquarum saporum genera. est enim
humidum natum pati a suo ꝯrio:queadmodum ⁊ alia cõtra
ria.Et cum ignis siccus sit:natum est etiam pati ab igne : sꝫ
magis a terra.Nã ignis primo siccus nõ est sꝫ calidus vt alio
dictũ est loco:terra ꝟo primo sicca est.queadmoduꝫ enĩ q̃ co
loribus ⁊ saporibus affecta colluit lauatqꝫ aquis:talẽ ĩ aq̃s
colorem relinquit ⁊ saporem:hũc in modũ terreũ siccũ(agẽ
te calido)per humidum latum:talem relinquit passionem
¶Diffinitio saporis.Hinc talem sapori aptare poterimus dif 24
finitionem.Sapor est a terreo sicco in humido facta passio:
alteratiua gustus de potentia ad actum.Gustus enim p̃usq̃
saporem p̃cipiat:est in potentia sicut sciẽs ad speculari.Est

25 enim sentire vt speculari. ¶ Sexta. Non decuit sapores ĩ solo sicco consistere. ¶ Nam sapores sunt ad nutriendū. animalium autem esce non vno constant: sed mixte sunt omnes. tāgibiles quidem quo augmentū aut decrementū pstent. sapide et gustabiles: quo nutriant. Nutriunt enim omnia dulci/ aut simpliciter/aut cōmixto. quod alio determinandū est loco. Et augmentum et nutricatio fiunt pstante calido. Nam calidum: alimentum parat ⁊ digerit. quod leue autem ⁊ dulce est: attrahit. Amarum autem/salsum/⁊ graue suo pondere subsidens relinquit. ⁊ id animalibus et plantis ⁊ ĩtra nos ratione euenit. quandoquidem exterior calor in exteriorib9 consimile operetur. maris enim leue ⁊ dulce calore extrahitur: graui ⁊ amaro subsidente relicto. Sed queres cum nutriamur dulci: cur alii sapores vt salsus/vt acut9 ferculo cōdiēdo misceant? Hoc est ne celerius equo: natura trahat alimentū. Est enim dulce nimis nutritiuum atq3 supernatati-

26 uum. ¶ Species sapoꝝ. ¶ Species saporum vt spēs coloꝝ quadam similitudine ⁊ pportione respondent. Qui eni in saporibus sunt dulce et amarū: sunt in coloribus albū ⁊ nigrū Et pinguis sapor vt dulcis est: salsus vt amarus. Et flauus color vt albus est. Liuidus vt niger. Et reliqui quadam similitudine sunt medii sapores. sc3 acre/austerum/acutū/acidum. Colores vero puniceum/purpureum/viride/ceruleū. possuntq3 hoc ordine digeri.

Album	Nigrum	Dulce	Amarū
Flauu3	Liuidum.	Pingue	Salsu3
Puniceū	Purpureum	Acre	Austerū
Viride	Ceruleum	Acutum	Acidu3

Et sicut in perspicuo: tenebre sunt priuatio luminis: ita nigredo vt priuatio ē albedinis/⁊ amarū vt priuatio dulcis. Hinc cinis omnium cōbustoꝝ amaricatissimus est: q totum expi-

27 ratum/exhalatūq3 sit dulce. ¶ Septima. Democritus ⁊ alii complures non sane putant omnia sensibilia esse tangibilia ¶ Nam oēs sensus oporteret quosdam tactus esse: quēadmodum est tactus. Quod q̃ falsum sit et irrōnabile: non est cognoscere difficile. ¶ Octaua. Deficiunt item: magnitudi-

28 ne/figura/aspero/leui/acuto/⁊ obtuso cōmunibus sensibilibus vt propriis vtentes/atq3 propria esse putantes. ¶ Na3 etsi non omnium sint sensuum: sunt tamen tactus et visus: q̃

re communia sunt ⁊ non ꝓpria. Et hinc euenit vt visus ⁊ auditus circa illa decipiantur. circa colores autem ⁊ sonos nõ decipiantur. Nam sensus circa propria non decipitur.

¶ Nona. Democritus non rite propria reducebat ad communia: vt album ad leue/ nigrum ad asperum/ ⁊ sapores ad figuras. ¶ Primo. quia nullus sensuũ magis cõmunia sensibilia visu cognoscit. Si igitur sapores reducant ad figuras: ⁊ visus magis figuras apprehendat: magis ⁊ gustu apprehendet ⁊ sapores. Hoc autem falsum est. ¶ Secundo. gustus in nobis certissimus est. Est enim tactus quidã. At cum certioris sensus sit: minima et minus sensibilia percipere: si figure maxime sint gustus/ ⁊ ad leue ⁊ asperum reducantur album ⁊ nigrum: illa maxime discernet gustus: et q̃cunq; figuras ꝑticipant. ¶ Tertio. sensibilia ꝓpria cõtrarietatem habent. vt in visu contraria sunt album ⁊ nigrum/ in auditu graue ⁊ acutum/ in odoratu ⁊ gustu dulce ⁊ amarum. Figuris autem nichil est contrarium. Que enim Polygoniarum: circulo assignabitur contraria? Non igitur rite sapores reducunt ad figuras. ¶ Quarto. Figurarum species in infinitum ꝓdeunt. Non autem sensibilium ꝓpriorum et saporum. Cur enim alique ⁊ certe semper sentirentur/ oc currerentq; sensui: alie vero nunq̃? Non itaq; bene sensibilia ꝓpria ad cõmunia reduxere. Et hec de saporibus dicta satissint: spãliora (quoad de vegetabilibus ⁊ plãtis considerationem faciemus) relinquentes. 29

Quinti cap. note.

¶ Enchyma corpora/ que effumationem/ fumalemue expirationem ex se fundunt. Est enim chymus fusio. ¶ Achyma vero sunt/ que fumalem expirationem non fundunt. ¶ Ostracodermi pisces sunt: qui testeis pellibus vt ostrea integuntur. Est enim ostracon testa: ⁊ derma pellis. ¶ Scorie/ expurgamenta/ metallorum feces. ¶ Dysiasta/ difficulter sana/ male sana. ¶ Myron/ liquidum odoriferum vnguentum. ¶ Hyperbole/ excessus. ¶ Reuma/ fluxus/ fluentum. ¶ Thorax/ pectus: ⁊ pectoris tegmen. vt lorica.

Quintū cap.cōtinet.10.cōclusiones.tres rōnes τ de
q scriptōem odorꝫ ad scdaꝫ. vnū correlariū ad tciam.
vnū correlariū ad qntā.duas rōnes ad septimā.du
30 as qstiōes ad octauā.Et qnqꝫ rōes ad decimā¶ Prima cō
clusio.et aere τ aqua odorare cōtingit¶ Nā vt de sapore di
ctū est:pene cōsimili mō de odore sētiendū est.Qd eni freuꝫ
siccū ad sapores opaᷣ in humido:id Enchymū humidū ad
odores opaᷣ in Enchymo sicco.Atq̄ Enchyma ī aere fumi
dā resoluūt expiratōem:τ cōsilr̄ in aq̄ si lota/ablutaqꝫ fue-
rint.Igiᷣ τ aere τ aqua odorare cōtingit. qd et monstrāt pi
sces τ Ostracodermi:q̄ in aqua odorare cōspiciunᷣ: illic nō
existente aere.Nā aer semꝑ aq̄ sūma petit/ suꝑqꝫ natare vi-
deᷣ.nec pisces ipi spm̄ ducūt:q̄ valeant spm respiratu attra
here.Et lꝫ eē ꝑspicuū aeri τ aq̄ cōe sit:nō tm̄ ipis(qꝛ ꝑspicua
sint)odoramꝰ:sꝫ scdm ꝙ fumalē spiratōem calido resoluēte
31 aut lotione aliqua recipiūt quēadmodū dictū est¶ Secūda
odor passio ē Enchymi:humido siccoqꝫ ꝑticipātꝫ ¶ Primo
quia elemēta/ignis/aer/aq̄/terra odore vacāt: qꝛ τsi sua hūi
da et sicca Enchyma essent: nō tm̄ humidū τ siccū ī ipis sūt
cōmixta atqꝫ cōtempata¶ Scdo mare odorꝫ ē:ꝙ iā humidi
et sicci ꝑmixtiōem hr̄e dinosciᷣ τ sal magis odorabile: ꝙ ea
magꝫ ꝯtempata hēat.vitrū ꝟo minꝰ:ꝙ nimis terreum sit.qd
ab vtroqꝫ manifestat eliquatū oleū¶ Tertio lapides τ me-
talla que Achyma sūt:inodora cōspiciunᷣ oīa.Hinc aurum
inodorꝫ est:nā maxime oīm:achymū est. Es autem τ ferruꝫ
odora sūt:ꝙ sint Enchyma.quorꝫ cōsumpto humido:seorie/
exusteqꝫ feces:inodore relinquntᷣ.tū ꝙ Achyme:tū ꝙ humidi
et sicci debita careāt cōtempatione.Et argentū τ stannuꝫ.et
ligna:odorabilia sūt.Nā sūt Enchyma. Argentū aūt τ stan
num aliq̄bus magis:aliis vero minus.sunt enim aq̄a. Et li
gna aquea:minus aliis odorāt. Minus enim fumalis spira
minis habere videnᷣ.Hic dicebat Democritꝰ.Si oīa fumꝰ
essent:nares vtiqꝫ omnia discernerent¶ Descriptio odoris
Ex his talem odoris descriptionem eliceere poterimus
32 Odor est humidi sicciqꝫ Enchymi passio:olfactꝰ de potētia
ad actum alteratiua:siue ab aque humido /siue aereo sit fa-
cta.Est eñ vtrūqꝫ humid.¶ Tertia ꝯclusio.Neqꝫ odor ex
33 halatio est/ neqꝫ vapor/neqꝫ vtrumqꝫ simul : vt varii varie
opinati crediderunt. ¶ Primo . quia exhalatio non fit in

aqua: vbi tamen odorant. Et vapor humiditas quedā est.
in aquā solui parata. Nō est igr̄ odor: aut exhalatio aut va-
por. Neqꝫ per id: vtrūqꝫ est. Nam (vt dictū est) odorat̄ in aq̄
vbi nō est exhalatio. ¶ Scdo. qr id ē existimare odorē: exha
lationē/vaporē/aut vtrūqꝫ esse: acsi ipm credam⁹ a corpori-
bus esse defluxū. Atqui ipm esse corporeū defluxū: incōmo
dum reputam⁹. Non est igr̄ odor: aut exhalatio/aut vapor/
aut vtrūqꝫ simul. ¶ Correlariū. Hinc fit vt odor percipiat̄: 34
cū humid aut aeris aut aque ab Enchyma patitur siccitate
¶ Quarta. recte odor spēs: sapor spēbus quadā ꝓportiōis 35
similitudīe rñdent. ¶ Nam et simlib⁹ noībus noīantur. vt
odor dulcis/amarus/pinguis/salsus/acer/austerus/acerb⁹/
acidus. Et vt quidā sapores difficilis sunt degustationis
vt putrida dysiasta (que male sana dicere possumus) ita pu-
triū odores: grauis difficilisqꝫ sūt odorationis. Et quod in
aqueo sapor: in aereo ⁊ aqueo odor. Et vt frigus ⁊ cōgela-
tio sapores hebetāt: calidū vero mouet: ita frigus ⁊ cōgela-
tio extermīat odores: calor aūt fragrantiam ꝓmouet ⁊ exci
tat. Nimirū igr̄ si sapor spēbus: cōsimili quadā ꝓportione
odor spēs rñdeant. ¶ Quīta. Pleriqꝫ odor delectationem 36
aut tristitiā per accidēs afferūt. ¶ Nam cibarior odores (si
cut ⁊ sapores) esurientib⁹ delectabiles sūt: saturis autē atqꝫ
refartis: neqꝫ sapores delectabiles sūt/ neqꝫ odores. Qui-
buscūqꝫ eñi esca delectabilis nō est: neqꝫ eisdē odores affe-
ret delectabiles. Sūt igr̄ nōnulli odores per accidēs ⁊ ali-
mēti rōne delectabiles/tristabilesue. ¶ Correlariū. Quapro 37
pter hi odores aīalibus sūt cōmunes. ¶ Sexta. Quidā sūt 38
odores scdm se delectabiles. ¶ Nam quidā sunt delectabi-
les nichil ad escam ⁊ esurientiū desideriū faciētes: vt odo-
res flor. qui potius obsunt. Hinc Empedocles Traciū in
crepans aiebat. Cū lentē decoquis nō infūdas Myron. Et
qui poculis bene olentes flores miscent: hoc faciūt duob⁹
sensibus odoratui ⁊ gustui delectationeꝫ afferre volentes.
¶ Septima. Odor secundum se suauis ⁊ delectabilis: ho- 39
mini proprius est. qui vero vna cum saporibus sue sumit de
lectabilitatis occasionem: et hominibus/⁊ pecoribus cōmu
nis. ¶ Primo. quia homines frigidi sunt cerebri. vsqꝫ adeo
vt cibor ascēdētes fumi: ob loci frigiditatē icrudescāt: reu-
mata ⁊ noxias īfirmitatū lesiōes hominibus inferentes. talis

autem odor:tali frigiditati obsistit/hisqȝ aduersaƚ nocumē=
tis. Est enim cerebrū natura frigidū. ⁊ sanguis iuxta illō ex
istens angustis venulis contentus:facile infrigidabilis. ali
is autem aīalibus illa non est necessitas. ¶ Secūdo. Solus
homo illis gaudet florū odoribus/ illorūqȝ calor frigiditatis
cerebri hyberbolem temperat ⁊ excessū:fitqȝ grata cōmēsu=
ratio. Est enim odoris virtus natura calida. ⁊ hois cerebrū
ceterorū animaliū frigidius ac humidius:ꝙ aliorū animaliū
cerebra magnitudine excedat. Hinc nō oia aīalia:sed homo
et quedam terrestria respirationis vsū habent. homo ad du
os vsus. Primo ad Thoracis ⁊ p̄cordiorū refrigeriū. Scdo
ad suscipiēdos odores/ꝯtemperandūqȝ cerebrū. Bruta vero
ad internum calorem temperandū ⁊ aliorū odorū sensuȝ ad
cibum prosequendū. Hinc merito:scdȝ se suaues odores ho
minibus ꝓprii sunt. per accidens autem delectabiles: ⁊ hoi=
40 bus et brutis cōmunes. ¶ Octaua. Que non respirant:odo=
ris sunt capacia. ¶ Id eñ manifestāt pisces/ Entoma(que
nos isecta dicimꝰ)apes/parue formice(quas nōnulli Seni=
pas vocant)et purpuree marine, que longe ꝓpter odorē pro
41 perant ad escam. ¶ Prima q̄stio. Quō non respirantia odo
res ꝑcipiant? si respirātia non nisi vno mō spm̄ ducēdo odo
rum sensū habeant. ¶ Huic questioni in iis qui sunt de ani=
ma satisfactum est:duos ipsis esse odorandi modos. vnū re
spirantibus sensorium reuelando:similem vidēdi modo aīa
lium oculos palpebris cōtectos hn̄tium. ⁊ alterū nō respirā
tibus. non reuelando atqȝ detegendo sensoriuȝ:sed aptuȝ ⁊
patens odorum differentias semꝑ habentibus:vt aīaliū du
ri oculi: semꝑ obuii sunt et patentes occurrentibus colori=
42 bus. ¶ Secūda q̄stio. An bruta indigneƚ odoribus secūdū
se grauibus? ¶ Diciƚ ꝙ non nisi molestiā ⁊ dolorez ipsis(vt
carbonum et sulfuris fumiꝰ facere solent)ingerant. Facit enī
carbonum fumus capitis grauedinē:pariter ⁊ sulfuris odor
et plerūqȝ corrumpunt. Et neqȝ scdm̄ se graues ⁊ male olē
tes odores ꝓsequnƚ aut fugiunt: nisi(vt dictum est) cū ipis
seruiāt ad gustū ⁊ escam:tunc enī ipsos ꝓsequntur ¶ Nona
43 cōclusio rite videƚ olfactus:imparis sensuū numeri mediū
obtinuisse locū. ¶ Nam aere ⁊ aqua odoraƚ. et ꝑ hoc cū au
ditu ⁊ visu concordat. Et odorū multi nutritioni cōuenien=
tes sūt/⁊ apti. ⁊ in hoc cōuenit cū gustu. Estdeniqȝ humidi

et ficci:que passiōes sunt tāgibiles. Est itaqȝ cōueniēter locatus sensuū medius:qui cum oībus in aliquo cōmunis habetur. ¶ Decima ꝯclusio. Pythagorici male asseuerāt nōnulla animaliū odoribus nutriri ¶ Primo. q̄a nutriens vt 44
cibum oportet esse compositū:nam nutrita non sunt simplicia. Hinc euenit semꝑ cibi suꝑfluitas aut extra aut intra:vt arboꝝ cortices monstrāt. odor autē nō est compositus: non igr̄ nutrit. ¶ Scđo.quia aqua per se nisi cōmixta fuerit nō nutrit:igitur tanto minus odor. ¶ Tertio.qđ nutrit:corpus esse debet.odor autem corpus nō est. ¶ Quarto.corpulentꝰ aer aptꝰ nutricationi nō fit:tāto minꝰ igitur id fieret odor. ¶ Quito.locꝰ cibi receptiuꝰ:stomachꝰ ē.odoris aūt receptiuū:in capite ē. Nā qn̄ cū aere/aut spirabili subit fumositate ad spiratiuū itaqȝ vadit locū. Non est igr̄ odor nutritiuus. Etsi odorabile vt odorabile est:nutrimēto nō ꝯducat:cōfert tm̄(vt dictū est)ad sanitatē. Et de odoratu hactenꝰ dictū sit.

Primi cap. secundi tractatus note.

¶ Diesis/toni diuisio qđ et semitoniū minus dicit̄. ¶ Propinquū mouens/sensibile actu. ¶ Cotoniū/cytoniū/coctanū ¶ Elementa lr̄arū. ¶ Minimus sapor/mīmus sapor actu. ¶ Sensibile ꝓpinqum et coniunctū/sensibile actu

Secūdus tractatus

ꝯtinet duo cap. Primū tres q̄stiones earꝝ solutiōes.vnā rōeȝ iprobantē.tres ꝓbātes Antiq̄ꝝ rn̄sionē ⁊ eiꝰ iprobationē ad p̄mā. .3.rōnes visibile p̄ꝰ tp̄e mediū imutare ꝯtēdētes:antiquoꝝ rn̄sionē ⁊ iprobationē ad scđaȝ. ¶ Pria q̄° Cū oē corpꝰ sit i infinitū diuisibile:an sensibiles passiōes:co 45
lor/sonꝰ/odor/sapor/caliditas/frigiditas/humiditas/siccitas g̃uitas/leuitas/mollities/durities:i ifinitū ꝑtiant̄. ¶ Q̄ꝫ nō ita sit videt̄.q: sensū i infinitū diuidi oporteret. Est eni earꝝ vnaq̄qȝ actia ī hoc:ꝙ possit mouere sensū. hoc aūt fl̄m esse vid et̄. Nā oporteret oēȝ magnitudinē sensibilē eē:cū sensus vt visus nō apprehēdat albū aut nigrū sine magnitudie. Albū em̄ ⁊ nō q̄ntum videre ipossibile ē. Sed oppositū etiā apparet ¶ Primo.quia cū om̄e corpꝰ: in infinitū sit ꝑtibile:si passiones ille diuisibiles hoc mō non eēnt: tandem daretur

corpus sensibile sine colore/caliditate/frigiditate/ humore/
siccitate/leuitate τ grauitate.hoc autem impossibile.¶ Se=
cundo.q? sensibilia corpora essent ex nõ sensibilibus corpori
bus.At ipsa ex sensibilibus cõponi necesse est. Non eniꝫ ex
Mathematicis cõponunẗ corpibus.¶ Tertio.quia si aliqḋ
esset tale sine sensibili passione:sẽsu nõ cognosceret.a quo igẗ
tur cognosceret? nisi ab intellectu dixeris. Sed intellectus
talia extiora sine sensu nõ ĩtelligit .¶ Antiquoꝝ solutõ fuit
passiones esse indĩsibiles:pariter τ magnitudines ĩdiuisibi
les . Sꝫ magnitudines imptibiles esse/ ex impartibilibusqꝫ
cõflatas abire non posse:satis prius monstrauimus. Idcir=
co alterã expedit huic q̃stioni aptare solutõem.Et pmo dici
mꝰ sẽsibiles passiones nõ eẽ scḋm spẽm ĩ ĩfinitũ diuisibiles.
Nã quorũ determiata sũt extrema:τ media finita eẽ necesse ẽ
sẽsibiliũ aũt determinata sũt extrema vt ꝯria In visu:albũ τ ni
grũ/ ĩ auditu:graue τ acutũ/ĩ olfactu τ gustu:dulce τ amarũ
in tactu:calidũ/frigidũ/humidũ τ siccũ.Sũt igiẗ media deẗ
minata τ finita.Erũt itaqꝫ sensibiliũ spẽs:finite atqꝫ detmi
nate. Adiicimꝰ scḋo.cõtinuũ ĩ ĩfitũ ptibile eẽ scḋꝫ ptes ieq=
les:nõ aũt ĩ ptes eq̃les assignate/detmiateꝫ q̃titatis Et q̃a sẽ
sibiliũ spẽs ꝯtinuo sũt ꝯiũcte:itidẽ vt ꝯtinuũ sũt dĩsibiles.τ
iteꝝ aliq̃ sũt actu/aliꝗ̃o põa. Et lꝫ nõ oẽ sensibile vbi actu
sepatũ eẽt sentiret sensus : vt visꝰ millesimũ millesimi mĩ
lĩ:nec auditꝰ sonũ in diesi:põa tñ sẽsibilia sũt oĩa:τ visibilia
et audibilia:τsi nõ actu.Aliis eni cõiuncta:vna cũ ipis pari
ter sensũ mouent.Plerũqꝫ tñ excellẽtia tanta diuisa:in cõtĩ
nens resoluunẗ.vt minimus τ ĩsensibilis sapor mari ĩfusꝰ : in
naturã maris cõuertiẗ. Nõ est igiẗ sẽsus hmoi secti supabũ
dantie actu:vbi diuisa sunt actu sensibilia. Taliũ tñ(vt iteꝝ
cõuenire/couniriqꝫ cõtinuo possint)existit¶ Secũda q̃stio .
49 Utrum visibile prius tempore mediũ imutet q̃ visũ. ¶ Et
videtur q̄ sic.¶ Primo.quia sonus prius tempore mediuꝫ
imutat.prius enim audit qui ꝓpius stat:q̃ qui remotior.ꝑ=
usqꝫ pcipi solet ictus:q̃ sonus obaudiatur Et ita fit in odo
re.Ratõnabile igitur esse videtur:hoc in visibili τcolore cõ
perire.¶ Scḋo hoc idem asseruit Empedocles.et solis lu=
mẽ prius attingere mediũ oportere:q̃ queat attigere visũ.
¶ Tertio. Omnis motus ab aliquo in aliquid in tempore
est.tempus igitur medium(in quo a lucido ad visum lumen

in medio deferatur)esse oportet.quare prius in medio fere=
batur radius:ꝙ a visu perciperet. ¶Dixerũt nos simul sen
tire ⁊ sensisse:⁊ illa esse absq̃ generatiõe ⁊ fieri.hinc nõ prius
mediũ ꝙ visum:visibile recipe.Sed cur ergo sonus prius i
medio ꝙ ad auditum ptingat? cum(vt aiunt)simul sit audi=
re ⁊ audiuisse. Prius eñ elementoꝝ formationẽ videmus:
ꝙ aer delatus ad auditum sonũ deferat. Quare igitur non
sic erit in lumie? ⁊ quare in spectando lumine nichil differt
aliquos esse eq̃liter distantes:aut vnũ ꝓpiore: alteꝝ vo spa
cio distantiore? Differat aũt i sono ⁊ odore? ⁊ cur nõ ꝓpter
hoc qđ est aut sonus aut odor:sentitur? ¶Responsio.de so
no ⁊ odore rõnabiliter euenit vt prius mediũ ꝙ sensum affi=
ciant.Nam non in eo qđ vnũqđq̃ est:sentitur.sȝ motu quo
dãmodo egent vt aere lato aut aliqua corporis expiratiõe:
que sine motu nõ fit.Ita autẽ in lumie nõ oportet. Nam se
cundũ id qđ est:sentitur . nec motu/nec spiramie/ nec alte=
ratione:sed sola p̃sentia eget:mediũq̃ sua similitudine op=
plet.que aũt motu egent: rõnabiliter prius mediũ attingũt.
que vero motu nõ egent:medium prius attingere non est ne=
cesse:ꝙuis forte de oĩ alteratione id nõ oporteret. Nam
idem simul totum alterari contingit:vt totam aquam simul
gelari.neq̃ prius vnum dimidiũ:posterius vero alteꝝ.Si tñ
multum coagulandũ fuerit:quod attiguũ est:ab attiguo pri=
mũ patietur/totũq̃ id simul scđȝ attactũ alterabitur.Et cõ
ueniunt:soni/odores/sapores/⁊ tãgibilia ꝙ vt sentiant quo
dã motu egeant:aut in medio/aut appropinquãte aliquo.et
in hoc dissident.ꝙ soni ⁊ odores ad maiorẽ se diffundũt di=
stantiã:sapores aũt ⁊ tangibilia ad minorẽ.Sapores tamen
ad maiorem.Nam si in humido essemus:quodãmodo gusta
remus vt odoramus.nõ autem de lumie vt quod sit ab oĩ
distantia pceptibile:ita est.¶Tertia questio.Sed iterũ que 47
stio incidit an idem sit sonus quẽ ꝓpinquior audit: ⁊ quẽ
audit distantior? Et id esse non posse videtur. Nam eodem
medio id fieri nõ potest. ¶Rñsio.primũ mouens a ꝓpiore
⁊ distantiore idẽ numero sentitur. vt sentiũt Cotoniũ idem
numero/Tus/atq̃ eũdem numero ignem.ꝓpinquum autem
sensibile ꝓprium atq̃ coniũctum: numero alterũ est.specie
tamen idem.Quare multi:simul idem audiũt/videt/ac odo
rant.Diuersis tamẽ nõ corporibus sed passionibus susceptis:

que sine sensibilib⁹ corporibus nō accidunt.

Scdi cap.note.

¶ Diapente ⁊ diapason: Musicaliū consonantiaꝝ nomina:
quaꝝ hec ex duplari:illa;vero ex hemiolo nascitur. ¶ Hoc
et alteꝝ/vna pars ⁊ altera. ¶ Sensus/nomen actus et po=
tentie simul.

Ecundū cap.cōtinet vnā questionē. tres ad ipsius
negatiuā ptem rōnes. Antiquoꝝ solutionē.ei⁹ dua=
bus rōnibus iprobationē.ppⁱaz rñsionem.q̄tuor q̄
48 plura simul sentiamus rōnes.et vnā cōclusionē. ¶ Questio
Utruz contingat eundē simul pluribus sensibus sentire eo
dem scilz ⁊ oīno indiffereñti tempore? Q̄ ita esse nō possit vi
detur. ¶ Primo.quia maiores motus:miores impediunt.
Hoc eñ manifestāt multa.nam vehemēter circa aliquid in=
tendenti:visibile ante oculos obiectum nō sentit.itidē neqꝫ
vehemēter timenti.Et si magnus sonus aures instrepat:de
biliores sonos nō sentimus.Et simplex:cōmixtio/ cōfusoqꝫ
melius sentitur.vt vn⁹ color per se:q̄ꝫ alteri cōmixtus.⁊ vn⁹
sonus:q̄ꝫ alteri cōsonans in diapason.⁊ vinū melius per se :
q̄ꝫ aque cōfusum.Ex q̄bus eñ aliquid fit vnū: seinuicē ob=
scurant.Ex his ita nectimus argumentū.quia simplex me=
lius sentit:si dicas nos plura vt duo simul sentire:vtrūqꝫ ꝑ
se magis sentiretur. Et cū maior motus minorē ꝑpediat:si
eq̄les fuerint:seinuicem extermiabunt.Sin ineq̄les:valen=
tior faciet sensum.Neqꝫ dicere possis sensum vnum esse ex
vtrisqꝫ cōmixtum/cōfusumqꝫ.Nam ea cōmiscētur quorum
extrema cōtraria sunt:⁊ ex illis fit vnū.nō aūt ea que diuer
soꝝ sunt generū.Ex acuto eñ ⁊ graui vna nascit consonan
tia.Sꝫ ex acuto ⁊ albo nichil fit vnū. ¶ Scdo.magis possi=
bile esse videtur simul eodē sensu plura posse sentire:etvni⁹
eiusd sensus:diuersos motus ꝑcipere. Atqui hoc fieri non
videtur.Naz auditus duo nō percipiet nisi cōmixta fuerit
Cōmixta aūt si fuerint:vnū aliquid sūt.igr̄ ⁊ sensus vnus ⁊
vnius erit.Et ita in visu est.Si aūt cōmixta nō fuerit: erūt
duo sensus scdm actum.At vnius potentie:scdm idē tempo
ris vnā operationē esse volūt omnes.Est autē vnus sensus
vna potentia.quare si non contingat eodem sensu simł plu=
ra sentire:minus arbitrand est contingere ⁊ plurib⁹. ¶ Ter
tio.quia aut illa specie erunt similia vt album et album: et

tunc in sensu non faciunt nisi vnum numero. Aut specie dis-
similia sunt vt album ⁊ nigrũ/dulce ⁊ amaruz:⁊ tunc sensus
motibus mouebitur contrariis. Motus enim cõtrarioꝝ:cõ
trarii esse videntur. Aut sunt dissimilium generum:vt albuz
et dulce.et illa(vt dictum est)commisceri/cõtemperariqз ne
queunt. Sed que contemperantur/ proportionesqз habent:
eiusdem sunt generis ⁊ contrarietatis. vt sonorum cõsonan
tie: que diapason ⁊ diapente dicunt̃. Et in numeris ꝓportio
nem hñt par ad imparẽ et impar ad parem/suntqз adinuicez
multi/pauci/dupli/subdupli. At ꝟo multa ꝓportionem adin
uicem habentia simul sentiri non possunt:nisi vnum efficiãt
cõmixtum.multo igitur minus simul percipient̃ ea q̃ genere
discrepant:vt album et dulce.et que plus differũt: et ex qui
bus nullum paritur mixtum. Et he rationes facere vidẽtur
nos non posse simul plura sentire. Huic quidem q̃stioni talẽ
a adhibebant responsionẽ.nos non simul plura sentire:neqз ĩ
cõsonantiis nos simul plures sonos audire:ꝙuis hoc ob tẽ
c poris insensibilitatem nos lateat. Et ita ꝙuis idẽ simul cre
dat audire ⁊ videre:non ita fit.sed tempus medium cum sit
d insensibile eum latet. Ita autem non recte dicunt ¶ Primo
quia nullum est insensibile tempus quod nos lateat. Nam q̃
e libet sentit se esse aut alium:aliquo toto tempore continuo.
Si itaqз aliquod esset insensibile nos latens: neqз seipsũ ne
f qз alterum esse in illo sentiret. ¶ Secundo. Si aliquo tẽpo-
re continuo aliquid sentit: vt aliquam magnitudinem videt
g nichil illius tẽporis/ nichilqз illius magnitudinis existit:qđ
non percipiat. Non enim percipit in quocunqз tempore: qa
h in parte percipiat.aut quãcunqз magnitudinem videt: quia
partem eius videat. Queadmodum cõtingit in anno ambu-
i lare:quia in hac anni parte ambulatio fiat. Quod ostẽdo sic
Si tempus aliquod ob paruitatez insensibile sit.aut magni
k tudo aliqua insensibilis:sit tempus a b in quo sẽtit sitqз ali
quid illius vsqз adeo exiguum vt sensibile nõ sit a c.distra-
l ho igitur a c. cum ergo sentiret c b : hoc ergo erat quia ali-
quid ipsius sensit. Substraho igitur c d equale quidẽ ipsi
b a c:quod non sentiat.eoqз perducam ꝙ aliquod tempus sẽ-
tiet:in quo nichil est quod sentiat. Similis enim ratio puta
bitur de d e/e f et ceteris.cũqз ꝯuentũ fuerit ad k b:erit tp̃s
sẽsibile cuiꝰ nulla ꝑsus ps sẽtiet̃. Nã nez k l/nez l b nez eaꝝ

ptium pars aliqua: quia minores sunt: ideoqz ob maiorem paruitatē magis insensibiles. Quare aut totum tempus aut tota magnitudo sentitur: aut nulla/ nichilqz eius sentit. Et certe totū tempus ꝛ tota magnitudo ꝛ quelibet pars sensibilis est: sed nō semper q̄nta fuerit apprehenditur. vt tetracubita a longe cōspecta: nō tetracubita videtur sed magnitudo sola. Et indiuisum videt: quod idem diuisum nō videret. Cuius causa a nobis alias contra Zenonis argutias adducta est. ¶ Huic igr̄ questioni hāc aptare poterimus solutionē. quia quod sentit diuisibile est: ꝛ sentiens simul sentit totum ꝛ eius hoc ꝛ alterū: ideo plura sentit nūero: specie autē eadem. Et quia sensus diuisibilis est: vnꝰ tamen cōtinuus: ideo ip̄m vnū eundē: vno vnū/ ꝛ altero alterū sentire contingit. Que tamen sentit: genere eadē sunt. Et nō modo ea que genere sunt eadē simul sentire cōtingit: sed ꝛ que genere dissident. ¶ Primo. quia de re visa per vtrūqz oculum nō habemus nisi vnū iudiciū: q̄ in vno cōi conueniūt cuiꝰ operatio vna est. Et si ipsoꝝ: vnū est alteꝝ sentiens: ꝛ alioꝝ sensuum equali facilitate idem erit. quare simul iudicabit ea que genere sunt dissidentia. ¶ Secundo. quia idem sensus plures esset: quēadmodum scientie diuerse diuersoꝝ sunt obiectorum. Nam non erit operatio sine virtute. nec sine hac: sensus. hoc autem falsum est. ¶ Tertio vnus idemqz sensus ē (quēadmodum prius dictum est) simul albi ꝛ dulcis differētiam diiudicans: que genere discrepant. magis igitur vnus ꝛ idem erit eoꝝ (que genere sunt eadem) differentias dinoscēs. ¶ Quarto. Si aīa vna parte album: ꝛ altera parte dulce sentit que nō sint vnum: ꝛ iudicat ex ipsis aliquid vnum esse/ aut nō esse vnū: necesse est aliud vnū esse sensitiuū: quo sensibilia discernit omnia/ ac sentit. vnū quidem subiecto: secundū esse autem multa. ꝛ vnum sensibilium genus per aliud sentiens: et alterum per aliud. ꝛ vt vnum sensitiuum est actu: vnum est albi ꝛ dulcis. cum vero secundum actum alterum factum est vt exterior sensus albi: et exterior dulcis: re ipsa alterum est. Et id rationabiliter euenit. Nam quēadmodum in rebus ipsis contingit: ita in anima reperire consentaneum est. In rebus autem idem: album ꝛ dulce et multa alia esse reperitur. Ita igitur ꝛ anime sensitiuum

erit vnuz. Et vt illic vnū numero existit: cuius passiones ab inuicē inseparabiles sunt: et quodq̄ dē rōne valde multa ē: ita in sensu vnū numero: cōmune omni sensui existit: esse tamen alterum et alterū est. hoꝝ quidem sensibiliū genere: hoꝝ vero specie. Erit igitur vnum et idem multa sentiens: rōne autez non vnum. ¶ Conclusio. Omne qđ sētit: diuisibile ē. ipsūqz
idiuisibile: sēsibile nō ē. ¶ Nā vnū visibile nō videt īfinita 49
distātia sz fīta. neqz audibile īfinita sz fīta Jtidē odorabile/ gustabile/ tangibile: distātia pcipiunt finita. Est itaqz aliqđ vltimum distantie vnde non videt: et primū vnde videtur. et id indiuisibile esse necesse est. Et quod in vlteriori fuerit: nō sentitur. quod vero fuerit in citeriori: sētietur. Si igit sit idiuisibile sensibile: ipso posito in vltimo vnde non sentit: ipsū non sentietur. et quia erit in primo vnde sentitur: idē sentiet quare idem simul sentietur et non sentietur. Sed his de sensibus et sensibilibus expeditis: nunc ad cōsyderationem de memoria atqz reminiscentia nos cōuertimus.

Libri de sensu et sensato finis.

Tabula libri De memoria et reminiscentia.

Finis tabule.

Jacobi. F. stapulẽ in librum de memoria
et reminiscentia Aristotelis paraphrasis.

Primi cap. De memoria & reminiscentia note.

¶ Sensus/sensus exterior. ¶ Spectrum/simulacrũ. ¶ Abũ
de dicitur. Nonius Marcellus testem adducit historicũ Si
sennã & apud C. Celsum frequens vocabulum est.

Liber de memoria et re
miniscentia vnicum cõtinet tractatũ. duo
continentem cap. Primũ octo ꝯclusiones
vnum correlariũ ad quintam. duas rõnes
ad sextam. vnã q̃stionẽ: eius solutõem: tres
in oppositum rõnes & eaꝝ solutões: & q̃tu-
or correlaria ad septimã. ¶ Prima cõclusio. Determinãdũ 1
est quid memoria/quid memorari/ ꝓpter quam causaꝫ fiat/
cuius anime partis passio sit. Et eadem fere de reminiscen
tia determinare expediet. ¶ Nam de memoria & reminiscen
tia/memorari et reminisci: prius nos determinaturos ꝓmi-
simus. ¶ Secunda. Memoria & reminiscentia/memorari et 2
reminisci: non eadem sunt. ¶ Nam vt freq̃nter memoria va
lent qui tardo sunt ingenio: reminiscentia autem qui celeri
ores acri/solertiqꝫ discũt ingenio. ¶ Tertia. Expedit discu 3
tiendum q̃ memorabilia/queue memorie sint obiecta. ¶ Nã
obiecta nobis notiora sunt: idqꝫ cognoscere difficultatẽ af-
fert atqꝫ dubitationem. ¶ Quarta. Memoria neqꝫ futuroꝝ 4
est neqꝫ presentium. ¶ Nam futurorum opinio quedam est
et spes & quedam speratiua scientia quam presagicam/diui
natiuãqꝫ quidam dicere solent. Presentiũ autem sensus est
Ipso enim neqꝫ futura neqꝫ preterita cognoscimus: sed dũ
taxat quod instat atqꝫ presens est. ¶ Quinta. Memoria pre 5
teritorum est. ¶ Nam cum quid presens adest vt cum quis
presens aliquid intuetur: nullus ipsum memorari dixerit.
Neqꝫ cum quis consyderat et intelligit. sed dicent illum sẽ-
sum habere: hunc vero hr̃e scientiã. Sed qui memoratur cũ
sensum et scientiam sine actibus habeat: dicit se memorari
se hoc olim vidisse/hoc audiuisse/hoc sensisse/se didicisse tri
angulum tres duobus rectis equales angulos habere/me-
morariqꝫ se hoc vel illud contemplatum fuisse. Et quoti

enſcunq3 memorari nos dicimus : ſemper preteritum adi
cimus / vtimurq3 his aut conſimilibus verbis .prius vidi/
prius audiui/ſenſi/intellexi . Eſt igitur memoria preterito=
6 rum. ¶Correlarium. Unde fit vt memoria neq3 ſenſus ſit
neq3 opinio. Senſus quidem non erit: nam ſenſus preſentis
eſt.Opinio vero:quia et ipſa futuri eſt. Sed memoria(vt di
ctum eſt)alicuius horum eſt cum factum fuerit tempus aut
habitus/aut paſſio. Facti enim et cuius iam tempus abiit/
actũq3 eſt:omnis memoria eſt.Senſus autẽ preſentis.& opi
7 nio & ſpes futuri. ¶Sexta. Sola ea que ſenſum habent tẽ=
puſq3 ſentiunt: memorãtur. & eorum quorum non habuerĩt
ſenſus:ipſa memorari non contingit.¶Primo.quia memo
ria preteritorꝫ eſt:& eorum ſpectrorꝫ/ſimulacrorũq3:que ima
gmationem in rerum abſentia cient atq3 efficiunt.que phan
taſmata(cum animã ſine phantaſmate non intelligere dixe=
rimus)nũcupauimus.Sed de phantaſia & imaginandi virtu
te ſatis in iis qui ſunt de anima dictum putamus. ¶S3 du
8 bitatio ſuboritur. Si memoria talium eſſet ſpectrorꝫ ſenſua
liũq3 Phantaſmatũ:ipſa intelligibiliũ non eſſet. ¶Memo
ria per ſe precipui ſenſus (quem abditum et interiorẽ dixi=
mus)paſſio eſt:ad quem hec ſenſualia phantaſmata ſpectãt.
Intellectus autem per accidens eſt:ꝙ intellectũ contingat
conſimilibus afformari ſimilitudinibus . Euenitq3 intelle=
ctui quod Geometre euenit deſcribenti.Cum enim nulla ei
ſit opus certa/ determinataq3 quãtitate : certam tamen de=
terminatãq3 deſcribit ꝗtitatẽ.Ita intellectui(ꝗuis ei rẽ ꝗ
titatis imunem intelligere ſatagat)protinus moles/quanti=
taſq3 obiecta aſſurgit.Et ſi quãtum determinatũ ipſi obie=
ctum ſit:ipſum indifferens nulloq3 certo menſu definitum/
atq3 terminatum protinus apprehendit. Sed cur ſine dimẽ
ſione/ſineq3 temporis tractu & ſucceſſione nichil aut vix no
bis occurrat intelligendũ:alio differendũ eſt loco.¶Secũ=
do.quia ſi intellectiue partis paſſio eſſet aliqua: multa ani=
malia que neq3 opinionem neq3 prudentiã habent: imo nul
la alia ab homine memorarẽtur. Atqui nunc multa alia me
morari videmus. Eſt igitur non intellectiue partis alicu=
9 ius paſſio aliq̃.Sed vt dictũ eſt pmi/pcipuiq3 ſenſus.¶Se
ptia.Nõ oia aĩalia:meõria pdita ſũt.¶Nã nõ oia tpis ſen=
ſum habẽt: vt prius ſentiant & poſterius que ſunt in tẽpore.

Memoria autem eorum est que nõ modo tempus vt p̃ns sẽ
tiant:sed prius ⁊ posterius.vt que cognoscunt aut vidisse/
audisse/didicisse/aut aliquid talium vbi simul prius ⁊ poste
rius apprehendunt. Non igitur oı̃a animalia memoria sunt
predita. ¶ Questio. Cur simulachro p̃nte:rei p̃terite ⁊ absẽ- 10
tis memoramur? speciei autẽ nobis p̃ntis nõ memoremur?
¶ Responsio. Ut hanc diluamus questionem id operepreciũ
est p̃noscere:exteriore sensu moto simulcra quedaꝫ vt pictu
re/ vt sigillorũ imp̃ssiones in corporea parte sensui interiori
famulante afformari atqꝫ reponi.quoꝝ memoriam diximus
habitum aut passionem esse:et ad que vt ĩ arca/vt in p̱mptu
ario/ thesauroqꝫ recondita ⁊ ad functiones illas seruata: se
imaginandi virtus conuertit quotiens meminisse memora-
riqꝫ volumus. Sed ex his videri potest memoriam afforma
ti simulacri esse:et non rei absentis Primo quia si memoria
ita fieret:ipsa sentiendo fieret. quod autem absens est nõ sẽ
timus:sed qđ sensui obiectum/p̃nsqꝫ est. Secundo.q̇a spẽs
simulacraqꝫ quibus memoramur:picturis ⁊ figuris similia
fecimus. Hoꝝ autem est sensus.et memoriã parans hec ĩtu
etur:et non absentia. Tertio.qua rõne dicas memoriã absẽ-
tis esse/vimqꝫ illam interioreꝫ: rem absentẽ memorari.eadẽ
ratione rem absentem ⁊ videre ⁊ audire cõfiteri licebit. Ut
cum quis rei preterite intuat̃ imaginem vt animal in tabu-
la pictum. ¶ His hanc subnectimus responsionẽ. Sicut idẽ
est quod in tabula depictũ est et animal vt imago:nõ tamen
amborum eadem ratio ẽ:ita idem est qđ in nobis phãtasma
est ⁊ quod alterius est imago:ratio tamen altera est. Nam vt
secũdum se consyderatur/spectaturqꝫ:phantasma dicit̃ quẽ
admodũ qui solam in pariete picturã vt Corisci imaginem
intuetur et nunq̃ȝ nouerit Coriscum. et animal pictum vt ta
le animal.vt vero ad id cuius est ipsũ cõferimus atqꝫ com-
paramus:nõ scđm id quod est sed vt imaginem apprehendi
mus. Itaqꝫ cũ memoramur:ipsum phantasma nõ vt spectꝝ
et phantasma:sed vt imagineꝫ absentis rei deprehendimus
Hinc potius rei absentis q̃ȝ nobis p̃ntis simulacri:memora
ri dicimur ¶ Primum correlariũ. Hinc fieri dinoscitur cur 11
debilis ⁊ infirma sit memoria iis qui egritudinibus/aut eta
tis fluxu:in motu ⁊ agitatu cõtinuo sunt. et quibus frigidi/
duriusculi ⁊ corneoli sensus existunt. Nam motus disturba

tio:simulacri impressionem impedit.perinde atq3 si sigillu3
in currentem ānem demerseris:effigiem non relinquis . Et
nimis frigidi:vt antiquata edificia(quibus picture/imagi-
nesq3 ob vetustatem oblita atq3 deleta sunt)simulacris ser-
uandis sunt inepti.Durorum vero et corneorum sensuū: im
pressionem ob rigorem et duriciam(vt neq3 lapis sigilli effi
12 giem)non admittunt.❡Secundum proinde etiam tam qui
infantilem etatem degunt/ꝗ qui extremum senium:obliuio
sos esse necesse est. Illi enim propter augmentum in conti-
nuo motu agitatuq3 sunt:hi vero propter decrementum.
13 ❡Tertium.Qui etia3 cite velocisq3 apprehēsionis existūt/
quiue nimium hebetes atq3 tardi:male memorari consueue
runt.Illi quidem ꝙ plus equo humidi sint:phantasma non
retinent.Hi vero ꝙ duriores equo:impressione3 non recipi
14 unt.❡Quartum.Rursus frequenti vsu euenit vt cum rei p̄
terite nos subit recordatio : dubii ancipitesq3 simus an rei
ita facte memoremur: an alia occasione nos sentire cōtigat
Nam phantasma plerūq3 fit vt imaginabile solum:aliquan
do vero vt imago ⁊ memorabile.Cum autem vt imaginabi
le solum apparet:incerti sumus an tale aliquid factum vide
rimus/aut audiuerimꝰ:⁊ discursu/ rōcinatōeq3facta plerūq3
nos reminisci contingit/⁊ huiusce rei deprehendere certitu
dinem:⁊ ipsum vt alterius cognoscere imaginem.Cōtingit
etiam contra plerūq3 vt cum rem factam nōnulli intuiti nō
sint sed phantasma:se rei ita facte memoratos putēt. quēad
modum in Antipheronte ⁊ iis fere(qui extasi ⁊ excessu men
tis aguntur)accidit.Illic enim phantasma vt rem factā nar
rāt.Et hoc est cum phantasma non vt phantasma ⁊ imagia
bile solum consyderent: sed vt imaginē:cu3 res ita facta nō
fuerit.Cum vero ipsum vt imaginē capiant/factaq3 res ita
15 fuerit/⁊ credūt se memorari:pcul dubio memorant❡Octa
ua.Meditationes reminiscendo memoriam confirmant/ tu
entur/et saluant❡ Meditari eni hoc pacto nichil aliud est:
ꝗ crebro imagines repetere atq3 recurrere vt imagines:et
non vt in se spectra/simulacraq3 sunt.Id enim faciendo:p-
manentior/diuturnior/promptiorq3 paratur memorie habi-
bitus. Meditationes igitur memoriam tuentur et saluant .
Sed de memoria quid sit et cuius sit(est enim primi/ preci-
puiq3 in nobis sensitiui)satis/abundeq3 diximus.

¶ Meminiſſe/memorari. ¶ Pomilio/Nanus. Pomilio latinum. Nanus grecum.

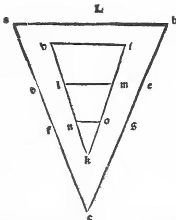
Ecundum cap. continet decem concluſiones. quatuor queſtiões poſt quartam. tria correlaria ad primam queſtionem. vnum ad ſecundam. et tria ſigna
ad decimam. ¶ Prima concluſio. De remiſcentia nũc agen 16
dum eſt. ¶ Nam poſt expletam de memoria determinationẽ: ſue determinationis locum requirit. Et prius ea ponemus que cõmunibus/ventilatiſqȝ rationibus: de ipſa vera
eſſe comprobata ſunt. ¶ Secunda. Reminiſcentia neqȝ me 17
morie reſumptio/neqȝ diſcipline aſſumptio eſt. ¶ Memorie quidem reſumptio non eſt. Nam ea optime fit ſemper preſente habitu/nullaqȝ facta obliuionis interuentione: nõ autem reminiſcentia. Neqȝ quidem diſcipline aſſumptio ẽ. Nam cum quis primum diſcat/ diſciplinãqȝ de recenti accipiat: non reſumit memoriam: neqȝ vnam quidem. neqȝ ſimul memoriam accipit. Nam memoria habitus aut paſſio eſt: cum factum fuerit tempus. Atqui reminiſcentia non ſine memorie reſumptione fit: fitqȝ ſimul cum ea memoria. Non igitur erit reminiſcentia diſcipline aſſumptio. Et licet eorum que nunc ſcimus memorari contingat per accidens: non tamen per ſe contingit vt nunc ſcita. non enim factum eſt tempus. ſed memoramur nunc: aut vidiſſe/aut audiuiſſe/
aut paſſum fuiſſe/aut aliquid ſimile. ¶ Tertia. Plura ad 18
reminiſcendum q̃ȝ ad diſcendum ⁊ memorandum requiſita ſunt. ¶ Nam cum fit habitus: diſcimus. et cum ſaluo habitu alicuius eorum (que facta fuerunt) recordatio ſubit: memoria parit. Id aũt remiſcentie nõ ſatis ẽ: ſȝ ⁊ meõriã p̃cedere ⁊ memoriã ſequi oportet. Fit eñ cum preteriti alicuꝰ memoriam ꝑtim tenemus: partim vero memoria excidimꝰ/ oblitiqȝ ſumus. et cum ex parte illa ſana iterum in oblite/ menteqȝ collapſe partis: in memorie reſumptionẽ atqȝ diſcentiam venimus: tunc reminiſcentia facta eſt. Contingit ſiquidem eundem bis idem diſcere ac inuenire. itaqȝ bene dictũ eſt memoriam precedere: non quidem omnino ſȝ partim/memoriãqȝ ſequi. nam ſimul reſumitur non quidẽ omnino: ſed quod a mente collapſum fuerat. Differt igitur re=

minifcentia a meõria ⁊ a doctrine ꝑceptiõe:ꝙ pluriũ egeat.
19 ¶ Quarta. Reminifcentia ex rerum natura nafcitur. ¶ Nã
motus anime ita fe habent vt alter alterũ confequio trahat:
vt hic motus poft illuz fiat. Quod fi ex neceſſitate id fuerit:
quo modo ignem fequitur calor et lumen fplendor: et illius
memineris: et huius te meminiſſe neceſſe erit. Si contingen
ter vt ex confuetudine: vt plurimuz ex primo moueberis in
fecundum: et ex fecundo in tertium. Et qui velocius cõfue
fcunt confuetudinemqz fibi parãt (vtpote qui femel motu
facto) memorari/reminifciqz aptiores funt. qui vero tardi-
us vt qui pluribus motibus factis: ineptiores habẽtur. Cõ
tingit enim quofdam femel videndo magis/ diutiufqz me-
morari: ꝙ̃ alios eifdem compluries vifis. Ex tali igitur rex
ordine facile memoria paratur. Cum enim reminifci volu-
mus mens ab aliquo primo excita in alterum fecundum cõ
fuetudinem fertur: et iterum in alterum. inueftigamufqz me
ditantes: nunc a fimili/nunc a contrario/nunc a diftãte/ nũc
a propinquo. Et cum ad motum rei quam querimus deuen
tum fuerit: reminifcentia paritur. Et cum ab hoc inceperit
aut ab illo: motus plerũqz eofdem inuenit/quandoqz diuer
fos/quandoqz totos/quandoqz partim. cum vero ab illo i-
ueftigare occipit: reminifcentia nulla paratur: ꝙ non perdu
cit fuorum confequio motuum ad id quod petitur. at cũ ita
non inueftigat fed aliunde orfus: confequitur quod defide-
rat/reminifciturqz. Primo enim habito: cetera nexu quodã
et quafi vinculo colligata ad feriem confluunt. ¶ Prima q̃
20 ftio. Sed queftio incidit: cur plerũqz eorum que ꝓcul/multo
qz diftantia funt tempore: bene reminifcimur? eoruz vero q̃
prope fũt vt que hefternus peperit dies: reminifci neqm⁹?
¶ Hoc certe mirum non eft: neqz aliam ꝙ̃ diximus adduce
re oportet caufam. Nam ea que a noftro Atomo ꝓcul abfũt
et que multo ante didicimus: quodaz accepto motus initio
in memoriam fe reuocare folent. Habito igitur illoruz prin
cipio: cui connexa et confequentia funt: que ad illa perdu-
cunt (quod ex confuetudine diximus euenire) procul abfen-
tium reminifcimur. Non habito autem eoruz principio que
ꝓpe fũt: ad que: cõnexa et cõfeq̃ntia nos ꝑducãt: eorũ haud
21 quaꝙ̃ reminifci poſſumus. ¶ Primum correlariũ. Hic fit
vt oĩs remifcẽtia ꝑ̃ncipio ex quo pẽdet hĩto: citiſſĩe/optĩeqz

absolutatur. Sicut enim res secundū consequentiam adin=
uicem sese habent:ita ⁊ motus. ¶ Secundum correlarium. 22
Fit etiam vt que bona ordinatione/dispositioneqȝ diligenti
notata sunt:facile memorentur. que vero confuso ordine in
vnum congesta ⁊ cumulata sunt :difficile.vt Mathematica
q̄ ordinem/bonāqȝ seriem seruent:facile sunt remiscibilia.
¶ Tertium. Ex quo etiaȝ cognoscitur differentia inter re= 23
minisci:⁊ iterum discere. Nam qui reminiscitur:a seipso mo
uetur. ⁊ ex principio quodam incolumi inuestigat connexa
et iuncta principio. Qui vero discit: nō ab se mouetur sed a
preceptore docenteue.neqȝ quidem adhuc memorat. ¶ Se 24
cunda questio. Cur querentes reminisci:id non possint? q̄=
rentes etiam aliquādo possint? ¶ Id euenit cum multa re=
uoluūt/motusqȝ efficiunt: neqȝ veniant ad eam motionē ad
quam remiscētie motus sequatur.tunc enim reminisci neq̄=
unt. Cum vero accepto principio ad eam perueniant motio
nem:possunt. Reminiscunt enī (quēadmodum dictum est) q̄
talem habent facultatem ⁊ tale auspicātur principium: cuiꝰ
nexa ⁊ consequētia ad motionē rei petite perducant. ¶ Cor 25
relarium.quo fit vt qui ad reminiscentiā celer esse cupit:p̄n
cipium tale sumere debeat cui loci respondeant. Locos di=
cimus aut coniugata/similia/aut contraria. Nam id causa
erit:vt cito in memoriā alteriusveniamus. Exempli causa.
ex lacte venimus in candorē/ ex candore in aera/ ex aere in
humorem/ex humore in autumnū/ex autūno in brumā. hoc
enī tempus supponatur esse quesitum. Et in omī genere:qđ
in medio est aptum videtur posse sumi principium: quo in=
uento facillima compertu sunt reliqua. vt si his litteris a/
b/c/d/e/f/g certe respondeant notiones: inuenta media lit=
tera d si non est que petitur: ad e/ad f/ ad g peruestiganda
te conuertas.quarum si nulla est quam queris: retro facile
te conuertis ad c/ad b/ad a:vbi quod queras inuenire pos=
sis. ¶ Tertia questio. Cur ab aliquo principio orsi etiam 26
apto:aliquādo remiscamur? aliquādovero mīme? ¶ Hoc
ideo est q̄ diuersa connexa habeat consequentia: quorū hec
ad petitum perducunt:illa vero mīme. rapimurqȝ ad id ad
quod maior nobis consuetudo facta fuerit. Ut si d p̄ncipiū
ē p̄ducēdi ad f ⁊ ad a:si maior vsus ⁊ ꝯsuetudo vt ab āliquo
tibi fuerit moueri ex ip̄o d ad a q̄ȝ ad f: rapierī ad meōrand

a et non f .!Quod enim ab antiquo non est:inconsuetius est.
ipsaqz consuetudo iam vt natura quedam est.Et que freq̄n
ter intelligimus:cito reminiscimur Et sicut natura hoc post
hoc est:sic et operatio huius post hoc facit consuetudinem/
naturamqz parit.¶Quarta questio.Cur reminiscendo ob=
27 errare contingit. ¶ Sicut in his que sunt a natura oberra=
re conti ngit:et aliqua temere et a casu euenire:Ita et in re
miniscentia accidit et natura / et consuetudine quesita . et
magis in his que consuetudine : vbi non apte consequen=
tiam seruant oberramus.vt cum alicuius remiscivolumus
alterum pro altero(q̄ similitudinis forte nomen subeat)ac=
cipimns.vt cū Protagore reminisci laboramus:Pythago
re nomen subit/ credimusqz bonam nos reminiscentiam fe=
28 cisse:fallimurqz atqz erram⁹.¶Quinta conclusio. Ad me=
morandum et reminiscendum: summopere tempus nosse
oportet.aut vt certa/constitutaqz mensura definitū:aut vt i
certum atqz indeterminatū¶Alioquin nos uon potius me
morari aut reminisci dicere possumus:q̄z qui phātasmatib⁹
29 vt phantasmata sunt:illusi falluntur.¶Sexta. Vis interna
sensualis latens:cōprehensis spectris iudicat de tēpore sta=
tuto/incerto/pluri/minori:nullo foras egresso.quēadmodū
credebant radiis ab oculis emissis visionem fieri.¶ Nā de
hac virtute:ꝛ intelligentia idem subit iudiciuz.Intelligētia
autem magnitudinem statutā/incertā/maiorem/ minorē pro
spicit:nichil extra fundendo/mittendoqz. Nam non minus
magnitudine nō existente eā ꝓspicit ꝛ cōsimili notione ꝛ mo
tu mouetur:atqz magnitudine pn̄te.ꝛ ꝑ nutu ipsam apphen
sam:aut maiorem/aut minorem/aut intra/aut extra effingit.
facit igitur imaginandi virtus in sua sede de tempore iudi=
cium:non egrediendo aut aliquid foras ꝓfundendo.¶Se=
o ptima.Modus qui rebus ꝛ notionibus accōmodat:cōsimi=
li proportione tempori accōmodandus est.¶Nam vt mior
res se habet ad maiorem:ita minus tempus ad maius.et vt
tota res ad totum tempus: ita partes ad partes.

Trigoni rerum memoran
darum ꝛ temporum.

Ut esto a b c temporis triangulus quem equidistantibus li
neis in signis d/e/f/g seco. Esto deinde h i k minor triangu
lus rerum : quarum simul cum tempore notiones coappre
hendimus. Sicut enim k h et h i ad k l et l m: ita quoqz c a
et a b:ad c d et d e. Et qui apprehendit k l :simul apprehen-
dit k n. et percurrit tempus c d et c f : ipsum simul sentiens.
Et ita semper pportione quadam: particulis trianguli rer:
trianguli temporis particule respondebunt. Modus igitur
rebus/notionibusqz accōmodatus: simili pportione et tem-
pori accōmodatur. ¶ Octaua. Contingit dupliciter labi et
a recta memoria et remiscentia deuiare. ¶ Nam cum rei pa 3i
riter et temporis fit motus et apprehensio: recta memoria ē.
Cum vero id putetur fieri et non fiat : recta excidit memo-
ria. Queādmodum si Xenocratis memorari putas: cum nō
Xenocratem sed Xenophōtem tenes. Itidem recta labitur
memoria: cum te memorari nō putas similis somnianti: cuz
tamen memoria sit. Et cōtingit rei cognite modo certum tē

pus adhibere: vt cum memini me aut heri aut nudiustertius exercitasse. modo vero indefinitum atq3 incertum: quēadmodum plurimi rem factam memoria tenentes dicere consueuerunt. factum memini: sed quando nescio: q: definitam certam temporis mensuram non cognoscant.
32 ¶ Nona. Reminiscentia a memoria differt. ¶ Primo ḋdez differt. q bene reminiscentes: cōiter male memorari(vt pri⁹ diximus) cōsueuerūt. & memoria reminiscentiā tpe preuenit
33 ¶ Scdo. q̄a reminiscentia solis hoibus cōcessa est ¶ Decia Reminiscentia passio corpalis est ¶ Huius multa sūt idicia ¶ Primū q̄a (q phantasmate egeāt) cōtingit quosdā plerū q3 turbari: cum reminisci nequeant. vt melancolicos(quos maxime phantasmata mouent) cū diligentia atq3 attentione reminisci conantes: & non potentes quidez: neq3 corporeos motus sedare. vt neq3 qui lapidē pepulit sue amplius potestatis ipsum sedare non est. Turbanť etiā plurimū q̄bus sēsorium humidū est: q(ipso agitato)non quiescat: donec oēs motus vt in rectū pcedentes absoluanť. Facile enim motuz recipit & hinc modica ira aut metu tentati statim excādescūt aut accrescit timor vltro: q motus sedare nequeāt inceptos Estq3 hec affectio psimilis melodiis. vt cum cantores emodulati sint: ipsis silentibus & nolentibus concentū reddi: concentus iterz reddiť/atq3 iterz audiť harmonia. ¶ Scdm. Superiora grossa habentes: peius aliis memorari solent. multam enim grauitatem hūt: acceptoq3 pncipio haud recte ob sensorii diffusionem ad id quod reminisci laborant pcedūt. ¶ Tertiū est q senes & pueri male memoranť atq3 remiscūtur illi ob decrementi motuz: hi ob motū augmenti. Sūt enī pueri ad longā etatem Nanis(quos Pomiliones dicimus) persimiles. Sed quid memoria/cuius parti anime sit/cuius sit obiecti/que animalia memorentur. Et eadem de reminiscentia abunde dictum satissit.

Libri de memoria et reminiscentia Aristotelis finis.

Tabula libri de somno et vigilia.

Insomnia:intellectiue parti vt affectiones/ opinionesue q̄s dam asciscenda non esse 25

Insomnia sensualis potentie passiones esse:quatenus imaginaria/Phantasticaue est. 26

Quodlibet sensibiliū genus : vnde somniare possimus prestare. 27

Sensibiles formas aliq̄diu i exterioribus sensuū opificiis: ipsis etiā sensibilibus abiiciis remanere. 28

Sex huius rei signa. 29

Sensum paruoꝝ sensibilium differentias cito ꝑsentire ⁊ nō modo intus:sed ⁊ extra aliquid agere. 30

Qui aliquo affectu perturbationeq; agunt:facile circa sensibilia oberrare. 31

Pro qualitate perturbationis atq; morbi:hunc errorē maiorem minoremue esse. 32

Non modo ꝑcipuam sentiendi vim simulacris in vigilia:s; ⁊ impensius ⁊ acrius in somno feriri. 33

Interdum in somno limpida fieri somnia/inrerdum turbulenta/interdum nulla. 34

Nos semper insomnio falsum iri:nisi in nobis particula ea qua somniamus supior esset. 35

Sicut vigilantes ob ꝑturbationes falli contingit: ita ⁊ nos sepiuscule in somno falli. 36

Quid somnium. 37

Cur sint q̄ nūq̄ quicq̄ sōnient in vita? ⁊ sint qui ad multa; etatem nūq̄ somnient? 38

Diuinationē esse(que a somniis cōtingere solet)neq; ꝑtinaciter obsistendū:neq; temere assentiendū esse. 36

Diuisio somniorum 40

Quedam somnioꝝ pro causa/quedā pro signo/quedam pro accidente haberi. 41

Somnioꝝ q̄plurima mendacia esse. 42

Non fieri vt somnia celitus aliquo inspirante deo:missa sint. 43

Non esse mirum pauca euadere facta:coꝝ que in somno conspiciūtur. 44

Si quando somnia(quorum principia non habemus)nobis alicuius euentus prenuncia sint: hoc fortuito ⁊ nulla rōne nature cōmitti. 45

Hanc passionē inertibus atqȝ idoctissimis euenire. 46
Cur quidā mentis excessu tentati futura ꝑdicāt. 47
De amicis ⁊ notis maxie recta sōniare euenire. 48
Melancolicos ad diuinandū ⁊ coniectandū futura: ꝓpensi oris esse nature 49
Optimū sōnioꝝ cōiectorem eum esse: qui acutius reꝝ imagines ꝑspicere atqȝ discernere valet. 50

Jacobi. F. Stapulen̄ in librum de somno ⁊ vigilia et de diuinatōne per somnia Aristotelis ꝑaphrasis

Primi cap. primi tractatus libri de sōno et vigilia note. ¶ Feditas/turpitudo.

Liber de somno ⁊ vigilia duos cō
tinet tractatus. Primus
tria cap. Primū sex cōclusiones. duas ra-
tiones ad secundā. vnū correlariū ad triaȝ
et duas rōnes ad q̄rtam. ¶ Prima cōclu- 1
sio. De sōno ⁊ vigilia hec se cōsyderāda of
ferunt: quid sint/cuius sint/an corpi/an aīe
ꝓpria/an cōia/cur aīalibus accidant/an omnibus/an aliqua
solo somno/aliqua sola vigilia/alia vero neutro potiant/q̄d
insōniū/an dormientes interdū sōnient/interdū non/an po-
tius semp sōnient sȝ quiete soluta nō meminerint/an in q̄ete
cōtingat futura preuidere: ⁊ id soli hoi accidat/⁊ id: an natu
ra/an temere ⁊ euentu aliquo eueniat/an deus aliq̄s cā sit.
¶ His eni determinatis: sufficiens de sōno ⁊ vigilia determina
tio (queadmodū polliciti sumus) facta esse videbit. ¶ Scōa 2
Ad eandē aīalis ꝑtem: somnus ⁊ vigilia pertinent: ¶ Prio
quia opposita circa idem subiectū fieri vident/ eiusdēqȝ eē
passiones. Et id verum est tā in iis que arte / q̄ȝ que natura
constant. Eiusdem enim sunt visus cecitas/auditus surdi-
tas/pulcritudo feditas/ sanitas egritudo/ robur debilitas.
Atqui somnus et vigilia op posita sunt. Est enim somnus
vt priuatio quedam vigilie. Ad idē igr ꝑtinēt sōn⁹ ⁊ vigilia.
¶ Scōo. q2 quo argumēto aliq̄d vigilare cognoscim⁹: eodē
cognoscim⁹ ⁊ dormire. at aliquē vigilare deꝓhēdi⁹: cū extio

ris sensus fungitur officio/sentitq3 . dormire vero:cum ex-
terioris sensus vsu ꝑuatur ⁊ officio. Sensu igitur somnũ et
vigiliam discernimus: habentq3 circa eandẽ aialis ꝑtem (vt
3 pote circa sensum)fieri. ¶ Tertia. Sõnus ⁊ vigilia neq3 a-
nime neq3 corpori ꝓpria sunt:sed vtrisq3 cõmunia. ¶ Nam
sõnus ⁊ vigilia:ipsius sensus existũt. Sẽsus autẽ:⁊ aie ⁊ cor
pori cõmunis habetur. Sensus em̃ actu : in corpore anime
operatio est. Et quod ianime est:sentire ĩpossibile est. Sõnꝰ
4 igitur ⁊ vigilia:corpori ⁊ aie sunt cõia. ¶ Correlariũ. Hinc
cognoscitur exploratũ que solam vegetandi virtutẽ vt alen
di/augendi/minuẽdi(quẽadmodũ stirpes ⁊ plante)retineãt:
neq3 somnũ neq3 vigiliam obtinere. Naz ipsis:sentiendi ꝑ-
ticula deest.que longo interstitio a vegetatrice facultate di
stat:etsi etiam cognitũ nõ esset has vires subiecto ⁊ magni-
tudine distare. Solius aũt sentiendi ꝑticule: somnus ⁊ vigi
5 lia existũt. ¶ Quarta cõclusio.nullũ aial aut semꝑ dormit/
aut semꝑ vigilat: nullũq3 sensu preditũ contingit aut nũq̃
dormire/aut nũq̃ vigilare. ¶ Primo.quia ⁊ somnꝰ et vigi-
lia:passio est nata fieri circa idem vt primũ sensum. Nõ igit
vna semꝑ fiet:altera vero nũq̃. ¶ Scdo. Quorũcũq3 est na-
turale opus cuius si excessum fuerit tempus:defatiscunt et
remittũtur vires:ipsuz necesse est aliquãdo deficere. Atqui
oculi/aures/nares/manus/pedes a natura opus habent:cu-
ius exacto tempore elanguescũt vires:ipm igr aliquãdo de
ficere necesse est. At vigiliã describunt sensuũ solutionẽ: cũ
liberam suis functionibꝰ intendere valent operam. somnuz
vero ipsoꝝ ligamen/defectũ/⁊ impotentiã ob excessum vigi
landi. Est tamen excessus vigilandi aliquãdo ab egritudie/
aliquãdo sine egritudine:quare ⁊ similiter ĩpotẽtia duplex.
quicq̃d igitur cõtingit vigilare: contingit ⁊ dormire. Nam
semꝑ(vt dictum est)agere nõ possunt. Et contra quicq̃d dor
mire contingit:continget ⁊ vigilare . Nam dormitio poste-
rior:vigilia aũt prior ⁊ ꝓpria sensus operatio . quicq̃d igit
6 dormit:a somno excitabile est. ¶ Quita.aialia certe omnia:
gressilia/volatilia/natatilia:somno ꝑticipant. ¶ Nam aq̃ti-
liũ genera vt que molli crusta integunt ⁊ que Malacia nũ-
cupant:sopora cernũtur.que vero duram/siliceamq3 testaz
habent: sensu adhuc perceptum non est an sopiantur. Ra-
tione tamen id persuaderi potest . Nam omne animal sen-

ſum habet.aīal enim:per ſenſum habere diffinimus. Habēt
igiť hec Oſtracoderma/teſteaqꝫ cute contecta:ſenſum. Pre
terea.quicq̄d ſenſum habet:aliqñ ſenſus opatōem exercet:ꝛ
aliqñ a ſenſus opatione deficit. Atqui ſenſus ſolutōem dixi
mus vigiliā:eius vero vinculū ſomnū. Interdum igiť vigi
lant ꝛ interdū dormiunt hm̄oi aīalia. Greſſilia autem mani=
feſte ꝛ vigilare et dormire cōſpiciunť: ꝛ pfectiora volatilia.
Inſecta itidem quibus molles ſunt oculi:q̄bus vero corne
oli ꝛ duri ſunt oculi:itidem. Sed breues eorum ſunt ſomni:
quare cum dormiant: id ſepenumero latere contingit. ¶ Se 7
xta.nulli plantaꝝ:haꝝ paſſionū altera attribui pōt. ¶ Nā ſō
nus ꝛ vigilia ſolis ſenſu p̄ditis cōuenire poſſunt. Plāte aūt
ſenſum non habent. Quibus enim ſenſus adeſt: ꝛ delectatio
et triſticia adeſt. Nulli autem plantaꝝ hoꝝ aliquid adeſt:igi
tur neqꝫ ſomnus neqꝫ vigilia. Et ꝙ ipſis aſſit nutricaria vir=
tus hoc nichil arguit. Nam hec alendi virtus expeditius cō
ſopitꝭ q̄ꝫ nobis vigilantibus opa ſua peragit:q̄ſi ad ſuas o=
perationes:ſenſuum adminiculū non req̄rat:qui potiꝰ quo=
dam mō obſint. Non igiť plante vt alanť indoleſcāt / minuā
turue:ope ſenſus egent.

Secundi cap.note.

¶ Pterota/pennata. Eſt enim Pteron/penna ¶ Bombus
ſonus alis inſectorum vt veſparum /apium/eiuſqꝫ generꝭ ſi
miliū:eliſus. ¶ Problemata cōdidit Ariſtotelis ex quibus
librū cōfecit:q̄ nūc ꝓblematū liber inſcribiť.

Ecundū cap.cōtinet ſex cōcluſiones.tres rōnes et
s vnum correlariū ad ſcdam. ¶ Prima cōcluſio. Ne 8
ceſſe eſt aīalis in ſomno oēs ſenſus eſſe ligatos.
¶ Nam aīalium hec ſenſus omēs poſſident/hec aliquos ſo
lum vt guſtū ꝛ tactū. Tactus enim oīm latiſſime fuſus eſt/
hn̄tqꝫ omnia aīalia tactum vt in iīs de anima dictum eſt. At
ſōnus in oībus cōſimili fit modo:ꝛ cum ſūma immobilitate
offunduť.liganť igiť quotquot habeant ſenſus. Si eni das
vnum ligari ꝛ alterum ſolui:ſoluto ſentiet dormiens.ſentiet
igitur.hoc autem impoſſibile. ¶ Secunda concluſio. Som= 9
nus ꝛ vigilia paſſiones ſunt tactus ¶ Primo qꝛ natura vni
cuiqꝫ ſenſuum:ꝓprium aliquid deputauit. vt viſui videre/
auditui audire:et nō modo hoc: ſed q̄dam cōe/cōemqꝫ po
tentiam oībus cōceſſit:qua iudicat ſe videre/audire/olface

re gustare/tangere:qua discrimen albi ꝛ dulcis coloris ꝛ so
ni ꝛ diuersoꝝ sensibiliũ genera discernit (Id em̃ nullus pti
culariũ sensuũ possit)potentia quidem vna ꝛ vnius sensoꝛii.
queadmodũ in contẽplationib⁹ de anima latius expressim⁹.
Hec autẽ cum tactu maxime coniũgitur. vt a quo nũq̃ se-
paretur:ab aliis autem separari possit. Sõnus autem ꝛ vi-
gilia maxime sunt tactus: ob quem hec sentiendi particula
oibus adest:qui et idem omibus vel solus adest aiantibus.
Secũdo.si dormitio fieret ꝙ omnes sensus imobiles fiant:
pleraqꝫ aialia nũq̃ dormire necesse esset.cũ nõ oĩs sensus
hẽant oia:hoc aũt incõmod ¶Tertio. si nõ ẽ necesse vt oẽs
sensus simł sint in opa:õnabilius contrariũ accidere posse
videtur vt vno imobili ꝛ impotente facto: alter nõ sit ipo-
tens. Principalius em̃ potiusqꝫ sensus ad sentire: q̃ ad de
fectum se habent. Et q̃uis ita sit:tactu tamen(qui ꝑmus est
sensuũ)sopito:compatiũtur posteriores/consopiũturqꝫ om
nes. Cum vero posterioꝛ aliquis impotẽs fieret:nõ opoꝛtet
10 eodem iure alios ꝛ hũc primũ fieri impotentẽ. ¶Correla-
rium. Ex his manifestum est somnũ nõ esse:sensus sine ope
ratione esse /neqꝫ nõ vti sensibus/ neqꝫ omẽm sentiendi im
potentiã. Sũt em̃ pleriqꝫ anime defect⁹ vbi sensus sine ope
ratione existunt ꝛ sine vsu. vt in quibusdã deliris ꝛ amenti-
bus accidere solet. ꝛ dinuta ꝛ aliquo sensu capta aialia:im-
potentiã sentiendi habent. ꝛ apprehensis nõnullis que i col
lo sunt venis:collabũtur homĩes isensibiles.et tamẽ hi oẽs
nõ somno soluũtur/dormiũtue. Sed cum ꝑmus sensuum et
quo omia contingit sentire animalia: impotens factus est:
11 somnus est ꝛ nõ alioꝛum vllo impotente facto. ¶Tertia.
Somnus:animaliũ salutis gratia existit. ¶Nam causarum
hec materia/hec ratio/ hec efficiens/ hec vero cuius gratia
est. ꝛ naturam alicuius gratia agere diximus:boni siquidez
gratia. Atqui quecũqꝫ nõ semper continue moueri possũt:
quies apta intercedit ad salutem. Animalia autẽ non semꝑ
sensibus vti queunt. Aduenit igitur ipsis merito aptus ad
salutem somnus. Unde vulgo tracta est Metaphoꝛa vt sõ-
nus requies dicat:quasi veritas: somnũ quietis nomĩe cen
12 seri cogeret. ¶Quarta. Uigilia maxime finẽ attingit. Nam
sentire ꝛ sapere finis est omibus:quibus vnũ coꝝ competit.
nam hec optima sunt. Finis autẽ optimũ requirit. Uigilia.

autē horum est: vtpote brutis quo sentiant/ homini quo sa-
piat ⁊ prudentie inuigilet. maxime igitur vigilia finē attingit.
¶ Quinta. Omni aīali somnus est necessarius: nō quidē oīo 15
sed ex suppositione atqꝫ adiunctione: si naturā suā seq̄/ sal-
uariqꝫ debeat. ¶ Nam si aīal se īstaurare ⁊ saluare debeat:
aliqua ponere quibus alia subinde sequantur necesse est. vt si
se saluat: ipsū ali opꝫ. Si alatur: e cibo vaporeꝫ sustolli necesse
est: ex quo necessario cōsequitur somnus. omni igitur aīali neces
sarius est somnus: non q̄dem oīo sed ex appōne si seipsū sal
uare debeat. ¶ Sexta. Precipuū somni effectiuū in sangui 14
ne preditis est cor: in exanguibus vero aliq̄d cordis emulū
¶ Nam id principiū somni est: qđ aīalium principiū est mo-
tus. Sanguinē autē hn̄tium cor capitis/ vētrisqꝫ situ mediū
principiū est motus. hn̄t enim omnia sanguine p̄dita cor: qđ
et refrigerio eget. Non hn̄tium autem sanguinē aliq̄d emu-
lum cordis. Hn̄t enī sanguine carentia vt insecta/ totipēnia/
vt vespe/ apes/ musce (q̄ Pterota dicūt) aliq̄d vice cordis:
et spiritū interiorē atqꝫ congeneum: quo se nunc attollunt:
nunc vero contrahunt. respirantibus autē ⁊ sanguineis: spi
ritus ille de foris est. Qꝫ vero insecta pennata illa volandi
strepitum et bombos elidant: hoc est attritu aeris ad circun
dantem mēbranā. Motum itaqꝫ habent circa primum ⁊ sen
sus ⁊ motus effectiuum omnia: aut a proprio ⁊ cōgeneo spi
ritu aut ab alieno. Est itaqꝫ notum cor aut cordis emulum:
esse somni principium: et non modo somni: sed et vigilie eti
am principiū est. Sed cur dormientes agitatione corpis se
moueant ⁊ multa vigilantibus p̄similia opera faciant: cū id
sine phantasmate ⁊ insomnio non fiat: postea dicturi sumus
Cur vero experrecti insomnioꝝ meminerint: non auteꝫ me
minerint operum que vigilantibus similia patrauerint: in
palematis causam adduximus. Tertii cap. note
¶ Euripus pars maris inter Phocidē ⁊ Euboiā: qđ septi
es in die/ ⁊ septies in nocte refluos fluctus agit: multꝭ noui
tate rei et causa nō satꝭ compta admiratōem inducēs ¶ Opi
um ex succo papaueris in vmbra exsiccato fit vis sōnifice ⁊
si amplius sumatur mortifere. ¶ Herbe mandragore mas ē
et femina cuius radicis ⁊ pomi grauis odor somnū inducit
¶ Temetū/ vinū ¶ Biliosi/ melancolici ¶ Intestinus/ inte-
rior. ¶ Bilis atra/ colera nigra. ¶ Pituita/ est a cerebro hu

moꝝ distillatio/atqꝫ defluxꝰ qui si fluat ad nares Coryzan dicunt:nos mucum narium.si ad fauces dicunt Branchon: nos raucedinem.Ad pectus catarrō.Ad latus pleuresin.et ad pulmonem prysin. ¶Lethargus morbus obliuionem ⁊ pene inexpugnabilē dormiendi necessitatem inducens ⁊ celeriter nisi succurritur iugulans.¶Comitiali morbo homo subito concidit ⁊ ex ore spume mouentur ⁊ sepius viros q̄ꝫ mulieres occupat/vt C Celso placet.

Ertium cap.continet q̄tuor cōclusiones.duo corre laria ad primam.diffinitionē somni:vnā questionē: tres vulgatas responsiones ⁊ quartā ꝓpriam post tertiam. ¶Prima ꝯclusio. non omis sentiendi impotentia censenda est somnus:sed ea quā prestat alimēti euaporatio. ¶Nam manifestū est cum animal sensuꝫ habeat/subindeqꝫ ⁊ vegetandi virtutem:ipsum a principio nutrimentū suscipere ⁊ augmentum . Nutrimentum autem omnibus id est: quod concretione/ꝑparationeqꝫ fuerit vltimū.vt in sanguinem habentibus:sanguis in exanguibus vero:quod sanguinis vicē gerit.locus autem ⁊ conceptaculū sanguinis sūt vene:quarum ꝑncipium cor existit. vt ex determiatione Anatomie(quā membroꝝ dissectionem dicunt)dilucere potest.⁊ susceptum alimentum in ordinatum ventriculum euaporat ad venas.vbi(vt aiunt)in iecinore permutatur/tingiturqꝫ i sanguinem:a quo rursum fluit ad cor vbi completissimam/i absolutissimāqꝫ sanguinis naturā accipit. a quo per venas diffunditur et vnicuiqꝫ parti(vt oportunū est) distribuitur. Sed quid hoꝝ sit:in libro de alimento abunde disseruimus. Atqꝫ dum hec geruntur/ciboqꝫ in vaporē soluto:vapor ille sustollit(Omne ei tale qḋ aīalibꝰ inest calidū : natura i sublime fert)mō cerebri frigiditate refrigerat ⁊ ꝯsistit. atqꝫ iteꝝ Euripi more refluit ad cor:quo quiḋ refrigerato obrepit sōnus.Obnubilāt em̄ sensus:fiūtqꝫ suaꝝ opationū ipotentes. At cū demētia aut strāgulatōe(vt cū iugulariū venaꝝ ꝯstrictōe vt emortui ⁊ aīa defecti cadūt)ipōa sentiendi ꝑueniat: nullꝰ(quēadmoḋ diximꝰ)appellabit sōnū: tāetsi ꝯtrouersia sit ipis vt emortuis iacētibꝰ:isōnia/phātasmataqꝫ fieri.Nā qui his grauissimoꝝ morboꝝ generibꝰ tentant ⁊ aīe extincte spēm gerunt:dicunt se multa vidisse. Sed dicimus . si cum morbo tententur contingat eos dormire : nichil prohibere insomnium et phantasma fieri. Sinautem non dor=

mire cõtigat:neqȝ q̃dẽ i ſõniũ vllũ eẽ põt. Nõ igr̃ oĩs ſẽtiẽdi
impotentia ſõnus eſſe cenſenda eſt:ſed ea quã alimẽti vapoꝛ
miniſtrat. ¶ Primũ coꝛrelariũ. Et hac quoqȝ de cã maxime 16
ſõnus a cibis ꝓficiſcit̃. Nam a cibo multus vapoꝛ ⁊ coꝛpu-
lentus educit̃ ſurſũ. illic autẽ cõſiſtens grauedinez ꝑturit/ſẽ
ſuũqȝ langoꝛem:q̃ cum ſe rurſũ ad coꝛ obruerit atqȝ recepe
rit:ſecum caloꝛẽ repellens ꝓfundum gignit ſomnũ. Qꝫ autẽ
ita capitis oculoꝝ ⁊ palpebraꝝ grauedinẽ faciat:indicia ſũt
ſomnifera oĩa:ſiue eſculenta ſint ſiue poculenta. vt opium/
papauera/mandragoꝛe/temetuȝ/fatigatio multa/moꝛbus vt
febris et lethargus/infãtia. fatigatio enim multa: diſſoluit/
ꝑbetqȝ diſſoluta:vice incocti alimẽti. niſi qđ liquat̃ frigiduȝ
ſit/ſurſũqȝ non ferat̃. Et moꝛbus potiſſimum qui ex calido
naſcit̃ ⁊ humido:ꝙ mlt̃a excremẽta humida ſurſũ attollat. ꝑ
uuli aũt:ꝙ caput alioꝝ mẽbroꝝ ꝓpoꝛtione maximũ habeãt:
totius/multiqȝ alimenti(ꝙ illa etate augeant̃)capax. Pro-
pter hanc cãm hec etas comitiali moꝛbo(quã Epilepſiã vo
cant)aptiſſima eſt. Eſt enim epilepſia ſõno ꝑſimilis. et q̃ ita
coꝛruunt:ceſſante aĩa ⁊ ſenſu doꝛmire vident̃. Hac de cã hu
ius moꝛbi initiuȝ in ſõno eſt. Et ſunt qui in ſõno hoc moꝛbo
arripiunt̃ in vigilia autem non:ꝙ multus ſurſũ cum alimen
ti vapoꝛe in ſomno ſpũs effertur:qui reciprocãs/ ſpirituiqȝ
alteri ſurſũ alimentũ attollenti obuians:venas intumeſcere
facit aĩe ⁊ reſpirationis meatus occludens. Et hec ſpiritus
occluſio ⁊ ſtrangulatio :comitialis/regius/ ac diuinus moꝛ-
bus appellatur. ¶ Scdm coꝛrelariũ. Quapropt̃ pueris ⁊ nu 17
tricibus non conducunt epota vina. Nam ſpumoſo ſpũ abũ
dant:potiſſimũ nigrum. Et paruȝ refert an nutricule/an pu
elli ipſi vinum ebibant:niſi aqua dilutũ ſit/modicũqȝ ſumat̃
Pueroꝝ enim ſupioꝛa plurimũ cõtinẽt cibum. qñquidẽ reli
qua:magnitudine ⁊ excremento(ſicut dictum eſt) ſuperant.
vt longo tempoꝛe caput cõtinere nequeant:⁊ ſex menſiũ int̃
uallo collum rigidum et inflexibile habeant. Et hec cã eſſe
poteſt cur fetus ⁊ in matrice infans(quem embryon dicunt)
illic quieſcat:ſuntqȝ iterum pueri ebriis perſimiles: ꝙ vtriſ 18
qȝ larga humoꝛis copia:ſuperioꝛa confundat. ¶ Secũda cõ
cluſio. Sõniculoſi ſunt:occultas habentes venas/nani/ et q̃
capite ſunt pregrandi. ¶ Illi ꝙ ipſoꝝ anguſte vene:eleuato
rum vapoꝛum non facile prebeant remeandi deſcenſum. hi

vero q capitis amplitudo:multam recipiat euaporationem
Grandia enim capita:exiguo oppleri nequeunt alimento/p=
16 uisq3 exaturari copiis ¶ Tertia. E diuerso quoq3 vene sūt
patentes/quiq3 melancolici sunt:sop orulenti nō sunt ¶ Nā
horum amplitudo venarū:facilem prestat euaporationis re
lapsum/contrariaq3 strictarum opatur:nisi altera itercedat
causa. Biliosi vero:q natura frigidi/pauceq3(ob puum in=
testinum calorem)euaporationis existunt. Hinc auidi ꝛ eda
ces sunt:q cibo(quo vescuntur)non fruant. Nam bilis atra
digestiuum frigefacit locum ꝛ corpis ptes:vbicunq3 existat
20 a quibus talis humor enasci debeat. ¶ Diffinitio somni. Ex
his liquet somnū esse quandā sentiendi impotentiā:alimen=
ti vaporibus in cerebro refrigeratis: interno multo calore ī
corde reuocato atq3 reciprocato. Nam dormituri(vt dictu3
est)multus est motus:incipitq3 vapor frigescere. Et cū ca=
lor ad ima retundit:frigescūt palpebre/frigefacte grauescē
tes decidunt/supioraq3 in somno frigent ꝛ circunquaq3 cor
poris extrema:interiora vero calent ꝛ corporis ifima vt pe
21 des. ¶ Questio. Quō post cibum altiores somni ingruant:ꝛ
cur soporifera sint vina: Non enim id rōnabile videt: nam
somnus a frigida nascitur causa.hec autē sunt calida ¶ Hu
ic q̄stioni vulgatas adhibent solutiones. Hanc primū.sicut
venter inanis calidus est:cibus autem replens descēsu ipsū
efficit frigidū:ita capitis pori ꝛ loca:sursum lato vapore fri
gescunt. Deinde hanc. Sicut perfusus aliquo istillato vapo
re calido protinus inhorrescit/tremoreq3 concutit: ita cali=
ditas sursum lata infrigidat. Et quod natura calidu3 est: lā
guescere ꝛ quasi horrescere cogit. Tertiā hanc subiungunt.
Queādmodum grādi lignorum strue suffocat ignis:ita mul
to cibo ingesto confundit et hebetascit internus calor.et nō
prius sursum halat q̄3 paulatim suppeditata et euicta ciba=
riorum copia. Sed vt diximus non ita euenit somnus. Eue
nit enim reditu corpulenti humoris:quem calor in sublime
per venas sustulerit. Cu3 enim eo loci diutius immorari ne
queat:congelascens/aggrauansq3 de capitis arce deorsum
pellitur. Et primum oculi marcentes decidunt et rectis ani
malia stare nequeunt vestigiis:sed vt deuacillent/corruant
q3 oportet. Et solus homo stratus/affusus / euictus sopore
iacet:q animalium solus erectus incedat.et primum colla=

bitur quasi consternato animo sensum amittens omnē. De-
inde visis ꝛ imaginationib⁹ illuditur/tandēq; obumbratur.
¶ Nos ergo hanc questioni adhibere possumus solutionē.
cerebrum(quēadmodum prius diximus)reliquarum corpo
ris collatione partium frigidissimū esse. et que cerebrū non
habent consimile esse: quod cerebri vicarium/ emulūq; est.
Et quēadmodum in imbriū generatione cum vi solaris ca
loris subleuante vapores ad mediam illam frigidissimam
aeris regionem pertingant:ingrossantur/ concrescunt/ ite-
rūq; frigore cogente subruūtur deorsum: ita vapor ad cere
brum viam capessens primum frigidus consistit:et qui salu
taris et non morbificus fuerit:iterum relabitur deorsum et
calorem cordis delatus cōtemperat atq; refrigerat. Et ad
seram euaporationē(quēadmodū diximus) facit venaꝝ gra
cilitas. Et hec refrigerationis atq; somni vniuersa occasio
est. Qd vero vapore sublato densatū consistit/incradat/ex-
crescit: cerebro supfluū vt algidū flegma:insalubre est : Ca
tarrū/ pituitāq; faciens. ¶ Quarta. Expgiscit aial:cū con 22
coctio absoluta/ad finēq; deducta fuerit. ¶ Nam decoctio
ne pacta impactus atq; in āgusto constrict⁹ calor:circūfuso
vapore emicat. Eo em̄ ad supiora reuocato (vt priusq̄ aial
euictū sopore languesceret)expgiscit:et ad pristinā reuocat
vigiliā. Et id certe nō prius fit(vt modo dixim⁹)q̄ sangui-
nē purissimū a feculento ꝛ turbidissimo secreuerit:q̄ tenuissi
mus/subtilissim⁹/mūdissimusq; sanguis capiti cōmittitur.
Crassissimus aūt ꝛ corpulentissim⁹:mandat inferiorib⁹. Et
omnis sanguinis cor ē principiū:trib⁹ munitū thalamis/spe
cubusq;. quoꝝ medi⁹ sanguinē recipit vtrisq; cōmunis. Ex
tremi aūt specus ac ventriculi:ab vtraq; vena et maiore et
minore(que Aorte nūcupat)sanguinē recipiunt. in medio
aūt cordis sinu ꝛ thalamo:sanguinis discrimiatio fit. Sʒ de
his vberius alio differendū est loco. et id nouisse satissit q̄-
diu sanguis ex cibo indiscretus est:soporem manere. nec an
te solui q̄ sincerus superiora petessat: turbulentus autē in-
feriora. et tunc quoq; expergisci animal Sed que dormien
di causa/ quid somnus/ et ꝙ primi sensus nexus sit ꝛ liga-
men/ꝙ sine passionib⁹ somno ꝛ vigilia:esse nō cōtingat aial:
quandoquidē ipse ad ipsius conducūt salutem: abunde di-
ctum putetur.

Primi cap. Secundi tractatus note.

¶Insomnium/somnium.¶Asciscenda/attribuenda.¶Sentiscere/sentire¶Visũ/phantasma/sensuale simulacrũ.

Secũdus tractatus.

cõtinet quatuor cap. Primum quatuor cõ
clusiones.quatuor rõnes ad tertiam.et du
23 as ad quartã¶Prima conclusio.post hec
de insomniis agenduz est cui anime parti:
insomniũ sit asciscendum / an intellectiue
partis sit passio/an passio sensus.¶His enim duabus viri-
bus tñ cognoscimus quecunqz notione aliqua deprehendi
mus.¶Secunda.Insomnium non est passio sensus.¶Nã
24 sensuum officia sunt sentiscere sua sensibilia: vt visus colo-
rem videre/auditus audire sonum/olfactus odorẽ dinosce-
re/gustus saporem/ꝛ tangibilia tactus. et cõmunia sẽsibilia
numerũ/magnitudinem/figuram/motum/ꝛ quietem itidem
internoscere.At qui dormiunt(quibus solis insomnia cõtin
gunt)oẽs sensus illos clausos/cõpssosqz hñt. ita vt visus
nichil cernere queat/auditus audire/neqz aliorvllus. Non
sunt igit insõnia passiones sensus.¶ Tertia. Insomnia nõ
25 sũt intellectiue parti vt affectiones/opinionesue quedã asci
scenda.¶Primo qꝛ non equm solum/nõ hoiem/aut alicu-
ius rei esse solum:dephendimus:sed ꝛ q̃tum/albũ/pulchruz
et qualia sensu dephensa sũt.Id aũt in ptis intellectiue opi
nionibus:rerum esse/essentiasqz(vt alio dictum est loco)de-
prehendentis non euenit:nisi forte in sensus pñtia: qui in sõ
no ligatus est. Opinans pfecto neqz verum esse dicet neqz
falsũ:hoiem esse album/magnum/venientez ꝛ similia cuius
nullum hz sensũ:que oĩa in somno videre videmur. Nõ igr
intellectiue ptis sunt insomnia¶Secundo quia preter visa
illa que obiciunt in somno: solemns sepenumero q̃cq̃ ali-
ud intelligere.quẽadmodũ circa ea que in vigilia sẽtimus:
iterũ cõsyderamus.Accidit eni multis aliqua pter sõniuz ꝛ
visa itelligere:qd experiri facile est iis quibus(quotiẽs sur
gunt)repetere sõniũ cure est.vt cui apparet thesaur iuenire
pusq̃ expgiscat:sepe euenit ipsũ itelligere id eẽ insomniũ.ꝛ

memoretur ita alias se fuisse illusum. Non igitur est intelle
ctiue partis insomniũ.imo vero neqȝ quodcũqȝ somno de=
prehendimus:insomniũ esse est manifestũ. ¶ Tertio.qñcũqȝ
opinamur:nos opinari intelligim⁹et scimus.non autẽ qñcũ
qȝ somniamus:insomniũ esse cognoscim⁹. ¶ Quarto. sicut
vigilãtes in egritudinib⁹decipimur: ita in sõnis decipimur
insõnio. Et sicut vigilans sanus iudicat solem esse pedalẽ:
ita in somno cũ somniamus. Atqui vigilantes nõ intellectu
illudimur/solemue pedalem esse intelligẽtia iudicamus:sed
potius virtute illa que vsum non habet absqȝ videre/audi=
re/olfacere/gustare/tangere (quã imaginariã virtutẽ prius
posuimus)siue eadem sit sensarie siue non. Non sunt igitur
intellectiue partis passiones:insõnia. Non itaqȝ verũ eẽ in=
telligere oportet:simpl'r positum fuisse in somno nos nichil
sentire. Nam visu interiore/auditu/olfactu/ꝛ ceteris quodã
modo vt vigilanti euenit sua sensibilia sentire:ꝛ vt adiacen
tia ꝛ sibi p̃sentia intueri. Quodãmõ autem: vt vigilanti ꝛ ex
teriore sensu capessenti non contingit. Et iterum aliquãdo
qđ insomnio apparet:mens/opinioqȝ falsum esse dicit/ iudi
camusqȝ nos ludificari. aliquãdo autẽ mente nõ vsi:solum
phantasma sequimur. ¶ Quarta ꝯclusio. Insomnia sensua 26
lis potentie passiones sunt:nõ q̃tenus sensualis: sed quate=
nus imaginaria siue phantastica est. ¶ Primo. quia exte=
rioris sensus nõ sunt:neqȝ intellectiue partis passiones que
dam aut opiniones. Relinquit̃ igr̃ ipsa esse imaginarie vir=
tutis que sensualis est. Diximus em̃ phantasiã atqȝ imagi=
tionẽ:a sensu sc̃dm actũ motũ fieri. Etsi idem numero ima=
ginariũ sensitiuo existat:esse tamen alterum ꝛ alteruȝ: vt ex
iis que in iis de anima dicta sunt abunde dinosci põt. ¶ Se
cundo. Cuius somn⁹passio est:ꝛ insomniũ ad eandẽ ptinere
potentiam videt̃ idoneum. Atqui somnus sensitiue ptis exi
stit.igitur insomniũ sensuali potentie adigere par est. Et cũ
insomniũ imago quedam ꝛ phantasma esse videat̃ (Nichil
em̃ aliud insomniũ est:q̃ꝫ visũ qđ apparet in somno:siue sim
pliciter siue quodãmõ factũ) sensualis igr̃ partis existit nõ
q̃tenus sensualis:sed quatenus imaginaria siue phantastica
est.

Secundi cap.note.

¶ Sensuum opificia/sensoria/organa.

Ecundũ cap. cõtinet qnqꝫ cõclusiones ⁊ sex signa
27 ad scdam. ¶ Prima cõclusio quodlꝫ sensibiliũ ge-
nus: vnde sõniare possimus p̄stat. ¶ Nam eoꝝ pas-
siones ⁊ forme non solũ dum in ꝓspectu sunt in sensoriis ha
bent impr̄sse: sed ⁊ sensibilibus ipsis seiunctis atqꝫ absẽtibꝰ.
quẽadmodũ cum quis alteꝝ pellit: quod pulsum pellit alte-
rũ. ⁊ ita quousqꝫ ad vnũ ꝑtingatur quod pellitur ⁊ non pel
lit. vt liquido cõspicitur in aque motibus ⁊ aeris. Et sicut i
alteratione calefactũ: ꝓpinquũ calefacit: quod q̄dem calefa
ctum: alteri suum calorem inducit: quousqꝫ decumbatur ad
vnũ quod tantũ calefiat: ita fit in sensu. hoc primũ pellit vt
mediũ. hoc vt foris prominens sensus. hinc interius sensua
le sensorium. vbi reꝝ (quas exteriore sensu hausimus) simu-
lacra: affixa atqꝫ impr̄ssa sunt: cuiuscunqꝫ sensus extiterit. qd̄
libet igitur sensibilium genus vnde somniemus p̄stare pot.
28 ¶ Secunda cõclusio. Non modo sensuales forme in centra
li ⁊ interiore sensorio sensibilibus abiũctis afformate manẽt:
sed ⁊ aliq̄ndiu in exterioribus sensuum opificiis etiã ipsis ab
29 sentibus saluant. ¶ Huius rei multa sunt argumenta. Pri
mum cum quid attentissime obtutus fueris: si alio visuꝫ de
flexeris: rei attentiuscule vise spẽs oculum comitat. ¶ Secũ
dum si a sole ad tenebras te cõuertis: plerũqꝫ cecutis: p̄mũ
cernere impotens. In causa enim huiusce rei est impr̄ssa re-
manens lucis imago. ¶ Tertium. si diutius intenta lumi-
na precandide rei aut viridi defixa tenueris: ad qd̄cũqꝫ per
mutabere: concolor aspicietur. ¶ Quartum. si ad aliqd̄ p̄ful
gidum vt illustre solare iubar oculos intenderis: primũ re-
luctantes acies lucem qualis est intuuntur: mox ꝑmutatur i
puniceũ: deinde in purpureũ: postremo in nigrum quousqꝫ
exolescat atqꝫ vaneat. ¶ Quintũ. Qui in fluminibus celeri
puppe inuehunt: q̄escentia moueri iudicant: ⁊ ita qui vertigi-
nes/circosqꝫ ducunt. ¶ Sextũ. Excellens preualidusqꝫ so-
nus surdastros efficit: ⁊ p̄potens odor: diutius olfactũ ipo
tentẽ reddit. Hec itaqꝫ signa argumento sunt: sensibilia ab-
iuncta aliq̄ndiu in sensibus sibi vendicare vtutẽ. ¶ Tertia.
30 Sensus paruoꝝ sensibiliũ differẽtias cito ꝑsentit. ⁊ non mo
do aliquid intus opatur: veꝝ etiã aliq̄d extra agit. ¶ Nã pa
tit vt specula: que citissime obiecta simulacra: recipiunt. Et
ꝙ extra agat hoc satis esse possꝫ argumẽto: ꝙ mulier mẽstrua

tempore speculum aspiciens .ptinus ipm inficit:⁊ veluti nu
becula sanguinea illius nitorem obducit.q si speculum no-
uitiū fuerit nō facile abstergitur.sin vetꝰ: deliniť facile. Et
si causam huiꝰ requiris hoc ideo euenit:q tempore quo mē-
ses patimur(patiūtur em̄ viri suo modo vt mulieres)lumia
vt relique corporis partes afficiunť:q maxime porulēta ve
nulentaqꝫ sint. Eo quoqꝫ genitalis .pfluuii tempore(qđ in-
flāmatione sanguinea solet contingere)si speculuꝫ inuisimꝰ
(ꝑus tamen coniūcto aere infecto qui inficit.ppinqum vsqꝫ
ad allinitū/coniūctumqꝫ speculo)speculū inficimus. Sed i
viris obscurum discrimen est:q nō polluitur speculū quod
euidens sit:semēqꝫ masculi candidū sit ⁊ quasi speculi con
color:eliuiecula tamen adumbratur.mulieris autē sanguini
cōcoloratius. Idcirco macula euidens ⁊ rubea: ipsius exti
guit nitorem. Qꝫ si speculi planicies polita/pura ⁊ tersa sit:
maculā fortiter monstrat. Mundū em̄ sincerū ⁊ purū:quic-
qđ exceperit conspicuū facit.quēadmodū mūdissime vestes
citissime inquinātur. Et qđ planū fuerit:maxime attigitur/
atteritur/aspergitur/ꝓfunditur:qđ purum ⁊ mundū in.pfun
dum admittit. Hinc speculis nouis inducte macule aboleri
nequeūt.plana em̄ sūt/pura/⁊ tersa.vetustis aūt facile delē-
tur q nō ita alte infigunť. neqꝫ permeāt in.pfundum. Neqꝫ
mirandū est si dixerim sensum vt visū nō modo pati a ꝑuis
etiam sensibilium differentiis: quēadmodum iam notum ē:
sed ⁊ extra agere. Nam visus est de numero fulgidorum.
Agunt autem vel manifeste extra:fulgida. et non modo il-
la:sed in vnguentis consimile perspicitur . oleum em̄ quod
in ipsis conficiendis miscetur:facile iniectorum capessūt o-
dores. Et vini mira natura est ad se alienos trahendi sapo-
res:non modo rerum in ipso forte corrigendoꝗ iniectarum:
sed ⁊ earum que ad dolia extrinsecus assituate iaceant.
¶ Quarta. Qui affectu aliquo/perturbationeqꝫ aguntur:fa 31
cile circa sensibilia oberrant et decipiuntur. Hoc ostendūt
meticulosi qui leui similitudine hostes formidāt:et qui que
timēt videre videntur.hoc amantes : qui leuiter videre su-
spicantur quod amant . et quo quis hoc affectu/ perturba-
tiōeqꝫ strictiꝰ teneť:eo miore similitudie i errorē trahiť. Et
ita i ira/odio ⁊ cetis appetitus ꝑturbationibꝰ euenire con-

tingit. Hinc febrientes interdū portentosa aialia in parieti-
32 bus amodica lineaꝝ ptractione videre se putant. ¶ Quinta
Pro qlitate pturbationis atqꝫ morbi:hic error maior/mior
ue est ¶ Nam qui leuius pmuntur:que videntur videre:fal
sū esse iudicant. qui vero grauiuscule tentātur/morboqꝫ ac
cumbunt:visis assensionē adhibent ꝛ grauius errāt. Et hoc
euenit qa non vna tm̄ iudicandi vis nobis inest:sed insīt ge
mine:mens quidē primatū tenēs:et sensus vnde nascit ima
ginatio.cuius rei hoc indiciū est ꝙ sensui sol apparet peda
neus:sꝫ ratio(que intus est)aspectū corrigit:maiorē eē solē
qꝫ videatur dictans.sicut tactus vnū esse duo iudicat:visus
autē dignior(Est enim visus dignior tactu)iudicat esse vnū
Si itaqꝫ vna tm̄ esset potentia que de oībus iudiciū pferret
non posset sol non tantus putari qꝫtus videtur. Et si essꝫ so
lus tactus:vnū duo esse sine cōtradictione videretur. Sed
supiores/optimatioresqꝫ:exquisitius iudicant ꝛ coarguunt
ceteros. Et causa iteꝝ erroris et decipuli est: ꝙ non sen=
sibilia solum cum moueant:sꝫ ꝛ qescentia(quotiēs ipsi i no
bis sensus mouent) moueri videntur.quēadmodū littus na
uigantibus videt moueri ꝛ recedere:dum visus ab alio im=
pellit.mō tm̄ mens sana sit:plane littus nō moueri iudicam᷒
errorēqꝫ sensus deprehendimus.morbis tamē plerūqꝫ vsqꝫ
adeo valide afficimur:vt mens atqꝫ ratio errorē sensus seq
tur.qđ in deliris ꝛ mente captis accidit.

Tertii cap. note.

Ranule parue rane.

Ertiū cap. cōtinet qtuor cōclusiones. diffinitōēꝫ sō
33 t nit: vnā qstionē ꝛ eius solutōem post qrtā ¶ Prima
conclusio. Non modo pcipua sentiendi vis simula
cris in vigilia feritur:sed ꝛ impensius ꝛ quoquo pacto acri
us ferit in sōno. ¶ Nam in luce ꝛ vigilia multa obsistūt. vt
valentiores exterioꝝ sensuū opere: ꝛ mēs variis obruta co
gitationibus. Paruus enim ignis luce maioris offundit:le
titiasqꝫ ꝛ egritudines modicas:maiores offuscant. Nocte
autē ipsis quiete solutis hec cessant obstacula:et pticulares
sensus impotentia sentiendi ligati a suis desistūt officiis Et
calore ad intima reuocato et ad sentiendi principiū/ꝛ turba
tione paulisp sedata:se incolumia etiā parua simulacra pri
mati sensuum liquido promunt atqꝫ demonstrant.

¶Secunda. Interdũ in somno limpida fiunt somnia/inter 34
dum turbulenta ⁊ distorta/interdũ vero nulla. ¶Nam pri=
mũ edita in lucem vt infantes : ⁊ statim assumpto cibo non
somniãt aialia ꝙ multa tum agitatio/motioqȝ fiat ꝓpter ali
mentariũ vaporem. Et quẽadmodum aqua velociter mota
nullã reddit effigiem: aut si reddit: distortã vsqȝadeo vt alia
videatur esse ꝙ̃ sit: si vero quiescat: incolumis imago atqȝ
pura redditur: ita in somno visa ⁊ motiones aliquãdo oĩno
non visunt. ꝙ multo fluxu alimonie obruunt. aliquãdo ꝟo
distorte ⁊ monstrose cernũtur: ꝙ motus nondũ plene ⁊ sin=
cere quieuerint. aliquãdo terribilia somnia ⁊ que metu ex=
cruciant assurgunt vt melancolicis/temulentis/⁊ febrienti=
bus ꝙ huius generis morbi: spiritosi ⁊ vaporulẽti sint: mul=
tũ siquidem facientes motum et turbationẽ. Simulatqȝ ꝟo
fluxus sistitur ⁊ sanguis discretus est aut qꝺ sanguis vica=
rium est: simulacra sincera ⁊ pura se sensui ꝓferunt et fiunt
distincta/digestaqȝ somnia. Et sicut in fluuiis parue fiunt
vertigines ⁊ ab vna in alteram longo tractu decurritur: si
quod aũt offensaculũ obuiũ sit: in alias scinditur/ dissultat/
dissoluiturqȝ figuras: ita ex vna imaginis motione currit in
alteram: ⁊ ex illa in aliam: donec ad vltimam illius seriei ve
niamus imaginẽ. Q; si offensaculum intercedit: in alias la=
bitur imagines atqȝ ex vna visione vagamur in aliam: con
tingitqȝ hoc pacto multa variaqȝ in somno visa decurrere.
¶Tertia. si nõ essꝫ in nobis particula: ea (qua somniamus) 35
supior: semp insomnio falleremur. ¶Nam que a visu dela
ta sunt iudicat videre: ⁊ que ab auditu audire ⁊ ita de aliis
sensibus: ꝙ ab ipsis ipsi ꝓpagantur motus. proinde portio
eius que tactorie seruit rem vnam iudicat esse duas et por=
tio visuali respondens vt vigilans obsistit: obtestans rẽ esse
vnam que due videatur. Ita nisi supior virtus vt vera arbi
tra cõtrairet obtestans cõtinenter nos nõ videre/audire: iu
diciũ interioris sensus sequẽtes semp falleremur. Qualecũ
qȝ enĩ sensus apportat : tale a primo sensu iudicatur/habe=
turqȝ. ¶Quarta. Sicut vigilãtes ob ꝑturbationes falli cõ= 36
tingit: ita ⁊ nos sepiuscule insomnio fallimur. ¶Quia in sõ
no calore multo reciprocato ad cor/factoqȝ sanguine: fiunt
sensualium simulacroꝝ circa sensum motus. quoꝝ/quidem
hec actu sunt que actu se ꝓferunt: hec vero potẽtia ꝙ̃ mersa

nõꝺ sensũ cient/ac efficiũt:serie sua tãdẽ sensũ motura.Quẽ
admoꝺ ranule stagno delitẽtes liquato sale se foras ꝓferũt/
emerguntqꝫ: hec post illam:ita ꝛ ea cient sensũ que põa in=
sunt.Et amoto qꝺ obstaculo erat:sensũ mouent.Et a modi
ca similitudĩe somniãtes hoc pro illo iudicamus.Nimirum
igr̃ si vt vigilãtes ob ꝑturbationes fallimur:ita quoqꝫ som
niãtes insõniis illudamur.Et somnia ꝑsimilia sũt nubecule
quã nũc ante oculos in hoĩem trãsformari fingis: que ilico
appareat Cẽtaurus/seqꝫ in oĩmodas consequẽter transfor
met figuras. Et sanguĩe puriore facto ꝛ residẽtibꝰ motibꝰ:
insomniis nõ assentimus . Sed inspecto simulacro arbitra
mente iudicamus:hoc est quale Coriscus sꝫ nõ ẽ Coriscus.
Si vero mens obruta fuerit:solũ vt sentiẽtes iudicamꝰ:ve=
rũqꝫ esse(qꝺ cernitur)videri facit sõni potẽtia. Et sicut cuꝫ
quis oculo digitũ admouet res gemine apparent : et si non
ꝑsenserit:duas esse putabit.si aũt ꝛ res ꝛ digitus oculo mo
to admotus nõ lateat : duo apparent sed nõ tamen duo esse
putabit:itidẽ mente nõ aduertẽte sensus insõniis trahitur ꝛ
somnia esse latẽt: mẽte tamẽ aduertente ꝛ se dormire cogno
scenti videnť quidẽ esse que insõnia mõstrant: nõ assentit ta
men. vt apparet ꝑsens esse Coriscus:iudicat tamen nõ esse
Coriscũ.Et recte deꝑhendere insõnia motus esse: in sensiti
uis nõ est difficile.Nam sepe nobis(excusso somno) exꝑge=
factis motiones que nos quiete solutos lacessebant:sequn=
tur vigilãtes:videmurqꝫ similia ante oculos intueri simu=
lacra. Et pueris ex somno plane vigilantibus/ aspectanti=
busqꝫ videntur in tenebris varie imagines passim vagari:
ita vt sepius illi exterriti auxilium acclament et expauescẽ
37 tes in strato sese occultent.¶Ex iis facile est quid sit som=
niũ rõcinatione cõcludere/talemqꝫ ei aptare diffinitionem.
Somniũ est phantasma aliquod in somno apparens: imo a
motu inexſtitium/seruatorũqꝫ simulacroꝝ in somno facta ap
paritio.In somno quidem dico. nam que pauloante discus
sis a somno apparere dicebamus ꝛ terriculamenta illa vi=
gilantiũ puerorum:somnia non sunt. neqꝫ quidem omne in
somno phantasma apparens.vt semiuigilibus/ semiqꝫ sopi
tis soni:vt galli cantus/ canũ latratus tenuiter auditi. que
quidem somniare putantes inueniũt ita esse. ꝛ debiliter per
spectum lucernarum lumen.quod oculis apertis ita esse vi

dent cum dubii essent an somnio ludificarentur. Et contin=
git interrogatos respondere.et he ꝑfecto apparitiones som
nia nõ sũt:neqꝫ hi plane dormiũt aut vigilãt.Sed plene dor
miẽtium insomnium est ab ĩexistentibus phãtasmatibus/do
mesticisqꝫ : et que illic ex preterito immanserunt.ita in semi
sopitis ab ipsis insomniuꝫ nasceretur: si quicꝙ̃ somniare di
cantur.phantasma quidem diximus. Nam non quicquid in
somno apparet : insomnium esse potest . Apparent enim in
somno vere intelligẽte:ꝛ absqꝫ aliquo phantasmatis motu
¶Questio.Cur sint qui nunꝙ̃ quicꝙ̃ somniẽt in vita? et sit 38
qui ad multam etatem nunꝙ̃ somnient. ¶ Eadem causa id
facit:que ꝛ ĩfantes facit vt non somnient et ceteri statim sũ
pto cibo.Nam qui natura tales sunt vt multos alimẽtorum
fluxus ꝛ refluxus toto sõno ꝛ tota vita sustineant:nõ somni
ant neqꝫ ipsis phantasma vllum apparet.Qui vero ad aliꝙ̃
etatem id sustinent : id etatis non somniant.Et si illo etatis
peracto quietiores fiant et motibus in somno/ simulacrisqꝫ
ꝑdendis nulla obsistãt:hincinde somniãt. et quibus his cõ
trarium accidit:et insomniis agi opposito se hñt modo

Quarti cap.note:

¶Borystene/fluuius Scytaꝝ magnus quartus ab istro
¶Gades/insula ĩ extremo nostri orbis:ad occidentẽ in fine
Betice prouincie sita. ¶Deliquium/eclipsis/defectus.
Uartum cap.cõtinet octo cõclusiones.vnam diuisi
q onem ad primam.vnũ correlarium ad scdam.ꝛ duo
ad quintam.¶Prima cõclusio. Diuinatiõem eẽ(q̃ 39
nobis dormientibus a somniis cõtingere solet) neqꝫ perti=
naciter obsistendum/ neqꝫ temere assentienduꝫ eẽ putamus
¶Nam oĩm fere consensu firmatum est somnia aliquaꝫ si=
gnificationem habere:tanꝙ̃ fides experiẽtia ducta sit. vidẽ
tur et quidam diuinare:ipsisqꝫ in somno quedam futuroruꝫ
ꝓnuncia occurrere.cur ꝛ alia igitur somnia significatõe arbi
trabuntur esse vacua? Sed ex opposito occurrit nullã causã
nullãqꝫ rationem sufficientem videri:que sapientẽ ad id cre
dendum ĩducat.Tolle enim rationem vnam:qua vel maxi=
me id volunt firmatum videri:deum scilicet somnia futuro
rum prenuntia immittere:cetere inefficaces et infirme vide
buntur.Atqui absurda res est deum immittere somnia:non

optimis et sapientissimis/ sed exlegibus/pessimis et omniũ
fere abiectissimis. Alie certe rationes imbecilles sunt. Naz
quod dicunt in Borysteue et Gadibus quosdã esse qui hoc
pacto futura vaticinentur: id adhuc manet veritatis incom
perte: maiusqz id est q̃ ingenii nostri vires suppetant. Sed
40 vlterius/ampliusqz ꝓcedamus. ¶ Diuisio. Aut somnia cau
se sunt eoꝝ que preuidẽtur: vt luna deliquii Solis causa ẽ.
aut signa: queadmodum luna solare corpus subintrans de-
liquii signum est. Aut sunt accidentia: queadmodũ accidit
me inambulãte solis deliquiũ esse. Ambulatio siquidẽ mea:
neqz causa neqz signum deliquii est. ⁊ ob id: nullum acciden
41 tium aut semper aut multum fit. ¶ Secũda conclusio. Que
dam somnioꝝ pro causa/quedam pro signo/quedam vo pro
accidente habentur. ¶ Cause quidem sunt interdũ nostraꝝ
operationũ potius q̃ alienoꝝ. Nam sicut que dudum egi-
mus: per somnia ad eundem modum persepe contuemur a-
gere (Diurna enim cogitata: ad talem motum viam quandã
preparant) ita eorum que facturi sumus: plerũqz nocturnis
motionibus mens simulacris imbuitur. Somno autẽ mox
soluti ad tales nos actiones accommodamus: quarum si-
mulacris mens somno percita fuerit. Suntqz nobis visa
hec: illarum actionum cause. Porro signa autem nõnulla
sunt. Nam fidi medici et qui paulo peritiores habentur: e-
grotantium somnia diligenter exquirunt: suntqz artificibꝰ
ipsis ita exquirentibus et recte philosophantibus: passio-
num anime aut corporis indicia. Nam interiores motus
nisi admodum fortes existant: in die ⁊ vigilia delitescunt.
Offundunt enim maiores motus: motuum debiliores. In
somno autem et tacite noctis silentio: oppositum euenit. Et
parue motiones magne videntur. multaqz in somnis exper
ta: huius rei argumenta prestant. Nam paruus in aure su-
surrus/debilisqz strepitus auribus acceptus: plerũqz toni-
trus esse videtur. ⁊ modica stillante pituita: mel/suauẽue al
terum delibare videmur saporem. Et circa corpus modico
calore facto: videmur per ignem ambulare/ acriterqz flam-
me persentire calorem. Expergefacti autem: taliũ motionũ
ea que dicta sũt causas esse deꝓhendimꝰ. Itaqz egritudinũ
et aliaꝝ passionũ motiones: se magis produnt in sõno. qua-
re operepreciũ est eas exploratas habere: vt sint signa.

Demum accidentia et temere fiunt: quotiēs ardua et supra oēm hois fidem sōniamus. et cum ea quorum origo i nobis haud quaquā est. vt in Perside esse nauale bellum. et si ita fiat: insomnium tamē neqȝ causa neqȝ signum est. haud secus q̄ si quem habeo pre oculis michi p̄ntem: et cogitem ipsū ꝓtinus abiturum/ quicq̄ue facturū: qui si abeat/ idqȝ vt cogitaui faciat: cogitatio hec mea neqȝ sue abitionis/ neqȝ sue ita facte operationis signū aut causa fuit. Ita quoqȝ neqȝ hec insomnia. Sed quid enim prohibet (quēadmodū cogitamus plerūqȝ verisimilia) ꝛ que ita eueniant interdum verisimilia: et que ita futura sint in somno non prospiciamus? Sed hec casu (quod Symptoma dicunt) eueniunt. ¶ Correlariū. hic euenit vt somniorum q̄plurima mendacia sint. Nam que casu fiunt: extra semper et frequenter fiunt. Sunt itaqȝ somniorum hec: cause/ hec signa/ hec vero accidētia ¶ Tertia. Sōnia non fiūt q̄ celitus aliquo īspirante deo missa sint. ¶ Nā et bruta somniāt et nō alicuius gratia: ꝛ indocti et gregarii hoies. et vaticinari videntur futura: vt vel sic intelligamus illos deo autore nō somniare. Item vt vnusq̄sqȝ natura blatro/ loquaxqȝ est ꝛ melancolicus: multiplicibus īsomniis/ visionibusqȝ vtitur. quare mirandum non est si animus tā variis perpulsus aliquādo incidat in edicendaveritate: aliquorum que futura sint. Quēadmoduȝ qui tota die iaculantur: aliqñ signum attingunt/ premiūqȝ sumunt. Et vt vetere dicitur prouerbio. Si multa iacias: alia dispariliter iacis. Si tamen consequit quod petit: hoc accidit. ita ꝛ in somnis euenit. ¶ Quarta non est mirum pauca euadere facta: eoꝝ que in sōno conspiciunt ¶ Nam cum ea fiant somnia: que corporearum affectionū signa sint: non tamen semp fiunt. Ut qui se ambulare per cenū aut qui se super prunas ire somniat: non semper a putrido humore/ aut a febre corripietur Neqȝ quocunqȝ imbrium aut ventorum ꝛ celo conspecto signo: vt coronis circa lunam (que imbres ꝛ flatus presagiunt) semper insecuti conspiciuntur imbres aut venti. Sed si aliꝰ valentior acciderit motus: quiquidem nichil indicat/ nulliusqȝ rei signum est: neqȝ morbus: signum morbi sequetur. neqȝ signum imbris et spiritus: vllus sequetur aut imber aut spiritus. Et plerūqȝ cōsilia que bona ratione iacta fieri expediret: sepe irrita cadunt dignioribus superuēcentibus Nō enī

42 (margin, beside "Correlariū" line)

43 (margin, beside "Tertia" line)

44 (margin, beside "Quarta" line)

omne fit:quod fieri debet.neq3 idē est quicq̄3 fieri debere:⁊
futurum esse. Et principia pleraq3 esse contingit: a quibus
sua nūq̄3 spectabūtur euenta.et signa itidem:que nulla mou
45 stratoꝝ ꝓbabit sequela. ¶Quinta.Somnia quoꝝ principia
nō habemus:sed eoꝝ que temporibus/locis ⁊ magnitudine
seiuncta sunt: ⁊ etiam nobis vicinitate/societateq3 coniun=
ctoꝝ dū modo principia in nobis non cōtineamus:si quādo
nobis alicuius euentus prenūcia sint : hoc fortuito et nulla
ratione nature cōmittitur. ¶Nam ⁊ idem volebat Demo=
critus qui dormientiū animos pulsari censet externis ⁊ ad
uēticiis imaginibus: et has sub noctis silentio in somnis ac
cedere ad homines:et nunciare que presentiūt futura. Etsi
nos talia simulacra(que volitare vltro/ citroq3 et vagari p
auras possint vt tenues/inanesq3 vmbre)esse negemus:con
cedimus tamen nos in sōnis imaginib⁹ / simulacrisq3 per=
celli:principiis in vigilia:sensuū foribus/aditibusq3 hausis.
Nec mirū si nos in somno pellant. Sicut enī si quis aerem
aut aquam pellat: pars pulsa subinde pellit alteram/ et illa
aliam:fitq3 hoc diutius primo autore cessante/ abiunctoq3:
ita nichil obstat motus quosq3 nos quiescentes pellere:re=
bus ipsis tum nō mouentibus:neq3 de foris (vt dicebat De
mocritus)accedentibus simulacris. Et he motiones poti⁹
noctu adueniunt:q̄ ingruentib⁹ in vigilia valentiorib⁹ mo=
tibus lacessuntur ⁊ dispereunt. Sub nocte autem aer paca=
tior/silentiorq3 habetur. Proinde in somno etiā parua sen=
sum lacessunt : et paruos interiores motus dormientē am=
plius q̄3 vigilantem sentire contingit . quiquidē motus ap=
paritiones faciunt:ex quibus plerūq3 futura coniectant.
46 ¶Primum correlariū. Hinc fit vt hec passio nō modo sa=
pientissimis:sed quibuslibet eueniat etiā inertibus atq3 i=
doctissimis.qui ⁊ sepius futura diuinant.Si enī deus imit=
teret visa hec:id sapientibus concederet. et nō modo i quie
te ⁊ somno:sed interdiu et in vigilia.Sed q̄ inertes/indocti
et fatui potius prudentibus futura preuideant:hoc est q̄ eo
rum mens deserta/cogitationibusq3 vacua sit.prudentium
autem et philosophantiū plenus est animus:qui nūq̄3 solita
rius ⁊ ociosus esse sinit.Hinc deserte ille mentes visis ipsis
agitantur:agitatasq3 interdum futura coniectare contingit
47 ¶Secundū. Hec fere causa est cur quidā mētis excessu tē

tati:futura predicant. Nam cum eorum mens motibus pro
priis non ifestetur sed lõge abiiciantur:idcirco alienos/ ex=
terosqz maxime excipiunt. ¶ Sexta. De amicis et notis ma 48
xie recta somniare euenit. ¶ Hoc enim ideo est ꝙ amicoruz
et notorum precipue/maximeqz simus solliciti. Et sicut no
ti a longe sese etiaz intuentes cognoscunt: ita ꝛ eorũ motus
magis cognoscuntur. Notioꝝ enim notiores sunt ꝛ motus.
¶ Septima. Melancolici ad diuinandum ꝛ comectandũ fu 49
tura: ꝓpensioris sunt nature. ¶ Nam melancolici venatori
bus persimiles sunt:qui fera a longe visa et telo nonduz vi
brato iãiã suam esse putant:et eam iam habere priusꝙ̃ mani
bus tollant. Ita melancolici ꝗnicitate animi precipites an=
ticipant. futuraqz ita coniectant:vt iam fieri/factaue vide=
rent.imaginationes enim in ipsis volucres sunt.et vno mo
tu et leui quidem exciti qui proxime sunt facile percurrunt
Suntqz furiosoꝝ ꝛ Phanaticoꝝ motus vt poemata Phi=
legide:que cõtinuata serie prodeũt acsi quis venerem a pri
cipio diceret ꝛ ad exitum vsqz premeret. Sic enim permobi
les sũt ꝛ ꝓperãtes absoluũt:et distãtia iis(que ꝓpe sunt)co
pulant/coniectant fortiter: que futura sunt:atqz si iam essẽt
presentia. Fortes enim eoruz motus:vt ab alio supprimi/re
pelliqz non possint. ¶ Octaua. Optimus somniorũ cõiector 50
is est:qui acutius rerum imagines perspicere atqz discerne
re valet. ¶ Nam apertorum et clarorum somniorum quicũ
qz coniector esse potest:truncorum autem et distortorum nõ
sic. Sicut enim torrens motus male reruz formas exprimit:
ita motus qui in nobis fiunt:limpida/integra ꝛ pura videri
prepediunt somnia. qui itaqz somnioruz imagines truncas/
distortas/reconditas: distinguere sciat et veris exemplari=
bus restituere:vt ꝙ sint hominis/sint equi/sint hic/ sunt illic
et cetera ꝯsimilia perpendere(id enim nõ possunt omẽs)hic
optimus sõniorum cõiectator erit. Sed quid sit somnus/ꝗd
insomnium/cur accidant ꝛ de diuinatõne in somno facta:di
ctum sit hactenus.

Libri de somno et vigi
lia Aristotelis finis.

Tabula libri de longitudie ⁊ breuitate vite

In eisdē locis:notabilis excellētisq3 magnitudinis nasci. 24
Ubi calor multum excreuerit:vitam eē minus duraturā. 25
Gressilia aquatilibus vt plurimnm productioris vite esse solere. 26
Item et sanguine predita exanguibus. 27
Si quedam plantarum:compluribus animalium longioris sint vite. 28
Plantas insectis animalibus assimilari. 29
Cur cum vna partium senuerit:pars relicta nouaz regerminet.et id quidem longam efficere vitam. 30
Nōnichil etiā ꝛ aliis aīalibus et plantis cōe repiri 31

Jacobi F Stapuleñ in librum de longitudine et breuitate vite Aristotelis paphrasis.

Primi cap. Libri de longitudine et breuitate vite note.

¶Totum generis/tota species.¶ Hominū genus/tota hominū species.¶ Plerūq3 susceptiuis corruptis:accidentia sola ratione corrumpunt.¶ Susceptia/denoiatōis subiecta

Iber de longitudine et breuitate vite vnicu3 continet tractatum continentem tria cap.

Primum quatuor conclusiones.duas questiones: earu3 solutiones et quinq3 correlaria post quartam.¶ Prima conclusio. Cur animaliū q̄ 1
dam sint lōge vite et quedā breuis vite:et oio que vite lōgitudinis/queue breuitatis cause sint:expedit consyderare ¶ Nam de his multa dubitatio est. Neq3 quidem adhuc pspectum satis est:an eedem sint cause:cur hec animalium lōge sint vite/hec breuis. Et cur he plantaꝝ lōge itidē sint vite:he vero breuis/modicoq3 tempore durent. Et vtru3 idē sit diuturne esse vite et natura consistere sanū:an aliud q̄cq̄ Et an idem sit correpti esse/citoq3 labentis eui:et esse natura languidum. Aiunt enim hi:langorulentam naturam ad citam vite corruptionem accedere. Hi autem contra nichil,p

hibere:langore detentos longam protrahere vitam. Expe=
dit igitur de his causas perquirere. Paulo enim ante de sõ
no ⁊ vigiliis determinationem exegimus. Hoc in loco de vi
te longa ptractione atqꝫ eius breuitate aggrediemur:deter
minationem de morte et vita/egritudine et sanitate: quãtuꝫ
Philosopho actinet naturali:in aliud tempus differentes.
2 ¶ Secunda. Hec viuendi diuersitas:in totis generis atqꝫ
in eiusdem speciei indiuiduis compta est. ¶ Nam hominuꝫ
genus:equorum genere viuacius est / longiorisqꝫ vite. Et
vnus homo altero homine longiorem ducere vitam cogno
scitur. Et hec diuersitas etiam secundum loca comperitur.
Nam qui calidas incolunt regiones:durabiliorem vitaꝫ ha
bent.qui autem frigore obtundentes:correptiorem vitã sẽ=
tiunt. Et eiusdem regionis incole:hi longe vite sunt:hi cito
3 labentis et fluxe. ¶ Tertia. Elementa ignis/aer/ aqua/ter=
ra:facile sunt corruptibilia. ¶ Nam sunt aliis corruptionis
causa/transmutabiliaqꝫ adiuicem.quare et quecũqꝫ ex ipsis
componuntur:transmutabilia atqꝫ corruptibilia sunt. Con=
sentaneum enim est:ex aliquibus constituta constituentium
participare naturam. Et de compositis que ex multis arte
quadam compacta sunt:alia ratio.de qua ad presens non ĩ=
4 tẽdimus ¶ Quarta. Nõnulloꝝ accidẽtiũ multiplices existũt
corruptiões. ¶ Nam he susceptiuis saluis:a cõtrario fiunt
vt cum sanitas ab egritudine corrumpitur et scientia a de=
ceptione.he priuatione quadam et vt absente conseruante:
vt cum scientia obliuione delinitur. he vero fiunt suscepti=
uis corruptis. Animalibus enim corruptis:et cognitionem
et sanitatem que in ipsis sunt corrumpi necesse est. ¶ Pria
5 questio. An cum animalia corrumpũtur:anima hos varios
corrũpẽdi modos habeat? ¶ Respõsio. Rõ. Sed cum cor=
rumpitur:solum susceptio corrupto corrumpitur. ¶ Secun
da questio. An corruptibile quopiam in loco esse possit: vbi
6 sit incorruptile? vt ignis sursum vbi non habet contrarium.
Plane id apparꝫ. Nam ipsi principes actus/principesqꝫ re
rum forme:vno modo(vt de animalium formis modo dixi=
mus)corrumpuntur: vt cum sua susceptiua corrumpantur.
Atqui ipsa non corrumpuntur nisi a contrariis. Non enim
vt accidentia corrumpuntur:quandoquidem substantie sint
et que non sunt in subiecto. Ubi igitur nullum habebunt cõ

trariū:incorruptibilia euasura sūt. ¶ Rn̄sio. Et si quicꝙ̄ in
loco esset vbi nichil ei esset ꝯrium:nō tamē simpl'r incorru=
ptibile esset. Nam ipm̄ extra existens:corrumpi nichil pro=
hiberet. Neqꝫ id verum est ipm̄ in loco quopiam esse posse:
vbi nichil sit ei ꝯrium. Impossibile em̄ est materiā habenti
vbicūqꝫ sit:nō existere aliquo pacto contrariū. Nam īpossi
bile est om̄e natura esse calidū/albū aut rectū.permutatōes
em̄ esse nō possent vno semꝑ exn̄te agente:⁊ vno semꝑ patiē
te. Et si abundās aliquid semꝑ esse oportet:ipm̄ est contra=
riū. Et ꝑmutatio oīs ex contrario. Et si nullum aliud actu
posueris contrariū ꝙ̄ ipm̄ cōtinens:siue ipsum cōtinēs cor
ruptibile sit siue nō: ipsum tamē a cōtinente tandē corrum=
pet. Continēs em̄: corruptibilis corruptionē operatur: aut
ipsi cooꝑatur. Et id quidē vt ex dictis sufficiēter cognitum
accipiamꝰ. aut(si satis ꝓbatū nō placet)supponamus om̄i
corruptibili aliquid actu essecontrariū:⁊ ex ꝑoris reliquiis
abundans/superfluūqꝫ fieri. ¶ Primū correlariū. Vnō fit 7
vt maior flāma : mīoris flāme consūptiōnem acceleret : per
accidens tamē. Nam accidit vt quē multo tempore ꝑua flā=
ma fumū cōsumpsisset:maior aduemens flāma:cito rapiat/
materiāqꝫ exedat. ¶ Secundū fit etiā.vt om̄ia viuentia cor 8
pora in cōtinuo motu existant/fiant ⁊ corrumpant. Conti=
nēs em̄ aut ea operatur:aut ad ea cooperatur. ¶ Tertium. 9
Hac de causa que se trāsferūt aīalia/ ⁊ cetera viuentia que
transponūtur(vt plante que transplantant)interdū fiunt du
rabiliora/interdum vero citra statutam natura durationem
accelerātia. ¶ Quartū fit item vt sicut eterna nuscꝙ̄ contra= 10
riū sustinent:ex opposito quecūqꝫ materie addicta sunt pro
tinus vbicūqꝫ sint contrariū habent. ¶ Quintū quare si qui 11
dem que materie ꝙ̄titas iuncta est:ꝯrium habet. vtpote se=
cundū quam fit augmentū atqꝫ decrementū. Si qualitas:
habet ⁊ q̄litas ꝯrium scd̄m quā fit alteratio.et si scd̄m locū
motus:habebit et motus ꝯtrariū scd̄m quem fit in alium lo
cum permutatio.

Scd̄i cap.note.

¶ Epitea/ānua. ¶ Cyparissus/Cupressus. ¶ Palma/Ar=
bor. Dactylifera in Iudea crebrēscens. cuius mas ꝓditur
⁊ femīa. Et femīas sine marībꝰ gignere non solere:ad quos
ꝓnas comas acclinant ¶ Saura/lacerta. ¶ Pholidotus/

ſq̄mat⁹. Eſt eñ pholis/ſq̄ma His grecis vocabul' vtiſ lra:
loco quoꝝ ſolas interp̄tationes ſubiũximus.

Ecundũ cap. cõtinet vndecim cõcluſiones. tres cõ-
ditiones humidi vitalis. ꝛ tria correlaria poſt ſextã
12 et vnum ad quartam. ¶ Prima cõcluſio. Non opꝫ
corpore maiora: diuturniorez minoribus poſſidere vitã. Iti
dem neqꝫ minora maioribus. ¶ Nam equs hoie maior: bre
uiore vita potitur. Et pleraqꝫ inſectorum que mole ſunt in
15 feriora: ſolum annua ſunt. ¶ Scda. Neqꝫ vniuerſaliter plã-
te aĩalibus diuturniores ſunt. Nam plereqꝫ epitee ſunt/du-
14 rationiſqꝫ annue. ¶ Tertia. Neqꝫ oio ſanguine predita exã
guibus: neqꝫ exanguia ſãguine p̄ditis ſũt viuaciora. ¶ Nã
mellifere apes nõnullis ſãguine p̄ditis durabiliores ſũt Et
quedã exanguia que molli cute ſunt intecta: vitã annua mo
15 rula cõficiunt. ¶ Quarta. Neqꝫ ea que in terra degunt aq̄ti
libus: neqꝫ aquicola terreſtribus diutius ĩmorari/vitãqꝫ du
cere opꝫ. ¶ Nam quedam terreſtrium plantarum: et quedã
greſſibilium ſolum annua ſunt. Pluris autem multa ſũt aq̄
tilium: et multa etiam breui fato corripiuntur tam que du-
16 ra teſta integuntur q̄ꝫ que molli cute ſunt obducta. ¶ Quin
ta. Longioris vite ſunt nõnulle plantarum q̄ꝫ in animalium
genere: vlla reperiantur: et in animalibus diuturniora ſan-
guine predita nõnulla ſunt: q̄ꝫ exanguium reperiri poſſit vl
lum. Et quedam greſſilia aquatilibus ¶ Sunt eni plantarũ
Cypariſſus et palma longiſſime vite. Et ſanguine predito-
rum pariter et greſſilium ceruus/elephas ꝛ homo. Ex his
itaqꝫ manifeſtum eſt: durabiliorem vitam molis amplitudi
nem ipſiuſue aptitudinem non preſtare. quin potius id acci
17 dere. ¶ Sexta. Cauſe propenſioris atqꝫ diuturnioris vite
ſunt calidum et humidum. ¶ Eſt enim animal natura cali-
dum et humidum: et quicquid vitam degit. Senectus autẽ
frigida et ſicca: et quicquid emortuum iacet. Corporuꝫ enĩ
materia: hoc calidum/hoc frigidum/hoc humidum/hoc ſic-
cum. Ex his enim contẽperata ſunt que viuunt omnia. Ita
qꝫ cum vita calido ſaluetur et humido: ſenecta autem ad vi
te diſſolutionem perducat: ſeneſcentia deſiccari neceſſe eſt.
Erũt igr̄ calidũ ꝛ humidũ ꝓpẽſioris diuturniorisqꝫ vite cã
18 Sꝫ q̄le hũidũ q̄leue calidũ paucꝫ expediam⁹. ¶ Pmũ e⁹mo

di humidum : pingue/ et imputribile esse debet . Nam tale
non facile consumi/desiccariqȝ oportet.quodquidem ad ca
lidum sese prebeat: vt aer ad ignem.et quod se vt ignis ad
cetera habeat:qui nūq̄ȝ admittit putrefactionem. Tale au=
tem pingue et imputribile existit. ¶Secundum.paucum eē
non debet. Nam quod paucum est:facile absumitur/ desic=
caturqȝ. Hinc euenit vt corpulentiora (modo cetera paria
sunto)vt maiores plante minoribus/et maiores equi mino=
ribus : longioris vite euadant . Nam illius vitalis humidi
plusculum retinent. ¶Tertium.non modo humidum mul=
tum esse oportet: sed et calorem adiicere necesse est. ne cito
infrigidari/gelariqȝ possit. Equata enim esse debent: vt hu
midum:calidum non excedat / ipsumqȝ suffocet ꝛ extingat.
Et ne calidum excrescens superfluūqȝ : humidum exedat:
hunc in modum inq̄ȝto et quasi contemperata.hac de causa
itaqȝ fit vt homo: grandioris molis animalia vita superet.
q̄ illis multitudo humidi:calorem subruat. Itaqȝ sit vitale
humidum pingue/firmum/multum/bona proportione cali=
dum/non superfluum. Cito enim siccabile et cito gelabile
(quale habent nōnulla).aqueum et superfluum: illaudabile
est. Nam superfluitas aut languore expellitur : aut nature
contraria corruptionem accelerat . Et superfluitatum hec
nature est:hec vero corporis particule. ¶Primum corre= 19
larium.Quapropter animalia:plurima venere vtētia ꝛ mul
ti semis:cito senescunt. Semen enim superfluum ꝛ exupe=
rans siccat emissum. ¶Secundū.hac de causa mulus:equā 20
et asinum(ex quibus genitus est) vita exuperat . Itidem et
passerum femelle superant masculos. Nam mulo nulla ve=
nus concessa est. Et passerum masculi plurimam sequntur
venerem. ¶Tertium.fit item vt mares laboribus attriti:fe 21
mellis citius senescant. Nam labor exsiccat: senecta autem
sicca est. ¶Septima conclusio. In omni fere animalium 22
genere:masculi:suis femellis:natura diuturnioris sunt vi=
te. ¶Nam masculus natura calidior femella est. ¶Octaua 23
Eadem quoqȝ causa euenit in regionibus calidis q̄ȝ in fri=
gidis animalia durabiliora esse. ¶Calidiora enim illic/so= 24
lidiora atqȝ firmiora nascuntur . ¶Correlarium. Qua=
propter in eisdem locis:notabilis/ excellentisqȝ magnitu=
dinis animantes nascuntur . vt serpentes vt lacerte vt

magna squamata.⁊ in mari rubro mire magnitudinis Ostra
coderma.Calida enim humiditas:augmenti cā est ⁊ vite.in
frigidis autem locis(vt que ad Arcton sita sunt)minora/⁊ t
restria/et aquatilia/et sanguinea/et exanguia:ꝙ his locis a=
queum magis retineant humidum et cito gelabile.Hinc mi
noris molis sunt et breuioris vite.Aufert enim congelatio:
augmentum pariter et nutrimentum. Que autem alimentū
non sumant vt expedit:et plantas et animalia percito corru
25 ptum iri necesse est.¶ Nona. Ubi calor multum excreuerit
vita minus diuturna est.¶ Nam propriam consumit mate=
riam.sicut magna flamma paucam corrumpit:ꝙ eius fomē
tum/eiusqꝫ materiam absumat.Ita et naturalis ille calor.
26 ¶ Decima gressilia aquatilibus vt in pluribus longioris ꝓ
ductiorisqꝫ vite esse solent.ꝙ aquatilia aquosa sit.Tale au=
tem humidum:frigidum/gelabile/corruptibileqꝫ sit facile.
27 ¶ Undecima.Sanguine predita vt in pluribus: exanguibꝰ
sunt durabiliora.¶ Nam sanguine predita calidiora sūt:ex=
anguia vero algidiora:neqꝫ pinguis/ neqꝫ dulcis grandem
copiam habentia.Animalium enim pingue:dulce est. Sunt
igitur breuioris vite.nisi magnitudine:deterioris nature cō
ditionem recompensent. Apes tamen(ꝙ dulcis plus habe=
ant)pleraqꝫ maiuscula animalia diutius viuendo superant

Tertii cap.note

¶ Nouellas/nouos et teneriusculos palmites.

Ertium cap.continet tres conclusiones ⁊ vnū cor=
28 relarium ad secundam.¶ Prima conclusio.Plan
tarum quedam sunt:que compluribus anima liū lō
gioris durationis existunt.¶ Hoc enim primo euenit ꝙ ipe
minus aquose sunt sed viscose:non facile gelabile neqꝫ fa=
cile siccabile habentes humidum.frigidioresqꝫ tamen et sicci
ores sunt:ꝙ terree sint nature. Secundo. hoc euenit ꝙ sibi
specialem viuendi modum vendicant:animaliū viuendi mo
do disparem.preterꝙ insectorum:quibus plante nonnulla:
similitudine habent communia . Plante enim quotannis iu
uenescunt/surculos ⁊ nouellas ꝓferunt/regerminant ⁊ se re
parare videntur Et non tote simul senescunt.sed vbi ramꝰ/
vbi stipes aliquis perierit:ꝓtinus iuxta corruptum repul=
lulat alter.Et ita de radice.vt cum eius aliquid corruptuꝫ
fuerit.renascitur alterum:primi dānum reparans.Hec au=

tem animalibus non contingunt. Hac itaqȝ de causa plāte
diuturniores/durabilioresqȝ nō iniuria videtur. ¶ Secūda 29
Plante(vt iam dictum est)insectis animalibus assimilant.
¶ Nam vt eius generis animalia diuisa viuunt: ⁊ ex vno
duo fiunt/aut multa:ita quoqȝ in plantis compertum habe
tur vt diuise viuant ⁊ ex vna:due/multeqȝ fiant. Hoc tamē
interest. q insecta animalia diuisa:multo tēpore durare ne
queunt.organa enim non habent suarum functionum:neqȝ
quidem ipsis noua reparare concessum est. Plante autem
id possunt:vbiqȝ potentia radicem gerētes/ regerminādiqȝ
virtutem. ¶ Correlarium. Ex quo iterum intelligere prom 30
ptum ē cur cum vna partium senuerit : pars relicta nouam
regerminet.et id quidem longam efficere vitam . Si enim
plante particulam inseris:radicem assumit/vegetat/ excre=
scitqȝ in arborē: a qua si iterum plantulā demis:aliquo in=
sita tandem radice herebit. et id(quotiens demere/ asplan=
tare/insereréqȝ libuerit)eueniet:q vbiqȝ reuirendi atqȝ re=
germinandi virtus assit . Quēadmodum itaqȝ id vides in
asplantatione hac:ita in vna ⁊ eadem manente planta vide
ri licebit. Quare nimirum si diuturne (vt que semper se re=
parant)cognoscantur esse plante. ¶ Tertia. Nonnichil etiā 31
et aliis animalibus pariter et plantis cōmune reperitur.
¶ Nam animalia quorum superiora grossiora sunt:perma=
nentioris sunt vite. Hinc masculi suis femellis: vt in pluri=
bus cognoscuntur diutius viuere. Habent enim corpulen=
tiora atqȝ grossiora superiora:calidiora enim sunt.ferturqȝ
calidum sursum:frigidum autem deorsum possidet. Et Ma
nus quidem magis q̄ȝ femelle : partes illas grossiores ha=
bet. Ita plante robustarum grossarūqȝ summitatū(Sūmi=
tates enim et superiora plante:voco radicem et que radici
vicine adiacent. Est enim radix:plante caput)longiore per
durant tempore. Et de iis loquor plantis que in arbores se
erigunt:et non de iis que Epitee sunt/annueqȝ durationis.
Ille enim vt quedam herbe vnico anniculo ex semine pro=
deunt/increscunt/suūqȝ senium nacte intereunt. Sed de his
plura dicere:ad determinationem illam quam de vegeta=
bilibus et plantis reseruamus faciendam:actinet. Et tanta
de longitudine et breuitate vite: que modo diximus:nūc di
cta sufficiant.nouamqȝ paremus determinationē de aspira.

tione ⁊ respiratione/iuuentute senectute/morte ⁊ vita/ sanitate et egritudine. Que cum determinata fuerint:finem suũ assecuta erunt:que de aīa nos determinaturos ꝓmisimus

Libri de longitudine et breuitate vite Aristotelis finis.

Prologus in Phisices introductorios dialogos

e Carissime Stephane:quanta sit animorum beniuolentia inter liberalium artium cultores in hoc nostro Parisio studio(vbi res cognita essꝫ)exteri mirarẽtur. Certe mordaculum virum et qui(vt aiũt)nasũ Rhinocerotis habet:tanq̃ Cerberum trifaucẽ irrident/execrãtqꝫ.magisqꝫ operprecium ducunt:sancta amicitie iura colere: tanq̃ a Minerua(que olim et sapiẽtie et pacis dea putabatur)geniti videantur. Nec iniuria(vt aiunt)nam et Philosophia et Philosophus:nomia ab amore sortiuntur. Quid eni Philosophia nisi sapiẽtie amor? Quid Philosophus nisi verus eiusdem amator? iure decet itaqꝫ(vt recte sẽtiunt) ipsos esse amicos. Quo fit vt cum primum inuidos/maliuolos/et sese mutuis dentibus lacerantes sentiunt:non amplius Philosophos reputent: sed eos pro flagitii conditione in Pythagoreos canes versos putant. Et ne nos ab eorum officio decideremus:mutua nos multos annos astriximus beniuolentia:vt tua et tui ⁊ nostri Bohuslai Tinnẽsis michi semp gratissima fuerit freq̃ntia/⁊ mea itidẽ vobis gratissima

¶ Tu curasti vt nostre Paraphrases castigate ab ipsorum efformatoꝝ manibus ꝓdeant in lucem. qui sepe ab Archetypo deuiant nisi vigilans castigator affuerit. Bonū insup tibi visum est nos introductorios dialogos adiicere: quod eo libentius feci: quo magis tu ⁊ amicus et pro hoc negocio vigilans optaueris/ petierisqꝫ amicissime nostroꝝ conphilosophantiū turbe exponendos. Qui tamen suoꝝ laborum fructum desiderarit: primū dialogū prelegere atqꝫ p̄gustare debent. et id prenosse Oneropolum presertim in secundo dialogo in Analogia docere: ⁊ eas aliq̄tenus denudare. ⁊ Enantium aliarum sectarum peritum (qui ⁊ sibi ⁊ sepe aliis obuersus contrarius extiterat) Analogiis manus victas dare.

Persone dialogoꝝ ⁊ earum: nominū subiuncte interpretationes.

Hermeneus	Interpres
Oneropolus	Coniector
Polypragmon	Negociator
Noerus	Intellectualis
Epiponus	Laboriosus
Enantius	Contrarius
Homophron	Concordans
Neanias	Adolescens

D I

Tabula dialogi Phyſice introductionis.

Dialogus Jacobi. F. Stapulen̄.
in Physicam introductionem.

Dialogi introductionis Physice note.

¶ D. liber dialogoꝝ. ¶ Dialogus: disputatio interpretatur. Estq̃ dialogus/liber in quo aliqui simul de aliqua re conferentes/differentesq̃ introducūtur. ¶ Obiter/interim. ¶ Oppido/valde. ¶ Libens ferule manum subdo: Metaphora: libens correctioni pareo. ¶ Cresus olim Lydorum rex ditissimus auro: de quo meminit Ouidius. diuitis audita est: cui non opulentia Cresi: qui tandem a Cyro bello superatus: tenui fato vitam exegit. ¶ Cedo/dic. ¶ Finis precipuus/cuius gratia quod. ¶ Finis minus precipuus/cuius gratia quo. ¶ Sicarii/insidiatores viarū vtentes sica.

¶ Hermeneus. Oneropolus. Noerus. Epiponus.

Oneropole Polypragmon hospes noster filium suum et michi et tibi: moribus et doctrina cōmisit educandum. Unicus illi filius est: quem teneriuscule diligit. Affuit modo hic: tu autem aliquo abiueras. Ipse clanculum ad partem (non audiente filio) me aduocato: sic orsus inquit. O hermenee hoc sepius audiui et verum est: Philosophi fallere non norunt: cum ipsi plurima norint. sed vt agricole steriles agros colendo feraces faciunt: ita ⁊ steriles adolescentū animos curāt: ⁊ ad fecundā ꝓbitatem euehunt. Et licet harū rerꝫ (quas tractant) sim imperitus (nā me alio iuuenē flexerūt parētes) illos tamen sūma beniuolētia ꝓsequor. Et te maxime oīm/et Oneropolū: vitāq̃ meā vt cecam/meq̃ ipsū frequēter damno. vosq̃ solos litteras callentes: felices reputo. Hinc singularē fiduciā in te ⁊ Oneropolo meā cōieci: vt vos filii mei (dū etas patiꝫ) curā suscipiatiꝭ. vt ne seipsū senex/vitāq̃ suā (vt ego nūc meā ignorantē) detesteꝫ/dānetq̃. Unicꝰ michi o Hermenee heres ē: modo deꝰ hūc michi saluet. Senui. nec michi alteriꝰ habēdi spes vlla relicta ē. hūc tue fidei cōmendo ⁊ Oneropoli: vt sitis illi patres. Diligentiā eiꝰ ꝓpenderiꝭ. nūq̃ destitisset me die/noctuq̃ iportunis precibꝰ q̄rere: do-

nec ego ipsū vestris ɔspectib⁹ statuissem. Hūc hētis. hūc ex
colite hūc vestre fidei mando. Hic filiū aduocat. O Epipo
ne inquit/ hic Hermene⁹ piā tui curam suscipiet. hūc patrez
habeto. ipsi in oībus obsequere. hūc honora. Hic te bonū et
scientē factur⁹ est. Ego has tibi diuitias relinq̄re non pote-
rā. harꝫ te: ipse facere potest possessorē. Et egressus limē col=
lachrimātibus oculis: vale iquit Hermenee semꝑ tu ⁊ One
ropolus: quē (cuz venerit) noīe meo salutato. Mane inq̄ O
Polypragmon vel hodie nobiscū in cōuiuio: ⁊ Oneropolo
filiū tuū vna mecū ɔmendabis: rem nobis hāc q̄ꝫ gratissimā
facturus. Haud possū inquit alia negocia me vrgēt/ meāq3
p̄sentiā req̄runt. Vos autē in hac litteraria educatione filii:
mea p̄ntia non egetis. vt voles inq̄ꝫ dūmodo id pollicearis
ad nos aliq̄n redituꝝ ⁊ te aliquādiu apud nos mansurum.
Polliceor inquit ⁊ filiū meū vobis obsidē relinquo. ⁊ abces
sit. vis ergo puerū accersamus: vt ipsū videas ⁊ corā inter=
roges? One. volo. Her. Heus puer Noere: huc aduoca Po
lypragmonis filiū: tuq3 cū eo vna nūc nobis astare. No. Eo
Epipone celer aduení. Preceptores Hermeneus ⁊ Onero
polus te accersere iubent. Epi. vbi. No. in pomerio deambu
lantes. Epi. Eamus ocyus. No. Eamus. One. Bone Poly
pragmonis fili: q̄d tibi nomē est? Epi. Nomē michi Epipo
nus obseruantissime p̄ceptor. One. Tu q̄so dic quē animum
habes? Epi. bonū: vobis scilz tribuentibus litteras discere.
One. bonū certe ⁊ id optas? Epi. vel maxime. One Walles
tn̄ modo aliquo ioco: cū hoc Noero/ ⁊ alia adolescentū tur
ba patris recessū interobliuisci. Epi. imo discēdo ⁊ audien=
do. Nam puerilū iocoꝝ cōsuetudinē nō habeo. neq3 me ob
lectant quicq̄ꝫ. One. Quid ergo? Epi. Liber ac litteraꝝ stu=
dia. Her. Id p̄fecto in iuuene laudabile multuz: ingenuāq3
adolescentis indolē demōstrare videt. One. Sed tu q̄d po=
tissimū discere audireq3 ꝑoptes? Epi. Phiam. One. Te er
go in rōnalib⁹ disciplinis mediocrit sentis eruditū. Epi. ali
q̄ꝫtisꝑ. p̄iculū facite: ⁊ vbi min⁹ sane sēsero: ego libēs ferule
manuz subdo. One. Haud male ais. Noere huic coeq̄li tuo
Physicā itroductōez p̄cura: q̄ꝫ ter/ q̄terue repetit vicib⁹ le
gat/ memorieq3 mādet. nos obit expectātes deābulabi⁹ No.
curabo. Her. iā aliq̄ꝫdiu morati: nūc arbitror aduētabūt. S3
quā Oneropole spē de puero ɔcipis? One. bonā admodū. le
ta frōte puer ē/ benign⁹ ⁊ simplex: ⁊ nimiꝝ si Polypragmō

ipsū vehementer diligit/ velitqꝫ ingenuam ipsius indolem
pulchrioꝛib⁹disciplinis aliquādo perfici:potiusq̃ paternas
artes sequi.que semꝑ lucrū:ꝛ ea quoꝝ fortuna dn̄s dicit in=
tēdere vident.Her.verū ais.multū diues admodū est Po
lypragmon.neqꝫ vnq̃ ꝯgregandi cura ipsi defessa remittit.
nec opus erit hunc iuuenē vnicū eius filiū negociationē se=
qui.verū si prudēs ꝛ sciens e manib⁹nostris euadat: recte/
iuste/ꝛ liberaliter diuitiis tot curis/vigiliis/ꝑiculis ꝛ labo=
rib⁹ a Polypragmone partis:vtetur.One.Recte certe:ꝛ li
beraliter vtetur. Sed ecce puer aduentat. Epi. Assum.One.
Oportune quidē nimiū. Studuisti meōria tenere que man=
dauerā? Epi.Teneo.One.Diligenti⁹igr̄ attende.Epi.Attē
i. do.One. ¶ Figurā igr̄ huic nostre introductioni prepositā
vides? Epi.Uideo.One.Figura hec tota:mundū nobis re
presentat sensibilē.Mundū aūt sensibilē voco:totū celi lune
cōcauo contentū.vt sūt elemēta/aīalia/ vegetabilia/minera
lia/ꝛ mixta imꝑfecta/suaqꝫ accidentia.ꝛ maxim⁹ iste circu=
loꝝ celi lune concauū nobis insinuat: intra qḋ pulchro hoc
ordine in seinuicē q̄tuor digeruntur elementa:Ignis/ Aer/
Aqua/Terra. Deinde parui subsequnt circuli quoꝝ ꝑmus
circulus nature ē.Secūdus cause.Tertius mot⁹.Quartus
īfiniti.Quint⁹loci.Sext⁹vacui·Et septim⁹tꝑis.Que oīa in
nostro magno circulo sūt cōperta:nisi vbi nigrū pūctū istar
spherule ꝑspexeris. Priuationē eñ ei⁹cui apponit signifi=
cat/nusq̃qꝫ i nostro circulo repiri posse.Et de hoc sensibili
mūdo sūt octo Physici libri. Neqꝫ in his ꝑdiscendis vsq̃
alio mentem tuam deflectas. sed singula de iis que in ma=
gno circulo et in hoc sensibili mundo contenta sunt:dicta i=
telligas/ad easqꝫ sola applices: nisi interdū ex hoꝝ sensibi=
lium similitudine/similitudinisqꝫ quadam ꝓportione cele=
stia/supramūdana/intellectualiaqꝫ rimari expediat.Tu igr̄
fili si figuram memoria teneas eam nobis audiētibus pro=
me.Epi. Faciam. Magnus circulus/celiqꝫ lune concauū.
elementoꝛum ordo et assituatio: Ignis/Aer/Aqua/Terra.

Natura	Causa per accidēs	Mot⁹ idifferens.
Causa	Causa actu	Infinitum ꝑmo
Motus	Causa potentia	Infinitū scdo ●
Infinitum	Motus	Tertio
Locus	Generatio	Quarto

Vacuum.
Tempus
Natura
Materia
Forma
Res naturalis
Causa
Materia
Forma
Efficiens
Finis
Cā ꝓpinqua
Cā remota
Causa per se

Corruptio.
Augmentatio
Diminutio
Alteratio
Scd̄m locū mutatio
Motus subiectiuus
Mot⁹ ēminatiuus
Motus totius
Motus per se
Motus per accidēs
Motus acq̄sitiuus
Motus deꝑditiuus
Motus naturalis
Motus violentus

Quinto
Locus
Locus coīs
Locus ꝓpri⁹.
Loc⁹ naturalis
Locus violent⁹
Vacuum primo
Vacuū scd̄o
Vacuū tertio
Tempus
Presens
Preteritum
Futurum

One. Prompte admoduꝫ. postea singula eo ordine/ eaqꝫ serie: qua nuper deprompsisti definiuntur atqꝫ interpretantur Et quo melius ingeniū tuum (quod suscepimus educādū) arbitrio nostro deprehendamus: interroganti responsiones alterna ¶ Quid natura est? Epi. Natura substātiale pricipi um est: quod vnicuiqꝫ transmutationi subiectū esse natū est: aut transmutationis effectiuū. One. Ita semp respōde. Est enim hec naturarum vnicuiqꝫ transmutationi: generationi/ corruptioni/ augmentationi/ diminutioni/ alterationi ⁊ lationi scd̄m locum: nata esse subiecta. hec vero vniuscuiusqꝫ trāsmutationis: generationis/ corruptionis/ auctionis/ diminutionis/ alterationis ⁊ lationis effectiua. Et hac disiūcta diffinitiōe: vtriusqꝫ nature diffinitiōes sufficient h̄ri posse puta. Nā p̄ma ꝑticula ꝓpt̄ materiā: scd̄a vero ꝓpter formā adiecta est. quo tamen cunctis sanius/ rectiusqꝫ intelligendi det occasio: vtriusqꝫ ꝑticulatim subducta est diffinitio. ¶ Quid ergo materia? Epi. Est natura: que vnicuiqꝫ transmutatiōi subiecta esse nata est. vt quēadmodū dicebas generatōi/ corruptōi/ augmentatōi/ diminutōi/ alt̄ationi et scd̄m locū motioni. One. Cū tu generabaris vbi erat vt ī subiecto tua generatio? Epi. In mea materia. One. Et quando tu corrumperis vbi tum tua corruptio? Epi. in mea materia. One. Qn̄ tu augeris vbi tua augmentatio? Epi. in mea materia. One. Qn̄ tu minueris vbi tua diminutio? Epi. In mea materia. One. Qn̄ tu alteraris vt calescis aut frigescis vbi tua alte-

ratio? vt calefactio aut frigefactio. Epi. In mea materia.
One. Et cũ te transfers de loco in locũ vbi tua latio? Epi.
In mea materia. One. Ad singula ꝓbe semp idem respondi
4 sti. ¶ Tu modo materiã interꝓtare. Epi. Subiectũ/hylen/
potentiã/potentiã subiectiuã. One. Sane. hec oia matie sũt
5 noia. ¶ Quid forma? Epi. Forma natura est: transmutatio-
num effectiua. One. Recte ais. Cum ignis aliũ ex lignis ge
neret ignem: que illic natura generãs/generatõisq̃ effectia
est? Epi. Arbitror me debere respondere ignis generãtẽ for
ma. One. debes. Et cũ aqua extiguit/corrũpitq̃ ignẽ: quid
corruptõem illam efficit? Epi. Dicerẽ frigiditatẽ ac humidi
tatem: sed forte nõ tibi placet. One. An frigiditas aut humi
ditas natura sit? Epi. non certe. Nam neutra substãtiale pri De forma
cipium est: sed non aduertebã. One. de natura quero: q̃ sit il
lius corruptionis effectiua: ⁊ nõ de accidẽtali efficiẽte/ istru
mentoq̃. Epi. Iam teneo/ ⁊ erratũ meũ deꝓhendo. respõdẽ
dũ vtiq̃ erat: aque ignẽ corrũpentis forma. One. oppido. iã
sapis. Cum tu augmentaris que natura eã augmentationẽ
efficit? Epi. mea forma. One. Et cum tu alteraris: vt cũ fri
gore nimio inhorrescis: q̃d in te alterationẽ vt calefactionẽ
inducit/ calorẽq̃ reparat? Epi. mea forma. One. verũ ais: qñ
exterus calor eam non inducit. Et cum tu ambulas q̃ natu-
ra illã agitatõem/ scdm locũ mutatõem vt ambulatõem: effi
9 cit? Epi. mea forma. One. ¶ Vides igit̃ quõ ois transmuta
tio vt generatio/ corruptio/ augmẽtatio/ diminutio/ alteratio
et latio: in natura est. nã in materia. a naturaq̃ ꝓficiscit̃. Nã
a forma. Epi. eq̃dem video. One. Et non modo fili ois tran
smutatio in materia est: sed et ois q̃cunq̃ sensibilis affectio
7 ¶ Fecit eni deus nostre sensibilis machine/ omniũq̃ rerum
optimus ⁊ sapientissim⁹ opifex: duas naturas. hãc soluz ad
agendũ: illã vero ad patiendũ. Epi. Intelligis hanc (vt arbi
tror) formã: ⁊ illam intelligis materiã. One. Intelligo. Et vt
materia sese habet ad agendũ: ita forma ipsa ad patiendnm
Epi. an q̃d dicis teneã: icertus sũ. None optime ꝑceptor nu
per dicebas: materiã vt solum patiatur a rerũ optimo/ sapi
ẽtissimoq̃ opifice eẽ factã. ⁊ formã vt solũ agat? Si itaq̃ sa
ne intellexerim: materia neutiq̃ agere poterit. One. neutiq̃
fili: neq̃ quoq̃ forma pati. verũ formã pati: materiã eẽt age-
re. Intelligis quorsum hec proportio? Epi. intelligo. One.

¶ Interp̃tare igr̃ formã. Epi. Speciẽ/actũ p̃mũ/ subalẽqz. 8
One. Recte quid̃. nature interp̃tetes his p̃miscue noĩbus: p
eodẽ vtunt. Sed memĩsti te ita naturã diffinuisse. Natura
subale p̃ncipiũ ẽ vnicuiqz trãsmutationi subiectũ/ aut trãs-
mutatiõis effectiuũ: vbi p̃mã p̃ticulã subale p̃ncipiũ posue-
ris. Epi. Memini. One. Expedit igr̃ q̃d hic subale p̃ncipiũ
vocemus: itelligere. Epi. Sũmopere. One. ¶ Dic igit que 9
hmõi vocemus p̃ncipia? Epi. Ea sũt que cũ non sint ex ali-
is/ neqz ex alterutris: oĩa alia fiũt ex ipsis. One. Interp̃tare
oĩa alia. Epi. Res naturales oẽs. One. recte ais. hac diffini
tione diffiniunt p̃ma p̃ncipia Physica: nõ quidẽ discipline:
que dignitates/ suppõnes aut diffinitiões sunt. Sed p̃ma p̃n
cipia res naturales cõstituentia/ atqz stabiliẽtia: cuiusquidẽ
diffinitionis intellect⁹ hic est. Prima p̃ncipia Physica sũt
que ex alterius nature Physicis p̃ncipiis minime cõstituũ
tur: (Priora eñi nõ habent) neqz vnũ ex altero constituit: sz
ex ipsis res naturales constituũtur oẽs. Constituerent eñi
ex aliis p̃ncipiis si alterius nature p̃ncipia: sue quidẽ essen-
tie/ substantieqz partẽ in se recipent. q̃uide atqz tu tuũ cor-
pus: tue quidẽ substãtie partẽ in te recipis: similiter ⁊ aĩam.
Et alterutrũ ex alterutro fieret: si eoꝝ vnũ: alterũ cõstitue-
ret/ essetqz eiusd̃ essentie pars. Et cũ dicim⁹ oẽs: rõnem p̃n-
cipioꝝ respicim⁹ generalẽ. Fiũt eĩ res naturales oẽs: ex ma
teria atz forma. quãq̃dẽ p̃ticulã si omittas/ dicasqz: p̃ncipia
Physica eẽ: q̃ nõ fiũt ex aliis/ neqz ex alterutris sed res na
turales: vna quid̃ aut plures: fiũt ex ipsis: hanc diffinitionẽ
singulis apte applicabis. Et nichil hic referre putamus ita
enũciasse: ex ipsis oĩa alia fieri: aut oĩa alia fieri ex ipsis.
Nã passim vbiqz ĩ Philosophia dictoꝝ rectã/ sanãqz intelli
gẽtiã petim⁹. idignũqz reputam⁹ ⁊ a Philosophie dignita-
te q̃plurimũ alienũ: ĩ ea Sophismata tractare/ sensusqz so-
phisticos exq̃rere. Epi. Indignũ certe: ⁊ videor hanc michi
pulchrã declarationẽ plane itelligere. One. ¶ Si te rogẽ an 10
mat̃ia ⁊ forma ignis: reꝝ nat̃aliũ sint p̃ncipia habes q̃d re-
spõdens afferas? Epi. Hẽo. dicã eq̃dẽ ignis mat̃iã ⁊ formã
vni⁹ aut pluriũ reꝝ nat̃aliũ esse p̃ncipia. One. Nichil refert
vnius sint: an pluriũ. Sciscitabor causam. quare inquã. Epi
Quia cũ nõ sint ex aliis/ neqz ex alt̃utris res naturales vna
quidem aut plures fiunt ex ipsis. Et sicut me docuisti ego.

cautius atq3 ex industria omnes omisi. Nam diffinitionem
haud applicare potuissem q̄n̄quidē ex ma̅tia ⁊ forma ignis:
nō oēs res naturales fiant.ita saltē michi videt̄.Pnc.Sane
cōcipis.Nam ex illis neq3 fit aer/neq3 aqua/ neq3 t̄ra neq3
11 aliud quicq̄:qd̄ nō sit ignis¶Rursus si te iterrogare ꝑgaz
vbi rez naturaliū forma sit? Epi.Aduciā in ei⁹ ma̅tia.Pne.
12 Nā materiā ad patiendū/recipiendūq3 posuimus ¶ An ma
teria p̄ncipiū forme sit:an forma p̄ncipiū ma̅tie? vide ne er=
raueris:p̄ncipio p̄ncipiū ponens.Epi.Hesito.Dicaz tñ ctsi
incertus:materiā p̄ncipiū subiectiuū forme esse.sed non qd̄
formā cōstituat/quodq3 forme essentiā/substantiāq3 p̄stet.di
cam itidem formā materie p̄ncipiū formale esse/ et vt qd̄ est
in subiecto:s3 nō qd̄ materiā cōstituat/ materieq3 essētiā sug
gerat.nam materia principiū esse non posset. Her.de te no=
bis fili Epipone hac tua cauta respōsione:mix in modū bo
13 nā spem adauges.Pne.¶Longius ꝓgredere: an ma̅tia rei
naturalis sit p̄cipiū parit̄ ⁊ forma.vt materia ignis:princi
piū sit ignis? ⁊ forma ignis sit ignis principiū? qd̄ si ita fue
rit:an ꝯsimiliter arbitreris materiā ignis:p̄cipiū eē ignis:
vt ⁊ principiū forme? ⁊ formā ignis: hūc in modū principiū
esse ignis:vt ⁊ forma p̄cipiū materie? Her.obtundis pue=
rum nimiū ꝓpensa questione.Pne. Nō obtundo. nam celer
apprehendēdo puer est. dic fili:aut vis potius q̄sita resumā?
Epi.tentabo.Materiā rei naturalis eē p̄ncipiū:parit̄ ⁊ for=
mā:vt materiā ignis p̄ncipiū esse ignis:itidē ⁊ formā ignis:
paulo añ tibi nī īrogāti rn̄di:causāq3 adhibui:Cū rursū ꝑcō
taris an ma̅tia ignis:ita p̄ncipiū sit ignis:vt eā dixi p̄ncipiū
esse forme? Nō.Nam materia ignis:p̄ncipiū ignis est: vt ip
sū cōstituens/essentie/substātieq3 partē ministrās.Et cōsimi
li mō forma:alterā substātie ꝑtem igni suggerit.quodquidē
materia forme minime facit:itidē neq3 forma materie. Pne
Tua hec responsio me delectat.Et si ita dicere ꝑgas Poly
14 gragmonis loculos:imo vero diuitias Cresi:pulchri animi
tui comparatione thesauri nichilipendam.¶Sed quod ma
gis existimas materiam et formā rei naturalis eē principia:
an materiam principiū forme:et formam materie? Dbt ices
Epi.Uerū.nā quid respōdeā: haud satis cōpertū h eō.Pne.
Thesaurū illū quē loculis patnis diuitiisq3 Cresi p̄ferebaz

nobis forte occultare vis. Sȝ cedo: nōne ꝑpendis materiā:
rei naturali ꝑ̇ncipiū eēntia intrinsecū eē? pariter ⁊ formā?
Epi. Perpendo. One. Et materiā: forme ꝑ̇ncipiū essentia/
substātiaqȝ extrinsecū: itidē ⁊ formā materie? Epi. Et hoc
iterū. One. Et ꝑ̇ncipiū substātia alicui intrinsecū magis il=
lius ꝑ̇ncipiū est: eo ipso quod eiusđ ꝑ̇ncipiū sit substātia ex=
trinsecū. Epi. Est. One. Ne tibi ratio principii data: que est
ex ipso aliud fieri eius cōparatione qđ constituit: tibi magis
cōpetere videtur? Epi. Videtur. One. materia igr̄ rei natu
ralis essentia/substantiaqȝ (vt diximꝰ) ītrinsecū ꝑ̇ncipiū ma=
gis principiū est: ꝙ̄ forme ꝑ̇ncipiū: cuiꝰ essentia ꝑ̇ncipiū ex=
trinsecū est. Et ita de forma in cōparatione materie sentien
dū est. Epi. Sequit̄. One. Haberes ergo modo q̇d respōde
res? Epi. Haberē: materiā scilȝ ⁊ formā: magis ꝓ̇pe rei na=
turalis ꝑ̇ncipia dici debere: ꝙ̄ materiā ꝑ̇ncipiū forme/ atqȝ
formā ꝑ̇ncipiū materie. One. Sed ꝓcedamus. ¶ Quid res 15
naturalis? Epi. Est que cōstat ex naturis. One. vt ignis: cō
stat ex materia ⁊ forma ignis. et aq̄: ex materia ⁊ forma aq̄.
quēadmođ tu: ex tua aīa constas atqȝ tuo corpore. Qđ enī
in te est rōnalis aīa: in igne est ignis forma. et qđ in te corpꝰ
est: in igne: ignis materia est. Epi. Intelligere videor. sicut
hec duo habeo aīam videlȝ ⁊ corpus: meas quidē duas na=
turas: ex quibꝰ consto/constituorqȝ: ita quoqȝ ignis duo ha=
bet/ duasqȝ naturas: formam scilȝ: que mee aīe respondet/ et
materiā: que meo respondet corpori: ex quibꝰ duobus ignis
constat/constituit̄qȝ. One. Haud erras. Ita est. Et sicut tua
anima (que tua forma est) oēm tuā efficit in corpore sensibilē
operationē: ita ⁊ forma ignis in materia ignis: oēm ignis ef
ficit operationē/ affectionēqȝ omnē: vt caliditatē/siccitatē/
luciditatē/leuitatē/raritatē ⁊ motū sursuȝ. Fecitqȝ rex oīm
optimꝰ opifex: rē naturalē oēm duabꝰ ꝯstare naturis/ oēmqȝ
duabꝰ naturis: materia scilȝ atqȝ forma nexuit. hac scilȝ ad
agendū: illa ꝟo ad patienđ. essetqȝ alt̄a sine alt̄a: ociosa. At
nichil ī natura vacuū/ociosūqȝ fit vnq̄. et oēm ex sua mate
ria/sua forma et vtriusqȝ simul vnione cōsurgere voluit. Et
re vera mat̄ia linea est/forma suꝑficies/⁊ vnio illa ꝓfundū.
Et ex illo suo ternario: res naturalꝭ oīs: ꝑfecta ꝯsurgit/imi=
tat̄qȝ ꝙ̄tūcūqȝ pōt: suū ꝑ̇ncipiū/nitit̄qȝ sibi q̇ad pōt assimila
ri. Her. Noli O Oneropole puerum Anologiis ludere.

Epi. vis ne ergo rem naturalem omnem: ex lineis ⁊ supfici
ebus consurgere pfectam cōpositāq3 esse. quandoq̄dem ex
materia et forma conflata sit? Her. vide anne non recte sen
tirem: te puerum ludere. One. dico fili. et non dico vt conci=
pis: nunc autem intelligere non possis: sed tu aliquando in=
16 tellecturus reserua. ¶ Nunc autez dicas: quot rerum natu
ralium genera? Epi. Quinq3: elementa/ aīalia vegetabilia/
mineralia/ et mixta impfecta. One. elementa sunt fili: ignis/
aer/ aqua/ terra. Animalia: homo/ et bruta. Vegetabilia: arbo
res/ et herbe. Mineralia: lapides/ metalla ⁊ cetera similia q̄
effodiuntur/ eruunt q3 a terra. Mixta impfecta: vt aeris flā
47 me/ nubes/ pluuia/ nix/ grando/ ventus et consimilia. ¶ Que
dicuntur secundum naturam? Epi. Rerum naturalium cuz
ipsis conueniāt: accidentia. One. vt igni maxima caliditas/
siccitas/ luciditas/ leuitas/ raritas/ motus sursum/ sua dimē
sio atq3 figura: quēadmoduz sanitas/ pulchritudo/ corporis
robur atq3 firmitas: tibi secunduz naturā cōueniunt ¶ Que
18 preter naturā? Epi. Rerum naturaliū accidentia: cum ipsis
disconueniant/ sueq3 nature sint aduersa. One. vt. Epi. ego
exemplū tuū aduertens dicerem: vt igni frigiditas/ humidi
tas/ opacitas/ grauitas/ motus deorsum/ disconueniens quā=
titas et figura: michi vero egritudo/ deformitas/ corporisq3
19 eneruatio ⁊ debilitas. One. Recte. ¶ Interpretare ergo rē
naturalem. Epi. Totum/ cōpositum/ corpus sēsibile/ hoc ali
quid. One. vides ergo nos primū exegisse circulū. Epi. vi=
deo. One. respirandum igitur nobis modicuz est: modicaq3
interiecta quiete resumendi erunt labores. Tu ad me redi=
to q̄ primū voles: ⁊ me minus occupatum senseris. Epi. re=
dibo. One.

euerter Epipone. ⁊ qd petas scio. Cā te huc adue=
r xit. Epi. videlicet vt cām michi declares: ac eius mo
dos/ eiusq3 species aperias. One. faciam. Attende
20 igit attētiuscule. ¶ Tu interrogatus qd cā sit: ita respōdere
21 debebis. Cā est ad quā aliud sequitur. ¶ Quid est ad eā ali
quid sequi? Est ex ea/ per eam/ ab ea/ ipsiusq3 grā: aliqd esse
22 aut fieri. ¶ Quid effectus. idipsum est: qd ad cām seqtur. vt
qd ex aliquo/ p aliqd/ ab aliquo/ alicuiusue grā sit. vt tu ad
corpus seqris. Nā ex corpe subsistis/ ad aīam. nā subsistis p
aīam/ ad parētes. Nā ab eis ipsis ortū ducis/ seqris ⁊ ad sa

pientiā. nam ſapiētie gratia(que dei cōtēplatrix eſt:ama-
trix/memorq; perennis) naſceris: hec itaq; q̄tuor corpus/
anima/parētes/ſapiētia:tue ſunt cauſe: tu vo eorꝫ effectus.
¶Quid cauſa materialꝭ p̄mo/ in p̄maq; eius ſignificatiōe? 23
Eſt ex qua cū aliquo fit aliquid. Et hec ſcientiā oēm ⁊ artē
oēm ambit. vt in Grāmaticis littere dictionis ſūt materia.
In logicis ſubiectū/ predicatū et copula enūciationis ſunt
materia. Et cōſimilꝛ Rethor/Muſicus/Arithmetic⁹/Geo
meter/Aſtronomus/Moralis/Polyticus/Philoſophus ⁊
Artifex:ſuā ſuo modo habeut materiā. Attamē de ea ſolū:
que Phyſica ē/⁊ rerꝫ naturaliū materia:nobis ꝓp̄a/aptaq;
determiatio eſt. quocirca ſubiūgitur quid rerꝫ naturaliū ma
terialis cauſa? Ea eñ eſt ex qua cū forma fit compoſitum.
¶Quid cauſa materialꝭ ſecūdo? Eſt in qua aliquid fit vt in 24
ſubiecto. Et q̄a bifariā aliquid in aliquo eſſe vt in ſubiecto
cōtingit. Uno modo vt conſubſtātiale in conſubſtātiali:quē
admodū tua aīa in tuo corpore:quorꝫ vtrūq; tibi ſubſtātia-
le eſt. ⁊ alterū alteri cōſubſtantiale. Quippe que ſimul totā
concauſent/conſtituātq; ſubām. Altero modo vt accidens
in ſubiecto quēadmodū calor in corpore tuo. Idcirco ſubie
ctum ad duo comparatū:ſubſtantiā ſcilꝫ ⁊ accidens:matia/
⁊ hoc ſcđo modo cauſa materialis eſſe dr̄. Et materiā p̄mo
modo/materiā ex qua dicere ſolent. Scđo vero modo/ma-
teriā in qua/⁊ materiā ſubiectiuā. ¶Quid cauſa formalis? 25
Eſt per quam res habet eſſe. Et eius hec ponūtur elemēta.
Forma dat eſſe rei/remq; conſeruat in eſſe. Ipſa nāq; p̄ſen
te:res eſt. ⁊ ipſa fugiente/abſenteq; res ipſa perit: atq; am
plius nō eſt. Epi. Uocas ne elementa principia? quo pacto
dignitates/ſuppōnes ⁊ diffinitiones vocare ſolemus? Dne.
Uoco. Si eñ ſubſtantia fuerit:dat eſſe ſubſtātiale ⁊ eſſe ſim-
pliciter. vt tua forma dat tibi eſſe ſubſtantiale ⁊ ſimplꝛ. et
ipſa preſente corpori vt in ſubiecto ⁊ cōſubāle in cōſubſtan-
tiali: procul dubio te conſeruat/atq; es. ipſa vero fugiente ꝓ-
tinus peris:neq; amplius vſq̄ ſubſiſtis. Et ſi accidens fue-
rit dat eſſe accidentale ⁊ ſcđm quid:ipſumq; cōſeruat. vt q̄n
titas eē q̄tū. ⁊ q̄litas eē q̄le. vt calor dat eē calidū: ⁊ ꝯſeruat.
quo quidē calore alicui p̄ſente ⁊ ſufficiēte q̄dē: ip̄z calidū ē.
ip̄o aūt abſente nō āplius calidū manet. At q̄a hec forme rō
huic diſcipline ꝓpria/accōmodaq; nō eſt:ſꝫ elementū cōe
atq; vagū. idcirco cauſe formalis Phyſice diffinitio ſubne

26 citur:hunc in modum.¶Causa formalis reꝝ naturaliū est
per quam res naturales:vnaquidē aut plures existunt.Ni=
chil refert.Nam per vnam:vna res naturalis:ꝛ per plures:
27 plures res naturales existūt.¶Quo pacto diducitur causa
formalis?In causam formalē substantialē/ꝛ accidentalem.
28 ¶Quid causa formalis substātialis? est que dat esse substā
29 tiale.vt que substantia est vt anima. ¶Quid accidentalis?
Est que dat esse accidentale: ꝛ que accidens est vt calor.
30 ¶Quid causa efficiēs? Est a qua aliquid fit. vt conseruat/
31 ꝓducitur aut corrumpitur.¶Quo pacto diducitur?in cau
sam efficientē conseruantem/ in ꝓducentem/ ꝛ corrumpen=
32 tem.¶Quid conseruans? Est a qua aliquid ne deficiat cō
seruatur.vt calor ꝛ siccitas:ignis/calor ꝛ humiditas:aeris/
frigiditas ꝛ humiditas: aque/frigiditas ꝛ siccitas:terre. et
33 in nobis sanitas.¶Quid ꝓducens? Est a qua alteꝝ ꝓduci=
tur.vt ignis ignem ꝓducens/aer aerem/aqua aquam/ terra
34 terram/ꝛ homo hominē.¶Quid corrūpens? Est a qua alte
rum corrumpit.vt corrūpens ignem/aerem/aquam/terram
35 aut hoiem.¶Quid causa finalis? Est causa gratia cuiꝰ ali=
quid fit.vt in nostro circulo elemēta gratia mixtoꝝ:et oīno
36 minus ꝑfecta ꝑfectioꝝ gratia fiūt:¶Quo pacto partit̄ cau
sa finalis?in finem precipuū/et cuiꝰ gratia:ꝛ finē minus ꝑci
37 puū.¶Quid finis ꝑcipuus et cuius gratia? Est causa cuiꝰ
grā aliqd fit:cū ipa vlteriꝰ alterius grā nō fit.Et hāc eand:
finē ꝑma intentiōe nōnulli vocāt.vt ī nr̄o sensibiliū circulo:
elemēta sunt grā mixtoꝝ. Et īꝑfecta mixta gratia/ꝑfectoꝝ.
mineralia gratia vegetabiliū ꝛ aīaliū.Elemēta vͦo imꝑfecta
mixta/mineralia/vegetabilia ꝛ ceťa aīalia ment/ rōnisq; ex
pertia:hoīs sūt gratia.Sic eñ natura/imo nature ac oīm
optimus sator atq; effector semꝑ imꝑfectiora ꝑfectioꝝ or=
dinauit gratia.quē si imitari desideramus: nos semꝑ opera
nostra ad meliora dirigere oportet. vt oꝑa corporis ad oꝑa
38 aie ꝛ oꝑa aie ad vnū optimū ipsiꝰ aie actū.Epi.¶Quē ipm
ais? One.An quicq̄ meliꝰ eē putas:q̄ deū vniuersoꝝ ꝛ ma=
ximū bonū cognoscere/cognitū amare/ꝛ semꝑ sibi ꝑsentem
memoria reuocare? Epi.Non puto.One. Talē igr̄ optimū
mētis nostre actū dico.homo aūt ī nr̄o sensibili circulo:am
39 plius finē suū nō habet ¶Sed collōne ad ea que in ipo ꝯti
nent facta: homo eius finis precipuus esse videtur . Nam
ipse est cuius gratia omnia alia nostri circuli sint:nec vlte=

rius alterius gratia:quod in nostro sit circulo existat. Epi.
Ausim te aliquid vnũ interrogare? One.vtvis.Epi.Qđ sci
scitari concepi: forte preter ꝓpositum esse iudicabis. One.
Haud cura.Epi.vt ergo tibi placet:hec me audiuisse memi
ni:felicitatẽ scilȝ hominis esse finem. Et Aristotelem contẽ
disse contra illud Solonis Athéniensis : postea a peritissi=
mo poeta carmine notatum.

Sed scilicet vltima semper:
Expectanda dies homini est.diciq; beatus:
Ante obitum nemo/supremaq; funera debet.

Et voluisse contra Solonis sententiã: hominem in hac vita
vere dici posse felicem. Quare vt videtur et in hoc sensibi=
lium circulo posse habere suũ finem. An tu in hoc Aristote
lem nõ approbes? cũ te vt Peripateticũ ⁊ fere nusq̃ ab eiꝰ
sentẽtia dissentientẽ: te celebrẽt oẽs.ad te ꝓfecto ⁊ Herme=
neũ accessi:miro desiderio percitus: vt Peripatetice secte
sim discipulus. One. Approbo fili ⁊ in hoc vel maxime Et
quãuis quod queris:huic loco minus sit accõmodum: licet
tamen aliq̃ntulum tui gratia digredi.¶Quod petis charis= 40
sime fili:nos vt puto natura ipsa docebit.vidisti aliquando
pulchram arborem? Epi.vidi equidẽ:⁊ bonã.One.Bonũ igr̃
fructum afferebat . Epi..Afferebat.One.Et q̃optimũ qui
dem poterat.Epi.Quãoptimũ vt puto.One:modo nõ esset
impedita.et optimã eius operationẽ:videlȝ q̃optimi fructꝰ
poterat productionẽ:alterius ne gratia/⁊ substantie quideȝ
faciebat? Epi.Faciebat.hominis scilȝ gratia.One.Qui mẽ
tis/intellectusq; particeps sit: et solus deum in nostro sen=
sibiliũ circulo cognoscens.Epi. videlicet. One.Vides er=
go quomõ arbor illa optimã sue nature operationẽ exercȝ:
⁊ alterius ⁊ supioris substãtie gratia:optimũ scilȝ quem po
test fructum ꝓducens.quẽquidem suũ finem consequendo:
superiori reddit substantie.Epi.Video.One.videtur ne ti=
bi homo ad aliquẽ fructum afferendum factus? Epi.Arbi=
tror in similitudine. One. Et optima eius opatio optimus
eius erit fructus .Epi.Michi videtur.One. Optimus igit
eius fructus operatio sapientie est:que sola:eterna contem=
platur ⁊ respicit.Sed fructus ille optimus: qui eternoꝝ cõ
templatione genitus est:alterius ne supioris substantie gra
tia erit? cum homo substantiaꝝ optima nõ sit:⁊ oĩa infra ho

minē suas optimas efficiant opationes alterius/ ꝛ supioꝛis
substantie gratia? Epi. Michi quidem sic natura docere vi
detur. One. Et id cuius gratia aliquid fit finis est. Epi. Est.
One. Illum igitur supioꝛis substātie finem: cui homo suum
optimū reddat fructum: hoīem in nostro sensibiliū circulo
dixi nō habere: vt reliqua oīa infra ipsum hoīem: suum ha-
bent. Nam ī nostro sensibiliū circulo nulla substātia homīe
supioꝛ/pstantioꝛq3 est. In ipso tamē finem vnū habere pōt:
vt optimā eius operationē: que in sensibiliū circulo altius
gratia nō est. sed eo ipso in circulo cetera oīa ipsius sūt gra
tia: ꝛ qui finis homīs scđm accidēs est: ab aristotele dictus:
huius vite: ꝛ in hoc sensibili mūdo homīs bonū/ finis ꝛ feli
citas. Et recte quidem. Nam in hoc sensibili mūdo: alteri᷒
gratia nō est. Epi. Videoꝛ te quodāmodo intelligere. Ari-
stoteles et Solon Atheniēsis de homīs fine scđm accidens
sumpto locuti sunt: tu autem de homīs fine scđm substātiā
sumpto loquebaris. Ad quēquidem homīs finis scđm acci
dens sumptus (vt arboꝛis optimus fructus ad hoīem) oꝛdi
41 natur. One. Idipsum. ¶ Sed quē imoꝛtalibus ꝛ eternis fru
ctum imediate deberi censebis? quē moꝛtalibus ꝛ caducis?
Epi. Moꝛtalibus ꝛ caducis coꝛruptibilē/caducūq3 fructū:
imoꝛtalibus vero ꝛ sempiternis: imediate debitū existimo:
imoꝛtalem/ ꝛ sempiternū. One. Sic caducū caduco ꝛ sempi-
ternū sempiterno rite sine medio coherebit. Et optimus no
ster fructus imoꝛtalibus substantiis ꝛ eternis imediate de-
bitus est. Na3 substātie homīe supioꝛes imoꝛtales atq3 sem
piterne sunt. Epi. Ita consentiūt oēs. One. Optimus igitur
homīs fructus: imoꝛtalis est ꝛ sempitern᷒. Sed qui imoꝛta-
lis ꝛ sempiternus esse possit? nisi mens a qua pficiscitur: i-
moꝛtalis sit ꝛ sempiterna? Epi. Nullo pacto. One. Est igit
mēs nostra/nosterq3 animus: imoꝛtalis ꝛ sempitern᷒. Epi.
Eius ꝛ omniū laudetur parens optimus. One. Laudetur.
¶ Optas ne illam animi tui sempiternitatē in tuo fine possi
42 dere? Epi. Et tu vt arbitroꝛ maxime. One. Quo modo ar-
boꝛ illa (que modo nos docuit) in homīe finem suū attigit?
Quo mō pcedat declara. Epi. Michi quidē id difficile. S3
qm̄ poscis: meū qualecūq3 afferā iudiciū. Primū vegetat:
et se erigit in plantulā: solas frondes/ solaq3 folia ferens.
Hinc ꝑusq̄3 arboꝛ pfecta sit/ suūq3 nacta sit incrementū: flo

res.ꝓfert ſpirantes.mox flores ꝛ fructū. neqꝫ fructum ſine floribus vnq̄.Dne.Fili illa non eſt vera arbor/ veri flores/ verū odoris ſpiraculū/verus fructus.Sed tu.ꝛ illa ſoluꝫ tui eſt ſimilitudo:ſi naturā ſeq̄ris.Cum enim primū naſcer̄:ad ſtatum tempus in plantulam erigeris: ſolis ſenſibus ꝛ appetitu vtens .et hec tua ſunt folia.hinc priuſq̄ tu arbor adulta ſis/tuūqꝫ ſumpſeris incrementū:rerū nomina diſcis ꝛ quedam ad virtutes ꝓparamenta iacis. Et hi noſtri ſūt primuli flores:ſpirantes quidem:ſed nondum fructum afferētes.mox ꝑfectas nāſciſcimur noſtrarū operationū cōſilio et prudentia moderatarū virtutes que cōſequio pulchras ſciētias/pulchros intellectus/ꝛ ipſā deniqꝫ pulcherrimā ſapiētiam trahunt.Et he virtutes in nobis quidē naturā ſeq̄ntibus ⊘ pulcherrime amice:ſpirantiſſimi/ꝛ veri ſunt flores: qui nature ordinatione fructum preueniunt.Sapiētia auteꝫ eiuſqꝫ operatio: optimus ille ꝛ verus in nobis fructus eſt. qui(vt neqꝫ arboris fructus:non preuenientibus ſpirantib⁹ floſculis)ſine virtutibus nunq̄ acquiri poteſt.Si id igiṫ velis :naturam ſequere.Philoſophi ſiqdeꝫ(vt dici ſolet)naturam ſequuntur ꝛ veritatē.Stude igiṫ ꝛ enitere virtutes tibi comparare:quo poſſis aliqn̄do tuū optimū fructū tuo ſubſtantiali fini reddere: ꝛ animi tui ſempiternitatē in tuo ſubſtantiali fine poſſidere.vt arbor optimum ſui fructū:pro dei cultori exhibendo:ſuū ſubſtantialē fineꝫ aſſequiṫ:poſſidetqꝫ in homine.Hac tua interrogatione nos huc neſcio quomodo adduxiſti.Epi. An iſta ſenſibilia ad mentē noſtrā immediate cenſeas ordinata? Dne.Amice.hec vix itelligere ſufficiasꝫ Immediate noſtro corpori adminiculū ꝑbent.Et hō in cōfinio vtriuſqꝫ nature ꝛ mortalis ꝛ imortalis eſt: vtriuſqꝫ nexus/ꝛ mediū ad vtrāqꝫ.Nam per mortale mortalibus cōiungiṫ ꝛ ad mortalia deſcendit.Per imortale:imortalibus/ ad imortaliaqꝫ aſcendit.Prebēt itaqꝫ hec corruptibilia ſenſibilia īmediate corruptibili corpi:aliquē vſū: quo mediāte menti ꝑbēt cōtemplationē/ꝛ neceſſarias/eīnaſqꝫ vitates:q̄r mens ipſa/ipſeqꝫ animus:cū eternus ſit ꝑcipuus autor eſt ꝛ opifex:haſqꝫ in ſe retinet veritates vt eternarū veritatū: et num ſit et ſubiectum.Sed deſine plura rogare:ſine nos ad ꝓpoſitum noſtrum reuerti.Epi.Sino iam Hec tū digreſſio me mirum in modum demulſit:et eam quantum poſſum me

morie affigo michi forte alias amplius valituram. Nam
cum quid in me mortale/ ⁊ quid imortale sit cognosco :sem
per imortale preferre cogito/ipsūqꝫ sūmopere excolere:mo
do michi sit adiutor:optimus animi pater ⁊ factor.Dne.Di
44 bꝰ adest bone fili¶ Precipui finis et gratia cuius:determi
nationē expleuimus . De fine igitur minus ꝑcipuo ⁊ quo :
explendū est:de quo si quis ꝑcontetur quid sit : ita respon-
dendū est.Finis est:qui vlterius altius sit gratia. vt mixta:
elemētoꝝ sunt finis.que quid iteꝝ alteriꝰ sunt gratia:homis
45 videlꝫ.¶Quid causa ꝓpinqua? Causa est que ꝑticulari no-
mine designatur/aut inter quā et suū effectū haud multe in
teriacent cause.vt huius domus hic dormificator causa ꝓ-
pinqua est. nā particulari nomie designata. ⁊ tuꝰ pater:tua
causa ꝓpinqua est. nam inter tuū patrē/ ⁊ teipsum nō multe
46 interiacuerūt cause.¶Quid causa remota? Est que nomie
cōi designat aut inter quā/suūqꝫ effectū multe intercipiunt
cause.vt huiꝰ domus:domificator ⁊ artifex cause sūt remo-
te. Nam cōmuni nomie designate . Et tuus abauus ⁊ ata-
uus:tue cause remote. Nam inter ipsos ⁊ te multe interue-
niūt/intercipiuntqꝫ cause.Et quāto nomie cōmuniori desi-
gnetur:aut inter ipsam ⁊ effectū plures eiusdem seriei cau-
se intercipiātur : tanto remotior causa perhibet. Et reuera
prima harum diffinitionū particula:diffinite sunt causa pro
pinqua ⁊ remota vt penitus idē sunt:vt ꝑticularis/atqꝫ vni
uersalis causa.Epi. vis ergo cum dicit causa que ꝑticulari
nomie designatur ꝓpinqua est idez esse: ac si plane dicatur:
causa ꝑticularis est.vt quādō indiuiduo nomie vt hic ignis:
aut indiuidua specie vt homo designat.Dne.Idipsū.Et q̄
singulari ac indiuiduo noie: vt hec materia/ hec forma/hoc
efficiens/ hic finis:maxime ꝓpinqua et ꝑticularis est. Que
vero specie indiuidua:particularis quidē sed minus. Epi.
Et cum dicitur causa que cōmuni nomie designatur remo-
ta est:idem censes etiā(vt arbitror)ac si plane dicatur:cau-
sa que cōmuni nomie designatur:vniuersalis est.Dne.Idē
prorsus. Et cum eas aut ꝑticulares aut vniuersales nūcu-
pamus ad ipsaꝝ causaꝝ ꝑticulares aut cōmunes rationes
(quibus eas efferimus)respicimus.Cū vero eas ꝓpinquas
nominamus inter quas et effectum non multe eiusdem or-
dinis ac seriei interhiant cause : ⁊ eas remotas inter quas

multe interiacent/interhiantqꝫ:res ipsas/rerũqꝫ conditões
solas respicimus.Epi.haud prius satis intellexeram.michi
tamen iam pene satis intelligere videor.One.¶ Deinde pe 47
tendum est quid causa per se? cui respondemus eam causaꝫ
esse:que cum ad aliquem effectũ suapte natura ordinata sit:
causalitatis nomine pariter est expssa.vt calidum suapte na
tura ordinat̃ ad calefaciendum/lux ad illuminandum/et le-
uitas ad sursum mouendum:nominaqꝫ causarũ ad tales ef
fectus retinent.Ideo fit:vt cum dico calidum calefacit/lux
illuminat/leuitas sursum pellit:causas per se nominem:qrũ
quidem per se effectus sunt:calefactio/lumen/et motus sur
sum.Et sub natura artem ꝛ ꝓpositum cõprehẽdimus.vt ser
ra secat. et fossionem ad alicuius rei sationeꝫ aut aliquid ta
le:ꝓposito/intentione/ac deliberatione ordinamus ¶ Quid 48
causa ꝑ accidens? est que ad effectum non ordinat̃/ aut q̃ cã
litatis nomine minime sit expssa.vt agri fossio: inuentionis
thesauri causa est ꝑ accidens. Nam neqꝫ natura/ neqꝫ arte/
neqꝫ ꝓposito:ad thesaurum inueniendum ordinatur. Et q̃s
uis idem sit calidum et leue:si tamen dixero leue calefacit:
causam talis effectus nomino:ꝑ accidens.Nam causalitat̃
nomine eam non exprimo. Leuitas eniꝫ non calefactionis:
sed motus sursum causa ꝑ se est.Epi.Forte quod dicis con
cipio.Prime harum diffinitionum ꝑticule:res ipsas/reꝝqꝫ
conditiones respiciunt.secunde vero:ipsaꝝ causaꝝ ad suos
effectus rationes.One.Probe admodum:bono es ingenio
Nam vt cã per se hic dicat̃:ꝛ rei cõditio/parit̃ ꝛ cause ratio:
cõcordare debent.hinc ꝛsi(cũ dico leue calefacit)leue reipsa
ad calefactionẽ ordinet̃:cũ idem sit leue ꝛ calidum.q̃a tamẽ
ad talem effectũ:rõem non noiat:cãm per accidens esse dixi
mus.q vt cã sit ꝑ se:et rei cõditio/ꝛ ipsius cause ratio: requi
rantur.Epi.Ipsum igitur leue quodã mõ vt reipsa: cã ꝑ se
calefactionis esse videtur: rõne autem causa per accidens.
One.Nec iiuria.quandoquidẽ ipsi: rei conditio conueniat:
cause autem ratio ad talem effectum eidem expssa nõ cõpe-
tat ¶ Quo pacto diducitur causa per accidens? in casũ/ for
tunam/ꝛ neutram ¶ Quid casus? Causa est per accidẽs eo- 49 50
rũ que raro cõtingunt/ꝛ alicuius grã.vt si te tpe veris i or-
tulũ fodiendi grã mitterem: tu vero fodiens thesaurũ repe
rires:qualẽ neqꝫ habꝫ/neqꝫ vidit Polypragmon pat̃ tuus

tua hec fossio talis inuētionis thesauri casus esset. Thesau
ri aūt inuētio illius casus effectus. nam tua fossio talis effe
ctus causa esset p accidēs:vt que neqꝫ natura/neqꝫ arte/ne
qꝫ pposito:ad talē effectum fuisset ordinata/ꝛ eoꝝ que raro
contingūt/et alicuiꝰ gratia. Raro enī hmōi cōtingit thesau=
ri inuentio:quequidē alicuiꝰ est gratia. Dicunt enī aliqua ali=
cuius eē gratia ꝛ ppter hoc:que digna sūt vt psequant/fu=
51 gianturue cognita. ¶ Quid fortuna? Causa est per accidēs
scōm ppositum eoꝝ que raro contingūt/ꝛ alicuiꝰ quidē gra
tia. vt tu rationis vsu potitus:agis scōꝫ ppositum. Jdcirco
talis iuentionis thesauri fortuna diceretis ꝛ aīa tua pariter
52 et volūtas. Quo modo diducēda sit fortuna? Jn bonā for=
53 tunā atqꝫ malam. ¶ Quid bonā fortunā vocabimꝰ? fortunā
bonoꝝ ac eligendoꝝ. vt fortunā inuenti thesauri. que quāto
psperioꝝ/eligibilioꝝqꝫ fuerit:tanto melioꝛ ac secūdioꝛ foꝛ
54 tuna dicit ¶ Quid malā? fortunā maloꝝ/ aduersoꝝ/ac fugiē
doꝝ. vt si quis multa tpa in pdiscendis litteris longe a pa=
tria domo pegrinus feliciter consumpserit : qui visendorū
parentū desiderio tractus multos quidē post ānos iter arri
piat:et in via sicarios offendat:qui ipsum spolient/ spolia=
tum enecent/ꝑuentqꝫ vita:pia eius visendoꝝ parentū volū
tas:ipsius mala putaret esse fortuna. et bonoꝝ spoliatio et
priuatio vite:sinistre ac aduerse fortune euentus. ¶ Quid p
55 positū? ratio atqꝫ volūtas. ¶ Quid neutra? causa est per ac
cidens eoꝝ que nō sunt alicuiꝰ gratia vt pter intentionē ca=
56 sus capilli aut offensaculū lapilli i via ¶ Quid causa actu?
Ea est que semp cum effectu existit. vt domificans cū domi
ficatione. Fieri enī nequit vt quis domificās dicat:si nichil
57 (quod ad futurā actineat domū) extruatur. ¶ Quid causa
potestate? causa est que nō semp cum suo effectu est. ea siq=
dem sine effectu esse potest. vt domificatoꝛ:causa domꝰ po=
testate est. Epi. Etiam puto: si ab eo facta domus stet siue
non. One. Nichil refert. Et hi sex postremi causarum modi
causa scilꝫ ppinqua/remota/per se/per accidens/actu/ꝛ po
tentia:cuilibꝫ quatuoꝛ precedentiū modoꝝ comparant hoc
pacto. causarum materialiū quedā est ppinqua/quedam re=
mota/quedam per se/ quedam per accidens/ quedam actu.
quedā vero potētia. Et formaꝝ/ꝛ efficientiū/ ꝛ finiū consi=
milit: cuiusquidē rei talem descriptionē ponere possemus.

	Propinqua
Materia	Remota
Forma	Per se
Efficiens	Per accidens
Finis	Actu
	Potentia

Videmur tibi fortasse circulũ cause sufficient explanasse
¶ Jd tñ adhuc annotare licebit:eandẽ cause ⁊ effectus esse 58
disciplinã. Nam sunt opposita.opponunt enĩ relatiue.ideo
tu effectus ita dephendes:effectus materie/effectus forme/
effectus efficientis/effectus finis/effectus cause ppĩque/ ef
fectus cause remote/effe ctus per se/effectus p accidẽs/effe
ctus actu/effectus potestate. Et causã ad suũ effectũ refer=
re/cõparareq3 debebis:⁊ ad nullũ alterũ. Sũt eñi adinuicẽ
correlatiua:sicut pater ⁊ filius.vt causa materialis ad effe=
ctum materialẽ referenda est.et forma ad effectũ forme.effi
ciens ad suũ pductũ/cõseruatũ/aut corruptũ.finis ad id qd
ob ipsũ finem est.causa ppĩqua ad effectũ ppinquũ.et remo
ta ad remotum.et cã pticularis ad suũ pticularem effectu3.
et vniuersalis itidem ad suũ vniuersalẽ effectum. cã p se ad
suũ effectum per se.causa p accidẽs ad effectũ p accidẽs.cã
actu ad actualem effectum. et causa potestate ad effectũ po
tentialẽ.Si autem secus ipse feceris:rem ridiculã/idignãq3
facies:perinde atq3 si patrem ad seruũ aut nepotem inepte
cõpares/referasq3.Sufficiunt ergo.ne tibi p huius circuli i
telligentia:que adduximus? Epi.Sufficiunt.One. Vis er=
go:nos ad circulũ motus explẽdũ trãsferam⁹:an defatisce=
ris? Epi.minime defatiscor.One.Trãseam⁹ igit.
Vm itaq3 sciscitabit qd sit motus:ita respõdendu3 59
c est.motus est alicuius in aliquo aut acqsitio aut de
pditio.vt aque calefactio . Est eñi aque calefactio
caliditat3 in aqua acquisitio.¶ Quid acqsitio aut depditio? 60
Ea siquidẽ dicit qñdiu aliquid rei cõtinue acquirit/aut dep
dit. vt qñdiu alicuius act⁹(siue substãtia sit:siue sit accidẽs)
aliqd actu habet:⁊ aliqd cõtinue relinquit habendũ:qd qui
dẽ cõtinue acquirat:talis actus(qcunq3 sit) acqsitio noiat.
Et si alicuius actus(qcunq3 sit aut substatia aut accidens)
aliquid continue relinquit depdendum:deperditurq3 conti
nue:talis actus depditio nominat.imo ⁊ motus:cum fiat in

61 aliquo. Non eñ actus sine subiecto vnꝙ̃ esse potest. ¶Quo
modo acquisitio aut deperditio interp̃tatur? actus in potē-
tia scd̃m ꝙ in potētia: aut potius acq̃sitio aut deꝑditio actũ
in potētia scd̃m ꝙ ĩ potētia interp̃tatur. Nichil refert. Sunt
eñ hec eadem sola voce discrepantia, vt actus in potentia
ad esse scd̃m ꝙ in potētia: acquisitio dr̃: et actus in potentia
ad nõ esse scd̃m ꝙ in potētia dr̃ deperditio. Arbitrarer modo
multũ differre motum ita diffinire? motus est alicuiꝰ in aliq̃
aut acquisitio aut deꝑditio: aut hoc pacto: motus est entis:
actus ĩ potentia scd̃m ꝙ in potentia. Epi. Cũ dicis motꝰ est
alicuius in aliquo arbitror te intelligere alicuiꝰ scilꝫ actus.
Dne. Scilicet. Et cũ dico est entis actus in potētia idem in
telligo: ac si plane dicatur in ente actus in potētia. quēad-
modum cũ dico parietis albedo: intendēs idē esse ac si pla-
ne dicerem albedo que est in pariete: cuiquidem entis: i ali-
quo respõdere fecimus. Epi. Ergo he due motꝰ descriptio-
nes solo vocis interstitio distant. Dne. Nisi forte adhuc dif
ferre putes ꝙ prime Hermenei sunt verba: secũde vero ver
ba sunt Aristotelis: vtriusqꝫ tamē eadem sententia est. Intel
ligis ne ex his: entis/ ⁊ in aliquo/ ⁊ in subiecto idē esse? Epi.
62 Intelligo. Dne. ¶Quo pacto interp̃tatur motus? mutatio/
63 trãsmutatio. ¶Quid generatio? est substãtialis forme ĩ ali-
quo acquisitio. vt forme ignis ĩ materia acquisitio: ignis ge
64 neratio dicit̃. ¶Quid corruptio? est forme substãtialis ĩ ali
quo deꝑditio. vt forme ignis ĩ suo subiecto suaqꝫ mat̃ia deꝑ
65 ditio: eius corruptio nominat̃. ¶Quid augmētatio? est ma-
ioris q̃titatis in aliquo acquisitio. vt cum pedaneũ fiat bi-
pedale: motus ac mutatio facta est: que augmentatio dicit̃.
66 ¶Quid diminutio? est in aliquo a maiore quantitate in mi
norē mutatio. Et his diffinitionibꝰ eam q̃titatem que dimē-
sio est: intelligere debemus. et nõ numerũ aut successionem.
Sunt eñ dimensiones tres: longitudo/ latitudo/ ⁊ ꝓfundũ
vnicuiqꝫ rerum corporearũ concesse: quo occupent: rebus
ꝟo sensibilibꝰ quo occupēt/ secentur/ atqꝫ distrahant̃. Epi.
67 ¶Si opep̃ciũ ducis vellē michi planiꝰ apires: qd̃ sit dimē-
siones nobis cõcessas esse: quo occupemꝰ/ secemur/ distra-
hamurqꝫ. Dne. O fili arduũ est qd̃ petis: ⁊ qd̃ sibi nõ modi-
cã Philosophie ꝑtem vēdicat. Enitar tamē vtcũqꝫ potero:
tibi illd̃ aliq̃tulũ apire. Si abs te sciscitaret cur o bone fili

optimus nature opifex tibi albedinē concesserit? arbitror te ꝓtinus responsurū: vt albus sim: atqꝫ videar. cur iteruꝫ igni lucem tribuit? quo sit lucidus atqꝫ illuminet. Ita ne plane responderes? Epi. Responderē plane. Dne. Cum te rursus ꝑcontarer cur rebus tribuit magnitudinem? respondenduꝫ tibi cōsimilr̄ esset: quo res ipse magne sint ac occupent. Et cum insup: an tu tua essentia albus sis ac videaris? an ignis sua substantia lucidus sit ꝛ luceat? Epi. Protinus subiūge rem non. sed ego mea albedine sum albus ꝛ videor: et ignis sua luce lucidus/luminisqꝫ diffusor. Dne. ꝛ recte quidē. Sed quid tum si q̄rerem: an tua essētia sis magnus ac occupes? Epi. Forte velles me respondere nō. sed mea magnitudine sum magnus/ipsaqꝫ occupo. Dne. ita volo. Et ita sicut albedo: vna res in te est: a qua diceris albus ꝛ visus: ita magnitudo: vna res in te est: a q̄ diceris magnus ꝛ occupās: quā q̄dem dimensionē nuncupamus/ Epi. Primū michi clarū est: scdm̄ x̄o non vsqꝫ adeo. Dne. Ne cura. te docilē p̄be. nōdū (vt aiūt) nixus es collo gigāteo. Epi. Nō mediusfideus. nā parū distantia: ꝑpendere sufficio Dne. Cur tu ipse vbi ego sū huic scꝫ sedili imediatus insidens: vna mecū simul esse/insidereqꝫ imediatus nō possis? ita vt tua potentia simul sit cū mea: et tuus actus simul cum meo sit actu. Epi. Quia corpꝰ meum nequit (vt michi videt̄) tuum corpus subintrare. Dne Q̄ videlꝫ tua dimensio/parit̄ ꝛ mea: nequeunt seinuicē subire. Sed sic dimensio suū locū occupat vt vetet/obstaculo/impedimentoqꝫ sit: ne queuis alia dimensio ꝛ q̄duis aliud corpus parit̄/vnaqꝫ cū ea eundē locuꝫ occupare/ac replere possit. Quod si cōtingeret: hoc Philosophi dimensionū occupatōem/penetrationēqꝫ nuncupant: quā ꝛ natura ipossibilem esse ponunt. Sed si essꝫ in oriente vnus sol lucis auree: item ꝛ alius in occidente lucis rubicunde: vbi eēt primi/aureiqꝫ solis lumen? Epi. In toto nostro concauo. Dne. Et totum nostrū cōcauū/sensibiliūqꝫ circulū repleret? Epi. Repleret. Dne. Nam totū ipsius lumine suffusū/oppletūqꝫ eēt Et vbi secūdi/rubicundiqꝫ solis lumen? Epi. in toto nostro cōcauo. Dne. ipsūqꝫ repleret? Epi. repleret vt primū. Dne. sed vnde hoc? vt hec duo diuersa lumia nō occupēt: neqꝫ se ipediāt: quo minus idē repleāt? ꝛ tn̄ hec duo nr̄a corpa occupant/sibiqꝫ mutuo ne oio idē repleāt: ipedimēto sūt. Epi

Nescio qd respondēdū sit:nisi q̄a nos dimēsiones habem⁹: que(vt paulo ante dicebas)ad occupandū rebus cōcesse sūt Dne.Sane.ꝛ vbi in manu tua color est:illic omino et calor. Epi.Arbitror vbiq; in mea manu colorē esse parit ꝛ calorē Dne.Verū ꝗdē:cu; nulla tue manus pars colore vacet ac calore/illorūq; sit expꝰs.Nunq̄d se occupāt: Epi.Nō vtiam fassi sumus.Nā vbicūq; in manu color est:illic ꝛ calor.Dne Quid cause huius rei tibi esse videt:Epi.ꝙ dimensiōes nō sunt.Dne.Probe.posses ne ergo lumina illa/ꝛ colorē ꝛcalorem:dicere ꝗtitates:vt magnitudines/extensiones ac dimēsiones: Epi.minime ꝑfecto.Dne.Tu fateris ergo lumīa illa dimensiones nō esse Nam dimensiones sese occuparēt qđ ipossibile est ꝛ tamē fateris illa replere. Epi. Fateor.Dne.

68 ¶An non putas ea magis replere:q̄ ita replēt vt ab alio nō ipediant quo minus repleant:ꝛ que idē cū altero replēt: an ea que cum altero replere nequeunt: Epi. Existimo ea magis:que vt repleant a nullo ꝑpediunt: et que cu; quouis altero replent.Dne.Et vna dimensio simul cum altera dimēsione replere non potest.Epi.Non potest.Dne.et vnū lumē simul cum altero lumine replere potest.Epi.verū.Dne.Magis igit lumen suapte natura:ipsa dimensione repletiuū est. imo vero dimensio potius replentiā impedit.Facit enī mea dimensio ꝛ tua:vt id quod repleo tu simul vna mecū replere nou possis.Epi.Impedit ꝑcul dubio.Dne.Cū itaq; charissime fili dimēsio replentiā ipediat:ab ipsa dimensione replētia nō ꝑficiscit.Epi.Non vt michi videt. Dne.Et ego ꝛ tu sine dimensione melius repleremus:qñ quidē mea replētia simul cum tua tunc esse posset.Epi.melius vt michi apparet.Dne.et vt ex cōcessis seq̄tur.et quanto quicq̄ magis a natura dimensionū recedit:magis recedit ab eo qđ plenitudinem ꝛ replentiā ipedit.Epi.Precedentia trahunt.Dne Et tu forte magis arbitraris lumen a natura dimensionū recedere:eo ipso sensibiliū colore atq; calore.Epi.Nec iiuria fortasse.Nam luminis replentia maior/ magisq; se diffūdit.

69 Dne.¶O beate si itelligere ꝑgas. lumē hoc sēsibile de quo sermonē agitamus:extēsioni/dimensioniq; cōiunctū est: ꝛ ꝑ accidens longū/latum ꝛ ꝑfundū:ꝙ lōgitudini/latitudini/atq; profundo coniunctum sit:et eidem subiecto coherēs.cuiusq̄dē sbiecti distractione distrahitur/ꝛ sectione secat. Sed

est aliud verius lumē:cuius hoc sensibile lumē vestigiū quo=
dam/⁊ similitudo est.qđ neqꝫ dimēsioni coniunctū est:neqꝫ
distrahibile/neqꝫ desecabile fit vnꝗ̃.Sed tu vtrū hoꝝ duo=
rum luminū:magis a natura et cōditione dimensionū rece=
dere putes? Epi.Magis illud lumē verius.Dne.Et cōfessi
sumus dimēsiones replentie impedimēto/obstaculoqꝫ esse.
Epi.cōfessi sumus.Dne.Magis ergo verius illud lumē re
plebit:quādoquidē magis ab impedimēto repletionis rece
dit.Epi.videt.Dne.Et quid si adhuc magis recedat? Epi.
magis replebit. Dne. et si magis in infinitū recedat? Epi.
In infinitū replebit.Dne. Fili illa veriora lumia: celestes/
⁊ supramūdane sūt mētes/spūaliaqꝫ lumina.que(si sensibi=
le lumen:alterū sensibile lumen nō impedit)tāto minꝰ vt ve
riora lumia/ et magis a natura et cōditione dimensionū se=
mota:sese impediēt atqꝫ occupabūt:quo minus amplissima
⁊ eadē repleant celi spacia.et cū impertia sint/⁊ partes non
habētia: vbicūqꝫ ipsa sint:tota esse necesse est. q̃re cū sint in
oriente:tota erūt in oriente:⁊ cū sint in occidente:tota in oc
cidente.⁊ tota in qualibet celi parte.et in qualibet:sempiter
na laude deum collaudantia.nec vnū alteri ꝓpedimēto est:
quo minꝰ vbi vnū est non sit ⁊ alterū.et vbi vnū laudat:lau
det ⁊ alterum.quod sorti humane corporea mole prepedite
concessum nō est. Et quia deus: in infinitū magis q̃ beate
ille ⁊ supramūdane mētes:ab omi dimensione/ omiqꝫ dimē
sionū conditione recedit:ipse infinita plenitudo est. qui cuꝫ
sit maxime vnus/⁊ omniū maxime simplex:totus vbiqꝫ pre
sens est neqꝫ excludi/neqꝫ a quoq̃ includi potest.cuiusquidē
infinitam plenitudinem:hec sensibilia in ea ipsa(quā vides)
parua dimensione quoad possunt:imitantur.et illa felicissi=
ma entia ipsi quidem infinite plenitudini similiora: illam in
maiori plenitudine atqꝫ replentia imitantur.Epi.Hec pro=
fecto gratissima sunt.sed que ifirmus (vt neqꝫ oculus eger
lumen aut e tenebris repente emergens) mentis vix pferat
obtutus.Dne.Ad sensibilia nostra relabor: illis supramun=
danis et felicissimis vix a nobis tenuiter accessibilibus lu=
minibus(quibus nos cōmendo)dimissis.¶Meministi nos 70
concessisse replentiam a dimensionibꝰ nō puenire. Epi.Me
mini.Dne.Finge igit ab oibus que i nostro ꝯcauo ptinent;

dimensiones ablatū iri: qđ tunc nostrū sensibiliū circulū re
plebit? Epi. Nō video. One. quid ipsū replebat cū adhuc su
as dimensiones seruaret? Epi. Dimēsiones ipse. One. ꝛ res
naturales ꝛ rex naturaliū substātie/potētia/atqȝ forme Epi
ita est. One. Et non hñt rex substantie: materia ꝛ forma: a di
mensionib⁹ ꝙ repleant. Epi. Nō habent. One. remotꝭ igiť di
mēsionib⁹ vides ne adhuc rex sēsibiliū substātias remanere:
ꝛ totū nr̄m ꝯcauū: rex mat̄ia ꝛ formis plenū eē: vt ꝑus? qñ
qđē vt repleāt dimensionib⁹ non egeāt. Epi. nō videbā. One
Attū mat̄ia et rex forme nō occupāt/neqȝ distrahi/secariqȝ
vllo igenio possūt: nō adueniente noua dimensione. Naȝ ad
occupandū ꝛ secādū sunt dimēsiones rebus addite. vt scilȝ
occupent/ꝛ a semuicē discrete ꝛ diuise sint. huc te solum fili
euagatus adduxi: quo freq̄nti cura ꝛ meditatione itelligere
studeas: dimensiones esse ad occupandū ꝛ distrahendū ꝛ nō
ad replendū. vt nos aliquando ex nostra occupatione ꝛ oc-
cupante plenitudine: ad celestiū perfectā plenitudinē cōtem
plandā erigamus. ꝛ ex nostra distractione ꝛ pluralitate: ad il
lox stabilitatem ꝛ vnitatē. Hic fili nostre Phie finis: hic to
tus Aristotelis ꝛ ꝑ bōrum conatus: ex recta rex sensibiliū
cognitiōe (vt ex eternox quibusdā remotissimis simulacris)
mundi itelligibilis nobis parare introitū. Et hinc nos vtcū
qȝ possunt ducere: nostrā scȝ felicē regionē cognoscere. Sed
desine de his plura rogare: ne nos lōgius a ꝓposito trahas
et sine nos ad demissa reuerti. Epi. Sino. One. reuertamur
71 igiť ℭ Cum querit quid alteratio? hanc adhibemus respon
sionē: alterario est a qualitate aut ad q̄litatē mutatio. vt te-
nebre sunt a qualitate. ꝛ illuminatio ad qualitatē ℭ Quot al
72 terationū modi? sex. de cōtrario in cōtrariū: vt cum ex albo
fit nigrū. de contrario in mediū: vt cū ex albo fit rubeuȝ. De
medio in ꝯriū: vt cū ex rubeo fit albū. de medio in mediū: vt
cū ex rubeo fit flauū. ex habitu in priuationē: vt cū ex lumio
so fiat tenebrosū. ex priuatione in habitū: vt cū ex tenebroso
73 luminosū. ℭ Quid mutatio scđm locū? est ad locū/aut circa
locū mutatio. Ad locū quidē vt motus recti omēs. vt ignis
motus sursū/ꝛ mot⁹ terre deorsū. Circa locū vero vt motus
circulares omēs. vt orbiū celestiū: qui circa ꝓpria loca aut i
feriox oīm circulo aguntur. et rota figuli: que circa ꝓprium
74 locū vertigine torquet. Epi ℭ Sed sine id pluseulū itelligā

ſi fieri poſſit. Cũ eñi ambulo me latet quid mea ſit ambula-
tio: quã tamen lationẽ dicerẽ. Dne. Fili cũ tu generaris: tua
forma tua generatio eſt. et cũ tu aliqñ corrũperis: tunc tua
forma tua corruptio erit. et cũ tu augeris: tua dimenſio tua
augmentatio eſt et cũ tu minueris itidem. et cũ calefis tua
caliditas tua eſt calefactio. et cuꝫ tu ambulas: tua ãbulatio
tua latio eſt: quequidẽ aliquantulũ a reliquoꝝ motuũ cõdi-
tione euariat: qꝛ nũq̃ꝫ tota actu ſit: neqꝫ facte aliquid mane-
at: ſed dũtaxat partim eſt dum fit/atqꝫ partim nõ eſt. Et ĩdo
cognitu difficilior. Sed tu aduerte. Audiſti aliquãdo corpꝰ
ſonans? Epi. Audiui frequẽter. Dne. Ut tibiã/tubã aut or-
ganũ. An ſonus ille ꝑmaneat? an ipſius facti aliq̃d ſupſit?
Epi. Nichil. Dne. et ſolum dum fit partim eſt atqꝫ partim
nõ eſt. Epi. Sic eſt. Dne. Et cũ quis cõtinue tibiam inflet: a
quo cauſatur ille ſonus? Epi. A motu (Arbitror) aeris ĩfla-
ti illiſiqꝫ ad tibie latera. Dne. quo motu? Epi. latione. Dne.
vide igitur: quo mõ ſonus ille naturã motus (vnde ꝓgigni-
tur) retinet: vt ſcilꝫ nõ maneat factus: ſed ſolum partim ſit
dũ fit/atqꝫ partim nõ ſit. Epi. Uidere videor. Dne. Tu er-
go per ſonũ illum/motũ ſcilꝫ quendã ꝛ alterationẽ corporis
ſonori: motũ localem concipe. Sicut eñi ſonus ille in toto
aere emiſſo illiſoqꝫ eſt: cuius facti nichil manet: ſed dũtaxat
partim eſt dũ fit: atqꝫ partim nõ eſt: ita in te toto dũ ãbulas
quedã latio eſt: quã ambulationẽ dicimꝰ. cuiuſquẽ facte ni-
chil manet: ſed dũtaxat partim eſt dum fit: atqꝫ partim non
eſt. Epi. Motus localis pulchram imaginẽ michi obieciſti:
ſonum ꝛ corpoꝝ ſonantiũ alterationẽ. et michi quodãmodo
quod querebã ſapere videor. Dne. Cũ tibi itaqꝫ ita perſua
deas ꝓcedamus. Quo pacto interp̃tatur mutatio ſcđꝫ lo 75
cum: motus localis/latio. Quo pacto diducit? in rectam/ 76
circularẽ/et mixtã. Rectam quidẽ vt motũ ſurſũ aut deor-
ſum. circularẽ vt que ſit circa mediũ. Centrũ eñi medium
nũcupamꝰ. mixtã ꝟo que vtriuſqꝫ aliq̃d ꝑticipet: vt volatꝰ
auiũ. Quid ſubiectiue mutat? Qđ mutatiõis ſubiectũ ẽ. 77
Qđ ſi gñationis ſubiectũ eſt ſubiectiue generari dr. Si cor-
ruptionis corrũpi. ſi augmẽtationis augeri. ſi diminutionis
minui ſi altationis altari. ſi deniqꝫ mutationis ſcđm locum
ferri. Quid mutat terminatiue? forma que acquirit/dep- 78
ditur ue: terminatiue mutari dicitur. ea ſiquidẽ terminꝰ eſt.

que si substantialis forma fuerit & acq̄ratur: terminatiue ge
nerari dicit̄. & si depdat̄: dicit̄ corrūpi. Si dimēsio maior fu
erit: dicitur augeri t̄minatiue. si minor: diminui. si fuerit q̄li-
tas: alterari. si latio: ferri. Et reuera t̄minatiue generari/cor
rumpi/augeri/minui/alterari & terminatiue ferri: nichil ali-
ud est q̄ generatio/corruptio/augmentatio/diminutio/ alte
ratio & latio: quarū quelibet quidam terminus est et forma.
79 ❡ Quid mutat̄ cōpletiue? Totum mutatōe acq̄sitū aut dep
ditum. vt ignis qui gignit̄ aut corrumpit̄: completiue gigni
corrumpiue dicit̄. nec iniuria. Nam ipse ignis totū/& cōpletū
est. Itidem tota & cōpleta cōpletiue augeri/minui/ alterari/
& ferri dicunt̄. Ex his manifestū euadit: formā dū acq̄ritur/
depditurue materie cōparatā: subiectiuā mutationē dici de-
bere. Nam materie est vt subiecti & ad seipsā relatā: mutatō
nem terminatiuā. Nam ipsamet: ipsa forma/atq3 t̄minus est
Et ad totum ipsum: mutationē cōpletiuā. nam totius est vt
cōpleti Epi. dicit̄ igitur (vt arbitror) mutatio subiectiua: hoc
est mutatio subiecti. et mutatio t̄minatiua: mutatio termini.
et mutatio cōpletiua: mutatio totius et cōpleti. One. Omio.
80 sicut Euandrius ensis dicit̄ ensis Euandri ❡ Quid mouet̄
p se? qd̄ motu qui in eo est: mouet̄. Epi. An dicis in eo vt in
subiecto. One. Aio. vt quod in se generationē hab3: p se ge-
neratur/qd̄ corruptōem: per se corrumpit̄/qd̄ augmentatio-
nem: auget̄/qd̄ diminutionem: diminuit̄/ quod alterationē3:
alteratur et quod in se lationem: p se fertur. Et quod etiam
in se vt in toto generationē aut corruptionē hab3: etiam per
se aut generari aut corrumpi dicit̄. Epi. Cōpletiue vt arbi-
tror. One. Recte quidē. & materia omnifariā modisq3 omni
81 bus subiectiue ❡ Quid mouet̄ per accidens? quod nō a mo
tu qui in eo s3 alterius moueri dicitur. quēadmodū cū tu au
geris illa augmentatio minime in tuo colore existit: s3 ī ma
teria. cuiusq̄dē augmētatōe: color ille parit̄ augeri/maiorq3
fieri dicit̄. Ideoq3 accrescit auget̄q3/p accidēs. Nā non au
gmentatione que fit in ipso: sed alterius: ma̅rie videlic3. Et
cum te de loco in locū transfers: oīa que in te sūt moueri di
cunt̄. vt aīa/vt accidentia: non motu quide3 qui in ipsis sit:
sed qui in tua fit materia. ideo tua materia p se mouet̄: cet'a
82 vero que in te sunt: p accidēs. ❡ Quid motus acq̄sitiuus? ē
quo aliq̄d acq̄rit̄. vt in generatione substantia/in augmētati

one quãtitas/in acq̃sitiua alteratione q̃litas.⁊ in mutatione
scd̃m locuȝ latio.¶Quid motus deꝑditiuus? est quo aliq̃d 83
deperditur.vt in corruptiõe substantia.in diminutiõe quãti
tas.in deperditiua alteratiõe q̃litas.et in mutatiõe scd̃m lo
cum latio.¶Quid motus naturalis? est qui rei cui inest cõ 84
uenire natus sit. vt cõdẽsatio/frigefactio/⁊ motus deorsuȝ:
terre.¶Quid violentus? qui rei cui inest discõuenire natꝰ 85
est/contraq̃ȝ eius naturã est.vt rarefactio/calefactio/⁊ mo-
tus sursum:terre. ¶Et cũ oĩm et actuũ ⁊ formarũ tam sub 86
stantialiũ q̃ȝ accidentaliũ materia ad suscipiendũ sit indiffe
rens et q̃ȝtum ex parte sui indifferenter sese habens: oĩs cõ
uenientia ⁊ discõuenientia/naturale ⁊ violentũ: a forma sũt
ꝑquirenda.ita vt ea cõuenientia/naturalia/⁊ scd̃m naturam
dicant̃:que forme cõuenire nata sunt/eãq̃ȝ saluare: et ea dis
cõuenientia/violenta/ꝑterq̃ȝ naturã:que ipsi discõuenire na
ta sint/eãq̃ȝ labefactare ac expellere.Epi.Judicas ergo ni
chil a materia censeri debere: aut naturale/aut violentum.
One.Nichil.¶Quid indifferens? qui neq̃ȝ oĩno conuenire 87
neq̃ȝ discõuenire natus est.vt lateralis flatuũ motꝰ.Res eñ
naturales que recto tramite agitari nate sunt si obstaculum
offendant: quo se minus in rectũ agitare valeant ad latus
sese deuoluũt vt grauia ad latus deorsum.⁊ leuia altrorsus
et ad latus sursum.Et quia motus ⁊ quies opposita sunt: ⁊
Peripatetici: oppositi naturã per suũ oppositum ꝑquirũt:
nos quietes per suos oppositos motus ꝑuestigabimꝰ hoc
pacto.¶Quid quies? priuatio motus in subiecto nato quã 88
do ⁊ vbi moueri natũ est.que quando est ꝑ̇uatio g̃nationis:
q̇es g̃nationis dr̃.et qñ corruptiois:q̇es a corruptiõe.qñ au
gmentatiois:q̇es ab augmẽtatione.qñ diminutiois:a dimi-
nutiõe.qñ alteratiõis:ab alteratiõe. ⁊ qñ lationis: q̇es a la-
tione.Que qñ subiectũ ⁊ materia respicit̃ : quies subiectiua
nũcupatur.qñ forma:termĩatiua.et qñ totũ:completiua.Et
sicut mutatio semꝑ pro forma atq̃ȝ actu accipit̃:nũc ad sub-
iectũ/ñc ad se/ñc ad totũ relata:ita q̇es semꝑ ꝑ subiecto: ñc
ad se/ñc ad formã/nũc ad totũ relato.Epi.Sẽtire ergo de-
beo id eẽ:subiectiuũ motũ/t̃minatiuũ/⁊ cõpletiuũ.Jd ⁊ eẽ
idẽ:q̇etẽ subiectiuã/t̃minatiuã/⁊ cõpletiuã.One. Subiecto
videlȝ atq̃ȝ essentia.sũt tam hec tamẽ:q̃ȝ illa:ratiõe tria. Et
quãdo est ꝑ̇uatio alicuiꝰ per se:quiescit per se:qñ vo alicuiꝰ-

priuatio motus ꝑ accidēs fuerit:qͤscit ꝑ accidens.et qñ est
priuatio motus acqͥsitiui:quiescit a motu acqͥsitiuo.⁊ qñ de
89 perditiui:a deꝑditiuo atqꝫ abiectiuo ¶ Sꝫ quies naturalis
ea est:q̄ rei qͤscenti cōuenit/eāqꝫ saluat.vt t̄re qͤs deorsuꝫ
90 ¶ Et violenta dicit̄ que rei qͤscenti discōuenire nata sit.vt
terre qͤs sursum.Indifferentē tñ haud multū dicere cōsue
uimus.veꝝ ipsa esset:que neqꝫ omino cōuenire neqꝫ discō
uenire nata esset.Hec ꝑ tua qualicunqꝫ in circulo motus in
troductōe:satꝭ esse puto.nisi aliud tibi min⁹ detectū fuisset vi
deat̄ Epi.nichil One.Nos igit̄ trāsferam⁹ ad īfiniti circulū
91 Ea expediend⁹ nobis erit īfiniti circulus ¶ Quid
i nifinitū primo?est qͥcqͥd non est q̄tum.vt mens/pū
92 ctus.Et interꝑtat̄ non/ finitum non q̄tum ¶ Quid
īfinitum secundo?vides notulam illā nigrā instar spherule
Epi.Equidem. One.Nobis īsinuat id cui adiungit̄ in nr̄o
sensibiliū circulo reperiri non posse.nos itaqꝫ q̄stioni:q̄ q̄ri
tur quid īfinitum secundo:ita satisfacturi sumus.Si querit̄
quid rei nichil est.Nam vt diximus eē non potest. vt ī para
phrasi demonstratione ꝑspicuum euadet.Si qͥd nois:est q̄=
tum transitum habens sed incōsūmabilem.vt si aliqua linea
extremis ⁊ diuisilibus ⁊ īdiuisilibus caret. diuisilibus qͥdē:
vt si nullum dandum esset eius primuꝫ pedaneū aut vltimū
aut pars altera quecunqꝫ det̄minate q̄titatis.Indiuisibili=
bus vero vt punctis:linea hec hoc secundo modo eēt infini
ta.et semꝑ transitū haberet sꝫ incōsūmabilē.vt q̄ nunq̄ tota
posset esse ꝑtransita.et ita de discretoruꝫ multitudine:cuius
nulla vnq̄ prima dari posset vnitas aut vltima. illa siquidē
numerando esset inpertransibilis et hoc secundo modo infi
93 nita ¶ Quo pacto diducitur infinitum secundo?in infinituꝫ
94 magnitudine ⁊ multitudine. ¶ Quid infinitū magnitudine?
est qđ sue magnitudinis carꝫ extremis vt linea q̄ sue lōgitu
dinis careret extremis diceret̄ infinita.⁊ superficies infinita
que sue longitudinis et latitudinis.et corpus infinitum : qđ
pariter longitudinis/latitudinis et spissitudinis extremorū
95 esset expers. ¶ Quid infinitum multitudine?est quod sue q̄
dem discrete/diuiseqꝫ multitudinis caret extremis.Discre=
te quidē appositū est:ad multitudinē ꝑriuꝫ cōtinui adinuicē
cōtinuataꝝ excludendā.Et he diffinitōes qͥd nomis sunt
96 ¶ Quomodo interpretatur īfinitū secundo?infinitum actu.

¶ Quid infinitũ tertio? est spacium cuius cum pars vna ꝑ- 97
transita sit: nondũ totum pertransitũ est. vt si ꝓficiscereris
Rhomã: ꝛ posteaq̃ʒ Mediolanũ ꝑuenisses/ aut aliquo alio:
aliquis te ꝑcontaretur: fili (cum tu petas Rhomã) an tuum
iter et susceptum spacium iam finitũ sit/ an infinitũ? respon
deres infinitum. et bene quidẽ hoc tertio modo. ¶ Quid in 98
finitũ quarto? est quod cum transibile sit: difficilẽ tamẽ ha-
bet transitum. magnitudĩe vt orientis ꝛ occidentis interca-
pedo. ꝛ multitudine vt multitudo capilloꝝ tuoꝝ numerãdo.
¶ Quid infinitum quinto? ẽ cui semꝑ additio/ substractione 99
fieri potest. vt cuilibet cõtinui numero semper additio fieri
potest: superatqʒ semꝑ aliquid addendum. Et cuilibet cõti
nuo semꝑ fieri potest substractio: sempqʒ relinquit aliquid
substrahendum. Idcirco quodlʒ continuũ et cõtinui multi-
tudo: hoc quĩto modo cognoscit infinita. ¶ Quo pacto di- 100
ducitur? in infinitũ additione. cui semꝑ aliquid sup at addẽ
dum. vt multitudo continui et tempus. et infinitũ substra-
ctione cui semꝑ aliquid relinquit demendum. ¶ Quo mõ i- 101
terp̃tatur substractio? diuisio. ¶ Quo modo infinitũ quĩto? 102
infinitũ potentia. Et cum infiniti quĩqʒ sint modi/ ꝛ signifi-
catiõcs. duarũ tamen: secunde ꝛ quĩte Philosophoꝝ preci
pua cura est. Epi. Memini me alias audiuisse. vt infinitũ ca
thegorematicũ/ ꝛ syncathegorematicũ: ꝛ infiniti syncathe-
gorematici multiplices/ variosqʒ modos. One. Fili mitte
sophistis suas ꝛ Philosophis suas. quas dicis sophistice
sunt apte: Philosophie parum. Et ꝯtra: que Philosophie
sunt apte: perparum sophistice ꝓsunt. Sed sine ad circulũ
loci veniamus. Epi. Sino.

Quid locus? Ita respondendũ est. Locus est extrin 103
secus terminus corporis alterũ continentis. Addi-
tum est extrinsecus nõ quidem corpori continenti
sed contento: qđ etsi contenti supꝑficies circũdans: ipsũ con
tineat (vt te tue cuticule supꝑficies extrema) ea tamẽ eius lo
cus nõ est: q̃ ipsi contẽto nõ terminus extrinsecus: sed potiꝰ
intrinsecus existat. ¶ Et diducitur locus in locũ cõmunẽ ꝛ 104
proprium. ¶ Quid locus cõmunis? est qui multa continet 105
quibus imediatus nõ est. vt celi lune concauũ aerem/ aquã/
terram/ ꝛ ex his cõtemperata continet: quibus imediatum
nõ est. Et eorum locus cõmunis dicitur ¶ Quid locus pro- 106

prius:' est termin⁹ corporis ꝯtinentis contēto imediatus. vt
concauū lune: ignis locus est ꝓprius. Nam est termin⁹ ⁊ ex
tremū celi: ignē continētis ⁊ igni imediatū. Nam inter celi
lune concauū ⁊ ignis conuexū: nullū oīno intercipit/ inter=
107 biatq₃ mediū. ¶ Quid terminū hic vocam⁹:' corporis supfi
ciem cōcauam. Corpoꝝ eñ continentiū supficies due sunt.
108 cōcaua videl₃ ⁊ cōuexa. ¶ Quid cōcaua:' est corporis conti
109 nentis interior vltima. ¶ Quid cōuexa:' ea est que est corpo
ris: oīm circūdans vltima. Vidisti vt arbitror rotundū vi=
treum pomū. Epi. Et plerūq₃ habui. Dne. Cū plenū est aq̄
aut pigmētario aliquo liquore: illa eius interior supficies q̄
liquorē illū contingit: cōcaua est: illa vero cui manū admo=
ues/ quāq₃ tangis cōuexa. Epi. Nec hec michi captu diffici
110 lia sunt. Dne. ¶ Quid locus naturalis:' est in quo res natu=
rales natura quiescūt. vt ignis in celi lune cōcauo/ aer in cō
cauo ignis/ aqua in cōcauo aeris/ ⁊ terra in cōcauo aq̄. Et
solum hic reꝝ naturaliū naturalē locū diffinimus. Sūt eñ
singula scđm subiectā materiā passim expetēda. In quo lo
co res naturales natura quiescūt:' in eo natura quiescūt: in
quo saluari/ conseruariq₃ nate sunt. ¶ Quid locus violen=
111 tus:' est ī quo res naturalis mīme natura quiescit. vt locus
sursum: vt celi ⁊ ignis concauū: locus violētus esset ⁊ aque
⁊ terre. Nam in eo mīme natura quiesceret. verū vnaqueq₃
res naturalis: vbi saluari/ conseruariq₃ nata est natura qe=
scit. An plura de hoc loci circulo requiris:' Epi. Abunde di
ctum esse puto. Dne. Vacuū igr̄ transigamus.
112 Vid vacuū p̄mo:' si queratur quid rei nichil est. si
q quid nomīs responsionē adhibemus: q̄ sit locus nō
repletus corpore natus repleri. Corpus hic corpo
ream substantiā dimensionibus preditā longitudine/ scil₃ la
titudine/ ⁊ ꝓfunditate intelligim⁹. Si itaq₃ effingas omnes
nostri concaui corporeas substātias in nō esse redigi aut ab
ipsis dimēsiones auferri: tūc illa celi concaua supficies inf
cuius latera nō interiaceret corpus/ dimensaue substantia
vlla: vacua esse hoc p̄mo modo ficta est. neq₃ vacuū esse in=
tendimus q̄ oñi substantia/ oñiq₃ plenitudine vacet. Nam
infinita illa plenitudo (quā Pythagorici volūt infinitā ple
nitudinis substantie spherā: cuius centrū sit vbiq₃ ⁊ circun
ferētia nusq̄) excludi nūq̄ pōt. Epi. Si igitur mea substātia

manēte:a me substraherētur dimēsiones:velles tunc eum(q̄
michi nunc locus est)esse vacuū:tametsi mea substātia supfi
ciē illā repleret.Dne.scꝫ. Dum tn̄ aeris te cōtinentis latera
se nō cōiungerēt.Epi.An se cōiungerent?Dne. Procul du
bio.Nam tu amplius nō occupares:neqꝫ obstaculo illis ae
ris dimensionibꝯ vllo pacto esses:quo minus se cōiungerēt:
et simul/vnaqꝫ tecū replerent ¶ Quo pacto īterpretaꝝ vacu 113
um primo?vacuum priuatōe.non q̄dē cuiuslibet oīno sꝫ cor
poris dimensi. ¶ Quid vacuū scdo?si queraꝝ q̄d rei nichil ē 114
Si q̄d nois dimensio est corpa intra se nō cedendo recipiēs
vt si itelligas vnā dimensionē:longitudinē scꝫ latitudinem ꝛ
spissitudinē nostrū sensibiliū cōcauum replentē:que non ce-
dens corpibus ipsa intra se recipiat:ꝛ tn̄ suaꝝ dimensionuꝫ
simul cū corpoꝝ dimensionibus quāte ipse corpoꝝ dimēsio-
nes fuerint:semp habeat:talis dimēsio vacuū scdo diceꝛeꝝ.
¶ Quō interpretaꝝ vacuū secūdo/spaciū separatū. ¶ Quid 115
vacuū tertio?quid rei nichil est.si q̄d nois:est qd corporibꝯ 116
imersum:plenū nō est ¶ Quo pacto diducitꝝ?in vacuum ter 117
tio priuatione:qdquidem eēt q̄dam pua vacua:inania corpo
re:nata repleri.et in vacuum tertio dimensione:et hoc q̄deꝫ
esset pue dimensiones corpibus imerse:aduenientibus cor-
poribus non cedētes.An aliud quicq̄ꝫ de vacuo desideres?
Epi.Nichil.Sed dicta modo:mēte reuoluo:quo singula re
ctius intelligam/ꝛ firmius teneam.Dne.Ultimus igiꝝ sup-
est labor:circulū scꝫ tpis tibi declarare.Epi.supest.Dne.or
diamur ergo hunc in modū ipsū tibi recludere.
Uid tempus?Epi.me interrogas?Dne. Interrogo. 118
q ego hunc circulū te interrogādo absoluā.Epi. Re
spondeo igiꝝ tempus numerū esse primi motus:se-
cundū prius ꝛ posterius. Dne.vt annus numerus est mensi
um.et mensis numerus dierū.et dies numerus horarū prio
rum ꝛ posterioꝝ.Quem primū motū vocamus?Epi.motuꝫ
primi mobilis.Dne.veꝝ ais.Et primū mobile:vltima/supre
maqꝫ mobilis sphera est. ¶ Quo ordine sita sūt mobilia:sē- 119
per a ppinquioribus nobis ad remotiora pcedēdo? Epi.hoc
ordine.Terra/aqua/aer/ignis/celū lune/celū mercurii/celū
veneris/celū solis/celū martis/celum iouis/celum saturni/
firmamentū/ꝛ primū mobile.Dne.vides ergo primū mobi-
le oīm mobiliū esse supremū:qd ꝛ tu numerando fecisti vlti

120 mū:ip̄m tū natura/pfectione/ꝛ dignitate oīm primū ē.¶Sꝫ
quo motu mutaꝛ hoc p̄mū mobile? nūq̄d gigniꝛ/corrūpitur/
augeꝛ/minuiꝛ/alterascitue? Epi. non michi de illis videtur
itelligi debere.verū de eo motu qui latio ē.One.De eo sci=
licet:ꝛ quē motū:circūlationē nūcupamus.Sꝫ vbi ē ille mo
tus? Epi.In p̄mo mobili vt arbitror.One. Ubinam ergo?
quādoquidē oīs motꝰ in suo sit mobili.et sicut vox in aere?
Epi.Hoc mō.One.Voxne aeri cui inest coextensa ē quēad
modū albedo parieti? Epi.Hūc ī modū.One.Per accidēs
videlꝫ.q: nō extensiōe q̄ ī ip̄a sit:sꝫ sui subiecti.Quāta vox/
q̄taqꝫ parietis albedo? Epi.q̄tus aer cui vox adest:ꝛ quā=
tus paries cui adest/adheretqꝫ albedo. One. Per accidēs
121 tū.¶Quantū ergo tēpus? Epi.Rūdenō michi ē: q̄tum pri
mū mobile cui inest:sꝫ addo sicut ꝛ tu p accidēs.One.Cau=
122 tius respōdisti.¶Habet ne dimēsio extensionē? Epi. Sua=
pte natura.One.Et albedo intensionem? Epi.Consimiliter.
One.Et latio successionē? Epi.idētidem. One. Aiaduerte
igr.qđ in q̄titate extensio est:ī q̄litate ē intēsio:et in latione
successio.An q̄titas vt dimensio suapte natura extensionē
habeat? Epi.Iādiximus ita esse.One.An suapte natura in
tensionē et successionē? Epi.Minime.One. An q̄litas vt al
bedo suapte natura itēsionē habeat? Epi.Fassi sumꝰ. One.
An suapte natura extensionē aut successionē? Epi.Nō: nisi
per accidēs.One.Rōnabiliter loqueris. diuisibilis ne albe
dō scđm intensionē? Epi.Maxime vt mea fert opinio.One.
Sane rūdes,partes ergo scđm intentionē habet.Sed quas
eas vocas? Epi.Nescio:nisi vt tu modo.One. Et gradꝰ et
ptes intensiōis eas nūcupamus.cōsydera igr̄ quot diuisio
nes pariet albedo recipiat.Epi.duas vt puto vnā videlicꝫ
scđm partes extensionis:ad sui subiecti ꝛ dimensionis (cui
adiūgiꝛ)diuisionē ei impropriā ꝛ accidentariā alterāvero se
cunđ intēsiōis ptes eiquid ppriā/p se/ sueqꝫ nature accōmo
dā.One.Peritiꝰ q̄ ip̄e expectabā rūdisti.cōsydera igitur vt
ita apte de tpe rūdeas:q̄t diuisioibꝰ seceꝛ.Epi.Cōsimilr du
abꝰ.vna scđꝫ extēsiōis ptes:ad sui subiecti ꝛ dimēsionis(cui
ꝯiūgiꝛ)diuisiōeꝫ:q̄ tpi ī ppa ꝛ p accn̄s ē:altā vo scđꝫ successi
ōis ptes ei ppa/p se/eiꝰ qꝫ naꝛe accōmoda.One.optime.ꝛ ha
123 rū diuisionū p̄ma:p̄me albedis diuisioni rūdet:ꝛ scđa scđe.¶Sꝫ
age dic michi.duo vniꝰ dimensionis pedalia ptes ne dimē=

sionis vocas? Epi. voco. One. et omnes vocāt. Sȝ nunquid possunt scd̄m extensionē simul eē? Epi. nō. One. Nam se oc cuparent. qd̄ minime natura sinit. tñ illa duo pedalia simul esse possunt scd̄m successionē. Epi. Possūt. One. Nunqd p̄me lationis: successionis ptes: simul esse possunt secundum successionē? Epi. non vt michi videt: sed vna semp prius est et altera posterius/ sempqȝ priori succedens. One. hinc merito successionis ptes appellari vident Et diximus qd̄ in q̄titate vt dimensione extensio est: in latione successio nominatur. Epi. Diximus. One. In analogia videlicȝ z pportione Ideo q̄ta pugnantia est duo pedalia scd̄m extensionem simul esse: tāta est duas successionis ptes: vt duas horas/ aut duo minuta: scd̄m successionē simul esse. Et sicut si duo pedanea simul essent scd̄m extensionē: nō plus cōtinerēt/ occuparent atqȝ replerent q̄ vnū pedaneū Ita quoqȝ due hore simul secundum successionez: non plus atqȝ vna hora durarent. De partibus autem extensionis secus euenit. Nā bene simul sunt scd̄m successionē. Epi. Et loqueris de partibus extensionis prime lationis? One. Loquor equidem. Sed, procedemus vlterius. ¶ Quem numerum partium primi motus arbitraris esse tempus? an prime diuisionis partium videlicet secundum dimensionem sumptarum? an potius secunde et partium succedentiū: quas successionis ptes nūcu pauimus. Epi. Secunde, pfecto que ipsi ei, ppria per se/ secundūqȝ eius naturam existit. One. Ideo pulchre in diffinitione adiectum est: secundūȝ prius z posterius: ad discrimē numeri partium extensionis z secundū dimensionē sumptarum: lationi impropriarum/ z scd̄m alterum conuenientium Epi. Pulchre adiectū est. z video michi plane intelligere: diffinitionisqȝ intellectum hunc haberi: tempus numerus ē primi motus secundū successionis ptes sumpt⁹ One. Sane admodum ¶ Quid p̄sens primo? Epi. est impartibile: preteritum futuro connectens. One. quēadmodū mediū punctūȝ in linea ptem extensionis priorē linee cōiungit z posteriorē: ita id imptibile (qd̄ nobis adiacet) tpis successionis ptes: priorem scȝ z posteriorē simul nectit: quarū quidē ptiū temp⁹ p̄mus diximus esse numer̄ z id imptibile p̄ns primo nūcupam⁹ ¶ Quō interpretaberis p̄ns primo? Epi. Nūc/ instās adiacēs One. ¶ Quid p̄ns secūdo? Epi. est tempus dicto imptibili

Margin numbers: 124 (beside "cedemus vlterius"), 125 (beside "admodum"), 126 (beside "us diximus"), 127 (beside "Quō interpretaberis").

vtrinqȝ nõ multũ distãs. One. vt hora/ vt minutũ. Et p̃sens
128 hoc secũdo modo tp̃is nomẽ est: p̃mo aũt modo nõ. ¶ Quo
modo interp̃tatur p̃sens secũdo. Epi. Nũc. One. Est enim
nũc homonymũ vt p̃sens: modo impartibile/ modo tẽpus si-
129 gnificãs. ¶ Quid p̃teritũ? Epi. est tẽporis p̃ntis pars p̃or.
130 One. ¶ Quid futurũ? Epi. est tp̃is p̃ntis p̃s posterior. One.
Id p̃fecto tp̃is p̃ntis: qd̃ nũc ꝛ impartibile nobis adiacẽs an-
tecedit: preteritũ dicit: ꝛ tp̃is p̃ntis pars p̃or. Et qd̃ idẽ nũc
et impartibile: p̃ntis tp̃is sequit: futurũ dr̃: et tp̃is p̃ntis pars
131 posterior. ¶ Te id tamẽ aduertere licet bifariã dici ꝛ p̃teri-
tũ et futurũ: actu videlȝ ꝛ potẽtia. Et p̃teritũ actu ꝛ futurũ
actu nũc diffinita sũt. et sũt: quẽadmodũ p̃sens cuius sunt par-
132 tes. Epi. ¶ Habet ne ergo p̃ns suas successiõis p̃tes simul?
quas p̃ius simul esse posse negauimus. One. Habet simul bo
ne fili vt in toto: nõ aũt simul scd̃m successionẽ. quẽadmodũ
aliqua dimẽsio: duo media ipsam constituẽtia simul vt ĩ toto
habet: nõ tamen illa simul habet scd̃m extensionẽ: sed extra
se sunt/ ꝛ se nõ occupãtia. ita successiõis p̃tes p̃ntis secundũ
successionẽ extra se sunt: ꝛ q̃si se nõ occupãtes. Epi. Recte
iam concipio. aperi modo quid p̃teritũ potentia quidue po
133 tentia futurũ. One. ¶ Oĩno preteritũ potẽtia tẽpus id dici-
134 mus: quod fuit ꝛ cuius nichil oĩno est. ¶ Et id futurũ potẽ
tia quod erit sed nichil eius adhuc est. Epi. Et quid? si ce-
pero totum tempus a tuo natali ad nũc vsqȝ: qd̃ nobis ad-
iacet. One. Tempus id nõ oĩno p̃teritũ actu: neqȝ oĩno p̃te-
ritum potẽtia: sed ipsum dicere deberes/ partim actu/ ꝛ par
tim potentia p̃teritũ. Epi. Intelligere videor. One. Finge
tibi charissime fili vnam lineam ante tuos oculos quietos
et ĩmobiliter stantes: directe porrectam sine termino quidẽ
a te perceptibili: hoc modo.

visus tuus ex vtraqȝ p̃te ĩ aliquo signo porrecte linee defi-
cit: vt ĩ a ꝛ b. Sitqȝ c ĩ visus medio ab vtroqȝ p̃cepti spacii

extremo equidistãs:ipsũ c est vt pñs primo.a b vt pñs secũ
do.c a vt p̃teritũ actu.c b vt actu futuꝝ.a f p̃teritũ potẽtia.
et b e potentia futuꝝ.Et si ĩtelligas lineaꝫ moueri f versus
quousqꝫ signũ e ꝑueniat ad punctũ b linee oculi:tũc b e fiet
actu futuꝝ:qđ prius futurũ erat potentia.et a d potẽtia p̃te
ritũ:quod prius erat actu p̃teritũ.Epi.Descriptõem intel-
ligere videor.One.Fili si cõprehẽdere posses:ꝓmpta dicto
rũ de tpe cognoscendoꝝ analogia est.suã tñ Aristoteles as-
signaret in circulo.Epi.haud satis ĩtelligo.One. Nec cura
modo.sed sine nos ꝓcedere¶Que sunt in tpe? Epi.q̃ men- 135
surant tempore.One.¶Que sunt ea que mensurant tempo 136
re? Epi.Easipsa sunt que incipiũt ꝛ desinũt in tpe aut quoꝝ
ipsũ tempus duratio est.One.vt res sensibiles ꝛ rerũ sensi-
biliũ motus incipiũt ac desinunt in tempore.et orbiũ celesti
um/suoꝝqꝫ motuũ tempus duratio ꝛ mensura est . Idcirco
hec oia ꝛ sunt in tempore ꝛ mensurant tpe:hec quidẽ vt mẽ
sura equante:illa vero vt mensura superante Epi.vis ergo
oim ꝛ celi ꝛ terre ꝛ sensibiliũ duratione esse tẽpus: qđ tñ ex
tra terrã ꝛ sensibilia oia existit.One.dictoꝝ oim omisqꝫ cor
poree substantie:soli primo mobili intrinseca duratio:cete-
ris autẽ oibus extrinseca.Queadmodũ tua dimẽsio tue ma
terie/coloris caloris et reliquoꝝ tuoꝝ sensibiliũ accidẽtiuꝫ
extensio est:soli tue materie intrinseca.Nam soli materie i-
est:ceteris autem extrinseca est.Epi.¶Sꝫ an oia sint in tẽ-
pore? One.multũ O fili refert.sicut nõ oia dimensa sunt ex 137
tensione.sed meministi nos dimensiones rebus ad occupã
dum et desecandũ additas esse dixisse.Epi.Memini. One.
et dimensiones replentie ipedimento esse. ꝛ que a dimensio
nũ cõditione et natura recederent:magis replere/ magisqꝫ
plena esse.Epi.et hoc memini.One. q̃a vna dimẽsio cũ alia
dimensione simul esse non potest.Epi.Scđm extensionẽ vi
delicet.One.¶Neqꝫ vna successio simul cũ altera scđm suc
cessionẽ.vt dies hesterna simul cũ hodierna nullo ĩgenio eẽ 138
potest.Epi.verissimũ est.One. Tota igit̃ tpalis duratio sil'
esse nõ potest:aut alic⁹ tpis due sil' medietates. vt neqꝫ due
simul corpis medietates.Epi.veꝝ.One.corpis scꝫ scđm ex
tẽsionẽ:ꝛ tpis scđm successionẽ.Impedit igit̃ tps duratõeꝫ:
ꝑinde atqꝫ corpus replentiã.Epi.Videt̃.One.¶Videt̃qꝫ
tẽpus rebus cõcessum:quo ipsaruꝫ vna duratio ita occupet 139

vt alterā secū nūq̄ admittat/ vtq̄z secetur in partes vt in ā nos/menses/dies / horas / minut. : quemadmodum omnis dimensio in infinitū secabilis est. Epi. Omnino. One. Ad durandū ergo successio τ temp⁹ minime requirūtur vt neq̄z ad replendū dimensio. Epi. minime requirūtur. One. Nōne ergo quo durātio a successionis τ temporis cōditione τ natura recedit: magis durabūt: quādoquidē successio τ tempus duratione impediāt. Epi. videt vt de luminū replentia et dimensione. One. Et si magis adhuc recedunt: magis suapte natura durabūt. Epi. magis. One. et si in infinitum duratio illa a successiōis τ tpis natura et cōditione(que durationi vt dixim⁹ ipedimēto /obstaculoq̄z sunt)recedit/euaditq̄z semota? Epi. in infinitū durabit. One. Enīuero omnē duratione continebit. et cuilibet durationi sp aderit:neq̄z vlla duratiōe ɔtineri poterit. vt neq̄z infinita plenitudo dimensione:neq̄z ab vlla excludi vnq̄. Et amice si scire cupis(et cupis vt arbitror)q̄ ea sint entia:sua duratione a successione τ tpe recedetia:sūt illa beata/et supramūdana entia:q̄z duratio et euū τ. sic se ad nostrā tēporaneā duratiōnē hz:sicut sua plenitudo ad nostrā dimensiā et corporeā plenitudinē. Et id quod in infinitū ab omni successione/tpe/et euo:semotū recedit:de⁹ ipse est:oīs eui/successionis/et temporis fons τ origo/infinita durationis immensitas/et eternitas:cui omia et preterita τ futura presentia sūt:vt oī dimensioni presens adest:q̄ nulla duratione aut tpe aut euo contineri potest: neq̄z a quoq̄ excludi. cuiusquidē infinitā sempiternitatē:res caduce et sensibiles in hac paucula(quā vides)tēporalis durationis functione imitantur. Et celestes corporee substātie in toto tpe/totaq̄z tpis successione. Et entia illa beata/τ supramūdana i toto supertēporali euo:maiore eīnitatis similitudine. Epi Gratissima sūt hec:s; q̄ nō facillime infirmus(vt de plenitudine diximus)capiat mentis obtutus. One. Gratissima fili: et ad que et altiora multo nostre Philosophie contēdit conatus. Sed hec nūc p tua mediocri introductōne satis esse videntur. Tu hec interim digere/τ digesta memorie māda. Et cum voles abito:nisi quicq̄ tibi relictum est querendū. Epi. nichil omnino. abeo et que mones memorie mandare curabo.

Dialogi physice introductionis finis.

Tabula dialogi difficiliũ Physicaliũ

Dialogi difficiliũ Physicaliũ introductorii note.

Analogia/certa rei ad rem ꝓportio:q̃ incerta certis ꝓbat.a Platone mirifice inchoata:ab Aristotele completa:multis ignota:et a plerisqȝ Philosophorũ occultata.¶ Proteus filius Oceani et Tethyos:vates maximus nõ nisi coactus/victusqȝ volẽs ora veridica soluere.¶ Milo Crotonensis athleta fortissimus:qui nude manus ictu i certamine olympico taurũ interfecit.stadiovno:spiritu retẽto portauit:quẽ totum die illo comedit.

Dialogus Jacobi F Stapulen difficiliū Physicalium introductorius.

Enantius. Homophron. Heanias. Oneropolus

Tā me humane hospicio susceperis O Homophrō
q deo semp eterno grās ago: habeoq3 tibi et semp ha bebo gratiā: maiorē quidē semp habitur⁹ imo vero maximā: si priusq̄ a tua domo recessero et me mee domi recepero: ope tua Oneropolū videā. Ho. nō mō videas: sed et ei⁹ familiaritate vt voles vtaris. vir eni humanissimus est et me vt Hermeneū fratrē quidē grādiorē natu: sūma beniuolentia psequit et amat. Enan. O oportune. s3 scis cur id tantopere optarim. q: si domū cōcessero: vix aliqñ ad vos sū re diturus: sic grādeua sū etate. et me ad remotiora loca sepius trāsferre defessa etas non patit. fragile michi domiciliū est: vt qd ppediē michi ruinā minet: et qd vbi me transferēdo se pius agitarē: veluti valido pflatū vento stati illiū corruet. Ho. vex ais. ego et tu O Enāti fragile et vetustate cadu cum corpus habemus. aīa autē ipsa nō senescit. nosq3 corpo ris maleficio / et demolitōne aliqñ mori op3. qñ aūt: nescim⁹. nisi qd nos qui multos iam viximus annos: et veluti curren tes vt spaciū transegimus: multos nobis nō supesse cognoscimus quos in futurū viuamus. Enā. Ita natura vult et re cta ratio iubet. S3 audi potius quid dicturus sim In hac tā grādeua etate nō vidi q̄ me maiore voluptate affecerit tuo filio. neq3 id assentand gra dictū puta: quia eius pat sis et ei⁹ pbā idolē libent audias. Ego ppt etatē ipsū accersēs dixi: O fili Heania ad me venias. plane dic michi qso si pulchra litterarum ludo idulges. si ipsū colis. colo inqt. pbe inq̄ facis: si hāc tuā pulchrā iuuentā vtutibus et sciētiis adorna re conaris. sed quā disciplinarū inquā pfiteris: an Grāmaticā / Rhetoricā / Poeticā: quid: quadā benignitate respōdit In his o Enanti nō amplius versor: aliqñ sū versatus. meū siquidem nunc studium circa Philosophiam intentum est. Ipsum vlterius interrogo. ad singula modo quidem mirabili et michi insueto promptissime respōdit: meq3 suis respō sionibus attonitum reddidit. Quod cum persensit puer. O inquit Enanti: si Oneropolū presēs audias (pceptor nempe meus est Oneropol⁹) te in maiorē admiratōem cōuersur⁹ ē Ex illa certe hora videndi Oneropoli validū et mirabile de

sideriū concepi. Turpe michi videtur senē virū: puerū admirari. Siquidē admiratio ex ignorātia nascit̃: eoꝝ etiā que pueri michi cognoscere vident̃. Sed turpius suam ignorantiā ad sua sepulcra seruare michi visum est. Puerum tamē fateoꝛ sum admirat⁹. Tu igr̃ cū Oneropolū cognoscas: maturemus gressū ad ipsum: vt ꝛ videamus: ꝛ pariter (vt pollicitus es) ip̄z audiam⁹. Ho. maturem⁹. Enā. Iube puerꝝ vna nobiscū venire. Ho. heus Neania. Ne. p̄sto assū pat̃. Ho. i celer/ p̄curre/ nūcia Oneropolo me vna cū amico hospite Enātio: nūc ip̄m visitaturos. ne. Nūciabo. Ho. iā puer nūciauit. eccum Oneropolū egredientē hūc facie macilentū. One. O vos Homophron ꝛ Enāti gaudio me afficitis m̄lto: ꝛ multū facitis vt amici: quādo ad hoc meū domiciliū vos conuertitis. hec michi p̄fecto animoꝝ beniuolentia: nullo auro/ nulloq̃ p̄cio extimāda est. Ho. voluit te o Oneropole Enanti⁹ videre. qui eū doctus sit: oēs doctos viros amat: atq̃ cum doctis libens conuersat̃. One. eū ipsum a multo tp̄e itidem videre cupiebā. et tibi debeo gratiā referre: qui huc ip̄m ad me adduxeris: qui cū doctus sit: ab ipso poterimus aliquid obtinere. Enan. Qualē te absentē Homophron p̄dicabat: talem p̄n̄s intueoꝛ. Sed o Oneropole nequaq̄ a me quicq̄ discere possis. Homophroni nup narrabā: quo pacto puer q̄ te audiuerat: admiratione me pene stupidū ꝛ attonitū reddiderit. tanto magis id factur⁹ es o Oneropole: ꝛ me de ignorantia multoꝝ liberatur⁹. Ho. Tu Oneropole nūc (vt putamus) alienis negociis mime es occupatus. One. Neq̃ domesticis quidē. verū enīuero optabā aliquē huc aduentaturū quo cū mutuos sermones agitarē. Ho. Et nos itidē tecū cōferre optamus. Ob sequere igr̃ Enantio ꝛ michi: ꝛ in tuo docēdi genere apias nōnulla: q̄ Enātius sūmope cognoscere desiderat. Neq̃ multum i accessorio sermōe laboremus. Enā. Nos id efflagitam⁹: ꝛ nos huc hac de re venim⁹ gratificare igr̃ Homophroni. One. Quādoquid ita vultis: nō possum vobis nō moregerere: modo id possim quod me rogatis Sed eamus intro: sūt subsellia quibus insideam⁹/ quiescamusq̃. Vos modo explicetis q̄ i re vobis gratificari queā. Enan. Si quātitatis naturā nobis apueris. hinc a puero in admirationē sum adductus. One. vt vtriq̃ ergo gratificer: a quātitatis aperiēda natura hoc pacto sumam⁹ exordium.

1 Qantitatū hec est cōtinua hec vero discreta. Enan
q Discretā nūc omittamus: ⁊ ꝯtinue naturā ꝓsequere
2 One. Cōtinuaꝝ hec linea/hec supficies/hec cor=
pus/illa vero tempus. Et lineā/supficiē/⁊ corpꝰ dimēsiones
nuncupamus: quaꝝ forte naturam prius audire desideras.
Enan. Idipsum. Sꝫ interroga pueꝝ obsecro. in hoc vel gra
tificabere nō paꝝ Sōphroni: cognoscetqꝫ de filio me nimis
vera locutum. Gratū ne tibi hoc factū putabis Homophrō
Ho. Gratū. One. Dic age O Neania qn̄ tuo patri ⁊ Enātio
3 gratum est. Cur dimensiones vt lōgitudo/latitudo ⁊ ꝓfū
dum rebus sint tribute? Ne. Quo res ipse dimēse sint: lōge/
late atqꝫ ꝓfunde: quo res occupent/distrahant/atqꝫ secētur
vt albedo rebus tributa est: quo res albe sit/⁊ visu discernā
tur. One. Et si omēs ad distrabendū rebus sensibilibus cō
cesse sint: maxime oīm corpus ad occupandū tributū esse vi
detur. Nam corpa nunq̄ sese occupare ⁊ simul esse: natura
4 ꝑmittit. Sed an si vnus sol in oriēte situs luceret ⁊ alter i
occidente: an inq̄ vtriusqꝫ lumen nostrū cōcauum offunde
ret? Ne. vtriusqꝫ. One. Etiā si collustra/ lumiaqꝫ illa diuer
saꝝ eēnt naturaꝝ? Ne. etiā. One. et vbicunqꝫ in nostro cōca
uo vnū illoꝝ luminū adest: illic adest ⁊ alterū. Ne. adest cer=
te. quēadmodū per totā manū meā ⁊ vbiqꝫ simul adest co=
lor ⁊ calor: ⁊ vbiqꝫ in lacte candor ⁊ dulcedo. One. Quo pa
cto id potius eueniat: q̄ de me ⁊ te? vt vbicūqꝫ nostrum sit
vnus: simul alter nunq̄ esse possit? Ne. Non sine rōne Nam
lumīa illa/color/calor/candor/dulcedo ⁊ similia: neqꝫ dimē
siones sunt neqꝫ in se dimensiones hn̄t. nos aūt dimēsiones
habemus. q̄ cū se occupare nequeāt: nos simul eē posse mi=
nime ꝑmittunt. One. Sed quid. replent lumīa illa/calor/co
lor/candor ⁊ similia? Ne. Replēt. ⁊ quidēꝫ suapte natura: at
nō occupāt. One. ⁊ tua aīa/tuaqꝫ potētia? Ne. Et hec q̄dem
vt q̄tū mee dimēsiones replent: tm̄ ⁊ mea aīa/ ⁊ mea poten
tia ⁊ q̄cunqꝫ illis dimensionibus in me cōiuncta sunt. neqꝫ q̄
dem hec se occupant. Nā dimēsiones nō sūt. One. Dimēsio=
nibus ergo vt repleāt tibi non egere vident. Ne scꝫ. qui po
tiꝰ officiūt/nocētqꝫ. One. Sublatis ergo nr̄is dimēsionibus:
Homophron/Enantius/ego ⁊ tu simul idē replere possemꝰ
vt vniuscuiusqꝫ nostrū simul actus cū actu: ⁊ potētia cū po
tentia adeēt. Ne. Nichil ꝓhibet. nā nos nō occuparemꝰ neqꝫ

alter alteri ipedimento esset: quominꝰ simul esse possemus.
vt neqꝫ lumē lumini. One. Et censes vt arbitror que a natu
ra dimensionū ꝛ corporea mole recedūt: magis suapte natu
ra replere. Re censeo. nec ab re quidem. cū dimēsiones ple=
nitudini ꝛ replentie obstaculo / ꝑpedimentoqꝫ sint. One. Et
que magis a dimensionū conditiōe ꝙ̄ lumina illa posita re=
cederent: magis vtiqꝫ replerent. Re. magis. One. At que ne=
qꝫ sua natura / neqꝫ per alterū dimensa sūt: magis a dimen=
sionū conditiōe recedūt. Re: magis certe. One. Magis ergo
replent. Re. Fateor. One. Et si qd adhuc i infinitū magis a
dimensionū cōditione recederet: q̄ plenitudini / replentieqꝫ
officiūt. Re. Jd i infinitū repleret / imo idipsuꝫ infinita ple=
nitudo esset. One. Vides ergo chare Homophronis fili ꝙ̄
facile sit celestes / supramūdanasqꝫ beatas intelligētias ce=
los replere: quādoquidē hoc sensibile lumē tā facile nostrū
concauū offuudēs: minꝰ a dimensionū conditiōe / atqꝫ natu=
ra recedat. vides rursum quo mō deꝰ oīm rerum principiū:
infinita sit plenitudo: omia idcirco replens: quē neqꝫ celi ꝛ
terra capiāt infra mundū totus existens: totꝰ ꝛ extra: hūcqꝫ
mūdū factū in Atomo. Re. haud hoc vltimū intelligo. One.
Sue plenitudinis scilꝫ. Hec forte ꝛ similia. O Enāti a pue=
ro audiuisse potuisti: si hac de re ipsum tentaueris. Enan.
Audiui equidē ꝛ alia. et semꝑ modo mirabili: more tuo in fi
ne aliquid diuinū conficiebat. ¶ Sed tu age. te aliquantulū 5
de animi nostri plenitudine loquentē audiam. One. Vt tibi
placet. Michi siquidē videtur nostra anima magis suapte na
tura a dimensionū natura ꝛ conditione recedere: ꝙ̄ bouis /
leonis aut cuiusꝙ̄ alterius animalis anima: vt cui nichil vn
ꝙ̄ distrahi / aut addi quicꝙ̄ possit. Coercetur tamen / contine
turqꝫ dimensionū finibus. Enan. magis recedere arbitror.
One. ¶ Mꝫ non distrahitur: hoc habet qua cum supioribus 6
mentibus conuenit. q vero dimensione coercetur / contine=
turqꝫ: qua cum inferioribus formis. Enan. Quid ais coer=
cetur? One. Per accidens videlicet. Nam nostra anima no
stris dimensionibus coniungitur: partim sicut albedo: par=
tim vero alio modo. Nam corpus dimensum informat. Et
sua plenitudo / suaqꝫ replentia tanta est: quantum corpus
ipsum: corporisqꝫ dimensio. Et si corpus excrescere ꝙ̄tulibet intelligamus: ipsam nullo addito totum repletura est.

et si quantulz minui:neqz plus minusculo corpore replebit
exerementa tn̄ et decremēta:natura determinata sunt.habz igi
tur rōne dimensionū:vt nō plus q̄ suū corpus(siue magnū
sit siue puum)repleat.Enan.Et diceres forte aīam quantā
per accidēs.One.Nichil obstat.nā dimensionibus cōiūgit:
eiusqz dimensionibus arcet atqz cōtinetur plenitudo: sz nō
desecat distrahiturqz:vt et cetere forme:dimensionū distra-
7 ctione ¶ Sed si superior supramūdanaqz mentiū aliq̄ sit in
oriente:totā ponemus esse in oriente.nam ptes nō hz.Enan
ver ais.One.Et si in occidēte:totā in occidēte. et vbicunqz
fuerit:totam.Enā.vbicūqz fuerit:ponemus totā . Sz qd tū
One.Et cum nostra aīa ceterar inferior formarū:sit maxie
vna:vt que ptibus careat quibus distrahi/diuelliqz possit:et
ipsa vbiqz in nostro sit corpe: ipsa tota erit in toto corpe/ et
tota in qualibet corpis parte:quēadmodū intelligētia tota :
in toto celo:et tota in q̄libz celi pte.Ut eni celū ad intelligē
tiam:ita corpus hoc nostrū ad aīam.hoc tn̄ iterest.q̄ supra-
mundana mens:celi dimēsionibus nō cōiungit/illis nō coer
cetur aut cōtinetur.qd mens nostra suis cōiuncta dimensio
nibus:sustinet et patit.Enan. videor cōcipere quō nr̄a aīa:
tota sit in toto corpore:totaqz rursū in q̄libz corpis pte . qd
ad hanc vsqz etatem elangui cognoscere.et me hac ignoran
8 tie egritudine(fateor)pulchre soluisti.One ¶ Sed qd de pū
cto? Enan.Tuū expecto iudiciū.One.Perpar michi reple
re videt:sz potius eē replētie terminus.Nam linee:q̄ lōgitu
dine tantum replet.Enā.Et michi quidem ita videt . One.
Quod igit hor magis plenū/magisqz replet:an punctus/ li
nea/superficies an corpus? Enā.Corpus.One. Nā sua ple
nitudo tribus pfecta cōsurgit:lōgitudine/latitudine et pfun
do.Replet enim et secundū lōgum/et latū/et pfū dū. Deinde
supficies.cuius plenitudo duobus cōtenta:tm̄ longitudine
et latitudine replet.mox linea:vno:sola longitudine replēs
Et horum omnium vltimum locum obtinet punctum: mini
9 me sua natura plenum.Enan.Ita videtur.One ¶ Utrū er
go illorum an punctū/an corpus:supioribus mētibus et ani
me nostre similius putas? Enan.Ego ratiocinatōe tua huc
adductus:corpus similius esse puto. Nā maxime dimēsionū
plenū/replētiāqz hn̄s cōclusisti pūctū aūt oīm mīme.mētes
autē supiores et aīa nostra:maxime plene.One. Ergo tibi

videtur supiores mētes ⁊ aīam melius per corpus iuestiga
ri posse ⁊ concipi:q̄ p punctū.Qui aūt id p pūctū efficere
moliret:tentaret id efficere: per id qd̄ remotius est atqȝ dis
similius.Enan.Tentaret pfecto ideoqȝ id satius efficeret
per corpus.One. ¶ Vides ergo quo mō nostra aīa:supior 10
et inferior media est.his affinis:q̄ materie coniūcta:dimen
sionib⁹ arceat/contineatqȝ.illis vero:q̄ impers sit:nullas
(vt ⁊ celestes forme)quib⁹ distrahatur ptes habens:vinculū
oīs ⁊ celestis ⁊ sensibilis creature.Enā. Hec michi o One-
ropole audire gratissimū est.One. ¶ Sed age si a nostro cō 11
cauo dimēsiones sublatas intelligam⁹(quod tamen fieri na
tura nō posse nulli dubiū est/in nulliusqȝ cōtrouersiā venit)
Quid tum:an nostrū concauū plenū/anvacuū putas? Enā.
Et tu quid eo in casu sentires? One. Plenū:substātia scilȝ:
vt materia ⁊ rer formis.Nam a dimēsionibus plenitudinē/
replentiāqȝ nō habere confessi sumus:vacuū aūt corpore di
menso.Enan.Gaudeo hec a te cognoscere.¶ Sed tūc ma- 12
teria ⁊ rerū forme nullo pacto occupāt.One. Neqȝ vllo pa
cto quidē distrahi/diuelliqȝ possunt.imo sicut dimensio rer
continuatio est:ita quoqȝ rer distractio atqȝ diuisio.Enan.
Quo pacto igr̄ tūc materia totū nostrū concauū replens:a
supiore substātia differet? et eius replētia ab illius replen-
tia? One.Longo interstitio.Nā ipsa semp dimensionib⁹ cō-
iungi nata est/eas in se recipere/earum sectione secari/ ⁊ oc
cupatione occupare.Intelligētie aūt ⁊ supiori substātie:ni-
chil tale cōuenire potest.sicut neqȝ alba/neqȝ nigra/calida/
aut frigida vnq̄ eē potest.Enan.nūq̄ sane.One.¶ Vident 13
ergo diuisio ⁊ partes:q̄titatem sequi.Enan. Proculdubio.
One.Sed hec diuisio ⁊ he partes:q̄titatem discretam. hec
vero rursus diuisio ⁊ he partes vt distracte/discisseqȝ:conti
nuā. Quo fit vt separate eo quo posuimus modo materie:
hoc modo partes nulle sint.Nam secari/diuelliqȝ nō potest
Enan.discretam q̄titatem alio loco determinandā postula
uimus. Sed tu modo dic obsecro : haberet ne materia hoc
modo separata:partes? One. Idcirco addidi hanc diuisio-
nū hasqȝ partes:q̄titatem discretam sequi.Enan.Quo pa-
cto? non perpendo quid velis. perpendis tu Homophron?
Ho.haud adhuc enanti:sed nobis clarius aperiet.Fac no-
bis o Oneropole:claram huiusce rei intelligentiā.One.Rē

queritis faciēdam ad quam graues ſcirpi/ graueſqꝫ inſurgunt difficultates: morē (tamen) geram (vtcunqꝫ potero) facere quod optatis. capio materiā dimenſā A b inter nos et celi cōcauū contentā: quā in q̄nqꝫ partes A/C/D/E/B dimenſionis diuiſione: intelligo diuiſibilē. vocoqꝫ materiam ſub dimēſione A cōſimiliter materiam A: et contentā ſub c materiā c: et ita deinceps. manifeſtū eſt materiā A non eſſe materiā C. Nam ſimul diſtractione dimenſionis A diſtraheretur ſeorſū a c: et pari ratione c ſeorſuꝫ a d. quare materia c nō eſt materia d. et de reliquis idem ſubit iudiciū. Enan. idem. One. Subſtracta ergo dimenſione a tota materia a b: remanet tota materia a c d e b: totū nō occupādo replēs. Enan. remanet. One. remanet etiā materia a et materia c/ et d/ et e/ ⁊ b. et materia a non eſt materia c: neqꝫ c materia d. vt neqꝫ p̄us. Fieri enī nequit vt que p̄us diuerſa/ diſtinctaqꝫ ſūt: vnq̄ꝫ fiāt idē. Et de e/ et b idē ſubit iudicium. Enan. Proculdubio. One. et partes ille diuerſe totā materiā a b cōſtituētes: vt diuerſe dimēſionis partes totā dimenſionē: diſſectionis diſtractioniſqꝫ partes dici nequeūt: vt q̄ nullo pacto deſecari/ diſtrahiqꝫ valeāt. Enan. rationabile videtur One. Partes igit̄: diuerſe diſcretōis erūt/ et ſcd̄m numerū ſumpte: et diuiſio illa ſcd̄m quātitatē diſcretam intellecta. Enan. Oportet. One. Intelligis ergo: cur prius dixeri hāc diuiſionū/ haſqꝫ partes quātitatē diſcretā ſequi? Enan. Arbitror vtrunqꝫ noſtrum mediocriter cōiectare. ¶ Sed forte

14 neuter noſtrū ſentit quis grauis ſcirpus queue grauis difficultas inde emergat. One. maxima p̄fecto ſecretiſſima/ ⁊ latentiſſima: quomodo videlicet vnū ſit multa. quāquidē Sophiſte: ſophiſtice tractāt. et Philoſophi occulte⁊ profūde. Enan. Apertius id nobis intelligēdū cōmitte. One. vt poſſum. id addubitant: ne queādmodū partes replētie materie a/ c/ d/ e/ et b multe ſūt ⁊ diuerſe: tametſi nūq̄ꝫ dimenſionibus ſubſtrata / ſubiectaqꝫ eſſet materia: an id plenitudini intelligētie/ et anime competat/ vt ſi ſit corpus meuꝫ g k ſcd̄m dimenſionē⁊ materiā in quattuo⁊ partes g/ h/ i/ k diuiſibile: nō vobis dubiū ē aliud mee potētie ⁊ materie eſſe ſub g/ aliud ſub h/ aliud ſub i/ et aliud ſub k: quattuo⁊qꝫ eſſe potentie diuerſas replentie partes. Enan. nō dubiū. One. Sed vobis dubiū eſt an aliud aīe ſit ſub g/ aliud ſub h/ aliud ſub i/ ⁊ ali

b
e
d
c
a

k
i
h
g

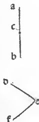
k
i
h
g

b
e
d
c
a

ud sub k. Enan . Id nos angit. One. Sed quid tandē vobis
videtur? Enan. Michi quidem sic esse oportere: qd aūt Ho
mophron sentiat: nescio. Ho. Idem quoqꝫ. One. Non igit̃ g
anime est sub h neqꝫ h sub i. Enan. sic est. One. Euanuit igit̃
superior sermo: neqꝫ id plane verū est: nostrā animā totā eē
in toto corpe/ totāqꝫ in qualibet corpis parte. quēadmoduꝫ
tn̄ supra cōfessi fuimus . sed tota erit in toto ꝛ ptes in ptib⁹.
imo cum materia quedā sit ptium infinitas ex quibus con=
stat: similibus tn̄ natura: sicut linea ex īfinitis ptialibus con
stat lineis: ita quoqꝫ aīa nostra quedā erit partiū īfinitas ex
quibus suo modo: vt materia ex suis: subsistet. tametsi cum
dimensione (vt materie partes) distrahibiles nō sint. qđ si vo
bis absurdum videtur: neuter vestruꝫ recte sensit. Enā. neu
ter vt opinor. et nos belle ad cōcessorū opposita deduxisti.
Sed nunquid aliud ꝛ aliud replentie anime nostre eē opor=
tet sub g/ sub h/ sub i ꝛ sub k? One. nō si vt opꝫ redarguti su
mus. Enan. Ostende ergo nobis si potes quō id non oporte
at. ꝛ nos hac ignorantia libera. One. Graue on⁹ iponitis. id
tamen quomodocūqꝫ efficere moliar. Enan. Sat nobis erit
One. Recte ne dictum putatis: rerū omniuꝫ pncipiū: infi
nitam plenitudinē esse/ omniaqꝫ replere? Enā. Recte. One
Et id ipsum vnum est. Enan. imo maxime vnum. One. Qđ
autem maxime vnum est: fieri nequit vt partes vllas habe=
at. Nam iam potius multa esset: et non ipsum maxime vnuꝫ
Enā. esset. One. Et tamen eius plenitudo atqꝫ replentia ad
est parti materie a/ ꝛ c/ ꝛ d/ ꝛ e/ ꝛ b. quandoquidē infinita est:
et omnibus adest. Enan. Adest proculdubio. One. Et tamē
nō aliud et aliud plenitudinis eius ꝛ replentie: nam partes
haberet. Enā. Sic est. One. Non igitur si alicuius plenitu=
do et replentia alicui toti dimenso assit: oportet cuilibet
dimensi mediarum/ tertiarum/ aut quartarum: aliud et ali=
ud plenitudinis illius respondere. Enan. Non certe opor=
tet. One. Et ita de intelligentia ꝛ nostra anima. que si secus
replerent/ diuersasqꝫ numeri plenitudinis partes haberent:
quelibet esset quedā ptium infinitas: ꝛ potius īfinita ꝙ vnū
Enā. recte dixisti nos in grauē vmus et multoꝝ icidisse diffi
cultatē. One. ¶ Grauis hec fuit (nec imerito) ātiquoꝝ Phōꝝ 15
difficultas: vt Parīeidis Pythagorei/ ꝛ Zenōis Heleate. vi
des ergo quō aīs nr̃a sit pūctū corp⁹ nr̃m replēs. ꝛ itelligen

tia pũctũ replens celũ.deus autẽ pũctũ:totũ replẽs vniuer
sum.punctũ autẽvbiqȝ in analogia.Enan.Effecisti qδ po=
stulabamus:reddidistiqȝ nos tua respõsione contẽtos .gra
ues q̃ ex dictis emergere possent difficultates nũc missas
faciamus:⁊ aliquid leuius tractemus.One.quidnã?Enan.
cũ nobis de dimensione inciderit sermo: quã trinã posuisti
longitudinẽ/latitudinẽ⁊ ꝓfundũ:Jtidem lineã/superficiez
et corpus:et punctũ oĩm videatur esse terminus:nobis gra
tificabere si eius naturã explices.One. Sũmopere cuperẽ
vobis obsequẽdo placere : ⁊ vobiscũ conferẽdo veritatẽ in
quirere.Sed forte O Enãti harũ reruȝ longi tẽporis vsus
te fecit peritũ:aut ꝓprii ingenii excellẽs bonitas:aut ex ali
orum libris(qui perquirẽdi studiosus es)iam optime didi=
cisti:et solũ nostrũ dogma examinare tentas.Enan.Nõ ita
est per amicitiã nostrã O Oneropole.verũ vbi ceteris meo
more contrarius sũ:ego tecũ vna et Homophron libẽter cõ
cordamus:et ego id abs te pro munere requiro:vt tuam de
promas sententiã.Ho.Ego itidem requiro.One.quãdoq̃=
dem me serio requiritis:qualẽcũqȝ tñ meã depromã sentẽ=
tiã:hinc michi aucupãs exordiũ.

16 Continua sunt quorũ vltima sunt vnũ.Se tangentia ve
17 ro:quorum vltima sunt simul.¶ Punctum est linee
vltinium cuiusquidem pars nulla est. Nam si partes vllas
18 punctum haberet:ipsum minime vltimum esse posset.¶Et
19 linea est superficiei vltimum:latitudinis expers. ¶Super=
ficies vero corporis vltimum : spissitudinis/crassitudinisqȝ
expers. Puncti siquidem natura est ad continuandum/ ter
minandum et tangendum.Continuat enim lineam : lineam
terminat/inchoat atqȝ finit.Et linee aut in directum ꝓtra=
cte vt a c/et c b:aut angulum facientes vt d e/ et e f se tãgũt
in puncto. Nam c vnius vltimum:et c vltimum alterius si=
mul sunt. Jtidem et e vnius:et e alterius. Linee vero na=
tura est ad continuandum/terminandum/tangendum et di
strahendum vt que secundum vnum secandi interuallum se
ctionem recipiat.Enan. Ad continuandum scilicet superfi
ciem/superficiem terminandum:et quo se(seu in directum
protense seu ad angulum) superficies tangant. Jd te velle
opinor:One.Jdipsum.Et superficies identidem rebus ac
commodata videtur:quo corpus cõtinuet/terminet/tãgat/

quoue distrahatur. Nã duo sortita est secãdi interualla. Cor
poris autem officium atqȝ natura: non amplius cõtinuare/
terminare aut esse tãgendi medium: sed eo opus est ad occu
pandum ⁊ distrahendum. Enan. Ita michi cõsonum videt.
Nam nichil corpore continuatur. sed corporis media: et ce=
tere partes omnes: superficie cõtinuantur. neqȝ corpus vl=
lum: corporis terminus est. One. nam huiusmodi terminus:
quiddam corporis vltimum esse debet. quod nullũ corpus
esse potest. Neqȝ corpora ad tangendum: vt pũcta/linee aut
superficies: conducunt: nam simul esse non possũt: vt que se
se occuparent quod natura nõ sinit. Enan. Sic est. One. Ad
occupandum autem cõducit corpus: vt quod secũ nunq̃ si
mul alterum corpus admittat. Et ad distrahendũ: q̃ triplex
sortitum sit secandi interuallum. Enã ¶ Sed vtram One ro 20
pole duarum vltimarum conditionum: corpori accõmodati
orem/magisqȝ propriam arbitraris? One. Ego reor occupa
tionem. Nam omne corpus occupat: non autem distrahitur
omne: vt celeste. Sed dũtaxat distrahuntur diuelluntur qȝ: q̃
fluxe potentie simul/vnaqȝ distrahibili addicta sunt. Enan
Ita michi coniiciebam. One. Sed putas ne aliud eẽ magis
accõmndum magisqȝ ꝓprium corporis officium q̃ occupa=
re: simulqȝ cum altero corpore esse non posse? Enan. Quid=
nam aliud? One. Rem facere esse corpoream. Nam id nun=
q̃ a cõiuncto corpore separari potest. alterũ autem potest:
etsi nõ nature ingenio/atqȝ potestate. Enã. Quomodo hoc
dicis? One. ¶ Mens tua suapte natura non occupat. Enan 21
Non occupat. One. Et tuum atqȝ meum corpus hoc pacto
occupant. Enã. vtrunqȝ hoc pacto. One. Et mẽs tua: ⁊ ani=
ma itidem mea: per tuum et meum corpus occupant. ita vt
tua anima simul cũ mea: idem replere nõ possit/neqȝ possit
simul esse. Enan. Per accidens videlicet: q̃diu nostris cor
poreis molibus cõiuncte/alligateqȝ fuerint. One. Et mens
nostra magis a dimensionum cõditione ⁊ natura recedit: et
ad plenitudinis naturam accedit: q̃ dimensio a cõditione et
natura plenitudinis et replentie. Enan. Videtur. One. Nec
iiuria. Nam corpus per seipsum plenum/replentiãqȝ habet
animus autem noster nõ per se occupat. Enã. Haud dubiũ.
One. Si igitur mens nostra ad corpus sese haberet: vt nũc
corpus ad ipsam sese habet: sicut mẽs nostra nũc corpis cõ=

ditionē:ita et corpus tūc mentis sequeret͛ conditionē. Enā. Consentaneū videtur. One. At nūc mens:corporea obruta mole per corpus occupat:datq3 anime corpus(vt ita dixerim)replentiā occupantē. Enan. Concessum est. One. daret igitur tūc mens corpori plenitudinē atq3 replentiam haud occupantē:ita vt nichil obstaculo foret:quo minus vna cum aliis corporibus esse posset. Enan. Q̃ pulchre me deduxisti (quod et ego diu in hac cana etate deductus desideraueraz) ad contemplādū quomodo beatifica copora haud occupēt: etsi dimensa longa/lata/atq3 ꝓfunda sint. Et me nunc hac: tua gratia liberasti ignorātia. One. Per accidens videlicet. alterius conditionē:et nō suā quidē sequētia. Sed vide quo euagati sumus de pūcto disputaturi. Ridebit nos Homophron:si longius pergere ꝑseueremus. Enan. Feliciter quidem. Optaret etiā Homophron te longius euagaturū. sed

22 quādo tibi placet ad ꝓpositū reuertamur. ¶ Hoc tamen perito:cū et puncto/et linee/et supficiei:terminare cōmune sit: quod illoꝝ ꝑfectius/magisq3 terminare statuem⁹? One. Sicut corpus magnitudinū perfecta est et oīs:suo ternario cōpleta/perfectaq3 consurgēs(longitudine eniz/latitudine/et spissitudine cōsurgit:pter que:nulla magnitudo/ nullūq3 secandi interuallū relictū est)ita supficies: terminus perfectus est et oīs.suoq3 ternario cōpletus/ perfectusq3 consurgens:qui trinus est:longi scilicet/lati et ꝓfundi. At si ꝓsequi voles:nos tandē digredi coges. Enan. Haud plura hac de re amplius scisciton:ad nostrū relabor punctū. One. Ipsuz ad continuādū et terminādū et tangendū:aptū esse posuimus Enan. vtiq3. et tametsi ipm impers sit/indiuiduūq3:diuisioni tamē aptū ē. One. nō sui scil3 sed linee. nā linea secundū pūctū diuidua est. Enā. Hoc ip3 est quod me angit. quomodo linea videlicet scōm punctū partiatur :vt linea a b scd3 punctū c:nā ꝓtinus diuisse:duo pūcta sese offerūt vt puta c et d. que si simul in linea a b erāt: ꝓculdubio duo pūcta ī eadē linea sibiīuicē ꝓximae īmediata fuissent. Et si duo:cur non omia imo et infinita? abeatq3 linea ex pūctis cōflata? One. hoc siquidē impossibile. quādoquidē pūctū puncto additū: nullā attollat magnitudinē. Qui eni fieri possit:vt qd omino extensionis expers sit et imune:omnino extensionis expti additū:aliquā extensionē paret? Enan. Nullo pacto. Id

a c b

a c d b

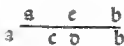
a c b

me rursus vrget:quomodo diuisa linea iterum continuetur
Nam capere neq̃o vnũ pũctum ex duobus cõflari posse cõti
nuando: vt neq3 prius ex vno duo cõflatum iri diuidẽdo. q̃
si manẽt in linea:posteaq̃3 recõtinua facta fuerit:iterum duo
pũcta in eadem linea simul erũt. eadẽq3 michi isurgit diffi-
cultas de linea cum superficiem diuido:et cum diuisam re-
unio:eadẽq3 de superficie cũ corpus diuido:diuisũq3 reiũ-
go. Libera me si potes O Oneropole hac ãbiguitate. One.
Non vtriq3 parua est O Enãti. Eniuero eam puto:et q̃ vni
uersa de puncto Philosophia pendeat. Enan. Ea absoluta
cõtentus abibo. One Conabimur quomodocũq3 id efficere
Et statuamus nobis lineam a b:in qua signemus duo pun-
cta terminãtia ⁊ nõ continuãtia a b. ⁊ c medium punctum cõ
tinuãs. quod quidem lineam a c vt finis terminet:et lineam
c b vt principium. et lineas a c ⁊ c b copulet/vniat / ⁊ cõtinu
et vt quarum c vltima sit:re autem et subiecto vnum. Enan
Rõne sc3 multa. One. Hoc ipsum Nam rõnum diuersitatẽ
attendẽtes q̃ vnius sit finis ⁊ alterius pricipiũ:ipsu3 c vltia
dicimus. attendentes aũt rem ipsã ⁊ id quod est:ipsum dici-
mus vnum Et si abs te sciscitor:an pũctũ a:terminus linee
a c:alicuius alterius linee nõ cõicantis sit terminus? Enan
Subduco non. One. Et tale punctum solum terminus est:⁊
nõ cõtinuat. Enã. Planum est. One. Tale igitur punctu3 ⁊
vnũq̃dq3 cõsimile:quod sic vnius linee q̃ nullius alteri⁹ nõ
cõicantis terminus sit:vocemus pũctũ actu ⁊ solũ t̃minãs.
Enã. vocemus. One et pũctũ c t̃minus est linee a c:et silr̃ t̃
min⁹ linee c b. ⁊ linee a c/⁊ c b nulla pte cõicant. ⁊ nõmõ carũ
terminus est:s3 eas cõtinuat. Enã. hec rata sũt. One. tale igi
tur punctũ ⁊ vnũq̃dq3 cõsimile:q̃d diuersaꝝ lineaꝝ nõ cõicã
tiũ terminus sit:vocemus punctũ potẽtia ⁊ cõtinuãs. Enan
Jd rõnabile est. One. Et ita de linea ⁊ supficie actu ⁊ poten
tia itelligam⁹. attñ bifariã dicem⁹ punctũ in potẽtia. pmo eo
mõ q̃ dict⁹ est:q̃d pũctũ põa ⁊ cõtinuãs noiam⁹. scdo pũctũ
põa dicemus q̃d nondũ est linee t̃minus:s3 eẽ põt. q̃d pũctũ
põa ⁊ nõdum cõtinuãs appellare possum⁹. Enã. possumus.
One. q̃d a pũcto potẽtia pmo in hoc distat. q̃ ip̃3 pũctũ põa
pmo:est ⁊ cõtinuat. Punctũ autẽ potẽtia scdo/⁊ nõdũ conti
nuãs:neq3 ẽ neq3 cõtinuat. ⁊ ex his forte pquiremus q̃ desi
deras hoc mõ. Cũ diuidit̃ linea a b in pũcto c ip̃o q̃dẽ c ma

a e b

a c d b

nēte:āt manebit c solum versus a:aut solū versus b.Enan. Michi sic apparet. One.nā si vtrinqꝫ ⁊ a versus ⁊ versus b maneret:adhuc medie ille linee cōtinue essent:quippe quarū vltima esset vnū.Enan.Proculdubio.One.neqꝫ aliqd c manet in parte a:et aliquid in parte b.nā c impers nō esset: imo partibile. Enan.Sic oportet.One.manet ergo totū in parte a:aut totū in parte b.Enan. Totū idubie.vt in parte a.One. In qua parte:nichil refert. Intelligimꝰ ergo duas lineas a c/et d b actu factas.quarū alteriꝰ ꝑcipis c(qđ p̄us erat pūctū potētia ⁊ continuās)factū esse pūctū actu.Enā. Percipio equidē.One.et d etiā factū est pūctū actu.Enā. est.Sed an p̄us erat pūctū potētia? One.nō vt c.nā fuisset. et c ⁊ d in eadē linea,ꝑxima fuissēt/et imediata:quod est ad tuā ambiguitatē reuolui sed prius erat pūctū potētia scđo et nōdū cōtinuās:vt quod esse poterat linee terminꝰ. et ita cū p̄us nō esset:nō simul erat cū c.quare c et d i eadē linea neqꝫ erāt ꝑxima neqꝫ imediata.Enan.Optime.iā ābiguita
25 tem egredi occipio ¶ Sed a quo ⁊ vnde ꝑuenit ille pūctus? One.an de linea loquimur separata:an materie coniūcta? Enan. Coniūcta ꝑfecto. One.Et recte quidē.nā etsi Mathematici cogitatōe et intellectu separēt: re tamē ipa omis distrabibilis dimēsio: semꝑ sensibiliū materie coniūcta est. sed attēdis ne quomodo quādocūqꝫ solidum corpus aliqđ collidis:statim medius aer perstrepat? nūꝙ id efficias: qn semꝑ similis effectus sequat̄. Enā.Verissimū est. One. Et si lucidū aliquod in aliquē tenebrosū locū inferas:totꝰ subito efficit̄ luminosus.Enan.Subito.One.Et fit vnūqđqꝫ quēadmodum fieri natū est(modo nō fuerit impedimētuꝫ) ⁊ ꝙoptie fieri potest.Enan.maxime. One.et res suapte natura terminari nate sunt:res dico sensibiles omnes.Enan. Sunt indubie.One.et actum et formam habent vt tales fiant:quales fieri nate sunt. Enan. Ad hoc ipsum:actus est. One.Statim igitur(cū punctū/linea ⁊ superficies separata non sint)rei sensibilis actus punctū/ lineā aut superficiem sue molis terminuꝫ efficiet :vt res ipsa sit:quemadmodum ipsa esse nata est.Enan. Rationabile videtur. One. Et ita prompte profecto:sicut corpore percusso aer ꝑstrepit/ et luminosum illuminat.Sed si in rarefactionis et cōdēsatōnis sermonē aliqñ inciderimus:id planius itellecturꝰ es. Per-

cipis ergo modo quo pacto c & d prius quam linea a b secaretur simul non erant: nam d non erat. Euan. Equidem percipere videor Dne. et experientia cognitum habemus res sensibiles divisas: iterum cõtinuari & vniri natas esse. vt aquam aque/ & flammam flamme. Euan. Experientia certe. Dne. et res sensibiles ad hoc naturale desiderium hñt. Nã cõtinue et reunite meli us sese hñt: vt que sint magis vne/ magisque saluentur. Euã. Hec vera sunt. Dne. Appetit autem natura vnũquodque esse quam optime potest/ vnum esse/ & saluari. Sic enim sũmo bono/ sũ meque appetibili similius euadit. Euã. Hũc ingenuũ conatũ nature esse fateor. Dne. At cõtinuari nõ potest vtroque pũcto vtraque linea aut vtraque extrema superficie simul aduenien te: superstite atque manente. Euã. Non profecto. Dne. Actus igitur qui ad agendum natura ordinatus est alterum dissuet: quod sue officit continuationi/ vnitati/ & saluti: aut vtrũque: nouũque re parabit. Euan. Id rationabile videtur. Dne. Mirũ rõnabile. Nam in vnoquoque ita euenire comptum est. vt quod officit vniuscuiusque natura expellat/ & quod deficit reparet: mo do impedimentum non sit vllum. Hinc efferuens aqua offi cientem calorem expellit/ et domat: et necessarium frigus in ducit et reparat. Nam frigida melius est/ meliusque saluatur. Et ignis ex imo protinus sursum emicat: eo motu suam salutem querens. Et mutilus coluber se iterum continuare/ vni reque laborat. imo durissucula corpora (nisi sua durities sue di uulsioni resistentiam / reluctamenque prestaret) protinus (vt aqua aque & flamma flamme) diuisa iterum coirent. Euan. ita arbitror. & id cõgenee nature metalla fusa pandũt. Dne. Nõ igitur linea a b iterum facta cõtinua: simul erũt prima & ime diata c d: vt quorum alterũ nõ maneat. Euã. proculdubio. ¶ Et pene mea vtriusque ãbiguitas tota collapsa vanescit: mõ id mi chi retegas vbi puncta/ lineas & superficies locabis. Dne. amice Euãti imperfecta sunt hec. et natura imperfecta perfector gratia elaborat atque facit. Si igitur quaeras vbi ipsa vt in subiecto sint: respõdeo in sui perfecti subiecto. vt in quo subiecto linea est: & punctũ. in quo superficies: & linea. & i quo corpus: & superficies. sed imperfectissime quidẽ: queadmodũ & ipsa imperfecta sũt. corpus autẽ perfectissime subiecto adest: vt quod tota plenitudine & replentia sustentetur. post corpus superficies: que lõgitudie & lati tudine solũ replet. post superficiem linea. et post lineam omni 24

um minime punctum :vt quod per lineam τ alterum:replen
tie assit. Si autē sciscitaris vbi hec sint vt tmini. punctuz in
linea est/linea in superficie/τ supficies in corpore:corp⁹ aūt
25 in alterum non vlterius transit. Enā. ¶ Arbitror hos duos
modos aut eosdem esse aut pparū distare. Nam fere termi=
nus per id ipsuz cuius est termin⁹:subiecto adest. One. imo
plurimū τ quasi ex opposito distant. Enā. Quo pacto istud?
One. hoc pacto. Nam accidens separari/ seorsūq3 a suo sub
iecto saluari nequit. Enā. nequit indubie. One. At linee a b
nondū diuise c terminus est linee c b. Enan. est. One. diuida
tur igitur a b in puncto c maneatq3 c versus a. Enan. Pla
cet. One. Nam id possibile. verūtamē c prius erat in linea c
b vt terminus. Enan. Erat. One. τ non amplius est τ seorsū
manet. Enan. Hec vera sunt. et intelligo quorsū hec. One. τ
accidēs de subiecto cui assit:nunq̄ trāsit emigratq3 in alter
Enā. Nunq̄. One. Termin⁹ autē vt terminus deuno in alte
rū trāsit. Enā. Quo pacto? One. d tmin⁹ ē linee d b τ nl'lo pa
cto ē linee a c Enā. nl'lo pacto. One. itelligo ergo lieas a c τ
d b cōtinuari /deleriq3 c. Enā. Esto ita. One. Facta est linea
a d b:quam rursum intelligo diuidi in d:ipso q̄dem d ad ptē
a manente. nulla enim potior ratio ipsuz posse manere ad p
tem b q̄ a. Enan. Nulla ,psus. One. Transiuit igit de linea
in lineam vt de linea b in lineam a. Enan. Perspicuū euasit
One. Quo fit vt ,pmiscue punctum de linea in lineaz/τ linea
de superficie in superficiem/τ superficies de corpore in cor
pus transire queat. vt verbi causa punctū d trāsire potest in
lineā b τ postea e in lineam a. Jungo enim e b linee f g:abe=
atq3 g manente e. Deinde seco lineam f b in puncto e ipso q̄
dem e manente ad ptem f:reparato puncto h. et iungo lineā
a d et h b manente d τ ipso h deleto:quāquidez lineā a b rur
sum diuido in puncto d ipso quidē manente in parte b iā de
a transiit in b. Enan. Transiit. One. Copulo a i τ e f. abeūte
i fitq3 linea a f:quam diuido in puncto e ipso quidem manē
te in parte a. Nonne constat e postea transisse in partem a et
propositum? Enan. Constat. One. Rursus accidēs in diuer
sis subiectis non cōicantibus esse non potest. Enan. nō. One
Et idem punctum vt e p̄posite linee a f diuersarum linearū
a e et e f non cōmunicantium terminus est. Enan. Est. Sed
quomodo tunc O Oneropole idē accidēs vt e diuersis sub

a c b
a c d b
a d b
a d e b
f g
f e b
f e h b
a d h b
a d b
a i d b
a i e f
a e f
a e k f

iectis nõ cõmunicãtibus vt subiecto linee a e et subiecto li-
nee e f nõ aderit? quãdoquidẽ punctũ ei subiecto adesse cui
sua linea assit: cõcessimus. One. Id pũctũ o Enãti hisvari
is subiectis per se nõ adest sed p alterũ: quod minime icom
modũ reputare debes. Per se tñ pluriũ est termin⁹. Quod
aũt supi⁹ ꝯcessũ ẽ idẽ accidẽs i diuersis subiectis nõ cõmu
nicãtibus esse nõ posse: arbitror te plane per se esse nõ posse
itelligere. Enan. vis ergo forte si pũctũ per se ⁊ sine dimẽsi
one subsisteret (quod minime natura fieri potest) ipm mime
esse in subiecto. One. Quid phibet. nã mime plenũ est: vt ab
aliqua plenitudine p se fulciri/sustẽtariq3: aut possit/ aut na
tũ sit. Enã. Ratõabile. One. Perpẽdis ergo hos duos mo
dos plurimũ iter se ⁊ q̃si ex opposito distare? Enã. Perpẽ-
do. One. ¶ Neq3 tibi iterũ perpẽdere difficile puto quo pa 25
cto pũctũ actu: pũctũ potẽtia cõtinuãs alternati fiat: et iter
dũ pũctũ potẽtia nõ cõtinuãs. ⁊ quo pacto pũct⁹ potẽtia cõ
tinuãs: nũc in pũctũ actu/ nũc vero in pũctũ potẽtia secũdo
modo dictũ ⁊ nõ cõtinuãs transeat. Similiter ⁊ pũctũ poten
tia nõdũ cõtinuãs ⁊ existẽs: nũc educit in pũctũ actu/ nunc
vero i pũctũ potẽtia: ꝯtinuãs. neq3 cognitu difficile est oẽ3
secabilẽ lineã in vnoquoq3 eius extremo: infinita pũcta po
tẽtia scdo potestate habere. nũq̃ tamẽ plura vno aut pũcta
actu aut pũcta potẽtia ⁊ cõtinuãtia: siml' habere potest. Vn
de manifestũ est eandẽ lineã infinita successiue pũcta: eãdẽ
partẽ terminãtia ⁊ actu quidẽ ⁊ potẽtia cõtinuãtia hr̃e posse
Enan. hec facili p̃cedentiũ discursione stat.m pspecta habe
ri possunt. One. vtiq3. Et ita de linea et supficie sentiẽdũ. s3
nõ decuit o amici vt arbitror: de tã exigua re et pene inani
(Quid eni pũcto inanius?) me tãtũ sermonẽ extẽdisse: vere
orq3 vos plurimo tedio affecisse. Enan. nequaq̃ o Onero-
pole. verũ ea que nobis requirẽtibus adduxisti michi app̃-
me necessaria visa sũt. Idem visũ arbitror et Homophroni.
Pũcto eni/pũctiq3 neglecta natura: sicuti ⁊ dimẽsionũ: non
parua Philosophie pars ceca reddit. Idq3 neglectũ Ma
thematicis disciplinis magnũ affert icõmodũ. One. Est vt
ais sed alio cõuertam⁹ sermonẽ: nisi vobis de hac re alia su-
perãt q̃rẽda: q̃ forte vobis aperire sufficiam. Enan. Nulla
prorsus: nisi Homophron aliud velit. Ho. nichil. Enan. At
tamẽ si tibi q̃rẽdo molesti nõ fuerim⁹: vellẽ cõdẽsatõis ⁊ ra-

refactionis naturã a te ꝑcipere. Nam te supra dixisse memi
ni:id nõ nichil ad aliqua q̃ ꝑtractata sũt cõducere. One.mi
nime molesti vex hec vobiscũ exercitatõ michi ꝑiocunda ẽ
et eo maxime ꝙ vestrũ alter rñsionẽ altnat. Enã. Hõphron
sua vice alternabit:ne forte tacẽdo tedio afficiat. Ho.haud
afficior.vex vtvultis.licet ad id efficiendũ minus me elege
ritis idoneum.Sed itelligo Enãtius defessus hoc onus mi
chi libens imptit:quo audiẽs aliq̃tulũ respiret.One Recte
te cõiectatũ fuisse arbitror o Hõphron.Ho.Aggredere igr
o Oneropole:q̃nquidẽ Enantio placitum est:me eiusvices
gerẽdo responsionem altnare.One.vt tibi placz
27 Ic age o Hõphron quid rarum/ et q̃d dẽsũ eẽ ais?
d Ho.Si recte memini:id rarũ eẽ audiui: qđ sub pau
28 ca materia magnã q̃titatẽ habeat. Et id densum
quod sub multa materia q̃titatẽ habeat ꝑuã.One. apte mul
tum ad seq̃ntia.Ho.forte si declarando hec detectiora fece=
ris.One.vtcũqz potero.Arbitrorqz hoc mõ aliquãtulum re
cte posse cõcipi.vt si eẽt aliqđ corpus vt a k decupedale:cu
ius ꝑtes decem sint a/b/c/d/e/f/g/h/i/k:ipsũ totidẽ haberet
materie ꝑtes numero quidẽ ⁊ essẽtia distinctas:ꝑtibus illis
respõdẽtes.Ho.haberet idubie. One.si igr tota materia a
k et eius decẽ ꝑtes:sit sub pedanea q̃titate l: collatõe facta
ad corpus a k multũ dicit esse materie sub l ⁊ ꝑua quãtitas
ꝙ sub pauculo corpore l tñdem sit matie:quãtũ sub magno
corpe a k.Ho.dicet certe.One.et si retro cõparo l ad a k di
cemus ne paucũ materie esse sub a k ⁊ quãtitatis multũ? ꝙ
nõ plus materie sit sub magno corpore a k q̃ sub minuscu=
lo l/ꝙqz decupla quãtitas ad pedaneũ multa sit.Ho. michi
q̃dẽ sic recte videt. One.Si ergo recte descripseris:corp⁹ a
k rax est:⁊ l dẽsum.Ho.corpus a k rarũ ad l:et l densũ ad a
k.One.scz.Nã rax ⁊ densũ:relatõe descripsisti.sunt eni mul
29 tũ ⁊ paucũ:magnũ ⁊ ꝑuum relatiua.Ho.Sũt.One. Qua
ꝓpter aerẽ ad ignẽ relatũ/cõparatũqz densum eẽ te dicere
oportet:ad aquam autem collatum:esse rarum.Quid autem
absolute rarum.et quid absolute densuz forte postea incide
mus.nunc autem tuã responsionem sequamur.Ho.optime.
30 O Oneropole. Uerum nunq̃ meipso nec meo studio cõ=
tentus satis plene percipere potui : quopacto decupedale
vt a k fiat pedale vt l et omnino quomodo maius vnq̃ fi=

a
b
c
d
e
f
g
h
i
k
l

at minus:et quõ minus iterũ exurgat i maius nullo subeũ
te corpe:queãdmodũ acr aut aqua spongiã intrat. aut egre
diũte quo pacto pressa spongia ꝓtinus aer aut aqua egredi
tur et fugit.quod de aqua sensu/de aere autẽ flatu: cogno=
scere promptũ est. Juxta eni faciẽ aut manũ pressa spongia
flabellũ/et ventulus quidã apparet. One.quod ambigis id
ipz est quod querimus. At de tali dilatatione extraneo sub
eunte aut egrediunte corpore/aut extensione que partiũ di
stractione fieret:vt cũ tendiẽ coriũ aut mollicula cera: arbi
tror te hic nõ velle nos laborẽ terere. Ho.non. Nam parum
difficultatis ingerũt:presertim iis:qui norũt corpora corpo
ribus cedere. One.hanc igitur dilatationẽ/ et coartationez/
compressionẽqz missam faciamus. Et que de raro et denso
(nullo alieno subeũte corpore:aut nullo intus clauso:effla=
to/abeũteqz)sentias:palã effer. Ho.nichil dignũ(qđ in me
diũ afferam)habeo::mo siverum fatear michiipsi dissentio.
Enan.neqz de hac re mecũ plane cõsto. moror audire quid
tu Oneropole sentias. One. ¶ Res hec. O amici nimis dif 31
ficilis ⁊ ardua q̃plurimis visa est ⁊ michi quoqz alias: quaz
si atqz ego sentiatis statim q̃facillimam iudicabitis . Ho.
Quo pacto O Oneropole q̃facillimã? One.vt calidũ ⁊ fri
gidũ aut albũ ⁊ nigrũ. Ho.hoꝝ O Oneropole magna faci=
litas est.sed illis rarũ ⁊ densũ paria nõ facio:neqz(vt puto)
Enãtius. One. Attendite q̃so.⁊ si dicẽda vobis rationabilia
videbũtur:et magis iis que vos vobiscũ ꝯstare nõ ꝑmittũt:
mecũ sentite. Ho. Id rationabile est.et vterqz nostrũ est(vt
ait Horatius)nulli⁹ addict⁹ iurare in verba magistri. One.
Tales ꝓfecto facile doctrinã capessũt. Aiaduerte ergo Ho
mophrõ:res albescit suscepta albedine. Ho.certe. One. Et
simul depulsa nigredine aut medio colore. Ho.simul depel
liẽ. One. Jta amice res rarescit suscepta rara dimensione:⁊
depulsa dimẽsione dẽsa aut media. Ho. Quid ais o Onero=
pole: One. Rẽ facilẽ vt vobis ꝓmiserã. Est eni rari dimẽsio
vt albedo.et dimẽsio dẽsi vt nigredo. et maxie rari vt ignis
dimẽsio:maxima albedo est. Et maxime dẽsi vt terre:maxia
nigredo.et medsorum rarorum et densorum vt aeris ⁊ aque
dimensiones:medii sunt colores vt flauum ⁊ rubeũ. ¶ Quo 32
fit vt quantitas quãtitati vt dimẽsio dimẽsioni abeat cõtra=
ria.he vt extremũ extremo/he vt extremũ ⁊ mediũ/ he porro

vt medium medio. Ho. sentio quorsũ hec tua de coloribus
ad dimensiones analogia. Sed altera ex parte rubore suffũ
dor: que me hactenus ignorãtia tenuerit. One. Que? Ho. q̃
titati nichil esse cõtrarium. One. forte Categoriaꝝ dictũ oc
casionem ꝑbuit. Ho. ꝓcul dubio id dictum. One. Sane quã
titatis dicibilia hic nõ agimus: que indubie Logica contra
ria non habent. sed Physicaꝝ q̃titatum hic cõtemplatiões
exquirimus: quarum plane fatemur esse Physica cõtraria
33 Ho. Obtusus ego: id nõ ꝑsentiebam sic esse vtendũ. ¶ Sed
vnum id requiro an raritatis ⁊ densitatis nominibus aliud
quicq̃ q̃ dimensionẽ intelligi velis. One. Nichil raritatꝭ no
mine nisi raram dimensionem intelligo: ⁊ densitatis noĩe ni
si densam. Attamẽ dimẽsio ⁊ raritas ratione duo sunt Itidẽ
34 dimensio ⁊ dẽsitas ¶ Et quãta cõtrarietas O Homophron
et Enãti in coloribus tũ extremis tum mediis cõperit: tãta
aut fecundior in reꝝ sensibiliũ dimensionibus existimanda
est. Nam diuersi colores secũdũ aliquid sui in eadẽ subiecti
parte se simul tempore admittunt. quẽadmodũ in tepido ca
liditas et frigiditas: cum aqua se sponte ad natiuum frigus
reuocet. At nunq̃ diuerse dimensiones: seu sint extreme/ seu
medie in eadem subiecti parte se simul tempore admittunt.
35 Nam se occuparent quod natura non permittit ¶ Unde no
bis exploratum esse potest oẽm maiorẽ raritatem minori/ et
omnem minorẽ maiori. Itidem oẽm maiorẽ densitatẽ mino
ri et omnem minorem maiori esse cõtrariã: vt q̃ se ab eodem
subiecto mutuo expellant/ ⁊ eidem vicissim assint non tñ vt
extremũ extremo sed iterdũ vt albedo et flauities/ nigredo
⁊ liuor Interdũ vero vt flauities ⁊ liuor. Et reuera de raro
et denso Philosophari: ꝑinde est atq; de albo/ nigro ⁊ me-
diis coloribus Philosophari. Ho. mira sũt hec O Enanti.
Enã. Et me iudice vera. videor enĩ michi Aristotelicã sentẽ
tiã de raro ⁊ denso ꝑ calidũ ⁊ frigidũ in Xuthum deꝑhende
re: quod per albũ ⁊ nigrũ nobis pulchre cõfecit Oneropol⁹
Et diu animũ circa id deꝑhendendũ volutauerã ⁊ nũq̃ ple
ne quid eẽt ad hanc diẽ deꝑhendere poterã. At me semꝑ ve
ri fugiebat sentẽtia: quã aperiẽte Oneropolo tandẽ tenem⁹.
Et plane video Philosophãdũ eẽ de raro ⁊ dẽso: ꝑinde atq;
de albo ⁊ nigro calido ⁊ frigido. Sz tu ꝑge absoluere One-
36 ropole. One. Idipsũ est O Enãti qđ dixisti. ¶ Et quẽadmo

dum magna facilitate rebus concessum est: vt de minus
calido permutentur in magis calidum/et de magis calido
in minus. Halitus noster huius rei argumēto est. Nā manu
pxime os admota apparet calidus: ea vero paulo distātius
semota ,ptinus apparet frigidus: iam de calido pmutat⁹ in
frigidū. Enā. Apparet. Dne. Eadē quoqȝ facilitate res de
minus raro pmutaē in rarius: et de min⁹ denso in densius.
Consyderasti ne aliquādo ꝙ facile noster halit⁹ dispareat?
Enan. Paruula ad modum mora. Dne. Quo pacto hoc D
Enāti? Enan. Quia rarior factus sit. Dne. Et ita de fumo
et vapore cū quid caleat/efferueatqȝ ab igni. Enan. Idem.
Dne. Nam si semp equalē grossitiem seruarēt quā habēt ap
parētes: nequaꝙ disparerēt. quēadmodū aqua sub eadē mo
lis densitate manēs: semper visibilis apparet. Enan. Sane.
Dne. Et qua facilitate atqȝ prōptitudine ea rarescere itelli
gis et de minus raro in magis rarū pmutari: eadē prōptitu
dine (cōuenietib⁹ adhibitis causis) minus densa pmutaē i dē
si⁹. vt modica aqua (magno etiam nō cōtinēte vase) valido
feruore rarefacta: modico iiecto frigido statim residet/ per
mutaturqȝ in densius. Enan. Perpalā est. Dne. Ita quoqȝ
multo genito fumo aer alibi cito efficitur crassior. ⁊ mul=
to raro corpore inspissato: vt cū fiant nubes: prōpta raritu=
dine fit aer extensior. Est eni corporibus ⁊ potissimuȝ aeri
hec insita ,pmitas: vt cvt cita condēsatione occupatio corpo
rum vitetur/nūc vero vt cita et facili raritudine excludatur
vacuū. Enan. Et id quidē rationabile multū. Et tua gratia
perpēdo hāc rarescēdi densandiqȝ ,pnitatē ac facilitatē con
uenietib⁹ adhibitis causis mirā esse. Dne. mirā certe: nā ae
ris mira habilitas est ad calidū ⁊ frigidū: tāetsi hoc illi ina
turale sit: illud vero scōm naturā. Ita vt nūꝙ tam cito frigi
dum aerem respiratū emittere possis: quin calidū respires.
Enan. nūꝙ. Dne. Talem coniecto aeris: nūc ad maiorem/⁊
nūc ad minorē rarescētiā: facilitatē. ¶ Sed quis act⁹ queue 37
forma maxime caliditati gignende aptissima est? Enan. Ar
bitror ignis. Dne. Sic est. Et que maxime raritudini gignē
de? Enan. Itidē ignis. Profecto nā ignis calidissimus/ra=
rissimusqȝ est. et ꝙ promptū est ignee forme: maximā in pro
pria potentia inducere caliditatē: ita quoqȝ ⁊ maximā rari=

tatem. Et si te de maxima siccitate⁊ densitate percontarer
autumo te de terrea forma idem responsurum. Enā. Idem
certe respōderem. One. Et cum ipsi: vna cōsentiamus rari=
tatem reipsa dimensionem esse: vides quō ignis ⁊ ignea for
ma suam corpoream efficit molem. Nam raritatem ⁊ q̄dem
maximā. Enan. video One. Et si corpus efficit: superficiem
efficiat necesse est. Nam corpus interminatū nō faciet. Enā
Nō indubie. One. Et si supficiem: efficiet ⁊ lineam . Nam su
perficie3 terminatam ⁊ cōtinuam esse op3. et si lineā: efficiet
et punctum. alioq̄n neq3 linea cōtinua neq3 terminata esset
Enan. Optime certe. One Perpendis igit̄ ꝙ facile corpore
diuiso/superficie/⁊ linea: noua superficies/noua linea/⁊ nouū
punctū reparetur? Itidem cum hec iterato coire/cōtinuari
q3 debeant: ꝙ facile vna superficies/vna linea ⁊ punctū vnū
dispereat? Enā. Manifestius ꝙ ante: quēadmodū hoc i loco
te ita facturum spopōderas . One. Utrum autem puncti/li=
nee/⁊ superficiei eductiones ad ortum/abolitiōesq3 : motus
sint: hoc in loco si tibi placet missū faciam? : alias illō discus
suri. Enā. Michi q̄de3 maxie placet. One. videamus an Hō
phron approbat: que diximus. Enā. Nō abre certe. Nam rē
eius intercepi: et maluisset forte tecum disseruisse/responsio
nesq3 alternasse: sed amico veniā dabis O Homophrō. Ho.
Cui gratia disputatio suscepta est O Enāti. nichil deliq̄sti ⁊
dicta maxime approbo ⁊ haud secus atq3 tu(aut te deteri=
us)respondissem. Nondum tamen detexit Oneropolus :
Quid rarum simpliciter aut simpliciter densum vocare pos
semus. One . Nondum certe neq3 in hoc sermonis incidi= a
38 mus. id figuraliter expediam ¶ Rarum simpliciter id dice
re possumus: quod subtilitate sua nostrum fugit intuitum
insensibileq3 reputamus. vt ignis/vt aer. Et id densum sim c
pliciter: quod crassitie sua bene sēsibile est. vt terra/vt aqua
¶ Sed quid vos antehac de raritate et densitate sentieba=
39 tis? Ho . Ego rarefactionem fieri putabam nulla abolita b
quantitate: sed priori: noua adueniente . Enan . Et ego id se
pe. One. Sit corpus a c b: Quantitas a c b est in materia a c
b. Si igitur rarescebat: existimabatis totam dimensionem/
et a et c et b manere. Ho. Sic existimabam. One . Si igi=
tur adueniat noua quantitas toti materie a c b: prior quan=

titas ⁊ posterior se occupabūt nā replentia quātitatis a c b
equatur replentie materie a c b et posterior eidē equabitur.
Sed qui hoc fiat nisi se occupent? aut prior dimēsio que ac
cidēs est suū subiectū deserat et alteri hereat. Ho. id michi
bono iure defendi nō potest. One. Et si posterior priori quā
titati adueniēs simul replentiā suā nō haberet: cū diuelleret
secareturqꝫ maneret sine subiecto. vt pote qua cum: nichil
auferret potētie. Ho. indubie. Nam materia solū replētiaꝫ
suā haberet cū dimensione a c b coniūctā: ad cui⁹ distractio
nē/sectionēqꝫ solū distrahi posse videt. One. Et si quātitas
posterior solū parti materie a aut parti c aut b adueniat nō
ne eadē accidēt incommoda? Ho. hec incōmoda ꝓfecto no-
stram sequunt absurditatē. One. nā corporea dimensio soli
illi materie vt subiecto adest: que eadē distractiōe distrabit/
et diuisione diuidit: et que simul suā plenitudinē atqꝫ replē
tiam habent. Ho. Ita est certe. Sed id me fallebat ꝙ credi
derim dimēsiones materie esse coeternas: et eiusdē nature
oīs. ⁊ insuper dimēsiones nichil agere posse. One. Attēde
O Homophron quid dicas. Quomodo stat eiusdē nature ⁊
dimensiones esse oīs? et has materie coeternas esse: et ta-
men cū quicꝙ rarescit: nouā/et eiusdē nature inducis. Sed
cur potius prior materie coeterna sit ꝙ posterior eiusdē/cō
similisqꝫ nature? Ho. Ridiculus sū. Sed me futurū respō-
dēdo minus idoneū vero presagio predixerā. One. Nullam
rei sensibilis materie: coeternā dimensionē ⁊ incorruptibilē
cogitare debes. sed materie sensibilis inseparabile accidēs
quēadmodū color nobis inseparabile accidēs dicit: ꝙ nūꝙ
sine colore esse possim⁹. Sine tamē hoc ⁊ sine illo esse possu
mus. Ita materia nūꝙ sine dimensione esse potest. Attamē
sine rara ⁊ similiter sine densa esse potest. nō autē simul: sed
successione quadā. Ho. Consentaneū est. One. Et cōdensa-
tio sola quātitate corrupta ⁊ nulla aduētante noua: eisdē ar-
gumētis fieri nō potest. Ho. nō certe. Nā aut se occupasset
ille dimēsiones. aut maneret materia sine dimensione: sua q̄
dem corrupta ⁊ nulla noua reparata. aut accidēs: vt reliqua
dimensio imigraret in illā. One. Recte sentis. Ho. Exco-
gitaui rursū aliquādo rarefactioneꝫ distractione fieri sicut
mollicula cera distendit nūc in longū/nūc in latū non atten
dens quātū in longū porrigitur: tāto eam in ꝓfundo et lato

a

c

b

minui. Ideoq; cũ ex pedaneo aque longo/lato ꝓfũdo: decem tantũdẽ longi/lati ꝓfundi generent aeris: id partium detractione nullo pacto fieri potest. Deniq; bellissime oĩm michi excogitasse visus sũ/et totus esse Palade plenus: rarefactionẽ ꝛ condesationẽ fieri nulla prorsus aducniẽte/ nullaq; abeũte quãtitate. rarefactionẽ inq̃ elõgatione et fuga partiũ a centro: et condẽsationẽ earũdẽ appropinq̃tione ꝛ vicinia ad centrũ. One. Si pedale e et octo ipi equalia pedalia a/b/c/d/f/g/h/i se occuparent: quãtũ replerẽt? Ho solũ quãtũ e. One. Et extraherent ab e oĩquaq; pedalia a/b/c/d/f/ et cõsequẽtes. Ho. Proculdubio. One. Quid igitur refert tua hec condensatio a dimensionũ occupatõne? Et qd tua hec rarefactio a dimensionũ se occupantiũ extractiõe? Ho. Id ego ambigebã/fieriq; id michi minime posse videbatur: vt decẽ pedalia vt cũ ex aere fit aqua: tantũ atq; vnũ tandẽ occupẽt semꝑ suas partes extra seinuicẽ seruãtia: qui se occuparẽt. Et vnũ rursũ pedale ad denariã molẽ se extẽdere (vt cũ ex aq̃ fit aer) nisi ꝓus illa decẽ se occupassẽt: aut interiectũ interhiãsq; relinqueret vacuũ. Enan. Cõstãter tamẽ semꝑ o Homophron inficias ibas aut corpora se occupare/aut corpora ex corporibus extrahi/aut aliqd interceptũ relinqui vacui. Ho. Constãtissime o Enãti id ore negabã: tãetsi forte id mee sẽtẽtie pugnaret. nũc ãt lõge verissime cũ Oneropolo ꝛ suo pulchro Aristotele aliter sentiam᷒ rarefactionẽ scil; fieri dimensione densiore abiecta: et rara acquisita. Et cõdensationẽ dimensione rariore depulsa: et densa suscepta. et hũc motũ ad quãtitatẽ esse: et de cõtrario in cõtrariũ aut medio quẽadmodũ ꝛ ceteri mot᷒. Itane tecum sentiem᷒ o Oneropole? One. Ita maxime si vobis recte dicta videant. Ho. michi quidẽ recte. Enan. Et michi. ꝛ sentio me tua gratia o Oneropole eterno ꝓblemate liberatum et te mentẽ meã a languore (est enĩ ãbiguitas et opinio mentis anxietas ꝛ languor) eripuisse. One. Gaudeo potuisse quod vobis gratum visum sit: sed nũc hec missa faciamus. Parate sunt epule nos vna (si rem michi q̃gratissimã facturi estis) hodie discumbemus. Enã. Prestare nos amico difficiles minime decet: quo minus hodie cõuiuam᷒. cũ quo nobis vel semper cõuiuere felicissimũ esset. Ho. lepid᷒ es o Enanti fiat ergo vt vult Oneropolus.

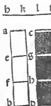
a	b	
d	e	
g	h	

e

c Omis es o Oneropole: et nos liberalit̃ ⁊ laute ad-
modum tractasti:et nõ minus leta fronte q̃ libera
libus sermonibus. Enã Pro triplici cena o Homo
phron grãm Oneropolo habituri sumus. Pauit enim ante
hãc corporeã cenam:supiorem itellectus ptem cõtemplatõe
et doctrina. Mox corpa nostra lauto ferculo curauit. ⁊ pru
dentie sermones nõ defuerũt:quo simul inferiorẽ aĩe par
tem pasceret. Etsi corporea cena multi extimãda sit:si tamẽ
ad eam respicimus o Homophron que cenam illã precessit:
parui extimabimus. Ho. video cur hos sermones in mediũ
adducis. velles nos ad priores sermones relabi. Enan. Id
ipsum est O amice. Et aĩa semp diligẽtiore cura corpore:cu
randa est Petamus igit̃ vterqꝫ nostrum ab Oneropolo vt
talẽ cenã iterum nobis prestet. One. imo iubeatis. si q̃d pos
sim:id totum vobis deuoueo. Enã. Non est igit̃:cur sermo-
nem plixius extendamus ¶ Dic nobis igitur an pũcti/linee 40
et supficiei sint motus: quod alio loco discutiendum prius
missũ feceras. One. Preter senum cõditionẽ fecũda o Enã
ti memoria polles. De puncto igit̃ nõ arbitror te ambigere:
absqꝫ motu ⁊ transmutatione esse: atqꝫ cum deletur: absqꝫ
motu et transmutatione deleri. vt quod impers sit/quodqꝫ
in sua acquisitione/deletioneqꝫ:successionem habere nõ pos
sit. Enan. Ita rationabile videtur. One. sed cum aliquando
non sit ⁊ postea sit:⁊ cũ aliquãdo sit ⁊ postea non sit:sine mo
tu tñ ⁊ mutatione:similitudinem tamen cum iis que generã
tur ⁊ corrumpuntur gerit/habetqꝫ aliquid generatiõi ⁊ cor
ruptioni simile. Enã. Quo pacto id sermone explicabim⁹?
One. Id appellant subitam/momentaneãqꝫ mutationẽ. At
subita et momentanea mutatio minime mutatio est:vt neqꝫ
oculus pictus:oculus est. Enan. Aptum michi vocabulũ vi
sum est ¶ Sed hec tua responsio amplius me in dubietatẽ 41
coniecit. Punctum ais absqꝫ motu et transmutatione nunc
ad ortum duci/nunc deperdi. One. quia sit impers. Enã. hic
mea ambiguitas est. Nam rationalis aĩa impers est. One
At non vt punctum:cum plena sit. Enan. Et id volo. nichil
ominus tamen in sua acquirenda plenitudine:nulla prorsus
successio esse potest. One. Nulla. Enan. Quõ igit̃ hõ cũ pri-
us non sit:posterius absqꝫ motu ⁊ trãsmutatione nõ est? Et
cum desinit:quõ absqꝫ motu ⁊ trãsmutatõe nõ desinit? One

Rem perarduã tangis O Enãti. Et generatio ꝛ corruptio
hominis non omnino ceterarum rerum generationibus et
corruptõib⁹ similis est. Operepreciũ est enĩ te hoc in loco
meminisse: hominẽ omnis creature vinculũ esse: et hec supe
riori substantie/hec vero inferiori similia gerentẽ. qua igit
rationalis anima superioribus substantiis cõuenit: tota si=
mul surgit ad esse. et neq̃ in tempore neq̃ instanti tẽporis:
sed ĩ sua pulchra euiẽnitate aut euiẽnitatis momẽto. q̃ vero ĩ
ferioribus substantiis assimilatur: materiã/corpusq̃ ipsum
sibi paratum carcerẽ: pedetẽtim totum informat: Jam tem
pus et successionis seriem obseruãs: quemadmodũ ꝛ prior
forma depellitur. Jta ꝛ in homĩs obitu pedetẽtim ab infor=
mationis officio desistit: quemadmodũ forma sequens ĩtro
ducitur. Non enĩ forme omnino sẽsibiles aut expelli aut ĩ
troduci in sua potentia: nisi in tẽ pore et successione possũt
Cum enim homo tabescit morte resoluendus: videas pri=
us manus emortuas / mortuosq̃ pedes: q̃ꝫ partes cordi
vicinas. Enan. Jd expertum est. One. Hoc amice ideo est.
q̃ hominis mors inferiorum mortẽ imitatur: et suum clau=
strũ relinquẽdo: tp̃s ꝛ successionis seriẽ seruat: quẽadmodũ ĩ
trãdo obseruauerat. Enã. Tua ratio ita necesse esse ꝯcludit
Alioq̃n si ĩ hoĩs ortu nõ seruaret̃ sucessiõis series: aut duo
actus starẽt in eadẽ materia/aut p̃cedẽs act⁹ ĩ nõ tp̃e abiice
ret̃. Et in hoĩs obitu aut staret materia nuda ꝛ ĩformis/ aut
forma sequẽs in non tp̃e ĩ tota materia ꝓduceret̃. One. Re
42 cte calles. ¶ Uerũtñ hoc interest. q̃ ceterorũ forme in obitu
ĩp̃o in suis corporibus deficiũt. vt frigiditas in aqua aduẽ=
tante calore: et nusq̃ꝫ ꝛ nũq̃ꝫ postea subsistunt. At nostra ani=
ma nequaq̃ꝫ. Sed hoĩs mors: sola est anime a corpore seiũ
ctõ atq̃ separatio. qua facta: ip̃a rationalis anima sine cor=
poris functione ꝛ vsu subsistit: ad corpus tamẽ semper ꝛ cor
poris vnionẽ luctamẽ/desideriũq̃ gerẽs. hinc O amici co=
gnoscere possumus future resurrectõis ordinationẽ. Nam
null⁹ nature conat⁹: frustra/ ociosusq̃ esse potest. Enã. Jn
43 iocũdã O Oneropole nos traduxisti sẽtẽtiã. One. ¶ Primũ
O amici nostre aĩe ortũ ad eẽ: creatõnẽ dicere possum⁹. Nã
ꝛ ip̃as sup̃celestes ꝛ btãs substãtias: q̃ in sua duratõe (seu sẽ
piternitatẽ seu euiternitatem nuncupemus) tote simul ori=
untur (nam ĩpertes sunt) creatas esse asserũt. Et successiuã/

et temporalē nostri corpis a nostra aīa īformatiōem :nostrā
generatōem dicere possumus. Successiuā autem nostre aīe
ī formationis desistentiam:nostram corruptōem. Enā. Cōci
pio. Si quis a me sciscitaretur quid homīs generatio sit: ꝓ
tinus subiungere possem: hominis generatio est successiua
et temporalis a rōnali aīa corpis īformatio. quēadmodū si
īterrogarer quid leonis generatio: haud male responderē
successiuam/ꝛ temporalem esse a leonina forma corporis in
formatōem. Et si quid homīs corruptio sit:similiter subiū=
gere possem:homīs corruptio est successiua/ꝛ tēporalis rati
onalis aīe ab īformatōe corpis desitio. One. Sane quidem
Hoc tamē interest ꝙ in illa tota temporali ꝛ successiua par=
te post partem corpis īformatōe:rōnalis aīa tota est. nō au
tem leonis anima/aut cuiusq̄ʒ alterius rei naturalis forma:
in toto sue successiue/ꝛ tēporalis īformatōis tp̄e:est. Et rati
onalis anima in toto successiue ꝛ tp̄alis desistētie īformatio
nis tempore:est.quaquidem desistentia informatōnis facta:
adhuc manet ꝛ subsistit. At leonina forma aut cuiuscūqʒ al=
terius rei sensibilis: neqʒ desistentie informationis tempo=
re manet/neqʒ ea facta vsq̄ʒ subsistit. Enā. Ita intelligo.nā
leonis ꝛ ceterarum rerum sensibilium corruptio:substātie ꝛ
forme desitio est .homīs autem corruptio(vt dixisti ꝛvt mi=
chi ipsi semꝑ cōscius sum)nō substātie ꝛ forme desitio est:sʒ
remanentis sepatio. One. Pie O Enāti.et ea ex ꝑte substā=
tias suꝑiores respicit:quarū substātie aut inceptio aut ema
natio creatio est.et qnarum desitio vnq̄ʒ nichil est. Nam de=
ficere sua natura nō possūt. Aie igit̄ nostre desitio nichil est
Enā. Nichil certe:ꝛ hec michi recte dicta vident̄ One. Vis
ergo Enāti ad dimissum ꝓpositum reuertamur? Enā.volo
Attamen cognoscere desiderabam cur corpus nostre anime
carcerem vocasti. Sed aptior aliquādo forte dabitur locus:
nūc autem de puncto prosequere ¶ Momento inquis emer 44
git pūctum:momētoqʒ ortū vanescit. One.īquio. Enā cū er
go punctum momento abiicitur: an punctum emergēs no=
uum:simul cum primo:eodem sit mometō? One. Nō simul
sunt:at se simul expediunt:ita vt eorum vnum in illo sit mo
mento:et alterum non sit . Quēadmodum motus acquisiti=
uus et deperditiuus se simul absoluunt. vt generatio et cor
ruptio/rarefactio et densitatis abiectio/ calefactio ꝛ frigo=

ris pulsio/at expulsiuis/deperditiuisqz quãtitatis & qualitatis motibus:noĩa posita non sunt. Enan. Ita oportet. Sed perge id in motibus ostendere. One. Sint a b: et c d:duo equalis molis subiecta:quorum signate partes vnius:signatis partibus alterius equales sint. Et a b equaliter scdm molẽ albescat:et c d a nigredine deficiat. quod denigrescere dicamus: cũ nobis aptius nomẽ nõ succurrat. Fiantqz he mutatiões (quarum vna acquisitiua est et altera deiectiua) in tẽpore h i:et partes in partibus. quid igitur albedinis in tpe h k acquisitũ est:et quid nigredinis deperditũ? Enan. Albedo a e acquisita est:et deiecta nigredo c g. One. et in tpe h l? Enan. albedo a f acquisita est:deiectaqz nigredo c h. One. Semper equalis molis. Enan. Semper equalis. One. et i tpe h i? Enã. Tota prorsus albedo a b cõfecta est: et tota nigredo c d depulsa deiectaqz. One. nõne igitur illa albatio & denigratio(denigrationẽ voco:cõtinuã nigredinis abiectionẽ)se simul absoluũt vt quantũ cõtinue sit vnius:simul:eodẽqz tpe cõtinue nõ sit: deficiatqz tm alterius? Enã. Sic est. One. Et si harum mutationũ vtrãqz fieri intelligas in eodẽ subiecto vt c d: nõne se simul absoluent in subiecto c d? Enã. simul. vt prius in subiectis equalibus. One. Ita vt in quo tpe pars c g oino albescat:in eodẽ tpe eadẽ pars c g oino denigrescat. Et in quo tpe penitus parta sit albedo in c g:nichil amplius nigredinis sit in c g. et ita de quacunqz altera parte equali/ et de toto. Enan. Simile certe. One. Ex hoc facile perpendere possumus quo pacto in rei successiua generatiõe:nichil duarũ substãtialiũ formarum eidem parti materie simul assit. vt si in tpe h k substãtialis forma acquireretur in c g:tantũdẽ forme substãtialis opposite abiret:abiiceretur qz. Et de singulis aliis quibuscũqz partibus/et de toto simile iudiciũ est. Enã. Simile. One. Et si in tpe h k acquiritur raritas in tota parte c g:nonne in eodẽ tpe h k depelletur densitas c g? Enan. necesse ẽ. Alioquin se occuparent dimensiones. One. Ingenue ergo fateris motũ acquisitiuũ/depulsiuũqz substãtie/quãtitatis: et qualitatis:se simul absoluere. Enan Fateor. One. Ita est et de puncto. Sicut eni motuũ acquisitio et deperditio se simul tempore absoluũt:ita et momẽtanearũ mutationũ ortus
45 & abolitio eorum se absoluũt momẽto. ¶ Et sicut pũctũ absqz temporanea mutatiõe oritur:ita & lineã et superficiẽ contingeret:si simul

quicq̃ totum diuidi contingeret. Quod ꝛ forte contingit in duarum aquarum cõtactu (Se enim bene momẽto contingũt) que si tũc se cõtinuent: ac vniant: in nũc et momẽto orta sunt puncta/linee et supficies aut saltez abiecta. Enã. ita est. One. Et q̃uis in ortu abiectiõeq3 linee et supficiei: successio esse possit: hec michi accidentaria videtur: neq3 ab illis quicq̃ moueri dici. vt neq3 a puncti aut ortu aut deletione: vnde manifestum fieret omnẽ augmẽtationẽ/ et diminutionẽ/et rarefactionẽ/ꝛ cõdensationẽ: solũ fieri: aut suscepto corpe aut corpe depdito. Nũquid eni supficies corpori addita aut ipsi ablata: efficit ipsum aut maius aut minus? Enã Nõ certe. neq3 linea supficiei addita eã efficiet maiorẽ vt neq3 pũctũ additũ linee eã efficit maiorẽ: aut sublatum minorẽ. One. Attamẽ linea linee addita: eã efficit maiorem. Et supficies supficiei addita: supficiez. Enan. Sic est. ideo michi iterũ apparere facis: nullo adhibito corpe fieri posse augmẽtationẽ. One. Quopacto? Enã. nã eadẽ cera aliqñ lõgior est: nullo aut adiecto aut deperdito corpe: aliqñ latior. hoc autẽ esse non potest nisi a linea et supficie: q linea addita linee: eam efficit maiorẽ. et supficies addita supficiei: supficiẽ maiorẽ. queadmodũ hui⁹ rei me admonuisti: et sicut corpus additũ corpi: totũ efficit maius. One. hoc o amice partiũ distractõe prouenit. sicut si digito aquã: longã p planitiẽ extendas: partes prius scdm latũ continue: ipsis a sua prima ꝯtinuatõe distractis: scdm longũ ꝯtinuant. Et nõ mõ linee lineis addite sunt: sed et supficies supficiei: ꝛ corpus corpori. ideo cera hec longior dicit: q habeat nõ mõ lineas actu longiores q̃ prius: sed et supficies et corpus. Attamẽ nõ apte eam dixeris auctã/minutã/rarefactã/aut condẽsatam. Enan. video iam sic esse: vt neq3 si diuisero lignũ secundũ longũ in quatuor partes: que scdm longũ addite lõgitudinẽ octocubitã efficiãt: cũ indiuisũ lignũ solũ lõgitudine bicubitũ esset. q̃uis partes ille cõtinue intelligantur: nullus dicet lignũ illud auctũ/minutũ/rarefactũ: aut densatum. One. ita michi recte videt. Sed hanc extẽsionez que partiũ distractõe et locali motu ꝓuenit: ego et Homophrõ dudũ missã feceramus. Enan. et cõsulte quidẽ. non censeo multã operã in illa discutienda esse terendã. Sed supest vt de cõtrarietate et alteratõe nobis aperias: si cõmode id fi-

eri queat.quã rem si feceris:nũq̃ tibi hodie quicq̃ molesti
erimus.One.Nichil michi molesti estis:mõ possim.Enã Jd
te posse cõfidimus.p̃cedẽtiũ discussio:te id posse magno no
bis est argumento.Incipe dũ voles.One.Q̃nquidez vobis
ita p̃suadetis:libẽs vobis obsequor/ꝛ qd̃ possi(vt dixi)efficiã
46 q Uod in quãtitate extensio est:in q̃litate est intensio
et in latione successio.estqz vnũ alterius apta simi-
litudo.Enan.Eum qui discit Oneropole:credulũ
esse necesse est.Et idcirco nos tibi in hoc assentimur: quo a
te quod reliquum est discamus.One.Nos iuuabit qd̃ de ra
ri ꝛ densi cõtrarietate iam percepimus.Enan. Quo pacto?
One.Nam sicut res que actu sunt:magnitudĩe ꝛ p̃uitate na
tura deťminate sunt:ita duratione ꝛ durationis p̃pensione ꝛ
breuitate.Hinc O Enanti pendent rerũ periodi:ꝛ vnũ alte
rius apta est similitudo.Itidem ꝛ res intensione et remissio
ne natura deťminate sunt. Et reuera philosophari de quali
tatum intensione ꝛ remissione ꝛ eaꝝ ꝯrietate:est philosopha
ri de magnitudine ꝛ paruitate ꝛ quantitatum contrarietate
Enan.Manifestius id nobis aperi.ꝛ primũ michi expedire
videtur vt nobis manifestes:an solũ tota q̃litas toti qualita
ti sit cõtraria an ꝛ p̃s parti. One. Sequar quo me trahis.si
sit a b corpus densum quadricubitũ:quod totum fiat rarũ .
acq̃ratqz quantitatem raram c h i k d.Arbitraris ne totã di
mensionem a b:toti dimensioni c d esse cõtrariã? Enan. etiã
Nã eidẽ subiecto vicissim assũt:a quo mutuo se expellãt ne
cesse est.One.et quartã partem c h(quãtacũqz sit) p̃ductã i
tota mať ia a e:arbitraris ne etiã cõtrariari cubitali a e.Enã
Ego equidẽ arbitror qñ quidem eidem subiecto a e vicissim
assint:et nunq̃ simul se eidem adesse permittant.One.Nam
se occuparent:nõne ergo tota dimẽsio a b:ꝯtrariať toti c d?
et pars vt a e:parti vt c h? Enã.Sic est.One.et si c h adue-
nisset materie e f:nonne densam dimensionez e f expulisset?
Enan.Nimirũ expulisset eadem ratione.One.Et si aduenis
set materie f g:expulisset dimensionez f g.Et si matere g b:
expulisset cubitalem dimensionem g b.Enã.Indubie.One.
Est igitur c h:cuilibet cubitali a b contrarium . Enan . Est
vtriqz.One. et ita de h i/et i k/et k d necterẽ argumentũ/ostẽ
derẽqz vnũquodqz ipsorum vnicuiqz cubitaliũ a b:eẽ ꝯriuz
Enã.cõsil'it certe.One.ita amice tota q̃litas toti q̃litati quã

a e f g b
c h i k d

a e f g b
c h i k d

expellit:abit contraria.vt tota expellens dimẽsio:toti expul
se dimensioni.Enan Nichil minus.ꝛ totas adiuicẽ abire cõ
trarias minus in cõtrouersiam venit:ꝑsertim cum itense fu
erint¶At quid de partibus sentiendũ sit ꝛ de ipsis cum re= 47
misse fuerint:ambigendũ est.Nam ꝛ pars parti/ꝛ ipse remis
se in eodem subiecto ꝛ scd̃m eandẽ ꝑtem:se simul admittere
videntur.One.Attñ totam toti esse cõtrariam ꝛ ꝑtem parti:
nobis dimensio isinuat.Enã.Michi quidem nõ satis.One.
Dic age cum incipit a b rarescere a parte a:itavt acquirat c
h ꝛ nichil vlterius:nõne stat c h in materia a b cum e f/f g/ꝛ
g b? que sua tamẽ cõcessa sũt esse cõtraria neqꝫ se mutuo ex
pellunt imo neqꝫ vnq̃ꝫ expellerent.Enan.Sic est.One.per=
pendis ne id esse:ꝙ rara dimensio c h nõ adueniat in situ e f
aut alicuius aliorum cubitalium.Si enim aduenisset:ꝓcul=
dubio quodcunqꝫ illorum abiecisset vt abiecit a e. alioq̃n se
occupassent.Ita ne sentis? an aliter? Enan.Sic recte.One
Et nunq̃ꝫ se expellunt nisi simul adueniant scd̃m extensionẽ
ita vt nisi alterũ expelleret/abiiceretqꝫ se occuparent.Enã
Est vt ais.One.Et quod in dimensione extensio est:in latio
ne est successio/ꝛ in qualitate intensio.Et quẽadmodũ dimẽ
siones extensione sese occupare nequeunt: ita neqꝫ lationes
successione/neqꝫ qualitates intensione. Si enim decem pe=
dalia sese occuparent decem pedalia solum tm̃ atqꝫ vnũ oc
cuparent.Et si decem hore se duratione occuparent:decem
hore solnm tantũ atqꝫ vna.Ita si decem qualitatis gradus
se intensione interciperent occuparentqꝫ:decem gradus so
lum tantum intensi atqꝫ vnus apparerent vt decem caloris
grad⁹se itẽsione penetrãtes solũ tm̃ caloris(vt vnicus)idu
cerent.Enan.Gaudeo Oneropole hec a te audire et discere
Sed ꝑge:moror cognoscere quid ide facturus sis.One.oĩa
cubitalia ꝛ pedalia dimensiones sunt extra se scd̃m extensio
nẽ.ꝛ oẽs hore ꝛ horarũ minuta:latõẽs sũt extra se scd̃m suc
cessionẽ/ꝛ durationẽ.Quid igiẗ q̃litatib⁹accidet? Enã. vide
re videor quo tua tendat interrogatio.et certe michi quali=
tatibus recte accidere videẗ:oĩs suos gradus extra seiul=
cem esse secundum intensionem.One.Sane cõcepisti.Enan
Pulchram coniecturam michi fecisti et haud dubitauerim
veram:quomodo duorum lucidorum lumina(etsi in medio
se intendant)nunq̃ꝫ tamen se permisceant cõfũdantqꝫ(vt af

l p q m
n r s o

unt inspectiu) sed distincta se monstrent. One. Sit igitur
caliditas l m. et frigiditas n o: toti caliditati l m contraria.
Enan. Esto. One intelligamus vtranqꝫ in tres partes inten
sione eq̄s diuidi: vt l m: in l p/p q ⁊ q m. ⁊ n o: in n r/r s/⁊ s o
Manifestum est totam frigiditatem n o aduenientem subie
cto l m expellere totam caliditatem l m. Enan. Haud dubi
um est. One. Et si n r adueniret l p secundum eundem inten
sionis situm: expelleret l p. Nam se intensione occupare ne-
queunt/permiscere/ et confundere vt diximus. vt dimensio
c h adueniens secundum eundem extensionis situm dimen-
sioni a e: ipsam expelleret. Enā. Michi iā quidē perspicuū
est. One. Est igitur pars frigiditatis n r contraria parti ca-
liditatis l p. vt que eidem subiecto vicissim assint: a quo se
expellant mutuo. Enan. Sic indubie est. One. Et cuicunqꝫ
reliquarum partium l m secundum sue intensionis situꝫ ad
uenisset: itidem ipsam pepulisset. vt si aduenisset secundum
situm p q: pepulisset p q. Enan. Eadē ratione vt l p. One. ⁊ si
scdꝫ situ̅ ptis q m: pepulissꝫ q m. Enā. eadē rōne q m. One. ē
igitur frigiditatis pars n r: contraria parti caliditatis l p/et
p q/et q m. Enan. Est indubie. One. Et quilibet gradus q̄li
tatis cuilibet qualitatis contrarie gradui contrarius: vt de
dimensionibus et dimensionum cubitalibus diximus. Enā.
Eodeꝫ modo. One. Vides ergo quomodo philosophari de
dimensionibus: est de qualitatibus Philosophari. Et retro
agitur. de qualitatibus philosophari: est philosophari de di
mensionibus. Enan. Percipio hactenus quodam modo sꝫ
48 non quantum cupio. ¶ An tu ais idem simul eidē inesse pos
se: cum se debeant mutuo expellere? One. Non simul. Enan
Age iam concessimus n r/et l p esse contraria. One. Conces
simus. Enan. Et in eodem subiecto ⁊ eadem subiecti parte
est l p/et p q. One. Verum quia extra se non sunt secundum
extensionem. Et si n r aduenit secundum situm intensionis
p q: delet p q/et non l p. One. Verum ais. Enan. sunt igitur
n r/et l p (que adinuicem sunt contraria) in eodem subiecto
et eadem subiecti parte et simul. One. Acutissime O Enan
ti. verū scdm sanā (quam solam ego ⁊ tu ⁊ q̄rimus et cura
mus) itelligentiam plura q̄ debueris itulisti. Nam id tecū
sentio n r et l p eidem subiecto ⁊ eidem subiecti parti adesse
At non simul. Nam extra seinuicem esse iam concessimus.

l p q m
n r s o

a e f g b
c h i k d

Contrariorum enim natura est non posse eidem subiecto simul adesse. Si quantitates sint: non posse quidem simul extensione eidē subiecto adesse. si q̄litates: simul intēsione. ⁊ si cōtrarie latōes: simul duratōe / successioneq₃. sūt ergo n r/ et l p in eodē subiecto: sed nō simul. Nā se intēsione nō occupant. Enan. ⁊ rōnabile id quidē. sed dabis veniā. id me fefellit, ꝙ solū ad esse simul tp̄e aduertebā: vt pleriq₃ expositoꝝ michi aduertere videnť. One. Etsi cōtraria simpl'r simul tēpore eidē subiecto ⁊ eidē subiecti p̄ti adesse nō possint: q̄litatis tū cōtraria scđm q̄d: id nō exigūt: sed nō adesse posse sil' intensione eidē subiecto. ⁊ simul extēsione ⁊ ītēsione: sub mō simul tp̄e ⁊ successione a Phis ītelligunť. est eni vnū: alioꝝ apta similitudo. Enan. Que cōtraria simpliciť/ et q̄ q̄litates scđm quid ɔ̄rie: postea dictur⁹es. ¶ Sed hanc adhuc michi 49
excute dubietatē: quō ergo duo similis dimēsiōis cubitalia non sūt ɔ̄ria? cū se simul extēsione nunq̄ admittere q̄ant. et duo caliditatis gradus? qui simul intēsione stare nequeunt: vt neq₃ vnus caliditatis ⁊ vnus frigiditatis: ne se intensiōe occupēt. One. Forte tenes quid hic respondēdū sit. Enā. Si teneo: cupio te audire an mecu₃ sentias. One. Multū refert o amice Enanti quin duo similis dimensionis cubitalia cōtraria sint/ aut duo similis qualitatis gradus. Nam nō plurimum distant: neq₃ vnum simul alteri aduenire ⁊ ipsum expellere natum est. Contraria autē ⁊ maxime distant: presertim simpliciter ⁊ maxime cōtraria. et eidē subiecto simul aduenire ⁊ se mutuo expellere nata sunt. Enan. Idipsū michi coniectabam. One. Vides ergo quo pacto c h raritas in eodem subiecto stat cum densitate opposita e f/ f g/ ⁊ g b? Enā Video equidem. One. et id quidē maxime fieri potest: nam vna cum illis secundum extensionem non est. Et quomodo n r frigiditas in eode₃ subiecto et eadem subiecti p̄te sit cū qualitate contraria l p/ et q m? Enan. et hoc idem. One. Nā sil' scđ₃ intēsionē nō aduenīūt ¶ Et si q̄s a te sciscitareť. cur 50
potius c h abiecit a e q̄₃ e f: q̄d respōderes? Enā. potior siq̄dē ratio est: nā situi dimēsionis a e aduenit: ⁊ nō situi e f/ aut alic⁹ reliquaꝝ p̄tiū. One. et recte q̄de₃. Et similiť cur potius gradus frigiditatis n r deleuerīt gradū caliditatꝭ p q: q̄₃ aliquē alioꝝ? Enā. q₂ scđm intēsionē p q aduenit ⁊ nō aliorum One. potior igť rō est cur hūc gradū q̄₃ illū potius expellat.

Enan. Est certe. nã hunc solum depellit: cui scdm intensio-
nẽ aduenit. queadmod cubitale solã cubitalẽ quãtitatez cui
secundũ extensionẽ adueniebat. One. nũc a q̃titate presidi-
um sumis. Enã. Sic a te doctus p quãtitatem de qualitate
51 philosophor. ¶ Unũ tñ adhuc a te doceri cupio: quopacto
eueniat duo remissa eidẽ subiecto et eidẽ subiecti parti ad-
esse posse: non autẽ duo intensa. quod tñ michi posse videt:
si duo intensa extra se scdm intensionẽ (vt ꝛ duo remissa) ve
niant. One. vnũqdqz o Enãti eo modo quo fit: natura fieri
ꝑmittit. Et vnũqdqz magnitudine/paruitate/raritate/den-
sitate/duratione/et intensione: natura determinatũ esse dix
imus. Enan. diximus. One. Et natura maximo: nullũ alteꝝ
natura maius esse potest. Enan. nullũ. One Et natura raris
simo aut densissimo: nullum natura aut rarius aut densius
Enan. Sic est. One. Et diuturnissimo aut moꝛa coꝛreptissio
nichil diuturnius aut moꝛa coꝛreptius. Enan. nichil. One.
Et natura intensissimo vt calidissimo aut frigidissimo: ni-
chil natura intensius: calidius/aut frigidius Enan. indubie
One. Alioqn daretur maius maximo: qd natura nõ sustinet
neqz minus minimo. Enan. Ita opoꝛteret. One. Age nunc
quid calidius igne/et quid igne rarius? Enan. Nichil na-
tura aut calidius aut rarius existimo. One. Sic esse inter
nos statuamus. Erit ergo ignis natura calidissimus. Enã.
Erit sane. One. Et vbicunqz vnum contrarium est: alteruz
aduenire natum est: tum intensione/tum extensione Alioqn
se ab eodem subiecto nõ expellant. Enan. Ex superioꝛe ser
mone cognitum est. vt neqz dimensio dimensionem expel-
leret: nisi simul secundum extensionem coaduenirent. One.
Et ignis a nobis concessus est calidissimus Enan. Conces
sus. One: Maximam igitur ignis caliditatez in decem par
tes intensione equas a b c d e f g h i k cogitatione diuidã-
mus: quarum quãlibet: gradum vocemus: hoc abs te requi
ro an vnus frigiditatis gradus vt l: simul esse possit cũ ma
xima caliditate a k? Enan. Quid prohibet? One. Nõ simul
intensione cum a erit: nam duo contraria simul essent. Pro
bata sunt autem prius esse contraria. Enan. Fateoꝛ. One.
Neqz eadem ratione cum gradu b: aut aliquo alioꝛum de-
cem nominatoꝝ. Enan. non certe. sed nichil prohibet illum
grad extra illos decẽ aduenire: ꝛ eid subiectoꝛ eid subiecti

a	l
b	m
c	n
d	o
e	p
f	q
g	r
h	s
i	t
k	u
x	

l	a
m	b
n	c
o	d
p	e
q	f
r	g
s	h
t	i
u	k
	x

parti adesse.hoc enī ꝑus intelligebā cū admisi l sil' cū maxi
ma caliditate a k esse posse. One.idipsum querebam. et ti=
bi sic esse videtur:michi vero secus.Esto attamen vt vis si
possibile est:adueniatqꝫ gradus frigiditatis l eidem subie=
cto cū maxima caliditate a k:intensione tamē extra a/b/c/d
et reliquos gradus.Enan.Admitto.One.vbicūqꝫ vnū cō=
trariū nature potentia eē valet:illic potest et reliquū.Enā.
potest.One.Alioquin non expelleret ipsum: nisi ipsi adue=
niret secundū ipsius extensionis aut intensionis sitū. Enā.
nō expelleret.One. At l frigiditatis gradus nature potētia
aduenit subiecto a k extra decē caliditatis gradus a b c d ꝛ
reliquos.Enan.concessū est.One.illic igit̄ et scđm eius in=
tensionis sitū aduenire potest caliditas : que ipsū expellat.
Enan.Sic oportet.One. Adueniat igit̄ quidez id possi
bile ē:vt x.Enan.michi admittendū est.One.vides igit̄ a x
totā caliditatē et a k eius partē.Enā.video plane.One.nō
erit igit̄ a k maxia natura caliditas:aut dabis maius maxi
mo.Enan.id certe īpossibile ē et me pulchre ad id qđ desi=
derabaz ꝑduxisti.Et gaudeo me fuisse ꝯclusum. One.¶O 52.
Enāti quopacto diffiniit Astronom⁹ circuli gradū? Enan.
Aliqñ tenui:michi forte nūc e meōria lapsū ē.Credo ipsos
circuli gradū vocare ei⁹ tricētesimā atꝫ sexagesimā partez
One.haud lapsū ē.At vero hic nō ita nōie gradus vtimur.
Quia tñ nomē positū/ aptūqꝫ nō habemus: nostrum trium
mei/tui et homophronis instructionis gratia:gradum diffi
niamus.Enan. Quopacto? One.Sine cōtrouersia in re et
nomine gradus:concordemus/consentiamusqꝫ gradū qua
litatis esse maxime natura qualitatis in decem intensione
equas partes diuise : quālibet decimam aut decime equa
lem.Enan.maximam natura qualitatem intelligis (vt arbi
tror)maxime nature potestate intensā. One.intelligo.Enā.
Prosequere vt voles:ipse tecum concordo.Ho. Et ego ꝛ
eo maxime ꝙ numerum denarium Pythagorici maxi=
mū crediderunt:et seriem numerorum haud vltra procede
re.Maximaz itaqꝫ qualitatem michi iuste videris in dena=
rium graduū numerū soluisse.One. Tāetsi o Homophron
ꝑme rerū nōibus īpositōes volūtatē/ arbitriūqꝫ nostrū seq̄
videātur:operepciū tamē est eas aliqua ratione muniri.At
tñ id me(vt ita ꝯscriberē)nō mouit:sꝫ ꝙ ꝗplurimi ī ītēsiōē

remissione declarãda/ꝛ qualitatũ contrarietate: eo vtantur
numero:nescio qua rõe pmoti. Tu vero me aliqd altius ex
cogitasti: et ratione tua cõsentaneũ erit gradum quãtitatis
53 vt raritatis aut densitatis eo numero diffinire. ¶ Sed de q̃
litate nunc agimus. Si ergo in aliquo subiecto solum essent
quatuoꝛ caliditatis gradus a/b/c/d: an caliditas hec itensa
esset an remissa? Do. Enãtius respõsiones alternare icepta
uit:suũ est et nũc respõdere. Enã. ego vero dicerẽ eẽ remis-
sam. One. Et bene. Sed admitteret ne secum quatuoꝛ frigi
ditatis gradus? vt l/m/n/o? Enan. Admitteret. dũmodo si-
mul ipsis secundum sue intensionis situm nõ aduenirẽt. Nã
extra situm maxime caliditatis nõ aduenirẽt. One. Optime
Maxima enim caliditas decem est graduũ. cõcederes ergo
ipsã ꝛ q̃nq3 frigiditatis gradus secum admittere ꝛ sex. nam
quatuoꝛ et quinq3 sunt nouem: et quatuoꝛ et sex sunt decem
Enan. Cõcederẽ. vtriq3 enim gradus: maxie caliditatis si-
tum nõ excederent. One. Utrũ septem? Enã. Non indubie
cum quatuoꝛ ꝛ septem maxima natura caliditate maius ef
ficiant: alioquin darem maius maximo. One. Ita tecum sen
54 tio ¶ Sed esset ne possibile vnũ caliditatis gradũ: duos fri
giditatis pellere? aut cõtra? Enan. Michi certe non videt.
One. Quo pacto id? Enan. Cum omnes caliditatis gradus
intẽsione in ea significatione qua hic vtimur: cõcedamus eẽ
equales: tñ itensione occupat vnus quantũ vnusq̃uisq3 re-
liquoꝝ. Queãdmodũ magnitudinum equaliũ quantũ exten
sione occupat vna earum tantum occupat ꝛ vnaqueq3 reli-
quarum. One. Optime ais. Enã. Et idcirco iure michi vide
tur vnũqueq3 caliditatis gradũ tñ depellere frigiditatis: q̃
tum et quecunq3 reliquoꝝ. One. Iure. Enã. Si igit vnus ca
liditatis gradus duos frigiditatis depellat: duo depellẽt q̃t
tuoꝛ ꝛ quinq3 decem. One. Uerissimũ. Enã. Fiat ita: quinq3
caliditatis gradus maximã depellẽt frigiditatẽ. Et q̃a ma-
xima caliditas decẽ gradus obtinet: aduenient igit alii qui
q3: qui extra quinq3 p̃cedentes erunt ne se occupent. One. i
tensione scz. Enã. Sic itelligo. Et cum primi quinq3 calidi
tatis gradus: decẽ graduũ frigiditatis situ obtineãt: si repa
rent ergo decẽ frigiditatis gradus eundẽ situ obtinebũt. et
cũ maxima frigiditate nõmodo stabit vnus caliditatis gra
dus: veꝝ quinq3 aut dabit maius maximo: ꝛ maxima frigi-

ditate maior.que sunt impossibilia.One. Plane O Enanti vt res sese habet tenes.Enã.Sed gratia tua O Oneropole.One.Vides ergo quo pacto cõtrarie qualitates remisse se eidem subiecto adesse eodẽ tempore sinũt: intẽse autẽ minime.Enã.Et id eqdẽ beniuolentia tua pcipio.One.¶ Et sũt cõtrariarũ qualitatũ nõnulle quarũ neutra eidem subiecto et eidem subiecti parti cũ altera:aliquid sui eodẽ tẽpore adesse pmittit.que si sint extreme:maxime in suo genere distare dicũtur maxiet simpliciter cõtraria.Enã.maxime et simpliciter cõtraria(vt puto)qlitatũ.One.Recte.vt maxia caliditas et maxia frigiditas. Altevero sũt q vtraqz cũ altera eidẽ subiecto et eidẽ subiecti parti se simul tẽpore admittit: at nõ simul intensione.Et hec scdm quid pcraria dicere possum⁹ Nã nõ simpliciter/maxieqz distãt: neqz siplicitr maxie sũt contraria.vt quattuor caliditatis gradus et et totidẽ frigiditatis.Enan.Et id rationabiliter quidẽ.One.Sũt et alia qlitatis cõtraria:quor vnũ nichil alterius secũ in eodẽ subiecto et eadẽ subiecti parte admittere potest:at alter alteri⁹ aliquid secũ valet admittere.vt maxima caliditas et quadrigradualis frigiditas aliquid secũ maxime caliditatis optie patit:vt duos/tres/quattuor/qnqz aut sex caliditatis gradus.Et hec cõtraria maxime et simpliciter nõ sũt:neqz maxime distant. Quadrigradualis eni frigiditas maxima non est.neqz secũdũ quid dici merentur contraria.Nam eidem subiecto se simul tempore adesse non permittunt.Enan.verum ais.Sed quo pacto ergo ea nominabimus? One.vos ipi nomina indite.Po. Ea contraria ego neutra aut mixta vocarem.neutra quidem:q neqz simpliciter et maxime contraria sint/neqz scdm quid.mixta vero:q vnum talis cõtrarietatis extremum:maximum sit: et ad maximam pertinẽs contrarietatem:alterum autem non sit maximum:sed ad eã (quam audiuimus) secundum quid pertinens contrarietatem.One.Apte michi o Pomophron nomen indidisse videris.contrariorum igitur qualitatis hec simpliciter et maxime sunt contraria:hec secundum quid:hec vero neutra aut mixta.Enan.Assentimur.¶ Sed vellem O Oneropole nobis hanc maximam distantiam i aliis contrariis detegeres In qualitate enim nudam/detectamqz sat nos habere ar=

bitror. Dne. O Enanti coges nos in longum deducere sermonem. Et cum de qualitate petieris (qua te dixisti futurũ contentum) nos alio impellis minime pollicito contentus. Enan. imo O Oneropole michi abs te maxime omnium satisfactum censeo. Et nonmodo contenti: verũ q̃cõtẽtissimi ego ⁊ Homophron abs te abibimus. Sed de contrarietate et intensione sermonem fieri postulauimus supplicesqꝫ rogauimus. Contrariorũ autem natura haudquaq̃ plene nosci poterit: vbi quod fronti descriptionis adiectum est: ignotum nos latuerit. Adiectum enim est: maxime ab seinuicem distare. Sin minus precibus nostris acquiescas: vt Peleus olim varium multiformẽqꝫ: veridicum tamen Protea brachiis et vinculis implicuit: compulitqꝫ verũ fateri: ita quoqꝫ ego et Homophron brachiis te implicabimus: cogemusqꝫ quod querimus te nos docere. Dne. Comis es o Enanti. et pulchre me cogis emerita Milonis brachia timentem: vestris petitionibus acquiescere. Vos ergo vterqꝫ requiritis que sit aliorum contrariorum maxima distantia. Enan. Nos idipsum. Dne In quantitate maxima materie extensio (quam maximam raritatem nuncupamus) et eiusdem minima extensio (quam maximam nuncupamus densitatem) maxime a seinuicem distant. Suntqꝫ reuera rarissimum et densissimum in quantitate: calidissimum et frigidissimum in q̃litate. Et maxima sursũ latio natura/et maxima deorsũ latio maxime distant Suntqꝫ contrarie simpliciter: lationes ⁊ maxime successione distantes: vt calidissimum et frigidissimũ maxima intensione distant. Estqꝫ maxima sursum latio vt ignis: maxime caliditati assimilis. Et maxima deorsum latio vt terre: assimilis maxime frigiditati. Tantumqꝫ inter se he due lationes nature diuersitate discrepant: quantum inter se maxima caliditas/frigiditasqꝫ maxima. Et motus qui non sunt maxime lationes vt aeris et aque: medio modo nature diuersitate dissident vt medii inter se colores. Et ad maximas lationes et secundum rectum successiones sese hñt: vt medii colores ad extremos albedinẽ scꝫ ⁊ nigredinẽ. id tñ in qualitatibus notũ/peruulũqꝫ habetur: in latõibus autem latentius. Enan. In qualitatibus notum nec iniuria

vt michi videtur nam he vt caliditas/frigiditas/albedo ni
gredo sensibilia sunt propria. Alia vero cōtraria vt dimēsio=
nes et motus cōmunia sensibilia sunt. Propria autem sen=
sibilia nobis notiora. Dne. nō est futilis tua ratio. Sed age
superius dicta paucis recolligēdo perstringamus vnde pu=
tas contrariarū qualitatū maximam distantiam prouenire?
Enan. A contrariarū qualitatuꝫ maxima intensione. Dne.
In quātitate? Enan. A maxima dimensionis raritate et ma=
xima densitate. Dne. Et in latione? Enan. A maxima latio
num successione: que scđm maximam diuersorum locorum
distantie rectitudinē sumitur vt arbitror. Dne. Recte vbiqꝫ
o Enanti respondisti dūmodo extremarum qualitatū ma
ximam intensionem intellexeris. ¶ Sed age o Enanti si 57
duo contraria sic suapte natura maxime a seinuicē semper
distarent q neqꝫ per intensionem/extēsionē/aut sucessionē:
ita vt iis ad maxime distandum nichilo vnq̄ȝ egeant: nonne
hec contraria magis tibi contraria esse videntur qualitati=
bus contrariis/dimensionibus et lationibus? Enan. michi
quidem. nam sua natura magis distarēt. Dne. Et due extre
me substantiales forme vt ignis et aque sub eodē genere cō=
tente: eidem materie et subiecto vicissim assunt: a quo se mu
tuo expellunt. Enan. hec vera sunt. Dne. Et semper equali=
ter a seinuicē distant et dissentiūt. Enan. Semper. Dne. nā
ipsis neqꝫ intensio neqꝫ extensio competunt. Sed an quic=
q̄ȝ alteri magis dissonū et contrarium esse putas: atqꝫ for=
ma ignis dissona/oppositaqꝫ forme aque? Enan. nichil.
Dne. Contrarie ergo tibi videntur. Enan. Certe. Dne.
Et semper maxime distare. Enan. Etiam. Dne. Magis er=
go proprie in substantia contrarietatem reperiri arbitraris
q̄ȝ in quātitate/qualitate aut vbi. Enan. Ita arbitror et opto
tuam ipsius sententiā cognoscere. visa est michi huc tua ra=
tio tendere. Dne. Tendebat indubie. Et ego in icompletis
substantiis primā et verissimam omniū sentio esse contrarie
tatem: in accidentibus autē posteriorē. Et que sit illius ve=
re: quedam similitudo: et a qua vt a primo suam totam con=
trarietatis virtutē assumat. Enan. Gaudeo cognoscere tale
tuum esse iudicium et videor michi clarius intelligere rerū
principia contraria esse. ¶ Vellem tamē cognoscere an om 58
nia substantialia contraria maxime hoc modo ꝯtraria sint.

One. Non puto O Enanti: sed sola illa que extrema sunt.
Hac de re addidi extreme substātiales forme. Nam medie
contrarie forme vt forma aeris & aque sic distant: sicut ma=
xima flauities et maxima rubedo. Et ideo sicut in mediis
qualitatibus ee: maxime medie distant que maximaꝫ habēt
intensionem: vt que nunꝙ̄ aliquid earum alterius secum ad
mittant: aut daretur maius maximo: ita in mediis substanti
is contrariis semper ipse: maxime medie distant: sicut et ex
treme semꝑ maxime distant extreme. Enan. Intelligo has
medias substantias semper equaliter & maxime medio mo
do distare: et magis quidem ꝙ̄ medii colores: quos contra
rietatis nomine censemus. vt flauities et rubedo. Nam nō
maxime sua natura medio mō distāt: sed maxīa ītensione. et
medie substantiales forme sua natura semper hoc mō ma=
xime distant. One. vt quibus intensio/extensio aut successio
non competat: sed semper sua natura maxime sint. Nimirū
ergo videri debet: si due cōtrarie qualitates/aut medie/aut
extreme: se in eodem subiecto admittant. Nam sua natura
maxime non sunt. Substantiales autem forme cōtrarie (seu
medie sint siue sint extreme) nunꝙ̄. Enā. Video equidē sub
stantiales formas magis sua natura contrariorum conditi=
ones retinere: vt que magis distent/minusqꝫ eideꝫ subiecto
natura et secundum se & quodlibet sui admittant: et que stri
ctius ab eodem subiecto se funditus eradiceut & expellant.
Siquidem vnius rei sensibilis: vnicus est primus/princeps
et precipuus actus. Et nonmodo suum contrarium secū nō
admittit: sed et quācunqꝫ alteram formam: alteri cuicunqꝫ
contrariam. Ita vt nullum alteruꝫ cuicunqꝫ substātiale cō
trarium: secum vnꝙ̄ admittat. quod accidentalia contraria
et certe (me consentiēte) minus cōtraria: sustinēt & admittūt
One. Recte sentis O Enanti. Enan. Tu michi Oneropole
huius intelligentiam aperuisti. Et plura huius rei te percō
tarer: nisi iā serus vesper nos ad tecta vocaret: et nisi te plꝰ
equo lacesserem. Mox vbi parum adhuc de intensione no=
59 bis detexeris: ego & Homophron valefacimus ¶ Quod au
tem aperiri cupimus id est: anne sicut in qualitate est inten=
sio et remissio/ita in quantitate & latione sit? One In analo
gia scilicet. Quod enim in qualitate intensio est et remissio:
in quantitate maioratio et minoratio est: et in latione velo=

citas et tarditas. Et vt intensum et remissum vocabulũ est
qualitatibus aptum:ita maius et minus aptum quantitati=
bus: et velox et tardum lationibus. Quo fit vt sicut intẽsũ
et remissum speciei discrimen non arguunt:ita neqȝ magnũ
et paruum neqȝ velox et tardum. Enan. Non vis ergo intẽ
sionem respondere raritati et remissionem densitati. One.
Non volo. Nam illa specie discrepant: si memoria cõmen=
dasti que superius diximus:omnem maiorem raritatẽ om
ni minori/compressioriqȝ raritati esse contrariam. et se habe
re inter se:vt medii colores mediis coloribus/aut medii co
lores extremis. Et intelligo quãlibet maiorem aut raritatẽ
aut densitatẽ cuiulibet minori:non quidẽ scd̃m molis aut ma
gnitudinem aut paruitatem:sed secundum maiorem aut ra
ritatem aut densitatem. Enan. Ita intelligebam. Nam mo=
les bipedalis ignis:contraria non est moli eiusdem pedali.
neqȝ totum sue parti. cum tamen hic maius et minus secũ=
dum molem locuȝ habeant:non tamen illic maius ⁊ minus
raritudine aut densitate reperiuntur. Cõtra vero fit vt duo
mole equalia vt pedalis ignis et pedalis aeris:dimensiões
habeant contrarias:et vnum vt aer minorem raritudine ha
beat quantitatem:alteruȝ vero vt ignis maiorẽ. One. haud
aliter atqȝ ego:concipis. et lationis intensio est velocitas:
et eius remissio:tarditas. Quo fit iterum(si intensũ ad lati
ones transferre velimus) vt motus velocissimus:sit et intẽ
sissimus. Et si esset natura motus tardissimus:ille esset ⁊ re
missimus. Et motum celi circa equatorem velocissimum:
et circa axem tardissimum:nature diuersitate non discrepa
re:neqȝ ambulationem et cursum. Enan. Iure. Nã sola tar
ditate et velocitate discrepare videntur. ¶ Sed an qualita 60
tes omnes consimiliter intendantur? One. Multum refert
O Enanti. Nam qualitatum he facte permanẽt vt calor/ al
bedo. Quedam vero cum fiunt:transeunt/euanentqȝ. quam
rem vt liquido perspiciamus:dic age cum rem quãpiam ca
lefacis aliquanto tempore: vt exempli causa vna hora:que
in minuta partitur:nõne in primo hore minuto aliquid calo
ris in re partum reperis? Enan. Aliquid certe. One. Nõne
aliquid in secundo? Enan. Aliquid. Forte duplum. One. et
in tertio? Enan. Forte triplum. One. Ad primum scilicet:et
sesquialterum ad secundum et ita deinceps. Enan. Ita. Nã

michi videtur idem mouens in equalibus tꝑibus(mō tollā
tur īpedimenta)equos ꝓducere effect⁹. One.quo pacto ꝗ ꝓ
uenit vt calor q̄ in fine scđi minuti habet:dupl⁹ sit ad calorē
primi? cum idem mouens in equis temporibus equos ꝓdu
cat effectus. Enan. Nescio certe Oneropole nisi ꝙ forte ca-
lor in primo minuto partus:maneat cū calore secundi.haud
habeo quid aliud dicā. One. Et recte quidē dixisti Nam(vt
adduxisti)mouente eodem et mobili eodem:tantum caloris
in primo minuto ꝓducitur:atqꝫ in secundo/et quolibet reli
quorum. Enan. An si mouentis potentia mutaretur aut mo
bilis ꝙuis substantia:illa manerent: an reputas hic idē mo
uens et idem mobile manere? One. Minime. Sed solū quā
diu eadem agendi virtus ⁊ eadem patiendi resistētia fuerit:
Et quādiu vnius totalis illarum virtutum ad alteram totā
eadem fuerit proportio. Enan. Sat habeo.⁊ sic esse oporte-
61 re intelligo. One. ¶ Sed quid ais cum lucidū aliquod per-
lucet:an putas eius lumen fixum et iuge idem permanere:
quādiu perspicuo lucidum presens astat? Enan. Sic existi-
maui. One. Nonne lucidum aliquanto tempore:vt vna hora
illuminans:aliquid profert luminis in primo minuto hore?
Enan. Profert. One. Et eadem ratione tantūdem in secun
do? Enan. Tantundem. One. Et si lumen in primo minuto
partum cum tantillo maneat secundi:nonne in fine secundi
minuti duplum lumen erit/duploqꝫ intensius:⁊ se mutuo in
tendent: sicut duarum candelarum lumina se mutuo inten-
dūnt/intensiusqꝫ lumen constituūt? Enan. Haud habeo qđ
dicam. Ho. Imovero. Enan. Quidnam? Ho. Te perperam
respondisse. Enan. Probe ais O Homophron: ita plane re
spōdere debui. Nō enim certamus vt Gymnastici Sophiste
vane altercantes:et nostram positionem siue iure/siue iniu-
ria obseruantes. Hoc profecto nostram grandeuam etatem
dedeceret et nobis pulchrius vinci.imo nos ipsi non vinci-
mur:sed nostra ignorantia victa:manemus victores. sed si-
ne Oneropolum inceptum prosequi . One. Ego vobiscum
sentio. et in tercio minuto lumen euaderet triplum : et in
quarto quadruplum. Quapropter si fixum lumen mane-
ret: semper posteriore cū priori manente: nulla oculi acies
nōmodo vnius diei:sed ne vnius horule quidē:lumen per-
ferre valeret. Enan. Dino sic oporteret. One.non igit lumē

et alie qualitates que facte resides / stabilesq; non manent
vt voces/ et specierũ diffusiones: que successionis fluorem
imitantur: intẽduntur parte posteriore cum priori manẽte.
Enan. Nõ sic intenduntur. One. Quo modo tamen calor in=
tendebatur. Enan. Haud dubium. One. Id supra cõcessum
est. Nõ ergo q̃litates omnes cõsimiliter intẽduntur. Enan.
Sequitur. Nam ee que facte manent: posteriore cum priori
manẽte intenduntur. nõ autẽ fluide ⁊ que dũ fiunt: disparẽt
et vanescunt ¶ Sed quomodo ergo intenduntur lumen/ vox 62
et cetere tales euanide q̃litates? One. Nonne duplus ignis
in vno minuto hore duplum calorem inducit ad suum dimi=
dium? Enan. Duplo intensiorẽ. One. Nũquid hoc est ꝑ par
tem priorem ⁊ posteriorem? Enan. Nõ vt mihi videtur. One
Quid cause ergo? Enan. Nescio nisi forte ꝙ dupli ignis ad
suũ dimidium dupla sit moles. One. Moles ꝓprie aut am=
plior aut minor non in causa est: sed ꝙ in dupla mole: duplo
maior inest calefaciendi virtus. ⁊ due pares candele: duplo
magis q̃ altera solũ illuminant. Enan. Indubie. Et id ipsũ
ignauus respondere debuissem. One. Due pares cãdele se=
iuncte: pariter accepte: ad vtramlibet seorsum duplã seruãt
illuminandi virtutem: nonne ergo flamme ille coniuncte ⁊ in
vnam cõflate: eandem ad suam medietatem aut alterutram
seorsum seruabunt vͤtutis proportionem? Enan. Seruabũt.
Haud mihi dubiũ vllum est. One. Vides igitur O Enanti
quo pacto he euanide qualitates vt lumina/ vt soni/ ⁊ voces
a maiore ꝓducente virtute intenduntur: a minore vero lene=
scunt/ ⁊ remittuntur. ⁊ intensionẽ a potentia procedere: ⁊ re
missionem ab impotentia. vt in lationibus velocitas et tardi
tas. Enan. Video. One. Et hec ipsis sola intendẽdi occasio
est. illis vero que facte manent hec eadem: ⁊ partes posterio
res cum prioribus manentes ¶ Quo fit vt qualitates stabi= 63
les et non protinus occidue: duas habeant sue intensionis
occasiones. Enan. Et hoc iterum video Et vt ex Hesio=
do vsurpat Aristoteles: probum eum puto: qui recte docenti
assentit Te autem O Oneropole optimum: qui per teipsuz
plurima noris. et tibi quas possumus ego et Homophron
gratias habemus: neq; te vltra hodie quicq̃ lacessem? One.
O Enanti ex me nulla noui: verum ab omnibus libẽs disco
Q si ab ipsis verũ nõ ꝑcipiã: ⁊ diuina largitas mihi quicq̃

largita sit(Enan est.Dne.Ipsi D Enanti gratie sint)ego oi
bus libens effundo:modo sophiste nō sint: qui philosophie
sacramēta rident.⁊ modo alicuius magistri secte ptinaciter
addicti nō sint:⁊ opinionibus pertinacius obuoluti. Enan.
Hec iniuria quidē.Nam hi in Philosophia extremo morbo
laborant.ego et Homophron te q̄primū tibi et nobis bona
facultas aderit:reuisemus.tractabimusq̄ nōnulla alia:que
sūmopere abs te pdiscere cupimus Dne.Utinam id possim
Cum voletis.hoc pectus totū vestrum est.Enan.Uolumus
quod intra latet.Et tu in hoc vale noster Dneropole.Dne.
Bene valete D enanti et Homophron amici:

Dialogi difficilium Physicalium introductorii finis.

Carmen decastichum Iudoci Clichthoue regratiato
rium eorum:qui hoc opus imprimi curauerunt.

Laudatur Phidias:pictor laudatur Apelles.
Laude magis dignor:qui premit ere notas:
Si vigil et placidus.pater illi diuus Apollo.
Si si non:genitor rusticus ille fuit.
Cui sit Aristoteles cure/Physiciq̄ tyrones:
Sit gratum:et placido quisquis adeste animo.
Debetis grates Alemano et adusq̄ Iohanni:
Higman:qui propriis sumptibus egit opus.
Mendam corripui fido comitante Bohemo
(Ut potui)in plumbo si qua relicta fuit.

Impressum Parisii.Anno domini millesimo quadringē
tesimo nonagesimo secundo.

